

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

**Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo – Kültürel Alandaki
İnkılâplar (1928-1938)**

Mustafa SAMUR

Doktora

Ankara, 2022

Türk Milli Basımında Siyasi ve Sosyo – Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)

Mustafa SAMUR

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Doktora

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

11/11/2022

Mustafa SAMUR

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

1. Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
2. Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
3. Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
4. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Mustafa SAMUR

ÖZET

SAMUR, Mustafa, *Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo-Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu çalışmada, Türk milli basınında siyasi ve sosyo-kültürel alanda gerçekleşen inkılaplar incelenmiştir. Türk inkılabının etkili ve yaygın bir şekilde Türk milleti tarafından özümsemesi ve kalıcı hale gelmesi için Mustafa Kemal Paşa'nın ve Devlet Erkânı'nın basınıyla birlikte çalıştığı görülmektedir. Bu çalışmada da, Türk milli basınında önemli bir yere sahip olan *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *Akşam*, *Cumhuriyet*, *İkdam*, *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerindeki haberler tarafımızca taranmıştır. Ayrıca bu gazetelerde köşe yazısı bulunan Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Yunus Nadi, Siirt Mebusu Mahmut Bey, M. Zekeriya ve Arif Oruç gibi dönemin etkin kalemlerinin de yazıları tespit edilmiştir.

İlk bölümde Meşrutiyet öncesi basından Cumhuriyet dönemi basın dâhil genel bilgiler verildikten sonra 1931 tarihli Matbuat Kanunu, Birinci Basın Kongresi ve Türk Basın Birliği hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir. Bu bağlamda Türk milli basının ve köşe yazarlarının 1931 tarihli Matbuat Kanunu, Birinci Basın Kongresi ve Türk Basın Birliği'ne bakışı ve değerlendirmesine yer verilmiştir.

İkinci bölümün ana başlığını "*Türk Milli Basınında Siyasal Alandaki Gelişmeler*" oluşturmaktadır. Bu bölüm kendi içinde iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Bu başlıkların ilkinin Serbest Cumhuriyet Fırkası, Türk kadınına verilen siyasi haklar oluşturmaktadır. Ayrıca bölüm alt başlıkları ilgili Türk milli basınında yer alan karikatürlere de yer verilmiştir.

Üçüncü bölümü ise "*Türk Milli Basınında Sosyo-Kültürel Alandaki Gelişmeler*" şeklindedir. Bu başlığın alt başlıklarını ise Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, Türk Ocağı, Halkevi ve Darülfünun'un kapatılması, şeklinde oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, Türk inkılabının gerçekleşme aşamaları, topluma yansımaları, bürokrasinin tutumu Türk basınının bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Milli Basını, Türk İnkılabı, İktidar, Köşe Yazarlar

ABSTRACT

SAMUR, Mustafa, *Revolutions in the Political and Socio-Cultural Fields in the Turkish National Press (1928-1938)*, Phd Thesis, Ankara, 2022.

In this study, political and socio-cultural revolutions in Turkish National press were analyzed. It was seen that Mustafa Kemal Pasha and his ministers and officials had worked with the press in order to enable Turkish people to adopt Turkish revolution effectively and widely, and make it permanent. Undoubtedly, newspapers, the most important mass media in that era, were used intensively. In this study, the pieces of news in *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *Akşam*, *Cumhuriyet*, *İkdam*, *Son Posta* and *Yarın* newspapers, which had an essential role in Turkish National press, were scanned. Moreover, the articles of some effective writers of the era such as Yakup Kadri, Falih Rıfki, Yunus Nadi, Siirt Mebusu Mahmut Bey, M. Zekeriya and Arif Oruç, who had articles in these newspapers, were identified.

The first part after providing general information on the press before Constitutional Monarchy period including the Republic period, detailed information was provided about the 1931 Press Law, 1st Press Conference and Turkish Press Association. In this respect, the views and evaluations of Turkish National press and columnists about 1931 Press Law, 1st Press Conference and Turkish Press Association.

The main title of the second part is “The Developments in Politics within Turkish National Press”. This part was analyzed under two sub-titles. The first one includes Free Republican Party, political rights given to women. Furthermore, the sub-titles contain caricatures in related Turkish National press.

The third part is “Developments in Socio-Cultural Area in Turkish National Press”. The sub-titles of the title include Alphabet Reform and National Schools, Turkish Historical Society and Turkish Language Society, Turkish Hearths, Community Centres and closing Darülfünun.

As a result, implementation phases of Turkish Revolution, its reflection within society, the attitude of bureaucracy were analyzed through the perspective of Turkish press.

Key Words: Turkish National Press, Turkish Revolution, Government, Columnist

İÇİNDEKİLER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM TÜRK MİLLİ BASINININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	12
1.1. MEŞRUTİYET ÖNCESİNDE BASIN	12
1.2. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BASIN	16
1.3. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE BASIN.....	18
1.4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BASIN	19
1.4.1. 1931 Tarihli Matbuat Kanunu	20
1.4.2. Türk Milli Basınında 1931 Tarihli Matbuat Kanunu.....	30
1.4.3. Köşe Yazarlarının 1931 Tarihli Matbuat Kanunu’nu Değerlendirmesi	31
1.4.4. Birinci Basın Kongresi	44
1.4.5. Türk Milli Basınında Birinci Basın Kongresi	52
1.4.6. Köşe Yazarlarının Birinci Basın Kongresi’ni Değerlendirmesi	57
1.4.7. Türk Basın Birliği’nin Kurulması.....	61
1.4.8. Türk Milli Basınında Türk Basın Birliği’nin Kurulması	66
1.4.9. Köşe Yazarlarının Türk Basın Birliği’nin Kurulmasını Değerlendirmesi.....	67
1.5. KARİKATÜRDE TÜRK MİLLİ BASINI	76
1.5.1. Akşam Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Matbuat Kanunu	79
1.5.2. Son Posta Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Basın Kanunu	87
1.5.3. Yarın Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Basın Kanunu	96
2. BÖLÜM TÜRK MİLLİ BASININDA SİYASAL ALANDAKİ GELİŞMELER.....	102

2.1.	SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN KURULMASI.....	102
2.1.1.	Türk Milli Basınında Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	109
2.1.2.	Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası Hakkındaki Değerlendirmeleri..	120
2.1.2.1.	Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluğu Hakkındaki Değerlendirmeleri	121
2.1.2.2.	Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı'nın Tarafsızlığı Hakkındaki Değerlendirmeleri	131
2.1.2.3.	Köşe Yazarlarının Hükümetin Uyguladığı Ekonomi ve Şimendifer Politikası Hakkındaki Değerlendirmeleri	135
2.1.2.4.	Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın İzmir Mitingi Hakkındaki Değerlendirmeleri	139
2.1.2.5.	Köşe Yazarlarının 1930 Tarihli Belediye Seçimleri Hakkındaki Değerlendirmeleri	146
2.1.2.6.	Köşe Yazarlarının Milli Blok Hususu Hakkındaki Değerlendirmeleri	150
2.1.2.7.	Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Programı Hakkındaki Değerlendirmeleri	151
2.1.2.8.	Köşe Yazarlarının Türk Ocağı Hakkındaki Değerlendirmeleri	157
2.1.2.9.	Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kendisini Fesih Etmesi Hakkındaki Değerlendirmeleri	158
2.2.	KARİKATÜRLERDE SERBEST CUMHURİYET FIRKASI	164
2.2.1.	Cumhuriyet Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	165
2.2.2.	Milliyet Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası	176
2.2.3.	Akşam Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	182
2.2.4.	Son Posta Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	191
2.2.5.	Yarın Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası	201
2.3.	TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK KADININA SİYASAL HAKLARIN VERİLMESİ.....	209
2.3.1.	Türk Milli Basınında Türk Kadınına, Belediye Seçimine Katılma, Muhtar Olabilme, Seçme ve Seçilme Haklarının Verilmesi	215
2.3.2.	Köşe Yazarlarının Türk Kadınına Siyasal Hakların Verilmesini Değerlendirmesi	217
2.4.	KARİKATÜRDE TÜRK KADINI	224
3.	BÖLÜM TÜRK MİLLİ BASININDA SOSYO-KÜLTÜREL ALANDAKİ GELİŞMELER.....	226
3.1.	TÜRK MİLLİ BASININDA HARF İNKILABI.....	226

3.1.1.	Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Alfabe Tartışmaları.....	227
3.1.2.	Köşe Yazarlarının Harf İnkılabını Değerlendirmesi.....	233
3.1.3.	Türk Milli Basınında Harf İnkılabı	240
3.1.4.	Siyasilerin Harf İnkılabı İle İlgili Söylem ve Demeçleri.....	246
3.2.	TÜRK MİLLİ BASININDA MİLLET MEKTEPLERİ	251
3.2.1.	Türk Milli Basınında Millet Mektepleri.....	253
3.2.2.	Köşe Yazarlarının Millet Mekteplerini Değerlendirmesi	263
3.3.	KARİKATÜRDE HARF İNKILABI ve MİLLET MEKTEBİ.....	270
3.4.	TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK TARİH KURUMU	274
3.4.1.	Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu.....	274
3.4.2.	Köşe Yazarlarının Türk Tarih Kurumu Hakkındaki Düşünceleri	277
3.5.	TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK DİL KURUMU.....	287
3.5.1.	Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu.....	287
3.5.2.	Köşe Yazarlarının Türk Dil Kurumu Hakkındaki Düşünceleri	289
3.5.3.	Türk Milli Basınında III. Türk Dil Kurultayı ve Güneş-Dil Teorisi	300
3.5.4.	Köşe Yazarlarının III. Türk Dil Kurultayı ve Güneş-Dil Teorisi Hakkındaki Değerlendirmeleri	301
3.6.	TÜRK MİLLİ BASININDA DARÜLFÜNUN'UN KAPATILMASI MESELESİ.....	307
3.6.1.	Darülfünun'un Kuruluşu.....	307
3.6.2.	Türk Milli Basınında Darülfünun	310
3.6.3.	Köşe Yazarlarının Darülfünun Hakkındaki Değerlendirmesi	312
3.7.	TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK OCAĞI	324
3.7.1.	Türk Ocağı'nın Kuruluşu	324
3.7.2.	Türk Milli Basınında Türk Ocağı.....	326
3.7.3.	Köşe Yazarlarının Türk Ocağı'nın Kapatılması Hakkındaki Değerlendirmeleri ..	327
3.8.	TÜRK MİLLİ BASININDA HALKEVİ	335
3.8.1.	Halkevleri'nin Kuruluşu	335
3.8.2.	Türk Milli Basınında Halkevleri.....	335
3.8.3.	Köşe Yazarların Halkevi Hakkındaki Değerlendirmeleri	337
	SONUÇ.....	347
	KAYNAKÇA	350

EKLER.....	388
EK-1: Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	389
EK-2: Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	390

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

age	: Adı Geçen Eser
agm	: Adı Geçen Makale
agt	: Adı Geçen Tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
BMM	: Büyük Millet Meclisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
HF	: Halk Fırkası
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TPCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Y.	: Yıl
ZC.	: Zabıt Ceridesi

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Basın, devletlerin ve toplumların hayatında şekillendirici ve yönlendirici özelliği ile yasama, yürütme ve yargıya ek dördüncü bir kuvvet olarak kabul edilmektedir. Gazi Mustafa Kemal Paşa da basının öneminin farkında olmuş ve etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Milli Mücadele yıllarında Gazi Mustafa Kemal Paşa, *Anadolu Ajansı, İrade-i Milliye ve Hâkimiyeti Milliye* gazetelerini kullanarak Türk halkını uyarmış; içeride ve dışarıda milli hedefler aleyhine karşı yapılan yayınlara karşı Türk milletini gazeteler aracılığıyla bilinçlendirmeye çalışmıştır. Basının en önemli özelliklerinden biri de kamuoyu oluşturma olduğunu bilen Mustafa Kemal Paşa önemli ve kritik durumlarda basına demeçler vermiştir. Bu bakımdan Türkiye Cumhuriyeti'nde rejimin yerleşmesi ve inkılapların gerçekleşmesi aşamasında Türk milli basını oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde çalışmanın konusu, “*Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo-Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*” olarak belirlenmiştir. 1928-1938 yılları arasında gerçekleştirilmek istenen siyasi ve sosyo-kültürel alandaki gelişmeler Türk milli basını üzerinden takip edilmiştir. Türk inkılabının halk tarafından benimsenmesi ve sürekliliğin oluşması için hükümet, basını etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Çalışmada yer alan gazeteler iktidara yakın, tarafsız ve muhalif gruplara ayrılarak incelenmiştir. Bu grupta yapılırken özellikle dikkat edilen husus, ilgili gazetelerin kendilerini tanımlamaları ve bu gazetelerin köşe yazarlarının yazıları aracılığıyla tespit edilmiştir. Bu bağlamda siyasi ve sosyo-kültürel alanda gerçekleşen inkılaplar, Türk millî basını üzerinden değerlendirilmiştir. Türk yazılı basınında ele alınan inkılaplar incelenerek dönemin ideolojisinin amacı ve nasıl uygulandığı ortaya çıkarılmıştır. Böylece 1928-1938 yılları arasında siyasi ve sosyo-kültürel alandaki inkılapların Türk milli basınında kurgulanışı çalışılmıştır. Bu çalışmada, Türk milli basınında önemli bir yere sahip olan *Hâkimiyeti Milliye, Ulus, Vakit, Milliyet, Akşam, Cumhuriyet, İdam, Son Posta ve Yarın* gazetelerindeki haberler taranmıştır. Ayrıca bu gazetelerde köşe yazısı bulunan Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Yunus Nadi, Siirt Mebusu Mahmut Bey, M. Zekeriya ve Arif Oruç gibi dönemin etkin kalemlerinin de yazıları tespit edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye’de siyasi ve sosyo-kültürel alanda hayata geçirilen inkılaplar, Türk millî basını ve köşe yazarlarının bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Ayrıca hükümet

yetkililerinin Türk milli basınıni Cumhuriyet rejimini koruma ve halka inkılapları benimsetme aracı olarak kullandığı görülmektedir.

Doktora sürecimde bana her zaman yol gösteren, akademik yaşamımda ve hayatımın her anında çalışmamı ilgi ve titizlikle takip eden kıymetli hocam, danışmanım Sayın Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU'na, sorularıma bütün yoğunluğuna karşın hemen dönüt veren, çalışmamda emeği olan, farklı bakış açısı sunan, Sayın Prof. Dr. Bahri ATA ve bu süreçte desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Seyfi YILDIRIM hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Yaşamımın her sürecinde beni yüreklendiren, yetiştiren ve desteğini her zaman hissettiğim aileme; her konuda olduğu gibi bu süreçte beni yalnız bırakmayan sevgisiyle ve hoşgörüsüyle yanımda olan sevgili eşim Özgül SAMUR'a; birlikte büyüdüğüm varlığıyla güç bulduğum bu fani hayattaki en önemli özelliğın baba olduğunu öğreten oğlum Bilge Kaan SAMUR'a sonsuz sevgimi ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamda bütün yoğunluğuna rağmen destek veren Doç. Dr. Nuran BAŞOĞLU'na, tezimde emeği olan Doç. Dr. Sadık ERDAŞ ve Doç. Dr. Şinasi SÖNMEZ hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa SAMUR

Kdz. Ereğli, Aralık, 2022

GİRİŞ

Araştırmanın çalışma düzeni, veri tespiti, tarihsel tasniflenmesi, tarih aralığının tespiti ve konunun teşkili; giriş ve üç ana bölüm halinde ele alınmıştır. “*Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo – Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*”, adlı çalışmanın ana sorunsalını ise Türkiye’de siyasi ve sosyo – kültürel alanda gerçekleşen inkılapların Türk millî basınında işlenişi oluşturmaktadır. Bu bağlamda siyasi ve sosyo – kültürel alanda gerçekleşen inkılapların Türk millî basını üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Türk yazılı basınında ele alınan inkılaplar incelenerek dönemin ideolojisinin amacı ve nasıl uygulandığı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Böylece 1928 – 1938 yılları arasında siyasi ve sosyo – kültürel alandaki inkılapların Türk milli basınında kurgulanışı çalışılmıştır. Çalışmamızda “*Türk Milli Basını*” kavramının kullanılmasındaki ilk gaye araştırmada İstanbul ve Ankara basınına ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda ulusal basın olarak İstanbul ve Ankara merkezli çıkan ve ülkenin neredeyse tamamına dağıtılan gazeteler ele alınmıştır. “*Türk Milli Basını*” kavramının kullanılmasındaki ikinci amaç ise çalışmada yerel basından ziyade ulusal basının ön plana çıkarılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın giriş bölümünde, çalışmada ele alınan gazeteler ve bu gazetelerin tarihsel gelişimi sıralandığı gibi gazeteler hakkında bilgi verilmiştir. Böylece ele alınan gazetelerin tutumu hükümete yakınlığı, köşe yazarları hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Türk inkılabının hayata geçirilmesinde mevcut gazetenin rolü, önemi ve kamuoyuna duyurulmasındaki tavrı, bakış açısı hakkında incelemeler yapılmıştır. Ayrıca çalışmada ele alınan gazetelerin kendini kapatması ya da adlarını değiştirmesi sonucunda aynı yayın politikasına hatta aynı köşe yazarlarına sahip yeni adla gazetelerin çıktığı görülmektedir. Örneğin; *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin yayın hayatına son vermesi ile *Ulus* gazetesinin benzer bir yayın politikası ile varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. *Vakit* gazetesi 22 Kasım 1934 - 1939 yıllarında *Kurun* adıyla okurunun karşısına çıkarken 1 Ocak 1939 yılında tekrar *Vakit* ve 8 Eylül 1947 yılında ise *Yeni Gazete* adı ile varlığına devam etmiştir. Çalışmamızda ele aldığımız *Hâkimiyeti Milliye* ve *Milliyet* gazetelerin hükümete yakın bir yayın politikasının yanı sıra basına yansıyan bazı konular hakkında aynı başlık ve köşe yazılarına yer verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca *Milliyet* gazetesi adının 23 Nisan

1935 yılında *Tan* olarak değiştirildiği görülmektedir. Çalışmamızdaki *Hâkimiyeti Milliye* gibi bazı gazetelerin adlarının bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından belli bir hedef ve amaç doğrultusunda konularak yayın hayatına başladığı söylenebilir. Hükümete yakın yayın politikası ile varlığına devam ettiren gazetelerin en önemli ortak özelliği, gazete sahibi ya da köşe yazarlarının milletvekili olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu bağlamda gazetelerde yazısı bulunan köşe yazarları hakkında özgeçmiş bilgilerine ise dipnotlarda yer verilmiştir. Böylece hem gazete hem de köşe yazarı hakkında bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk basınının tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Bu bağlamda adı geçen bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılarak sınırlandırılmıştır. Bu alt başlıklar ise; Meşrutiyet öncesi basın, Meşrutiyet dönemi basın, Millî Mücadele dönemi basın, Cumhuriyet dönemi basın olarak oluşturulmuştur. Cumhuriyet dönemi basının alt başlıkları ise 1931 tarihli Matbuat Kanunu, I. Basın Kurultayı ve Türk Basın Birliği'nin kurulması olarak oluşmaktadır. Ele aldığımız bu alt başlıklar özellikle Meclis ve Türk Millî basınında tartışma konusu olmuştur. Bu bölüm içinde ele aldığımız 1931 tarihli Matbuat Kanunu Türk basın tarihinde bir dönüm noktası olduğu görülebilir. Hükümete yakın ve muhalif yayın yapan gazeteler arasındaki basın özgürlüğü üzerine başlayan tartışmaların TBMM'ye de taşındığı ve Meclis kürsünde yoğun bir gündem oluşturduğu görülmektedir. Geline süreçte kanunun çıkma arifesinde hükümetin sadece ekonomik programını eleştirdiğini iddia eden Arif Oruç'un *Yarın* gazetesi kapatılırken tarafsız olduğu vurgusu yapan *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya yasak geldiği görülmektedir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun hayata geçmesi ile birlikte hükümet yetkililerin rejimi ve mevcut hükümeti muhalif basına karşı koruduğu görülürken Ankara'yı Türk milli basının merkezi haline getirmek için birtakım çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. 1 Haziran 1931 tarihinde kaldırılan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı olarak 28 Mayıs 1933 tekrar kurulması bunun en önemli göstergesidir. Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul basınının Ankara'dan kopuk hareket etmesi, başkent Ankara'nın matbuat merkezi haline getirilmek istenmesi üzerine 25 Mayıs 1935'te Ankara'da Birinci Basın Kongresi düzenlenmiştir. Bu süreci Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Birinci Basın Kongresi'nde Atatürk Türkiye'sinde hayatın sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarında devrimler yaşandığını bundan dolayı Türk basınına büyük görevler düştüğünü ancak Türk basının hala Cumhuriyet rejimi ve ulusal idealin istediği hedefe ulaşamadığını

ve Türk milli basınının Kemalizm fikriyatına ulaşmayı amaç edinmesini gerektiğini dile getirmiştir. Birinci Basın Kurultayı'nda hayata geçirilmesi düşünülen en önemli hususlardan bir tanesi Türk Basın Birliği'nin Ankara'da kurulması olmuştur. Bu bağlamda Türk matbuatının milli hedefler ve Cumhuriyet menfaatleri doğrultusunda bir bütün olarak Ankara merkezli ve hükümete bağlı çalışması hedeflenmiştir.

İkinci bölümde, siyasal alanda gerçekleşen inkılapların Türk milli basınında işlenmesi ele alınmıştır. Bu bölüm iki alt başlık halinde şekillenmiştir. Bu alt başlıklar; Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve Türk kadınına siyasal hakların verilmesi halinde oluşmaktadır. Ayrıca ilgili başlıklar kendi içlerinde, konuyla ilgili olarak gazetelerin haberleri, gazetelerdeki köşe yazarlarının değerlendirmesi ve gazetelerde yer alan karikatürlerin tasniflenerek işlenmesi halinde oluşmaktadır. Türk milli basınının, SCF'nin kuruluşunu ortak duygu ve temennilerle desteklediği görülürken basının SCF'ye karşı bakış açısının İzmir mitingi sonrasında değiştiği görülmektedir. Hükümet politikalarına yakın yayın yapan gazetelerinin, Fethi Bey'in İzmir mitingi hakkında eleştiri yazıları kaleme almasına karşın *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerin ise sürece farklı yaklaşarak Fethi Bey ve partisinin faaliyetlerini desteklediği basına yansımıştır. Bu süreçte Türk milli basının tartıştığı konular şu şekilde; Türk Ocakları'na SCF'ye üye olanların girip giremeyeceği, 1930 tarihli Belediye Seçimleri'nde yaşananlar, "*Milli Blok*" düşüncesi, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın partilere karşı tarafsızlığı ve "*Şimendifer Politikası*" olarak sıralanabilir. *Hâkimiyeti Milliye*, *Cumhuriyet*, *Akşam* ve *Milliyet* gazeteleri bu konularda İsmet Paşa ve hükümetinin mevcut politikalarını desteklerken *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerinin Fethi Bey ve partisini desteklediği görülmektedir. Ayrıca *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya olaylara daha farklı yaklaşarak SCF'nin CHF'nin bir benzeri olduğu için Türkiye'nin üçüncü bir partiye ihtiyacının olduğunu vurgularken ve bu partinin ise çiftçinin, köylünün hakkını savunması gerektiğini dile getirmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan kendisini kapatmasına kadar geçen süre Türk milli basını tarafından yakından takip edildiği gibi karikatürlerde de yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Özellikle *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Akşam* gazetelerinde yer alan karikatürlerde İsmet Paşa ve hükümetinin desteklediği çizimlere yansımaktadır. Buna karşın *Son Posta* gazetesindeki karikatürlerin sürece daha tarafsız yaklaşmaya çalıştığı görülmektedir. *Yarın* gazetesinde yer alan karikatürlerin ise oldukça iddialı ve SCF'nin savunucusu hatta sözcüsü olarak resmedildiği anlaşılmaktadır. 1930

tarıhli Belediye Seçimleri'nde siyasal anlamda yaşanan diğer bir önemli olayı ise Türk kadınının seçimlere katılması olmuştur. Türk kadını ilk kez 1930 tarihinde Belediye Seçilmesi'ne katılmasına rağmen Türk milli basını SCF'nin kurulmasına yoğunlaştığı için bu önemli kazanım üzerinde yoğun olarak durmadığı görölmektedir. Lakin Türk basını, bu kazanımı İnkılap Türkiye'sinin bir başarısı olarak değerlendirmiş ve desteklemiştir. Kadınlara aşamalı olarak verilen belediye seçimlerine katılma, muhtar olabilme ve seçme-seçilme haklarının Gazi Mustafa Kemal Paşa sayesinde gerçekleştiğini böylece Cumhuriyet rejiminin güçlenerek daha kalıcı olacağını belirten yazılar Türk milli basınında ortak duygularla yer almıştır.

Üçüncü bölümde, sosyo-kültürel alanda gerçekleştirilen inkılapların, Türk milli basınında nasıl yer verildiği incelenmiştir. Bu bölümün alt başlıkları: Türk millî basınında Harf İnkılabı, Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Darülfünun'un kapatılması meselesi, Türk Ocağı'nın kapatılması ve Halkevi'nin kurulması şeklinde olmaktadır. Türk milli basını başlangıçta Harf İnkılabı'nı sayfalarının bir bölümünü yeni Türk harfleri ile basarak desteklemişlerdir. Basının, Harf İnkılabı'nı medeniyet yolundaki en önemli adım olarak değerlendirirken Millet Mektepleri'nin açılışı ile okuma - yazma seferberliğinin tamamlanacağı üzerine yazılar kaleme aldığı görölmektedir. Türk Ocağı'nın 6. Kurultayı'nda temelleri atılan Türk Tarih Kurumu'nun kurulması sonucunda Türk milli basını, “*Türk Tarih Tezi*” fikri çerçevesinde okurlarına bilgi verdiği görölmektedir. Mustafa Kemal Paşa, 1928 yılında Türk Harf İnkılabı, 1931 tarihinde Türk Tarih Kurumu ve 1932 yılında Türk Dil Kurumu'nu hayata geçirerek Türk kültürünü milli bir temele oturtmak istemiştir. Harf İnkılabı ile başlayan Türk dilinden yabancı kelimelerin atılarak Türk dilini arılaştırma sürecinden III. Türk Dil Kurultayı'nda vazgeçildiği görölmektedir. Bu bağlamda “*Güneş-Dil Teorisi*” ile birlikte dilde sadeleşme ya da yabancı kelimelerin Türkçeleşme süreci son bulurken yabancı birçok kelimenin Türkçe kökenli olduğu düşüncesi Türk milli basınına da yansiyarak basın tarafından desteklendiği gördüğü görölmektedir. Bu yıllarda “*Türk Tarih Tezi*” anlayışının “*Güneş-Dil Teorisi*” ile örtüşerek ilmi metotlarla açıklanmaya çalışılması Türk basını tarafından desteklenen konular arasındadır. Türk milli basınıının 1930 yıllarından başlayarak 1933 senesine kadar takip ettiği diğer bir konu ise Darülfünun'un ıslahı ve yeni üniversitenin kurulması olmuştur. 1930'larda basını Darülfünun ıslah edilmesine dair düşüncesinin değişerek 1933'lerde Darülfünun'un kapatılması fikriyatına

dönüştüğü görülmektedir. Gazetelerin bu şekilde tutumunun değişmesindeki en etkili unsur, “*Malche Raporu*” ve Maarif Vekili’nin açıklamalarından kaynaklandığı ayrıca Türk Milli basının hükümetle ortak hareket ettiği görülmektedir. Basının aynı şekilde yakından takip ettiği bir konu ise Türk Ocakları’nın kapatılması olmuştur. Türk milli basını Türk Ocakları’nın Cumhuriyet Halk Fırkası’na devrini maddi ve manevi kuvvetleri tek bir çatı altında toplayarak aynı fikir doğrultusunda hareket etmesi olarak değerlendirmiştir.

Sonuç olarak Türkiye’de siyasi ve sosyo – kültürel alanda hayata geçirilen inkılaplara karşı Türk millî basınının ve köşe yazarlarının tutumu değerlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ulus devlet kimliğini inşa etme sürecinde Türk basınına yayına alarak çalıştığı görülmektedir. 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası ile çok partili hayata geçiş denemesinin bir kez daha başarısızlıkla sonlanması neticesinde hükümet yetkililerinin hiç zaman kaybetmeden Türk milli basınına yanına alarak Cumhuriyet rejimini koruma ve halka inkılapları benimsetme aracı olarak kullandığı görülmektedir. Bu bağlamda önce 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile Türk basını kontrol altına alındığı söylenebilir. Bu süreci Birinci Basın Kurultayı ve Türk Basın Birliği’nin kurulması takip ettiği görülmektedir. Hükümet yetkililerinin, Türk milli basınının Ankara merkezli ve hükümetle ortak hareket eden Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlı olması için mücadele ettiği dile getirilebilir. Ayrıca hükümet yetkilileri Türk milli basınına, Türk inkılabını vatandaşlara duyurma ve benimsetme görevini verdiğini söyleyebiliriz. Araştırmamızın bu bölümünde ayrıca; *Hâkimiyeti Millîye*, *Ulus*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Milliyet*, *İkdam*, *Yarın* ve *Son Posta* gazeteleri kuruluşu, kurucuları, köşe yazarları ve tarihsel süreci hakkında bilgiler de verilmiştir.

Hâkimiyeti Millîye gazetesinin tarihsel gelişimi araştırıldığında, gazetenin kuruluşu Sivas Kongresi’ne kadar uzanmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında toplanan Sivas Kongresi’nde basın gündem konularından bir tanesi olmuş ve kongrede Türk milletine Millî Mücadele’yi duyuracak bir gazetenin çıkarılmasına karar verilmiştir. Başlangıçta bu gazetenin haftada iki gün basılması kongrede uygun görülmüştür. Gazetenin sorumlu müdürlüğüne eski Sivas vekili Rasim Bey’in, Mustafa Kemal Paşa’ya öneri sonucunda

Değirmencizade Selahattin Bey getirilmiştir.¹ Gazete'nin ismi Mustafa Kemal Paşa tarafından *İrade-i Milliye* konulmasıyla gazete yayın hayatına başlamıştır.² *İrade-i Milliye* gazetesinin çıkarılış amacını, Heyeti Temsiliye kararlarını ve Mustafa Kemal Paşa'nın demeçlerini, Milli Mücadele'nin ne olduğu ve memleketin son durumunu, Türk milletine iletmek olarak belirtilebilir.³ *İrade-i Milliye* gazetesi, Sivas'ta basılıp İstanbul ve Anadolu'nun diğer illerine gönderilerek Türk halkının Milli Mücadele'den haberdar olması sağlamıştır.⁴ Mustafa Kemal Paşa, *İrade-i Milliye* gazetesinde imzasız olarak yazılar yazarak Türk halkı ile iletişim kurmuş ve hedeflerini bu gazete aracılığı ile Türk milletine iletmıştır.⁵ *İrade-i Milliye* gazetesi, Heyeti Temsiliye'nin Sivas'ta bulunduğu süre boyunca 16 sayı çıkarmış, fakat Heyeti Temsiliye ile Ankara'ya gitmek yerine Mustafa Kemal Paşa'yı da ikna ederek Sivas'ta kalmayı tercih etmiştir.⁶ Mustafa Kemal Paşa, Türk milletiyle etkili iletişime devam etmek için Ankara geldiğinde yeni bir gazete çıkarma kararı almıştır.⁷ Dönemin en etkili iletişim aracı olan gazetenin çıkması konusunda Mazhar Müfit Kansu, Milli Mücadele'de yaşanan zorlukları şu şekilde dile getirmiştir. Kansu, gazete çıkarmak için vilayet matbaasını kullanmak istediklerini ve kâğıt dâhil birçok temel ihtiyaç malzemesinin olmadığını yazmıştır.⁸ Mustafa Kemal Paşa, Ankara'daki gazeteyi çıkarma sorumluluğunu yedek subay Recep Zühtü'ye verirken yazı kadrosunun oluşturulması görevini ise Hakkı Behiç Bey'i görevlendirmiştir.⁹ *İrade-i Milliye* gazetesinde olduğu gibi *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin ismini de bizzat Mustafa Kemal Paşa belirlemiştir. 10 Ocak 1920'de yayın hayatına başlayan *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin başlığının altında "*Mesleği Milletin İradesini Hâkim Kılmaktır*" yazısı yazılarak "*Millet Egemenliğine*" vurgu yapılmıştır. Mustafa

¹ Mahmut Goloğlu, *Sivas Kongresi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2008, s. 97.

² Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara, 1971, s. 192.

³ Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s. 59.

⁴ M. Nuri İnuğur, *Atatürk Haftası Armağanı*, Genelkurmay Ataşe Bşk. Yayınları, Ankara, 1991, s. 148.

⁵ Şapolyo, *age.*, s. 192.

⁶ İnuğur, *age.*, s. 148-149.

⁷ İnuğur, *age.*, s. 149.

⁸ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. C. II*, Ankara, TTK Yayınları, 1968, s. 503.

⁹ Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele'de Anadolu Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1964, s. 122-123.

Kemal Paşa, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin isminin rastgele ya da şans eseri verilmediğini ve *Hâkimiyeti Milliye* isminden de anlaşılacağı gibi gazetenin amacının “*Millet Egemenliğini*” halka duyurmak olduğunu aktarmıştır.¹⁰ Milli Mücadele’nin en çetin yıllarında *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi başlangıçta haftada iki defa yayınlanmayı başarabilmiştir. İlerleyen günlerde tüm zorluklara rağmen *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi haftada üç defa çıkmayı başarmış fakat ekonomik imkânsızlıklar neticesinde bu sayı tekrar haftada ikiye düşmek zorunda kalmıştır.¹¹ 6 Şubat 1921 tarihine gelindiğinde tüm şartlar zorlanarak *Hâkimiyet-i Milliye* cumartesi günleri hariç haftanın her günü Türk milletine ulaşmayı başarmıştır.¹² Milli Mücadele’nin en zor yıllarında *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, “*Millet Egemenliği*” ve tam bağımsızlık üzerine yazıları ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Cumhuriyet yıllarında ise rejimi Türk halkına benimsetmek ve duyurmak için mücadele verdiği gibi Halk Fırkası’na çok yakın temasta haber ve yazılar yazmıştır. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi yayın hayatına 1935 yılına kadar devam etmiştir. 16 Ekim 1935 yılından itibaren ise *Ulus* adını almıştır. *Ulus* gazetesi ise 1971 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.¹³ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde dönemin önemli ve etkili kalemlerin yazıları yer almıştır.¹⁴ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin 1935 yılında yayın hayatına son vermesi üzerine bu gazetenin devamı sayılan *Ulus* gazetesi de Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yakın bir yayın politikası uygulamıştır. Halk Fırkası’nın politikasını *Ulus* gazetesi Türk halkına duyurma ve benimsetme görevini üstlenmiş diyebiliriz.¹⁵

¹⁰ Özkaya, *age*, s. 61.

¹¹ Servet İskit, “Hâkimiyeti Milliye (Ulus) Gazetesi,” *Aylık Ansiklopedi*, Cilt I, No 9 Ocak 1945, s. 272.

¹² Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi Cilt II*, Doğu Matbaası, Ankara, 1968, s. 44.

¹³ Suna Kili, *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nde Gelişmeler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976, s. 21.

¹⁴ Mustafa Kemal Paşa, gazetenin daha da ileri gitmesi amacıyla 11 Ekim 1923’te gazetenin idaresine Recep Bey’i (Peker) getirmiştir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde Hüseyin Ragıp (Baydur), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Ağaoğlu Ahmet, Ziya Gevher (Etili), Recep (Peker), Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Falih Rıfki (Atay) gibi dönemin önemli ve etkili kalemleri yazıları yer almıştır. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi 16 Ekim 1935’te *Ulus* adını alarak varlığını 1971 yılına kadar sürdürmüştür. Bkz. Oral, *age*, s. 74-75.

¹⁵ *Tanin* gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın, *Ulus* gazetesinde 1949-1953 yıllarında başyazarlık yapmıştır. *Ulus* gazetesinde Falih Rıfki Bey, başmuhabirlik görevini yürüttüğü gibi gazetede etkili olmuştur. Falih Rıfki Bey dâhil diğer yazarlar hükümetin izlediği politikaya uygun yazılara gazete yer vermişlerdir. Bkz., Nermin Abadan, “Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, Haziran 1961, s. 99.

Vakit gazetesinin kuruluşu 1917 yılına kadar uzanmaktadır. Gazete Mehmet Asım Us ve Ahmet Emin Yalman tarafından kurulmuştur. *Vakit* gazetesi, Cumhuriyet rejimine yakın, o dönemde gerçekleşen inkılaplara destek veren ve medeniyeti Batılılaşma olarak tanımlayan yazılar kaleme almıştır. Gazete hükümetin politikasını destek verdiği gibi hükümet ile yakın temas halinde olmuştur. *Vakit* gazetesinin en önemli tarihi anlarından bir tanesi ise Hatay'ın işgalden anavatana katılım sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın Asım Us'a yazdırdığı yazıların yayınlanması olmuştur.¹⁶

Cumhuriyet gazetesi 8 Mayıs 1924 yılında İstanbul'da yayın hayatına girmiştir. Gazetenin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi'dir. *Cumhuriyet* gazetesinin adının bazı kaynaklarda Mustafa Kemal Paşa tarafından konulduğunu belirtilmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin hükümete dolayısıyla Cumhuriyet Halk Fırkası'na yakın bir yayın politikası sürdürmüştür. Gazete amacını Cumhuriyeti ve inkılapları savunmak, Türk halkına benimsetmek olarak tanımlamıştır.¹⁷

Akşam gazetesi İstanbul'da ilk kez 20 Eylül 1918 tarihinde okurunun karşısına çıkmıştır. Gazetenin hem başyazarlığını hem de sahipliğini Necmettin Sadak üstlenmiştir. Kurulduğu yıldan da anlaşılacağı üzere gazete I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'ye

¹⁶ *Vakit* Gazetesi 1917 yılında Mehmet Asım Us ve Ahmet Emin Yalman tarafından kurulmuştur. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü sırasıyla Ali Naci Karacan ve Enis Tahsin Til yürütmüştür. Gazetede yazılar yazan Necmettin Sadak, Kâzım Şinasi, Hakkı Tarık Us, Ahmet Rasim, Ahmet Şükrü Esmer, Reşat Nuri Ruşen Eşref, Hüseyin Cahit Yalçın, Ziya Gökalp ve Halide Edip gibi önemli simalardır. Gazetenin tarihi anlarından bir tanesi ise Hatay sorunun yaşandığı 1937 yıllarında Mustafa Kemal Paşa, 23 Ocak 1937- 27 Ocak 1937 tarihleri arasında Asım Us'a konuyla dikte ettirdiği yazıların yayınlanması olmuştur. Ahmet Emin Yalman'ın gazeteden 1923 yılında ayrılmasıyla gazetenin başyazarlığını Mehmet Asım Us, idari işleri ise Hakkı Tarık Us yürütmüştür. Gazete hükümete yakın bir yayın üslubu üstlenmiştir. Cumhuriyete, inkılaplara ve Batılılaşmaya destek veren sayfalara yer vermiştir. Gazete 22 Kasım 1934-1939 yılları arasında gazetenin adı *Kurun*, 1 Ocak 1939 yılında tekrar *Vakit*, 8 Eylül 1947 tarihinden Yeni Gazete adıyla okurunun karşısına çıkmıştır. Mehmet Asım Us'un vefatı ile birlikte gazete yayın hayatını son vermiştir. Bkz., Topuz, *age*, s. 105.

¹⁷ *Cumhuriyet* gazetesinin sahibi ve başyazarı Muğla Mebusu Yunus Nadi (Abalıoğlu)'dır. *Cumhuriyet* gazetesi 8 Mayıs 1924 tarihinde İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin adı bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından konulmuştur. Gazetenin ilk yayın müdürlüğü Zekeriya Sertel tarafından yürütülmüştür. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü ise Kemal Salih Sel üstlenmiştir. Başlangıçta yedi bin adet basılan gazete dört yıllık süre zarfında dokuz bin adetlere kadar çıkmıştır. Gazetenin amacı kısaca Cumhuriyet rejimini savunmak ve halka benimsetmek olarak özetlenebilir. Yunus Nadi Bey'in ölümüyle birlikte gazete yayın hayatına Nadi'nin oğlu Nadir Nadi Bey'le devam etmiştir. Bkz., Aysun Köktener, *Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 16.

tanıklık etmiştir.¹⁸ Gazete adını geceleri yayınlandığı için *Akşam* olması uygun bulunmuştur. *Akşam* gazetesi önce Milli Mücadele’yi sonra ise hükümetinin hayata geçirmek istediği politikaları destekleyen bir misyon üstlenmiştir.¹⁹

Milliyet gazetesi, Siirt Milletvekili Mahmut Bey tarafından 1926 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Gazetenin sahibi olan Mahmut Bey, ayrıca *Milliyet* gazetesinin başyazarlığı görevini de yürütmüştür. İlk sayısı 11 Şubat 1926’da okurlarıyla buluşan gazete *Hâkimiyeti Milliye* gazetesiyle aynı haberleri girdi de olmuştur. 23 Nisan 1935 yılında gazetenin adı *Tan* olarak değiştirilmiştir.²⁰ Mahmut Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan vekil olmasından dolayı TBMM’de yaşanan siyasi ortamı gazetesine taşımıştır. Ayrıca rejime yakın hatta destek veren bir yayın politikası izlemiştir. Bu bakımdan Cumhuriyetin kazanımlarını Türk halkına benimsetmeyi hedef edinmiştir. Ayrıca inkılapların Türk milleti üzerinde kalıcı olması için mücadele vermiştir.²¹

İkdam gazetesinin kuruluşu II. Abdülhamit dönemine kadar uzanmaktadır. Gazete 5 Temmuz 1894 yılında yayın hayatına girmiştir. Gazetenin adı Ahmet Cevdet tarafından “*Gayret ve Sebat*” anlamına gelen *İkdam* olarak verilmiştir. Gazete Milli Mücadele yıllarında Ankara’ya muhabir göndererek Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine bizzat destek vermiştir.²² Kuruluşundan, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi dâhil gazetede dönemin etkili kalemleri yazılar yazmıştır.²³ Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk

¹⁸ Nurhan Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 1.

¹⁹ *Akşam* gazetesi İstanbul’da ilk kez 20 Eylül 1918 tarihinde okurunun karşısına çıkmıştır. Gazetenin hem başyazarlığını hem de sahipliğini Necmettin Sadak üstlenmiştir. Kurulduğu yıldan da anlaşılacağı üzere gazete I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadeleye tanıklık etmiştir. Gazete adını geceleri yayınlandığı için *Akşam* olması uygun bulunmuştur. *Akşam* gazetesi önce Milli Mücadeleyi sonra ise hükümeti destekleyen bir yayın politikası takip etmiştir. Uzun yıllar gazetenin başında Necmettin Sadak kalarak gazetenin yayın politikası aynı çizgi üzerinde devam ettirmeye çalışmıştır. *Akşam* gazetesi 9 Ocak 1982 “Ayrılık Merhabası” başlıklı yazısıyla yayın hayatını sonlandırmıştır. Bkz., Hıfzı Topuz, *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.145-146.

²⁰ 10 Mayıs 1936 yılına kadar Siirt Mebusu Mahmut Bey, tarafından yönetilen gazete Ali Naci Karacan tarafından yönetilmeye başlamıştır. Bkz., Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977, s. 171.

²¹ Murat Sadullah Çebi, *Siyasal Bir Muhalefet Aracı olarak Tan Gazetesi (1935-1945)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988, s.15.

²² Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 47.

²³ Cevdet Perin, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1974, s. 96.

inkılabını yakından takip eden gazete rejime destek veren bir yayın politikası sürdürmüştür.²⁴ 31 Mart 1961 tarihinde *Gece Postası* adını kullanan *İkdam* gazetesi yayın hayatını sonlandırmıştır.²⁵

Yarın gazetesi 6 Aralık 1929 tarihinde yayın hayatına girmiştir. Gazetenin sahibi ve başyazarlığını Arif Oruç üstlenmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemesiyle bilinen gazete bu fırkanın basın organı gibi görünmesine neden olmuştur.²⁶ Hükümetin ekonomik politikalarını eleştirdiğini kabul eden gazete yaşanan gelişmeler neticesinde 1 gün süreyle kapatılmıştır.²⁷ 1931 Matbuat Kanunu eleştirel yazılar yazan gazete kanunun çıkmasıyla birlikte 19 Ağustos 1931 tarihinde kapatılmıştır.²⁸

Son Posta gazetesi, 1930 yılında *Tasvir-i Efkâr'ın* eski binasında yayın hayatına başlamıştır. Gazete özellikle hiçbir fırkaya üye olmamaya gayret göstermiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile birlikte bu fırkayı destekleyen yazılara ve söylemlere yermiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu hayata geçerken bu kanuna eleştiriler

²⁴ Alpay Kabacalı, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii*, Cem Ofset, İstanbul, 1998, s. 97.

²⁵ *İkdam* gazetesi Milli Mücadele devam ederken Ankara'ya ilk muhabir göndererek Mustafa Kemal Paşa'ya destek verdiği bilinmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da *İkdam* gazetesi dolayısıyla Ahmet Cevdet Bey, rejime desteğini sürdürmüştür. Bu süreçte Babanzade İsmail Hakkı, Ali Reşad, Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Hüseyin Cahit, Hüseyin Rahmi, Cavit gibi dönemin etkili kalemler *İkdam* gazetesinde yazılar yazmıştır. 1 Ocak 1929 - 6 Şubat 1930 tarihlerinde Burhanettin Ali ve Esat Mahmut tarafından çıkarılan gazete, bu tarihten sonra 1939'a kadar yayınlanmamıştır. Ahmet Cevdet'in Ankara'da 27 Mayıs 1935'te ölümünden sonra gazete, Ali Naci Karacan tarafından ve Ebüzziyâde Velid'in başyazarlığında yeniden çıkarılmaya başlanmıştır. "*İkdam Halk Gazetesi*" başlığı ile 12 Ocak -13 Ağustos 1939 tarihleri arasında 210 sayı çıkan gazete, "*İkdam Sabah Postası*" adıyla (14 Ağustos 1939 - 31 Aralık 1939) 139 sayı çıkmıştır. Ethem İzzet Benice yönetiminde "*İkdam Sabah Postası, Günlük Siyasi Halk Gazetesi*" (1 Ocak-31 Aralık 1940, Sayı: 140 -502), "*İkdam, Günlük Siyasi Halk Gazetesi*" (1 Ocak 1941-31 Aralık 1942, Sayı: 503-1225), "*İkdam Gece Postası*" (1 Ocak 1943-5 Şubat 1943, Sayı 1226-1262), olarak çıkmıştır. Gazete 6 Şubat 1943 tarihinde "*Gece Postası*" adını almış ve 31 Mart 1961'de bir daha yayınlanmamak üzere kapanmıştır. Bkz., Müzeyyen Buttancı, "*İkdam Gazetesinin Kültür Hayatımızdaki Yeri, Şekil ve İçerik Özellikleri (1894-1900)*", *Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 82-84.

²⁶ Arif Oruç, "Açık Sözlü Olalım", *Yarın*, 18 Haziran 1930, s.1.

²⁷ Arif Oruç, "Mahkemelerde mi Gezeceğiz", *Yarın*, 19 Haziran 1930, s.1.

²⁸ Mete Tunçay, *Arif Oruç'un Yarın'ı 1933*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.13-15.

getiren yazılar yazması rejimi destekleyen gazetelerle karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. 26 Kasım 1962 yılında yayın hayatını sonlandırmıştır.²⁹

²⁹ *Son Posta* gazetesi, 27 Temmuz 1930 yılında Tasvir-i Efkar'ın eski binasında, Selim Ragıp Emeç, Zekeriya Sertel, Ekrem Uşaklıgil ve Halil Lütfü Dördüncü tarafından kurulmuştur. Zekeriya Sertel, gazetenin fikir yazılarını üstlenirken gazetenin hiçbir fırkaya üye olmamasına karar verilmiştir. Son Posta gazetesi özellikle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı destekleyen yazılar ve demeçlere yer vermesiyle gazeteye olan ilgiyi artırmıştır. *Son Posta* gazetesi ilk başta akşamları çıkarken 1945 yılından sonra gündüzleri çıkmıştır. Gazetede Falih Rıfkı Atay, Zeki Mesut, Ekrem Uşaklıgil gibi dönemin önemli simalarının yazılarına yer verilmiştir. *Son Posta* gazetesi 26 Kasım 1962 tarihine kadar yayın hayatına devam etmiştir. Bkz., Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977, s.189.

1. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ BASINININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde Türk milli basınının tarihsel gelişimi dört döneme ayrılarak incelenmiştir. Bu dönemlerden ilki Meşrutiyet öncesi basın, ikincisi Meşrutiyet dönemi basın, üçüncüsü Milli Mücadele dönemi basın ve dördüncüsü Cumhuriyet dönemi basın olarak oluşturulmuştur. Cumhuriyet döneminde basın hakkında genel bilgiler verildikten sonra Cumhuriyet döneminde basın kendi içinde üç alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklardan ilkini 1931 tarihli Matbuat Kanunu oluşturmaktadır. Türk basın tarihinde önemli dönüm noktalarından biri olan 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun çıkış nedenleri Meclis Zabıt Cerideleri'nden, Resmi Gazete'den takip edildiği gibi siyasilerin, gazetelerin ve köşe yazarlarının 1931 tarihli Matbuat Kanunu ve basın hürriyeti hakkında düşüncelerine yer verilmiştir. İkinci alt başlık, I. Basın Kongresi adı altında oluşmaktadır. Bu başlık altında 25 Mayıs 1935 tarihinde gerçekleşen ve üç gün süren Birinci Basın Kongresi'nin oluşturulma gerekçeleri, siyasilerin söylemleri ve Türk milli basınının Birinci Basın Kongresi hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Üçüncüsü alt başlık ise Türk Basın Birliği'nin kurulması olarak oluşturulmuştur. Bu başlık altında Türk Basın Birliği'nin kuruluş aşamaları ve Türk milli basınının, siyasilerin Türk Basın Birliği'ne bakışı ve kapatılması değerlendirilmiştir.

1.1. MEŞRUTİYET ÖNCESİNDE BASIN

Osmanlı Devleti'nin 18. Yüzyıldan itibaren Avrupa'daki gazetelerle siyasal yönden ilgilendiği görülmektedir. Bundan dolayı 1795 yılında Fransız elçiliğinde çıkarılan *Bulletin Des Nouvelles* ve *Gazette Française de Constantinople* adlı gazeteleri Babıali'de Tercüme Bürosu'nda tercüme ettirmiştir.³⁰ Osmanlı İmparatorluğu'nda gazete ve basınla ilgili kanunların Avrupa'dan daha geç ortaya çıkmasının nedenlerinden biri, devlet dışındaki bir haberleşme sisteminin kurulamamış olmasından kaynaklandığı ileri

³⁰ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 11.

sürülebilir.³¹ Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Türk Basımevi 1727'de İbrahim Müteferrika ve Sait Mehmet Çelebi tarafından III. Ahmet döneminde kurulduğu bilinmektedir. Bu gelişmeyi 1796'da III. Selim'in girişimi ile Mühendishane Basımevi, 1802'de Üsküdar Basımevi, 1831'de II. Mahmut'un girişimi ile Takvimhane-i Amire, 1822'de Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından kurulan basımevleri takip etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1831'de yayına başlayan *Takvim-i Vekayi* ilk resmî gazete olma özelliğine sahiptir.³² Osmanlı Devleti, halk arasındaki haberleşme görevini genellikle gazetelerde fermanlara yer vererek gerçekleştirmiştir. Ağâh Efendi tarafından ilk özel gazete 1860 yılında *Tercüman-ı Ahval* adıyla basılırken bu gazeteyi *Ceride-i Havadis* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleri takip etmiştir.³³ Batılılaşmanın ve Osmanlılık fikrinin yoğun olarak hissedildiği Tanzimat Döneminde, Rumca, Ermenice, Arapça ve Farsça gazetelerin varlığı göze çarparken devlet bu süreçte basını kendi talepleri doğrultusunda düzenleme ihtiyacı duymuştur.³⁴ Bu düzenleme ihtiyacının bir sonucu olarak 1857 yılında ilk kez Matbaa Nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu nizamname ile devlet ilk kez süreli yayınlardan ziyade, matbaa işlerini düzenlemek için girişimde bulunduğu görülmektedir. 10 maddeden oluşan Nizamname ile matbaa açma, kitap ve risale bastırma işleri belli kaidelere bağlanmak istenmiştir. İlgili Nizamnamenin 6. maddesi ise süreli yayınları ilgilendirirken maddenin içeriğinde yabancı tebaanın çıkardığı gazetelerle ilgili kararlara yer verilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Türkçe gazeteler hakkında Matbaa Nizamnamesi herhangi bir tasarrufta bulunmamıştır. 1857 yılındaki Matbaa Nizamnamesine göre matbaa açacaklar için izin belgesinin Zabtiye Nezareti'nce verilmesine karar verilmiştir. Yabancıların matbaa açmak istemesi durumunda ise

³¹ Erdoğan Arıpınar, *İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları: Türk Basınında Pazarlama*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara 1984, s. 173.

³² Türkçe ilk gazete 1828 yılında Mısır'da yayınlanan *Vakayi-i Mısiriye*'dir. *Takvim-i Vekayi*'nin yayın tarihi konusunda basın tarihimize ilgili çalışmalarda farklı görüşler ileri sürülmüştür. *Takvim-i Vekayi*'nin Mukaddimesi'nin hangi tarihte yayınlandığını kesin olarak bilinmediğini söyleyenler olduğu gibi, Ekim 1831'de, 26 Ekim'de ve birinci sayısıyla birlikte 1 Kasım 1831'de yayınlandığını söyleyenler de vardır. *Takvim-i Vekayi*'nin Türkçe dışında diğer nüshalarının ilk sayılarının hangi tarihlerde çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Fransızca nüshası olan *Le Moniteur Ottoman*'ın Türkçe basımdan dört gün sonra, 5 Kasım 1831'de yayınlandığını kesin olduğu bilinmektedir. Bu durumda Türkçe olarak ilk kez 1 Kasım'da yayınlanmıştır. Bkz., Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983.

³³ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 10.

³⁴ Vedat Demir, *Medya Etiği*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, s. 93.

Hariciye Nezareti'nden izin alınması uygun görülmüştür. Aynı yıl içinde Matbuat Müdürlüğü de kurulmuştur. 1858 yılına gelindiğinde basınla ilgili ceza kanunları düzenlendiği görülmektedir. Bu kanuna göre izinsiz matbaaların kapanması ve devletin menfaatlerini ihlal eden gazete neşreden matbaaların ise geçici ya da daimi kapatılmasına karar verilmiştir.³⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda gazetecilik faaliyetleri için oluşturulan ilk yasal düzenleme 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi olmuştur. Bu nizamname ile Türkçe basın hakkında kararlara yer verilmiştir. Bu nizamnamenin hayata geçmesiyle birlikte süreli yayınlar ilk kez yasal bir zemin kazanmıştır. 1909 Matbuat Kanunu çıkartılana kadar ilgili nizamname yürürlükte kalarak gazetecilik faaliyetlerini düzenlemiştir. Bu nizamnamenin en önemli özelliği 1857 yılında Matbaa Nizamnamesi'nde yer almayan gazete çıkarma konusuna değinilmiş olmasıdır. Böylece gazete çıkarma usullerinde bir yasal zemin oluşturulmak istenmiştir. Bu nizamname ile yabancı basının yanı sıra Türkçe basınla ilgili maddelere de yer verilmiştir.³⁶ İlgili maddelere göre Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde gazete çıkarmak isteyen yerli ya da yabancı herkese gazete çıkarmak için ruhsat alma zorunluluğu getirilmiştir. Gazete çıkarmak isteyen yabancılara ruhsat onayını Hariciye Nezareti'nin vermesine onay veren nizamname, Osmanlı tebaası için Maarif Nezareti'ni ruhsat vermesi için uygun görmüştür. 1864 Matbuat Nizamnamesi'ne ihtiyaç duyulmasındaki en önemli etken 1860 yıllarında Türkçe basında yaşanan hareketlilik olarak kabul edilebilir. Nizamnamenin uygulamaya girdiği bu tarihlerde Osmanlı Devletinde *Takvim-i Vekayi*, *Ceride-i Havadis*, *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleri varlıklarını sürdürmüştür. Bu nizamname iki bölüm ve toplam otuz beş maddeden oluşmaktadır. Nizamnamenin ilk maddesi gazete ve benzeri yayınların ruhsat alma şartı ile çıkacağını, ruhsat almak isteyenlerin otuz yaşını doldurmuş, cinayetten hüküm giymemiş olmaması gerektiği ayrıca çıkacak gazetenin bir nüshasının gazete sahibi ya da gazetenin müdürü tarafından imzalanarak merkezde Matbuat Müdürlüğü'ne, taşrada ise valilere gönderilmesine karar verilmiştir. Ayrıca gazetede imzasız yazılarından dolayı sorumluluklar gazete sahibine ve gazetenin yazı işlerinden sorumlu

³⁵ *Kezalik düvel-i ecnebiyye teba'sından olubda gazete tab'etmek isteyenler dahi Nezaret-i Celile-i Hariciyyeden izin ve ruhsatı hâvi senet almadıkça basmahane küşât edemeyecektir.* Bkz., Ayhan Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2006, Sayı 1, s.139-155.

³⁶ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1939, s. 846.

müdürüne verilmiştir.³⁷ 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi'ne göre; Osmanlı Devleti'nin müttetikleri aleyhinde yazı yazma üç aydan üç yıla kadar, Osmanlı Devleti'ndeki elçilikte çalışan görevliler aleyhinde yazı yazan gazeteler hakkında sekiz günden sekiz aya kadar ve iki yıl zarfında üç kez cezası kesinleşen gazetelerin ise belli bir süre ya da tamamen kapatılabileceğine karar verilmiştir.³⁸

Devlet bu süreci daha kontrollü bir şekilde denetlemek için 1867 yılında “*Kararname-i Ali*” olarak bilinen Sadrazam Ali Paşa tarafından oluşturulan kararnameyi yayınlarak basını denetim altına alınmak istenmiştir.³⁹ Bu kararnamenin çıkışında gazetecilerin Ali Paşa'nın uyguladığı politikalara karşı muhalif bir tutumun sergilemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Özellikle *Tasvir-i Efkâr* ve *Muhbir* gazetelerinin hükümeti ve hükümetin Girit politikasını eleştiren yazılar kaleme alması kararnamenin çıkışını hızlandırmıştır.⁴⁰ Bu kararname aracılığı ile uydurma haber niteliği taşıyan, halkın zihnini karıştıran ve düzenin bozulmasına neden olan haber içeriği yapan gazeteler için belirli tedbirler alınmıştır.⁴¹ Gazetelerin sayısının arttığı bir dönemde 1864 Matbuat Nizamnamesi geçici olarak yürürlükten kaldırılarak Kararname-i Ali düzenlenmesi ile hükümete matbuat hakkında idari karar alma yetkisi verilmiştir. Gerekçe olarak ise milli bir matbuat oluşturmak olduğu vurgulanmıştır. Âli Kararname ile hürriyet, milliyet ve meşrutiyet kavramlarını halka tanıtan, N. Kemal'in *Tasvir-i Efkâr*'ı, Girit, Belgrad Kalesi sorununu ve ekonomik politikayı kıyasıya eleştiren A. Suavi'nin *Muhbir*'i ve ayrıca *Ayine-i Vatan*, *Vatan*, *Utarit* gibi gazeteler yeni düzenlemeyle kapatılmıştır. Hatta *Tasvir-i Efkâr*'da N. Kemal, “*Şark Meselesi*” başlıklı yazısından dolayı gazetecilikten men edilmesini Âli Paşa, “*Devletin zaafını millete söylemeyi bir vatanperverlik eseri bulmam*” şeklinde değerlendirmiştir.⁴² Gazetelerin kapatılması ve sürgün cezalarından dolayı Ziya Paşa, Namık Kemal, Ali Suavi, Agâh Efendi gibi isimleri yurt dışında

³⁷ Abdullah Vefa Karataş, **II. Abdülhamid Döneminde Basın Hürriyeti**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 120.

³⁸ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 22.

³⁹ Murat Özgen, **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları**, İÜ İletişim Fakültesi Yayını, İstanbul, 2004, s. 14.

⁴⁰ Asuman Tezcan, “Âli Kararname ve Basın”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 4, Konya, 2005, s.166-172.

⁴¹ İskit, **age.**, s. 698.

⁴² Tezcan, **age.**, s. 168.

Muhbir, Ulum, Hürriyet ve İnkılap adıyla gazeteler çıkarmışlardır.⁴³ Ali Paşa yaşanan bu süreci, basın hürriyetinin devletler için çok önemli olduğunu devletlerin de basın hürriyeti sayesinde hatalarını görerek düzeltebileceğini şeklindeki değerlendirmesi ortaya çıkan kararname ile Ali Paşa'nın basın hürriyeti hakkındaki görüşü ile örtüşmediğini göstermektedir.⁴⁴ Kararname-i Ali'nin yürürlüğe girmesi ile gazetelerden bazıları kapatılsa da bir süre sonra yeniden açılmasına izin verilmiştir.⁴⁵ Çünkü bu yıldan sonra *Terakki, Basiret, İbret, Hadika, Bedir* gibi haber ve *Diyojen, Çingiraklı Tarar, Hayal* gibi mizah türünde çok sayıda gazete ve dergi çıkartılmıştır.⁴⁶

1.2. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BASIN

Osmanlı Devleti, 1876 yılında yayınladığı bir kararname ile gazetelerin basılmadan önce kontrol edilmesine karar verirken 1876 Kanuni Esasi'nin 12. Maddesi ile "*Matbuat Kanun Dairesi Serbesttir.*" ifadesi yer almıştır. Anayasada yer alan bu madde, Osmanlı

⁴³ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1993, s.217.

⁴⁴ "*Basın hürriyeti ancak hatalarını düzeltmek istemeyen hükümetler için tehlikedir. Sizin hükümetiniz yurdun iyiliğinden başka bir şey düşünmüyor, o halde böyle bir hürriyet onun için bir nimettir. Bir milletin düşüncesini baskı altında tutmak, onu bir takım gizli yollar aramağa zorlar, eninde sonunda bulur o yolları. Hürriyetsizlik her türlü fesadı kolaylaştırır. Devletin güveni tehlikeye girer, zora başvurmak gerekir. Basın hürriyeti kötülükle savaşmak ve faydalı olmak isteyen her hükümetin tabii müttelikidir. Bugünkü idarede basın, Osmanlılar arasında zayıf bir bağ kurabiliyor. Amme menfaati, bilhassa taşrada meçhul; tek kaygı: özel çıkar. Basına ve genel olarak her nevi yayına geniş bir hürriyet verilmeli ki, Osmanlıları birbirlerine bağlayan bağ kuvvetlensin. Basın siyasî meselelerle uğraşacak, hükümetin yaptıklarını değerlendirecek ve ülkenin ihtiyaçlarını belirtecek, ihdasını istediğimiz genel komiserlerin işini kolaylaştıracaktır. Basın, millet meclisi kuruluncaya kadar bu meclisin yerini tutacaktır. Memleketi tanımayanlar boyuna millet meclisinden söz ediyorlar. Devlet işlerini tartışacak, denetleyecekmiş bu meclis. Eyâletlerden, hattâ pâyitaht ahâlisinden kurulacak böyle bir topluluk çok geçmeden acınacak bir acz içine düşer. Acele etmemeliyiz. Yapılacak ilk iş, basını bütün engellerden kurtarmak ve tam bir hürriyete kavuşturmaktır. Hükümet de büyük bir gazete kurmalıdır. Bu gazete yerli ve yabancı basının makalelerine cevap vermelidir. Hükümetin ve yurdun gerçek menfaatlerini müdafaa etmelidir. Kanunları, nizamları, buyrukları yayımlayacak, halka hükümetin aldığı tedbirleri izah edecek, gerekçelerini anlatacaktır bu büyük gazete; kötü niyetleri zararsız hale getirecektir. Gazetenin yöneticileri hiçbir dalkavukluğa tenezzül etmeyecektir. Halk müdaheneden iğrenir. Ona göre müdahene en acı hakikatten daha çirkindir. Bu gazetenin şiarı hakikat ve samimiyet olacaktır.*" Bkz., Fuat Andıç, Süphan Andıç, *Sadrızam Ali Paşa Hayatı, Zamanı ve Siyasi Vasiyetnamesi*, Eren Yayınları, İstanbul, 2000, s. 59.

⁴⁵ Hakan Uzun, "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Kırşehir, 2005, Cilt 6, Sayı 2, s. 151.

⁴⁶ Rıfat Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Tan Basımevi, İstanbul, 1943, s. 30.

Devleti'nin basın hürriyetinden çok düşünce hürriyeti üzerinde durulduğunu göstermektedir.⁴⁷ Kanuni Esasi'nin ilanından sonra basın kanunu oluşturulması için bir komisyon kurulmuştur. Komisyon tasarısını 1877 yılında Mebusan Meclisi'ne sunulmuştur. Tasarının içeriğinde basımevi kurma usulleri ve basın aracılığıyla oluşacak suçlara ve cezalara yer verilmiştir. Tasarı 2 Mayıs 1877 yılında Mebusan Meclisi tarafından kabul edilmesine rağmen Sultan II. Abdülhamit tarafından kabul edilmeyerek gündemden düşmüştür.⁴⁸ Osmanlı-Rus Harbi'nin devam ettiği 1877 yılında Sultan II. Abdülhamid savaş halinde iken basının tutumunu eleştirmiş ve basının ülkenin çıkarları ile beraber hareket etmesini önemi üzerinde durarak Sıkıyönetim Nizamnamesi yayınlamıştır. Sıkıyönetim Nizamnamesi padişaha gerekli durumlarda gazete kapatma yetkisi vermiştir.⁴⁹ Bu kararnameyi 1878 yılında çıkartılan kararname takip etmiştir. Bu bağlamda okurların aklını karıştıran haberler yapan gazetelerin kapatılmasına karar verilmiştir.⁵⁰ Bu süreçte zamanla basın üzerindeki denetimin de arttığı görülmektedir.⁵¹ Bu dönemde yayınlanan gazetelere bakacak olursak Kanuni Esasi'nin ilanı esnasında *Muhbir, Ulum, Hürriyet* ve *İnkılap* gazeteleri mevcut iken II. Meşrutiyet'in ilanı 1908 yılına kadar bu gazeteler *Meşveret, Mizan, Osmanlı* ve *Şurayı Ümmet* gazeteleri de eklenmiştir.⁵²

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte gazete sayısında artış yaşanırken 31 Mart ayaklanması sonrası 1909 Matbuat Kanunu çıkartılarak gazete çıkarmak için belirli denetim usulleri getirilmiştir. Bu kanunun içeriğinde ise gazete çıkarmak isteyenlerin hükümete bildirme zorunluluğu getirilmesinin yanında gazetelerdeki genel ahlaki kurallara aykırı ve halkı suça teşkil edecek yazılar yasaklanırken hükümete gazete kapatma yetkisi verilmiştir. II. Meşrutiyet Dönemin etkili gazeteleri ise *Tanin, Hukuk-i Umumiye, Serbesti, Mizan,*

⁴⁷ “Herkes kaalen ve kalemen beyan-ı efkârda âzadedir (serbesttir). Ancak bunu suiistimal ile asayiş ve ahlak-ı umumiyeyi ihlâl tasaddi edenler ber mucib-i kanun ceza göreceklerdir.” Bkz., Tarık Zafer Tunaya, “Mithat Paşa'nın Anayasa Tasarısı: Kanun-ı Cedid”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 1985, s. 31.

⁴⁸ Hıfzı Topuz, *İkinci Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 53.

⁴⁹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, Pozitif Yayınları*, İstanbul, 2006, s.84.

⁵⁰ Süleyman Kani İrtem, *Abdülhamit Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Temel Yayınları İstanbul, 1999, s. 201.

⁵¹ Server Tanilli, *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1962, s. 15.

⁵² Muammer Göçmen, *İsviçre'de Jöntürk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri (1889 - 1902)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 97.

Sedayı Millet, Yeni Gazete, Şurayı Ümmet, Osmanlı, Volkan ve Takvim-i Vekayi olduğu görülmektedir.⁵³ Bu süreçte şunu belirtmekte fayda vardır. Sultan II. Abdülhamid döneminde basın hürriyetinin anayasal bir güvence kazandığını bir gerçektir.⁵⁴

1.3. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE BASIN

Milli Mücadele yıllarında İstanbul basınının tutumu üç ana gruba ayrılabilir. Bunlardan ilki Milli Mücadele yanlısı olan gazetelerdir. Milli Mücadele'ye destek verenler; *İleri, Yenigün, Akşam* ve *Vakit* gazeteleridir. İkincisi İstanbul Hükümeti'nden yana olan gazetelerdir. Bunlar; *İstanbul, Alemdar* ve *Peyam-ı Sabah* gazeteleridir. Üçüncü ise Milli Mücadele'den yana olmasına rağmen tarafsız kalmaya çalışan gazetelerdir. Bunlara ise *İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Tanin, Sebil-ür Reşad* ve *Aydınlık* gazeteleri örnek teşkil edebilir.⁵⁵ Bu süreci değerlendirirken İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgale maruz kaldığını unutmamakta fayda vardır. Bu dönemde birçok gazetenin boş sütunlar basıldığı acı bir gerçektir. Bu dönemde Türk basınına kontrol altına almak isteyen işgal güçleri, Milli Mücadele destek veren *İleri* gazetesi sahibi Celal Nuri'yi, gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'nın kaleme aldığı yazılara yer verdiği için 1920 Mart ayında Malta'ya sürgüne gönderilmiştir. Bu durumunun bir benzeri ise *Yeni Gün* gazetesi sahibi Yunus Nadi'nin başına gelmiştir. Milli Mücadele destek veren yazılara yer verdiği için *Yeni Gün* gazetesinin basımı durdurulmuştur.⁵⁶ Milli Mücadele'ye destek veren İstanbul basını, işgal altında çok zor şartlarda çalışmalarını yürütebilmiştir. Bu yıllarda İşgal güçlerinin baskısı, İstanbul Hükümeti'nin uyguladığı politika, İstanbul'daki Milli Mücadeleye destek veren basını engellemeye yönelik olmuştur.

Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal Paşa, fikirlerini ve düşüncelerini basın yoluyla halka duyurmaya gayret etmiştir.⁵⁷ Basının gücüne ve etkisini inanan Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin başlangıcında ve devamında Türk halkı ile nitelikli haber

⁵³ Alemdar, *age.*, s. 110

⁵⁴ Sulhi Dönmezer – Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 165.

⁵⁵ Şerif Demir, "İktidar- Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü (1918-1960)", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2012, Cilt 5, Sayı 6, s. 121.

⁵⁶ İnuğur, *age.*, s. 337-339.

⁵⁷ Mustafa Kemal Paşa, Harp Okulu yıllarında dergi ve Milli Mücadele Döneminde de gazete çıkarmıştır. Bkz. Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Bateş Yayınları, İstanbul, 1984, s. 30.

akışını sağlamak için ilk iş olarak 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongresi'nde *İrade-i Milliye* gazetesinin çıkmasını sağlamıştır. Bu süreç Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da Temsil Heyeti adına *Hâkimiyeti Milliye* gazetesini çıkarması ile devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa bu yılların en önemli haberleşme aracı olan gazete vasıtasıyla Türk milletiyle nitelikli ve etkili bir iletişim ağı oluşturmayı amaçlamıştır.⁵⁸ Ayrıca Milli Mücadele karşı tutum sergileyen İstanbul basınına kontrol altına almak için Mustafa Kemal Paşa, Hıyanet-i Vataniye Kanunu da kullandığı bilinmektedir.⁵⁹

1.4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BASIN

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele döneminde olduğu gibi Cumhuriyet'in ilanından sonra da basına çok önem vermiştir. Özellikle hükümet politikaları gereği Türk basınına, Türk milletine Cumhuriyeti, inkılapları tanıtır benimsetecek büyük bir kuvvet olarak görmüştür. Mustafa Kemal Paşa, Türk milli basınına Cumhuriyet rejiminin korucusu olarak değerlendirmiştir. Bu bakımdan belli gazeteler siyasal ve ekonomik yönden desteklenmiştir.⁶⁰ Ayrıca bu dönemde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda basınla ilgili kararlarda alınmıştır. İlgili kanunun 77. Maddesinde matbuat kanun dairelerin serbestliğine vurgu yapılırken basılmadan önce teftiş ve denetim yapılmaması gerektiği belirtilerek basın özgürlüğü sağlanmak istenmiştir. Bu gelişmeyi 4 Mart 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu takip etmiştir. Bu kanunla hükümet basında kısıtlama tasarrufuna gitmiştir.⁶¹ Yasayla siyasal ve basın muhalefetine kısıtlama getirilmiştir.⁶²

⁵⁸ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 63.

⁵⁹ Sulhi Dönmezer, *Basın Hukuku*, Cilt I, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1964, s.124.

⁶⁰ Hayati Tüfekçioğlu, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988, s.2-3.

⁶¹ Dönmezer, *age.*, s.124.

⁶² Orhan Alacalıoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Türk Basını", *Halkevleri Dergisi*, Ankara,1975, s. 30.

1.4.1. 1931 Tarihli Matbuat Kanunu

1931 tarihli Matbuat Kanunu Türk basınının dönüm noktası oluşturmuştur. 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun yasalaşma aşamasına kadar Mecliste basın hürriyeti üzerine tartışmalar yaşanmıştır. 4 Temmuz 1931 tarihinde Elazığ vekili Fazıl Ahmet, Aksaray vekili Ahmet Süreyya ve Ordu vekili Ahmet İhsan tarafından verilen soru önergesinde hükümete, bazı gazetelerin yayın politikalarının hükümet tarafından nasıl takip edildiği ve ne tedbirler alındığı sorulmuştur. Soru önergesinde birtakım gazetelerin, vatanın siyasi ve medeni vicdanı üzerine masun ruhların zehirlenecek mahiyette yazılar yazıldığı, Meclisin biran önce bu konuda tedbirler alması gereğine var olan tedbirlerin yeterli olmadığına dair açıklama istenmiştir.⁶³ Soru önergesi üzerine Mecliste yoğun bir konuşma süreci yaşanmıştır.⁶⁴

İlk sözü Başvekil İsmet Paşa olarak hükümetin kendisine verilen yetkileri kullandığını ama yaşananlardan anlaşılanın tedbirlerin kâfi olmadığını ortaya çıktığını bunun içinde alınan tedbirlerin yeterli olup olmadığına dair görüşlerin dinlenmesi gerektiğini belirterek sözü diğer vekillere bırakmıştır.⁶⁵ Bu gelişmeler üzerine ilk sözü Aksaray vekili Ahmet Süreyya olarak bu takriri vermeye mecbur edenin bazı gazetelerin matbuat hürriyeti hakkındaki yazılardan kaynaklandığını belirtmiştir. Ahmet Bey, bugünlerde konuşulması gerekenin matbuat hürriyetinden çok inkılap ve Cumhuriyete karşı olanlar olduğunu aktarmıştır. Konuşmasının devamında, samimi bir muhalefetten ziyade matbuat hürriyetini bazı gazetelerin paravan olarak kullandığını bunun ise ülkeye düşman devletlerinden dahi daha fazla zarar verdiğini yoksa samimi bir muhalefetten, hikmet ve gayesine uygun kullanılan matbuat serbestliğinden hükümetin rahatsız olmadığını söylemiştir. Ayrıca Ahmet Bey, matbuatın asrın en büyük kuvveti olduğunu uygun

⁶³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 2, Devre 4, Birleşim 21, 4 Temmuz 1931, s. 212. Bkz., TBMM Zabıt Cerideleri ve TBMM Tutanak Dergilerinin tamamı TBMM Kütüphanesi https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html uzantısından indirilerek elde edilmiştir.

⁶⁴ Soru önergesi üzerine söz isteyen vekiller şunlardır: Süreyya Bey, Ahmet İhsan Bey, Mazhar Müfit Bey, Ziya Cevher Bey, Yunus Nadi Bey, Ali Saip Bey, Şeref Bey, Refik Bey, Refik Şevket Bey, Emin Bey, Hamdi Bey, Mustafa Turgut Bey, Yusuf Bey, Nazifi Şerif Bey, Necip Asım Bey, Rasih Bey, Galip Bey, Fazıl Ahmet Bey'dir.

⁶⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 3.

kullanılmadığı takdirde yıkıcı özelliğinin de o kadar büyük olacağını belirtmiştir.⁶⁶ Soru önergesi ile ilgili olarak Denizli vekili Mazhar Müfit Bey, Teşkilat-ı Esasiye'deki matbuat işlerinin düzenlendiği “*Matbuat Kanun Dairesi Serbesttir.*” maddesi üzerinde konuşması şekillenmiştir. Mazhar Bey, bu maddenin düzenlenmesi gerektiğini matbuat kanun dairesinin tesis edilmesi gerektiğini, muhalefet adı altında birtakım yazarların küfür saçtığını bu yazarların Milli Mücadele zamanındaki tutumlarına ve duruşlarına araştırılması gerektiğini ve hatta bu yazarlardan bazılarının Milli Mücadele döneminde manda himayeyi istediğini dile getirmiştir. Mazhar Bey, bu yazarların eleştirdikleri meselelerin çağın çok gerisinde olan konular olduğunu (demiryolu gibi) yoksa hükümetin müspet ve fikri eleştirilere ayrıca muhalefete açık olduğunu söylemiştir. Müfit Bey, matbuat hürriyetinin çok önemli ve hassas bir konu olduğunu ama hiçbir hürriyetin başkasının hürriyetine zarar verememesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda “*matbuat kanun dairesi serbesttir*” maddesi adı altında hiçbir vatandaşın şan, şeref ve hassasiyeti ve devletin en büyük makamlarının taarruz edilmeyeceğini söylemiştir. Gazetecilerin dürüst tahsil sahibi olması gerektiğini, gazeteden sadece gazetenin sahibinin değil yazı işleri müdürü ve yazıya imza koyanında mesul olması gerektiğini ayrıca gazetede her yazan yazıya vatandaşların inanması gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamlamıştır.⁶⁷ Çanakkale vekili Ziya Gevher Bey, matbuat hürriyetinin suiistimal edildiğini bunun muhalefet olmadığını asıl muhalefetin ise gerek matbuatta, gerek siyasette bir uhdenin, bir fikrin bir eserin ortaya konulması olduğunu aktarmıştır. Bu gazetelerin muhalefet yapmadığını sadece zehir saçtığını bu duruma bir an önce tedbir alınması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca Ziya Bey, bu yazarların gerçekten memleketi düşünmediğini çünkü bu yazarların Mecliste yaşanan bu görüşmeleri gazetelerinde yer vermediğinden anlaşılması gerektiğini aktarmıştır. Ziya Bey, bu gazetelerinin Türk'ün en kıymetli özelliği olan aile bağlarına zarar verdiğini İsmet Paşa'nın her zaman hesap verebileceğini ama bu gazetelerin asıl amacının muzaffer bir eseri yıkmak olduğunu yarını ve geleceği düşünerek biran önce tedbir alınması gerektiğini kürsüde vurgulamıştır.⁶⁸ Ordu vekili Ahmet İhsan Bey, Gazi'nin Türk milletinin ihtiyaçlarını görerek içtimai inkılaplar yaptığını bunlardan en önemlisinin ise Harf İnkılabı olduğunu

⁶⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 3-6.

⁶⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 7.

⁶⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 9.

vurgulamıştır. Harf İnkılabı neticesinde ülkede okuryazar oranının artması her yaştan her kesimden insanın okuma ve yazma oranının artması matbuat kanunun önemini daha da arttırdığını belirtmiştir. Bundan dolayı hükümet otoritesi aleyhinde neşriyata müsaade edilmeyerek halkın zehirlenmesinin engellenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ahmet Bey, matbuatın bir silah olduğunu ve düşmana karşı kullanılması, matbuat hürriyetin memleketin huzuruna ilmine ve faziletine çalışması, ahlak ve fazilet aleyhinde açık neşriyatında çok dikkatli olunması ve aile hayatının her daim korunması gerektiğini vurgulamıştır. Son olarak matbuatın hür olduğunu fakat kimsenin faziletine, devletin rejimine, devletin otoritesine dokunmaması gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamlamıştır.⁶⁹ Muğla vekili Yunus Nadi Bey, ilk önce kendisini inkılabın ve inkılap rejiminin savunucusu olan bir gazeteci olarak tanımlamıştır. Nadi, iyi olan her şeyin içinde olduğu gibi matbuatında içinde zehirli otlar olabileceğini bundan dolayı matbuatın içindeki bu unsurları temizlemekte çok dikkatli olunması gerektiğini söyleyerek sözlerine devam etmiştir. Nadi, matbuat kanunu hazırlanırken matbuatın aslına zarar verilmemesi gerektiğini aktarmıştır. Nadi, Türkiye’de matbuatın esas olarak sağlam ve namuslu olduğunu bunun Türk milletinin sağlamlığından kaynaklandığını, bugünlerde şahsı ve özellikle malvarlığı hakkında birçok asılsız yazılar yazıldığını, en büyük servetinin ise Cumhuriyet Halk Fırkası içinde bulunmak olduğunu mevcut matbuat kanununun yeterli olduğunu fakat en büyük eksikliğin yargılamaların yavaş yapılmasından kaynaklandığını söylemiştir. Nadi sözlerini, gerekirse matbuat kanunun yeniden düzenlenebileceği, asılsız yazı yazanların on kere yüz kere düşünmesinin gerektiren bir kanununun hayata geçirilmesini şart olduğunu söyleyerek tamamlamıştır.⁷⁰ Urfa vekili Ali Saip Bey, asıl meselenin matbuat kanunu olmadığını asıl meselenin gazeteci kılığına girip yalan ve iftira ile rejimi yıpratmak isteyenlerin olduğunu özellikle bu rejimi müdafaa edenleri bu gazetecilerin yıkmak istediğini vurgulamıştır. Ali Bey, tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu geçmişte meşrutiyeti yıkmak isteyenlerin şimdi de Cumhuriyeti yıkmak istediğini ancak bu amaçlarının sonuçsuz kalacağını böyle bir durum karşısında hükümet kuvvetleri harekete geçmeden memleket ve vatan güçlerinin harekete geçeceğini vurgulamıştır. Ali Saip Bey, İstanbul’da çıkan *Yarın* gazetesi sahibi Arif Oruç, *Son Posta*

⁶⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 10.

⁷⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 13.

gazetesi yazarlardan Zekeriya ve İzmir’de çıkan *Yılmaz* gazetelerinin ve yazarları hakkında tarihsel bilgiler vermiştir. Bu kişilerin yargılanarak vatan dışına çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Edirne vekili Şeref Bey, matbuat hürriyetini suiistimal edenlere söylenen sözlerin hakikat olduğunu Meclisin rejimi, devlet otoritesini korumak zorunda olduğunu ve bu meseleler karşısında matbuat hürriyetinin konuşulmaması gerektiğini Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın kurduğu Cumhuriyet idaresinin her şeyin üstünde olduğunu bu hürriyet kazanmak için Meclis üyelerin senelerce mücadele ettiğini söylemiştir.⁷¹ Edirne mebusu Şeref Bey, devletin kudretini, otoritesini, rejimini ve inkılabını bozacak hürriyete kimsenin izin vermeyeceğini matbuat hürriyetinin vatanın ali menfaatlerini yıkmasına müsaade edilmemesi gerektiğini dile getirmiştir.⁷² Manisa vekili Refik Şevket Bey, matbuat hürriyetinin çok ince bir teraziye konularak değerlendirilmesi gerektiğini ancak yıllardır mücadele edilerek oluşturan rejimi de korunmak zorunda olduğunu söylemiştir.⁷³ Eskişehir vekili Emin Bey, kanunların memleketin refah ve saadetine göre değiştirilebileceğini matbuat kanununun da memleketin zaruri ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulması gerektiğini söylemiştir.⁷⁴ Manisa vekili Turgut Bey, demokrasi ile idare edilen yerlerde matbuatın hükümete hücum etmediğini ancak Türkiye’deki bazı gazetelerin hükümete ve Halk Fırkası’na saldırdığını söylemiştir. Turgut Bey, memlekette ecnebi gazeteleri takip eden sayısının çok az olduğunu yabancı yayınlarda bu tarz yazıların olmadığını serbest matbuat olabileceğini fakat bu matbuatın rejime, devlete saldırmasının dehşet verici olduğunu belirtmiştir.⁷⁵ Mersin vekili Hamdi Bey, matbuatın serbest olmasından yana olduğunu ve milli hisselerle samimi olarak eleştiri de yapılabileceğini ancak matbuat serbestliği dâhilinde yazı yazarların vatanın ve milletin yüksek menfaatlerini göz önünde bulundurması gerektiğine değinmiştir. Hamdi Bey, muhalefet namı altında memleket için zararlı, daima tahrik edici ve tahrip edici yazılar yazıldığını bunun sonucunda çok kan döküldüğünü bundan dolayı çok fazla kamu kaynağının boşa gittiğini vurgulamıştır.⁷⁶ Niğde vekili Galip Bey, matbuat hürriyetinin suiistimal edilerek yazılar yazıldığını biran evvel hükümetin tedbir

⁷¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 16.

⁷² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 20.

⁷³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 24.

⁷⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 25.

⁷⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 26.

⁷⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 30.

alması gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁷ Niğde vekilinin konuşmasından sonra Tekirdağ vekili Celal Nuri Bey, yaşanan olaylar neticesinde *Yılmaz* gazetesinde yazı yazmaktan vazgeçtiğini aktarmıştır.⁷⁸ Bu konuşmalar üzerine Başvekil İsmet Paşa konuyla ilgili konuşma yapmıştır. İsmet Paşa, matbuat hürriyetinin suiistimaline karşı hükümetin elinden tatbik olacak hem salahiyeti ve kanunları olduğunu, kanunların uygulaması mahkemeler tarafından yapıldığını hükümetin bundan başka gazeteyi intişardan menederek kapatma yetkisi olduğunu, Mecliste yaşanan konuşmaları dikkatle dinlediğini vekillerin dile getirdiği şikâyetleri birçok vatandaştan dinlediğini belirtmiştir. İsmet Paşa, matbuat hürriyeti denince akla ilk gelenin hükümeti ulu orta ve ölçsüz bir şekilde eleştirmek olmadığını vurgulamıştır. İsmet Paşa, gazetede yazılan yazıların doğru ya da yanlış olup olmadığına halkın bakmadığını bu kavramların yazı yazıldıktan sonra tartışıldığını söylemiştir. Türk halkının kuvvetli ve zayıf yönlerini de iyi bilinmesi gerektiğini halkın yazı ile gösterilen her şeyi doğru kabul ettiğini vurgulamıştır. İsmet Paşa, bu asrın en büyük silahının propaganda olduğu bundan dolayı matbuatın kıymetinin ve tehlikesinin arttığını aktarmıştır. Her memlekette birtakım eksikliklerin olabileceğini kötü propaganda ile ülkedeki gençliğin zehirlenerek hükümetin ve rejimin yıpratılabileceğini söylemiştir. Başvekil, matbuatın hürriyeti meselesinin artık hükümet meselesi olmadığını millet meselesi olduğunu ve kendisinin her türlü eleştiriye maruz kaldığı için rahatça konuştuğunu aktarmıştır. Matbuat olmazsa milletin yönetilemeyeceği gibi kötü kullanılan matbuatın memlekete feraha götürmeyeceği gibi batıracağını bu zıt dengenin Meclis tarafından iyi ayarlanması gerektiğini söylemiştir. Matbuat hürriyetinin baki kalarak, matbuatın memlekete zarar vermemesinin engellenmesinin gerektiğini bunun yalnız hükümet tarafından yapılamayacağını milletin müşterek vazifesinin olduğunu belirtmiştir. Matbuat meselesinin hukukçular tarafından yasalarla denetlenmesi gerektiğini bunun hükümet tarafından yapılması uygun olmadığını eğer hükümetin her şeyi idare etmesi durumunda bunun adının saltanattan farkı olmadığını aktarmıştır. Matbuat hürriyetin memlekete zarar veren bir durum ortaya çıkarması halinde ilk önce

⁷⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 33.

⁷⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 34.

salim kanaatte neşriyat yapan matbuatın oluşan bu durumla mücadele etmesi gerektiğini söylemiştir.⁷⁹

İsmet Paşa, hükümetin elinde bulunan gazete kapatma yetkisini niçin kullanmadığını şu sözleri; “Çünkü cemiyet içinde matbuat hürriyetinin müspet veya menfi kullanılmasının eşkâli tezahür etmedikçe Hükümetin elinde bulunan salâhiyetin kullanılmasından ne bir mana çıkar, ne de bir fayda hâsıl olur. Bu yalnız bir şey ifade eder; Hükümet kendi takdirine göre tenkide maruz olmaktan korktuğu için... o salâhiyeti fevkalâde kullanmıştır. Bir Hükümet böyle bir hükme maruz olmağı arzu etmez. Fakat bu nihayet şahsî bir meseledir. Hükümet kanunun kendisine verdiği salâhiyeti, kanunun gösterdiği lüzum ve zarureter karşısında şahsî hislerden tecerrüt ederek kullanmağa mecburdur. Bu nokta-i nazardan hakkınız vardır. Fakat millî hayatta matbuat hürriyetinin faydalı ve mahzurlu tesirleri hakkında bir intiba ve muhakeme hâsıl olmadıkça takdiri salâhiyetlerin kullanılmasından fayda çıkmaz.” ile açıklamıştır.⁸⁰

İsmet Paşa, bu çağın hukuk çağı olduğunu hükümetin matbuatla şahsi bir meselesi olmadığını ama hukukçuların elindeki kanunlarında da Meclis tarafından oluşturulduğunu ve bu bakımdan Meclise görev düştüğünü söyleyerek sözlerini tamamlamıştır. Bu konuşma üzerine Elazığ vekili Fazıl Ahmet Bey, matbuat bahsinde görülen hassasiyetinde bir inkılap hükümeti için kâfi derecede zinde ve çevik bulmadığını söylemiştir. Fazıl Bey, sürecin yavaş ilerlediğini dile getirmiştir. Fazıl Bey, matbuat hürriyetinin insanların birbirine özgürce küfür etmesi olarak algılanmaması gerektiğini bilakis matbuat hürriyetinin birbirine yabancı, birbirine uzak ve zıt görünen ilim, fikir, felsefe gibi mefhumların medeniyet potası içinde kavru olarak irfan ve insanlık adına yüksek bir mefkûre ortaya çıkması olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca matbuat hürriyetinde en önemli unsurun hakikatin bütün gerçekliği ile yazılması gerektiğini söylemiştir. Fazıl Bey, Türkiye’de matbuatın hür olduğunu ancak muhalefet matbuatının yıkıcı ve korkunç bir vazife aldığını, lakin gazete kapatmakla sorunlarının

⁷⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 34.

⁸⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 37.

çözümeyeceğini birçok tedbir alınması gerektiğini inkılap hükümetinin neden tereddüt ettiğini anlayamadığını kanunların matbuat karşısında yetersiz kaldığını hükümetin birinci vazifesinin kanunları yerine getirmek ve adaleti temin etmek olduğunu vurgulayarak İsmet Paşa'nın sözlerini eleştirmiştir. Hatta Fazıl Bey, Hükümetin daha niçin beklediğine anlam veremediğini ayrıca Mecliste yaşanan görüşmenin bir nüshasının bütün gazetelerin ilk sayfalarında büyük harflerle yer alması gerektiğini vurgulamıştır.⁸¹

İzmir vekili Halil Bey, ise İsmet Paşa'nın sözlerine atıfta bulunarak sürecin olumlu ilerlediğini halk hükümetinin kanun hükümeti olduğunu asıl olanın kanunların görevini yerine getirmesi gerektiğini hükümetin asıl görevinin gazeteler çıkarana karışmaktan ziyade nizamı korumak için kanunların uygulanmasını takip etmek olduğunu aktarmıştır. Halil Bey, Teşkilat-ı Esasiye'de fikirlerin özgürce yazılması için “*matbuat dairesi serbesttir*” maddesine değinerek matbuata teminat verildiğini dünyada ve Türkiye’de büyük bir buhranın olduğunu bir dönemde birtakım matbuat neşriyatının emniyet krizine yol açtığını bu durumun çok tehlikeli olduğunu bu durumunun zamanla düzelmesinin imkânsız görüldüğünü sadece devletin tedbir almasından ziyade millet ve hükümetin beraber hareket etmesi gerektiğini söylemiştir.⁸²

Mecliste yaşanan bu konuşmalar neticesinde 25 Temmuz 1931 tarihinde Matbuat Kanunu'nun görüşmelerine geçilmiştir.⁸³ 1/146 numaralı Matbuat Kanunu Layihası ve Adliye ve Dâhiliye Encümenlerinden mürekkep muhtelit Encümen mazbatasını Meclise sunulunca Kocaeli Milletvekili Sırrı Bey söz alarak konuşma yapmıştır. Sırrı Bey, vatani ve milli meseleler hakkında vekillerin hem fikir olduğunu, matbuat kanununun bu kadar geniş düzenlemesinin asıl sebebinin bazı gazetelerin yıkıcı ve onur ve şahsiyet kırıcı neşriyat yapmasından kaynaklandığını, Cumhuriyet aleyhine gazetelerin yazı yazmasının yanlış olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca matbuat kanunu hazırlanırken mebus gazeteciler hakkında nasıl tatbik yapılacağı hakkında bir karar bulunmadığını hükümetin bu konuda da tedbir almasının gerektiğini belirttiği gibi *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Yakup Kadri'nin “*Mustafa Kemal ve İsmet Paşa rejiminden, çizgisinden gayri bir yolda yürümek hıyanettir.*” Yazısına atıfta bulunarak Yakup Kadri'ye katılmadığını Mustafa

⁸¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 38.

⁸² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931, s. 41

⁸³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 357.

Kemal Paşa'nın bir çizgi göstermediğini bir hedef gösterdiğini o hedefe herkesin farklı yoldan ulaşabileceğini aktarmıştır.⁸⁴ Bu konuşma üzerine Muhtelif Encümen namına Kayseri milletvekili Sait Azmi Bey, mebus gazetecileri hakkında da matbuat kanununda kararlar olduğunu mebusların hem gazetenin sahibi hem de neşriyatı idare edemeyeceğini kısacası ikisini birden kendi uhdesinde toplamayacağını hatta bu vazifelerin ayrı ayrı iki mebus tarafından ifasına mani olacak kararlar konduğunu belirtmiştir. Ayrıca bir gazetenin hiçbir vatandaşın hürriyet ve haysiyetine tecavüz edemeyeceğini ve bu kanun layihasının Cumhuriyet mefhumunun geniş manasına uymuyorsa bile bu durumunun nedeninin bazı gazetelerin yıkıcı ve fena düşürücü neşriyatından kaynaklandığını vurgulamıştır.⁸⁵

1931 tarihli Matbuat Kanunu, yapılan oylama neticesinde Mecliste kabul edilerek 8 Haziran 1931 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanması ile yürürlüğe girmiştir. Kısacası bu kanunla Türkiye'de basın özgürlüğü ve basılı eserlerin yayını belli hükümlere bağlanmıştır. 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile çoğaltılarak neşredilen yazı, resim, güfteli güftesiz musiki eserleri ve gramofon plakları gibi eserlere matbua denilirken sinematograflar bu kanuna tabi olmamıştır. 1931 tarihli Matbuat Kanunu üçüncü maddesinde bir matbaa açılmadan önce matbaanın açılacağı yerin en büyük mülki memuruna bildirilmesi gerektiği ve beyannamede matbaayı açmak isteyeninin adı, ikametgâhı varsa ortaklarının adları ayrıca yeri, hangi dillerde basım yapılacağını yazılması gerektiği belirtilmiştir. Kanuna göre açılan matbaanın yerinin, ortaklarının değişmesi ya da matbaada yaşanan herhangi bir değişikliğin yaşanması durumunda tekrar matbaanın bulunduğu yerin en büyük mülki amirine yeni bir beyanname verilmesi gerektiği dördüncü madde ile açıklanmıştır. Beyannamesiz ya da yanlış beyanname ile matbaa açılması durumunda 50 liradan 200 liraya kadar ağır para cezası uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca matbaacıların bastıkları her türlü eserlerin ikişer tanesini günü gününe bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuruna vermesine karar verilmiştir. Gündelik ya da farklı günlerde gazete, mecmua çıkarmak isteyenlerin mülki amirlere verdiği beyannamede; gazete veya mecmuanın adını, sahibini, başmuhabirini, yazı işleri müdürünü, nerede basılacağını, siyasi olup olmadığını, hangi günlerde çıkarılacağını,

⁸⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 358.

⁸⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 358.

hangi dillerde basıldığını belirtmesi gerektiği gibi herhangi bir değişiklik olursa bu değişikliğin en çok üç gün içinde yeniden mülki amire bildirilmesi gerektiği yazılmıştır. Kanunda gazete veya mecmua sahiplerinde bulunması gereken şartlar şu şekilde belirtilmiştir. Türk vatandaşı olmak, yirmi yaşını bitirmiş bulunmak, yüksek mektep veya lise diplomasına sahip olmak (eğer diplomasını ecnebi mekteplerden alınmış ise Türkçe okuryazar olmak), ecnebi bir devletin hizmetinde bulunmamak, devlet memuru, asker ve ordu mensubu olmamak, zimmet, rüşvet, sahtekârlık, hırsızlık, yağmacılık, hileli iflas gibi suçlardan hükümlü olmamak gerekmektedir. Ayrıca vatan, Milli Mücadele, Cumhuriyet ve inkılap aleyhinde yazılar yazmamak ve bir mahkeme ya da divan tarafından mahkûm olmamak gerektiği gibi Milli Mücadele’de sırasında düşman emellerine hizmet eden neşriyat yapmamış olmak kanunla yasalaşmıştır. Türkiye’de ecnebilerin gazete ve mecmua çıkarmak istemesi durumunda ise mahalli hükümlerin diğer gazetelerdeki gibi kuralara bağlandığı gibi, umumi neşriyatı idare edecek olanın Türk vatandaşı olması gerektiği ayrıca Cumhuriyet Hükümeti’nin iç ve dış siyaseti aleyhinde neşriyat yapamayacağı yazılmıştır. Gazete veya mecmuanın başmuhabiri ile umumi neşriyatı idare eden kişilerin ayrıca yüksekokul mezunu olması gerektiğini aktarılmıştır. Gazete veya mecmua sahipliği ile umumi neşriyatın idaresinin aynı milletvekilinde ya da ayrı vekillerde olamayacağı belirtilmiştir. Gazete veya mecmuanın neşriyatından doğan mesuliyet gazete sahibi ve umumi neşriyatı idare eden kişilerde olduğunu, imzasız yazılar hakkında istenilmesi durumunda bilgi verilmesi gerektiği aktarılmıştır. Milli paranın kıymetini düşürecek veya içeride ya da dışarıda milli paraya karşı güveni sarsacak haberler yapılması durumunda üç aydan üç seneye kadar hapis ve ağır para cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca gazete ve mecmuaların kendi namlarına piyango, tombala, kura gibi oyunlar tertip etmesi yasaklamıştır. Kanunla, halkın ahlaki, ilmi ve edebi duygularını rahatsız edecek yazılar yazılması, intihar vakalarını haber eden gazetelerin buldukları yerin en büyük mülki amirinden izin alması, padişahlık, hilafetçiler, komünistlik ve anarşistliği tahrik eden neşriyatta bulunulmaması, aile kurma esasını sarsacak haberlere yer verilmemesi gerektiği kanunda belirtilmiştir. Yabancı memlekette çıkan bir gazetenin veya mecmuanın Türkiye’ye sokulması ve dağıtılması

İcra Vekilleri Heyeti kararı ile durdurulabileceği karara bağlanmıştır.⁸⁶ Gazete ve dergi sahiplerin Milli Mücadele ve Cumhuriyet inkılaplarına karşı aleyhte bir suçtan hüküm giymeme ve işgalci güçlerin emelleri doğrultusunda çalışma yapmamış olmama şartı getirilmiştir.⁸⁷ Kanun görüşmeleri devam ederken İsmet Paşa söz alarak kürsüde konuşma yapmıştır. İsmet Paşa, memleketin siyasetine yıkmak için yapılan neşriyat matbuatı hakkında hükümete verilen yetkiyi açıklamak için konuşma yapmak istediğini belirterek sözlerine başlamıştır. Her hükümet için rejimin korunmasının başlıca vazife olduğunu bu bakımdan bütün neşriyatın takip edileceğini vurgulamıştır. Ayrıca memleketin en mühim mevzusunun Meclisin itibarı olduğunu ve Meclisin müdafaası için hükümetin gerekli kanunları oluşturduğunu belirtmiştir. İsmet Paşa, vekillerin Mecliste özgürce konuşabileceğini bunun kaynağının ise Teşkilat-ı Esasiye'nin ruhu olduğunu dile getirmiştir. İsmet Paşa, hiçbir ülkede Reiscumhur ve rejim hakkında olumsuz neşriyat yapılmasına müsaade edilmediğini ayrıca ordu hakkındaki neşriyatın yakından takip edildiğini belirtmiştir. Ayrıca İsmet Paşa, zabita yetkililerini hakkında da dikkatli yazılar yazılması gerektiğini bilgisini vermiştir.⁸⁸

Sonuç olarak 1/146 numaralı Matbuat Kanun Layihası, Adliye ve Dâhiliye Encümenlerinden mürekkep muhtelit encümen mazbatasında, “*medeni devletlerin içtimai ve siyasi hayatlarında matbuatın oynadığı rolün, kudret ve nüfuzu giderek gücünün arttığını ve medeni âlem ile memleket arasında rabita ve irfanın düzenine hizmet eden en kuvvetli vasıtalarından birinin matbuat olduğunu fakat bir memleketin siyasi, içtimai ve ahlaki hayatını nizamsızlık ve tehlike teşkil edecek neşriyata izin verilmemesi*” gerektiğini aktarılmıştır. 16 Temmuz 1325 tarihli matbuat kanunun üzerinden 22 yıl geçtiği ve ihtiyaçları karşılayamadığı bunun için memlekette gazete çıkarmak isteyenlerin bazı hükümlere uymasının gerektiği vurgulanarak 1931 tarihli matbuat kanunun kabul edilmiştir.⁸⁹ İlgili kanunla basın üzerinde belli oranda denetim sağlanmak istenmiştir.⁹⁰

⁸⁶ *Resmi Gazete*, 1881 Numaralı 1931 Tarihli Matbuat Kanunu, 8 Ağustos 1931, s. 732. Bkz., Tüm Resmî Gazeteler, <https://www.resmigazete.gov.tr/> sayfasından taranarak elde edilmiştir.

⁸⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 360.

⁸⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 375.

⁸⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 35, 25 Temmuz 1931, s. 380.

⁹⁰ Ceyhan Koç, *Tek Parti Dönemi Basın İktidar İlişkileri 1929–1938*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 22.

1931 tarihli Matbuat Kanunu, Fazıl Ahmet (Elazığ), Ahmet İhsan (Ordu) ve Ahmet Süreyya (Aksaray) vekillerinin verdiği tavr ile gündeme gelmiş, oylamada Hakkı Tarık (Us) dışında vekillerinin olur oyu ile Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁹¹ Bu kanun uygulamaya konulmadan önce Arif Oruç ve *Yarın* gazetesinin sorumlu Müdürü Süleyman Tevfik yaptıkları yayın politikalarından dolayı tutuklanmışlardır. Yarın gazetesinin kapatılmasına karar verilmiştir. Gazete 19 Ağustos 1931 tarihinde kapatılmıştır.⁹²

1.4.2. Türk Milli Basınında 1931 Tarihli Matbuat Kanunu

1931 tarihli Matbuat Kanunu, Türk basını tarafından yakından takip edildiği görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi, “*Matbuat Münakaşası Meclis’e İntikal Etti*” başlığını ana sayfadan duyurarak Meclis’teki matbuat görüşmelerin çok hareketli olduğunu yazmıştır.⁹³ *Milliyet* gazetesi, Matbuat Kanunu’nu harfi harfine takip edeceğini duyurmuştur.⁹⁴ *Akşam* gazetesi “*Muhalif Gazetelerin Neşriyatı*” başlıklı haberinde Matbuat Kanunu’nun Meclis’te görüşüleceğini ilk sayfasında yer vermiştir.⁹⁵ *Son Posta* gazetesi, “*Bugünkü Fırka Grubu Neler Görüşecektir?*” başlıklı haberinde Matbuat Kanununun Meclis’te görüşüleceğini okuyuşuna duyurmuştur.⁹⁶ Gazete bir gün sonra “*Matbuat Kanunu Değişiyor*” başlıklı haberinde basın kanunda değişiklik yapılacağını ilk sayfadan girmiştir.⁹⁷ Gazete, Halk Fırkası’nın toplantısında Başvekilin, matbuat hürriyetini savunduğunu ve mebus gazetecilerin görüşmede hazır bulunduğunu, tartışılan ana konunun ise muhalif gazetelerin yazılarının halkı zehirlediği ve gerekli tedbirlerin alınması gerektiğinin gündem olduğu belirtmiştir.⁹⁸ Gazete ilerleyen günlerde, “*Matbuatın Seviyesi Alçalıyor*” başlıklı haberine yer vermiştir.⁹⁹ Ayrıca valilerin gazete kapatabileceğini aktarmıştır. Mecliste matbuat meselesi görüşülürken söz alan vekillerin muhalif neşriyatın rejime hücum ettiğini belirten sözlerine sayfasında paylaşmıştır.¹⁰⁰

⁹¹ Kocabaşoğlu, *age*, s. 590.

⁹² Mete Tunçay, *Arif Oruç’un Yarın’ı 1933*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.14.

⁹³ “Matbuat Münakaşası Meclis’e İntikal Etti”, *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1931, s. 1.

⁹⁴ *Milliyet*, 6 Temmuz 1931, s. 1.

⁹⁵ *Akşam*, 2 Temmuz 1931, s. 1.

⁹⁶ “Bugünkü Fırka Grubu Neler Görüşecektir?”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1931, s. 1.

⁹⁷ “Matbuat Kanunu Değişiyor”, *Son Posta*, 2 Temmuz 1931, s. 1.

⁹⁸ *Son Posta*, 2 Temmuz 1931, s. 3.

⁹⁹ *Son Posta*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰⁰ *Son Posta*, 7 Temmuz 1931, s. 4.

Gazete “*Sükûn Devri Başladı*” başlıklı haberinde matbuat meselesi hakkında Başvekilin Meclisteki konuşmasından sonra gazeteler arasında bir sükûn devrinin başladığını *Cumhuriyet* ve *Vakit* gazetelerinin Irak Kralının seyahatinden bahsettiğini diğer gazetelerin de kişisel tartışmalara girmemeye çalıştığını ve muhalif olarak tanınan gazetelerin (*Yarın*) sadece süreci değerlendirdiğini yazmıştır.¹⁰¹ Ayrıca, Matbuat Kanunu ile ilgili olarak Meclise sunulan tasarı metninin valilere ve kaymakamlara gazete kapatma salahiyeti verdiğini aktarmıştır.¹⁰² Matbuat Kanunu oluşturulurken gazeteler arasında yaşana tartışmaların *Akşam*, *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerinde karikatürlere de yansdığı görülmektedir.

1.4.3. Köşe Yazarlarının 1931 Tarihli Matbuat Kanunu’nu Değerlendirmesi

1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili olarak *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *Yarın* ve *Son Posta* gazeteleri taranmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi¹⁰³, *Milliyet* gazetesinde Ahmet Şükrü, Siirt Mebusu Mahmut Bey ve Falih Rıfkı Bey, *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadık ve Va, Nü, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde

¹⁰¹ “Sükûn Devri Başladı”, *Son Posta*, 8 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰² *Son Posta*, 10 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰³ Yunus Nadi Abalıoğlu, 1880’de Muğla’nın Fethiye İlçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Rodos İbtidai Mektebi ve Süleymaniye Medresesinde tamamladıktan sonra Mekteb-i Sultani (Galatasaray) Lisesinden mezun oldu. Bir süre Hukuk Mektebine devam etti. Bu arada 1900’de “Malûmat” gazetesinde çalışmaya başladı. II. Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) İstanbul’a dönerek İttihat ve Terakki Fırkasına girdi. “İkdam” ve “Tasvir-i Efkâr” Gazetelerinde çalıştı. 1910’da Selanik’te Fırkanın yayın organı “Rumeli” gazetesinin Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptı. İstanbul Mebusan Meclisinin II. dönemi için 1 Mayıs 1912’de yapılan seçimde Aydın’dan Milletvekili oldu. III. Dönemde 21 Mart 1914’te yine Aydın’dan Milletvekili seçilerek Meclisteki yerini korudu. 2 Eylül 1918’de “Yeni Gün” gazetesini çıkarttı. Mebusan Meclisinin son dönemi için yapılan seçimde, İzmir Milletvekili oldu. İstanbul’dan ayrılarak 2 Nisan 1920’de Ankara’ya geldi. 23 Nisan 1920 günü Meclisin açılışında hazır bulundu. 10 Ağustos 1920’den itibaren “Yeni Gün” gazetesini Ankara’da çıkarmaya başlayarak Millî Mücadelenin amaç ve hedefleri konusunda kamuoyunun aydınlatılmasında etkili oldu. II. Dönemde Menteşe (Muğla)’den Milletvekili seçildi. III., IV., V. ve VI. dönemlerde yine Muğla’dan seçilerek yasama görevini VI. Dönem sonuna (1943) kadar sürdürdü. Bu arada Ankara’da yayımladığı Yeni Gün gazetesini kapatarak 7 Mayıs 1924 tarihinden itibaren İstanbul’da “Cumhuriyet” gazetesini çıkarmaya başladı ve ölümüne kadar gazetenin sahip ve başyazarlığını yaptı. Tedavisi için gittiği İsviçre’nin Cenevre şehrinde 28 Haziran 1945’te öldü. Evli olup dört çocuk babası idi. Oğullarından Nadir Nadi (1908-1991) IX uncu Dönem Muğla, X. Dönem İstanbul Milletvekili, 1964-1970 arası Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi olarak Parlamentoda bulunmuştur. Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – I. Dönem 1919-1923 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 530.

Yakup Kadri ve Siirt Mebusu Mahmut Bey, *Yarın* gazetesinde Arif Oruç, *Son Posta* gazetesinde ise M. Zekeriya Bey'in yazıları tarafımızca tespit edilmiştir.

İlk olarak *Cumhuriyet* gazetesi yazarlarından Yunus Nadi, köşesinde “*Ne Ağır Bir Töhmət: Hükümet Gazeteciliği!*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, *Son Posta* gazetesi olmak üzere kendisini muhalefet olarak nitelendiren birtakım gazetelerin *Cumhuriyet* gazetesi gibi yayın yapan gazeteleri “*Hükümet Gazetesi*” olarak nitelendirdiğini aktarmıştır. Nadi, ne *Cumhuriyet* ne de *Yeni Gün* gazetesinin hükümet gazetesi olduğunu, böyle bir kanıtın bulunmadığını aktarmış ve aynı şekilde *Vakit*, *Milliyet* ve *Akşam* gazeteleri için de bu ifadenin geçersiz olduğunu yazmıştır. Çünkü bu gazetelerin ekonomik olarak hiçbir yere bağlı olmadığını kendi imkânları ile basıldığını vurgulayarak düşüncesini desteklemiştir. Bu gazetelerin mazisinin ve istikbalinin ortada olduğunu Cumhuriyet Halk Fırkası çerçevesinde, Gazi ve İsmet Paşa'nın bayrağı altında toplanmanın bazı gazeteler tarafından hoş karşılanmadığını yazmıştır.¹⁰⁴

Milliyet gazetesinde 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nu ile ilgili olarak Ahmet Şükrü, Siirt Mebusu Mahmut ve Falih Rıfki Bey'in yazıları tespit edilmiştir. *Milliyet* gazetesinde Ahmet Şükrü Bey'in¹⁰⁵ 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili olarak üç yazısı mevcuttur. Ahmet Bey, gazetede ilk yazısını “*Ders Gibi Nutuk*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Matbuat Kanunu'nu Mecliste yoğun tartışmalara neden olduğunu bundan dolayı Başvekil İsmet Paşa'nın konuyla ilgili Meclis kürsüsüne gerek Matbuat Kanunu ile ilgili konuşma yaptığını belirtmiştir. Ahmet Şükrü, İsmet Paşa'nın sadece mükemmel bir Cumhuriyetçi olmadığını aynı zamanda matbuat meselesini çok iyi kavramış bir devlet adamı olduğunu aktarmıştır. Ayrıca matbuat hürriyeti meselesinin sadece hükümet meselesi olmadığını aynı zamanda millet meselesi olduğunu fakat iyi kullanılmayan matbuat hürriyetin

¹⁰⁴ Yunus Nadi, “*Ne Ağır Bir Töhmət: Hükümet Gazeteciliği!*”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰⁵ Ahmet Şükrü Esmer, 1891 yılında, Kıbrıs'ta doğmuştur. İstanbul Darülfünun Hukuk Mektebi ve Newyork Colombiya Üniversitesi Hukuk alanında doktora yapmıştır. Galatasaray Lisesi İngilizce, Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Okulu, Erkân-ı Harbiye ve Polis Enstitüsü siyasi tarih öğretmeni ve Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi öğretmeni yapmıştır. Amerika'da Sadâ-yı Vatan Gazetesi sahibi Vakit, Ulus ve Barış Gazeteleri Yazarı, Vatan Gazetesi kurucu üyeliğini üstlenmiştir. VI. Dönem İstanbul Milletvekili seçilmiştir. 19.01.1982 yılında hayata gözlerini kapatmıştır. Bkz., *TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt, 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 331.

memleketi batırabileceğini aktarmıştır.¹⁰⁶ Yazarın ikinci yazısı “*Matbuat Kanunu*” başlıklı yazısı ile gazetede yer almıştır. Halk Fırkası’nın, Meclise matbuat kanunu hakkında bir kanun layihası verdiğini ancak matbuat kanunu gibi önemli bir layiha hazırlanırken alakadarlarla görüşülse kanunun daha verimli olabileceğini yazmıştır. Bütün gazetelerin, Cumhuriyet rejimini, vatanın ve vatandaşın şerefini koruması gerektiğini hatta bu yoldan ayrılmak isteyenlerle mücadele edilmesi gerektiğini yazarken gazeteciliğin de tehlikeli bir meslek haline gelmemesi gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca matbuat kanun teklifindeki yazı işleri müdürünün yüksek mektep mezunu ve 30 yaşında olması, gazete sahibinin ise en az 25 yaşında olması gerektiğinin hem tezat olduğuna hem de bazı kişileri gazetelerde çalışmaktan mahrum edebileceğine değinmiştir. Yazar, milletvekilliği gibi en yüksek vatan hizmetinde bile aranmayan bir vasfın neden gazetecilikte arandığına anlam veremediğini vurgulamıştır. Gazetecilik mesleğinde en büyük mektebin gazete olduğunu yazan yazar, gazetenin belli süreyle basılmasının durdurulmasının pek ağır bir ceza olduğunu bu cezanın ancak memleketi idare eden kabine tarafından verilmesi gerektiğini belirterek yazısını sonlandırmıştır.¹⁰⁷ Ahmet Bey’in üçüncü yazısı *Milliyet* gazetesinde “*Gene Matbuat Kanunu*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, köşesinde Cumhuriyet rejiminin korunmasının çok önemli olduğunu fakat Matbuat Kanunu ile fikir hürriyetinin baltalanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Fikir hakkının önemli olduğunu sadece mekteplilerin değil en sade insanın da fikrinin kanunun çizdiği çerçevede söyleme hakkının olduğunu ve yeni layiha ile matbuatın büsbütün zayıfladığını yazmıştır. Gazetelerin yazılarını yazarken polis müdürüne, valiye sorulmasının hem matbuat hürriyetini hem de Cumhuriyet rejimini zayıflatacağını yazarak yazısına son vermiştir.¹⁰⁸ *Milliyet* gazetesi Başmuhabiri Siirt Mebusu Mahmut Bey¹⁰⁹ de 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili iki adet yazısı mevcuttur. Mahmut Bey,

¹⁰⁶ Ahmet Şükrü, “Ders Gibi Nutuk”, *Milliyet*, 7 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰⁷ Ahmet Şükrü, “Matbuat Kanunu”, *Milliyet*, 19 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰⁸ Ahmet Şükrü, “Gene Matbuat Kanunu”, *Milliyet*, 22 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁰⁹ Mahmut Soydan, 1883'te Siirt'te doğdu. 1905'te Harp Okulundan diploma aldı. 1908'e kadar Kosova ve Manastır illerinin değişik bölgelerinde Nizamiye birlikleriyle eşkıya takibinde bulundu. Muhafız subaylığına ek olarak padişahın yanındaki oğlu Abit Efendi'nin eğitim ve öğretimini de üstlendi. Nisan 1920'de Anadolu'ya geçerek Gazi Paşa'nın refakat subaylığına atandı. Fransızca, Almanca ve Arapçayı bilen Soydan, Hâkimiyeti Milliye gazetesinin müdürlüğünü ve başyazarlığını yürüttü. TBMM Riyaseti refakatında subayken, TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 28 Haziran 1923'te yapılan seçimde 153 oy alarak Siirt'ten milletvekili seçildi. Siirt'ten III., IV. ve V. dönemlerde de milletvekili seçildi. “*İş Bankası*

“*Vaziyetin Hulasası*” başlıklı ilk yazısında matbuat meselesine dair Mecliste yoğun tartışmalar yaşandığını “*Matbuat Hürriyeti Kanun Dairesinde Serbesttir.*” maddesinin çok önemli olduğunu ancak hiçbir sebeple gazetelerin başkalarının şerefine maddi ve manevi itibarına yönelik yazılar yazmaması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Gazetelerdeki yazılar aracılığı ile hükümetin otoritesini kırarak, vatandaşları zehirleyecek, devletin ve siyasi ve iktisadi itibarını zedeleyecek yazıların denetlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, Matbuat Kanunu’nun samimi, dürüst muhalefeti yıkmak için oluşturulmadığını aksine düzeltmek için düzenlendiğini aktarmıştır. Mahmut Bey, hükümetin inkılapları Türk milletine ulaştırmak ve benimsetmek için mücadele ettiğini bu dönemde neşriyat hürriyetinin memlekete zarar verecek, memleketin idari ve içtimai düzenini bozacak, vatandaşları ümitsizliğe sevk edecek yazılar yazmasına asla müsaade etmeyeceğini paylaşmıştır. Matbuat Kanunu ve basın hürriyetinin memleketin selameti ve rejimin devamı için çok hassas olduğunun altını çizerek yazısını sonlandırmıştır.¹¹⁰ Yazarın gazetede ikinci yazısı “*Hürriyet Edebiyatı Etrafında*” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, Matbuat Kanunu çıkarken kendini muhalif olarak niteleyen kişilerin hürriyet edebiyatı yaptığını hükümetin basın hürriyetine önem verdiği fakat bunun iyi kullanılmamasının her şeye zarar vereceğini yazmıştır.¹¹¹ *Milliyet* gazetesinde basın hürriyeti ile ilgili yazısı bulunan son yazar ise Falih Rıfkı Bey’dir.¹¹² Falih Rıfkı Bey’in gazetede bir tane köşe yazısı bulunmaktadır. Yazarın, *Milliyet* gazetesindeki “*Politika*” başlıklı köşe yazısı okur ile buluşmuştur. Yazar, matbuat hürriyetinin denetlenmezse

Kurucusu ve ilk Yönetim Kurulu Başkanlığı”, Yönetim Kurulu Başkanlığı ve üyeliği 1936’ya kadar sürdü. 3 Aralık 1936’da İstanbul’da öldü. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 690.

¹¹⁰ Siirt Mebusu Mahmut, “Vaziyetin Hulasası”, *Milliyet*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹¹ Siirt Mebusu Mahmut, “Hürriyet Edebiyatı Etrafında”, *Milliyet*, 13 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹² Falih Rıfkı (Atay), 1893 (1309) tarihinde İstanbul’da doğdu. Rehberi Tahsil Rüştüyesini ve Mercan İdadisini bitirip İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden diploma aldı. 1908’de Meşrutiyetin ilanından sonra Tanin muhabirliği ile yazın hayatına başladı. 1911’de Tecelli Dergisinde şiirleri, Serveti Fünun’da yazıları yayımlanmaya başladı. 1913’te Talât Paşa’nın yanında bulundu. Birinci Dünya Savaşında (1914-1917) yedek subay iken, 4. Ordu Komutanı Cemâl Paşa’nın Özel Kâtibi olarak Emir Subaylığını yaptı. Mütareke yıllarında arkadaşlarıyla kurduğu *Akşam* gazetesinde, Kuvayı Milliye yanlısı inançlı yazıları nedeniyle soruşturmayla uğradı. TBMM’nin II. Dönem seçimlerine katıldı. Milletvekili olduktan sonra *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet* ve *Ulus* gazetelerinde başyazarlık yaptı. 1952’de kurduğu *Dünya* gazetesinin sahibi ve başyazarlığını yaptı. Dil ve anlatım üstünlüğü ile Türk dilme büyük hizmetler verdi. İkinci Dönemden başlayarak, III., IV., V., VI., VII. ve VIII. dönemin sonuna kadar milletvekilliği yapan Falih Rıfkı Atay, 20.3.1971’de öldü. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 143.

memleketlerde, ahlak, demokrasi, siyasi ve içtimai prensiplerinin çöküşüne neden olabileceğini bundan dolayı bu hastalığın her alanda tedavi edilmesi gerektiğini, böyle bir çöküş içinde Türk gençliğinin yetiştirilemeyeceğini aktarmıştır.¹¹³

Matbuat Kanunu'nun düzenlenmesi süreci yaşanırken *Akşam* gazetesi de yazıları ile bu döneme tanıklık etmiştir. *Akşam* gazetesinde yazarlarından Necmeddin Sadık ve Va-Nü'nün basın kanunu ve hürriyet ile ilgili yazıları mevcuttur. *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadık'ın dört tane yazısı tespit edilmiştir. Necmeddin Sadık¹¹⁴, “*Gazi’ye İnanmayanlar*” başlıklı ilk köşe yazısında, Gazi denince akla, Sakarya’da perişan olan düşmanların, vatanın kurtuluşunun, hayret verici inkılapların akla geldiğine değinmiştir. Yazar, Gazi’nin, Türk milleti demek olduğunu ve bütün kuvvetini Türk milletinden aldığı altını çizmiştir. Bu şartlarda bile Gazi’ye inanmayanların olmasının şaşırtıcı olduğunu ve muhalefet maskesi altında Gazi’ye dil uzattıkların bulunduğunu yazmıştır. Gazi’ye inanamayanların aslında Türk vatanının ve Türk milletinin tarihini bilmediğini yazmıştır.¹¹⁵ Yazarın ikinci yazısı “*Taassup ve İmansızlık*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Necmeddin Bey, yazısında vicdan ve fikir hürriyetinin olduğu yerde ilim, fen, felsefe ve siyaset alanlarında farkı düşünme imkânlarının ortaya çıktığını aktarmıştır. Yazar, fikir hürriyeti için ilk olarak kişilerin sözlerinin ve fiillerinin birbiriyle örtüşmesi

¹¹³ Falih Rıfki, “Politika”, *Milliyet*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹⁴ Sadık Necmettin Sadak, 1882 (1308) de Isparta’da doğdu. İstanbul-Kadıköy, Kızıltoprak, Tuğlacı Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır. Bahası adliye hâkimlerinden Açıkbaşzade Sadık Sahabettin Bey, annesi Arife Hanımdır. Babasının memuriyeti nedeniyle Konya, Edirne ve İzmir illerinde dolaşarak ilk ve orta öğrenimini oralarda tamamlayıp İstanbul Galatasaray Lisesine girdi. Buradan mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Nezareti) tarafından açılan sınavı kazanarak devlet hesabına öğrenimini tamamlamak üzere Fransa’ya gönderildi. Fransa’da Lyon Üniversitesinde İçtimai ve Siyasi Bilimler öğrenimi gördü. 1913’te iyi derecede diploma alarak yurda döndü. Eylül 1913’te Maarif Nezareti Çevirmen ve Fransızca Kâtipliğine ve Ağustos 1915’te Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Dairesi Mümeyyizliğine atandı. Ekim 1916’da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ulûmu İçtimaiye (Sosyoloji) Müderris Muavinliğine, Mart 1919’da aynı dersin öğretmenliğine ve Mart 1924’te Darülfünun Edebiyat Fakültesi Ulûmu İçtimaiye (Sosyoloji) Müderrisliğine (Profesörlüğüne) yükseldi. Bu arada *Akşam* gazetesinin Başyazarlığını da yürüttü. Bu görevlerde çalışırken TBMM III. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 615 oyla Sivas’tan milletvekili seçildi. 17 Eylül 1927 de mazbatasını alıp. 1 Kasım 1927’de Meclise katıldı. 2 Kasım da mazbatasını onaylandı. IV., V., VI., VII. ve VIII. dönemlerde de Sivas’tan milletvekili seçilen Sadık Necmettin Sadak, Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay kabinelerinde 10.9.1947-22.5.1950 tarihlerinde Dışişleri Bakanlığı yaptı. Kasım 1943’te emekliye ayrıldı. 21 Eylül 1953’te öldü. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM, III. Dönem 1927-1931, III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 564-565.

¹¹⁵ Necmeddin Sadık, “Gazi’ye İnanmayanlar”, *Akşam*, 4 Temmuz 1931, s. 1.

gerektiğini, bir gün bir fikri savunuların ertesini gün başka fikirleri savunmamaları gerektiğine değinmiştir. Sadık, bu durumunun çağın en büyük hastalığını olan idealsizlik olarak tanımlamıştır. Hiçbir şeye inanmamanın cehaletten daha kötü olduğunu vurgulayarak yazısını sonlandırmıştır.¹¹⁶ Yazarın konuyla ilgili üçüncü yazısı “*Utansınlar!*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, köşe yazısında İsmet Paşa’nın Matbuat Kanunu ve basın hürriyeti ile alakalı Meclisteki konuşmasını değerlendirmiştir. Sadık, basın hürriyet olunca bu hürriyeti suiistimal edenlerin olabileceği bundan dolayı matbuat hürriyetinin oluşturulurken çok dikkat edilmesi gerektiğini, vatan ve devlet aleyhine yayın yapanlara fırsat verilmemesi hususunun önemine vurgu yapmıştır. Yazar, İsmet Paşa’nın iki husus üzerinde durduğunu bunlardan; ilkinin matbuat hürriyeti olmazsa halkın idare edilemeyeceği, ikincisinin ise matbuat hürriyeti iyi kullanılmazsa memleketin batabileceği hususu olduğunu yazmıştır. Yazar bu iki zıt durumun çok hassas bir terazi dengesinde oluşturulması gerektiğine değinmiştir. Necmeddin Bey, matbuat hürriyetinin sadece bir memleket meselesi olmadığını bir millet meselesi olduğunu belirterek yazısına son vermiştir.¹¹⁷ Yazarın dördüncü ve son yazısı ise, “*Siyasi Seciye*” başlıklı ile gazete yer almıştır. Necmeddin Bey, yazısında memleketi idare edenlerin, matbuat hürriyetinden, tenkitten, muhalefetten korkmadıklarını bilâkis tenkidi, muhalefeti canı gönülden arzuladıklarını aktarmıştır. Ancak hükümetin, muhalif gazetelerden, asgari düzeyde yazılarında ahlâklı ve eleştirdikleri konularda bilgili olmalarını istediklerini bunu istemelerinin de normal olduğunu yazmıştır.¹¹⁸ *Akşam* gazetesindeki araştırmamızda Matbuat Kanunu ve basın hürriyeti ile ilgili yazısı olan son yazar ise Va-Nü kısaltmasını kullanan Vala Nureddin’dir.¹¹⁹ Yazar, “*Bu Mebus Bey, Matbuata Tarziye Vermelidir!*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Bursa Mebusu Rüştü Bey’in Meclis’te söylediği sözler üzerinden değerlendirme yapmıştır. Yazar, Bursa Mebusu Rüştü Bey’in Meclis kürsüsünde söylediği Türkiye’deki gazetelerin roman

¹¹⁶ Necmeddin Sadık, “Taassup ve İmansızlık”, *Akşam*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹⁷ Necmeddin Sadık, “Taassup ve İmansızlık”, *Akşam*, 8 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹⁸ Necmeddin Sadık, “Siyasi Seciye”, *Akşam*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹¹⁹ Vala Nureddin, Selanik ve Beyrut valiliklerinde bulunan Mehmet Nurettin Bey ile Zahire Hanım’ın oğludur. 1901 yılında dünyaya gelmiştir. 1917 yılında Galatasaray Lisesi’nde ortaöğretimini tamamlamıştır. Belli bir süre Viyana Ticaret Akademisi’nde öğrenim görmüştür. *Akşam*, Cumhuriyet, Havadis, Ülke, Vakit ve Akbaba gibi birçok gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. Kısa bir süre Hergün gazetesini çıkarmıştır. Bkz., Selçuk Akay, *İnsan ve Eser “Vala Nureddin, Va-Nü”*, Ekin Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 10.

neşrinden ibaret olduğunu ve böyle gazetelere yardım yapılmaması gerektiği sözünü eleştirmiştir. Yazar, yeni harflerle birlikte gazetelere verilmekte olan primin bütçeden çıkarıldığını ve primin kesilmesi devletin bütçesini rahatlatıyorsa hiçbir sorun olmadığını aktarmıştır. Yeni harflerle birlikte matbuat âleminin her ferdinin zarara uğramasına rağmen milletin müstakbel menfaati için tüm matbuatın gece gündüz demeden çalıştığını ve bu süreçte matbuatın herkese yeni harfleri öğretmek için elinden gelini yaptığını bundan dolayı hükümetin bazı gazetelere prim verdiğini köşesinde hatırlatarak yazısını noktalamıştır.¹²⁰

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde 1931 tarihli Matbuat Kanunu üzerine, Yakup Kadri ve Siirt Mebusu Mahmut Bey'in yazıları bulunmaktadır. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Yakup Kadri'nin konuyla ilintili bir tane yazısı tarafımızca tespit edilmiştir. Yakup Kadri¹²¹, “*Sözün Doğrusu*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Matbuat Kanunu oluşturulurken gazetecilerin birbiriyle tartışmaya başladığını ve *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde bu tartışmalara dâhil olduğunu aktarmıştır. Yakup Bey, inkılap Türkiye'sinde zaman zaman bu tarz olaylarının yaşanabileceğine değinmiştir. Nice büyük ve çetin davaları halleden Türk inkılapçıların matbuat meselesini halledemediğini ayrıca kimsenin matbuat hürriyetinden tam olarak bir şey anlamadığını vurgulamıştır. Yazar, Türkiye'nin istikbali mevzu olunduğu yerde söz hürriyetinin öneminin kalmadığını

¹²⁰ Va-Nü, “Bu Mebus Bey, Matbuata Tarziye Vermelidir!”, *Akşam*, 18 Temmuz 1931, s. 1.

¹²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889 (1305)'da Kahire'de doğdu. Babası Karaosmanoğullarından Abdülkadir Bey, annesi İkbâl Hanımdır. İlköğrenimini Manisa'da, 1903'te İzmir İdadisinin 5. sınıfına kadar öğrenimine devam ettikten sonra, babasının ölümü üzerine, yeniden Mısır'a döndü. Lise öğrenimini, orada, Fransız Frerler Kolejinde tamamladı. 1908'de Meşrutiyetin ilanında İstanbul'a gelip buraya yerleşti. İstanbul'da Hukuk Mektebine girdi, genç yaşta atıldığı basın hayatı, hukuku bitirmesine engel oldu. 1 Aralık 1915'te Üsküdar Sultanisi edebiyat ve felsefe öğretmenliğine atandı. 1909'da Fecri Ati edebî topluluğuna katıldı. Millî Mücadele'ye İkdâm Gazetesi Başyazarı olarak, kaleme aldığı yazılarıyla hizmet verdi. 1921'de Ankara'ya gelip Batı Cephesine gitti. Genel Kurmayın istemi ile Halide Edip ve Yusuf Akçura ile “*Yunan Mezalimi*” kitabını hazırladı. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 2 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 294 oy alarak Mardin'den milletvekili seçildi. Kadro Dergisinin kurucuları arasında yer aldı. Mardin'den III. Manisa'dan IV. dönemlerde de milletvekili seçildi. 27.10.1934'te milletvekilliğinden istifa ederek Tiran Elçiliğine, 1935'te Prag, 1939'da La Haye, 1942'de Bern, 1949'da Tahran ve 1951'de yeniden Bern Elçiliğine getirildi. 1961 Kurucu Meclisine Millî Birlik Komitesince üye seçildi. Kurucu Meclisten sonra XII. Dönem için 15.10.1961'de yapılan genel seçimlere katılıp Manisa'dan tekrar milletvekili seçildi. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 13.12.1974'te öldü. Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 605.

Mustafa Kemal Paşa'ya ve Lozan mücadelesini veren ruha kimsenin el ve dil uzatmaması gerektiğini belirtmiştir.¹²² *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Matbuat Kanunu ve basın hürriyeti ile ilgili altı tane köşe yazısı kaleme alarak sürece dâhil olan bir diğer yazar ise Siirt Mebusu Mahmut Bey'dir. Mahmut Bey, ilk yazısını “*Nereye ve Ne Vakte Kadar?*”, başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, muhalif gazetelerin zehir ve fesat neşriyatının devam ettiğini aktarırken bu gazeteleri meşrutiyet devrinin gazetelerine benzetmiştir. Halkın her gazetede yazılan her şeyin doğruluğuna inandığı için memleketin zaman zaman böyle olaylara maruz kaldığını aktarmıştır. Hükümetin niçin bu fesat unsurlarına meydanı boş bıraktığını ve matbuat hürriyeti namına saf vatandaşlarını kandırılmasına niçin müsaade ettiğini anlayamadığını yazmıştır. Yazar, müsamahanın ve hürriyetin de bir sınırı olduğunu ama ciddi, müspet bir tenkit ve münakaşa hürriyetinin de samimi bulunması gerektiğini belirtmiştir. Yazar, bütün halis ve salim fikir sahibi vatandaşların iyi bir muhakeme ile bu bedbahtların kısmetsizliğini kötü niyetlerini anlarılarsa ortada hiçbir endişe ve tehlike kalmayacağını vurgulamıştır.¹²³ Yazarın ikinci yazısı “*Fena Kullanılan Haklar ve Hürriyetler*” başlığı ile gazete yer almıştır. Yazar, matbuat hürriyeti, fikir ve münakaşa hürriyetinin suiistimale uğratıldığını ve bunun sonucu olarak memlekette bir nevi matbuat terörü meydana geldiğini aktarmıştır. Sonuç olarak haysiyet sahibi insanların maddi ve manevi şerefine saldırılacağını endişesini yaşadığını bu muhalif gazetelerin devlet otoritesine ve milli müesseslere saldırdığını vurgulamıştır. Yazar, ayrıca hükümetin normalin haricinde bir tedbir alınmasına da karşı olduğunu aktarmıştır. Hudutsuz, ölçsüz bir hürriyeti içinde muhaliflik yapmanın aslında hürriyet aleyhine yapılan bir cürüm olarak aktarmıştır.¹²⁴ Yazarın üçüncü yazısı “*Bile Bile Hakikate Göz Yumdular*” başlıklı köşe yazısıdır. Yazar, *Son Posta* gazetesinde bu süreçte çıkan “*Cumhuriyet Halk Fırkası'nın memlekette sanayi oluşturulacak diye köylünün ezilmesi*” konulu yazıların asılsız, hakikat dışı ve samimiyetten uzak olduğunu bu tür yazıların vatandaşların maneviyatını ve devletin idaresini ümitsizliğe düşürdüğünü bunun adının

¹²² Yakup Kadri, “Sözün Doğrusu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Temmuz 1931, s. 1.

¹²³ Siirt Mebusu Mahmut, “Nereye ve Ne Vakte Kadar?”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Temmuz 1931, s. 1.

¹²⁴ Siirt Mebusu Mahmut, “Fena Kullanılan Haklar ve Hürriyetler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Temmuz 1931, s. 1.

muhalafet olmadığını yazmıştır.¹²⁵ Yazarın dördüncü yazısı “*Biz, Açık Söylüyoruz. Onlar Anlamak İstemiyorlar!*” başlıklı köşe gazetesi gazete yer almıştır. Mahmut Bey, bir memlekette matbuat kötü idare edilmesinin sonucunda yapılacak birçok güzel işinde yapılmasının mani olunabileceğini yazmıştır. Yazar, Serbest Fıkra temsil eden gazetelerin basiretli olsaydı istikbalin de farklı olacağını vurgulamıştır. Fikir ve tenkit hürriyetinin inkâr edilmemesi gerektiğini yalnız tenkitlerin yıkıcı değil yapıcı olması gerektiğini aktarmıştır. Muhalefetin halka ve gençlere yanlış fikir vermesine devletin tahammülünün olmadığını altını çizmiştir.¹²⁶ Yazarın beşinci yazısı “*Vaziyetin Hulasası*” adı ile gazetede yer almıştır. Yazar, TBMM’de Matbuat Kanunu hakkında büyük tartışmaların yaşandığını bu bakımdan omuzlarında büyük mesuliyet taşıyan hükümetin hassas davranmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda hükümetin matbuat hürriyetine aleyhine yönelik büyük tedbirler almadığını bu tedbirlerin ise vaziyete ve ihtiyaca yönelik tedbirler olduğunu yazmıştır. Matbuat Kanuna çıkartılırken memleketin hakiki menfaatlerinin düşünmesinin doğal olduğunu ve matbuat hürriyeti kanun dairesi serbest olduğunu için Türkiye’de şuurlu, müspet tenkitlere imkân da verildiğini aktarmıştır. Yazar, hükümetin otoritesini kıracak vatandaşların iman ve maneviyatını zehirleyecek neşriyata izin verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Memleketin rejimini, idari, içtimai ve nizamı yapısını bozacak matbuat yayınlarına dünyanın hiçbir yerinde izin verilmediğini belirterek yazısını noktalamıştır.¹²⁷ Yazarın altıncı yazısı “*Gayemiz Nedir?*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, matbuat meselesinde radikal bir karar alınmasının sebebi korku ve tereddüt olmadığını Harf İnkılabındaki kalıcılığı matbuat hürriyetinde de kuvvetle yerleşmesinin gerekliliğinden kaynaklandığını yazmıştır. Yazar, iyi idare edilen bir matbuatın varlığının devletin en büyük kuvveti olduğunu aktarmıştır. Asıl amacın matbuat hürriyetinin suiistimale uğratılmasının engellenmesi olduğunu ve matbuatın artık modern bir silah olduğunu yazarken fırkanın ve hükümetin öteden beri matbuat hürriyetini koruduğunu aktarmıştır.¹²⁸

¹²⁵ Siirt Mebusu Mahmut, “Bile Bile Hakikate Göz Yumdular”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹²⁶ Siirt Mebusu Mahmut, “Biz, Açık Söylüyoruz. Onlar Anlamak İstemiyorlar!”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹²⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Vaziyetin Hulasası”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹²⁸ Siirt Mebusu Mahmut, “Gayemiz Nedir?”, *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Temmuz 1931, s. 1.

Bu süreçte 1931 tarihli Matbuat Kanuna eleştirel yaklaşan iki gazete mevcuttur. Bunlardan ilki Başmuhabiri Arif Oruç olan *Yarın* gazetesi ve *Son Posta* gazeteleridir. *Yarın* gazetesi incelendiğinde Arif Oruç'un basın hürriyeti ve 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili olarak on iki adet köşe yazısı tespit edilmiştir. Oruç ilk yazısı, “*Akşam’a Cevap*” başlığıyla gazetede yer almıştır. Arif Oruç¹²⁹, bundan bir buçuk yıl önce hürriyetsizlik olduğunu ancak bugün matbuat hürriyeti olmadığını iddia etmediğini aktarmıştır. Yazar, bugünlerde matbuat hürriyeti yoktur demek için ortada herhangi bir neden olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca *Yarın* gazetesinin İsmet Paşa'yı eleştirmedeğini hatta çok defa melek gibi adam sıfatını ile tanımladığını ve Lozan Antlaşması'ndaki ve cephelerdeki başarısını kabul ettiğini aktarmıştır. Yazar, İsmet Paşa'yı eleştirdiği konunun ise devletin iktisadi ve mali siyasetini beklenen şekilde idare edememesi olarak belirtmiştir. Yazar, bundan sonra da İsmet Paşa'nın iyi işler yapmasını halinde bizzat destekleyeceğini vurgulamıştır.¹³⁰ Yazarın ikinci yazısı “*Fırka İçtimai*”, başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, muhalif gazetelerin neşriyatının görüşüldüğü bu günlerde hükümet gazetelerinin muhalefet ve muhalif gazeteler aleyhine saldırıya geçtiğini vurgulamıştır. Bunun nedenini ise muhalif gazetelerin hükümeti eleştirmesi ve Türkiye'de yeni bir fırka oluşur endişesinden kaynaklandığını yazmıştır. Yeni matbuat kanununun iki tarafa da şamil olması gerektiğini muhalif gazeteleri kapatmak yahut tehdit

¹²⁹ Arif Oruç 1309'da (1893-94) Elazığ'da doğmuştur. Arif Oruç, basın hayatına 1913 yılında *Tanin* gazetesinde muhabirlikle başlamıştır. 1914'te *Tasfiri Efkar* gazetesi muhabir olarak çalışan Arif Oruç, Mütareke döneminde aynı gazetede İstihbarat Heyeti Müdürü olarak görev yapmış, işgal ordularının sansürü ile uzun mücadelelerde bulunmak durumunda kalmıştır. İstanbul'un işgali sonrasında *Tasvir-i Efkar* sahibi Talha Bey'in tevkif edilmesi ile Ankara'ya gitmiş 1336 Eylül'ünde *Yeni Dünya* gazetesini kurmuştur. 26 Ağustos Büyük Taarruz'dan önce Antalya'ya giden Arif Oruç, burada *Yeni İzmir* isimli gazeteyi çıkarmış ve Milli Mücadele'yi destekleyen yazılar yazmıştır. Milli Mücadele'den sonra 1923'te İzmir'de *Yeni Turan* gazetesini çıkarmaya başlayan Arif Oruç, 1926 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya yapılmak istenilen suikast girişimi davalarında tutuklanarak Ankara'ya gönderilmiş ancak daha sonra serbest bırakılmıştır. 1929 yılı sonlarına doğru *Yarın* gazetesini çıkaran Arif Oruç hükümete olan muhalefeti nedeniyle yayın faaliyetlerine son verdiği 1931 Ağustos ayına kadar sık sık davalar ile uğraşmak zorunda kalmıştır. *Yarın*'ı broşür olarak Paris ve Sofya'da, gazete olarak da *Şumnu*'da neşretmeye devam etmiştir. 1937 yılında ülkeye geri dönen Oruç, tevkif edilmiş, savcının idam talebine karşı ağır cezada beraat ederek serbest bırakılmıştır. 1946 Kasım ayına kadar *Son Posta* ve *Tasvir* gazetelerine Ayhan imzası ile tarihi ve edebi tefrikalar yazmıştır. 1946 yılında *Yarın* gazetesini tekrar çıkarmasına rağmen bir müddet sonra kapatmıştır. 1949 yılında İstanbul'da Müstakil Sosyalist Partisi'ni kuran Arif Oruç, 9 Ekim 1950 günü vefat etmiştir. Bkz., Mete Tunçay, ***Tek-Parti Yönetimine Yurtdışından Muhalefet Eden Bir Yayın Organı Arif Oruç'un Yarını***, İletişim Yayınları, İstanbul, 1933, s. 15.

¹³⁰ Arif Oruç, “Akşam'a Cevap”, *Yarın*, 30 Haziran 1931, s. 1.

etmekten memleketin kazanacağını tahmin edenlerin yanıldığını belirterek yazısına son vermiştir.¹³¹ Yazar üçüncü yazısını “*Matbuat Kanunu*” başlığıyla kaleme almıştır. Oruç, Matbuat Kanunu’nun resmî gazete yayınlanmasıyla daha net anlaşılacağını ve bu kanunun ilk başta çıplak, hayâsız resimler ve yazılar meselesini takip etmesi gerektiği belirtmiştir. Ayrıca gazetelerde devlet otoritesi ile içtimai nizama dokunur neşriyatın artık sıkı sıkı takip edilmesi gerektiğini aktarmıştır.¹³² Yazarın dördüncü yazısı “*Yeni Matbuat Kanunu Etrafında*” adıyla gazetede yer almıştır. Yazar, Mecliste 1931 tarihli Matbuat Kanunu görüşülürken kişilerin şeref ve haysiyetinden korunmasından bahsedildiğini ne yazık ki bu bahsedilen unsurlara defalarca saldırı olduğunu aktarmıştır. Matbuatın bu güne kadar kimsenin şerefiyle oynamadığını, yeni kanunun hükümet gazetelerine birer köstek olması gerektiğini aktarmıştır.¹³³ Yazarın beşinci yazısı “*Mebus Gazeteciler*” başlığıyla okura ulaşmıştır. Arif Bey, Başvekil İsmet Paşa’nın Meclis’teki nutkunun çok önemli olduğunu ancak gazeteci vekiller meselesine değinmediğini dile getirmiştir. Yazar, hükümet gazetecilerinin birçoğunun vekil olmasından dolayı bu gazetecilerin hukuk karşısında korunduğunu aktarmıştır.¹³⁴ Yazarın altıncı yazısı “*Sansür Koyulsun*” başlığıyla köşesinde yer almıştır. Yazar, Matbuat Kanunu’nda birtakım değişiklikler yapılarak gazeteleri kapatmak yerine sansür konulmasının daha uygun olacağını yazmıştır.¹³⁵ Yazarın yedinci yazısı “*Bunlar Ne İstiyor*” başlığıyla *Yarın* gazetesinde basılmıştır. Bir tek kurşun kalemi olduğunu yazan yazar, hükümet gazetelerinin gazetesine ve şahsına hücumlarının devam ettiğine ve bu durumu engellemek için Türkiye’de ikinci bir fırkanın bulunmasının gerektiğine değinmiştir. Yazar, Serbest Fırka’nın dağılmasına rağmen bu asabiyete anlam veremediğini aktarmıştır. Yazar, Matbuat Kanunu’nun matbuat hürriyetini korumak için çıkartıldığını ancak matbuatın ağzının sınıksız torbaya sokularak bağlanmak istediğini ve eleştiri yapmanın matbuatın doğal vazifesi olduğunu vurgulamıştır.¹³⁶ Yazarın sekizinci yazısı “*Matbuat Projesi!*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, matbuat projesinin Meclis’e sevkinden evvel mutlaka neşredilmesi ve matbuatın tenkidine sunulması gerektiğini çünkü bu meselenin

¹³¹ Arif Oruç, “Fırka İçtimai”, *Yarın*, 2 Temmuz 1931, s. 1.

¹³² Arif Oruç, “Matbuat Kanunu”, *Yarın*, 7 Temmuz 1931, s. 1.

¹³³ Arif Oruç, “Yeni Matbuat Kanunu Etrafında”, *Yarın*, 8 Temmuz 1931, s. 1.

¹³⁴ Arif Oruç, “Mebus Gazeteciler”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹³⁵ Arif Oruç, “Sansür Koyulsun”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

¹³⁶ Arif Oruç, “Bunlar Ne İstiyorlar”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931, s. 1.

yalnız fırkacılık ve memur zihniyeti ile halledilemeyeceğini aktarmıştır. Yazar bu meselenin Türkiye Cumhuriyeti'nin temel direklerinden biri olduğuna ve hükümetin matbuat meselesi sonucunda hükümet gazetelerini rakipsiz bırakmak istediğine değinmiştir. Bu durumun gelecekte iyi hatıralar bırakmayacağını, matbuat serbestliği olmadan ne demokrasi ne de Cumhuriyetin olacağını dile getirmiştir. Yazar, memlekette daha fırkacılığa tahammül edilemediğini, bu kanunla matbuat hürriyetinin de yok edilmesinin Cumhuriyeti, demokrasiyi ve inkılapları zayıflattığını yazmıştır. Bu kanunla memlekette Takriri Sükûn kanununun daha şiddetli şekilde gireceğini vurgulamıştır.¹³⁷ Yazarın dokuzuncu yazısı “*Matbuat Projesi*” başlığıyla çıkmıştır. Yazar, eski matbuat kanununun şimdiki çok daha mükemmel olduğunu, matbuat projesiyle gazete çıkarmak isteyenlerin gazetede çalışanların baştan aşağı mesuliyete sokulduğunu vurgulamıştır.¹³⁸ Yazarın onuncu yazısı “*Gazete Kapamak*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, siyasi gazete kapatmanın bu asrın zihniyetine yakışmadığını çok ağır bir hadise olduğu ve mebus gazetecilerin Teşkilatı Esasiye göre korunduğunu ve bu gazetecilerin her türlü adli takipten korunmasının mantığa aykırı olduğunu yazmıştır.¹³⁹ Yazarın onuncu yazısı “*Hak Yolu*” başlığıyla ilk sayfada yer almıştır. Yazar, yeni Matbuat Kanunu'nun Meclis'te kabul edildiğini bu kanunla hükümet gazetelerinin şahsiyat vadisinde yürüyeceğini, kendi gazetesinin gideceği yolun belli olmadığını ama hakikat yolundan vazgeçmeyeceğini yazmıştır. Bu kanundan sonra Türk adliyesinin adalet terazisinin iki taraf içinde hassas ve daha titiz olmasını beklediğini aktarmıştır.¹⁴⁰ Yazarın konuyla ilgili on birinci yazısı “*Veto Hakkı*” başlığıyla okura ulaşmıştır. Yazar, Matbuat Kanununun Meclis'te kabul edildiğini ve bu kanunun tek çözümü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından veto edilmesi olduğunu aktarmıştır. Yazar, Cumhurbaşkanı'nın Matbuat Kanunu'nu bir defa daha müzakere için tekrar Meclise iade ederse bu durumun Cumhuriyet tarihinde ilk defa yaşanacağını yazmıştır.¹⁴¹ Yazarın on ikinci yazısı “*Allah'a Ismarladık!*” başlığıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, Matbuat Kanunu'nun *Yarın* gazetesini yazı yazmaktan men ederse, kanuna uyacaklarını ve bu konuyla ilgili olarak valilikten emir bekledikleri aktarmıştır. Yazar, yazı yazmak ya da yazmamak konusunda herhangi bir emir

¹³⁷ Arif Oruç, “Matbuat Projesi”, *Yarın*, 16 Temmuz 1931, s. 1.

¹³⁸ Arif Oruç, “Matbuat Projesi”, *Yarın*, 18 Temmuz 1931, s. 1.

¹³⁹ Arif Oruç, “Gazete Kapamak”, *Yarın*, 20 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁴⁰ Arif Oruç, “Hak Yolu”, *Yarın*, 26 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁴¹ Arif Oruç, “Veto Hakkı”, *Yarın*, 27 Temmuz 1931, s. 1.

gelmediğini ama kapanma ihtimalin çok yüksek olduğunu yazmıştır. Yazar, ayrıca istemeyerek bir vatandaşın kalbini kırdıysa özür dileyip helallik istemiştir.¹⁴² 19 Ağustos 1931 tarihli haberinde Yarın gazetesinin neşriyatının tatile karar verdiğini ama yeni Matbuat Kanunu'nunda bir değişiklik olursa tekrar neşriyata başlayacağını karilerine duyurmuştur.¹⁴³

Son Posta gazetesinin yazarlarından M. Zekeriya¹⁴⁴, bu süreçte ortaya çıkarılmak istenen Matbuat Kanunu üzerine üç tane köşe yazısı kaleme almıştır. Yazar, “*Her Gün*” adlı bölüm başlığı altında ilk olarak “*Matbuat Kanununa İhtiyaç Var mıdır?*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, gazeteler arasında yaşanan münakaşaların Matbuat Kanunu'nun tekrar gündeme geldiğini yazmıştır. Yazar, Türk Matbuat Kanunu'nun çok eskilere dayandığını Cumhuriyet ve demokrasi için eski kanunların devamının bir hata olduğunu aktarmıştır. Geçerli olan kanunun istibdat dönemine ait olduğunu ve ayrıca Matbuat Kanunu yapmaya kalkmanın istibdat zihniyetini devamını gösteren bir vesika hazırlamak olduğunu aktarmıştır. Matbuat hürriyetini tesis etmeye çalışan İsmet Paşa'nın

¹⁴² Arif Oruç, “Allah’a İsmarladık!”, *Yarın*, 11 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁴³ *Yarın*, 19 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁴⁴ Mehmet Zekeriya Sertel, 1890’da Selânik’e bağlı Usturumca’da dünyaya geldi. Zekeriya Sertel’in asıl adı Zikri’dir. Lise yıllarında adını Mehmet Zekeriya olarak değiştirdi. İlköğrenimini doğduğu yerde, orta öğrenimini Selanik ve Edirne’de tamamladıktan sonra bir yıl Edirne İdadisi’ne, sonra Selanik İdadisi’ne devam etti. II. Meşrutiyet’in ilan edildiği dönemde Selanik Hukuk Fakültesi’ne başladı. Osmanlı’nın Selanik’i kaybetmesi üzerine İstanbul’a göç etti. İstanbul’da Yunus Nadi’nin çıkarttığı “*Tasvir-i Efkâr*” gazetesinde çalıştı. Sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne girdi. 1913’te Maarif Bakanlığının eğitim için yurt dışına gönderdiği öğrenciler arasında yer aldı ve Paris Sorbonne Üniversitesinde ünlü sosyolog Emile Durkheim’in öğrencisi oldu. 1919-1923 yılları arasında Columbia Üniversitesi Gazetecilik Bölümünde Amerika eğitim aldı. Sertel, ABD’de olduğu dönemde, “*New York Times*” gazetesinde, Mustafa Kemal hakkında baştan aşağıya yalanlarla dolu bir yazı gördü. Bunun üzerine gazeteye böyle bir hatanın nasıl yapıldığını soran bir mektup yazdı. Üzerinden henüz iki gün geçtikten sonra gazetenin başyazarları ile görüşmeye davet edildi. Kendisinden Kurtuluş Savaşı’na dair yazı istendi ve böylece “*New York Times*’ta ilk yazısı çıktı. Mustafa Kemal Atatürk tarafından Matbuat Umum Müdürlüğüne atandı. “*Aydın Tarihi*” dergisi bu kısa zaman içinde ilk kez onun tarafından çıkarıldı. Sertel, “*Resimli Hafta*”daki bir yazısı sebebiyle Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından üç yıl süreyle Sinop’a sürgün edildi. 3 Mart 1977’de 25 yıllık bir ayrılıktan sonra Türkiye’ye döndü. Kış aylarını geçirmek amacıyla kızının yanına Paris’e giden Zekeriya Sertel, 11 Mart 1980’de Paris’te vefat etti. 20 Mart’ta Parisien Thiasis Müslüman Mezarlığı’nda toprağa verildi. Bkz., Hülya Öztekin, **Tan (1938-1945): Serteller Yönetiminde Muhalif Bir Gazetenin Tarihi**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2013, s. 30.

eskisine benzer bir vesika vermemesi gerektiğini yazarak yazısını bitirmiştir.¹⁴⁵ Yazarın ikinci yazısı “*Herkesi Kendiniz Gibi Zannetmeyiniz*” başlıklı yazısına yer vermiştir. Yazar, *Akşam* gazetesinin Meclis’teki müzakereye yer verdiğini ve kendisine yapılan ithamları kabul etmediğini belirtmiştir. *Son Posta* gazetesinin ilk çıktığı günden beri matbuat hürriyetini savunduğunu ve hürriyeti boğmak isteyenlerle mücadele ettiği yazmıştır. Ayrıca yazar, İsmet Paşa’nın yürüttüğü işlere takdirle gazetede yer verdiğini, özellikle dış siyasetini tasvip ve takdir ettiğini, *Son Posta* gazetesinin doğruya doğru, kötüye kötü demeyi meslek edinen bir gazete olduğunu ve muhalefet yapmak için muhalif olmadığını yazmıştır. Yazar, *Son Posta* gazetesinin hiçbir zaman yazılarında terbiye sınırından çıkmadığını ve rüzgâra göre meslek değiştiren bir gazete olmadığını aktarmıştır. Yazar, İsmet Paşa ile *Son Posta* gazetesinin ortak özelliklerinden birini ise ikisinin de inkılapçı olması olarak açıklamıştır.¹⁴⁶ Yazarın üçüncü yazısı “*Hükümet Gazeteleri De Beğenmiyor?*” başlığıyla gazete yer almıştır. Yazar, yeni Matbuat Kanunu programının Cumhuriyet prensiplerine ve matbuat hürriyetine uygun olmadığı konusunda hükümet gazetelerinin *Son Posta* gazetesi ile hemfikir olduğunu ve yeni bir kanun yapılırken yalnız dünü ve bugünü değil yarını da düşünmek gerektiğini, kanunların mazi için değil istikbal için yapılması gerektiğini yazmıştır. Yazar, memlekette ileri hareketlere daima ön ayak olan TBMM’nin böyle geri bir harekete cevaz vereceğine inanmanın mümkün olmadığını yazarak yazısını bitirmiştir.¹⁴⁷

1.4.4. Birinci Basın Kongresi

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele sürecinde olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara’da Anadolu basınıni oluşturmak için mücadele ettiği görülmektedir. Özellikle Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul basınıinin Ankara’dan bağımsız bir şekilde hareket etmesi bu süreci hızlandırmıştır. Türkiye’deki basın Takrir-i Sükûn kanunu ile belli oranda kontrolde edilmeye çalışılsa da tam istenilen düzeyde kontrol edilemediği için hükümet yetkileri ve Ankara basınıin bu durumdan yakındığı görülmektedir. Türk basınıin Ankara’da şekillenerek rejim ve inkılap kontrolünde olması için 1931 tarihli Matbuat Kanunu oluşturulmuştur. 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nun

¹⁴⁵ M. Zekeriya, “Matbuat Kanununa İhtiyaç Var Mıdır?”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1931, s. 3.

¹⁴⁶ M. Zekeriya, “Herkesi Kendiniz Gibi Zannetmeyiniz”, *Son Posta*, 11 Temmuz 1931, s. 3.

¹⁴⁷ M. Zekeriya, “Hükümet Gazeteleri De Beğenmiyor?”, *Son Posta*, 21 Temmuz 1931, s. 3.

yasalaşmasından önce 1 Haziran 1931 tarihinde Matbuat Umum Müdürlüğü, dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Bütçe Kanunu ile kaldırılmıştır. Fakat 28 Mayıs 1933 yılında yeniden ihtiyaç duyularak Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı olarak tekrar kurulmuştur. Kurumun ilk genel müdürü olarak Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Müdürü olan Vedat Nedim olmuştur. Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Vedat Nedim Bey'i Basın Genel Direktörlüğü görevine getirmiştir.¹⁴⁸ 29 Mayıs 1934 yılında 2444 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatı ve Vazifesine Dair Kanunu'nun Resmi Gazete'de yayınlanarak kurumda bir takım değişikliklere gidilmiştir.¹⁴⁹ Bu değişikle Matbuat Umum Müdürlüğüne, ülke içinde ve dışında siyasi, iktisadi ve içtimai bakımdan yerli ve yabancı neşriyatı takip etme görevi verildiği gibi ayrıca “*Millî matbuatın inkılâp prensiplerine, devlet siyasetine ve millet ihtiyaçlarına uygun olmasını temin eylemek; Memleket haricinde Türkiye'yi tanıttırmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek.*” yetkileri de vermiştir. Bu kanunla Matbuat Umum Müdürlüğü altında istihbarat, neşriyat ve propaganda birimleri açılmış ve bu birimlerin görevleri şu şekilde;

A) Devletin dâhilî ve haricî politikadaki umumî prensipleri, millî ahlâk, haberlerin doğruluğu, yabancı tahrikât ve propagandalar, Devlet icraatının efkârı umumiyeye layık oldukları eb'at ve ehemmiyette arzı, millî kültür, matbuata verilen direktiflerin tatbiki ve matbuat kanunu bakımlarından iç neşriyatı;

B) Memleketlerin cihan siyasetindeki temayülleri, dâhilî siyasetlerindeki tezahürleri, Türkiye ile olan münasebetleri ve kültür hareketleri bakımlarından haricî neşriyatı takip eylemek, (...)

F) Ecnebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak,

G) Memleket dâhilinde radyo neşriyat programlarını tanzim etmek,

¹⁴⁸ Vedat Nedim Tör, *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 22-39.

¹⁴⁹ *Resmî Gazete*, 2444 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatı ve Vazifesine Dair Kanunu 29 Mayıs 1934, s.3859.

H) Memleket haricinde radyo vasıtası ile propaganda yapmak imkânlarından istifade eylemek.” tanımlanmıştır.¹⁵⁰

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün görevleri, bu düzenleme ile ayrıntılı bir şekilde Resmi Gazete yer alarak yürürlüğe girmiştir.¹⁵¹ Vedat Nedim Bey'in müdürlük görevini üstlendiği teşkilatın genel müdür yardımcısı Burhan Asaf, memleket masasına Sadri Ethem, raportör Server Rifat İskit, İngiltere ve ABD masasında Şekip Engineri, Almanya masasında Emin Erim, Fransa masasında Kemal Altinkaya, Arapça konuşan ülkeler masasında Abdüsselam Buseyri, Bulgar masasında Murat Uytun ve Ermeni masasında Mithat Akdora görevlendirilmiştir.¹⁵² Matbuat Umum Müdürlüğü'nün vazifelerine genel olarak şu şekilde ifade edilebilir. Yurtiçinde ve yurtdışındaki yayınları takip etmek, Millî basının inkılap prensiplerine, hükümet politikaları ve milletin ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlamak, memleket içinde rejim ve demokrasi esaslarına karşı yapılan yayınlara karşı tedbir almak ve bu çalışmalarını yaparken devlet kurumları ile işbirliği yapmak olarak belirtilebilir.¹⁵³

Hükümetin asıl amacının Ankara'da güçlü bir basın teşkilatı oluşturmak olduğu yapılan düzenlemelerden anlaşılmaktadır. Ankara'nın başkent olmasına rağmen matbuat konusunda ve alt yapısında İstanbul kadar imkânlarının olmaması hatta yayınlanan birçok gazetenin merkezi İstanbul'da bulması hükümet yetkileri tarafından tezat bir durum olarak değerlendirilmiştir. Hükümet hem Ankara'yı matbuatın merkezi haline getirmek hem de belli oranda kontrol altında tutmak istiyordu. Bu yaşananlara ek olarak Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 4. Kurultayı'nda “*partinin güttüğü bütün esaslar, Kamâlizm prensipleridir*” maddesine yer vererek basının bu hedefler doğrultusunda

¹⁵⁰ Murat Turan, “Türkiye’de Kemalist Basının Gelişim Aşamaları Birinci Basın Kongresi (1935)”, *Belgi Dergisi*, 2020, Sayı 20, s. 2523.

¹⁵¹ Dilara N. Koçer, “Türkiye’de “Kamu Diplomasisi”nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi’nden İletişim Başkanlığına”, *Konya Sanat Dergisi*, 2019, Sayı 2, s. 93.

¹⁵² Fethi Kardeş, *Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 60 Yılın Hikâyesi*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1980, s. 29-30.

¹⁵³ *Resmî Gazete*, 2444 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatı ve Vazifesine Dair Kanunu 29 Mayıs 1934., Turan, *agm.*, s. 2523.

hareket etmesini amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye'nin I. Basın Kongresi Ankara toplanmasına karar verildi.¹⁵⁴

25 Mayıs 1935 yılında üç gün serin Birinci Basın Kongresi yapılarak Basın Birliğinin kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye'nin ilk basın kongresi 1935'te Ankara'daki Dâhiliye Vekâleti konferans salonunda yapılmıştı. Ankara'nın tercih edilmesinin nedeni, bu şehrin Kemalist Türkiye'yi en iyi temsil eden mekân olmasından kaynaklandığı söylenebilir.¹⁵⁵ Birinci Basın Kongresi'nin toplanma amacı; gazeteler ile Basın Genel Direktörlüğü arasında iş birliği sağlamak, Türk basınının kültür alanında etkili olarak kullanmak, gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak ve Türk Basın Birliği'ni, oluşturmak olarak belirtilmiştir.¹⁵⁶ Birinci Basın Kongresi, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın;

“Mütareke ve kurtuluş yıllarındaki Türk basınının atılgan ve ideal çalışmalarını devrim tarihi övünçle sayfalarına geçirecektir. Bayağı ve hain güçlere hizmet eden bozguncu ve kaytak basın, ulusun haklı ve yerinde iğrentisi ve tiksintisi önünde lâayık olduğu sonu bulmuştur. Bugünkü basınımız ise böylelerini artık bağrında taşımamaktadır, taşıyamaz ve taşıyamayacaktır... Atatürk Türkiye'si gibi hayatın bütün sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarında en geniş ve en derin devrimlere sahne olmuş bir ülkede basına yüklenen ödevlerin, ne kadar çeşitli ve ne kadar ağır olduğunu hep biliyoruz. Açıkça söyleyelim ki, bizde basın işleri Cumhuriyet rejiminin ve ulusal idealin istediği dereceye henüz varmış sayılamaz. Kemalizm hiçbir alanda olanı ve yapılanı son ideal sayarak, onunla kanmaz ve kalmaz. Her zaman daha iyiye, daha güzele ve daha doğruya yükselmeyi, ulusal amacının ve dinamik canlılığın bir gereği bilir. Basın işlerini de daha iyi daha doğru ve daha güzel ve yolunda ilerletmeyi Cumhuriyet hükümeti kendisi için ödev sayar. Bu kurultay, bu yargıları yerine getirmek için

¹⁵⁴ **CHP Programı, Partinin Dördüncü Büyük Kurultayı Onaylamıştır Mayıs 1935**, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s. 2.

¹⁵⁵ Murat Turan, “Türkiye’de Kemalist Basının Gelişim Aşamaları ve Birinci Basın Kongresi 1935”, **Belgi Dergisi**, 2020, Cilt 2, Sayı 20, s. 2511-2535.

¹⁵⁶ Turan, **age.**, s. 2526.

başvurulmuş araçlardandır... Biz ulusal işlerin devrim prensipleri içinde açıkça, fakat bilgili ve soravını kavramış olarak konuşulmasında ancak fayda bekleyen bir rejim içindeyiz. Şimdiye kadar bu gibi münakaşaları yapan gazetelerin şimdi de kurultayınızda kendileri münakaşa konusu olacaktır. Büyük önderimiz Atatürk'ün yarattığı devrime lâyık bir Türk basını kurmak yolundaki birleşik isteklerimizin gerçekleşmesine doğru atılan bu adımın da verimli ve temelli olmasını candan dilerim.” şeklindeki konuşmasıyla başlamıştır.¹⁵⁷

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'dan sonra Basın Genel Direktörü Vedat Nedim Tör söz almıştır. Vedat Bey, gazetelerin Türk inkılabının prensip ve ideallerini halka ulaştıran en önemli propaganda aracı olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlamıştır. Vedat Bey, basının halkın siyasal, ekonomik ve kültürel eğitiminde okul görevini üstlendiğini, Türk basının dünyadaki gibi siyasal partilerle parçalanamadığını ulusal olduğuna değinmiştir.¹⁵⁸ Kongreye katılan ve konuşma yapan bir diğer kişi de Necip Ali Küçüka'dır.

Necip Bey, “Bizim daha doğrusu inkılâbın matbuattan istediği şey nedir? Arkadaşlar biz büyük devrim atlayışları geçirmekte olan bir milletiz ve kendi amacımız içinde ilerlemekteyiz. Biz bu amacımız içinde ilerlerken matbuatın da bizimle beraber bir havada ve bizimle beraber el ele aynı heyecan ve imanı kalplerinde taşıyarak ve çarparak yürümesi lazımdır. Denilebilir ki matbuat bu vazifesini şimdiye kadar yapmıyor muydu? Hiç şüphe yok ki büyük Türk Devrimi'nde, Türk matbuatının büyük faydası ve çok büyük tesiri olmuştur. Ama biz bütün inkılâp havası içinde matbuatın teşriki mesai etmesine kıymet ve ehemmiyet veriyoruz. Mesela İnkılâp Fırkası aile esaslarına ehemmiyet verir ve hürmet eder. Binaenaleyh matbuatımızda da ona nazaran bir hava esmesi lazımdır. İnkılâp Fırkası daima realiteye ehemmiyet verir. Binaenaleyh birçok hikâyelerin hakikatlerle alakası olmayan tarihi hikâyelerin bizim zihniyetimizle inkılâp zihniyeti ile alakası yoktur. Yani bu

¹⁵⁷ Basın Genel Direktörlüğü, **Birinci Basın Kongresi**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s. 18-20.

¹⁵⁸ Basın Genel Direktörlüğü, **age.**, s. 23.

itibarla ve bu nokta-i nazardandır ki bütün matbuatın da bizim yaşadığımız inkılâp havası içinde yaşamasını arzu ve temenni ederiz...” şeklinde konuşmasını yapmıştır.¹⁵⁹

Necip Bey, o dönemki basınını inkılap matbuatı olarak tanımlayarak Halk Fırkası'nın Türk basınından isteklerini sıralamıştır. Necip Bey, özellikle matbuatın, Halk Fırkası ile heyecanla beraber yürümesi gerektiğini ve Türk basınının önemli görevler üstlendiğini bundan sonra da inkılap arzusu içinde görevler üstlenmesi gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca İnkılap Fırkası'nın aile esaslarına dikkat ettiğini bundan dolayı Türk matbuatının da Türk ailesi kavramına dikkat etmesi gerektiğini aktarmıştır.¹⁶⁰

Birinci Basın Kongresi gerçekleşirken bir taraftan da kongre esnasında oluşturulan komisyonlar tarafından rapor hazırlamıştır. Bu raporlardan en dikkat çekici olanı ise Kültür Komisyonu'nun hazırlığı rapordur. Kültür Komisyonu, Türk gazeteciliğin nicelik gazeteciliğinde ziyade nitelik yani kalite gazeteciliğine geçmesinin gerektiğini dile getirmesi olmuştur. Komisyon aslında gazetelerdeki sayfa sayılarının azaltılmasını istemiştir. Bu durumun nedeni ise özellikle İstanbul'daki gazetelerin sayfa yarışına girmesi ve kâğıtların dışardan gelmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Kültür Komisyonu'nun nitelik olarak bahsettiği ise gazetelerin inkılap ve rejim için çalışmasını, memleket davalarını halka ileterek halkı bilinçlendirmek ayrıca Türk gençliğini doğru bir yönlendirmek olarak özetlenebilir. Kongre esnasında gazete okurlarının isteklerini anlamak için bir anket yapılmıştır. Ankete katılanlara “*gazetenin şeklinden ve içindeki yazılardan memnun musunuz, okuduğunuz gazetede ne gibi şeyler bulmak istersiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Gelen cevaplar radyo ve gazeteler aracılığı ile kamuoyuna duyurulmuştur. Anket katılan okurlar, gazetelerin pahalı olması, sayfaların çok ve büyük olmasından yakındığı gibi cinayet haberlerin ilk sayfadan verilmemesini, İttihat ve Terakki devrine ve padişahlara ait hikâyelerden vazgeçilmesini istemiştir.¹⁶¹

¹⁵⁹ Basın Genel Direktörlüğü, *age.*, s. 27.

¹⁶⁰ Basın Genel Direktörlüğü, *age.*, s. 27.

¹⁶¹ Basın Genel Direktörlüğü, *age.*, s. 31.

Birinci Basın Kongresi'nde Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, kapanış konuşmasında İkinci Basın Kongresi'nin 1 yıl sonra yapılabileceğini akabinde ise 2 yılda bir Basın Kongreleri'nin yapılmasının uygun olacağını teklif etmiştir.¹⁶² Bu süreci takip ettiğimizde İkinci Basın Kurultayı 19 - 21 Aralık 1975 tarihinde İstanbul'da 40 yıl sonra İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Konferans Salonu'nda yapılmıştır.¹⁶³

Birinci Basın Kongresi'nden sonra gazeteciler Ankara'da bir gün daha misafir edilmiştir. Gazetecilerin Ankara'daki faaliyetleri, Vedat Nedim Tör'ün eşliğinde Yüksek Tarım Enstitüsü'nü ziyareti ile başlamıştır. Gazeteciler burada Tarım Bakanı Muhlis Erkmek karşılamış, Çubuk Barajı ve barajın Ankara şehrine vereceği su hakkında gazetecilere bilgiler verilmiştir. Bu esnada Ahmet Cevdet Bey'in vefatı üzerine Hacı Bayram Camii'sinde kılınan cenaze merasimine Birinci Basın Kongresi'ne gelen gazeteciler de katılmıştır. Ahmet Cevdet Bey'in kabri gazetecilerle birlikte Cebeci mezarlığına defnedilmiştir. Gazetecilerin Ankara'daki etkinlikleri Samanpazarı'ndan Atatürk Orman Çiftliği'nin ziyaretiyle devam etmiştir. Burada gazetecileri Bayındırlık Bakanı Çetinkaya karşılayarak demiryolları inşaatı ve Zonguldak Limanı hakkında gazetecilere bilgiler vermiştir. Gazetecilerin Ankara ziyareti Keçiören'de bir kahvede noktalanmıştır. Burada gazetecilik alanı ile ilgili konuşmalar yapılmıştır. Son konuşmayı CHP Genel Sekreteri Recep Peker, şu şekilde;

“Biz, sadece bir gösteriş, bir manifestoysan yapmak için değil, bir ve beraber gidişte öz amaç olan karşılıklı anlaşmamızı kuvvetlendirmek için toplanmış bulunuyoruz. Toplanmamızın konusunu önce de belirtmiştim. Bu Keçiören köşesindeki konuşmamız, üç gün önce parti çatısı altındaki konuşmamızın bir devamıdır. Benim tarafımdan söylenecek yeni bir şey olmamak ve arkadaşlarımla söyleyeceklerini dinlemek gerekirdi. Ancak bir kaç sözle bugünkü konuşmamızı açmak istedim. Arkadaşlar; biliyorsunuz ki, yeni Türkiye, bütün dünyanın gözünde şimşek gibi çakan, kafaları şaşkırtıcı ve gözleri kamaştırıcı bir hız almış, bu hızla ileriye doğru gitmektedir. Bir devlet ve oluşta büyük varlığa dayanak olacak inan özünün önemi büyüktür.

¹⁶² Basın Genel Direktörlüğü, *age.*, s. 69.

¹⁶³ Basın Yayın Genel Müdürlüğü, *İkinci Türk Basın Kurultayı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1976, s. 30.

Devlette bu özü politika yapar. Yeni Türkiye varlığının dayanağı olan, Türk fertlerini birbirine bağlayarak kitleleştiren onu karşı varlıklar üstünde zinde bir kuvvete çıkararak Kamâlizmdir. Kamâlizm bir ruhtur. Onu ruhlaştıran ana doktrinler vardır ki her hangi bir masa başında yazılmış cümlelerden ibaret değildir. Yeni Türkiye, doğuşundan bugüne kadar savaşlar, çeşitli hâdiseler, çalışmalar ve çatışmalar içinde büyümüştür. İşte yıl sayısı bakımından kısa, fakat içine sıkışan hadiseler bakımından çok kesif ve olgun olan bu zaman parçasının kristalize olmuş neticeleridir ki Cumhuriyet Halk Partisinin programına esas teşkil ediyor. Her cemiyet için, her ulus için bir müşterek inan ve ülkü bağı, bir müşterek hız alma kaynağı vardır. Her köklü ulusta bu ülkü birliğinin esaslarına rastlarız. İşte yeni Türkiye'nin de böyle bir köklü ve kolları bir tek hedefe doğru yürüten ülkü bağı vardır ki adına Kamâlizm diyoruz. Bir ulusun bütün idare edenleri, yazarları, söz söyleyenleri, o ulusun menfaati için, böyle bir kutsal ana fikir etrafında birleşmiş olmalıdır. Biz şuna inanıyoruz ki, hele bu dördüncü kurultayda kabul edilmiş yeni geniş programla, rejimimizin takip ettiği yolda hiç bir karanlık nokta kalmamış ve bizim kendimize has ve kendimize en uygun hayat formülümüz bu programda saptanmıştır. Her hangi bir aykırı fikir, bu doktrinlere çarptığı zaman onun kendi hayatıyeti ve kendinde mevcut olan kuvvet önünde hafif bir dalga gibi geri çekilmeğe mahkûm kalacaktır. Kurultayın onadığı son program, bugünkü hayat icap ve şartlarına göre, hele kendimize uygunluk bakımından en mükemmel, eksiksiz ve bütün başka formüllerden üstündür. Ancak biz doğmalara değil hayata bakarak ileri gidiyoruz. Ne parti bir tekkedir, ne de onun vücuda getirdiği program bir ayet... Biz, gidişimizde zamanın icaplarına sıkı sıkıya bağlıyız. Yarın zaman gerekliliklerinin bizi ne gibi şartlarla karşılayacağını bilemeyiz. Yalnız bir şey biliyoruz; yurdun ve ulusun önde ve ileride olması için deneç ve sağduyu neyi gösterirse onu yaparız. Onun için hiç bir zaman değişmeyecek olan Kamâlizm ana ruhunun

dışında, tatbik şekilleri üzerinde iyiyi, doğruyu, güzeli nerede bulursak almak ve benimsemek yolundayız.” yapmıştır.¹⁶⁴

Birinci Basın Kongresi'nin sonucunda gazeteciliğin kaliteli olması, Türk Basın Birliği'nin kurulması, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Trabzon'da basın birliklerinin oluşturulması önerilmiştir.¹⁶⁵

1.4.5. Türk Milli Basınında Birinci Basın Kongresi

Birinci Basın Kongresi, Türk milli basını tarafından yakından takip edildiği görülmektedir. Özellikle *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Kurun*, *Tan*, *Ulus* ve *Son Posta* gazeteleri kongreyi takip ederek ilk sayfalarında Birinci Basın Kongresi hakkında bilgileri okurlarına aktarmıştır. *Akşam* gazetesi “*Matbuat Kongresi Dün Sabah Toplandı*” başlığı altında Birinci Basın Kongresi'nin toplandığını Matbuat kongresine katılmak için İstanbul'dan gazetecileri bu sabah Ankara'ya geldiğini Ankara'daki gazeteciler tarafından istasyonda karşılandığını yazmıştır. Ayrıca kongrenin saat on birde vilayetler evi salonunda İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından açıldığı ve salonda her bakanlıktan murahhaslar ve birçok sayıtlar (vekil) olduğu gibi Başbakan İsmet İnönü ve Parti genel sekreteri Recep Peker'inde katıldığını yazılmıştır. Kongrede ilk önce İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın açılış konuşmasını yaptığını akabinde ise Vedat Nedim Bey'in basın işleri ile ilgili konuşma yaptığını belirtilmiştir. Daha sonra ise İsmet İnönü'nün alkışlar arasından kürsüye gelerek gazetecilerin hava tehlikesi yani tayyarecilik hakkında yazılar yazması gerektiği böylece hava tehlikesine karşı halkın bilinçlendirmesi gerektiğine okuruna aktarmıştır. *Akşam* gazetesi son olarak Kurultay başkanlığına Denizli sayıtlı Necip Ali, Kültür Encümenliği'ne Asım Us, Meslek Encümenliği'ne Ziya Gevher'in seçildiğini belirterek yazısını noktalamıştır.¹⁶⁶ *Cumhuriyet* gazetesi “*Türkiye birinci basın Kurultayı dün sabah Ankara'da toplandı*” başlığı altında konuya değinmiştir. Gazete kurultayı İçişleri Bakanı bir söylevle açtığını, İsmet İnönü ile birçok sayıtlar da toplantıya katıldığını ayrıca kurultayda Atatürk'e “*Bugün Ankara'da çalışmaya başlayan*

¹⁶⁴ “Birinci Basın kurultayı üyeleri Ankara'da”, *Ulus*, 29 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁶⁵ Hasan Üstün, “Türkiye'de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Ekim 2011, Sayı 34, s. 107-126.

¹⁶⁶ “Matbuat Kongresi Dün Sabah Toplandı”, *Akşam*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

Birinci Basın Kurultayı'nın yüksek varlığınıza ve Türk devrimine candan bağlılığını bildiren saygılarını yüksek katınıza arz ederim." şeklinde telgraf çekildiği yazmıştır.¹⁶⁷ *Cumhuriyet* gazetesi bir gün sonraki haberinde "*Basın Kurultayı Bugün Çalışmasını Bitirecek*" başlığı altında kurultayda Gazetecilik Akademisi ve Gazeteciler Birliği kurulması için karar alındığı okura iletilmiştir.¹⁶⁸ *Cumhuriyet* gazetesi "*Basın Kurultayı Dün Dağıldı*" başlıklı haberinde Başbakan, İçişleri Bakanının nutukları ve Büyük Atatürk'e candan bağlılık telgrafı ile kurultayın kapandığını yazmıştır.¹⁶⁹ Ayrıca *Cumhuriyet* gazetesi "*Basın Kurultayı Üyeleri Dün Ankara'yı Gezdiler*" başlıklı haberinde basın kurultayı delegeleri Halk Fırkası Genel Sekreteri eşliğinde Ulus Basımevinde buluşarak Ankara'yı tanıma gezintisine çıkıldığını ilk önce Ziraat Enstitülerine oradan Çubuk Barajı'na, daha sonra Ahmet Cevdet'in cenaze merasimi için Hacı Bayram Camisi'ne ve Orman Çiftliğine gidildiğini yazmıştır.¹⁷⁰ *Kurun* gazetesi "*Basın Kurultayı Açıldı*" başlıklı haberinde I. Basın Kurultayı'nda İçişleri Bakanı, Halk Fırkası Genel Sekreteri ve Matbuat Genel Direktörü'nün birer konuşma yaptığını yazmıştır.¹⁷¹ Başbakan İsmet İnönü'nün Basın Kurultayı'ndaki konuşmasında gazetecilik ve basın işlerinden ziyade dünyadaki ve Türkiye'deki hava tehlikesi üzerinde durmuştur.¹⁷²

¹⁶⁷ "Türkiye birinci basın Kurultayı dün sabah Ankara'da Toplandı", *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁶⁸ "Basın Kurultayı Bugün Çalışmasını Bitirecek", *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁶⁹ "Basın Kurultayı Dün Dağıldı", *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷⁰ "Basın Kurultayı Üyeleri Dün Ankara'yı Gezdiler", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷¹ "Basın Kurultayı Açıldı", *Kurun*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷² "Türkiye'nin dün de söylediğim gibi hava tehlikesine maruz olduğunu anlatmak isterim. Benim kanaatimce bir memleketin gazetecileri, bahusus sizin gibi memleketin iyi ve kara günlerini içten yararlıkla takip etmiş ve bizzat mesul imiş gibi, onun dertlerini anlamaya çalışmış arkadaşlar, memleketin en nazik ve çetin bir müdafaa vaziyetini iyice bilirler bunu memlekete acele öğretmek için hakikî bir arzu ve gayret verirlerse, bu büyük meseleyi bir zamanda halletmek çareleri kolaylaşmış olur. Fena şart ve çetin hâdiselerden uğraşa uğraşa kurtardığımız Türkiye'yi, hava tehlikesi karşısında kâfi derecede ve az zamanda teçhiz etmemek yüzünden tehlikeye maruz bulundurmamalıdır. Bunu anlamak ve anlatmaya çalışmak, birinci derecede, matbuatımızın vazifesidir. Şimdi yapacağımız şey, bir hava meselesinin ortada olduğunu söylemek ve bunu bütün vatandaşlara anlatarak kendiliklerinden yardım etmelerini vazife saydırmaya, yaymaya anlatmaya çalışmaktır. Her birimiz, kendimiz, ailemiz ve muhitimizdeki arkadaşlarımız, Türk hava kurumuna az veya çok her hangi bir yardımı yapıp yapmadığını sormaya cesaret edersek, memleketin bu meseleye ilgisini kökleştirmiş, yaymış ve istifade olunacak, verimli bir hale getirmişmiş olacağız. Gazetelerimizin bilhassa dikkatini çekmek istediğim şudur: Bütün dünyanın uğraştığı şey, hava tehlikelerine karşı tedbir bulmaktır. Bu bir fantezi değildir, bu bir ciddi meseledir, bir tehlikedir. Onun için bunu gerek fenni taraflarını gerek siyasal taraflarını büyük

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ise;

“Sayın arkadaşlar, İlk Türk Basın kurultayını açıyorum. İnsanlık tarihinin, son soysallık evresini, izleyen etkenlerin başında basın olmuştur. Bir memleketin, son soysallık evresine, girme tarihi olarak, Rönesans gösteriliyor. Bu evreye en son girenlerden, biri de biziz. Bunun sebepleri arasında, bu memleketi basının çok geç ve güç, girmesi de sayılmalıdır. Türkiye’de basına değer ve önem verilmesi, Kemalist rejimin, bir eseridir. Bu kurultay da basına verilen değer ve önemin, en canlı belgesidir. Türk Basını, en güç ve en çetin şartlar altında, çalıştığı zamanlarda bile, ödevlerini yapmış olmakla övünebilir. Onu temsil edenleri saygı ve sevgi ile selamlarım. Taassubun ve istibdadın, karanlık devirlerinde az da olsa, burada, saygı ile anmak, hepimiz için borçtur. Mütareke ve kurtuluş yıllarındaki, Türk Basınının atılgan ve ideal çalışmalarını, devrin tarihi övenle sayfalarına geçirecektir. Bayağ ve hain erkelere hizmet eden bozguncu ve kaypak basın, ulusun haklı ve yerinde iğrentisi ve tiksintisi önünde, layık olduğu, sonu bulmuştur. Bugünkü Basınımız ise, böylelerini artık bağrında taşımamaktadır, taşıyamaz ve taşıyamayacaktır. Arkadaşlar, Atatürk Türkiye’si gibi, hayatın bütün soysal, siyasal, ekonomi ve kültürel alanlarında, en geniş ve en derin, devrimlere sahne olmuş bir ülkede Basına yüklenen ödevlerin, ne kadar çeşitli ve ne kadar ağır olduğunu hep biliyoruz. Açıkça söyleyebilirim ki bizde Basın işleri Cumhuriyet rejiminin ve ulusal idealin istediği dereceye, henüz varmış sayılmaz. Kamâlizm, hiç bir alanda olanı ve yapılanı son ideal sayarak onunla kanmaz ve kalmaz. Her zaman daha iyiye, daha güzele ve daha doğruya yükselmesi ulusal amacının ve dinamik canlılığın, bir

bir alâka ile takip etmelisiniz. Ve memleketin her tarafına öğretmelisiniz. Sizin içinizde öyle yüksek şahsiyetler vardır bu devleti ekonomik ve diğer meselelerini hiç olmazsa benim kadar bilirler. Eğer bunu da bir mesele olarak elinize alsanız zamanda başlıca müntehalarından olursunuz. Bu meseleyi halletmek için lâzım olan tedbir ve ödevleri, benden daha iyi vatandaşlara telkin edecek mevkiide bulunuyorsunuz. Hava tehlikesini bilenleri çoğaltmak, hava tehlikesinin ne olduğunu vatandaşlara anlatmak ve memleketin hava tehlikesine karşı korunması için lazım gelen tedbirleri önceden vatandaşlar arasında yaymaya çalışmak. Çünkü sizin başlıca sanatınızdır. Aynı zamanda içinde bulunduğumuz her türlü şartların yardımı ile devlet ve milletin el birliği ile bu tehlikeyi bertaraf için çalışmasına yardım etmek ve mevkiinde ve ödevinde bulunuyoruz.”

“Basın Kurultayı Açıldı”, **Kurun**, 26 Mayıs 1935, s. 9.

gerekebilir. Basın işlerini de daha iyi daha doğru ve daha güzel ve yolunda ilerletmeği Cumhuriyet hükümeti, kendi için ödev sayar. Bu Kurultay, bu vargıları yerine getirmek için başvurulmuş araçlardandır. Basının iyileşmesi, güzelleşmesi, yayılması, verimli ve faydalı bir hale konması, bu Kurultayın hem toplanma sebebi, hem de çalışma konusudur. Basının en başlı ve elemanları, onun çeşit çeşit kollarında çalışanlardır. Açıkça söylemek gerekir ki, bu ertik bizde henüz kurulmamıştır. Basın iş bölümlerinin hiçbiri, henüz kökleşmiş bir ertiğin görevini vermez. Bu kadar ciddi, sorumlu ve şerefli bir ertiğin taşınması lâzım gelen kaliteleri henüz tam elde edememiştir. Bu kadar büyük bir sorunun, bu kadar yüksek bir şerefin, taşıyıcısı olan sizlerin bugünkü Türkiye ölçüsünde, bir organizasyondan yoksun kalması doğru değildir. Aynı ayrı yerlerde ve başka zamanlarda kurulan Basın kurumlarından, en çok yaşama anıklığını göstermiş olan İstanbul Basın Kurumu, birçok hayırlı hizmetleriyle övünebilir. Fakat bu kurum İstanbul'a özgü olarak kalmıştır. Gerekli olan yetke ve ödevlerle bezenmiş, bütün Türkiye basını ve bunun çeşitli kollarını, kavrayacak bir Basın Kurumudur. Kurultayın, önemle dikkate alacağı işlerden biri de şüphesiz, ulusal eyitim ve siyasal oydama araçlarının başında olarak tanıdığımız ve etkisini her gün tazeleyen ve yayan gazete ve gazetecilik işlerimiz olacaktır. Bizde basının, Cumhuriyet devrinde en çok büyümüş ve ilerlemiş kolu gazetedir. Fakat, sarf edilen bunca emeklere, maddi ve tinsel kapitallere rağmen tiraj ve sürüm artmamaktadır. Gazetelerimizin şekli ile satışı arasındaki ayırım, başka memleketlerle ölçülünce, bu karşılaştırma birincinin lehine ise de, İkincisinin çok aleyhindedir.” şeklindeki konuşması gazetede yer almıştır.¹⁷³

Kurun gazetesi “Hükümetle Basın Arasında Bağlantı İşini Görecek Bir Organ” başlıklı haberinde gazetelerde sayfa yarısından vazgeçilmesi gerektiğinin, kitap yayım işlerinin devletçe yapılması ve bütün yazıcıların bir basın kurumuna bağlanması gerektiğinin görüşüldüğünü haberine yer vermiştir.¹⁷⁴ Son Posta gazetesi de I. Basın Kurultayı'na yer vermiştir. “Gazeteci de Kongreye Giremezse” başlıklı haberinde Basın Kurultayı'nı

¹⁷³ “Basın Kurultayı Açıldı”, *Kurun*, 26 Mayıs 1935, s. 9.

¹⁷⁴ “Hükümetle Basın Arasında Bağlantı İşini Görecek Bir Organ”, *Kurun*, 27 Mayıs 1935, s. 1.

yakından takip etmek için muhabiri Naci Sadullah'ı Ankara'ya gönderdiklerini fakat muhabirlerinin oluşturulan komisyona üye olmadığı için giremediğini hatta dinleyici olarak dahi giremediğinden yakınmıştır.¹⁷⁵ *Son Posta* gazetesi yazarlarından bir kişinin komisyona katılamaması tarihi süreci takip ettiğimizde gazetenin muhalif tutum sergilediğinden kaynaklandığından algılanabilmektedir. *Tan* gazetesi “*Basın Kongresi Açıldı*” başlıklı haberi ile sürece destek verdiği görülmektedir. Haberin içeriğinde Türk basının ödevini yaptığını yazarak yukarı değindiğimiz konuşmacıların sözlerine gazete yer vermiştir.¹⁷⁶ *Ulus* gazetesi “*Birinci Basın Kurultayı*” başlığı ile Basın Kurultayı'nın açılışını okuruna iletmiştir. Gazete ilk Türk Basın Kurultayı'nın açıldığını gazetecilerin Ankara'ya geldiğini kurultaya her kesimden yoğun katılım olduğunu delegelere Basın Genel Direktörlüğü tarafından hazırlanmış rozet ve birer dosya dağıtıldığını bu dosyanın içinde Dünya Matbuatına Bir Bakış adlı 85 sayfalık çok güzel bir eser ile *La Turquie Kemalist'in* son sayısı, *Fransızca Vu* dergisinin Türkiye hakkında çıkardığı özel sayı, Ankara'daki Güvenlik Anıtı'nın fotoğrafları ve delegelerin isimlerinin yazıldığı bir broşür olduğu yazılmıştır.¹⁷⁷ *Ulus* Gazetesi “*Basın Kurultayında Komisyon Çalışmaları*” başlıklı haberinde Basın Kurultayı'nda üç komisyon oluşturulduğu bunlardan ilkinin gazetelerle hükümet arasında çalışmaları düzenleyen komisyon olduğunu ve bu işleri yürütecek bir kurum oluşturulmasına karar verdiğini, ikinci komisyon olan Kültür Komisyonu'nun İstanbul'da salgın olarak görülen sayfa yarışmasının önüne geçilmesine gerektiğine, gazetecilikte kalitenin önemli olduğuna ve Genel Direktörlük tarafından ileri sürülen sekiz maddeyi kabul ettiğini yazmıştır. Gazete bu maddeleri; devrim ve memleket davalarının halka daha iyi ve canlı olarak verilmesi, memleketin ve halkın yakından bilinerek yazılması, çeşitli malzemenin mimari uyumunu ve tinsel tutarlığının güzel bir tarzda sağlanması, doğru ve ciddinin sansasyon ve sen ben davasından üstün tutulması, önemli meseleleri ve hele komşu memleketler hakkında en doğru ve en faydalı tarzda halkın aydınlatılması, halk ve gençlik üzerinde menfî etkiler yapacak yazılara yer verilmemesi, iç ve dış siyasette devletin ve ulusun her zaman göz önünde tutulması olarak yer almıştır. Gazete bu komisyonun aldığı bir kararın ise dergi ve kitapların geniş ölçüde yayılması için yayım işlerinin hükümetçe en uygun görülecek şekilde devlet eliyle

¹⁷⁵ “Gazeteci de Kongreye Giremezse”, *Son Posta* 28 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷⁶ “Basın Kongresi Açıldı”, *Tan*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷⁷ “Birinci Basın Kurultayı”, *Ulus*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

yürütülüp ileri götürülmesini faydalı bulduğunu ve bu dileğin hükümete bildirmesinin önemli olduğu haberiştir. Kurultay’da oluşturulan üçüncü komisyonun ise Ertik Komisyonu olduğunu bu komisyonun Türk yazıcılarının, bir basın kurumuna bağlanmasını ve bu yeni kurumun ödevini yapabilecek şartlarla makinelerinin alınmasını lazım gördüğünü ve merkezi Ankara’da olmak ve gerekli yerlerde şubeler açılmak üzere Türk Basın Kurumu’nun kurulmasının gerektiğine karar verdiği ayrıca bu kurumun ödevleri devletin basın evleri arasındaki ilişki kurması gerektiğini başyazarlardan başlayarak gazetede ki tüm çalışanların bu kuruma dâhil olması gerektiğini başlarında birer komisyon olması gerektiğini okura iletmiştir. İstanbul Basın Kurumu’nun ise yeni kurum içinde yeniden organize edilerek, oluşacak olan Türk Basın Kurumu’nun İstanbul şubesi olarak çalışması gerektiği haberin içeriğinde yer almıştır. Ayrıca gazetecilerin inkılap yolundaki çalışmalarını kuvvetlendirmek için bilgilerini arttırmak ve gazetecilerin iki ya da üç yılda bir yoklama yapılarak diploma verilmesi gerektiğini komisyon kurum programını yapacak kurula üye seçimlerini C. H. P.’nin ve hükümetle işbirliği yapılarak programını meydana konmasını gerektiğini okura iletmiştir.¹⁷⁸ *Ulus* gazetesi “*Birinci Basın Kurultayı Dün Kapandı*” başlıklı haberinde Basın Kurultay Başkanı Şükrü Kaya’nın Ankara’da şehir lokantasında verdiği yemeğe Başbakan, Bakanlar dâhil yoğun katılım olduğunu, merkezi Ankara’da bir Basın Birliği’nin kurulması gerektiğini ayrıca kaliteli gazeteci yetişmesi için gazetecilerin sayısının kontrollü bir şekilde artması gerektiğini, basın yayın işlerinin devletçe düzenlenmesi gerektiğini konularının konuşulduğunu yazmıştır.¹⁷⁹

1.4.6. Köşe Yazarlarının Birinci Basın Kongresi’ni Değerlendirmesi

Birinci Basın Kongresi hakkında *Kurun* ve *Tan* gazetesinde köşe yazarlarının yazıları tespit edilmiştir. *Kurun* gazetesinde Asım Us’un bir, *Tan* gazetesinde Peyami Safa’nın üç ve Ali Naci Karacan’ın bir tane köşe yazıları bulunmaktadır.

¹⁷⁸ “Basın Kurultayında Komisyon Çalışmaları”, *Ulus*, 27 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁷⁹ “Birinci Basın Kurultayı Dün Kapandı”, *Ulus*, 27 Mayıs 1935, s. 1.

Kurun gazetesi yazarlarından Asım Us¹⁸⁰, “*Basın Kurultayı*” başlıklı köşe yazısında İstanbul ve Anadolu’daki gazetecilerin Ankara’da toplanacağını ve Basın Kurultayı’nın yapılacağını, kurultayda gazeteciler ile hükümeti ilgilendiren işler hakkında görüşmelerin gerçekleşeceğini yazmıştır. Ankara’da böyle bir kurultay toplanma teşebbüsünün İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’dan geldiğini Şükrü Kaya’nın fikir ve ülkü adamı olduğunu ayrıca gazetecilik de yaptığını vurgulamıştır. Asım Bey, Türkiye’de basın konusunun uzun yılladır tartışma konusu olduğunu özellikle hükümet ve devlet adamlarının gazetelerden ve gazetecilerden şikâyetçi olduğu gibi aynı şekilde gazetecilerin de hükümetten ve devlet adamlarından şikâyetçi olduğunu yazmıştır. Ayrıca her nedense hükümet ile Türk basını arasındaki münasebetler iyi bir nizama girmediğini bunun asıl sebebinin hükümet merkezinin Ankara’da olması basınevlerin çoğunun ise İstanbul’da olmasından kaynaklı olduğunu yazmıştır. Bu türlü zorluklarını azaltacak çarelerin Basın Kurultayı’nda görüşüleceğini yazmıştır. Bu bakımdan yazar Basın Kurultayı’nı ileri bir adım olarak değerlendirmiştir. Ortadaki köklü anlaşmazlıkların hükümet ve gazeteciler tarafından görüşülerek aşılmaya çalışılacağına değinmiştir. Us, hükümet gazetecileri ile diğer gazetecilerin ortak paydada buluşmasının şart olduğunu Harf İnkılabı’nda olduğu gibi basın yoluyla başarılabilir çok fazla inkılap hareketinin olduğunu hükümet ve basın adamlarının el ele vermesi gerektiğini yazmıştır. Yazar, bu bakımdan Basın Kurultayı’nın Türk ulusu çok önemli olduğunu vurgulamıştır.¹⁸¹

Tan gazetesi yazarlarından Peyami Safa “*Düşündükçe*” bölümü altındaki köşesinde “*Gazetelerin Kalitesi*” adlı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, Ankara’daki Birinci Basın Kongresi’ne katılmadığını ve kongrede tartışılan en önemli konunun ise gazetelerin kalitesi olduğu haberini aldığını yazmıştır. Safa, hükümetin bu noktadaki titizliğini anladığını ve bu tavrını çok yerinde bulduğunu vurgulamıştır. Safa, sadece

¹⁸⁰ Mehmet Asım Us, Manisa’nın Gördes İlçesinde doğdu. Beşiktaş Askeri Rüştiyesi ve Vefa İdadisini bitirdikten sonra Mülkiye’ye girdi. 1909’da Gördes ve Elmalı Kaymakamlığını yürüttü. Bu görevleri bıraktıktan sonra Tanin gazetesinde yazarlık yaptı. 1918’de Ahmet Emin Yalman’la Vakit gazetesini çıkardı. TBMM III. Dönem milletvekilleri seçimine katılarak Artvin Milletvekili seçildi. 1967 yılında bir trafik kazası neticesinde hayatını kaybetti. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM, III. Dönem 1927-1931, III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 79.

¹⁸¹ Asım Us, “Basın Kurultayı”, *Tan*, 26 Mayıs 1935, s. 1.

gazetelerden değil, herhangi bir şeyden kalite istemek, o şeyin etrafından cevheriden ve kabuğundan özüne doğru yaklaşma iradesinin olgunlaşmanın ilk şartı olduğunu fakat iyi bir yazının kalitesi denince ne anlaşılması gerektiğinin tartışılması gerektiğine değinmiştir. Kaliteli bir yazının kendi içinde iyiliğinin ve özlüğünün bilinmesi gerektiğini aktarmıştır. Kültürsüz okuyucular için yazılan bir yazının da iyisi ve kötüsü olduğunu kalite olarak değerlendirilmesinin zor olduğunu değinmiştir. Yazar, gazetelerin bu anlamda kalitesini okuyucu seviyesinin belirleyeceğine değinmiştir. Varlıklarının ilk şartı kendilerini okutmak olan gazeteler, okurların ortalama (vasatı) kültürleri arasındaki denge kurmaya mecbur olduğunu bu bakımdan herkesin gözlerini gazetelerden önce mekteplere çevirmesi gerektiğini aktarmıştır. Gazeteciler kadar okurların kültür seviyesinin kalitesinin artırılmasının da önemli olduğunu yazmıştır.¹⁸² Peyami Safa'nın, Basın Kurultayı devam ederken ikinci yazısı "*Fikir Madrabazları*" başlığı ile gazetede "*Düşündükçe*" bölümü altında yer almıştır. Peyami Bey, gazeteciliği, kumar, alışveriş ve teknik bilgi olarak görenlerin gazeteci olmadığını ve bir miktar para ile Babıali yokuşunda yazıhaneler tutarak, büyük afişlerle gazeteler çıkartarak gazeteci olunamayacağına bunun bir kumar olduğunu belirtmiştir. Yazar, bir kısım gazetecinin ise kâğıdı kâğıtçıdan yazıyı yazıcıdan alarak gazetecilik yapmaya çalıştığını bunun ise sadece bir alışveriş olduğunu gazeteciliğe kazanç unsuru olarak bakılamayacağını aktarmıştır. Gazeteciliğe sadece kazanç olarak bakan bu kişilerin Babıali yokuşunda bekleyerek çıkarmak istedikleri gazete için muharrir çevirip fikir avlamaya çalıştığını ve iki günde bir muharrir değiştirdiğini aktarmıştır. Diğer bir kesimin ise gazetecilik mesleğinden yetişmemesine rağmen sadece teknik bilgi ile kâğıdın cinsi, mürekkep ayarı, sayfa düzeni, posta günü gibi özellikleri dikkate alarak gazetecilik yapmaya çalıştığını hiçbir fikri olmayan bu kişilerin gösterişli gazete çıkarmalarına rağmen muharrir sınıfından olmadığı için gazetelerinin tutunamadığını yazmıştır. Bu bağlamda anlaşılmanın gazeteciliğinin sadece teknik bilgi bilme işi olmadığını aktarmıştır. Peyami Bey, gazetecinin fikir ve haber satan adam olduğunu ve sadece sattığı gazetenin sayısına bakanların devrinin ise geçtiğini, bir matbaa sahibi olmaktan ziyade bir fikri temsil etmenin daha önemli olduğunu aktarmıştır. Gazetecileri bir kitapçıdan bir matbaacıdan ayıran en önemli farkın da bu olduğunu

¹⁸² Peyami Safa, "Gazetelerin Kalitesi", *Tan*, 28 Mayıs 1935, s. 2.

vurgulayarak yazısını noktalamıştır.¹⁸³ Peyami Safa, kurultay esnasındaki üçünde yazısını “*Bir Fikir ve İki Söylev*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Şükrü Kaya’nın ve Recep Peker’in Ankara’da gazetecilere verdikleri söylevlerde birleştikleri fikir üzerinden yazısını yazmıştır. Safa, İçişleri Bakanına göre Kamâlizm, sağ ve sol ideolojilerinin dar kalıpları içine sığdırılmayacağı gibi Halk Partisinin değerli Genel Sekreterine göre de Türk devriminin gidişi birtakım tariflere ve doğmalara takılıp kalmadığını sözlerini desteklemiştir. Yazar, Halk Fırkası Genel Sekreterin, “*Ne Parti bir tekke dir, ne de vücuda getirdiği program bir Ayet. Biz gidişimizde zamanın icaplarına sıkı sıkıya bağlıyız.*” Sözlerini köşesinde yer vererek bu sözlerin önemi üzerinde durmuştur.¹⁸⁴

Tan gazetesi yazarlarından Ali Naci Karacan¹⁸⁵ “*Basın Kurultayında*” başlıklı köşe yazısı gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Karacan, Basın Kurultayı’nın cumartesi toplandığını üç gün çalışarak pazartesi günü dağıldığını bu çalışmaların sonunda Türk basın tarihinde yeni bir çağın başladığını aktarmıştır. Basın Kurultayı’nın iki amacı olduğunu bunlardan ilkinin, işbirliği, meslek ve kültür komisyonları oluşturmak, ikincisinin ise hükümetin, partinin ve gazetecilerin vaziyetlerini sorunlarını ortadan kaldırarak uyum içinde çalışmasının sağlamak olduğunu yazmıştır. Yazar, kendisinin hükümet ve gazeteler arasındaki aksaklıkların giderilmesi için oluşturulan komisyonda görevli olduğunu ayrıca hükümet adına ise Dışişleri Bakanı Genel Sekreteri Numan Rifat, Basın Genel Direktörü Vedat Nedim, parti adına da Necip Ali’nin katıldığını yazmıştır. Bu komisyonda gazetecilerin sorunlarını çekinmeden dile getirdiği gibi Cumhuriyet Hükümeti ve Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan komisyon üyeleri bu sorunları dinleyerek çözüm aradığını belirtmiştir. Diğer komisyonlarda da işleyişin bu şekilde yürüdüğünü yazan yazar, bu kongre sayesinde gazetecilerin dertlerinin son bulacağı kanısına vardığını aktarmıştır.

¹⁸³ Peyami Safa, “Fikir Madrabazları”, *Tan*, 29 Mayıs 1935, s. 2.

¹⁸⁴ Peyami Safa, “Bir Fikir ve İki Söylev”, *Tan*, 30 Mayıs 1935, s. 2.

¹⁸⁵ Ali Naci Karacan (1896-1955) İstanbul’da doğdu. Galatasaray Lisesi’nde okuduğu yıllarda ilk yazıları Servet-i Fünun ve Rübab dergilerinde yayımlandı. Mezuniyetinden sonra Yunus Nadi’nin yönetimi altında yayımlanan Tasvir-i Efkâr’da çalışmaya başladı. Üç yıl sonra Ahmet Cevdet’in yayımladığı İkdâm’a geçti. I. Dünya Savaşı’nda Von Der Goltz Paşa’nın tercümanlığını yaptı. Mütareke döneminde Milli Mücadele’yi destekleyen Akşam gazetesinin kurucuları arasında yer aldı. Lozan Barış Konferansı’nı izleyen Türk gazetecileri arasındaydı ve 20 yıl sonra bu döneme dair anılarını Lozan kitabında yayınladı. *İkdâm, Tan, Politika, İnkılâp ve Bugün* gazetelerini çıkardı. 1936-48 döneminde Anadolu Ajansı Bulgaristan temsilciliği ile İsviçre basın ataşeliği görevlerini üstlendi. Bkz. Sadun Tanju, *Doludizgin Milliyet’in Kurucusu Ali Naci Karacan: Bir Gazetecinin Hayatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 30.

Karacan, Kurultay'ın sonunda komisyon raporlarının okunduğunu ve raporların şu fikirlerin çıktığını yazmıştır. Bunlar; gazeteciliğin meslek haline getirilmesi ve gazeteler ile hükümet arasında temas ve münasebetleri düzenleyecek bir organ oluşturulması gerektiğini, ülkedeki gazetelerin memleket için çalışmasının önemli olduğunu ve partiye bağlı gazeteciye rejimin yüksek prensipleri ile hükümetin iç ve dış siyasetine takip etme imkânının verileceğini ve bu ana çizgiler üzerinde partili gazetecisinin her an haberli ve uyanık olmasının zeminin sağlayacağını yazmıştır. Yazar, bu sebeplerden dolayı, Basın Kurultayı'nın aldığı kararların büyük devrime yakışır bir dönüm noktası olarak vurgulamıştır. 25 – 27 Mayıs 1935 tarihini yazar, sadece Türk basının tarihi için değil ayrıca Türk İnkılabı için de yeni bir ileri atılış olarak görmüştür.¹⁸⁶

1.4.7. Türk Basın Birliği'nin Kurulması

Birinci Basın Kurultayı'nda hayata geçirilmesi düşünülen en önemli hususlardan bir tanesi Türk Basın Birliği'nin kurulması olmuştur. Birinci Basın Kurultayı gerçekleşmeden önce Vedat Nedim Tör, TBB'nin kuruluşunda örnek alınacak gazetecilik örgütlerini incelemek için Avrupa'ya gönderilmiştir. Tör, Avrupa basınına tetkik gezisinde Almanya, İtalya ve Fransa'da incelemeler yapmıştır.¹⁸⁷ Yapılan incelemeler neticesinde Türk Basın Birliği'nin kurulmasına karar verilerek konu 13 Mayıs 1937'de Meclise taşınmıştır. Dâhiliye Encümenliği'nin yaptığı incelemeden sonra 5 Haziran 1937'de kanun tasarısını Mecliste gündeme gelerek Türk Basın Birliği'nin görüşmeleri yapılmıştır. Kanun teklifi Mecliste yasalaşırken en önemli konuşmalardan bir tanesini Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya yapmıştır. Kaya, gazetecilik sanatının her yerde aynı manzarada ve şekilde ilerlediğini ayrıca gazeteciliğin memlekette özlem duyduğu en önemli unsurun matbuat hürriyeti olduğunu vurgulamıştır. Türk tarihinde matbuat hürriyetinin Türkiye Cumhuriyeti rejimi ile başladığını dile getirmiştir. Kaya, gazetecilerin memleket işlerini eleştirmekte serbest olduğunu, tenkit hürriyetinin sınırını ise yazarın sağduyusu ve kanun hükümlerinin mesuliyetince sınırlandığını söylemiştir. Hürriyet kavramının tarifini yapmanın çok güç olduğunu en iyi hürriyetin ise memleket menfaatine uygun, milletin yapısına muvafık, devletin ve fertlerin haklarını ve

¹⁸⁶ Ali Naci Karacan, "Basın Kurultayında", *Tan*, 30 Mayıs 1935, s. 1.

¹⁸⁷ Hasan Üstün, "Türk Basın Birliği: İslah Girişimi ve Kapatılması (1944-1946)", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Bahar 2020, Sayı 50, s. 30.

menfaatlerini koruyanın hürriyet olduğunu aktarmıştır. Atatürk'ün “*matbuat hürriyetini, gene matbuat hürriyeti korur.*” sözüne atıfta bulan Kaya, bu sözün çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Kaya, matbuat konusu düşünülürken gazete sahibi ve gazete muharrirlerini ayrı ayrı düşünmek gerektiğini söylemiştir. Ayrıca muharrir sınıfının yıllardır çok bakımsız ve himayesiz kaldığına da değinmiştir. Gazetecilerin önceden gazeteyi kendisini yazdığı gibi kendisinin bastığını ve kendisinin sattığını aktarmıştır. Kaya, zamanla gazetelerin patronların eline geçtiğini şimdilerde ise gazetelerin ya anonim şirketlerinin elinde ya da devletin elinde olduğuna vurgu yapmıştır. Kaya, Türkiye’de gazetelerin hala ferdin malı ve ferdi sermaye ile devam ettiğini bu durumdan hükümetin rahatsız olmadığını çünkü Türkiye’de gazetelerin milli gaye ile memleket menfaati için mücadele ettiği ve büyük milli davaların muhafızlığını yaptığını aktarmıştır. Gazeteciliğin çok değerli bir meslek olduğunu, kendisinin hatta Atatürk’ün bir zamanlar gazetecilik yaptığını ve bundan dolayı gazetecilik mesleğinden gurur duyduğunu ayrıca her gazetecinin büyük Türk inkılabının bir neferi olduğunu vurgulayarak sözlerine tamamlamıştır.¹⁸⁸ Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya’nın konuşması üzerine 3511 sayılı Türk Basın Birliği kurulmasına onay veren kanun 14 Temmuz 1938 tarihinde Resmi Gazete yayınlanmış ancak çalışmaya başlaması 10 Temmuz 1939 yılını bulmuştur.¹⁸⁹ Türk Basın Birliği’nin kuruluş amacı Türkiye’de çıkan gazete ve mecmua sahiplerini bu birliğin içine almak olarak özetleyebiliriz. Türk Basın Birliği’nin merkezi Ankara olarak belirtilmiştir.¹⁹⁰ Ayrıca Türk Basın Birliği’nin merkezi Ankara’nın dışında İstanbul, İzmir, Adana ve Trabzon’da olmak üzere belli şubelere ayrılmasına karar verilmiştir. Eğer bu bölgeler yetersiz kalırsa ya da ihtiyaç durumunda bu yerlerin artırılabilceğini belirtilmiştir. Bu bağlamda basın mensuplarının buldukları mıntika odalarına kayıt olması uygun bulunmuştur.¹⁹¹

Birlik teşkilatının kurulmasındaki diğer amaçları şu şekilde belirtilebilir: Türk basın mensupların maddî, manevî, ferdî ve müşterek menfaatlerini müdafaa ve temin etmek, gazetecilik mesleğinin şerefini korumak, gazetecilik mektepleri veya meslek kursları

¹⁸⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 26, Devre 5, Birleşim 3, 28 Haziran 1938, s. 411.

¹⁸⁹ Üstün, *age.*, s. 32.

¹⁹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 26, Devre 5, Birleşim 3, 28 Haziran 1938, s.411.

¹⁹¹ *Resmi Gazete*, 3511 Basın Birliği Kanunu, 14 Temmuz 1938, s. 1084.

açmak, Türk basını temsil etmek, matbuatı milli hedefler ve Cumhuriyet menfaatleri doğrultusunda bir bütün olarak çalışmasını sağlamak olarak tanımlanabilir.

Türk Basın Birliği'nin kolları ise beş bölüme ayrılmıştır. Bunlardan şu şekilde ifade edilebilir: *Umumi Kongre*; idare heyetleri, gazete sahipleri ya da imtiyaz sahibi, başmuharrir, neşriyat müdürü ve ilgili üyelere oluşmaktadır. Umumi Kongre'nin iki senede bir defa Ankara ya da Dâhiliye Vekâleti'nin uygun bulacağı yerlerde toplanarak birliğin vazifeleri, faaliyetleri hakkında görüşmeler düzenlemesine karar verilmiştir.

Mıntika Kongreleri; mintika idare heyetinin daveti üzerine her mintikadaki birlik azalarının katılımı ile iki senede bir defa toplanması uygun bulunmuştur. *Merkez İdare Heyeti*; sekiz ya da on dört azadan oluşmasına, iki senede bir aza seçimi yapılmasına, buraya seçilecek üyelerin ise en az iki sene gazetecilik mesleği yapmış olması gerektiğine karar verilmiştir. Bu heyetin görevleri; hükümetle matbuat arasında iş birliğini düzenlemek, maluliyet, hastalık, işsizlik, ihtiyarlık ölüm gibi hâdiselerin iktisadî, neticelerine karşı birlik mensuplarının ve ailelerinin korunmasını temin edecek yardım ve sandıkları veya müşterek sigortalar tesis etmek olarak belirtilmiştir. Ayrıca gazetecilik mektebi ve meslek kursları açmak, azalar arasındaki anlaşmazlıklarını gidermek, birliğin hesaplarını tutmak, birliğin kadro ve bütçesini vücuda getirmek, umumî kongreye verilecek rapor ve bilançoyu tanzim etmek, bölgelerin idare ve hesap işlerini tetkik, teftiş ve mintikaların faaliyet tarzları hakkında lüzumlu göreceği direktifleri vermek, memleket dışında Türkiye matbuatını temsil edecek heyetleri seçmek ve birlik işlerini idare etmek olarak belirtilmiştir.

Mıntika İdare Heyetleri; gazetecilik mesleğinde en az iki sene çalışmış olan mintikadaki birlik mensupları arasından mintika kongrelerince seçilecek beşer kişi seçilmesine uygun bulunmuştur. Mintika İdare Heyeti, mintika odalarının hesaplarını ve senelik bilançolarını ve faaliyet raporlarını tanzim ederek mintika kongresine vermek, merkez idare heyeti tarafından verilecek işleri ve birlik nizamnamesinde tespit olunacak sair vazifeleri yapmak olarak karar verilmiştir.

Haysiyet Divanları; en önemli görevi birlik mensupları arasında çıkacak anlaşmazlıkları çözmektir. Ayrıca meslek haysiyet ve şerefine taallük eden meseleleri ve birliğin maksatlarına aykırı hareketleri iddia olunan birlik mensuplarının vaziyetleri inceleyerek

icap eden kararları vermek olarak kurulmuştur. Haysiyet Divanı, her mıntıkada birer tane olmak üzere ve Ankara'da bir Yüksek Haysiyet Divanı kurulmasına karar verilmiştir. Mıntika haysiyet divanlarının oluşumu ise gazetecilik mesleğinde en az iki sene çalışmış olmak ve birlik mensupları arasından mıntika kongrelerince seçilecek üç aslî ve üç yedek azadan oluşması uygun bulunmuştur. Yüksek Haysiyet Divanı'nın üyeleri ise meslekte en aşağı üç sene çalışmış birlik mensupları arasından umumî kongrece seçilecek altı aslî ve altı yedek aza ile Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şûrası reisleri tarafından memur edilecek birer daire azasından ve Matbuat Umum Müdürü'nden oluşması uygun görülmüştür.¹⁹²

Türk Basın Birliği'nin kurulması ile birlikte birlik mensuplarına, merkez idare heyetinin talebi üzerine Dâhiliye Vekâleti tarafından birer basın kartı verilmesine karar verilmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın isteği ile genel kongrenin olağanüstü toplanmasını uygun bulunmuştur. Türk Basın Birliği'nin toplantılarında hükümet tarafından gündeme alınması istenen konunun görüşülmesine kanunda yer verilmiştir. Birliğin Haysiyet Divanları, birlik üyeleri arasında çıkacak şahsi anlaşmazlıklara ve gazetecilik mesleği ile bağdaşmayacak aykırı durumları araştırıp gerekli kararları vermek için oluşturularak bu hususlar için yetkiler verilmiştir. Mıntika Haysiyet Divanı gazetecilere ihtar, açık ihtar ve bir aya kadar meslekten çıkarma verebildiği gibi Yüksek Haysiyet Divanı'nın ise gazetecilere üç aya kadar meslekten çıkarma ve Türk Basın Birliği'nden çıkarma kararı verebilmesi uygun bulunmuştur. Gazeteciler aldıkları bu cezalar itirazlarını İçişleri Bakanlığı'na yapması kanunla kesinleşmiştir. Bu bağlamda İçişleri bakanlığının vereceği kararları kesin olarak kabul edilmiş ve başka bir makama ya da kuruma başvurmanın yolu kapatılmıştır. Kısacası İçişleri Bakanlığı'nın verdiği karara itiraz hakkı bulunmamaktadır.¹⁹³

14 Temmuz 1938 Basın Birliğinin kurulmasındaki amaç basının birliğini oluşturarak işbirliğini arttırmak, Cumhuriyet rejimi savunmak ve basınla ilgili ortaya çıkan sorunları çözmek olarak belirtebiliriz. Birinci Basın Kongresi'nde çıkan kararlardan bir tanesi Basın Birliği'nin kurulması olmuştur. Fakat Basın Birliği'nin kurulması 27 Haziran 1938

¹⁹² *Resmi Gazete*, 3511 Basın Birliği Kanunu, 14 Temmuz 1938, s. 1089.

¹⁹³ *Resmi Gazete*, 3511 Basın Birliği Kanunu, 14 Temmuz 1938, s. 24.

yılına bulmuştur. Bu süreç üç yıl gecikmeli olarak hayata geçirilebilmiştir. İstanbul Matbuat Cemiyeti de bu doğrultuda Basın Birliği'ne bağlanmıştır.¹⁹⁴ Mustafa Kemal Paşa ilerleyen süreçte Türk inkılabına halkı dâhil etmek ve gazetecilerle fikir alışverişinde bulunmak için gazetecilere sofrasında da yer vermiştir.¹⁹⁵

Türk Basın Birliği ilk olağanüstü kongresini 10 Temmuz 1939'da İçişleri Bakanlığı Konferans salonunda gerçekleştirmiştir. Kongrede Başkanlığı Faik Öztrak seçilirken, Merkez İdare Heyeti Başkanlığına *Ulus* gazetesinin başyazarı ve Ankara Vekili Falih Rıfki Atay seçilmiştir.¹⁹⁶ Türk Basın Birliği, Birinci Kongresini 3-6 Kasım 1941'de İkinci kongresini 13-15 Aralık 1943 yılında yapmış bu kongrelerde Merkez İdare Heyeti Başkanlığına Falih Rıfki Atay seçilmiştir. Türk Basın Birliği'nin kuruluşu daha sonraki çalışmalarındaki dikkat çeken en önemli husus gazetecilerin çoğunun milletvekili olmasıdır.¹⁹⁷

Türk Basın Birliği 30 Mayıs 1946 yılında TBMM'de kabul edilen "28 Haziran 1938 tarih ve 3511 sayılı Basın Birliği Kanunu" kaldırılmıştır. Kanununun içeriğinde Türk Basın Birliği'nin tasfiyesi ve tahsis işleri Gazeteciler Cemiyeti arasında yapılmasına karar verilmiştir.¹⁹⁸ Türk Basın Birliği'nin kapatılmasında etkili olan üç ana unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki II. Dünya Harbi neticesinde dünyadaki siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler olduğu söylenebilir. Bu süreçte Türkiye-ABD yakınlaşmasında ABD'nin basın özgürlüğü hakkında Türkiye'nin daha hassas davranmasını istemesi ve Amerikan Gazeteleri Redaktörler Kurumu yönetimi dünyada basın özgürlüğü kampanyası başlatmış olmasıdır. Türkiye'ye de gelen Komite üyeleri Wilbur Forrest ile Ralph Mc. Gill, 20 Şubat 1945 Ankara'da Şükrü Saraçoğlu ile ertesi gün ise İstanbul'da

¹⁹⁴ İ. Ceyhan Koç, *Tek Parti Dönemi Basın İktidar İlişkileri 1929-1938*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 26.

¹⁹⁵ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 200.

¹⁹⁶ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikalar*, Başvekâlet Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1943, s. 282.

¹⁹⁷ Asım Us, Ahmet Şükrü Esmer, Abidin Daver, Sadri Ertem, Nafi Atif Kansu, Necip Ali Küçüka, Necmettin Sadak, Zeki Mesut Alsan..., Bkz. Murat Güvenir, *2. Dünya Savaşında Türk Basın*, Gazeteci Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1991, s. 66.

¹⁹⁸ *Resmî Gazete*, 4932 Basın Birliği Kanununun Kaldırılması Hakkında Kanun, 18 Haziran 1946, s. 782.

gazetecilerle görüşmeler yapmıştır. Komitenin hazırladığı raporun özetinde basın özgürlüğünün sağlanması istenmiştir.¹⁹⁹

Türk Basın Birliği'nin kapatılmasında ikinci neden, Türkiye'de basın özgürlüğü üzerine gazetelerde yazılar çıkmaya başlamıştır.²⁰⁰ Örneğin *Vakit* gazetesinden Peyami Safa, gazetenin *Bakışlar* bölümü altındaki *Türk Basın Birliği* başlıklı köşe yazısında Türk Basın Birliği'nin kısır doğduğuna değinmiştir. Safa, TBB'nin ne bir işçi ne de bir patron sendikası olmadığını sadece halis bir kültür teşekkülü olduğunu değinmiş ve oluşturulduğu günden beri basın mensuplarının ana davalarından hiçbirini halledemediğini yazmıştır. Safa bunun nedeni ise tek parti döneminde mesleğe yabancı siyasi teşekküllerin TBB'yi oluşturmasına bağlamıştır. Peyami Safa'ya göre TBB sadece gazetecilere Sarı Kart dağıtabilmiştir. Safa, tek parti dönemin sonlandığını ve Meclisin TBB'yi kapatılmasını basın üzerindeki kronik sorun olan apandisin alınmasına benzetmiştir.²⁰¹ Türk Basın Birliği hakkında tartışmalar devam ederken Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın'ı Avrupa göndererek basın örgütlerini incelemesini istemiştir.²⁰² Cahit'in verdiği bilgiler *Tanin* gazetesine "*Türk Basınında, Batı Basını Modeli Üzerinde Esaslı Islahat*", başlığı altında yansımıştır. *Tanin* gazetesi haberinde Türkiye'de batı basınının modeli temel alınarak esaslı ıslahatlar yapılacağı vurgulanmıştır.²⁰³ Türk Basın Birliği'nin kapatılmasındaki üçüncü neden ise 4 Ocak 1946 tarihli Türk Basın Birliği Kongresi'nde Falih Rıfkı Atay yerine Genel Başkanlığa Hüseyin Cahit Yalçın seçilmesi etkili olduğu söylenebilir.²⁰⁴

1.4.8. Türk Milli Basınında Türk Basın Birliği'nin Kurulması

Türk Basın Birliği'nin kurulması *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Kurun* ve *Son Posta* gazeteleri tarafından yakından takip edilerek okura bilgi verildiği görülmektedir. *Akşam* gazetesi

¹⁹⁹ Hasan Üstün, "Türk Basın Birliği: Islah Girişimi ve Kapatılması (1944-1946)", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Bahar 2020, Sayı 50, s. 39.

²⁰⁰ Vedat Demir, "Türk Basın Birliği, Kuruluşu, Faaliyetleri ve Kapanışındaki Nedenleri", *Marmara İletişim Dergisi*, Ekim 1994, Sayı 8, s. 243.

²⁰¹ Peyami Safa, "Türk Basın Birliği", *Vakit*, 4 Haziran 1946, s. 1.

²⁰² *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu: 30.18.01.02., Yer No: 110.10.19., Tarih: 7.2.1946.

²⁰³ "Türk Basınında, Batı Basını Modeli Üzerinde Esaslı Islahat", *Tanin*, 6 Nisan 1946, s. 1.

²⁰⁴ Demir, *age.*, s. 243.

“*Basın Birliği Layihası Meclis Ruznamesine Alındı*” başlıklı haberinde Türk Basın Birliği’nin kurulması hakkında Mecliste çalışmalar yapıldığını ilk sayfasından okuruna duyurmuştur. *Akşam* gazetesi, muharrir, muhbir, ressam, fotoğrafçı ve musahhah sıfatı ile devamlı surette gazetelerde çalışanların Türk Basın Birliği’ne üye olacağını yazmıştır. Ayrıca gazete, Basın Birliği’nin merkezinin Ankara’da olacağını ve birliğin ayrıca Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Trabzon gibi beş muntıkada şubelerinin bulunacağını yazmıştır. *Akşam* gazetesi Türk Basın Birliği’nin merkez idare heyetinin görevlerini; hükümetle matbuat arasında işbirliğini temin ve tanzim etmek, maluliyet, hastalık işsizlik, ihtiyarlık gibi hallerde birlik mensuplarına yardım etmek ve gazetecilik mektepleri ve kursları açmak olarak belirtmiştir. Ayrıca *Akşam* gazetesi, Dâhilîye Vekâleti’nin daveti ile Ankara’da toplanacağını İstanbul Matbuat Cemiyeti’nin bütün hak ve vecibeleri Türk Basın Birliğine intikal edeceğini iletmiştir.²⁰⁵ *Cumhuriyet* gazetesi “*Matbuatın Şeref Günü*” başlıklı haberinde Türk gazeteciliğinin milli davaların savunucusu ve muhafızı olduğunu ilk sayfadan duyurmuştur.²⁰⁶ *Kurun* gazetesi “*Basın Birliği Kanunu Dün Kabul Edildi*” başlıklı haberiyle Basın Birliği’nin kurulduğunu duyurmuştur. Ayrıca Şükrü Kaya’nın “*Gazetelerimiz büyük milli davalarımızın daima ön safta gelen müdafileri ve muhafızları olmuştur.*” sözlerini ilk sayfadan okuruna iletmiştir.²⁰⁷ *Son Posta* gazetesi ise Basın Birliği’nin kurulmasını “*Matbuat Hürriyeti*” başlığı ile okuruna duyurmuştur.²⁰⁸ Gazete Şükrü Kaya’nın Meclis konuşmasını ilk sayfasında yer vermiştir.

1.4.9. Köşe Yazarlarının Türk Basın Birliği’nin Kurulmasını Değerlendirmesi

Türk Basın Birliği’nin kurulması ile ilgili olarak *Akşam* gazetesinden Va-Nü’nün bir, *Cumhuriyet* gazetesinden Peyami Safa ve Nadir Nadi’nin iki, *Kurun* gazetesinden Asım Us’un iki, *Tan* gazetesinden Ahmet Emin Yalman’ın bir ve *Ulus* gazetesinden Falih Rıfkı Atay’ın bir tane yazısı tarafımızca tespit edilmiştir.

²⁰⁵ “Basın Birliği Layihası Meclis Ruznamesine Alındı”, *Akşam*, 28 Haziran 1938, s. 5.

²⁰⁶ “Matbuatın Şeref Günü”, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1938, s. 1.

²⁰⁷ “Basın Birliği Kanunu Dün Kabul Edildi”, *Kurun*, 29 Haziran 1938, s. 1.

²⁰⁸ “Matbuat Hürriyeti”, *Son Posta*, 29 Haziran 1938, s. 1.

Akşam gazetesi yazarlarından Va-Nü, gazetenin “*Akşamdan Akşama*” bölümü altında “*Gazetecilerin Pek Mesut Bir Günü*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Türk Basın Birliği’nin kurulmasını gazetecilerin bayramı ve Türk gazeteciliğinin uzun ve bahtiyar ömrü içinde nesiller ve nesillere tekrarlanarak, heyecanla hatırlanacak bir büyük gün olarak vurgulamıştır. Yazar, sevincini gazetecilerin ihtiyarlığını, malullüğünü, yetim ve dullarını kanun yolu ile yasallaşmadığından ileri gelmediğini Dâhiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya, gazeteciliği nasıl yüksek meslek olarak adlandırmasının da kaynaklandığını vurgulamıştır. Yazar, Türk Basın Birliği’ni Türk vatanı içinde hiçbir mesleğin “*Ne halin varsa gör!*” diye bırakılmayacağına bir göstergesi olarak kabul etmiştir.²⁰⁹

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Peyami Safa²¹⁰ “*Muharrirlik neden bir meslek değildir?*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, muharrirliğin bir meslek olmadığı için muharrir yetişmediğini yazan birçok arkadaşının olduğunu ve bu hususta yazarların haklı olduğunu aktarmıştır. Safa, bu konuda asıl sorulması gerekenin ise “*niçin muharrirlik tam bir meslek olmamıştır, niçin muharrir yetişmiyor?*” sorusu olduğu vurgulamıştır. Peyami Bey, bu sorunun iki cevabı olduğunu bunlardan ilkinin maddi sebepten kaynaklanarak, muharrirliğin az kazandırıcı bir iş olduğu için muharrirlerin çoğunun ikinci bir işte çalışmak mecburiyetinde kaldığını yazmıştır. Safa, mebus muhabirlerin bahtiyar gazeteci olduğunu fakat geri kalan gazetecilerin çoğunun muallimlik, bankacılık

²⁰⁹ Va-Nü, “Gazetecilerin Pek Mesut Bir Günü”, *Akşam*, 30 Haziran 1938, s. 3.

²¹⁰ 2 Nisan 1899’da İstanbul Gedikpaşa’da doğdu ve ismi Tefik Fikret tarafından konuldu. Babası Trabzonlu köklü bir aileye mensup olan şair İsmail Safa, annesi Server Bedia Hanım’dır. Savaş şartlarında geçim sıkıntısı artan annesinin yükünü hafifletmek için Posta-Telgraf Nezareti’nde göreve başlatıldı. Ardından Boğaziçi’ndeki Rehber-i İttihat Mektebi’ne muallim olarak girdi (1917) ve bir süre Düyun-ı Umumiye İdaresi’nde çalıştı (1918). Mütareke döneminde öğretmenlik mesleğinden ayrıldı. Cumhuriyet’in ilânının ardından “*Son Telgraf*,” “*Son Saat*” ve “*Son Posta*” gazetelerinde çalıştı. Ayrıca Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan “*Resimli Ay*” mecmuasında çalıştı. 1930’ların başında Ağaoğlu Ahmet’in çevresinde oluşan fikir hareketine katılarak liberalizme kaydını (1932). Bu arada keşfettiği Cahit Sıtkı’yı (Tarancı) “*Cumhuriyet*” gazetesinde üç yazıyla kamuoyuna tanıttı. Kemalist inkılâbın felsefi temellerini kurmaya çalıştığı “*Türk İnkılâbına Bakışlar*”da aynı yıl neşredildi. *Cumhuriyet*’ten ayrıldıktan sonra (9 Ağustos 1940) *Yeni Mecmua*’da yazmaya başlayan Peyami Safa ardından “*Tasvîr-i Efkâr*”a geçti. Bu arada Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç tarafından çıkarılan *Çınaraltı* mecmuasına milliyetçilik anlayışını temellendirdiği yazılar veriyordu. Bursa’dan milletvekili adayı olduysa da seçimi kazanamadı (1950). 15 Haziran 1961 tarihinde Çiftelavuzlar’da bir dostunun evinde öldü ve iki gün sonra Edirnekapı Mezarlığı’nda toprağa verildi. Beşir Ayvazoğlu, “Peyami Safa (1899-1961)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, s. 437-440.

gibi ek işler yaptığını aktarmıştır. Yazar, ikinci sebebin ise manevi sebep olduğunu; muharrire verilen resmî ve siyasî kıymetin, lâyük olduğu derecenin çok aşağı kaldığını bu manevi sebepleri anlatmaya kalksa sayfalara sığmayacağını en basit şekilde kanunların bile muharrire yüklediği birçok ağır yükler olduğuna değinmiştir. Yazar, Basın Birliği kanunu ile muharririn, maddî ve manevî olarak sıkıştığı yerde, elinden tutacak bir teşkilâtın vücuda getirilebilirse bu sorunların çözümü için büyük ve kuvvetli bir adım atılmış olacağını vurgulayarak yazısını noktalamıştır.²¹¹ Peyami Safa, konuyla ilgili “Gazetelerden ve mecmualardan istenen teminat” başlıklı yazısında ise devletin gazete ve mecmua sahiplerinden beş bin lira teminat istemesini eleştirmiştir. Safa, gazete ve mecmualardan teminat alınmasından önce aşağıdaki üç sorunun cevaplarının verilmesini gerektiğini belirtmiştir. Bu sorular;

“Türk kanunlarında alacaklıların haklarını müdafaa eden mevzuat pek çoktur. Buna bir yenisinin ilâve edilmesine ve gazete işçileri abonelerine ayrıca haklarını derhal istihsal imtiyazı verilmesine neden lüzum görülmüştür?”

Mademki tedbir “siyasî” değildir de sadece iktisadî, malî veya ticaridir; “gayri siyasî” mecmualar bu mecburiyetten niçin istisna edilmişlerdir? “Gayri siyasî” mecmualar arasında siyasî olanlardan çok daha fazla kazananlar bulunduğu gibi kapanıp da işçilerine ve abonelerine borçlarını ödemeyenler yok değildir. Hatta bunlar arasında daha çoktur!

Bu tedbir neden diğer meslek erbabına teşmil edilmemiştir? İflâs ettiği için işçisine borcunu ödemeyen ticaret müesseseleri yalnız gazeteler midir? Bütün ticaret müesseseleri için bu ihtimal vardır. Meselâ bir berber dükkânı da kapanabilir ve işçileri abonelerine borçlu kalabilir. Gaye yalnız ticaridir de neden gazetelerden ve mecmualardan başka hiç bir ticaret müessesesinden teminat istenmiyor? şeklinde olmuştur.²¹²

²¹¹ Peyami Safa, “Muharrirlik neden bir meslek değildir?”, *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1938, s. 3.

²¹² Peyami Safa, “Gazetelerden ve Mecmualardan İstenen Teminat”, *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1938, s. 3.

Yazar, bu tedbirin birtakım faydaları olmasına rağmen zararlarının daha çok olduğunu gazete ve mecmua sahiplerinin de, işçilerinin de, zaten büyük bir buhran içinde kıvrandığını neşriyat ve fikir hayatına bu teminatın büyük yara açacağını yazmıştır. Çünkü birçok neşriyat, bu teminatı vermekten âciz kalarak tatile uğrayacağını; onların yüzlerce, binlerce işçisi açıkta kalacağını; bundan başka yeni gazete ve mecmua da çıkmasını zorlaşacağını vurgulamıştır. Türkiye’de bütün gazetelerin ve mecmuaların hep küçük sermaye ile işe başladığını ve neşriyat işine büyük sermaye başlayanların çok nadir olduğunu aktarmıştır. Küçük sermaye sahiplerinin gazete ve mecmua çıkarmaktan men etmenin Kemalizm fikrine aykırı bir hareket olduğunu yazmıştır. Safa, Matbuat Kanunu’nu yeniden düzenleyenlerin hüsnü niyetlerinden şüphe etmediğini fakat bu kişilerin gazeteci olmadıkları için, kabul ettikleri maddelerin neticelerini isabetli bir şekilde göremediklerini belirterek yazısını noktalamıştır.²¹³

Cumhuriyet gazetesi köşe yazarlarından Nadir Nadi²¹⁴, “*Matbuat Meselesi*”, başlıklı yazısını kaleme almıştır. Nadir Bey, Mecliste Basın Birliği Kanunu görüşülürken Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya’nın düşündürücü ve geniş çerçeveli bir konuşma yaptığını ve Türk gazetecilerinin meslek hayatlarında düzenleme yapılmasına dair kanun hakkında konuşma yaptığını yazmıştır. Basın Birliği Kanunu’nun, Türk gazetecilerini mesleklerine uygun bir nizam ve himaye çerçevesi içine aldığını fakat matbuat meselesinin tamamen halledilmesinin zor olduğunu çünkü Türk gazetesinin ekonomik olarak tam inkişafını

²¹³ Peyami Safa, “Gazetelerden ve Mecmualardan İstenen Teminat”, *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1938, s. 3.

²¹⁴ Mustafa Nadir Nadi, 19 Eylül 1908 (1324)’de Meğri’de doğdu. Muğla’nın Fethiye İlçesi, Şeydiler Köyünde nüfusa kayıtlıdır. Babası eski milletvekili Yunus Nadi, annesi Nazime Hanımdır. İlköğrenimini İstanbul’da Satı Beyin Çocuk Yuvasında, ortaöğrenimini 1929-1930 öğretim yılında Galatasaray Lisesi’nde tamamladıktan sonra 1930’da Viyana Siyasal Bilgiler Okuluna girerek 3 yıl eğitim aldıktan sonra Lozan Üniversitesine geçti. 1935’te Sosyal Bilimleri bitirerek yurda döndü. Sicilinde Fransızca ve Almanca bildiği yazılıdır. *Cumhuriyet* gazetesinde köşe ve fıkra yazarlığına başladı. Bu arada askerliğini yedek subay piyade teğmen olarak tamamladı. Galatasaray Lisesinde sosyoloji ve yurt bilgisi öğretmenliği yaptı. 1945’te babasının ölümü üzerine *Cumhuriyet* gazetesi yöneticiliği ve başyazarlığını üstlendi. IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde D.P. listesinden bağımsız olarak Muğla milletvekilliğine seçildi. Dışişleri Komisyonunda çalıştı. X. Dönem İstanbul’dan milletvekili seçilen Nadir Nadi, Cumhurbaşkanınca 9 Haziran 1964’te Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine seçildi. Cumhuriyet Senatosu Üyeliğinden 30 Nisan 1970’te istifa ederek gazetesine döndü. *Cumhuriyet* gazetesinin yönetici ve başyazarlığını sürdürürken 20 Ağustos 1991’de öldü. İstanbul’da Edirnekapı Şehitliği’nde toprağa verildi. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem 1950-1954 VII. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 869.

bulmamış ve matbuatının geçirdiği merhalelerin kısmına henüz erişemediğini yazmıştır. Yazar, bu bağlamda Avrupa'dan da örnek vermiştir. Avrupa'da gazetelerin üçe ayrıldığını vurgulamıştır. Bunlardan: İlkinin patron idaresindeki gazeteler olduğunu, satışlarının düşük olduğunu, ikincisinin fırka gazetesi olduğunu fırka liderlerinden birinin ya da doğrudan doğruya firkanın malı olduğunu ve satışlarının fırka taraftarlarının sayısına göre değiştiğini, üçüncüsünün ise anonim veya limited şirketlerinin gazetesi olduğunu ve büyük siyasi bir iddiaları olmadığını yazmıştır. Yazar, matbuatı iyileştirmek için öyle bir formül bulunması ki hem hürriyetin hem de memleketin zarar görmemesi gerektiğini, hayati meselelerde gazetelerin bir şekilde sokulmasından ziyade halkın siyasi bilgisinin artırılmasının daha doğru olacağını zoraki temin edilen disiplininin ileride faydadan daha çok zararı vereceğini aktarmıştır.²¹⁵ Nadir Nadi “*Matbuat Meselesi II*” başlıklı yazısında hürriyet ve mesuliyet merhumlarının birbirine bağlandığında en ileri matbuatın oluşacağına dair bir köşe yazısı kaleme almıştır. Yazar, gazetelerin devletle halk arasında köprü vazifesi gören ve umumî menfaatlerinin koruyucularından bir tanesini olduğunu aktarmıştır. Aynı zamanda gazetelerin ticarî bir müessese olduğunu bu bakımdan birbirine zıt kavramların birleşmesi için çare bulmanın gerekli olduğuna değinmiştir. Gazetelerin bir ticari müessese olmasına rağmen bu işin para kazanmak için yapılmamasının gerektiğine değinmiştir. Türkiye’de “*aman zengin olayım!*” diye gazeteciliğe başlamış bir tek vatandaş bulunmadığına aktaran yazar, matbuat sahasında muvaffak olmak için, bütün mesleklerden fazla ömür törpülenmesi gerektiğini ve gazeteciliğin bütün bir milletin gözü önünde senelerce devam eden seciye imtihanlarına bağlı olduğunu yazmıştır. Ayrıca gazetecinin şu veya bu şahsın namusu üzerinde spekülasyon yaparak halkı aldatmak sureti ile rejime ve cemiyete zarar vermesini engelleyen kanunların Türkiye’de mevcut olduğunu vurgulamıştır. Mevcut gazetelerin Kemalist prensiplerden uzaklaşmaması gerektiğine vurgu yapan yazar matbuatın esaslı bir düzene sokulması için gazetelerin şekilden çok ruha işlemesi gerektiğini ve gazeteciliğin hürriyeti nisbetince geniş mesuliyeti olacağını vurgulamıştır.²¹⁶ Nadir Nadi’nin, *Cumhuriyet* gazetesinde “*Matbuat Meselesi III*” başlıklı yazısının ana konusu “*bugünkü matbuat kanunu rejime uymayacak kadar uyuşturucu ve geridir.*” cümlesi

²¹⁵ Nadir Nadi, “Matbuat Meselesi”, *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1938, s. 1.

²¹⁶ Nadir Nadi, “Matbuat Meselesi II”, *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1938, s. 1.

oluşturmaktadır. Yazar, Türkiye’de siyasi terbiyenin inkişafının Cumhuriyetle başladığını Türkiye’deki mevcut gazetelerin Avrupa’dan daha geniş bir hürriyete sahip olduğunu açıklamıştır. Matbuat hürriyetin normal dönemlerde mevzu olabileceğini harp esnasında matbuat hürriyetinden bahsetmenin yanlış olacağına değinmiştir. Nadir Bey, bu topraklarda fikir hürriyetinin hiçbir zaman sifira inmediğini çünkü Cumhuriyet rejimin ana felsefesi özgür düşünen ve düşüncesini söyleyebilen vatandaşlar yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır. Yazar, matbuat kanununu münasip oranda gevşetilmesi ve muharririn mesuliyeti ile hürriyet arasında bir uyum, ahenk kurularak sürecin daha iyi yönetilebileceğini vurgulamıştır. Nadir, gazetecilerin hürriyetinin sırtındaki mesuliyetten daha az olduğunu yazarken bu durumu mükemmel yüzme öğrendiği halde denize girmesine izin verilmeyen yüzücülere benzetmiştir. Yazar, matbuat hürriyetini rejimin sağlamlığını ölçen bir ölçü olduğunu aktararak yazısını tamamlamıştır.²¹⁷

Kurun gazetesi yazarlarından Asım Us “*Memlekette Gazeteci Telakkisi*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, İstanbul gazetecileri tarafından Dâhiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya’nın şerefine cay ziyafeti verdiğini ve basın birliği hakkında görüşüğünü yazmıştır. Us, Türk gazeteciliğinin bugüne kadar hakiki bir inkılap geçirmediğini eski durgun ve hareketsiz âleme mensup müesseseler arasında kaldığını Harf İnkılabı ile gazeteciliğinin farklı bir boyut kazandığını vurgulamıştır. Asım Bey, gazeteci dediğimiz iş ve meslek mensuplarının en büyüğünden en küçüğüne kadar bir çatı altında toplanarak Basın Birliği’nin kurulmasının çok önemli olduğunu yazmıştır. Bu manzarayı Türkiye’de gazeteciliğin geçirdiği inkılâp merhalelerinden belli başlı bir tanesi olduğunu aktarmıştır. Cumhuriyet devrinden evvel gazeteciler ile herhangi bir devlet adamının bu kadar samimi, dostça bir yerde toplanmaları ve aralarında saatlerce meslek ihtiyaçlarından konuşmalarla görülmüş bir hadise olmadığını değinmiştir. Eski devirlerde gazetecilerin devlet müesseselerine yahut adamlarına karşı bir nevi düşman gibi değilse bile dost olmadığını ve gazeteciler bazen havadis hırsız, bazen lâf tüccarı olduğunu yazmıştır. Yazar, eski dönem gazetecinin maksadı devlet adamlarının ağzından her nasılsa bir söz kapıp bunu kendisine sermaye yapmaktan ileri geçemediğini vurgulamıştır. Cumhuriyet devrinin gazetecilik mesleğine karşı getirdiği birinci inkılâp

²¹⁷ Nadir Nadi, “Matbuat Meselesi III”, *Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1938, s. 1.

bu tarzda bir gazeteci telâkkisini memleketten kaldırmış olması olduğunu yazmıştır. Cumhuriyet rejiminin, ilk defa gazetecileri kendisine yardımcı olarak gördüğünü ve bunun Cumhuriyet rejimi sayesinde olduğunu yazmıştır. Artık gazetecilerin devlet müesseselerinin karşısında ne bir havadis hırsız, ne de sadece kendi menfaatini düşünür bir lâf tüccarı olmadığını aktarmıştır. Gazeteciler artık devlet işlerinde devlet adamlarının gönüllü birer elçisi olduğuna değinmiştir. Bizzat Cumhuriyetin büyük korucusunun artık gazeteciler olduğunu aktarmıştır. Yazar, hükümetin yeni bir kanun ile gazeteciliği hakiki bir meslek gibi teşkilâtlandırılmak istediğini ve Basın Birliği Kanunu bunu sağlamak istediğini yazmıştır.²¹⁸ Asım Us, ikinci yazısını *Kurun* gazetesinde “*Gazetecilik Mesleği*” başlığı ile yazmıştır. Yazar, Büyük Millet Meclisinin bir Basın Birliği Kanunu yapması ve matbuat kanununda birtakım düzenlemeler yapmasının gazetecilik mesleği ve neşriyat üzerinde fikir münakaşalarının oluşmasını zemin hazırladığını aktarmıştır. Us, gazetecilik mesleğinin mahiyetinin bakkallık yahut tüccarlık, fabrikatörlük gibi hususi teşebbüsler mahiyetindeki işlerden ve sanatlardan ayrıldığını vurgulamıştır. Yazar bir mühendisin günün birinde kendi ihtisası dâhilinde umumi bir mesele hakkında bir yazı yazıp bu gazetede neşredilirse gazetecilik yapmış olacağını bu durumun diğer meslek grupları içinde söylenebileceğini vurgulamıştır. Bu bakımdan gazetecilerin diğer meslekler içinde çalıştığının bir gerçek olduğunu devlet ve millet işi ilgili yazılar yazdıkları gibi farklı konular hakkında da yazılar yazdıklarını aktarmıştır. Yazar, gazetecileri bu bakımdan “*meslekler arasında müşterek bir hudut muntıkası*” olarak tanımlamaktadır. Bundan dolayı totaliter rejimlerde usul ile idare edilen memleketlerde gazetecilik tamamıyla hizmet cümlesinden sayılırken demokrat rejimlerde ise kanunlar ile muayyen hudutlar dairesinde serbest bir usule bağlandığını Basın Birliği Kanunu’nun da iki rejim arasında orta bir yol tutmuş olduğunu yazarak köşesini tamamlamıştır.²¹⁹

²¹⁸ Asım Us, “Memlekette Gazeteci Telakkisi”, *Kurun*, 4 Temmuz 1938, s. 1.

²¹⁹ Asım Us, “Gazetecilik Mesleği”, *Kurun*, 9 Temmuz 1938, s. 1.

Tan gazetesi köşe yazarlarından Ahmet Emin Yalman²²⁰ “*İnkılap Gazeteciliği*” başlıklı haberini kaleme almıştır. Yalman, ülkede yan yana yaşayan iki farklı âlem olduğunu bunlardan bazılarının inkılabın sihirli elinin dokunduğu için hareket ilerleme içinde olduğunu diğerine ise inkılap hareketinin vakit ve fırsat bulamadığı için müdahale edilmediği için dünden kalan âlem olduğunu vurgulamıştır. Türk inkılabının vakit vakit eski durgun âleme elini uzattığını ve orada modern bir ruhun harekete geçtiğine değinmiştir. Ahmet Bey, Türk gazeteciliğinde de bugüne kadar hakiki bir inkılap hareketi geçirmediğini matbaalarının modern makinelerin ileri teknik gazeteciliğin işlemesine rağmen Türk gazeteciliğinin hala geri ve iptidai bir saha olduğunu belirtmiştir. Yazar, Türkiye’de gazetecilik için çok canlı faaliyet alanlarının olmasına rağmen gazeteciğin hala hakiki yerini bulamadığını ülkenin ihtiyaçlarına ve inkılabın müspet ruhuna erişemediği gibi kendileri için bugüne kadar meslek birliğinin dahi kuramadığını yazmıştır. Yalman, 18 milyon Türk arasında satılan gazete sayısının 100 bini geçmemesinin bahsettiği durumun en canlı göstergesi olduğunu gibi inkılap ülkesi olan Türkiye’de Türk gençlerinin gazetecilik gibi hareketli bir mesleğe rağbet etmemeleri senelerden beri yeni gazetecinin yetişmemesi gazeteciliğin geri kalmasındaki en büyük neden olduğunu belirtmiştir. Yazar, Mecliste görüşülen Basın Birliği Kanunu’nun gazeteciliğine artık Türk inkılabının müdahale etmesinin bir göstergesi olduğunu aktarmıştır. Bu kanununun gazeteciliği bir meslek olarak tanıdığını ve bu mesleğe mensup olanların hakkını, istikbalini aradığını ayrıca rejimin gazeteciliğe müdahalesi olarak görülmesi gerektiğini yazmıştır. Dâhiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya’nın Türk Basın Birliği’nin oluşmasında büyük rolünün olduğunu Şükrü Kaya’nın bir taraftan devlet adamı diğer taraftan gazetecilik hayatında bulunmasının bu süreçte etkili olduğunu yazmıştır. Basın Birliği’nin kurulmasından gazetecilerin memnun olduğunu bundan dolayı Şükrü Kaya’ya bir telgraf çekerek teşekkürlerini bildirdiğini

²²⁰ Ahmet Emin Yalman, 1888 yılında Selanik’te doğdu. 1907’de Alman Lisesi’ni bitirdi. İstanbul Hukuk Fakültesinde öğrenciyken Sabah gazetesinde çalışmaya başlayarak gazeteciliğe ilk adımını attı. 1917 yılında Mehmet Asım Us’la birlikte Vakit gazetesini çıkarır. Ancak 1920 yılında İstanbul’u işgal eden İngilizler tarafından yazılarından dolayı Malta’ya sürülür. Cumhuriyet’in ilanından sonra 1923 yılında Vatan gazetesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yanlısı yazılarından dolayı 1925 yılında İstiklal Mahkemelerinde yargılanır. Vatan gazetesi kapatılır. 1936 yılında Zekeriya Sertel’le birlikte Tan gazetesini satın alarak bir süre bu gazetede yayıncılık yapar. 1940 yılında tekrar Vatan gazetesini çıkarmağa başlar. Yaşamının son yıllarında hatıralarını bir kitapta toplayarak “*Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*” adıyla yayımladı. 19 Aralık 1972 tarihinde İstanbul’da hayatını kaybeder. Bkz., Topuz, *age.*, s. 121.

vurgulamıştır. Böylece Türk gazeteciliğinin, inkılâbının icaplarına uygun bir meslek seviyesine, bir kalite derecesine, bir neşir ve faaliyet sahasına girdiğini belirtmiştir. Türk inkılabının birçok sahalarda dünyaya örnek olacak uygulamalar yaptığını bu bakımdan Türk gazeteciliğini iyileştirmekten ziyade dünyadaki ideal gazete mefhumuna yaklaştırmak için çalıştığını yazmıştır. Yazar, hakikî gazetecinin gönüllü bir asker gibi ancak ve ancak vazife duygusu ile çalışan, medeni cesareti mesleğinin tabii bir zarureti diye kabul eden, gazetesini ne şahsi menfaatine, ne de kinine âlet etmeden sırtındaki mesuliyetin ağırlığını duyan, bunu taşımak için idealist ve yüzde yüz emniyete lâyık adam olarak tanımlamıştır. Bu vasıflara uymayan adamı ise şeklen gazetecilik yaptığını ve bu gazetecilerin bir tüccar, bir memur olduğunu idealist gazetecisi olmadığını yazmıştır. Yalman, yeni kanunla gazeteciler için yeni ufuklar ve imkânlar açıldığını ve inkılâbın ruhuna uygun gazeteyi yaratmaya çalışma gününün de geldiğini ve ideale uygun Türk gazetesini yaratmaya çalışmak yalnız mesleğe karşı değil, yurdun en umumi ihtiyaçlarına karşı hayati sayılacak bir vazife olduğunu belirtmiştir.²²¹

Ulus gazetesinin köşe yazarlarından Falih Rıfkı Atay, “*Gazeteci Mesleği*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Atay, köşesinde Kamutayda bir gün önce avukatlık ve sonraki gün ise gazetecilik mesleğini düzenleyen kanun layihasının kabul edildiğini bu iki mesleğinde kör menfaatlerinden gayri hiçbir nizam tanımayan bazı kötü kişiler yüzünden halk arasında iyi nam bırakmadığına değinmiştir. Atay, her rejimin basın için bir sürü kanun çıkardığını bunların hepsinin o dönemki rejimlerin politikalarının hüküm ve kaidelerinden ibaret olduğunu gazetecilik mesleğini yükseltmek için ciddi bir iş yapılmadığını yazmıştır. Falih Bey, gazete ve gazetecilerin Atatürk devrinde itibar ve istikrar gördüğünü, Atatürk’ün kanun çerçevesinde rejim lehine bir basın oluşturmak istediğini, birçok eksiklere rağmen Cumhuriyet devrinde Türk gazeteciliğın büyük hizmetler gördüğünü aktarmıştır. Kamuoyunun gazete ile oluştuğunu fakat gazetenin kör menfaatler veya hırslara alet edilmemesi gerektiğini yoksa tehlikeli bir silah haline dönüşeceğini aktarmıştır. Atay, Türkiye’de gazeteciliğın şeklen ilerlediğini fakat seviyece geri olduğunu seviyenin ise gazeteci ahlakı olduğuna değinmiştir. Yazar, Türk

²²¹ Ahmet Emin Yalman, “İnkılap Gazeteciliği”, *Tan*, 3 Temmuz 1938, s. 1.

Basın Birliği'nin Mecliste Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın yoğun çalışmaları ile kabul edilmesinin önemli olduğunu aktarmıştır.²²²

1.5. KARİKATÜRDE TÜRK MİLLİ BASINI

Karikatür, genellikle mizahi bir bakış açısı ile dönemin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik olaylarını çizgilerle anlatan bir sanattır. Karikatür, insanları güldürdüğü gibi yaşanan olaylar karşısında bireylerin eleştirel bakış açısını da ön plana çıkaran çizimlerdir. Bu özelliği ile bir karikatür bazen sayfalarca yazılarak anlatılmak istenilen olayı tek bir çizimle anlatma, düşündürme ve eleştirme gücüne sahip görseller olarak karşımıza çıkabilmektedir.²²³ Karikatür, sanatla ilgili ilgisiz her kesimden insana ulaşabildiği gibi okuma yazma bilmeyenlere dahi çizgilerle seslenebilmektedir.²²⁴ Güncel siyasi olayları ve siyasal kişileri ana tema edinen karikatürlere siyasi karikatür adı verilmektedir. Bu karikatürler, siyasal düzeyde eleştiri yaptığı gibi yaşanan olaylar karşısında ikna aracı olarak da gazetelerde kullanılmaktadır. Siyasi karikatürler günlük basında düzenli ve sürekli yer alırken güncel siyaseti yakından takip etmektedir. Bu karikatürler siyasetin ifade etmek isteğini çizime yansıtarak somutlaştırmaktadır. Siyasi bir karikatürün görevi bazen topluma bir konu üzerinde haber vermektan çıkıp gazetelerdeki köşe yazıları gibi taraflı bir tutum sergileyebilmektedir. Kısacası siyasi bir karikatür ele aldığı güncel bir konuyu ya da haberi kendi bakış açısı ve düşüncesi doğrultusunda okuyucuya iletebilmektedir. Siyasi karikatürler genellikle gazetelerin ilk sayfalarında ya da gazetenin konuyla ilgili yazı metninin olduğu bölümde yer almaktadır.²²⁵ Siyasal gelişmeleri, siyasal kişileri konu alan bu karikatürler bu özellikleri ile tarih biliminin de ilgi alanına girerek tarih biliminin çalışma konusu olabilmektedir.²²⁶

²²² Falih Rıfki Atay, "Gazeteci Mesleği", *Ulus*, 29 Haziran 1938, s. 1.

²²³ Deniz Yengin, "İletişim Aracı Olarak Karikatürde Komik Şiddet Kullanımı", *III. Uluslararası İletişim Kongresi, Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu*, Mayıs 2010, s. 336.

²²⁴ Bülent Akbaba, Togay Seçkin Birbudak, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Mizah Basınında Mustafa Kemal Atatürk İmajı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2009, Özel Sayı, Cilt 2, s. 1253.

²²⁵ Hıfzı Topuz, *Başlangıçtan Bugüne Dünya Karikatürü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1997, s. 13.

²²⁶ Hale Ögdü, *Türk Siyasal Hayatının Karikatür Üzerinden Analizi: Akbaba Dergisi Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, s. 16.

Tarih biliminde karikatür tarihi olaylara, toplum hayatına, devletlerarası ilişkilere, savaş ve benzeri olaylara ışık tutabileceği gibi yaşanan döneme farklı bir bakış açısı imkânı sunabilmektedir.²²⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk karikatür 1869 yılında Teodor Kasap tarafından çıkarılan *Diyojen* dergisinde yer aldığı bilinmektedir.²²⁸ Bu süreci Karagöz dergisi takip etmiştir. Karagöz dergisinde döneme ait siyasi, sosyal ve kültürel içerikte karikatürler yer almıştır. Türkiye'de karikatürün tarihsel gelişimini takip ettiğimizde “*Karikatür Savaşları*” bir sanat dalı olduğu gibi özel bir yetenek ve ifade özgürlüğün özgün bir şekilde çizilerek işlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında karikatür aracılığı ile basındaki çizerler eleştiri hakkını bu alanlarda yoğun olarak kullandıkları görülmektedir.²²⁹

1931 tarihli Matbuat Kanunu hayata geçirilirken *Akşam* gazetesi, yer verdiği köşe yazıları ve karikatürler ile oluşturulmak istenen kanuna destek vermiştir. Matbuat Kanunu'na eleştirel yaklaşan *Yarın ve Son Posta* gazetesindeki köşe yazıları ve karikatürlerin bakış açısı *Akşam* gazetesinin tutumu ile ayrıldığı görülmektedir. Bu bölümde gazetelerde yer alan karikatürler aracılığı ile 1931 tarihli Matbuat Kanunu hakkında Türk milli basınının kanuna karşı duruşu ve bakış açısı sergilenmek istenmiştir. Seçilen karikatürlerin tümü 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili bilgi verdiği gibi özgün karikatürler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetelerin Matbuat Kanunu hakkındaki tutumu ile gazetelerde yer alan karikatürlerin tutumunun örtüştüğü görülmektedir. Bu bölümde 1931 tarihli Matbuat Kanunu hem sözel hem de görsel olarak Türk milli basınında nasıl işlendiği ortaya çıkarılmak istenmiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu oluşturulurken mevcut gazetelerdeki köşe yazarlarının kanun hakkındaki görüşlerini yazılarına yansımıştır. Bu yazılar genellikle farklı düşüncedeki gazetelerin birbirlerine cevap vermeleri şeklinde olmuştur. Geline bu aşamada gazetelerinin karikatürleri de yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Gazeteler kanun hakkındaki görüşlerini karikatürler aracılığı ile görsel olarak yansıtmıştır. Bazen de gazeteler karikatürlerle farklı görüşteki gazeteyi, gazetenin sahibini ya da başyazarını kısacası gazetenin kanun hakkındaki duruşunu eleştirmiştir. Bu dönemde *Akşam*, *Yarın ve Son Posta* gazetelerinde yer alan karikatürler insanlara farklı

²²⁷ Akbaba, Birbudak, *age.*, s. 1251-1252.

²²⁸ Ögdü, *age.*, s. 24.

²²⁹ Burcu Şahin, “Karikatür ve İfade Özgürlüğü” *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Mart 2019, Sayı 17, s. 2220.

bir bakış açısı sunarken gazetelerin karikatürler aracılığı ile birbirlerine cevap verdiği de görülmektedir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nu Meclis tarafından hayata geçilirken *Akşam* gazetesi attığı başlıklar, yayınladığı köşe yazıları ve ilk sayfanın sağ alt köşesinde yer verdiği karikatürlerle kanunun tam bir destekleyicisi olmuştur. *Akşam* gazetesi ayrıca doğrudan gazetede yer verdiği karikatürlerle *Yarın* gazetesini, Arif Oruç'u ve *Son Posta* gazetelerini muhalefet olarak tanımlamıştır. *Akşam* gazetesinin Matbuat Kanunu tam destek veren bu duruşunun 1931 tarihli Matbuat Kanunu yasalaşınca farklılaştığı kanunu eleştirdiği karikatürlerde görülmektedir. *Yarın* gazetesi ilk sayfadan yer verdiği karikatürlerinde eleştirdiği gazetelerin ismini doğrudan yazmazsa da “*Hükümet Gazeteleri*” tanımlamasının kullandığı görülmektedir. Ayrıca *Yarın* gazetesi oluşturulmak istenen Matbuat Kanunu'nu karikatürlerinde eleştirmiş ve gazetelerin dolayısı ile gazetecilerin kanun sonrasındaki durumlarına dair karikatürlere gazetesinde yer vermiştir. *Son Posta* gazetesindeki mevcut karikatürler ise *Akşam* gazetesindeki yazılara ve karikatürlere cevap niteliği taşımaktadır. *Akşam* gazetesindeki ve Necmeddin Sadık'ın yayın politikası *Son Posta* gazetesindeki karikatürlerinde yoğun bir şekilde eleştirildiği görülmektedir.

1.5.1. Akşam Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Matbuat Kanunu

Akşam gazetesinin 1931 tarihli Matbuat Kanunu hakkındaki sekiz tane karikatürü tespit edilmiştir. Bunlardan sadece iki tanesinde Cemal Nadir'in imzası bulunurken diğerlerinde herhangi bir imza bulunmamaktadır.

Karikatür 1: *Akşam*, 4 Temmuz 1931, s.1.

Akşam gazetesinin ilk sayfasında yer alan ilk karikatür Cemal Nadir²³⁰ imzasıyla okuruna ulaşmıştır. Cemal Nadir, karikatüründe *Milliyet*, *Cumhuriyet* ve *Akşam* gazetesinin oluşturulmak istenen Matbuat Kanunu hakkında aynı görüşe sahip olduğunu ve muhalefete yer vermediğini çizimleri ile anlatmıştır. Nadir, muhalefeti kendinden geçmiş derecede sarhoş anlamına gelen “*Bedmest Muhalefet*” olarak tanımlamıştır. Nadir,

²³⁰ Cemal Nadir, 1902’de Bursa’da doğdu. Bursa Lisesi’ndeki öğreniminden sonra, bir süre tabelacılık ve resim öğretmenliği yaptı. İlk karikatürleri, Sedat Simavi’nin *Diken* adlı mizah dergisinde yayımlandı. Önce *Akbaba* dergisinden sonra *Akşam* gazetesinden Necmettin Sadak tarafından davet aldı ve İstanbul’a yerleşti. *Akşam*’da günlük karikatürler çizmeyi başladı. Daha sonra *Cumhuriyet* gazetesine geçti. *Resimli Dünya*, *Karikatür*, *Yücel* dergilerinde de karikatürleri yayımlandı. 27 Şubat 1947’de İstanbul’da öldü. Ölümünden sonra Cağaloğlu’nda *Akşam* gazetesinin bulunduğu sokağa ve Bursa’da bir caddeye adı verildi. Bkz., Ahmet Sipahioğlu, “Bir Kimlik: Cemal Nadir”, *Yedi Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 66-71.

eleştiriyapmalarını istediği gibi matbuat hürriyetinden bazı gazetelerin sadece hakaret etmek olarak anladığını yazarken Cemal Nadir'in karikatürü ile örtüştüğü görülmektedir.

Karikatür 3: *Akşam*, 10 Temmuz 1931, S.1

Akşam gazetesinde yer alan üçüncü karikatürde herhangi bir çizerin imzası bulunmamaktadır. Karikatürde, 1931 tarihli Matbuat Kanunu Mecliste müzakere edilirken muhalif basının durumu konu edilmiştir. Muhalif gazete olarak tanımlanan *Yarın* gazetesinin harap tahtalardan, yırtık bir yelkenden oluşturulmuş tahtalardan oluşturulmuş kayıkla denizde yolmaya çalıştığı görülmektedir. Yelken direğinin bayrağının yırtıldığı direğinde düşmemesi için *Yarın* gazetesi sahibi Arif Oruç'un sınıksız sarıldığı görülmemektedir. Diğer muhalif iki kişilerin ayağa kalkacak bile gücünün kalmadığı “*Meclis Müzakere*” muhalefetin üstüne karabulut gibi çöktüğü müzakereler gerçekleştirildikçe muhalefetin daha da zor duruma düştüğü konu edilmektedir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu oluşturulurken Mecliste yaşanan görüşmeler ile yukarıda da belirtildiği üzere karikatürün örtüştüğü görülmektedir.

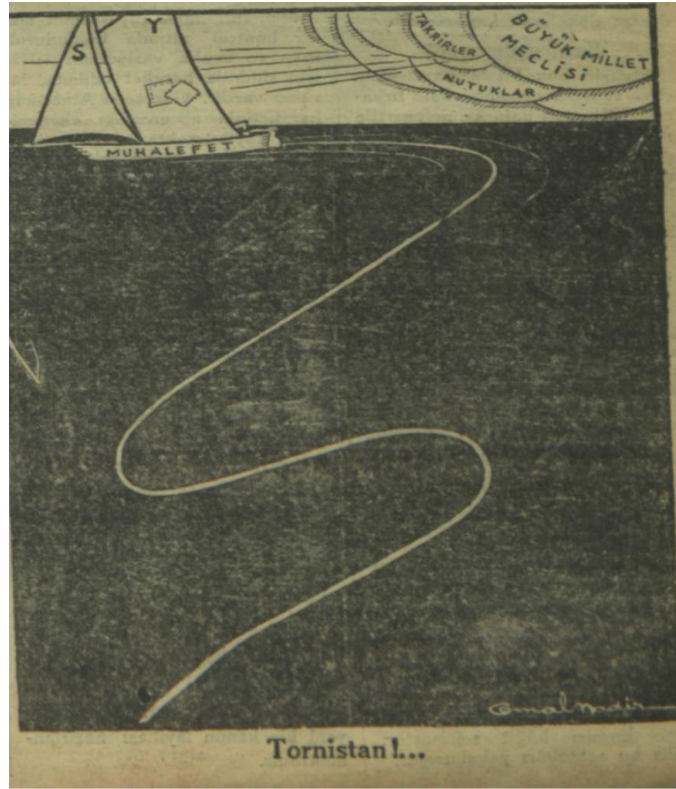
Karikatür 4: *Akşam*, 11 Temmuz 1931, s.1.

Akşam gazetesindeki dördüncü karikatür çizer imzası olmadan gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Karikatürde iki tane siyah ve yağlı el çizilmiştir. Karikatür aşağıya yazdığı “Yağlı Kara...” yazısıyla okuru bu ellerin kirli ve siyah olduğunu iddia etmiştir. Karikatürde ellerin içine Yarın ve Son Posta gazetelerin ismi yazılmıştır. Ellerin içindeki “YARIN” yazısı okumak daha netken “SON POSTA” yazısını okumak biraz daha zor gözükmetedir. *Akşam* gazetesi mevcut karikatürle *Yarın* ve *Son Posta* gazetesinin yayın politikasının kirli ve karanlık elle tarafından yürütüldüğünü betimlemeye çalışmıştır.

Karikatür 5: *Akşam*, 12 Temmuz 1931, s.1.

Akşam gazetesinde tarafımızca tespit edilen beşinci karikatürde, “*Aman aç bakalım, bugün de kimleri lekelemişler?*” Sorusuna odaklanarak karikatürün çizildiği görülmektedir. Karikatürde bir kişinin ayakta heyecanla “*Yarın*” gazetesini okurken diğer kişinin telaş ve şaşkınlıkla koşarak gelip merakla gazeteye baktığı görülmektedir. Karikatürün altında yazıdan da anlaşıldığı gibi karikatür “*Yarın*” gazetesinin her gün birileri hakkında asılsız lekeleyici yazılar kaleme aldığı ya da yayın politikası yürüttüğü iddia edilmiştir. *Akşam* gazetesindeki bu karikatürde imzasız olarak çıkmış ve kim tarafından çizildiği belli değildir.

Karikatür 6: *Akşam*, 14 Temmuz 1931, s.1.

Akşam gazetesinde ilk sayfada yer alan altıncı karikatür Cemal Nadir imzası ile gazete yer almıştır. Karikatür, çalışmamızdaki üçüncü karikatüre benzer bir tema ile çizildiği görülmektedir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile ilgili, Büyük Millet Meclisinde gerçekleşen “*Takrirler*” ve “*Nutuklar*” sonucunda muhalefetin “*Tornistan*” çizerek uzaklaştığı görülmektedir. Muhalefet adı verilen geminin suda “S” harfi çizerek uzaklaştığı ve muhalefet gemisinin iki tane yelkeni görülmektedir. Yelkenlerden öndekinde “S” harfi yazılarak *Son Posta* gazetesi arkadaki yelkene “Y” harfi yazılarak *Yarın* gazeteleri işaret edilmiştir. “Y” harfinin bulunduğu yelkende iki adet yama olduğu görülmektedir. Muhalefet gemisinin uzaklaşmasını ya da hareket etmesini sağlayan rüzgârın ise Meclis görüşmeleri ve kanun teklifleri sayesinde olduğu çizimlerle anlatılmıştır. Mecliste gerçekleşen her görüşme sonrasında bu teknenin uzaklaştığı karikatüre yansımıştır.

Karikatür 7: *Akşam*, 30 Temmuz 1931, s.1

Akşam gazetesinde yedinci karikatür Cemal Nadir imzasıyla okuyucun karşısına ilk sayfadan çıkmıştır. Karikatürde üç kişi resmedilmiştir. Bunlardan iki tanesinin kendi arasında sessizce (fısıldaşma) konuştuğu görülmektedir. Diğer kişinin ise biraz uzakta elinde gazetesiyle bu iki adama yaklaşıp geldiği çizilmiştir. Karikatürün üstünde “*Ne haddine*” yazısına yer verilerek gazetecilerin artık yazı yazmaların çok zor olduğu vurgulanmaktadır. Bu karikatürdeki en önemli husus ise karikatür 30 Temmuz 1931 tarihinde gazete yer almıştır. Matbuat Kanunu ise 8 Ağustos 1931 tarihinde Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Cemal Nadir ve *Akşam* gazetelerindeki yer alan karikatürler daha çok Matbuat Kanunu desteklerken ilgili kanun ortaya çıkınca bu destekleme sürecinin değişerek gazetecilerin yazı yazamamasının zorlaştığı karikatürde işlenmektedir. Hatta karikatürde gazetecilerin gülünç duruma düştüğü resmedilmiştir.

Karikatür 8: *Akşam*, 31 Temmuz 1931, s.1

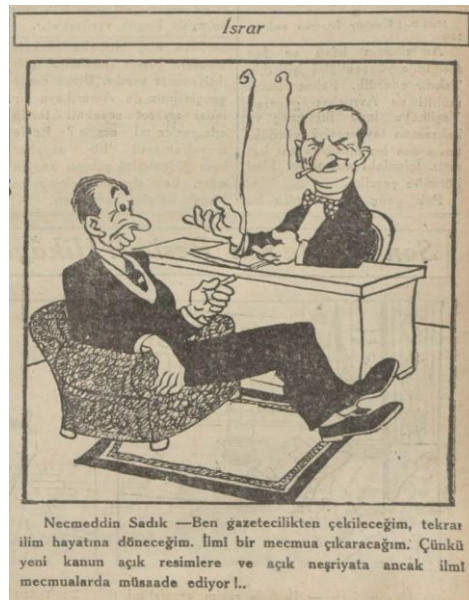
Akşam gazetesindeki sekizinci karikatür yine Cemal Nadir imzasıyla gazetenin ilk sayfasında ve sağ alt köşede yer almıştır. Nadir “*Gazetecinin oğlu*” ana temalı karikatürde ağacın üstünde iki tane çocuğun kendi arasındaki konuştuğu görülmektedir. “*Bugünlerde suya, sabuna dokunmamalı*” sözü çocukların bakış açısıyla ifade edilerek gerçekte gazetecilerin durumu anlatılmak istenmiştir. Yedinci karikatürde olduğu gibi Nadir, 1931 tarihli Matbuat Kanunu yasalaştıktan sonra gazetecilerin yazılarını ifadelerin zorlaştığı anlatılmıştır. Gazetecilerin daha dikkatli ve hiçbir şeye karışmadan yazılarını yazması gerektiği karikatürün ana konusunu belirlemiştir.

Akşam gazetesinde 1931 tarihli Matbuat Kanunu oluşturulurken sekiz adet karikatür tarafımızca tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden altı tanesi kanun yasalaşmadan iki tanesi kanun yasalaştıktan sonra çizilmiştir. Matbuat Kanunu yasalaşmadan çizilen karikatürlerde oluşturulmak istenen Matbuat Kanuna çizimlerle destek verildiği görülmektedir. Fakat Matbuat Kanunu’nun Resmi Gazetede yayınlanmasıyla çizilen karikatürde ilgili kanunun eleştirildiği ve gazetecilerin zor duruma düştüğü çizgilerle ifade edilmiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu yasalaşmadan önceki karikatürlerde muhalefet olarak tanımlanan gazeteler ve gazeteciler yoğun bir eleştiri ile çizildiği gibi

muhalefet gazeteleri olarak “*Yarın*” ve “*Son Posta*” gazeteleri çizgilere yansımıştır. Bu karikatürlerden beş tanesi Cemal Nadir imzası ile okurunun karşısına çıkarken geri kalan üç karikatür *Akşam* gazetesinde yer almış fakat çizerin imzası bulunmadığı için kim tarafından çizildiği tespit edilmemiştir.

1.5.2. Son Posta Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Basın Kanunu

Son Posta gazetesinde 1931 tarihli Matbuat Kanunu hakkında dokuz tane karikatür tespit edilmiştir. Bu karikatürlerin ortak özellikleri ise hepsinde her hangi bir çizerin imzasının olmaması ve *Son Posta* gazetesinin ilk sayfasında sağ alt köşesinde yer almasıdır.

Karikatür 1: *Son Posta*, 3 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesinde ilk karikatür “*Israr*” başlığı altında çizilerek okurun karşısına çıkmıştır. Karikatür gazetenin ilk sayfasında yer almasına rağmen karikatürde çizerin adı ve imzası bulunmamaktadır. Karikatürde bir kişi masada bir kişi tekli koltukta oturarak konuştukları görülmektedir. Karikatürün anlamlandırılması için çizer karikatürün altına yazı yazarak amacına ulaşmayı hedeflemiştir. Yazıda Necmeddin Sadık’ın gazeteciliği bırakmak istemesinin nedeni olarak 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nun açık resimlere müsaade etmediği anlatılmıştır. Bu husus konusunda Necmeddin Sadık’ın “*Israr*” ettiği ana başlıkta vurgulanmak istenmiştir. Karikatürden de anlaşıldığı gibi *Son Posta* gazetesi *Akşam* gazetesinin yayın politikasını eleştirdiği gibi doğrudan Necmeddin Sadık’ı eleştiren bir karikatüre yer vermiştir.

Karikatür 2: *Son Posta*, 4 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan ikinci karikatür “*Hükümet Gazetelerine Kalsa*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde Matbuat Kanunu yazısı “*Kanun*” adı verilen müzik aletin ön yüzüne yazılmış ve bir kişinin önde bu aleti kullandığı, arkada ise üç kişinin ağlayarak hüznü olduğu görülmektedir. Müzik aletini çalan tek bir kişi olmasının nedeni “*Hükümet*” olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nda hükümetin karar mercii olduğu vurgulanmaktadır. Karikatürün altında da belirtildiği gibi “*Hükümet Gazeteleri*” firaklı (üzüntülü, dokunaklı, içe işleyen) bir taksim yaptığı bunun sonucunda muhalif gazetelerin hüznü olduğu çizilmiştir. Karikatürde ana tema olarak Matbuat Kanunu, “*Hükümet Gazeteleri*” yaparsa muhalefetin yok olacağı anlatılmak istenmiştir.

Karikatür 3: *Son Posta*, 8 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesinde üçüncü karikatür “*Matbuat Aynası*” başlığı ile çizilmiştir. Karikatürde “*Matbuat*” bir aynaya benzetilmiştir. Kim bu matbuata (aynada) bakarsa doğal olarak kendini göreceğini ancak bu ayna kırılırsa bakan kişinin daha çirkin bir şekilde kendisini göreceği karikatüre yansımıştır. Karikatürde aynanın üstüne “*Matbuat*” yazılmıştır. Bu şekilde yazılmasındaki amaç ise Matbuat Kanunu yapanların aslında kendilerine zarar verdiğini bu işin yapılmasının zaten çirkin bir şey olduğunu eğer matbuata dokunulursa ya da kim dokunursa matbuatın daha da kötüye gideceği çizimlere yansımıştır. *Son Posta* gazetesinde Matbuat Kanunu oluşturulurken M. Zekeriya yazıların ön plana çıkarken “*Matbuat Kanununa İhtiyaç Var mıdır?*” başlıklı yazısında Matbuat Kanununun eski olduğu ama bu kanun yapılırken İsmet Paşa’nın daha kötü bir kanun hazırlamaması gerektiğini belirten yazısı ile örtüştüğü görülmektedir.

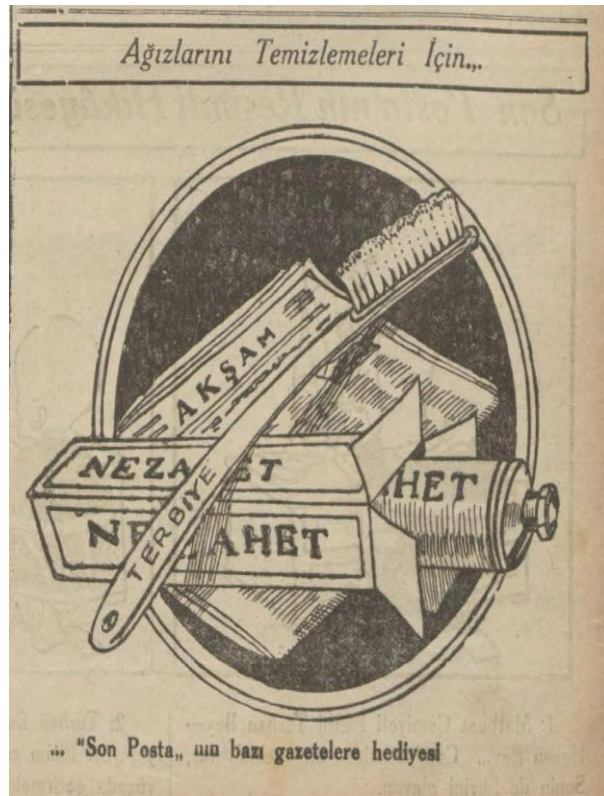
Karikatür 4: Son Posta, 9 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesinde dördüncü karikatür gazetenin ilk sayfasında “*Akşam, Küfürlere Devam Ediyor*” başlığının altında çizilmiştir. Karikatürde büyük bir dağın önünde Necmeddin Sadık’ın bağırarak bir şeyler söylediği çizilmiştir. Fakat Sadık’ın sözlerinin dağı aşamadığı görülmektedir. Dağın üzerine “*Efkâr-ı Umumiye*” büyük harflerle yazılmıştır. Necmeddin Sadık’ın “*Terbiyesiz, cahil*” gibi sözlerin Efkâr-ı Umumiye (kamuoyu, halk) tarafından bir karşılı olmadığı gibi halkın bu sözlerden daha büyük olduğu daha yüce olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu sözlerin halk tarafından karşılığı olmadığı gibi aksiseda (yankı) yaparak kendisine geldiği karikatürde çizimlere yansımıştır.

Karikatür 5: *Son Posta*, 11 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan beşinci karikatür “*Yol Kesenler*” başlığı altına çizilmiştir. Çizer, Cumhuriyeti bir kişi olarak resmetmiştir. Kişinin yolunun önüne düz bir ok çizerek doğru yolda olduğunu ve bu yolun Cumhuriyet yolu olduğunu yazmıştır. Kişinin bu ok istikametine doğru yani Cumhuriyet yoluna doğru yürümek istediğini fakat dört kişi tarafından dört farklı yöne çekilmek istediği bir mücadele içinde resmedilmiştir. Karikatürde aslında bu bireyin millet olduğu karikatürün altındaki açıklamada vurgulanmıştır. Millet, Cumhuriyete yürümek için uğraşırken dört farklı fikir tarafından çekildiği görülmektedir. Bu fikirlere ve engellemelere rağmen milletin yoldan çevrilemeyeceği ve gideceğin yolun sadece Cumhuriyet yolu olduğu hem karikatürde hem de yazılarla okura anlatılmıştır.

Karikatür 6: *Son Posta*, 12 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesindeki altıncı karikatür “Ağızlarını Temizlemeleri İçin...” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde *Akşam* gazetesinin üstünde diş macunu kutusu ve kutunun üzerinde ise diş fırçası çizilmiştir. Diş macunu ve kutusunda ahlak ve temizlik anlamına gelen “*nezahet*” kelimeleri yazıldığı ve diş fırçasının sapına ise “*terbiye*” kelimelerinin yazıldığı görülmektedir. Karikatürün altında ise “*Son Posta*’nın bazı gazetelere hediyesi” notuna yer verilmiştir. Karikatürdeki ana fikir olarak *Akşam* gazetesinin *nezahet* adı verilen diş macunu ile *terbiye* adı verilen fırçaya ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda *Akşam* gazetesinin *terbiye* ve *nezahet* sınırını aşmaması gerektiği çizgilerle dile getirilmiştir.

Karikatür 7: *Son Posta*, 14 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesindeki yedinci karikatür "Ağırca Bir Ders" başlığı adı altında çizilmiştir. Ceketinde "Akşam" yazan bir adam başına üzerinde "Demokrasi" yazan uzun siyah bir sopa ile ağır bir darbe aldığı görülmektedir. Aldığı darbe sonucunda adam sersemleyerek düştüğü ve başının etrafında yıldızlar gördüğü çizimlere yansımıştır. Karikatürün altında ise *Akşam* gazetesinin *Son Posta* gazetesinin kapatılmasını isterken ne hale geldiği yazılmıştır.

Karikatür 8: *Son Posta*, 26 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesindeki sekizinci karikatür “*Gazeteler Zabıta Vakalarını Yazamazlarsa...*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde bir sürü muhbirle ve foto muhabirlerin kedi köpek kavgasını bir taraftan fotoğraflayarak bir taraftan notlar aldıkları çizilmiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanununun ortaya çıkmasıyla birlikte gazetecilerin artık yazı yazacak konu dahi bulamadığı kedi köpek haberlerini bile yapmak için mücadeleye girdiği görülmektedir.

Karikatür 9: *Son Posta*, 31 Temmuz 1931, s.1.

Son Posta gazetesindeki dokuzuncu karikatür “*Yeni Kanun Mucibince Tahsile Mecbur Olanlar*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde dönemin ünlü gazetecilerden Falih Rıfki Bey’in elinde defterle kısa pantolon giyerek ilk mektebe başladığı konusu çizilmiştir. Karikatürün bu şekilde çizilmesindeki ana etken 1931 tarihli Matbuat Kanununa göre gazete ve mecmuanın başmuhabirleri ve umumi neşriyatı idare eden kişilerin yüksekokul mezunu olması şartı getirilmiştir. Bu bağlamda Falih Rıfki Bey’i yüksekokul diploması alması gerektiği vurgulanmıştır.²³¹

Son Posta gazetesindeki mevcut karikatürlerin ortak özelliklerinden bir tanesi karikatürlerin hepsinde çizerin herhangi bir imzası ya da adının bulunmaması ikincisinin ise hepsinin ilk sayfada yer almasıdır. *Son Posta* gazetesindeki karikatürleri kendi içinde

²³¹ Darülfünun ve TBMM Arşivi belgeleriyle Falih Rıfki’nin bilinenin aksine Darülfünun Edebiyat Fakültesi mezunu olmayıp I. Dünya Savaşı’ndan dolayı yükseköğretiminin yarım kaldığı tespit edilmiştir. Bkz., Mustafa Selçuk, “Falih Rıfki Atay’ın Biyografisine Katkı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2011, Sayı 44, Cilt, 44, s. 197-208.

tasnif ederse dokuz karikatürü dördü *Akşam* gazetesini ana konu aldığı görülmektedir. Bu dört karikatürden karikatürün iki tanesi Necmeddin Sadık'ı doğrudan konu edinerek eleştirmiştir. Karikatürlerden bir tanesinde Matbuat Kanunu sonrası gazetecilerin ne duruma düştüğü işlenmiştir. Karikatürlerin bir diğeri ise Matbuat Kanunu sonrasında Falih Rıfkı Bey'in okula gitmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu karikatürlerden bir tanesi hükümet gazetelerini eleştirirken, diğerlerinde 1931 tarihli Matbuat Kanunu yapımcıları ve sonuçları eleştirmektedir.

1.5.3. Yarın Gazetesi Karikatürlerinde 1931 Tarihli Basın Kanunu

Yarın gazetesinde, 1931 tarihli Matbuat Kanunu hakkında beş tane karikatür tespit edilmiştir. Bu karikatürlerin ortak özellikleri ise hepsinde herhangi bir çizerin imzasının olmaması ve *Yarın* gazetesinin ilk sayfasında alt köşesinde yer almasıdır. Ayrıca *Yarın* gazetesindeki karikatürler üç bölüme ayrılarak çizildiği görülmektedir.

Karikatür 1: *Yarın*, 2 Temmuz 1931, s.1.

Yarın gazetesindeki birinci karikatür “*Matbuatın keşkölleri doymak bilmeyen goygoycuları*” başlığı altında kendi içinde üç farklı bölüme ayrılarak çizilmiştir. Birinci bölümde kilitli bir kapı ve kapının sağ üst köşesinde uzun süredir kapalı kaldığı için örümcek ağlarının yuva yaptığı görülmektedir. Bu kapının üzerinde “*Yılmaz*” levhalı yazı bulunmaktadır. Ayrıca bu kapıya bakarak kapıyı kontrol eden iki kişi resmedilmiştir. Karikatürün altında “*Artık burada ekmek kalmadı öbür kapıya...*” sözlerine yer verilerek *Yılmaz* gazetesinin yetkili kişiler tarafından kapatıldığı görülmektedir. İkinci bölümde açık bir kapı ve kapının üzerinde “*Yarın*” yazılı bir levha çizilmiştir. Bu kapının önünde

üç kişinin “*Yarın*” gazetesini parmaklarıyla işaret ettiği ve bir kişinin sol elini sıkarak bağırdığı görülmektedir. Karikatürün altında “*Mürteciler, cahiller, muhalifler, muhalifler...*” kelimelerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümdeki çizimler, ikinci bölümdeki çizimlere cevap niteli taşımaktadır. Üçüncü bölümde “*Yarın*” yazılı kapısının içinde yüksek sesle “*Fazilet, Hak ve Adalet*” kelimeleri çıktığı görülmektedir. Bunun üzerine bu üç kişinin sırtını dönerek uzaklaştığı çizilirken hepsinin ellerinin yüzlerinde olduğu resmedilmiştir. Bu üç kişiye fazilet, hak ve adalet kelimeleri ile cevap verildiği ve bu kelimelerin tokat gibi üç kişinin yüzüne vurduğu resmedilmiştir. Ayrıca karikatürün altında ise “*İnayet ola başka kapıya Yarın palavralara pabuç bırakmaz.*” Sözlerine yer verilmiştir. Bu bakımdan yukarıdaki karikatürde ana tema olarak “*Yarın*” gazetesini kapatmanın “*Yılmaz*” gazetesini kapatmak kadar kolay olmadığı çizgilere yansımıştır.

Karikatür 2: *Yarın*, 11 Temmuz 1931, s.1.

Yarın gazetesindeki ikinci karikatür “*Bazı tavuklar yumurtasını yer derler amma bazı yumurtalar da tavuğunu yer!*” başlığı altında üç farklı bölüme ayrılarak çizilmiştir. Birinci bölümde üzerinde “*Matbuat*” yazan bir tavuğun yanında üç tane kırık yumurta çizilmiştir. Bu kırık yumurtanın içinden insan figürlerinin çıktığı görülmektedir. Bu karikatürün altında “*İşte böyle biçare tavuk bin müşkül içinde yavrular çıkardı*” cümlesi yazılarak matbuatın kendi içinden çıkardığı yazarlardan memnun olmadığı çizimlere yansımıştır. İkinci karikatürde “*Matbuat*” adı verilen tavuğun yavrularını “*Matbuat Hürriyeti*” ile besleyip büyüttüğü çizimlerle ve yazılarla karikatürde anlatılmak istenmiştir. Karikatürün üçüncü bölümünde elinde “*Matbuat Layihası*” yazan bir sopa üstünde “*Matbuat*” yazılı tavuk kuşa benzetilmeye çalıştığı tavuğun kendi yavrularının bile bu kanun sopasıyla kendi anneleri olan matbuata saldırdığı çizim ve yazılarla anlatılmak istenmiştir.

Karikatür 3: *Yarın*, 17 Temmuz 1931, s.1.

Yarın gazetesindeki üçüncü karikatür “Primlerin ilgası fırka ve hükümet gazeteleri üzerinde ne tesir yaptı?” başlığının altında çizilmiştir. Karikatür üç aşamalı olarak çizilmiştir. Birinci bölümde Meclis kürsüsünde yapılan görüşmesinde sonucunda “*Harf İnkılabı*” ile birlikte hükümet gazetelerine verilen primlerin kaldırılmasının Mecliste kabul edildiği görülmektedir. İkinci bölümde ellerinden bir tanesi başlarında olan iki kişinin çok düşünceli ve üzgün olduğu karikatüre yansımaktadır. Karikatürün altındaki açıklamada *Vakit* gazetesinin prim almadan yayın hayatına devam etmesinin zor olduğu çizim ve yazılarla karikatürde anlatılmaktadır. Karikatürün üçüncü bölümünde ise dört tane adam çizilmiştir. Bu çizimlerdeki üç adamın ellerindeki mendille gözlerindeki yaşlarını sildiği “*güleriz, ağlanacak hallerimize*” yazısıyla karikatürün tamamlandığı görülmektedir. *Harf İnkılabı* ile gazetelerin satış sayıları düşmüş bunun üzerine hükümet bazı gazetelere prim vermiştir. Hatta bu konu yukarıda da değindiğimiz üzere gazetelerde tartışma konusu olmuştur. Mecliste 1931 tarihli *Matbuat Kanunu* görüşmeleri yaşanırken Bursa Mebusu Rüştü Bey, Türkiye’deki gazetelerin roman neşriyatında yayın politikası olduğu için gazetelere verilen primlerin kesilmesini önermiştir.

Karikatür 4: *Yarın*, 17 Temmuz 1931, s.1.

Yarın gazetesindeki dördüncü karikatür “*Matbuat projesine göre gazetelerin istikbali*” başlığı adı altında verilmiştir. Gazetede ki karikatür üç aşamalı olarak betimlenmiştir. Birinci bölümde masada oturarak elleri ve kafasıyla birtakım talimatlar veren ve ayakta duran kafası önde kolların kapalı bu talimatları dinleyen bir adam çizilmiştir. Karikatürün altındaki metinden de anlaşıldığı gibi gazetelerde başmakale yazmak yerine hükümetin istediği ilanlarını koymanın daha sağlıklı olacağı böylece gazetecilerin suya sabuna dokunmadan mesleklerini yapabileceğine vurgu yapılmıştır. Karikatürün ikinci bölümde masada oturan eliyle ve yüz ifadesi ile dur işareti yapan bir adam ile elinde fotoğraflarla heyecanla gelen bir adam resmi çizilmiştir. Karikatürün altında yazan konuşma metinden de anlaşıldığı üzere bir cinayet haberinin fotoğrafının gazetelerde yer alması tartışılmaktadır. Hükümet yetkilisinin bu haber yerine Heybeliada’nın manzarasının fotoğrafının koymasına izin vermiştir. Karikatürün üçüncü bölümünde üzerinde mahkeme yazısı bulunan bir kapı ve kapının önünde sıra bekleyen insanlar bulunmaktadır. Sonuç olarak karikatürde 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile gazetecilerin yazılarını yazmadan önce yetkililere sorduğu basit bir yazıdan dahi gazetecilerin mahkemelerde yargılanabileceği karikatür aracılığı ile işlenmiştir.

Karikatür 5: *Yarın*, 21 Temmuz 1931, s.1.

Yarın gazetesinde yer alan beşinci karikatür “Yeni matbuat projesine göre ne günlere kalacağız?” başlığı altında üç bölüme ayrılarak çizilmiştir. İlk bölümde elinde kitaplarla okula giden üç kişi ve bunlara şaşkınla bakan bir kişi görülmektedir. “Matbuat Kanunu” neticesinde başyazar ve yazı işleri müdürünün yüksekokul diplomasına sahip olması gerektiği karikatürde işlenmiştir. İkinci bölümde üç kişinin masada oturup beklediği ve ayakta bir kişinin ise onlara sorular sorduğu görülmektedir. Karikatürün altında yazan metinden ve çizimlerden anlaşıldığı üzere bu kişiler “Matbuat Kanunu” neticesinde herhangi bir yargılamaya ya da mahkemeye gitme durumunda bavulları ile hazır buldukları resmedilmiştir. Karikatürün üçüncü bölümünde ise gazeteci olduğu aşağıdaki metinde anlaşılan sırtına kanatlar çizilmiş, yüzünde gülücük ifadesi bulunan bir kişinin bulutların üstünde elinde bir kâğıt ve kalemle yazılar yazdığı görülmektedir. Bu bölümde ise 1931 tarihli Matbuat Kanunu neticesinde gazetecilerin hayaller kurarak olumlu haberleri yazabilecekleri vurgulanmıştır.

Yarın gazetesindeki karikatürler üç bölüme ayrılarak gazetenin birinci sayfasında yer almıştır. Ayrıca gazetede ki karikatürlerin kim tarafından çizildiği bilinmemektedir. Karikatürlerin tamamı imzasız olarak gazetede basılmıştır. Gazetenin 1931 tarihli Matbuat Kanunu’na bakış açısı ile karikatürlerin ortak noktada birleştiği görülmektedir. Gazetede ki karikatürlerin Matbuat Kanunu eleştirdiği görülmektedir. Karikatürlerdeki eleştirel bakış açısı *Yarın* gazetesinin yayın politikasındaki bakış açısıyla örtüştüğü görülmektedir. Gazetede beş tane karikatür incelenmiştir. Bunlardan dört tanesi doğrudan Matbuat Kanunu eleştirirken bir tanesi hükümet gazetelerini eleştirmek için çizildiği anlaşılmaktadır.

Akşam, *Son Posta* ve *Yarın* gazetesindeki karikatürleri toplu olarak değerlendirdiğimizde, *Akşam* gazetesi, *Vakit*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri ile birlikte bu kanunun destekleyicisi olduğunu vurgulamıştır. Buna karşın *Yarın* ve *Son Posta* gazetelerini ise muhalefet olarak tanımladığı karikatürlerine yansımıştır. Özellikle *Yarın* gazetesi sahibi Arif Oruç'un matbuat hürriyetinden sadece insanlara hakaret etmek olarak anladığını vurgulamıştır. *Akşam* gazetesi Matbuat Kanunu'nun oluşma aşamalarında *Yarın* ve *Son Posta* gazetesinin büyük yara aldığını çizimleriyle anlatmaya çalışmıştır. *Akşam* gazetesi Matbuat Kanunu oluştuktan sonra ise tutumunda farklılık olduğu karikatürlerine yansımaktadır. Çünkü daha önce desteklediği Matbuat Kanunu'nu karikatürlerinde eleştirmiş ve gazetecilerin yazı yazamaz hale geldiğini Cemal Nadir çizimleriyle anlatmaya çalışmıştır. *Son Posta* gazetesindeki karikatürler ise 1931 tarihli Matbuat Kanunu eleştirmenin yanı sıra Hükümet gazetelerini ve Necmeddin Sadık'ı eleştiren çizimlere yer vermiştir. *Akşam* ve *Son Posta* gazetesi bu süreçte karikatürlerle birbirlerine Matbuat Kanunu üzerinden eleştiriler yapmıştır. *Son Posta* gazetesindeki karikatürlerde halkın artık Cumhuriyetten ayrılmayacak seviyeye geldiği ve demokrasiden vazgeçmeyeceğini vurgulamıştır. *Son Posta* gazetesi Matbuat Kanunu çıktıktan sonra ise gazetecilerin siyasi haberlerden ziyade gündemden uzak haberleri konu edinebileceğini aktarmıştır. *Yarın* gazetesindeki karikatürlerin *Akşam* ve *Son Posta* gazetelerinden farklı bir şekilde çizildiği görülmektedir. Diğer gazetede ki karikatürler tek bir bölümden oluşurken *Yarın* gazetesindeki karikatürler üç bölümden ve enlemesine dikdörtgen şeklinde yer aldığı görülmektedir. *Yarın* gazetesindeki mevcut karikatürlerde Matbuat Kanunu oluştururken gazetelerinin hedef alındığını ve oluşturmak istenen kanunun Hükümet gazeteleri tarafından yok edildiğini vurgulayan çizimlere yer vermiştir. *Yarın* gazetesi karikatürlerinde genel olarak Matbuat Kanunu çıktıktan sonra olabilecekler üzerine karikatürler çizmiştir. Diğer gazetelerin karikatürlerinin aksine kişileri hedef almamıştır. Sadece hükümet gazetesi olarak tanımladığı gazeteleri eleştiren karikatürlere yer vermiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun oluşturulma aşamaları gazete başlıkları, köşe yazıları ve karikatürlerde yoğun bir şekilde yazılıp çizildiği görülmektedir.

2. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ BASININDA SİYASAL ALANDAKİ GELİŞMELER

İkinci bölümde Türk milli basınında siyasal alandaki gelişmeler iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Bu başlıkların ilkinin, Serbest Cumhuriyet Fırkası, ikincisini ise Türk kadınına verilen siyasal haklar oluşturmaktadır. İlk başlığın altında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan kendisini fesih edinceye kadar geçen sürede *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerinden taranmıştır. Bu başlık altında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu hakkında genel bilgiler verildikten sonra siyasilerin, gazetelerin ve köşe yazarlarının SCF hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca bu gazetelerde yer alan karikatürler analiz edilerek dönemin siyasi yapısı farklı bir bakış açısı sunulmuştur. İkinci alt başlıkta Türk kadınına verilen siyasal hakların verilmesi hakkında genel bilgiler verilmiş, ardından Türk milli basının bu süreçteki görüşleri ve yorumlarına yer verilmiştir. Öte yandan Türk milli basınında Türk kadınına verilen belediye seçimine katılma, muhtar olabilme, seçme seçilme konu başlıkları da taranmıştır.

2.1. SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN KURULMASI

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, Türkiye'nin çok partili hayata geçme isteğinin bir göstergesidir. 1930 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı Paris Büyükelçisi, eski başbakan ve yakın arkadaşı Fethi Bey'den kurmasını istemiştir. Fethi Bey'in siyasi hayatın içinde olması ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası döneminde Başbakanlık yapması, bu görevin Fethi Bey'e teklif edilmesinde ayrıca altı çizilmesi gereken bir husustur. İlerleyen günlerde Ali Fethi Bey bu görevi kabul ederek ilerde parti programı olarak da yararlanacağı mektubu, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya sunmuştur.²³² Fethi Bey, Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan gerekli ve olumlu cevabı alınca 12 Ağustos 1930 yılında partisini kurmak için İstanbul Valiliği'ne resmen başvurarak

²³² Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 173.

Türkiye'nin ikinci muhalefet fırkası olan SCF'yi resmen kurmuştur.²³³ *Cumhuriyet* gazetesi “*Gazi Hazretlerine yazdığım mektuptaki noktai nazarlar, programımızın esas hatlarını kâfi derecede göstermiştir*” şeklinde verdiği haberde Ali Fethi Bey'in mektubunun aslında parti programı olduğuna değinmiştir.²³⁴ *Cumhuriyet* gazetesi, 19 Ağustos 1930 tarihinde ise Ahmet Ağaoğlu tarafından yayımlanmış olan programın daha tamamlanmadığını ve bu programın genişletileceğine dair haberini okurlarına aktarmıştır.²³⁵ SCF'nin programı on bir maddeden oluşmaktadır. Bu program, bizzat Ali Fethi Bey tarafından oluşturulmuş, Genel Sekreter Nuri (CONKER) Bey, Reşit Galip Bey, Tahsin (UZER) Bey, tarafından kontrol edildikten sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya sunulmuştur. Gazi Mustafa Kemal Paşa, programın aslına dokunmadan 5. maddesine “*Cumhuriyetin menfaatleri için girişilmesi icap eden iktisadi işlerde fertlerin kuvveti gayri kafi görüldükçe, devlet doğrudan doğruya teşebbüs alır*” ve XI. Maddesine “*siyasi hukukun Türk kadınlığına da teşmilinin müdafaa edileceği*” dair eklemeler yapmıştır.²³⁶ İlgili programın son hali ise Ahmet Ağaoğlu tarafından üzerinde çalışmalar yapılarak tamamlanmıştır. Sekiz bölüm ve altmış maddeden oluşan bu program, 27 Ağustos 1930 tarihinde yayımlanmıştır.²³⁷

SCF programının ilk maddesi “Serbest Cumhuriyet Fırkası; cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik esaslarına bağlıdır. Bu esasların millet bünyesinde ebedileşmesi gayesidir.” şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca bu maddenin devamında hürriyet ve masumiyet haklarının önemi üzerinde durulmuştur.²³⁸ Bu dönemde Türk milli basınında, yeni fırkanın laiklik ve Cumhuriyetçilik ilkelerini esas aldığına dair yoğun şekilde haber yapıldığı görülmektedir. Ali Fethi Bey'in de SCF'nin kuruluşunun yanı sıra ilerleyen günlerde Cumhuriyetçilik ve laiklik üzerine beyanatlar verdiği görülmektedir. Ayrıca yeni fırkanın Cumhuriyet Halk Fırkası ile aynı ilkeler çerçevesinde kurulduğunu, Türk milli basını yoğun bir şekilde işlemiştir. SCF'nin programının ikinci maddesi “*Vergiler Millet*

²³³ *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.5., Tarih:14.09.1930.

²³⁴ “Fethi Bey’le ile Mülâkat”, *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, s. 1.

²³⁵ “Fethi Bey Yalova’ya Gitti”, *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1930, s. 4.

²³⁶ Tark Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler: 1859-1952*, Arpa Yayınları, İstanbul, 1952, s. 622.

²³⁷ Çetin Yetkin, *Atatürk’ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s. 104.

²³⁸ *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.28., Tarih:14.09.1930.

efradının iktisadi teşebbüs kabiliyetini sarsmayacak ve halkın takati hududunu aşmayacak derecede tahfif olunacaktır. Vergi tarhında daha salim esaslara istinat edilecek ve tahsilindeki yolsuzluklar kaldırılacaktır.” şeklinde yer almıştır. SCF’nin eleştirdiği en önemli konulardan biri de Türkiye’de hükümetin uyguladığı mali programın halktan ağır vergiler aldığına dair husustur. Bu bakımdan vergi ve mali sistemi firkanın programında yer almıştır. Üçüncü madde, “Fırka, devlet varidatının semereli surette sarfına dikkat ve büyük Nafia teşebbüsleri masraflarının yalnız bir nesle tahmilinden içtinap eder.” şeklinde yer almıştır. Fırka büyük teşebbüslerinin maliyetinin yalnız bir nesle ödetilemeyeceğini vurgularken hükümetin şimendifer politikasına değindiği görülmektedir. Dördüncü madde, “Fırka, paramızın kıymetini biran evvel tespit için tedbir almak ve memleketimizde iş görmek isteyecek harici sermayeye bu suretle yol açmak azmindedir.” fırka programında yer almıştır. Beşinci madde, “Fırka vatandaşların refahına mali ve iktisadi her türlü teşebbüslerine engel olan hükümet müdahalelerini kabul etmez. Memleketin iktisadi hayatının inkişafında her türlü teşebbüs erbabının zahidir. Cumhuriyetin menfaatleri için girişilmesi icap eden iktisadi işlerde feriklerin kuvveti gayri safi görüldükçe, devlet doğrudan doğruya teşebbüs eder. Liman inhisarı kaldırılacaktır.” şeklinde yer almıştır. SCF, köylünün ve çiftçiye ucuz faizle kredi sağlanarak destek verilmesini; böylece köylünün ve çiftçinin tefecinin elinden kurtulacağını fırka programının altıncı maddesinde yer vermiştir. SCF tarafından programın yedinci maddesinde, Teşvik-i Sanayi’nin öneminden bahsedilmiş; sekizinci ve dokuzuncu maddelerde “rüşvet ve suiistimal” ile mücadele edilmesi vurgulanmış; onuncu maddede Türkiye’nin harici politikasının dostluk üzerine kurulması ayrıca Cemiyeti Akvam’a dâhil olmak için mesai harcanması gerektiğine yer verilmiş; son madde olan on birinci madde de ise tek dereceli seçim sistemi ve Türk kadınına siyasal hakların verilmesi üzerinde durulmuştur.²³⁹ SCF’nin programı halk tarafından büyük yankı uyandırırken Cumhuriyet gazetesi başyazarı Yunus Nadi Bey, “Yeni Fırkanın Umumi Telakkisi” başlıklı yazısında SCF’nin Cumhuriyetin ve fikir hürriyetin güçlenmesi için bir ihtiyaç olduğunu ancak parti programının çok kısa olması eleştirmiştir.²⁴⁰ Bu eleştiriye 1 Eylül

²³⁹ *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer Bilgisi: 435.1804.2.28., Tarih:14.09.1930. “Yeni Fırkanın Teşekkülü Demokrasinin İnkişafını Temine Yarayacaktır”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930, s. 1.

²⁴⁰ Yunus Nadi, “Yeni Fırkanın Umumî Telâkkisi”, *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

1930 yılında aynı gazetede Ahmet Ağaoğlu “meselenin programın kısa ve uzun olmasından değil, icraatın iyi ve dürüst olmasındadır.” şeklinde cevap vermiştir.²⁴¹

SCF'nin nizamnamesi ise Ahmet Ağaoğlu tarafından hazırlanmış ve 27 Ağustos 1930 tarihinde yayımlanmıştır. Nizamnamenin birinci kısmında, SCF'nin laik ve Cumhuriyetçi, Teşkilatı Esasiye Kanununa bağlı, Serbest Lâik Cumhuriyet Fırkası'nın müessisi sabık Başvekil, Paris büyükelçisi Fethi Bey'in olduğu vurgulanırken umumi esaslar üzerinde durulmuştur. Ayrıca SCF'ye “7-18 yaşını ikmal etmiş, siyasî ve medenî hukuktan mahrum edilmemiş kötü şöhretle tanınmamış, vatana karşı hıyanetle itham edilmemiş ve Türk harsını kabul etmiş olan her Türk vatandaşı fırkamıza programını benimsemek şart ile girebilir.” maddesine yer vererek partiye kimlerin üye olabileceği hususuna açıklık getirilmiştir. Üçüncü kısımda, fırka teşkilatı, köy ve mahalle ocakları, nahiye ocakları, kaza teşkilatı, vilayet teşkilatı, merkez ocağının nasıl olması gerektiğine yer verilmiştir. Üçüncü kısımda parti kongrelerinin nasıl yürütüleceği üzerinde durulmuştur. Son kısımda ise parti için gerekli kurallara yer verilmiştir.²⁴²

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle fırkaya Kütahya mebusu Nuri (CONKER) Bey, Erzurum mebusu Hasan Tahsin (UZER) Bey, Aydın mebusu Reşit (GALİP) Bey, Kars mebusu Ahmet (AĞAOĞLU) Bey, katılan isimler olmuştur.²⁴³ Ayrıca Bursa mebusu Senih (HIZIROĞLU) Bey, Ankara mebusu Talât (SÖNMEZ) Bey, Elazığ mebusu Nakiyüddin (YÜCEKÖK) Bey, Bilecik mebusu Rasim (ÖZTEKİN) Bey, İstanbul mebusu Ali Haydar (YULUĞ) Bey, Sinop mebusu Refik İsmail (KAKMACI) Bey, İstanbul mebusu Süreyya (İLMEN) Bey, Şebinkarahisar mebusu M. Emin (YURDAKUL) Bey, Kocaeli mebusu İbrahim Süreyya (YİĞİT) Bey ayrıca yeni kurulan fırkaya üye olan isimlerdir.²⁴⁴ Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın kardeşi Makbule (ATADAN) Hanım da SCF'ye üye olmuştur.²⁴⁵ Bu mebuslar Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya yakın kişiler olmasına rağmen hükümetin birtakım politikalarına da eleştiren

²⁴¹ Muhalefet Ne Yapıyor”, *Cumhuriyet*, 1 Eylül 1930, s. 2.

²⁴² *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.74.69., Tarih:14.09.1930., Yarın, 30 Ağustos 1930, s. 1.

²⁴³ *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.74.81., Tarih:14.09.1930.

²⁴⁴ *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.74.81., Tarih:14.09.1930.

²⁴⁵ Çetin Yetkin, *Türk Demokrasi Hayatında Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 39.

kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler arasında hükümetin ekonomik politikalarını eleştiren en belirgin kişi Ahmet Ağaoğlu olduğu görülmektedir.²⁴⁶ Fethi Bey, SCF'yi kurduktan sonra başlangıçta her yerde teşkilatlanma gereği duymadığını açıklarken Belediye Kanunu, ülkenin neredeyse her yerinden telgrafların gelmesiyle fikrini değiştirdiği söylenebilir. Yeni fırka lideri teşkilatlanmak için ilk önceliği İzmir ve bölgesine verdiği görülmektedir.²⁴⁷ Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ile SCF İzmir'de miting yapmaya karar vermiştir. Fethi Bey henüz İzmir'e girmeden önce kamuoyunda, Fethi Bey'in İzmir'de İsmet Paşa'nın şimendifer politikası ve Sivas nutkuna cevap vereceği, ayrıca fırka programını açıklayacağına dair haberler yayımlanmaya başlamıştır. SCF'nin İzmir'de gerçekleştirmek istediği mitingin İzmir Valisi Kazım (Dirlik) Paşa tarafından durdurulmak istenmesi üzerine Fethi Bey, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya başvurmuş, Gazi'den "*Belli ki sana nutkunu söyletmek istemiyorlar. Sen nutkunu söyleyeceksin. Asayişin sağlanması için Başbakan, İçişleri Bakanı, İzmir Valisi gereken tedbirleri almakla yükümlüdürler*" şeklinde cevabını almıştır.²⁴⁸ Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ile Fethi Bey, İzmir'de konuşma yapabilmıştır. Ancak SCF'nin bu mitingi esnasında CHF ile SCF taraftarları arasında istenmeyen olaylar yaşanmıştır.²⁴⁹

İzmir mitinginden sonra SCF ile CHF'nin karşı karşıya geldiği en önemli yer Türk Ocakları olmuştur. Türk milli basınına da yansıyan bu tartışmada CHF, Türk Ocakları'nı kendine ait bir yer olarak görmüş ve SCF üyelerinin Türk Ocağı'na giremeyeceğine dair iddialarda bulunmuştur.²⁵⁰ Yaklaşan belediye seçimleri ve Türk Ocakları'nın birçok yerde şubesinin olması CHF'nin bu tavrını özetleyebilir. İleride Türk Ocakları'nın önce tamamen Halk Fırkası'na bağlanması ve sonrasında kapatılması sürecinde yaşanan olayların belli oranda etkili olduğu söylenebilir.²⁵¹ SCF ile CHF'nin karşı karşıya kaldığı bir konu ise ekonominin kötüye gidişi ve vergilerin fazlalığı meselesidir. Fethi Bey'in vergilerle ilgili açıklaması üzerine CHF Genel Sekreteri Erzurum Mebusu Saffet Arıkan,

²⁴⁶ Ahmet Yusuf Yılmaz, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2019, s. 82.

²⁴⁷ "Fırka Ordu Değildir", *Son Posta*, 16 Ağustos 1930, s. 1.

²⁴⁸ Okyar, *age.*, s. 498.

²⁴⁹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 302.

²⁵⁰ Günver Güneş, "Serbest Cumhuriyet Partisi Döneminde Türk Ocakları ve Siyaset", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt 11, Sayı 65, Mayıs 1999, s. 16.

²⁵¹ Güneş, *age.*, s. 17.

karşı fırka müfettişine yazı yazmıştır. Saffet Bey, “SCF’nin, program diye ortaya koyduğu maddeler arasında olan vergilerin azaltılacağı gibi hayali düşünceler halk tarafından çok yanlış anlaşılmış ve bazı yerlerde vergilerin ödenmesinde düşüş sağlanmıştır” şeklindeki yer almıştır.²⁵² Ekonomi ile ilgili SCF’nin eleştirileri demiryolları, inhisar meseleleri ile devam etmiştir. Yeni fırka, demiryollarının yapılmasının önemini kabul ederken yeni ekonomik burhandan çıkmış bir ülkenin halka böyle ağır bir yük yüklemeye hakkının olmadığını devamlı vurgulamıştır.²⁵³ Yeni firkanın inhisarların uzun süreli yabancı şirketlere devredilmesinin ülke içinde fiyatların artmasına ve tekelin oluşmasına zemin hazırladığı yönündeki eleştirileri dile getirdiği görülmektedir.²⁵⁴ İsmet Paşa, yeni firkanın bu eleştirilerine, Mecliste yaptığı konuşmasında cevap vermiştir. Başvekil, öncelikle demiryollarının yapımının önemine vurgu yapmış ve inhisarları ise devlet hazinesine gelen önemli bir gelir kalemi olduğunu söylemiştir.²⁵⁵ İki firkanın karşı karşıya geldiği en önemli olay ise 1930 Belediye Seçimleri olmuştur. Seçimler yaşanırken birtakım olaylar çıktığı gibi iki fırka da birbirlerine ağır ithamlarda bulunmuşlardır. SCF Mecliste 2 Ekim 1930’da idare amirlerinin usulsüzlükler yaptığına dair itirazda bulunmuşlardır. Hatta Fethi Bey bu duruma Meclis konuşmasına yer vermiştir. Fethi Bey, İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve jandarmanın seçim esnasında yaşanan olaylara müdahale etmediğini, oy kullanmak isteyen vatandaşların hakkının korunamadığını belirtmiştir. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ise yaşanan olaylarda bakanlığının kayıtsız kalmasının imkânsız olduğunu ancak SCF’nin içinde “gericiler, adli suçlular ve saltanatçılar” olduğunu iddia etmiştir.²⁵⁶ Mecliste bu tartışmalar yaşanırken SCF’nin kapatılacağı haberleri yayımlanmaya başlayınca, fırka yetkilileri *Yarın* gazetesinde bu haberlerin yalan olduğunu belirten şu demeci;

“Türkiye’de demokrasinin yaşaması ve hayat bulması için vücuda getirilen Serbest Cumhuriyet Fırkasını son günlerde bir takım haris emellere sahip bazı şahıslar tarafından lekelemek istenilmiştir ve isteniliyor. Kör zihniyetli ve müstebit kafalar muntazam bir şekilde doğar ve bu yeni ve canlı memleket

²⁵² *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.7., Tarih:14.09.1930.

²⁵³ Yetkin, *age.*, s. 200.

²⁵⁴ *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1930, s. 1.

²⁵⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 21, Devre 3, Birleşim 84, 2 Ekim 1930, s.34.

²⁵⁶ Yetkin, *age.*, s. 319.

teşekkülünün önüne engeller çıkartmak gafletinde bulunuyorlar. Yegâne gayeleri memleketi istismar etmek olan bu mideciler tabiatı ile Serbest Cumhuriyet Fırkasının yaşaması ve memlekette sarsılmaz bir hale gelmesini istemezler. Bugün Serbest Cumhuriyet Fırkasını öldürmek için ne lazımsa yapmak istiyorlar ve yapıyorlar. Her taraftan çirkin hücumlara ve iftiralara maruz kalan Serbest Cumhuriyet Fırkası daha kuvvetli bir imanla mücadelesine devam edecektir. Serbest Fırka teşkilâtının lağvedileceği hakkında çıkartılan ve bazı hükümet gazetelerinin sütunlarında yer bulan haber tamamen uydurmadır.” şeklinde vermiştir.²⁵⁷

Parti teşkilâtının bu haberine karşın Gazi Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya geleceğini düşünen Fethi Bey, 17 Kasım 1930 tarihinde karar alarak 18 Kasım günü partisini feshettiğini şu şekildeki demeci;

“Büyük Gazimiz Mustafa Kemal Hazretleri'nin teşvik ve tasvibiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı tesis etmişim. Kanaatimce bu teşvik ve tasvip tabiatı ile teşkil edeceğim fırkanın Gazi Hazretleri'ne karşı siyasi mücadeleye girmek ihtimalini bertaraf ediyordu. Esasen bu karar haricinde siyasi bir teşekküle vücut vermek mesuliyetini almayı hatırıma getirmemişim. Hâlbuki tahakkuk eden şekle göre fırkamızın katiyen Gazi Hazretleri ile siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği anlaşılmıştır. Bu vaziyette kalacak siyasi bir teşekkülün mevcudiyetini fırka müessisi sıfatıyla muhafaza ve idameyi muhal buluyorum. Bu sebeple Cumhuriyet Halk Fırkası'nın feshini karar verdim. Bu kararın teşkilâtımıza tebliğini rica ederken bana itimat eden ve benimle teşriki mesai eden cumhuriyetçi arkadaşlarıma derin minnettarlığımı arz ederim.” ile duyurmuştur.²⁵⁸

Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci muhalif fırkası kısa bir süre varlığını sürdürdükten sonra fırka yönetimin kararı ile kendisini feshederek faaliyetlerini sonlandırmıştır.

²⁵⁷ *Yarın*, 17 Kasım 1930, s. 1.

²⁵⁸ *Yarın*, 18 Kasım 1930, s. 1.

2.1.1. Türk Milli Basınında Serbest Cumhuriyet Fırkası

Türk milli basını SCF'nin kuruluşundan kendisini kapatmasına kadar geçen süreyi yakından takip etmiştir; özellikle *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam* ve *Hâkimiyeti Milliye* gazeteleri SCF ile ilgili haber içeriklerinin ve haber başlıklarının birbirleri ile benzerlik gösterildiği görülmektedir. Buna karşın *Son Posta* gazetesi bu süreçte tarafsız olduğunu hiçbir siyasi partiye bağlı olmadığını, *Yarın* gazetesi ise SCF'nin bir sözcüsü hatta basın organı olarak kendisini nitelendirmiştir. *Yarın* gazetesi SCF'nin faaliyetlerini ve programını desteklediği gibi partinin de kendisini ifade ettiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulan ve 17 Kasım 1930 tarihinde kendini fesih eden SCF'nin Türk Milli basınında belli konulara göre tasnif edilerek incelenmiştir. Bu bağlamda adı geçen gazeteler; SCF'nin kuruluşu, İzmir miting, Reşit Galip'in SCF'den ayrılması, Türk Ocağı'na SCF üyelerinin girip girmeme hususu, 1930 Belediye Seçimleri, Fethi Bey'in Meclise Gümüşhane Vekili olarak dâhil olması ve SCF'nin kapatılması şeklinde ayrılmıştır.

SCF'nin kuruluşunun Türk milli basınında yoğun bir şekilde takip edildiği görülmektedir. Bu bağlamda *Cumhuriyet* gazetesi, “*Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor*” başlıklı haberinde yeni bir siyasi fırkanın teşekkül edeceğini ve Paris Sefiri Fethi Bey'in Halk Fırkası'ndan ayrılıp başka bir programla yeni bir fırka kuracağını ilk sayfadan okuruna duyurmuştur. Ayrıca yeni kurulacak fırkanın Cumhuriyet Halk Fırkası uhdelere benzeyen fakat başka şekil ve tarzla çalışacağını memleketin bilhassa iktisadi vaziyeti ve idaresi ile daha fazla meşgul olacağını yazmıştır.²⁵⁹ *Gazete*, “*Yeni Fırka Hakkında Beyanat*” başlıklı haberinde ise Fethi Bey'in kurulacak fırkanın programını hazırlamaya başladığını ve her şeyden önce iktisat buhranına çare bulmak için mücadele edeceğini ayrıca İsmet Paşa'nın Fethi Bey'in fırka kurma teşebbüsünü sevinçle karşıladığını yazmıştır.²⁶⁰ *Cumhuriyet* gazetesi 11 Ağustos 1930 tarihinde “*Fethi Beyin Gazi Hz.ne Gönderdiği Mektup*” başlıklı haberinde;

²⁵⁹ “Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor”, *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁰ “Yeni Fırka Hakkında Beyanat”, *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1930, s. 1.

“Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine Paris'te bulunduğum beş buçuk sene müddet zarfında hariçten memleketimizin durumunu takip ettim ve inceledim. Hemen her sene mezuniyet alarak vatanımda geçirdiğim kısa müddetler esnasında gözlemlerimin verdiği izlenimleri tetkiklerimi derinleştirdim. Vardığım neticeleri tarafınıza bildirmek isterim. Yek nazarda göze çarpan ve umumiyetle hissolunan bir sıkıntı vardır ki, bu da malî ve iktisadî vaziyetimizin geçirmekte olduğu buhrandır. Gerçekten, mevaddı iptidaiye fiyatlarında dünya piyasasında hâsıl olan düşkünlük hemen her memleketin iktisadî faaliyetinde az çok bir durgunluk vücuda getirmiştir. Ancak, memleketimizde diğer yerlere nazaran daha fazla hissolunan iktisadî müzayakaya bu umumî esbaptan maada hükümetin beş seneden beri takip etmekte olduğu malî ve iktisadî siyasetin amil olduğuna kailim. Hükümet, mali kudretimizle gayri mütenasip ve bugünkü nesil için gayrimüsmir masraflara girişmiş ve bu masrafları temin için halkın tahammülü fevkinde vergiler koymuş ve dâhilî sanatlar ve mahsullerimiz hakkı ile himaye ve teşvik edilmemiş olması yüzünden ihracatımıza seneden seneye noksan arız olmuştur. Hükümetçe ihtiyar edilen fedakârlıkların büyük bir kısmı pek ağır faizlere ve diğer kısmı da ecnebi ithalâtına ve dolayısı ile döviz satın alınmalarına sarf edilmiştir. Millî param endişeli surette sükût etmek tehlikesini gösterinceye kadar paramızın kıymetini tespit için esas bir tedbir alınmamıştır. Bu hallere ilâveten dağıtılan adalet hususu ile dâhilî ve haricî siyasetlerdeki noksanları dahi tafsil ederek maruzatımı uzatmak arzu etmiyorum.” Fethi Bey’in Gazi’ye yazdığı mektubu okurlarına iletmiştir.²⁶¹

Cumhuriyet gazetesi SCF’nin kuruluşundan Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın memnuniyeti *“Serbest münakaşa benim gençliğimden beri âşık ve taraf ve taraftar olduğum sistemdir”* sözlerine yer vererek okuruna duyurmuştur.

Gazi’nin Fethi Bey’in mektubuna cevabına; *“Kendimi mütalaalarınıza ve suallerinize Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Fırkasının umumî Reisi*

²⁶¹ “Fethi Beyin Gazi Hz.ne Gönderdiği Mektup”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930, s. 1.

olarak iki sıfatla muhatap gördüm. Malumdur ki resmî vazifem dolayısı ile ben bugün Cumhuriyet Halk Fırkasının umumî Reisliğini filen ifa etmemekteyim. Filî riyaset, İsmet Paşa tarafından ifa olunmaktadır. Cumhurbaşkanlık vazifesinin hitamında bizzat teşkil ettiğim Cumhuriyet Halk Fırkası başkanlığını filen ifa edeceğim tabiidir. Hükümetin icraatıyla alakalı ileri sürdüğünüz fikirlerin zamanında mevzuu bahseldükçe cevaplarını vermek hükümete ait olacaktır. Bu suretle hakikatlerin daha açık meydana çıkacağına şüphe yoktur. Büyük Millet Meclisinde ve millet yüzleşmesinde, millet işlerinin serbest münakaşası ve hüsnü niyet sahibi zatların ve fırkaların içtihatlarını ortaya koyarak, milletin âli menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir.”²⁶² yer vermiştir.

Cumhuriyet gazetesi Fethi Bey’in teşkilata başlamak üzere İstanbul’a geldiğini, yeni kurulacak fırkanın İstanbul’da bir şubesini açacağını umumi merkezinin ise Ankara’da olacağını ilk sayfadan okuruna iletmiştir. Fethi Bey’in “Hepimizin Hedefinin Cumhuriyeti Yükseltmektir” sözlerine gazetede yer verdiği gibi taşrada Serbest Cumhuriyet Fırkası’na girmek için pek çok müracaat olduğunu yazmıştır.²⁶³ Milliyet gazetesi “Fethi Bey Siyasi Bir Fıkra Teşkil Ediyor” başlıklı haberi ile yeni fırkanın Cumhuriyetçi ve laik bir teşekkülle kuracağına ama idari, iktisadi sahada farklı bir program izleyeceğini okuruna duyurmuştur.²⁶⁴ Gazete, “Eski İtilafçıların Yeni Fırkada Yeri Yok!” başlıklı haberinde yeni fırkanın Kemalizm prensiplerine karşı koyacaklara yer vereceğini yazmıştır.²⁶⁵ Gazete, “Harici Siyasetimizde Hiçbir Değişiklik Olmayacaktır” başlıklı haberinde yeni muhalif fırkanın reisi Fethi Bey’in harici siyasette herhangi bir değişikliğe gerek görmediğini yazmıştır.²⁶⁶ Gazete “Yeni Fırka İçin Doğmadan Ölüyor Diyenler de Var” başlığı altında SCF’nin daha kurulmadan yok olacağını söyleyen kişilerin olduğuna değinmiştir.²⁶⁷ Akşam gazetesi, “Yeni Fırka Hakiki Bir İhtiyacın Mahsulüdür!” başlıklı haberinde Türkiye’ye gelen ecnebilerin Türkiye’de bir fırkanın

²⁶² “Gazi Hazretlerinin Cevabı”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶³ “Fethi Bey Muvaffakiyetten Emin”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁴ “Fethi Bey siyasi bir fıkra teşkil ediyor”, *Milliyet*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁵ “Eski İtilafçıların Yeni Fırkada Yeri Yok!”, *Milliyet*, 20 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁶ “Harici Siyasetimizde Hiçbir Değişiklik Olmayacaktır.”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁷ “Yeni Fırka İçin Doğmadan Ölüyor Diyenler de Var”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930, s. 1.

olduğunu duyunca şaşkınlıkla baktığına yer vermiştir. Türkiye’de artık iki fırkanın mevcut olduğunu, Mecliste artık müzakere, münakaşa ve tenkitlerin artarak yaşanacağını yazmıştır. Böylece Cumhuriyet müessesinin ve Milli Hâkimiyet ilkesinin güçleneceği yazmıştır. Halk Fırkası’nın büyük reisi Reiscumhur Gazi ve Başvekil İsmet Paşa kendilerine muhalif olan fırkanın kurulmasını memnuniyetle karşıladığına değinmiştir.²⁶⁸ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi “*Yeni Fırka*” başlıklı haberinde Paris Büyükelçisi Fethi Bey’in Serbest Cumhuriyet Fırkası adı ile bir fırka kuracağını yazmıştır.²⁶⁹ *Hâkimiyeti Milliye*, “*Serbest Cumhuriyet Fırkası Teşekkül Etti*” başlı haberinde fırkanın reisi Fethi, kâtabi umumisi Kütahya Mebusu Nuri, idare azası Ardahan Mebusu Tahsin, Ankara Mebusu Talat ve Aydın Mebusu Reşit Galip Beyler olduğunu okuruna duyurmuştur.²⁷⁰ *Son Posta* gazetesi “*Fırka Ordu Değildir*” başlıklı haberinde memleketin her semtinde şube açmaya teşkilat yapmaya gerek olmadığını, fırka demenin bir fikir toplanişı demek olduğunu bunun da sandık başında kendisini göstereceğini yazmıştır. İki fırka arasındaki muhtelif kanaatler etrafında yapılacak münakaşaların kavga ile neticelenmeyeceğini, yeni fırkanın memlekette sevinçle karşılandığını haberi gazete yer almıştır.²⁷¹ *Yarın* gazetesinden Arif Oruç “*Muhalefet Fırkası Teşekkül Ederken Biz Ne Düşünüyoruz?*” başlıklı köşe yazısında Türkiye’de büyük bir memnuniyetsizlik olduğunu, özellikle iktisadi durumun kötü olmasından dolayı tüccar, memur kısacası tüm halkın bu durumdan yakındığını aktarmıştır. Oruç, maliye ve ekonominin kötü olmasından yakındığı gibi alınan vergilerin halkın ekonomik durumuyla orantılı olmadığını ve hükümetin her yaptığı icraatın fırka için yapıldığını anlaşıldığını vurgulamıştır.²⁷²

Bu dönemi anlamak ve anlamlandırmak için SCF’nin İzmir mitingi sonrası Türk milli basınının tutumu önemli bir yer tutmaktadır. Ağaoğlu’na göre İzmir’in refah seviyesinin yüksek olması, hürriyet duygusunun İzmir halkının daha fazla gelişmesini sağladığı gibi bu bölgede matbuatın bulunması da halkın mitinge katılım oranını artırmıştır.²⁷³ Türk milli basınının SCF’nin İzmir mitingi sonrası çarpıcı başlıklar attığı görülmektedir.

²⁶⁸ “Yeni Fırka Hakiki Bir İhtiyacın Mahsulüdür!”, *Akşam*, 19 Ağustos 1930, s. 1.

²⁶⁹ “Yeni Fırka”, *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Ağustos 1930, s. 1.

²⁷⁰ “Serbest Cumhuriyet Fırkası Teşekkül Etti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Ağustos 1930, s. 1.

²⁷¹ “Fırka Ordu Değildir”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930, s. 1.

²⁷² Arif Oruç, “Muhalefet Fırkası Teşekkül Ederken Biz Ne Düşünüyoruz?”, *Yarın*, 9 Ağustos 1930, s. 2.

²⁷³ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 55.

Cumhuriyet gazetesinin başlıklarından biri ise “*İzmir’de Kanlı Nümayişler*” adlı haberi olmuştur. *Cumhuriyet*, İzmir’de iki kişinin öldüğünü, on beş kişinin yaralandığını ve Anadolu matbaasının taşlandığını yazmıştır. Ayrıca yetkililer tarafından sükûnetin de sağlandığına vurgu yapmıştır.²⁷⁴ *Cumhuriyet*, “*Fethi Bey Manisa’da*” başlıklı haberinde ise SCF mitinginde Manisa’da da hadiselerin çıktığını ve altı kişinin yaralandığını ilk sayfadan yazmıştır.²⁷⁵ İzmir’de yaşanan olaylar neticesinde *Cumhuriyet* gazetesinin başyazarı Yunus Nadi, “*Açık Mektup: Reisicumhur Gazi M. Kemal Hz’ne*” başlığı ile Mustafa Kemal Paşa’ya yazdığı mektuba gazetenin ilk sayfasında şu şekilde;

“İzmir’de bir matbaamıza taarruz edildiği ve CHF’sı binamız taşa tutulduğu günden beri memlekette uhdemize tereddüt eden yeni vazifelerin vücut ve ehemmiyetini takdir ediyoruz. Bu meyanda ezeli ve ebedi şefimiz olarak bildiğimiz zatı devletlerine başka ve yeni fırkaların kendilerine mal etmeye çalıştıklarını görerek öyle dahi olsa biz kendimizi yeni emanetinize tevdi olunan Cumhuriyetin muhafazası vazifesini kemali ile ifaya muktedir biliyoruz. Vazifemizin teshili hesabına değil belki vaziyetin tavzihi namına hakikati halin lütfi ifadesini istirham etmeğe mecbur olduk. Her hal ve ihtimalde Cumhuriyetin hüsnü muhafaza edileceğinden daima emin bulunarak hürmetlerimizi lütfen kabul buyurun aziz şefimiz.” yer vermiştir.²⁷⁶

Bu mektubun cevabı ise “*Gazi Hz. ’nin Nadi Beye Cevabı*” başlığı ile 10 Eylül 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin ilk sayfasında yer almıştır. Gazete “*Gazi Hz.nin Mektupları*” alt başlığında;

“Cumhuriyet gazetesi Başmuharriri Yunus Nadi Beyefendiye, “Cumhuriyet” gazetesinde namıma hitaben yazılan açık mektubu okudum. Bu mektupta son günlerde İzmir’de vukua gelen hâdiseler işaret olunarak beni Cumhuriyet Halk Fırkasından başka Fırkaların kendilerine meletmeğe çalıştıkları görüldüğünden bahis ve vaziyetin tavzihi namına hakikati halin ifadesi talep olunuyor. Bu nokta üzerinde diğer bazı gazetelerdeki yazıları da okudum,

²⁷⁴ “İzmir’de Kanlı Nümayişler”, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1930, s. 1.

²⁷⁵ “Fethi Bey Manisa’da”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1930, s. 1.

²⁷⁶ “Açık Mektup: Reisicumhur Gazi M. Kemal Hz’ne”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1930, s. 1.

Her yerde halk arasında da bu hususta şayialar ve tereddütler olduğunu işitiyorum. Hakikati hali Fethi Beyefendiye yazdığım mektupta sarahaten ifade ettiğimi zannediyorum. Kendilerince hakiki vaziyetin tamamen bilinmekte olduğuna şüphe yoktur. Ancak umumiyetle sui tefehhümler ve sui telakkiler olduğu anlaşılıyor. Hakikati hali bir daha ifade ve tasrih edeyim; Ben Cumhuriyet Halk Fırkasının umumi reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası, Anadolu'ya ilk ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin mevludidir. Bu teşekkülle tarihten bağılıyım. Bu bağı çözmek için hiçbir sebep ve icap yoktur ve olamaz. Resmi vazifemin hitamında Cumhuriyet Halk Fırkasının başında filen çalışacağım. Bu noktada tereddüde mahal yoktur. Benim bu esasi vaziyetim, bir sene nihayetinde hitam bulacak olan bugünkü muvakkat resmi vazifemin bana tahmil ettiği bitarafılığı ihlal edemez. İşaret olunan hadiseler meyanında İzmir'de bir gazete idaresine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine her ne sebep ve suretle olursa olsun vuku bulmuş tecavüzlerden ve hükümet ricaline ve otoritesine karşı bazı idraksizler tarafından yapılan çirkin tecavüzlerden çok müteessir olduğumu tahmin etmek güç değildir. Bu teessürümü akan kanlar ve zayi olan hayat şiddetlendirmiştir. Bu gibi mütecevizler, muharrikler Cumhuriyet kanunlarının tahriklerinden tabii kurtulamazlar. Bu sözlerim "Cumhuriyet" gazetesine cevaben ve eskârı umumiye tenviren neşredilmiştir. Gazi M. Kemal" şeklinde yer almıştır.²⁷⁷

Milliyet, "Siyasi Çapulcular Boş Durmuyorlar" başlıklı haberinde SCF'nin İzmir'deki mitinginde kanlı vakalar olduğunu; bu olaylar esnasında bir polisin öldüğünü, dört jandarmanın yaralandığını, bu olayları bazı siyasi çapulcuların gerçekleştirdiğini yazmıştır.²⁷⁸ Gazetenin "Dikkat: Anarşi Tahrik Ediliyor!" başlıklı haberinde, İzmir'de yeni bir hadise gerçekleşmediğine vurgu yapmıştır.²⁷⁹ *Milliyet*, "İzmir Nutku" başlıklı yazısında, Fethi Bey'in İzmir nutkunu, bu kadar gürültüden sonra dağın fare doğurması olarak değerlendirmiştir. İsmet Paşa'nın Sivas nutkunu okurken ne yaptığını ne

²⁷⁷ "Gazi Hz.'nin Nadi Beye Cevabı", *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1930, s. 1.

²⁷⁸ "Siyasi Çapulcular Boş Durmuyorlar", *Milliyet*, 6 Eylül 1930, s. 1.

²⁷⁹ "Dikkat: Anarşi Tahrik Ediliyor!", *Milliyet*, 7 Eylül 1930, s. 1.

söylediğini bilen bir devlet adamı olmasına karşın Fethi Bey’in İzmir nutkunun tezatlarla dolu olduğunu yazmıştır. *Milliyet*, Fethi Bey’in önce şimendiferin önemli olduğunu söylemesi, sonradan da “şimendiferden daha önemli şeyler vardır” sözlerinin bir tezatlık göstergesi olarak görmüştür. Ecnebi sermayesi konusunda da Fethi Bey’in tutarsız söylemleri olduğunu, bu söylemleri ise net açıklayamadığına değinmiştir.²⁸⁰ *Son Posta* gazetesi İzmir’de yaşanan hadiselerden sonra İzmir’deki bazı mahallelerin ihtiyar heyetlerinin Fethi Bey’e müracaat ederek 30 bin kişinin yeni fırkaya iltihakını bildirdiklerini yazmıştır.²⁸¹ *Yarın* gazetesi Ali Fethi Bey’in İzmir’e hareket edeceğini ilk sayfadan vermiş ve bu yolculuğu günü gününe hatta saatine kadar takip ettiği görülmektedir. Gazete, Fethi Bey’in Galata limanından partililer tarafından uğurlandığını İzmir’de yaklaşık bir hafta kalacağını yazmıştır.²⁸² *Yarın* gazetesi bir gün sonra Fethi Bey’in Çanakkale’de tezahüratlarla karşılandığını hatta bu karşılamalara vapurların, sandalların dâhil olduğunu, halkın “Yaşa Fethi Bey!” diye tezahüratlar yaptığını aktarmıştır.²⁸³ *Yarın* gazetesi, Fethi Bey’in İzmir’e gelişinin kadınlı erkekli bütün İzmirliilerin sokağa dökülerek selamladığını hatta kalabalıktan dolayı Fethi Bey ve arkadaşların oteline zor gittiğini yazmıştır.²⁸⁴ Gazete Fethi Bey’in İzmir’e gelmesinden bir gün sonra olaylar çıktığını, bu olaylar neticesinde İzmir Valisi’nin Fethi Bey’den mitingin iptal etmesini istediğini fakat Gazi’nin emriyle mitingin gerçekleştirildiğini aktarmıştır. Fethi Bey’in otomobiline “Serbest Laik Cumhuriyet” yazılı flama asıldığını, Fethi Bey’in konuşmasının dört buçuk saat sürdüğünü belirtmiştir. Fethi Bey’in konuşma metninin tamamını *Yarın* gazetesinde yer almıştır.²⁸⁵ İzmir mitinginde Fethi Bey’in konuşmasının ana başlıkları; Cumhuriyetin kalıcı olması, serbest tartışma ortamı, inhisarlar, vergi meselesi, demiryolları yapımı, Türk parasının değeri ve mali politikalar olarak sıralanabilir. *Yarın* gazetesi, İzmir mitinginde yaşanan olaylar neticesinde *Yeni Asır*, *Hizmet ve Halkın Sesi*, gazetelerinin başmuharrirlerinin tutuklanmasının matbuat hürriyetine müdahale olarak değerlendirmiştir.²⁸⁶

²⁸⁰ “İzmir Nutku”, *Milliyet*, 9 Eylül 1930, s. 1.

²⁸¹ *Son Posta*, 9 Eylül 1930, s. 1.

²⁸² *Yarın*, 4 Eylül 1930, s. 1.

²⁸³ *Yarın*, 5 Eylül 1930, s. 1.

²⁸⁴ *Yarın*, 5 Eylül 1930, s. 1.

²⁸⁵ *Yarın*, 8 Eylül 1930, s. 1.

²⁸⁶ *Yarın*, 14 Eylül 1930, s. 1.

SCF'nin gerçekleştirdiği İzmir mitinginden sonra, tartışılan en önemli konulardan birisi Aydın mebusu Reşit Galip Bey'in SCF'den istifa etmesi olmuştur. Bu süreçte Reşit Galip SCF'den istifa etmiş ve CHF'ye hemen katılmamıştır. Galip'in, bağımsız bir vekil olarak çalışacağını belirtmesi üzerine Türk basınında yeni bir fırka kurulma ihtimalinin haber konusu olduğu görülmektedir. *Cumhuriyet*, "Yeni Bir Fırka Mı?" başlıklı haberinde, Aydın mebusu Reşit Galip'in "Ben Ne Halk, Ne De Serbest Fırka Da Değilim, Müstakil Çalışacağım" sözlerine ilk sayfadan yer vererek, Reşit Galip'in, Serbest Cumhuriyet Fırkası'ndan çekildiği haberini okuruna duyurmuştur. *Cumhuriyet* gazetesi, Reşit Galip'in SCF'dan çekilmesinin nedeni ise İzmir'de yaşanan hadiseler ve fırkanın mevcut programla ya da sistemde başarılı olmayacağından kaynaklandığını yazmıştır. Gazete, Reşit Galip'in CHF ile SCF arasında hiçbir fark olmamasına rağmen İzmir'de yaşanan kanlı olaylara anlam veremediğini, bu olaylarda SCF'nin hiçbir mesuliyetinin olmadığını belirten sözlerine de yer vermiştir.²⁸⁷ *Son Posta* gazetesinin de Reşit Galip'in SCF'den istifasını yakından takip ettiği görülmektedir. *Son Posta*, Aydın mebusu Reşit Galip'in SCF'den çekildiğini, çekilme nedeninin ise SCF ile CHF arasında fark olmadığından kaynaklandığını yazmıştır. Gazete, Reşit Galip'in eski fırkaya dönmemesi "üçüncü bir fırka kuruluyor" haberlerine neden olduğunu belirtmiştir.²⁸⁸

Bu dönemde yaşanan gelişmelerden biri ise *Milliyet* gazetesinin "Türk Ocağı" başlıklı haberi olmuştur. *Milliyet* gazetesi, Türk Ocağı'nın Cumhuriyet Halk Fırkası'nın hars müessesesi olduğunu başka fırkaya mensup olanların Türk Ocağı'ndan istifa etmek mecburiyetinde olduğunu yazmıştır. Gazete, Türk Ocakları'nın bu vaziyetinin bazı mahallelerde anlaşamadığını ve Türk Ocakları'na ancak Cumhuriyet Halk Fırkası azaları ile hiçbir siyasi fırkaya dâhil bulunmayan Türklerin girebileceğini; bu kararın neticesi olarak başka fırkalara üyeliği bulunan azaların Türk Ocağı'ndan istifa mecburiyetinde kalacaklarını yazmıştır.²⁸⁹

Basın tarafından yoğun bir şekilde takip edilen ve ilk sayfa haberi yapılan bir diğer konu ise S.C.F ve CHF arasında gerçekleşen 1930 Belediye Seçimleri olmuştur. *Cumhuriyet*, "Belediye İntihabatı Başladı" başlığı altında belediye seçimlerinin başladığını ve Halk

²⁸⁷ "Yeni Bir Fırka Mı?", *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1930, s. 1.

²⁸⁸ *Son Posta*, 14 Eylül 1930, s. 1.

²⁸⁹ "Türk Ocağı", *Milliyet*, 23 Eylül 1930, s. 1.

Fırkası'nın oyların çoğunu aldığını ama Serbest firkacıların iyi çalıştığını yazmıştır.²⁹⁰ Gazete, *“Ufak tefek Hadiseler Oluyor”* başlıklı haberinde seçimlerin çok çetin geçtiğini ama oyların dörtte üçünün Halk Fırkası'nın aldığını belirtmiştir.²⁹¹ *Cumhuriyet*, *“Hararetli Mücadeleler Oluyor”* başlıklı haberinde Hasköy'de belediye seçimleri esnasında silahlı ve bıçaklı adamların olaylar çıkardığını ve bu kişilerin nezaret altına alındığını, ayrıca Küçükpazar'da iki gün önce oy kullanmalarına rağmen tekrar oy atmak isteyenlerin tespit edildiğini yazmıştır.²⁹² *Cumhuriyet*, *“Sandık Başlarında Mücadeleler”* başlıklı haberinde Kasımpaşa ve Kumkapı'da sandıklara hücum edildiğini ve zabıtalara karşı gelindiğini yazmıştır.²⁹³ Gazete, devam eden günlerde, *“İntihabat Hararetini Kaybetti”* başlık yazısında seçimlerin artık sakin geçtiği örneklerle ilk sayfa haberi yapmıştır.²⁹⁴ *Cumhuriyet*, *“Birçok Yerlerde Hadiseler...”* başlıklı haberinde Antalya'dan sonra, Adana, Giresun ve Havza'da seçimler esnasında hadiseler yaşandığını tekrar gündemine aldığı görülmektedir.²⁹⁵ Gazete belediye seçimleri sonrasında *“İntihabatı Halk Fırkası Kazandı”* başlıklı haberinde sandıkların dün gece açıldığını Halk Fırkası'nın yüzde yetmişten fazla seçmenden rey aldığını yazmıştır.²⁹⁶ *Milliyet*, *“Serbest Firka Ne Yapacağını Şaşırıldı!”* başlıklı haberinde halkın belediye seçimlerinde yaşasın Gazi diye bağırıldığını ve halkın akın akın CHF'ye rey verdiğini, seçime valiliğin herhangi bir müdahalesinin olmadığını aktarmıştır.²⁹⁷ *Milliyet* gazetesi, bu haberin takibinde *“Serbestçiler Dün Birçok Hadiselere Meydan Verdiler”* başlıklı haberinde dünkü seçimlerin pek gürültülü olduğunu zabitanın olayları yatıştırdığını olay çıkarıcıların elebaşlarının yakalandığını okuruna iletmiştir.²⁹⁸ Gazete, *“Serbestçiler Dün Beşiktaş'ta Hadiseler...”* başlıklı haberinde seçimlerde yeni firka taraftarlarının olaylar çıkardığını, jandarmanın bu olayları durduğunu ve halka rey verdirmemek için mücadele ettiklerini söylemiştir.²⁹⁹ *Milliyet*, *“İntihaptan Zaferle Çıktık!”* başlıklı köşe yazısında belediye

²⁹⁰ “Belediye İntihabatı Başladı”, *Cumhuriyet*, 6 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹¹ “Ufak tefek Hadiseler Oluyor”, *Cumhuriyet*, 7 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹² “Ufak tefek Hadiseler Oluyor”, *Cumhuriyet*, 9 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹³ “Sandık Başlarında Mücadeleler”, *Cumhuriyet*, 11 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁴ “İntihabat Hararetini Kaybetti”, *Cumhuriyet*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁵ “Birçok Yerlerde Hadiseler...”, *Cumhuriyet*, 17 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁶ “İntihabatı Halk Fırkası Kazandı”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁷ “Serbest Firka Ne Yapacağını Şaşırıldı!”, *Milliyet*, 7 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁸ “Serbestçiler Dün Birçok Hadiselere Meydan Verdiler” *Milliyet*, 11 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁹⁹ “Serbestçiler Dün Beşiktaş'ta Hadiseler...”, *Milliyet*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1.

seçimlerini Halk Fırkası'nın kazandığını yazmıştır.³⁰⁰ *Akşam*, “*Fırkalarda İntihabat Faaliyeti*” başlıklı haberinde SCF'nin lideri Fethi Bey'in mevcut gazetelerle fırkasının münasebeti olmadığını söyleyen sözlerine yer vermiştir.³⁰¹ *Yarın*, belediye seçimlerine valilikler tarafından müdahaleler olduğuna dair haberler paylaşmaya başlamıştır.³⁰² Bu müdahalelerin Bursa, Kastamonu'da yoğunlaştığına hatta SCF'nin Bursa teşkilatının belediye seçimlerinden çekildiğini yazmıştır.³⁰³ *Yarın*, Eskişehir'de SCF'ye oy kullanmak isteyenlerin yaralandığı haberini vermiştir.³⁰⁴

Bu dönemde basında yer alan bir konu ise Gümüşhane Mebusu Cemal Hüsnü Bey'in Bern sefaretine atanması ile boşalan bu vekillığe Fethi Bey'in seçilmesi olmuştur. Gazeteler bu süreci yakından takip etmişlerdir. Mecliste SCF ve CHF arasında yaşanması ihtimal olan ve yaşanan gelişmeleri haber olarak okurlarına iletmışler. Cumhuriyet, “*Fethi Bey'in Yeni Beyanı*” başlıklı haberinde Fethi Bey'in “*Münakaşalarımızı, tenkitlerimizi millet kürsüsünde yapacağız, vergiler tahammülün fevkindedir.*” sözlerini gazetenin ilk sayfasından ana başlık olarak yazmıştır.³⁰⁵ *Milliyet*, “*Fethi Bey Mebus Oluyor mu?*” başlıklı haberinde, hükümetin Meclisin fevkalade toplantısında Bern sefaretine tayin edilen Gümüşhane mebusu Cemal Hüsnü Bey'in mebusluktan istifa ettiğini, Fethi Bey'in Gümüşhane mebusu olacağını, CHF Umumi Reisi Gazi'nin Halk Fırkası vekillerinden Fethi Bey'e rey vermesini istediğini de yazmıştır.³⁰⁶ Fethi Bey'in vekil olarak Meclise katılması sonucunda Meclis kürsüsünde yaşanan görüşmelerin basın tarafından takip edildiği görülmektedir. Örneğin, *Son Posta*, “*Millet Meclisi*” başlıklı haberinde, Fethi Bey'in “*Başvekil Kuvvetli Bir Fırka ile Küçük Bir Fırkaya Hücum Vaziyetindedir*” sözlerine karşılık İsmet Paşa'nın “*Biz Doğru Bildiğimiz Yolda Tek Başımıza Da Kalsak Gene Devam Ederiz*” sözlerine yer verip Mecliste yaşanan konuşmalara yer vermiştir.³⁰⁷

Henüz SCF'nin kendisini kapatmadan önce bazı gazetelerde firkanın kapatılacağına ya da bu fırkaya gerek olmadığına dair yazıların çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda *Son*

³⁰⁰ “İntihaptan Zaferle Çıktık!”, *Milliyet*, 19 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³⁰¹ “Fırkalarda İntihabat Faaliyeti”, *Akşam*, 25 Ağustos 1930, s. 1.

³⁰² *Yarın*, 18 Eylül 1930, s. 1.

³⁰³ *Yarın*, 22 Eylül 1930, s. 1.

³⁰⁴ *Yarın*, 25 Eylül 1930, s. 1.

³⁰⁵ “Yeni Kabine Teşekkül Etti”, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1930, s. 1.

³⁰⁶ “Fethi Bey Mebus Oluyor mu?”, *Milliyet*, 9 Eylül 1930, s. 1.

³⁰⁷ “Millet Meclisi”, *Son Posta*, 4 Teşrinievvel 1930, s. 1.

Posta, “Maksat Nedir” başlığı altında SCF’ye lüzum olmadığına dair simaların ortaya çıktığını aslında Halk Fırkası’nı daha kuvvetli hale getirenin SCF’nin eleştirileri sayesinde olduğuna değinmiştir.³⁰⁸ *Cumhuriyet* gazetesi, “Serbest Fırka Dağıldı” başlıklı haberinde Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın merkez heyetinin firkanın infisahına karar verdiğini ve kararın Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa’ya bildirildiğini yazmıştır.³⁰⁹

Gazete S.C.F’nin kendi kendini kapatmasından sonra “Fethi Bey’in Fırka Teşkilatına Beyannamesi” başlığı ile Fethi Bey’in SCF’ye yazdığı beyannameye şu şekilde “Büyük Gazimiz Mustafa Kemal Hz.’nin teşvik ve tasvibi ile S.C. Fırkasını tesis etmişim. Kanaatimce bu teşvik ve tasvip tabiatı ile teşkil edeceğim firkanın Gazi Hz.’ne karşı siyasi mücadeleye girmek ihtimalini bertaraf ediyordu. Esasen bu karar haricinde siyasi bir teşekküle vücut vermek mesuliyetini almağı hatırımıza getirmemişim. Hâlbuki tahakkuk eden şekle göre firkamızın katiyen Gazi Hz.’le siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetince kalabileceği anlaşılmıştır. Bu vaziyette kalacak siyasi bir teşekkülün mevcudiyetini fırka müessesini muhafaza ve idameyi muhal buluyorum. Bu sebeple S.C.Fırkasının feshine karar verdim. Bu kararın teşkilatımıza tebliğini rica ederken bana itimat eden ve benle teşriki mesai eden Cumhuriyetçi arkadaşlarıma derin minnettarlığımı ar ederim.” yer vermiştir.³¹⁰

Milliyet gazetesi “SCF Teşkilatının Lağvı Arifesinde” başlıklı haberinde Meclis koridorlarında kuvvetli bir rivayete göre muhalif firkanın taşra teşkilatını ilgaya karar verdiğini SCF’nin sadece parlamento dâhilinde muhalefet yapacağını yazmıştır.³¹¹ *Milliyet* gazetesinin bir gün sonraki “SCF Artık Mevcut Değildir” başlıklı haberinde SCF’nin kendi kendini feshettiğini, nedeni olarak ise Gazi’ye muhalefet etmemek olarak açıkladığını yazmıştır.³¹² *Akşam* gazete “Serbest Fırka” başlıklı haberinde Fethi Bey’in SCF’nin lağvedilmeyeceğini söylediğini, sadece Meclis dâhilinde çalışacağı ve Halk Fırkası binasındaki Meclis kütüphanesinin içindeki üç odanın SCF’ye tahsis edildiğini, buradan anlaşılanın S.C.F’nin Halk Fırkası’nın bir çatısı altında faaliyetlerini

³⁰⁸ “Maksat Nedir”, *Son Posta*, 3 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³⁰⁹ “Serbest Fırka Dağıldı”, *Cumhuriyet*, 17 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁰ “Fethi Bey’in Fırka Teşkilatına Beyannamesi”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹¹ “SCF Teşkilatının Lağvı Arifesinde”, *Milliyet*, 16 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹² “SCF Artık Mevcut Değildir”, *Milliyet*, 17 Teşrinisani 1930, s. 1.

sürdüreceğini belirtmiştir.³¹³ *Akşam*, “*Serbest Fırka Kendi Kendini Feshetmeğe Karar Verdi*” başlıklı haberinde, fırkanın kendisini kapattığını ilk sayfadan okuruna duyurmuştur.³¹⁴ *Akşam*, “*Serbest Fırka Neden Dağıldı?*” başlıklı haberde fırkanın iyi idare edilemediği için dağıtıldığını yazmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası, teşekkül ettiği zaman çok memnun olduklarını Mecliste iki fırkanın mevcudiyetinin her iki tarafı daha iyi çalışmaya sevk edeceğini ümit ettiklerini aktarmışlardır.³¹⁵ *Akşam*, “*Feshedilen Fırkada Tasfiye*” başlıklı haberinde SCF’nin bütün şubelerinin kapatıldığını, defterlerin merkeze gönderildiğini sadece merkez ocağının henüz açık olduğunu yazmıştır.³¹⁶ *Son Posta*, “*Müşkülât Karşısında*” başlıklı yazısında SCF lideri Fethi Bey’in teşkilat kurmaması, kendisini lağvedeceğine dair söylentilerin çıktığını okurlarına iletmiştir.³¹⁷ *Son Posta* bir gün sonraki haberinde ise “*Haber Doğrudur*” başlığı altında SCF’nin kendi kendini feshettiğini yazmıştır.³¹⁸ *Yarın*, “*Yalan*” başlıklı haberinde Serbest Fırkasının teşkilatının lağvedileceğinin yalan haber olduğunu okurlarına paylaşmıştır.³¹⁹

2.1.2. Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası Hakkındaki Değerlendirmeleri

SCF’nin kuruluşu ve sonraki faaliyetleri, ilgili gazetelerin köşe yazarlarının da yoğun bir şekilde takip ederek sürece dâhil oldukları görülmektedir. Köşe yazarları nerdeyse günü gününe SCF’nin kuruluşu ve bu süreçte yaşanan olayları günü gününe takip ettiği görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi (ABALIOĞLU), *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut (SOYDAN), Falih Rıfkı (ATAY), Ahmet Şükrü (ESMER), Yakup Kadri (KARAOSMANOĞLU), *Akşam* gazetesinden Necmeddin Sadık (SADAK), Hamdullah Suphi (TANRIÖVER), *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya (SERTEL) ve *Yarın* gazetesinden Arif (ORUÇ) Beylerin köşe yazıları tespit edilmiştir. Bu tasnif; SCF’nin kuruluşu, Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığı, Fethi Bey’in İzmir mitingi

³¹³ “Serbest Fırka”, *Akşam*, 8 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁴ “Serbest Fırka Kendi Kendini Feshetmeğe Karar Verdi”, *Akşam*, 18 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁵ “Serbest Fırka Neden Dağıldı?”, *Akşam*, 19 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁶ “Feshedilen Fırkada Tasfiye”, *Akşam*, 20 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁷ “Müşkülât Karşısında”, *Son Posta*, 17 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁸ “Haber Doğrudur”, *Son Posta*, 18 Teşrinisani 1930, s. 1.

³¹⁹ “Yalan”, *Yarın*, 17 Teşrinisani 1930, s. 1.

ve milli blok meselesi, 1930 Belediye Seçimleri, SCF'nin programı, SCF'nin kendisini fesih etmesi şeklinde sıralanmıştır.

2.1.2.1. Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu Hakkındaki Değerlendirmeleri

SCF'nin kuruluşu ile ilgili olarak *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut ve Falih Rıfkı, *Akşam* gazetesinden Necmeddin Sadık, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç Beylerin yazıları bulunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Yunus Nadi, “*Siyasette Tekâmül*” başlıklı yazısında SCF'nin kurulmasında Reiscumhurun etkisinin büyük olduğunu yazmıştır. Nadi, Gazi'nin bu süreçte firkalara tarafsız bir şekilde yaklaşacağını yeni firkanın memleketin hakiki ihtiyaçlarına cevap verebileceğini belirtmiştir.³²⁰ Yunus Nadi, “*Siyasi Terbiye İşî*” başlıklı yazısında Ali Fethi Bey'in son teşebbüsü ile memleketin daha inkişaflı bir şekil alacağını ve yeni firkanın memleketin siyasi terbiyesi adına büyük bir kazanım olacağını vurgulamıştır. Yazar, milletin varlığının her şeyden önemli olduğunu, yeni fırka kurulmasını Gazi'nin büyüklüğünün bir göstergesi olarak yorumlamıştır.³²¹ Nadi, “*Yeni Firkanın Umumi Telakkisi*” adlı köşe yazısında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bir ihtiyaç doğrultusunda oluşturulduğunu, çok partili yaşamın demokrasinin, Cumhuriyetin ve fikir hürriyetinin vazgeçilmez bir parçası olduğuna değinmiştir. Nadi, Türkiye'de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın büyük görevler yaptığını ancak hataları varsa bunları gözden geçirerek kılı kırk yaracağını yazmıştır. Ayrıca Nadi, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın başlı başına tarih sayılacak kadar şerefli bir maziye malik olduğunu ve İstiklal Muharebeleri'nden mükemmel bir program hayata geçirdiğini belirtmiştir. Yazar, Serbest Cumhuriyet Fırkası'na, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk günden itibaren ağabeylik yaptığını ve bu durumdan herkesin memnun olduğunu aktarmıştır.³²² Yunus Nadi, “*Fırkacılık Münakaşaları*” başlığı yazısında Fethi Bey sayesinde yeni firkanın akıl ve mantık yolunda ilerlediğini yazmıştır. Nadi, demokrasinin esasının kalem ve kelam

³²⁰ Yunus Nadi, “*Siyasette Tekâmül*”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1930, s. 3.

³²¹ Yunus Nadi, “*Siyasi Terbiye İşî*”, *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1930, s. 1.

³²² Yunus Nadi, “*Yeni Firkanın Umumi Telakkisi*”, *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

hürriyetinden oluştuğunu ve Türkiye'nin hakiki bir demokrasiye ulaşması için yeni bir fırka kurulmasının gayet mantıklı olduğuna değinmiştir. Yazar, Fethi Bey'in eski tecrübelerden dolayı siyasi hayatta çok dikkatli olduğunu özellikle fırka münakaşalarında da Fethi Bey'in bu özelliğinin göze çarptığına değinmiştir.³²³ Yunus Nadi, “*Önümüzdeki İmtihan!*” başlığı köşe yazısında çok partili yaşamın önemine vurgu yapmıştır. Yazar, yeni fırka ile birlikte Türkiye'nin yeniden hürriyet imtihanına çağrıldığını farklı fırkaların fikir namına, hürriyet namına, hatta Cumhuriyet namına, çok önemli görevler üstleneceğini belirtmiştir. Nadi, iki fırkanın mücadeleye henüz başladığını ve geçmişte Türkiye'de yine fırka mücadelelerinin yaşandığını ancak geçmişte bu mücadelenin Türkiye'ye fayda yerine zarar getirdiğini vurgulamıştır. Nadi, Cumhuriyetin ve hürriyetin vazgeçilmez unsurlarından bir tanesinin çok partili hayat olduğunu belirtmiştir. Yazar, Cumhuriyetin tarifini yaparken, Cumhuriyetin halk iradesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ve milletin kendi siyasi tercihini seçeceğine değinmiştir. Nadi, özellikle sadece tenkitle fırkacılık yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Nadi, geçmişte çok partili yaşamın Türk milletine çok ağır tahribat yaptığını bunun için çok partili hayatta sadece fikirlerin çarpışması gerektiğini yazmıştır.³²⁴ Yunus Nadi SCF'nin kuruluşuyla ilgili diğer yazısında “Fırka Teşkilatı” adıyla *Cumhuriyet* gazetesinde yer almıştır. Nadi, CHF'nin hiçbir devrinde yazılmamış denilecek büyüklükte işler yaptığını ama memlekette tek Halk Fırkası'nın bulunmasının demokrasi hayatının tek bir fırka ile yürümesinin uygun olmadığını vurgulamıştır. Yeni fırkanın kurulması ile serbest münakaşa ortamının oluştuğu için önemli olduğunu aktarmıştır.³²⁵ Yunus Nadi, “*Fırka Ciddi Esaslara İstinat Etmelidir*” başlığı altında yeni kurulan fırkanın biran önce programını oluşturması gerektiğine değinmiştir. Öncelikle Nadi, Ağaoğlu Ahmet Bey'in SCF ile CHF'nin bütün esaslarda aynı olduğunu belirten sözlerini eleştirmiştir. Yazar, bu şekilde düşünüldüğünde SCF'nin sadece tenkit hakkının kaldığını, bunların zaten milli bir hak olduğunu bunun üzerine bir fırka kurulamayacağını vurgulamıştır. Nadi, fırkanın kendisini liberal olarak tanımlanmasının yeterli olmadığını, Fethi Bey'in biran önce

³²³ Yunus Nadi, “Yeni Fırkanın Umumi Telakkisi”, *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1930, s. 1.

³²⁴ Yunus Nadi, “Önümüzdeki İmtihan!”, *Cumhuriyet*, 4 Eylül 1930, s. 1.

³²⁵ Yunus Nadi, “Fırka Teşkilatı”, *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1930, s. 1.

temelleri sağlam bir program oluşturması gerektiğini yalnız vergilerin yüksekliği üzerinden siyaset yapılamayacağını aktarmıştır.³²⁶

Milliyet gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey'in SCF'nin kuruluşu ile ilgili yazıları mevcuttur. Mahmut Bey, *Milliyet* gazetesindeki ilk yazısını, “Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin Yeni Fırka...” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Serbest Cumhuriyet Fırkası adı ile yeni bir siyasi teşekkülün vücut bulduğunu ve yeni fırkanın İsmet Paşa hükümetinin takip ettiği umumi siyaseti eleştirdiğini ve bu fırkanın eleştirilerin sadece iktisadi ve mali sahalarda kalmadığını; adalette, dâhili ve harici işlerde de yoğunlaştığını belirtmiştir. Mahmut Bey, bu eleştirilere sırası gelince hükümetin gerek matbuat aracılığı ile gerek Meclis kürsüsünde cevap verebileceğini aktarmıştır. Mahmut Bey, İsmet Paşa'nın yeni siyasi fırkayı, siyasi hayatta büyük bir tekâmül safhası olarak değerlendirdiğini ve hemen bir münakaşaya girmeye gerek duymadığını ayrıca yeni fırkanın kuruluşunu endişe ve çatık bir yüzle değil güzel yüzle karşıladığını yazmıştır.³²⁷ Mahmut Bey'in ikinci yazısı “Yeni Safha” başlığı ile *Milliyet*'te yer almıştır. Mahmut Bey, yeni fırka ile birlikte siyasi hayatta yeni bir mücadelenin başladığını ve hükümetin gerçekleştirdiği icraatlara ait vatandaşların aklına birçok sorular gelse de söylenmediğini vatandaşın ağızlarının kitlendiğini bu bakımdan yeni fırka ile birlikte bu ıstırabın sona ereceğini belirtmiştir. Yazar, hükümet taraftarlığı ile tanınan gazetelerin dahi yeni kurulan fırkanın haberlerine ilk sayfadan yer verdiğini aktarmıştır. Mahmut Bey, yeni fırkanın eleştirilerine hükümet yetkililerinin neden cevap vermediğini anlayamadığına da değinmiştir. Bu bağlamda bu eleştirilere CHF'nin ve matbuatın sessiz kalmasındaki en temel şeyin yeni kurulan fırkaya sadece zaman vermekten kaynaklandığını belirtmiştir. Mahmut Bey, SCF'nin eleştirilerini hükümetin yetkililerinin güler yüzle karşıladığını ve gerçekte yeni kurulan fırkanın açıklamaları sonucunda hükümetin daha da güçlendiğine değinmiştir. Yazar, yeni fırkanın Cumhuriyetçi, inkılapçı ve milliyetçi olmasını temenni ettiğini belirterek yazısını noktalamıştır.³²⁸ Mahmut Bey'in, üçüncü yazısı “Yeni Fırka Etrafında” başlığı ile gazetede yer almıştır. Mahmut Bey, SCF'nin lideri Fethi Bey'in gayelerini matbuata anlattığına değinerek yazısına giriş yapmıştır. Yazar, İsmet Paşa'nın

³²⁶ Yunus Nadi, “Yeni Fırkanın Mahiyeti”, *Cumhuriyet*, 5 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³²⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin Yeni Fırka...”, *Milliyet*, 11 Ağustos 1930, s. 1.

³²⁸ Siirt Mebusu Mahmut, “Yeni Safha”, *Milliyet*, 16 Ağustos 1930, s. 1.

ve matbuatın Cumhuriyetçi bir fikra teşekkülünü memnuniyetle karşıladığını ayrıca İsmet Paşa'nın yeni fırkanın tenkitlere en kısa zamanda cevap vereceğini belirtmiştir. Mahmut Bey, Türkiye'de sadece Cumhuriyetçi fırkaların yaşayabileceğinin bir göstergesi olarak yeni bir fırkanın kurulduğunu vurgulamıştır. Yazar, yeni fırka ile birlikte halkta yeni ümitlerin doğduğu gibi birçok hırsların da tekrar ortaya çıktığını, bu bakımdan yeni fırkanın demagojiden uzak durmasının gerektiğini ve Cumhuriyetçi zatların böyle bir çıkmaza girmekten de kaçınması gerektiğini yazmıştır. Mahmut Bey, SCF'nin yeni bir imtihan geçirdiğini, böylece Türkiye'de siyasi terbiyenin kemal derecesinin ortaya çıkacağını yazmıştır. Yazar, bundan dolayı yeni yolda yürüyenlerin Türk milletine ve tarihine karşı ağır bir mesuliyet üstlendiğini vurgulayarak yazısını tamamlamıştır.³²⁹ Mahmut Bey, "*Hakikati Unutmayalım*" başlıklı yazısında yeni fırkanın doğuşuyla yeni bir hürriyet edebiyatının cereyan ettiğini hiçbir fırkanın bir ülkeye uçsuz bucaksız hürriyet ve refah getiremeyeceğini vurgulamıştır. Yazar, bu süreçte asla unutulmaması gerekenin yeni fırkanın doğuşunu ve inkişafını isteyen bugün iktidar mevkiinde bulunan C.H.F'nin yetkilileri, Umumi Reisi Gazi Mustafa Kemal ve İsmet Paşa olduğunu vurgulamıştır. Yazar, Şeyh Sait isyanının neticelerinin unutulmaması gerektiğini, İsmet Paşa'nın harp ve siyaset cephesinde büyük tecrübelerle sahip olduğunu, İstiklal Mahkemeleri, Takrir-i Sükûn Kanunu ve tek fırka sisteminin sonucu bu isyan neticesinde fevkalade tedbirler alındığını yazmıştır. Mahmut Bey, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresinin bittiğini ve İstiklal Mahkemeleri'ne artık gerek kalmadığını memleketin normal bir hale geldiğini ama yine de hürriyet edebiyatı hayaline kapılmamak gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, Türkiye'nin artık ikinci bir fırka teşekkülüne mani olmayacak siyasi bir hürriyetlere müsait olacak derece kemale ulaştığını aktarmıştır. Bundan dolayı yeni fırkanın doğuşu aslında CHF'nin muvaffakiyeti sayılabileceğini, ayrıca geçmişten gelen tecrübeler neticesinde İsmet Paşa'nın aldığı tedbirlerin ise gayet normal olduğunu aktarmıştır.³³⁰ Mahmut Bey, yeni fırkanın tenkit yaparken ciddi ve samimi olması gerektiğini "*Ciddi ve Samimi Olalım*" başlığı altında değinmiştir. Mahmut Bey, İsmet

³²⁹ Siirt Mebusu Mahmut, "Yeni Fırka Etrafında", *Milliyet*, 18 Ağustos 1930, s. 1.

³³⁰ Siirt Mebusu Mahmut, "Hakikati Unutmayalım", *Milliyet*, 24 Ağustos 1930, s. 1.

Paşa hükümetinin idare prensiplerinin ve icraatının her şeyin hesabını verebileceğini aktarmıştır.³³¹

Milliyet gazetesinde SCF'nin kurulması ile ilgili köşe yazıları bulunan diğer bir kişi de Falih Rıfkı Bey'dir. Falih Rıfkı Bey, ilk olarak “*Yeni Fırka Doğarken*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Falih Bey, yeni fırka ile ortaya çıkacak fikir kavgaları sonucunda CHF'nin daha da güçleneceğini ve Halk Fırkası'nın en büyük eserinin garplı hükümetçilik olduğunu bu bakımdan Fethi Bey ve İsmet Paşa'nın garplı bir devlet adamı olduğunu yazmıştır. Falih Rıfkı, yeni fırkanın Cumhuriyetçi olması gerektiğini en korkunç düşmanın demagoji olduğunu ayrıca yeni fırkanın muhalefet yapma muvaffakiyetini çok doğru kullanması gerektiğini aktarmıştır. Yazar, muhalefete alkış tutanların çok olacağını ve aslında bu alkışları yapanlardan bazılarının Cumhuriyet fikrine karşı oldukları için SCF'nin yanında yer aldığını aktarmıştır. Yazar, memlekette Cumhuriyet ve inkılap esaslarını sarsmak isteyenlere hiçbir zaman fırsat verilmediğini aktarmıştır.³³²

Akşam gazetesinden Necmeddin Sadık, “*Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Kabil Değildir!*” başlıklı köşe yazısında yeni fırkanın kurulmasındaki önemin üzerinde durmuştur. Sadık, kelim ve matbuat hürriyetini Cumhuriyet idaresinin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirmiştir. Yazar, bazı yerlerde kelim hürriyetinin matbuatın cahil ve namert kalemlerinin elinde şantaj unsuru olarak kullanıldığını aktarmıştır. Sadık, hürriyetin bazen bir silah haline gelebileceğini, devletin oluşturacağı kanunlarla bu durumları engellemesi gerektiğini yazmıştır. Yazar, hürriyetten ve muhalefetten korkmaması gerektiğini ve demokrasi için muhalefetin gerektiğini yazmıştır.³³³ Necmeddin Sadık, yeni fırkanın kuruluşu hakkındaki köşe yazılarına “*Dikkat!*” başlığı ile devam etmiştir. Sadık, Gazi Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Kâzım Paşa tek fıkralı Meclisin yetersiz kaldığını bunun için de bir muhalif fırkanın kurulmasına Ankara ile geçen yıl görüşüklerini belirtmiştir. Yazar, muhalefet fırkasının oluşturulmasını, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Paris Sefiri Ali Fethi Bey'den istediğini ve bu sürecin İsmet

³³¹ Siirt Mebusu Mahmut, “Ciddi ve Samimi Olalım”, *Milliyet*, 21 Ağustos 1930, s. 1.

³³² Falih Rıfkı, “Yeni Fırka Doğarken”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

³³³ Necmeddin Sadık, “Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Kabil Değildir!”, *Akşam*, 13 Eylül 1930, s. 1.

Paşa tarafından ise samimiyetle teşvik edildiğini aktarmıştır. Sonuç olarak da Fethi Bey'in SCF'yi teşekkül ettiğini ve Fethi Bey'in, kısa yoldan, hatta uzun yoldan makamı iktidara çıkması arzusunda olsaydı sefirlikten istifa edip Halk fırkası mebusu olarak Meclise girerek amacına ulaşabileceğini belirtmiştir. Sadık, Halk Fırkası ekseriyette kaldıkça, iktidar makamının Fethi Bey'e kapandığını yazmıştır. Yazar, muhalefet fırkasının derin bir ihtiyaç sonucu doğduğunu ve Cumhuriyetin kökleşmesi için muhalefetin elzem olduğunu aktarmıştır. Sadık, yeni fırka kurulurken SCF'nin kuruluşunu teşvik ettiğini ve hâlâ düşüncesinin bu doğrultuda olduğuna değinmiştir. Necmeddin Bey, yeni fırkaya vücut vererek Fethi Bey'i bu işin başına getiren yüksek dehanın düşündüğü tarzda bir muhalefetin Cumhuriyetin ebedileşmesi için zaruri olduğunu vurgulamıştır. Yazara göre yeni fırkadan devlet idaresine ait yeni fikirler beklenirken ülkede yaşasın hürriyet, seslerin yükseldiğini Meclis kürsülerinden fikir müsademesi yerine, fikir ve kalem erbabının nezih tenkitleri yerine küfürler işitildiğini yazmıştır. Necmeddin Bey, bu olayları çıkaran kişilerin aslında Fethi Bey'i fikirleri ve partisi ile alakalı kişiler olmadığına değinmiştir.³³⁴ Necmeddin Sadık, "Fırkaların Mahiyeti ve Manası" başlıklı köşe yazısında ise fırkaları kimlerin kurması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Yazar, siyasî fırkaların memlekette mevcut siyasî, içtimaî fikir cereyanları etrafında teşekkül etmesi gerektiğini yazmıştır. Sadık'a göre bir fırkayı doğuran içtimaî cereyan ne kadar kuvvetli ve ne derece sarih ise, hem vicdanlardaki mevkii hem de memleket dâhilinde işgal ettiği yerin o kadar geniş ve kuvvetli olacağını aktarmıştır. Yazar, bir ülkede muhafazakârların, radikallerin, sosyalistlerin hatta kraliyet ailesine bağlı fırkaların olabileceği üzerinde durmuştur. O fırkaların temsil ettiği fikirler, memleketin menfaatleri ile örtüşmesi gerektiğini ve kısacası sırf muhalefet için fırka oluşturulamayacağını, fikir için fırka kurulabileceğini yazmıştır. Sadık, dünyanın hiçbir memleketinde, muhtelif siyasî ve içtimaî kanaatlar besleyen fakat yalnız hükümetteki fırkaya şu veya bu sebeple muhalif olmak noktasında birleşen insanlardan mürekkep fırka olmadığını belirtmiştir.³³⁵

SCF'nin kuruluşu hakkında yazısı bulunan diğer bir kişi *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya'dır. M. Zekeriya, ilk yazısını "Fethi Beyin Yeni Fırkası" başlığı ile kaleme

³³⁴ Necmeddin Sadık, "Dikkat!", *Akşam*, 14 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³³⁵ Necmeddin Sadık, "Fırkaların Mahiyeti ve Manası", *Akşam*, 15 Teşrinievvel 1930, s. 1.

almıştır. Zekeriya, Paris Büyükelçisi Fethi Bey'in yeni bir fırka teşkil etmek üzere olduğunu ve bu fırkanın Halk Fırkası gibi Cumhuriyetçi ve laik olacağını fakat Halk Fırkası'na nispetle ziyade sola mütemayil bulunacağını aktarmıştır. Yazar, Fethi Bey'in henüz fırkasını ve programını oluşturmadığından dolayı yeni fırkanın siyasi mahiyeti hakkında henüz mütalaa bir beyanın imkânsız olduğunu aktarmıştır. Zekeriya, en basit açıklama ile Türkiye'de tek fırka ile tam demokrasi olamayacağını üstünde durmuştur. Yazar, demokrasi ile idare edilen memleketlerin hepsinde birkaç tane fırkanın mevcut olduğunu aktarmıştır. Bu bakımdan tek fırka ile tek bir fikrin olacağını, bunun da tek fikirli bir cemiyette olduğunu yazmıştır. Zekeriya, bir fikrin ya da bir sınıfın hâkim olduğu yerde o fikir veya sınıfın baskısı olacağını aktarırken, tek fırkanın hâkimiyetini mazur gösterebilecek ikinci bir sebep ise bir cemiyetin mühim inkılaplar geçirmekte olması durumunda kabul edilebileceğine değinmiştir. Yazar, inkılapların bazı sınıfları ya da kişileri hoşnut etmeyebileceğini, bunun nedeninin ise senelerce alışılmış birçok müesseseleri değiştirilmesinden kaynaklandığını vurgulamıştır. Zekeriya, hayata geçirilen inkılapların yaşayabilmesi ve muvaffak olabilmesi için muvakkaten bir fırkanın tahakkümü izin verilebileceğini fakat inkılaplar bitince bu gayri tabiiğin ortadan kalkacağını aktarmıştır. Yazar, o vakit tek fırkanın diğer fırkalara da yaşama imkânı vermesinin zaruret olduğunu ve demokrasi muhtelif fikirlerin çarpışmasını isteyeceğine değinmiştir. Zekeriya, bir fikrin ve bir zümrenin hâkim olduğu her yerde hayatın duracağını ve bu durgunluğun devam etmesinin aslında o cemiyetin yok olmasına zemin sağlayacağına değinmiştir. Zekeriya, ikinci bir fırka kurulmasının nedenini ise hayata geçirilen inkılabın artık sarsıntıdan korkmadığının bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Yazar, yeni oluşturulacak fırkayı sola yakın görmüş bunun sevinilecek bir hadise olduğunu belirtmiştir. Zekeriya, bir ülkede inkılabın tam olarak gerçekleşmesinin bir göstergesinin demokrasinin bütün unsurları ile hayata geçmesi ile anlaşılacağını savunmuştur. Yazar, bundan dolayı kendisinin ve *Son Posta'nın* bu fırkanın teşekkülünü memnuniyetle karşıladığını yazmıştır.³³⁶ Yeni fırkanın kuruluşu hakkında M. Zekeriya ikinci yazısında “*Yeni Fırkanın Manası*” adı ile gazetede yer almıştır. Zekeriya, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın son zamanlarda birçok tenkitlere maruz kaldığını, hükümetin bilhassa mali siyasetinin şiddetle tenkit edildiğini ve memleketin her tarafında

³³⁶ M. Zekeriya, “Fethi Beyin Yeni Fırkası”, *Son Posta*, 10 Ağustos 1930, s. 3.

hükümetin icraatına ve siyasetine karşı hafif bir muhalefet sezildiğini aktarmıştır. Yazar, tek fırka sisteminin hariçte de hoş görülmediğini ve Türkiye’de demokrasinin tam olarak yerleşmediği düşüncesine neden olduğunu yazmıştır. Zekeriya, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın hükümetin malî, iktisadî ve idarî siyasetini beğenmediğini ayrıca inhisarları kaldıracacağını, vergileri azaltacağını, fikir ve içtima hürriyetleri için gayret edeceğini belirtmiştir. Zekeriya, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Cumhuriyet Halk Fırkası’nın içinden çıktığını aktarmış; bu bakımdan firkanın teşekkülü aslında Halk Fırkası’nın kendi kendisini tenkit ettiğini ve kendi kendisini beğendirmesi gerektiği anlamına geldiğine değinmiştir. Bu bağlamda yeni firkanın programı Halk Fırkası’nın kendi siyasetinin kusurlu noktalarını kabul ve itiraf edip halka ilan etmesinden ibaret olduğunu yazmıştır.³³⁷ M. Zekeriya’nın üçüncü köşe yazısı *Son Posta*’da “*Hüsni Niyet ve Menfaati Memleket*” başlığı ile yer almıştır. Yazar, Fethi Bey’in Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın teşkiline teşebbüs etmesi Halk Fırkası erkânınca da iyi karşılandığını ve Halk Fırkası erkânı: “*Biz hüsni niyetle ve memleket menfaatleri gözetilerek yapılacak bir muhalefetten çekinmeyiz*” sözleriyle firkanın kuruluşunu desteklediğini yazmıştır. Yazar, fırka gazeteleri memleket menfaati noktasından yapılan tenkitlere iyi bakmadığını hatta bu eleştirilerden dolayı bu kişileri defalarca mahkemelik olduğunu ve dünyanın hiçbir tarafında matbuat böyle lüzumlu lüzumsuz şeyler için mahkemeye verilmediğine değinmiştir. Bu bakımdan matbuatın sık sık mahkemelere sevk edilmesi bu gazetelerin aslında tenkide alışmadığının bir göstergesi olduğunu aktarmıştır. Yazar, tenkide tahammül etmeyenlerin icraatlarının sağlamlığından emin olmayanlar olduğunu, yaptığı işi inanarak ve bilerek yapanların tenkitten korkmayacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda memleketin her evlâdının hükümetin icraatını tenkit ve kontrol etme hakkına sahip olduğunu çünkü Cumhuriyet ve demokrasinin tenkit ve kontrol ikânı ile sağlaştığını yazmıştır.³³⁸ M. Zekeriya üçüncü yazısını “*Yeni Fırka Sağ Mıdır? Sol Mudur?*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Fethi Bey’in kendi fırkasını sol bir fırka olarak kabul ettiğini ve sağ ve sol sıfatları Türkiye’de yeni kullanılan tabirler olduğu için izaha muhtaç olduğunu vurgulamıştır. Yazar, mevcut içtimai nizamın olduğu gibi muhafazasına veya zamana göre ıslah ve tadili ile idamesine taraftar olan firkaların sağ, içtimai nizamın

³³⁷ M. Zekeriya, “Yeni Fırkanın Manası”, *Son Posta*, 11 Ağustos 1930, s. 3.

³³⁸ M. Zekeriya, “Hüsni Niyet ve Menfaati Memleket”, *Son Posta*, 13 Ağustos 1930, s. 3.

değişmesini isteyen fırkalara sol fırkalar denildiğini; ayrıca bütün memleketlerde muhafazakâr ve liberal fırkaların olduğunu yazarken muhafazakâr fırkaların da mevcut içtimai nizamın değişmesine muhalefet ettiğini yazmıştır. Liberal fırkaların ise içtimai nizamın devamı temin için teceddüt ve ıslahat yapılmasına taraftar olduğunu, fakat değişmesi bu fırkaların da istemediği için bu fırkaları sağ fırka olarak tanımlamıştır. Ayrıca her memlekette sosyalist fırkaların bulunduğu bunların ise genellikle içtimai nizamdan memnun olmadığı için mevcut bütün müesseselerin yıkılmasını ve değişmesini istediklerini yazmıştır. Zekeriya, bir de bu iki sınıf fırkalar arasında mevki alan üçüncü bir firkanın ise sosyal demokratların olduğunu, bunların bazı noktalarda liberallere, bazı noktalarda sosyalistlere benzediğini belirtmiştir. Yazar, bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra Fethi Bey'in Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı liberal bir fırkaya benzediğini ve yeni firkanın, mevcut içtimai düzeni korumak istediği için sağ fırka olduğunu yazmıştır. Zekeriya, Fethi Bey'in Halk Fırkası'nın mevcut görüşünü dikkate alarak, kendi fırkasının sol olduğunu belirtmiştir. Yazar, SCF'nin, ecnebi sermayesini istemesi ve Cemiyeti Akvam'a girmeye talip olması ile Halk fırkasına göre sağ bir fırka olduğunun göstergesi olduğunu savunmuştur. Yazar, memleketin biraz daha sol fırkaya ihtiyacı olduğunu, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bu ihtiyacı doldurmuş olmasını temenni etmiş fakat vazifeyi üçüncü firkanın dolduracağı görüşüne varmıştır.³³⁹ M. Zekeriya bu yazısında Türkiye'de üçüncü bir fırkaya ihtiyaç olup olmadığına dair iki tane yazı kaleme almıştır. M. Zekeriya ilk önce "Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Vardır" başlıklı köşe yazısında bu sorunun cevabını aramıştır. Yazar, halkın yeni firkadan fazla bir şey beklemediğini sadece derdini anlayan ihtiyaçlarına cevap veren bir fırka istediğini vurgulamıştır. Zekeriya, *"Türkiye demokrasisinin tekâmülü seyrinde bütün içtimai ve meslekî zümrelerin menfaatlerini yakından takip edecek siyasî teşekküllerin tebellürü beklenebilir"* sözleriyle üçüncü bir firkanın zorunluluğunu yazıya dökmüştür. Yazar, fırkaların ya muayyen fikirlerinin ya da sınıflarının olması gerektiğini bu özelliklere sahip olmayan fırkaların vücut bulmasına lüzum ve ihtiyaç olmadığını, bundan dolayı memlekette şimdiye kadar birçok fırkaların doğup kısa sürede yok olduğunu yazmıştır. Bu bakımdan Halk Fırkası'nın hem muayyen fikre hem de muayyen bir sınıfa sahip olduğunu ayrıca Halk Fırkası'nın istinat ettiği fikrin Cumhuriyet ve demokrasi olduğunu,

³³⁹ M. Zekeriya, "Yeni Fırka Sağ mıdır? Sol mudur?", *Son Posta*, 15 Ağustos 1930, s. 3.

istinat ettiği sınıfın ise şehirlerde tüccar, komisyoncu, eşraf ve memur olduğunu vurgulamıştır. Yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın da Halk Fırkası ile aynı fikir ve sınıflara hitap ettiğini, fakat Türkiye'nin 14 milyon nüfusun dörtte üçü çiftçilikle uğraştığını ve şimdiye kadar bu sınıfın ihtiyaç ve menfaatlerini müdafaa eden bir fırka teşekkül edilmediğini aktarmıştır. Yazar, bundan dolayı köylünün metruk kaldığını ve ülkenin üçüncü biri fırkaya şiddetle ihtiyacı olduğunu aktarmıştır. Böylece işçi ve çiftçinin memleket idaresinde kontrol imkânına malik olabileceğini aktarmıştır.³⁴⁰ M. Zekeriya, ilerleyen günlerde “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Yok mu?” başlığı ile üçüncü fırka düşüncesini tekrar köşesine taşımıştır. M. Zekeriya, üçüncü fırka düşüncesinin hükümetin ve Halk Fırkası'nın gazeteleri tarafından beğenmediğini fakat yanıldıklarını vurgulamıştır. Yazar, Halk Fırkası'nın köylünün sırtından aşarı kaldırdığını ama bununla köylünün derdinin bitmediğini çünkü köylüden ağnam vergisi, arazi üzerinden ağır vergiler ve her sene köylüden mahsulünün yüzde on ikisinin alındığını yazmıştır. Yazar, aşar kaldırılmasına rağmen köylünün hâlâ Ziraat Bankası'ndan ve eşraftan ağır faizlerle para almak zorunda kaldığını aktarmıştır. Aşarın kaldırılması ile köylünün ihtiyacının bitmediğini ayrıca memlekette bir işçi sınıfının mevcut olduğunu ancak bu işçilerin haklarını veren, bunları himaye eden bir iş kanununun bile bulunmadığını yazmıştır. Yazar, memleketin efendisini eğer köylü ise bu efendiye hiç olmazsa söz söyleme imkânının verilmesi gerektiğini aktarmıştır.³⁴¹

SCF'nin kuruluşunun önemini, *Yarın* gazetesinden Arif Oruç, “*Hakikat Budur!*” başlıklı yazısıyla değerlendirmiştir. Oruç, yazısında tek bir zümrenin tahakkümü memleketi mutlak bir çıkmaza sürükleyebileceğini, bu bakımdan yeni fırkanın kurulması Türkiye'de vatandaşlar arasında büyük bir hassasiyet ve samimi bir alaka uyandırdığını, yazarken burada anlaşılması gerekenin ise SCF'nin kısa sürede büyüyeceği olduğunu vurgulamıştır. Oruç, Halk Fırkası'na mensup gazetelerin telaşlı ve asabi yazılarından da bunu görmenin mümkün olduğunu aktarmıştır. Yazar, SCF'nin memleket idaresinde yapılan yanlışlıkları vatandaşların şikâyetleri ile birlikte Cumhuriyet'e yakışır bir şekilde idareye hâkim olmak istediğini aktarmıştır. Oruç'a göre, memleketin şuurlanmış bir teşekküle yıllardan beri ihtiyaç duyduğunu, vatandaşların idaresizlik yüzünden

³⁴⁰ M. Zekeriya, “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Vardır.”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930, s. 3.

³⁴¹ M. Zekeriya, “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Yok mu?”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1930, s. 3.

bunaldığını ve İsmet Paşa'nın dar bir fırkacılık yapmasından dolayı Meclisin harekete geçemediğini iki fırkanın Mecliste bulunmasının ise Mustafa Kemal Paşa'nın yarattığı inkılabın bir eseri olarak aktarmıştır.³⁴² Arif Oruç, “*Halk Fırkası Matbuatının Bugünkü Hali Bir Hayli Gariptir*” başlıklı köşe yazısında SCF'nin kurulacağı günden itibaren Halk Fırkası'na mensup bazı gazetecilerin “inkılap, menfaat” başlıkları altında yazılar yazmaya başladıklarını belirtmiştir. Oruç, bu gazetelerin SCF'ye girmek isteyen vatandaşların tasnifini bile yapıldığını ancak Fethi Bey gibi azim ve irade sahibi, geçmişini temiz bir siyaset adamının “*Benim meslekim fikir vadisinden ayrılmamaktır. Ben Cumhuriyetçi ve laik vatandaşların reylerini almak isterim. Cumhuriyetçi ve laik olmak şartı ile herkes fırkaya aza olabilir!*” sözleriyle bu kişilere cevap verdiğini aktarmıştır.³⁴³ Arif Oruç, “*Şahsiyat Yok!*” başlıklı yazısında halk Fırkası'na mensup bazı gazetelerin Fethi Bey'in beyanat ve neşriyatından endişe duyduğuna dair yazılar yazdığını vurgulamıştır.³⁴⁴ Arif Oruç, “*Milleti Yok Yere İncitmekten Tevakkî Edilmek Lazımdır!*”, başlıklı yazısında ise SCF'nin kuruluşu, Halk Fırkası yöneticileri arasında iyi karşılandığı gibi yeni fırkanın bir fikir hareketi olarak görüldüğünü aktarmıştır. Yeni fırka, tamamen boş bırakılmış muhalefet görevini üstlendiğini belirtmiştir. Oruç, SCF'nin kurulmasının ardından üç beş gün geçmesine rağmen karşı taraf gazetelerinde bir hırçınlık, bir asabiyet ve bir telaş görülmeye başladığını aktarmıştır. Yazar, Ali Fethi Bey'in şimendifer ve vergi meseleleri üzerindeki eleştirilerinden sonra bu gazetelerin hücumlarının arttığını yazmıştır.³⁴⁵

2.1.2.2. Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı'nın Tarafsızlığı Hakkındaki Değerlendirmeleri

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve daha sonrasında yazarlar arasında tartışma konusu Cumhurbaşkanlığı'nın tarafsızlığı meselesi olmuştur. Bu konu ile ilgili olarak; *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey,

³⁴² Arif Oruç, “Hakikat Budur!”, *Yarın*, 22 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁴³ Arif Oruç, “Halk Fırkası Matbuatının Bugünkü Hali Bir Hayli Gariptir”, *Yarın*, 18 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁴⁴ Arif Oruç, “Şahsiyat Yok!”, *Yarın*, 23 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁴⁵ Arif Oruç, “Milleti Yok Yere İncitmekten Tevakkî Edilmek Lazımdır!”, *Yarın*, 9 Eylül 1930, s. 1-2.

Akşam gazetesinden Necmeddin Sadık ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç'un köşe yazıları tespit edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Yunus Nadi, “*Reisicumhur Hz. Dâhili Siyasette Bitaraftır*” başlığı adı altında Gazi'nin bir firkada aradığı en önemli özelliğin öncelikle laiklik ve Cumhuriyetçilik olduğunu vurgulamıştır. Yazar, Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Cumhuriyet Fırkası'nın hem banisi hem de reisi olduğunu belirtmiştir. Nadi, Reisicumhurluk makamındaki bir kişinin herhangi bir tarafı tercih etmemesi gerektiğini, bundan dolayı Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Fethi Bey'e yazdığı mektupta firkalara karşı tarafsız olduğunu vurgulamıştır. Nadi, Gazi'nin bu açıklaması üzerine tarafsızlık meselesinin çözüldüğünü savunmuştur. Yazar, Gazi'nin Reisicumhur olduğundan beri firka işleriyle meşgul olmadığını ama Cumhuriyete saldıranlara göz yummasının da mümkün olmayacağını, Cumhuriyeti bozmaya çalışmanın hürriyet özgürlüğü ile açıklanamayacağını ve Gazi'nin bu hassasiyetleri dışında iki firkaya da tarafsız olacağına değinmiştir.³⁴⁶

Milliyet gazetesi yazarlarından Mahmut Bey, “*Fırkalar Karşısında Gazi*” başlıklı köşe yazısında, Cumhurbaşkanlığı'nın tarafsızlığı konusuna köşesine taşımıştır. Mahmut Bey, Gazi'yi kimsenin politika vasıtası olarak görmemesinin gerektiğini ve Gazi'nin CHF'den ayrılacağını ya da İsmet Paşa'yı düşürmek için karşı bir firka kurduğuna dair söylemlerin yanlış olduğunu aktarmıştır. Yazar, Gazi'nin sadece bir devlet reisi olmadığını her şeyden önce Gazi'nin isminin ve şahsiyetinin her vatandaşın gönlünde yer tuttuğunu, ayrıca Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın CHF'nin umumi reisi olduğunu, fırkanın umumi riyesetini ise İsmet Paşa'nın yaptığını yazmıştır.³⁴⁷ Mahmut Bey, “*Gazi'nin Başvekâleti Rivayetlerinin İçyüzü*” başlıklı köşe yazısında Gazi'nin köşesine çekilen, memleket cereyanları ile alakadar olmayan bir devlet reisi olmadığını ve Gazi'ye firkadan ayrıl demesinin aslında Gazi'ye kendini inkâr et demekle aynı olduğunu, CHF'nin tarihinin Gazi demek olduğunu belirtmiştir. Yazar, belediye seçiminin sonucunda Gazi'nin kendi fırkasından çekilmesi gerektiğini ve firkalar dışında kalması gerektiğini; bunun aslında bizzat Gazi'ye saygısızlık olduğunu vurgulamıştır. Yazar, bu teklifi Gazi'ye zamanında yapılan hilafet

³⁴⁶ Yunus Nadi, “Reisicumhur Hz. Dâhili Siyasette Bitaraftır”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1930, s. 1.

³⁴⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Fırkalar Karşısında Gazi”, *Milliyet*, 8 Eylül 1930, s. 1.

saltanat tekliflerine benzetmiştir. Ayrıca İsmet Paşa'nın Başvekâlette mevkiinde bulunması Gazi'nin Halk Fırkası'nın program ve icraatı ile alakadar olmadığı anlamına gelmediğini yazmıştır.³⁴⁸

Akşam gazetesinden Necmeddin Sadık'ın, "Gazi Bitaraf Olsun, Diyenler Şimdi: "Başvekil olsun!" diyorlar" başlıklı köşe yazısı gazete yer almıştır. Sadık, siyaset yolunun karmakarışık olduğunu anlatırken, İsmet Paşa'nın Başvekillikten istifa ettiğini ve Reisicumhurun kabine teşkilini tekrar İsmet Paşa'ya havale ettiğini aktarmıştır. Yazar, Gazi'nin şu sözlerine; "*Milletin umumî temayülü, benim, şu ve bu zaruret karşısında, başvekil olmamı icap ettirirse bu vazifeyi kemali tevazu ve minnetle ifaya müheyhayım, herhangi sözümü bin türlü malâyanilere istismar etmeye kalkışmak isteyenler çok bedbaht adamlardır. Akşam başmuharririne söylediğim sözler benim ağzımdan çıkmış ve icabında daima tekrar olunacak sözlerdir.*" yer verirken *Yarın* gazetesinin, "Gazi Başvekil Olsun!" başlığına cevap niteliği taşıdığı görülmektedir. Sadık, karşı fırkanın bu kadar az zamanda içine düştüğü tezata anlam veremediğine değinmiştir. Yazar, Gazi'nin zaten Halk Fırkası'nın reisi olduğunu, bu bakımdan başvekil olmasının bir anlamının olmadığını vurgulamıştır. Sadık, Gazi'nin Reisicumhur olarak memleketi idare edebileceğini ve başvekil olma ihtiyacı duyarsa olabileceğini yazmıştır. Yazar, Halk Fırkası'nın düşmesi durumunda ise fırkasının başında bir mebus olarak kalabileceğini, hatta milletin bir ferdi gibi de yaşayabileceğini ama Gazi iş başından ve fırkasının başından kimsenin uzaklaştırılmayacağını ifade etmiştir.³⁴⁹

Cumhurbaşkanı'nın tarafsız olması tartışmalarına *Yarın* gazetesinden Arif Oruç, "Ona Yaraşan Vecizeler" başlıklı köşe yazısıyla dâhil olduğu görülmektedir. Oruç, SCF'nin kurulması ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın alması gereken vaziyet üzerine yazısını kaleme almıştır. Oruç, Gazi'nin hem Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Reisi hem de CHF'nin Umumi Reisi olduğunu vurgulamıştır. Yazar, bu durumun SCF'nin kurulması ile birlikte halkın Gazi'yi bir fırka şefi olarak değil, devlet reisi, milletin başı olarak görmek isteğini yazmıştır. Oruç, Gazi'nin bitaraf olması gerektiğini yoksa daima diğer

³⁴⁸ Siirt Mebusu Mahmut, "Gazi'nin Başvekâleti Rivayetlerinin İçyüzü", *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³⁴⁹ Necmeddin Sadık, "Gazi Bitaraf Olsun, Diyenler Şimdi: "Başvekil olsun!", *Akşam*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 1.

tarafın ağır basacağını ve ikinci bir fırkanın kurulmasının bir anlamının kalmayacağını aktarmıştır. Yazar, Gazi'nin siyasi fırka münakaşalarına yüksekte bakması gerektiğini ve Gazi'ye yalnız tek fırkanın şefi olmak yaşayacağını, Gazi'nin Türklüğün reisi olduğunu, fırkacılıkta bitaraf olması gerektiğini ama 14 milyon vatandaşın sinesinde kudretli bir şef olarak kalacağını aktarmıştır.³⁵⁰ Arif Oruç'un, bu konu üzerine ikinci yazısını ise *“Reisicumhur Gazi Fırka Lideri Gazi”* başlıklı köşe yazısı ile değindiği görülmektedir. Yazar, Gazi'nin *“Reisicumhur bulunduğum müddet, Reisicumhurluğum uhdeme tevdi eylediği yüksek ve kanuni vazifeleri, hükümette olan ve olmayan fırkalara karşı adilane ve bitarafane ifa edeceğime ve laik Cumhuriyet esası dâhilinde fırkanızın her nevi siyasi faaliyet cereyanlarının bir mâniyaya uğramayacağına emniyet edebilirsiniz!”* sözlerine yer vererek Gazi'nin Türkiye inkılap tarihinde muazzam bir yeri olduğunu yazmıştır. Oruç, Gazi'nin yeni fırka kurulması esnasındaki bu sözlerinin Türk milletinin cihan hukuku seviyesinde olduğunun bir göstergesi olduğu gibi halkın da endişelerini izole ettiğini vurgulamıştır.³⁵¹ Arif Oruç, *“Gazi Hz.nin İzahları”* başlıklı yazısında SCF'nin teşekkülünden üç beş gün sonra hükümet gazetelerinin benimsedikleri Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bilfiil Halk Fırkası'nın reisi buldukları meselesi olduğunu yazmıştır. Bu konudan dolayı Gazi'nin *“Resmi vazifemin hitamında, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın başında filen çalışacağım. Bu noktada tereddüde mahal yoktur. Benim bu esasi vaziyetim bir sene nihayetinde hitam bulunacak olan bu günkü muvakkat resmi vazifemin bana tahmil ettiği bitarafılığı ihlal edemez.”* şeklindeki yazısına atıf yapmıştır. Oruç, Gazi'nin bu sözleri üzerine ve tarafsızlığını ilan ettiği için teşekkür etmiştir. Hükümet gazetelerinin ise bu sözü *“Gazi Hz. Halk Fırkasının Reisidir. Binaenaleyh beraberdirler. Ey ahali muhakkak olarak biliniz anlayınız ki, Gazi bizim taraftadır. Buna göre Serbest Cumhuriyet Fırkasına girmeyiniz!”* şeklinde yorumladığını yazmıştır. Oruç, Cumhuriyetle idare edilen yerlerde cumhur reisinin muhakkak fırka işlerinden el çektiğini ve fırkalara bitaraf olduğunu, Türkiye'de tek fırkanın olmasından dolayı durumun farklı olduğunu aktarmıştır.³⁵²

³⁵⁰ Arif Oruç, “Ona Yaraşan Vecizeler”, *Yarın*, 11 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁵¹ Arif Oruç, “Reisicumhur Gazi Fırka Lideri Gazi”, *Yarın*, 12 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁵² Arif Oruç, “Gazi Hz.nin İzahları”, *Yarın*, 11 Eylül 1930, s. 1-2.

2.1.2.3. Köşe Yazarlarının Hükümetin Uyguladığı Ekonomi ve Şimendifer Politikası Hakkındaki Değerlendirmeleri

Yeni fırkanın kurulması ile Türk milli basınında yer alan önemli bir husus da Türkiye’de hükümetin uyguladığı ekonomi ve şimendifer politikası olmuştur. Bu meseleler üzerine *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç’un köşe yazıları karşımıza çıkmaktadır.

İlk olarak *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, “*İktidar Mevkii*” başlığı yazısında SCF’nin ekonomi üzerine düşüncelerine yer vermiştir. Nadi, yeni fırkanın siyasi bir teşekkül olduğunu ve Fethi Bey’in iktidar mevkiinde bulunan hükümetin icraatını ve bilhassa mali ve iktisadi programını şiddetle eleştirdiğini yazmıştır. Nadi, Fethi Bey’in Türkiye’de ekonominin kötüye gitmesinin nedeni olarak Mecliste tek fırkanın bulunmasından kaynaklandığını söylediğini yazmıştır. Nadi, Fethi Bey’in hükümeti eleştirmesinin normal olduğunu fakat her şeyden önce Fethi Bey’in yeni fırkanın programını ilan etmesi gerektiğine değinmiştir.³⁵³ Yunus Nadi, “*Şimendiferler*” başlığı yazısında ise şimendifer yapılmasının gerekliliği hususunda İsmet Paşa ile Fethi Bey’in aynı görüşe sahip olduğunu hatta iki fırkanın da vatan müdafaası ve gerek memleket iktisadi için önemli olduğunu ve inşaat giderlerinin ise harici sermaye ile değil öz sermaye ile yapılması gerektiğini ikisinin de savunduğunu yazmıştır. Nadi, başlangıçta Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın şimendifer politikasının harici sermaye ile tamamlanabileceği düşüncesinin zamanla değişerek milli sermaye ile şimendifer yapılmasının çok doğru olduğu düşüncesine ulaştığını vurgulamıştır.³⁵⁴

Milliyet gazetesinden Mahmut Bey “*Fırkamız Ekseriyette Kaldıkça...*” başlıklı köşe yazısında SCF’nin reisi Fethi Bey’in “*mutlaka iktidar mevkiine geçeceğiz. En kısa bir zamanda...*” sözlerine yer vermiştir. Yazar, Fethi Bey’in iktidar mevkiinde bulunan fırkanın iktisat sistemini ve dâhili siyasetini özellikle vergi usullerini beğenmediğini belirtmiştir. Yeni fırkanın yeni bir program ile yola çıktığını iktidar arzusunun da gayet normal olduğunu aktarmıştır. İktidar mevkiinde bulunanların müdafaasının daha güç

³⁵³ Yunus Nadi, “İktidar Mevkii”, *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1930, s. 1.

³⁵⁴ Yunus Nadi, “Şimendiferler”, *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1930, s. 1.

olduğunu ama iktidarda bulunan kişilerinin sözlerinin çarpıtılarak muhalefet yapılmaması gerektiğini İsmet Paşa'nın gelecek intihabatta gene iktidarda kalacağını söylemesinde de doğal olduğunu aktarmıştır.³⁵⁵ Mahmut Bey, “*Karşı Karşıya*” başlıklı köşe yazısında yeni fırkanın doğuşun siyasi hayatta bir tekâmül safhası olduğunu böylece inkılap fikirlerinin kuvvet bulacağını, SCF'nin bu hususta çalıştığını yazmıştır. Yeni fırkanın doğuşu CHF'yi harekete sevk ettiğini şimdiye kadar büyük işler yaptığını, Halk Fırkası'nın şimdilerde ise Milli Mücadele devrinin ruh ve heyecanı ile çalıştığını yazmıştır. Mahmut Bey, SCF'nin gazetelerinde bazen çok mübalağalı iddiaların yazıldığını ve iki gün sonra ortaya atılan bu iddiaların asılsız olduğunu ortaya çıkmasıyla yeni fırkaya bel bağlamak isteyenlerin gönüllerinde ümitsizliğin sevk ettiğini vurgulamıştır. Muhalefet mevkiinde bulunan bir fırkanın “*vergi sistemlerimiz kötüdür, vergileri indireceğiz, inhisarı kaldıracacağız...*” sözlerini söylemenin kolay olduğunu lakin halkın anlayış kudretinin ve icra kabiliyetinin çok kuvvetli olduğu için bu sözleri ölçebileceğini bundan muhalefetin daha samimi olması gerektiğine değinmiştir. Ayrıca Halk Fırkası'nın prensiplerine sadık kalmaya söz veren bazı vekillerin karşı fırkaya geçmesini fena bir nazarla görmediğini sadece dikkat edilmesi gereken hususun ise fırka politikacılığı yapılırken memleketin umumi siyaseti ve vatanın yüksek mukadderatın siyasetin üstünde olması gerektiğini vurgulamıştır.³⁵⁶ Mahmut Bey, “*Sivas Nutkunun Tesirleri*” başlıklı köşe yazısında Başvekil İsmet Paşa'nın Sivas nutkunun harici ve dâhili etkilerinin olduğunu yazmıştır. Harici olarak ecnebilerin, Cumhuriyet ve inkılap fikirlerinin hızlı bir şekilde ilerlediğinin gördüğünü yazmıştır. Dâhili olarak ise Başvekilin sözlerinin, memleketin her tarafında derin bir hassasiyet uyandırdığı, İsmet Paşa'nın politikasına olan emniyetin bir kat daha arttığını Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programının kitaplardan çıkarak hayata geçtiğini aktarmıştır. Sivas Nutku'nun karşı fikrada da büyük tesirler uyandırdığını, Fethi Bey'in bu nutuk sonrasında gerçeklerle karşı karşıya kaldığını, artık vergi, inhisar eleştirilerinin yürümeyeceğini yazmıştır.³⁵⁷ Mahmut Bey'in, “*Şimendifer Politikası*” başlıklı başka bir yazısında ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bir türlü şimendifer politikasını anlayamadığını vurgularken İsmet Paşa'nın Sivas nutkundaki “*Milli devlet için şimendifer ihtiyacı milli vahdet, milli*

³⁵⁵ Siirt Mebusu Mahmut, “Fırkamız Ekseriyette Kaldıkça...”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930, s. 1.

³⁵⁶ Siirt Mebusu Mahmut, “Karşı Karşıya”, *Milliyet*, 31 Ağustos 1930, s. 1.

³⁵⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Sivas Nutkunu Tesirleri”, *Milliyet*, 6 Eylül 1930, s. 1.

müdafaa, milli siyaset meselesi, asırların muhassalası olan milli istiklalin muhafazası meselesidir...” sözlerine de köşesinde yer vermiştir. Bu sözlere karşılık olarak Fethi Bey’in “*Demiryollarının gerek vatan müdafası gerek iktisadi noktai nazardan faydasını inkâr etmek asla hatırımızdan geçmemiştir. Bizim iddiamız, demiryollarının gayet ağır şartlarla yapılmakta olmasıdır.*” sözlerine yer verirken Fethi Bey’in Türkiye’de şimendiferin ihtiyaç olduğunu kabul ettiğini ama iktisadi sarsıntından yakındığını vurgulamıştır. Yazar, İsmet Paşa’nın şimendifer konusunda tuttuğu yolun isabetli olduğunu vurgulayarak yazısını tamamlamıştır.³⁵⁸ Mahmut Bey, “*Yeni Fırka ve Vergiler*” başlıklı yazısında yeni fırka mücadelesinde vergi meselesinin fırka için mihver olduğunu, aslında Fethi Bey’in vergilerin ağır olduğunu söylerken hangi vergileri ile ilgili tadilat ve tenzilat yapmak istediğini açıklamadığını yazmıştır. Hükümetin en önemli politikalarından bir tanesinin köylüyü rahatlatmak olduğu yazarken, Fethi Bey’in köycülük üzerine düşüncesinin olmadığını vurgulamıştır.³⁵⁹ Mahmut Bey, “*İlk Temas*” başlıklı köşe yazısında Mecliste CHF ile muhalefet fırkası arasında ilk temasın vuku bulduğunu, SCF’nin hükümetin mali konularını eleştirdiğini ancak eleştirdiği bu konunun raporunu hükümet yetkilileri ve matbuata vermemesinin nedenini anlayamadığını belirtmiştir.³⁶⁰ Mahmut Bey, “*Vergiler, İnhisarlar, Milli Parayı Koruma Kanunu ve İsmet Paşa Hükümeti*” başlıklı köşe yazısında hükümetin birtakım alanlarda düzenlemeler ve ıslahat yaptığını, fakat bu düzenlemelerin Serbest Fırka’nın eleştirileri neticesinde olmadığını vurgulamıştır.³⁶¹ Mahmut Bey, “*Fikirlerin Müsademesinden...*” başlıklı köşe yazısında iki fırkanın da birbirlerini tenkit etmesine rağmen ülkenin ana prensipleri üzerinde esaslı bir itilaf olmadığını, bu meselelerden bazılarının harici borçlar olduğunu vurgulamıştır. Fethi Bey’in dış borçlar konusunda hükümetle ortak görüşte olmasının buraya bel bağlayanların ümitlerini kırdığını yazmıştır.³⁶²

Son Posta gazetesinden M. Zekeriya’nın da bu tartışmaya köşe yazıları ile dahi olduğu görülmektedir. M. Zekeriya, “*Şimendifer mi? Yoksa Otomobil mi?*” başlıklı köşe yazısını

³⁵⁸ Siirt Mebusu Mahmut, “Şimendifer Politikası”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930, s. 1.

³⁵⁹ Siirt Mebusu Mahmut, “Yeni Fırka ve Vergiler”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930, s. 1.

³⁶⁰ Siirt Mebusu Mahmut, “İlk Temas”, *Milliyet*, 26 Eylül 1930, s. 1.

³⁶¹ Siirt Mebusu Mahmut, “Vergiler, İnhisarlar, Milli Parayı Koruma Kanunu ve İsmet Paşa Hükümeti”, *Milliyet*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³⁶² Siirt Mebusu Mahmut, “Fikirlerin Müsademesinden...”, *Milliyet*, 4 Teşrinievvel, 1930, s. 1.

henüz Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmadan kaleme aldığı görülmektedir. Yazar, Amerika ve Avrupa'da şimendiferlerin otomobil rekabeti karşısında, günden güne ehemmiyetini kaybettiğini ve medeni memleketlerde şimendifer yerine otomobiller için yollar yapıldığına dair bilgiler paylaşmıştır. Amerika'dan örnek veren Zekeriya, son senelerde otomobillerin şimendiferlere rekabet ettiklerini öğrendiğini aktarmıştır. Türkiye'de, İzmir'den Manisa'ya Mudanya'dan Bursa'ya kadar otobüslerin tercih edildiğini, ayrıca yazar, şimendifer yapımı esnasında ekonomik açıkların verildiğini, bunun yerine yol yapmanın daha doğru bir siyaset olmaz mı? Sorusunu sorduğu metinden anlaşılmaktadır. Zekeriya sorduğu bu sorunun cevabında köşesinde cevaplayarak yol yapmanın daha ucuz olacağını ve dışarıya verilen paranın tasarruf edileceğini iddia etmiştir.³⁶³ M. Zekeriya “*Şimendifer Siyasetinin Hataları*” başlıklı yazısında ise İsmet Paşa'nın şimendifer siyaseti etrafında müthiş propagandalar yapıldığına değinmiştir. Yazar, şimendifer politikasının iki yüzü olduğunu yazmıştır. Madalyanın bir tarafına bakılırsa İsmet Paşa'nın da şimendifer siyasetini tasdik edenlere hak verilebileceğini fakat madalyanın diğer tarafından bakıldığında şimendifer siyasetinin hatalarını da görebileceğini iddia etmiştir. Zekeriya bu hatları ise tren politikasının ekonomik zorluklarına bağlayarak devlet hazinesinden fedakârlık yapmak gerektiği üzerinde durmuştur. Yazar, şimendifer inşaatı programının üç, dört sene gibi kısa bir zamana sıkıştırılmaması gerektiğini ve şimendifer inşaatında kabul edilen kısa vadeli istikraz sisteminin ve şimendifer malzemesinin kâmilten hariçten getirilmesinin döviz ihtiyacını arttırdığını belirtmiştir. Bu durumun ise devletin malî hayatı için hakikî bir tehlike teşkil ettiğini aktarmıştır. Yazar, bu iddiasını desteklemek için Müllerin görüşlerine köşesinde yer vermiştir. Yazar özetle, şimendifer yapmanın hata olmadığını fakat demiryollarını yapmak için takip edilen usullerin yanlış olduğunu iddia etmiştir.³⁶⁴ M. Zekeriya, “*İmtihandan Nasıl Çıktık*” başlıklı yazısında İsmet Paşanın Sivas'ta yaptığı konuşmayı değerlendirmiştir. Yazar, şimendiferlerin Sivas'a varmasına rağmen Türk parasının değer kaybettiğini, malî bir buhran yaşandığını ve hariçte Türkiye'nin ekonomisinin kötü olmasından dolayı itibar kaybettiğini yazmıştır.³⁶⁵

³⁶³ M. Zekeriya, “Şimendifer mi? Yoksa Otomobil mi?”, *Son Posta*, 6 Ağustos 1930, s. 3.

³⁶⁴ M. Zekeriya, “Şimendifer Siyasetinin Hataları”, *Son Posta*, 2 Eylül 1930, s. 3.

³⁶⁵ M. Zekeriya, “İmtihandan Nasıl Çıktık”, *Son Posta*, 3 Eylül 1930, s. 3.

Yarın gazetesinden Arif Oruç'un da hükümetin ekonomik politikası ve şimendifer siyaseti konusunu köşesine taşıdığı görülmektedir. Arif Oruç, “*Sivas Bağlarında Düdük Sesi İşitilecekmiş...*” başlıklı yazısında devlet işlerinde muayyen bir istikamet takip edilmemesinden dolayı maliye, nafia, iktisat işlerinin bozulduğunu Cumhuriyet topraklarında yaşayan vatandaşların bezgin bir hale geldiğini yazmıştır. Ayrıca Fethi Bey'in düşüncelerine de yer veren Oruç, gelişigüzel konulan vergilerle şimendifer siyasetinden Fethi Bey'in de yakındığını aktarmıştır. Oruç, Türkiye'nin dehşetli bir mücadeleden çıktığını, hariciye borçlu olduğunu, ülkenin harap olduğunu ve yeni bir nesil için büyük inkılaplar yapıldığını yazarken şimendifer programı için erken olduğunu ve bütçeye büyük mali yük bindiğini yazmıştır. Yazar, Türkiye, şimendiferleri ecnebi şirketlere verip vatandaşa ağır vergiler yüklemekten vatandaşlara iş imkânı sağlaması gerektiğini vurgulamıştır.³⁶⁶ Arif Oruç, “*Vergi Meselesi*” başlıklı köşe yazısında İsmet Paşa'nın bozuk olan mali siyasetinde vergi meselesinin halka büyük bir yük olduğunu, halkın vergi yükü altında ezildiğini, vergilerin vatandaşların omuzlarında ezici bir kâbus gibi çöktüğünü yazmıştır. Oruç, bu ağır vergileri ise bütçe açıklığı kontrolsüzlüğüne bağlamıştır. Yazar, aşarın kalkmasının köylüğü rahatlatmadığını, köylünün elindeki her şeyi satarak vergi ödemek için mücadele ettiğini, Türkiye'nin yüzde doksanının köylü olduğunu, vergilerin biran önce gelirlere göre ayarlanması gerektiğini ve aşarın kaldırılmasını İsmet Paşa'nın eseri diyenlerin bunları da bilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁶⁷

2.1.2.4. Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın İzmir Mitingi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Anadolu'da teşkilatlanmaya başlamasının en önemli ayağı Ege bölgesi İzmir'de olmuştur. Fethi Bey'in İzmir'de gerçekleştirdiği miting, Türk basınında büyük yankı uyandırmış ve Fethi Bey'in İzmir mitingini yakından takip etmiştir. SCF'nin İzmir mitingi hakkında *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut, *Akşam* gazetesi Necmeddin Sadık, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç'un köşe yazıları mevcuttur.

³⁶⁶ Arif Oruç, “Sivas Bağlarında Düdük Sesi İşitilecekmiş...”, *Yarın*, 13 Ağustos 1930, s. 1-2.

³⁶⁷ Arif Oruç, “Vergi Meselesi”, *Yarın*, 25 Ağustos 1930, s. 1-2.

Cumhuriyet gazetesinden Yunus Nadi, “*İzmir Tezahüratı*” başlıklı yazısında Serbest Cumhuriyet Fırkası lideri Fethi Bey ve arkadaşlarının teşkilat yapmak için İzmir’e gittiğini burada yoğun bir kalabalık tarafından karşılandığını yazmıştır. Nadi, İzmir’de bazı olayların tezahürler olduğu için inzibatların yaşanan olaylara müdahale ettiğini ve Avrupa’da siyasi maksatla yapılan içtimalara daima polisin denetiminde yapıldığını aktarmıştır. Nadi, Cumhuriyetin inkişaf ve tekâmülü için girişilen yeni fırka teşkilinde Türklüğün vakarına ve haysiyetine yakışan olgunluğunun şu veya bu fırkada olmak demenin insanların birbirine hasım olması anlamına gelmediğini, kişilerin fikirlerin, içtihatların ayrı olabileceğini bu durumun milletin yekpare olmasını engelleyecek bir durum olmadığına değinmiştir.³⁶⁸ Yunus Nadi konu ile ilgili ikinci yazısını “*İzmir Hadiseleri*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Nadi, İzmir’de yaşanan olaylar neticesinde kan aktığını olayın böyle gerçekleşmesinde SCF ve C.H.F’ye ait kusur ve noksanlar olabileceğini ve Cumhuriyet rejiminin devamı ve memleketin ileri gitmesi için bu hadiselerle sebebiyet veren kusur ve noksanlıkların biran önce tespit edilmesi gerektiğini yazmıştır. Ardından SCF’de herhangi bir eksikliğin olmadığını ancak birtakım grupların provokasyon yaptığını aktarmıştır. Yazar Fethi Bey’in, İsmet Paşa’nın Sivas’ta yaptığı konuşmaya niçin İzmir’de cevap verme gayretine anlam veremediğini vurgulamıştır. Nadi, İsmet Paşa’nın Başvekil olduğunu, Sivas şimendiferinin çok başarılı ve büyük bir iş olduğunu, Başvekil İsmet Paşa’nın memleket işleri ve umumi işler hakkında konuşma yapmasının doğal karşılanması gerektiğini aktarmıştır. Buna karşın SCF’nin liderinin Meclise daha dâhil olmadığını ve İsmet Paşa’ya cevap vermek için İzmir’e kadar gitmesinin pek yerinde bir hareket olmadığını vurgulamıştır. Fethi Bey’in cevaplarını biran önce gazetelere verebileceğini ya da vekil olursa Mecliste cevaplar verebileceğini, bu kadar şatafata gerek olmadığını yazmıştır. Fethi Bey’in mali ve iktisadi tenkitlerinin demagojiye müsait olduğunu, vergilerin ağır bulunmasının hiç vergi almamak anlamına gelmediğini, hiçbir fırkanın vatandaşa bedava para veremeyeceğini demagoji ile siyaset yapılamayacağını yazmıştır. Nadi, SCF’nin ve lideri Fethi Bey’in eksiklerine karşın CHF’nin alelacele tedbir almasının yanlış olduğuna değinmiştir.³⁶⁹ Yunus Nadi, “*Fethi Bey’in Nutku*” yazısında ise Fethi Bey’in günlerdir konuşulan nutkunun en sonunda

³⁶⁸ Yunus Nadi, “*İzmir Tezahüratı*”, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1930, s. 1.

³⁶⁹ Yunus Nadi, “*İzmir Hadiseleri*”, *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1930, s. 1.

ortaya çıktığını ve Fethi Bey'in nutkuna kötü denilemeyeceğini ama üzerinde çalışılan siyasi bir beyannamenin daha mükemmel olması gerektiğini Fethi Bey'in fikirlerinin birer pamuk ipliğine bağlı olduğunu yazmıştır. Ayrıca Fethi Bey'in hükümet teşkilatına ağır ithamlarda bulunmasının yanlış olduğuna değinmiştir. Nadi, tüm bu eleştirilerine rağmen Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi için yeni fırkanın desteklenmesi gerektiğini yazmıştır.³⁷⁰ Yunus Nadi, Fethi Bey ve heyetinin İzmir'den dönüşünü ise "*Fethi Bey Geldi*" başlığı ile gazetede ki köşesine taşımıştır. Nadi, Fethi Bey'in İzmir'de İsmet Paşa'ya cevap verdiğini, fakat çok fazla konuya temas etmediğini, bunların başında vergilerin indirilme konusu olduğunu siyasi bir nutuk olarak bir eser özelliği taşımadığını aktarmıştır. Nadi, dünyada memlekette ekonomik bir burhan olduğunu, İzmir ve havalisinin ise yeni fırkayı bu muammayı halledecek bir teşekkül olarak karşılamasının normal olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu süreçte unutulmaması gerekenin serbest münakaşanın memlekette zemin bulmasını sağlayan kişinin Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğunu vurgulamıştır.³⁷¹ Yunus Nadi, "*Yeni Fırkanın Mahiyeti*" başlıklı köşe yazısında Fethi Bey'in İzmir mitingine ve yeni fırka ile CHF arasındaki benzerliklere değinmiştir. Ayrıca SCF'nin bütün esaslarda Halk Fırkası ile beraber olmasına rağmen neden kurulduğunu da irdelemeye çalışmıştır. Nadi, Ağaoğlu Ahmet Bey'in yeni kurulan fırkaya geçtiğini ve Ahmet Bey'in yeni kurulan SCF'nin Halk Fırkası ile arasında hiçbir farkı olmadığını, özellikle İzmir'de neden bu kadar gürültü çıktığına anlam veremediğini yazmıştır. Yazar, yeni fırkanın Halk Fırkası'ndan ayrılacak esasların olması gerektiğini yoksa hiçbir manasının olmadığını belirtmiştir. Nadi, yeni fırkanın unvanındaki serbest kelimesinin Fransızca liberal anlamına geldiğini fakat Fethi Bey'in İzmir'deki konuşmasından anlaşılanın yeni kurulan fırkanın devletçi olduğunu yazmıştır. Buna ek olarak yeni fırkanın kurulduğunda yabancı sermayeye sıcak baktığını ama İsmet Paşa'nın Sivas'taki konuşmasından sonra bu bakış açısının değişerek milli sermaye üzerinde durduğunu aktarmıştır. Yazara göre iki fırka arasındaki tek farkın sadece İsmet Paşa ile Fethi Bey'in şahıs olarak farklı olduğunu, bunun içinde yeni bir fırka kurulamayacağını yazmıştır. Nadi, tenkitin iyi bir şey olduğunu bundan dolayı yeni fırkanın Türk siyasetine hoş bir yenilik getirdiğini ama muhalefet için bir muhalefet fırkasının teşkil edilmiş

³⁷⁰ Yunus Nadi, "Fethi Bey'in Nutku", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1930, s. 1.

³⁷¹ Yunus Nadi, "Fethi Bey geldi", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1930, s. 1.

olmasının garip karşılandığını, bundan dolayı yaşananların gayriciddi olduğunu yazarak yazısını noktalamıştır.³⁷²

Milliyet gazetesinden Mahmut Bey, “Söz Fethi Bey’indir!” başlıklı köşe yazısında, karşı fırka liderinin vergi ve mali siyaset konusundaki düşüncesi basit bir söylemden ziyade açık bir program halinde söylemesi gerektiğine değinmiştir. Yazar, fikir ve fırka nümayişlerinin kanlı hadiselerle yol açmasının herkese ıstırap vereceğini, İzmir’de yaşanan hadiselerin mesuliyetinin ve mahiyetinin iyi belirlenmesi gerektiğini yazmıştır. Mahmut Bey, karşı fırkanın gazetelerinin mübalağalı neşriyatına rağmen İzmir’in münevver ve akıllı başındaki insanların bu taşkınlıklara karışmadığını vurgulamıştır. Yeni fırka liderinin bu olaylar neticesinde, üzerindeki yükünü daha da arttırdığını ve fırka programını çok iyi temellere dayandırması gerektiğini, yapacağı basit bir hatanın hazin sonuçlara neden olabileceğinin üzerinde durmuştur.³⁷³ Mahmut Bey, “Ölçüsüz Sözler” başlıklı köşe yazısında SCF liderinin İzmir nutkunda temas ettiği konuların çarelerini açıklayamadığını, konuşmanın ciddiyetten kuvvet alamadığını yazmıştır. İsmet Paşa hükümetini eleştirirken ölçsüz ve çirkin imalar yaptığını suiistimal ve inhisar konusundaki eleştirilerin ciddi bir politika adamına yakışır şekilde olmadığını yazmıştır.³⁷⁴ Mahmut Bey, “Meclisin Toplanması” başlıklı köşe yazısında, Paris sefiri Fethi Bey tarafından teşkil edilen Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın faaliyete geçmesiyle memlekette yeni siyasi mücadelelerin başlamasına değinmiştir. Yazar, İsmet Paşa’nın bu eleştirilerinin cevabını Sivas nutkunda “*Bizim politikamızın ana hatları Türk tarihinin seyri bilhassa istiklal mücadelesinin safhaları ıstırapları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaksızın anlaşılmaz.*” sözlerine yer vermiştir. Mahmut Bey, İsmet Paşa’nın Sivas’ta söylediği sözlerinin galiba İzmir’den işitilmediğini aktarmıştır. Yazar, yeni fırka ile birlikte Mecliste fikirlerin çarpışacağını vurgulamıştır.³⁷⁵

Akşam gazetesi yazarlarından Necmeddin Sadık, “*Hazin Tecelli*”, başlıklı köşe yazısında vergilerin kalkacağı, şapka yerine fes giyileceği ve yeni harflerin ilga olunacağı gibi saf konuşmalar beklenirken İzmir’de masum çocuk cenazeleri ile boşuna dökülmüş kanları

³⁷² Yunus Nadi, “Yeni Fırkanın Mahiyeti”, *Cumhuriyet*, 4 Teşrinievvel 1930, s. 1.

³⁷³ Siirt Mebusu Mahmut, “Söz Fethi Bey’indir!”, *Milliyet*, 7 Eylül 1930, s. 1.

³⁷⁴ Siirt Mebusu Mahmut, “Ölçüsüz Sözler”, *Milliyet*, 10 Eylül 1930, s. 1.

³⁷⁵ Siirt Mebusu Mahmut, “Meclisin Toplanması”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930, s. 1.

ile karşılanmayı hiç kimsenin beklemediğini yazmıştır. Fikir mücadelesi için kurulan bir fırkanın böyle sonuçlarla karşı karşıya kalmasının Fethi Bey'i de rahatsız ettiğini vurgulamıştır. Bu talihsizliğin dost ve düşman cihan nazarında Türklerin siyasi rüşte erişemediği şeklinde anlaşılabilceğini yazmıştır. Yaşanan olaylar karşısında İsmet Paşa'nın ergin bir devlet adamına yakışan bir beyanat verdiğini ve fırka mücadelelerinden memleket hesabına iyilik bekleniyorsa bu fikirlerin gazete sütunlarında, konferanslarda tartışılması şeklinde olacağını belirtmiştir. Bu gibi kanlı ve gürültülü tezahürler memlekete hayırlı işler ortaya çıkarmadığı gibi vatani mahvedebileceğini ve fikirlerin tam bir hürriyeti Cumhuriyet iradesinin en esaslı uhdesi olduğunu yazmıştır.³⁷⁶ Yazarın ikinci yazısı "*İzmir Nutku*" başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Sadık, Fethi Bey'in İzmir nutkunu şekil ve lisan itibarı ile çok takdir edilmeye şayan bulduğunu ve İsmet Paşa'nın Sivas nutkunda riayet ettiği gibi nezaket ve zarafetten ayrılmadığını yazmıştır. Türkiye'de gerek Başvekil, gerek muhalif fırka lideri, bu nutukları ile memleketimizde ilk defa olarak, münakaşada siyasî terbiye numunesi göstermiş olduğunu fakat nutukta, fikir ve esas itibarı ile bu kadar sabırsızlıkla beklenen devaları bulamadığını aktarmıştır. İlk zamanlar gazetelerde çıkan birçok beyanatlarında, Fethi Bey'in hükümetin takip ettiği şimendifer siyasetine eleştirdiğini ancak İsmet Paşa'nın Sivas'ta verdiği izahattan sonra fikrinden rücu ettiğini aktarmıştır. Fethi Bey, vatanının demir kuşaklarla yekpare, aşılmaz ulaşılmaz kuvvetli bir kütle hâline getiren demiryollarının, iktisadî faydaları olmadığını çok defa söylemiş olan muhaliflerin lideri Fethi beyefendi İzmir nutkunda buyuruyorlar ki: "*Demiryollarının gerek vatan müdafaası, gerek iktisadî noktai nazardan faydasını inkâr etmek asla hatırımızdan geçmemiştir.*" sözleriyle demir yolları yapımını desteklediğini yazmıştır. Demiryolları yapımının pahalılığında yakınan Fethi Bey'in rakamlarla, vesikalarla, mukayeselerle, demiryolunun bir kilometresinin kaç çıkabileceğini ve hükümetin ne kadar para verdiğini, bu paranın ne kadar miktarının israf olduğunu izah etmesini beklediğini aktarmıştır. Yazar, bütün dünya memleketlerini sarsan bu buhranın Türkiye'de de etkili olduğunu ve Fethi Bey'in bunlara nasıl çareler düşündüğünü söylemesi gerektiğini yazmıştır. Bunlara rağmen Fethi Bey'in bazı vergilerin ağır olduğunu, liman inhisarının ve petrol inhisarının hayat pahalılığında amil olduğunu söylemekle yetindiğini vurgulamıştır. Yazar, Fethi Bey gibi yüksek bir devlet

³⁷⁶ Necmeddin Sadık, "Hazin Tecelli", *Akşam*, 7 Eylül 1930, s. 1.

adamından ve bilhassa fırkasının esasını iktisadiyat istinat ettiren bir muhalif liderden daha esaslı fikirler, daha müspet vaatler beklediğini yazmıştır.³⁷⁷

Son Posta gazetesinden M. Zekeriya, “*Yeni Fırka Şimdi Kuvvetlendi*”, başlıklı yazısında Takriri Sükûn Kanunu ile başlayan hususî havanın son senelerde artık sıkıcı bir şekil alarak matbuat ve Meclisin derin bir sükûna gömüldüğünü belirterek yazısına başlamıştır. Yazar, ciğerleri boğan bu bozuk havayı İsmet Paşa’nın bile hissetmeye başladığını, Meclisinin ve matbuatın bu korkunç sükûtundan ürkmeye başladığını vurgulamıştır. Bu tehdit edici sükûtu yırtmak, sükûtun arkasına gizlenen muhalefeti görmek için yeni fırkaya ihtiyaç olduğunu savunmuştur. Bundan dolayı da Fethi Bey’in Türkiye’ye çağırılarak Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasına karar verildiği yazmıştır. Zekeriya, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın davet ile vücuda geldiği vurgulamıştır. Bundan dolayı bir sınıfı ya da muayyen bir fikri olmadığı için başlangıçta yapay bir fırka olduğunu belirtmiştir. Başlangıçta SCF’nin vazifesinin sadece İsmet Paşa kabinesine muhalefet yaparak hatalarını söylemek olduğunu iddia etmiştir. Fakat Fethi Bey’in İzmir seyahati sonucunda bütün bu düşünceleri altüst olduğunu belirtmiştir. Halkın yeni fırkada eski günlerin ıstırabının ifadesini bulduğunu ve Fethi Bey’i, kendi dertlerini anlayan, onlara deva arayan, halkın içinden çıkmış bir lider gibi karşıladığını yazmıştır. Zekeriya, Fethi Bey’in artık halkın adamı olduğunu ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın yapay olmaktan çıkarak hakikî manası ile teşekkül ettiğini belirtmiştir.³⁷⁸ M. Zekeriya, “*İzmir’deki Hadiselerin Hakiki Sebebi*”, başlıklı köşe yazısında Fethi Bey’in İzmir’e varacağı gün halkın, her tarafı bayraklarla süslemeye başladığını ellerinde bayraklarla sokaklara döküldüğünü aktararak yazısına başlamıştır. Yazar, polis aldıkları emirlerle vatandaşın astığı bayrakları indirdiğini ve taşradan İzmir’e akın eden halkın yolunu kesmeye çalıştığını vurgulamıştır. Zekeriya’ya göre İzmir’de yaşanan kanlı hadisenin hakikî sebebinin SCF olmadığını, halkın heyecanının ve sevincinin mahallî hükümet yetkilileri tarafından engellendiğini aktarmıştır. Bu bakımdan yazar, İzmir hadisesinin hakikî sebebinin bu psikolojik hatada olduğu yorumlanmış ve İzmir’deki kanlı hadiselerde fiili hale gelmiş bir heyecanı boğup öldürmek istemenin neticesi olarak görmüştür.³⁷⁹ M.

³⁷⁷ Necmeddin Sadık, “İzmir Nutku”, *Akşam*, 9 Eylül 1930, s. 1.

³⁷⁸ M. Zekeriya, “Yeni Fırka Şimdi Kuvvetlendi”, *Son Posta*, 13 Eylül 1930, s. 3.

³⁷⁹ M. Zekeriya, “İzmir’deki Hadiselerin Hakiki Sebebi”, *Son Posta*, 8 Eylül 1930, s. 3.

Zekeriya, “*Hürriyeti Anarşi Zannediyorlar*” başlıklı yazısında matbuatın biraz nefes alıp da serbestçe konuşmaya başlayınca hükümet, gazetelerin asayiş ve kanun üzerine yazılar yazmaya başlayarak İzmir hadiselerini anarşi olarak değerlendirip devlet otoritesinin uygulanması yönünde yazılar yazdığını ve Halk Fırkası’nın hürriyeti anarşi zannettiğini yazmıştır. Yazar, bu olayları anarşi değil hürriyet olarak değerlendirmiştir.³⁸⁰ M. Zekeriya, “*Bizde Ve Onlarda Hürriyet*” başlıklı yazısında, *Son Posta* gazetesinin İzmir’de yaşanan hadiselerle tarafsız bir şekilde bakabildiğine değinmiştir. Ayrıca *Son Posta* gazetesinin bu yaşanan olayları İzmir gazetelerinden naklen aldığını ve bundan dolayı *Son Posta* gazetesinin müdürünün tutuklanarak mahkemeye verilmesine anlam veremediğini yazmıştır. Zekeriya, Türkiye’nin Cumhuriyetle idare edilen demokratik bir ülke olduğunu ayrıca anayasada “*Matbuat Kanun Dairesi Serbesttir*” maddesinin yer almasına rağmen bu yaşanan sürece anlam veremediğini aktarmıştır.³⁸¹ M. Zekeriya, “*Fikirlere Hürmet Etmeliyiz...*” başlıklı köşe yazısında demokrasinin en temel özelliğinin fikirlere hürmet etmek olduğunu belirterek yazısına başlamıştır. Demokrasi ile idare edilen ülkelerin hiçbirinde herhangi bir fikrin neşrinden ve müdafaasından dolayı insanların yargılanmadığı aktarmıştır. Bu memleketlerde Bolşeviklerin bile fikirlerini serbetçe yazıp neşrederken ve fikirlerinden dolayı mahkemeye sevk edilmediğini belirtmiştir. Türkiye’de de fikirlere hürmet edilmesinin öğrenilmesi gerektiğini, böylece demokrasinin teessüs edebileceğini vurgulamıştır.³⁸²

Yarın gazetesi de SCF’nin İzmir mitingini yakından takip etmiştir. *Yarın* gazetesinden, Arif Oruç “*İzmir’de*” başlıklı yazısında SCF’nin lideri Ali Fethi Bey’in İzmir’de münevver ve şuurlu vatandaşlarla karşılandığını, hür ve vatanperver İzmirliilerin yeni fırkaya ve liderine candan sarıldığını aktarmıştır. Oruç, İzmir’de yaşanan olaylarda ak saçlı bir vatandaşın “*Senin için canımızı fedaya hazırız. Çünkü canımız burnumuza gelmişti*” diye bağırmasını halkın yaşadığı ıstırapın bir göstergesi olarak nitelendirmiştir. Oruç, “*Sivas’taki kuru düdük seslerine büyük İzmir’in şuurlu vatandaşlarının cevap veriyor*” yazısı ile Fethi Bey’in İzmir mitingini, İsmet Paşa’nın Sivas’taki nutkuna cevap olarak değerlendirmiştir.³⁸³ Arif Oruç, “*Muterizlerin Tarizleri*” başlıklı köşe yazısında

³⁸⁰ M. Zekeriya, “Hürriyeti Anarşi Zannediyorlar”, *Son Posta*, 15 Eylül 1930, s. 3.

³⁸¹ M. Zekeriya, “Bizde ve Onlarda Hürriyet”, *Son Posta*, 16 Eylül 1930, s. 3.

³⁸² M. Zekeriya, “Bizde ve Onlarda Hürriyet”, *Son Posta*, 18 Eylül 1930, s. 3.

³⁸³ Arif Oruç, “İzmir’de”, *Yarın*, 6 Eylül 1930, s. 1-2.

Fethi Bey'in İzmir'de söylediği sözleri temel alarak muarız gazetelerin dedikodulu mevzular yaratmaya çalıştığını, hükümet gazetelerin Fethi Bey'in sözleri iyi takip etse de demek istediklerini anlayamadıklarını yazmıştır. Oruç, bazı gazetelerin şimendifer, vergi, istikraz ve kredi bahisleri üzerinde durarak yapılanların doğru olduğunu anlatmaya çalıştığını hükümet gazetelerinin ise kendi yağıyla kavrulmak terimini unuttuğunu ve Fethi Bey'in İzmir nutkunun çok dikkatli okunması gerektiğini yazmıştır.³⁸⁴ Arif Oruç, "Müdahaleler!" başlıklı yazısında SCF'nin kurulduğu zaman CHF'nin gösterdiği mertliklerin vatandaşlar arasında iyi tesir bıraktığını, ancak bu mertliğin uzun sürmediğini yazmıştır. Fethi Bey'in İzmir seyahatinden sonra Halk Fırkası'nın ve hükümetin caiz olamayan bazı uygulamalarının olduğunu, bu sürece belediye seçimlerinde vali, kaymakam ve jandarmanın da katıldığını ve bu hususta tahkikat yapılmaması vatandaşlar arasında haklı eleştirilere neden olduğunu yazmıştır.³⁸⁵

2.1.2.5. Köşe Yazarlarının 1930 Tarihli Belediye Seçimleri Hakkındaki Değerlendirmeleri

CHF ve SCF'nin tam anlamıyla karşı karşıya gelerek mücadele ettikleri en önemli olay ise Belediye Seçimleri olmuştur. Belediye Seçimlerini Türk basını yakından takip etse de seçimlerle ilgili olarak köşe yazısı kaleme alan Yazar, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç olmuştur.

Son Posta'da M. Zekeriya, "İntihabata Müdahale Cumhuriyet Fenaliktir" başlıklı köşe yazısında Türkiye'nin, medenî memleketlerde görülen intihap heyecanını yaşadığını, ülkenin her yerinde halkın reyini vermek için sandığa koştuğunu belirtmiştir. Zekeriya, belediye seçimlerindeki heyecanın Türkiye'de ilk defa yaşandığını mutlu olduğunu vurgulamıştır. Zekeriya, Belediye Seçimlerine Halk Fırkası'nın ve bazı memurların müdahale ettiğini ve kanunsuz hareketlerin ortaya çıktığını (rey pusulalarının yırtılması, SCF'ye oy vermek isteyenlerin engellendiğini) iddia ederek halkın serbestçe rey kullanmasının engellendiğini vurgulamıştır. Zekeriya, seçimlerde yaşanan bu usulsüzlüklerden dolayı her gün *Son Posta* gazetesine halkın mektuplar yolladığını yazmıştır. Yazar, Cumhuriyet ve demokrasininin oturması için seçimlerin şart olduğunu

³⁸⁴ Arif Oruç, "Muterizlerin Tarizleri", *Yarın* 16 Eylül 1930, s. 1-2.

³⁸⁵ Arif Oruç, "Müdahaleler!", *Yarın*, 21 Eylül 1930, s. 1-2.

Halk Fırkası'nın nüfusunu kaybetmemek için bu tarz yaklaşımlarda bulunmaması gerektiğini aktarmıştır.³⁸⁶ M. Zekeriya, “*Hükümet Kanunu Bozamaz*” başlıklı yazısında da seçimlere iddia ederek vatandaşların, Serbest Fırka'ya rey vermek için müracaat ettiklerinde defterde isimleri bulunmadığı söyleyen sandık görevlilerinden bahsetmiştir. Yazar, bu kişilerin Halk Fırkası listesi ile ikinci defa müracaat ettiği zaman derhal defterde isimlerinin bulunduğunu belirterek cürüm işlediklerini aktarmıştır. Zekeriya, ayrıca rey vermek üzere müracaat eden birçok gencin sandık başında reylerinin elinden alınarak yırtıldığını ve bunların zabıtlara geçtiğini ileri sürmüştür. Yazar, demokrasi ile idare edilen memleketlerde halkın vergi verdiğini buna karşılık da halkın da serbestçe seçime katılma hakkını kullandığını belirtmiştir. Zekeriya bir ülkede vatandaşların serbestçe oy kullanamamasının nedenini ise demokrasinin oturmadığının ve hükümetin nüfuz ve kuvvetini kullanarak kanunları görmezden geldiğinin bir göstergesi olarak aktarmıştır.³⁸⁷ M. Zekeriya, “*İrtica Kimler Yapıyor?*” başlıklı yazısında gazetelerden bazılarında “*Nihayet Yeşil Bayrak Görüldü*” başlıklarının atıldığını aktarmıştır. Yazar, bunun üzerine konuyu araştırdığını, Kasımpaşa'da intihabat esnasında bir spor kulübüne mensup gençlerin ellerinde kulüplerinin bayraklar ile intihap mahalline geldiğini, hükümet gazetelerinin ise bu bayrağı konu edindiklerini yazmıştır. Zekeriya, halk, medenî memleketlerde olduğu gibi, intihaba karşı büyük ve heyecanlı bir alâka gösterirken halkın bu rüştu ve bu temiz heyecanının kırılmaması gerektiğini ve bu tarz tahriklere gelinmemesi gerektiğini memlekette tehlikeli bir hava estiği hissini verilmek istendiğini vurgulamıştır.³⁸⁸ M. Zekeriya, “*Fırkacı Olmak Ne Demektir?*” başlıklı yazısında kendisinin ve gazetesinin tarafsızlığına dair köşe yazısı kaleme almıştır. Yazar, hükümet gazetelerinin taraf tutmasına anlam veremezken *Son Posta* gazetesi olarak İzmir'de yaşanan hadiseleri tamamen tarafsız vermeye çalıştıklarını, belediye seçimlerinde de tarafsızlık konusunda belirgin bir şekilde diğer gazetelerden ayrıldıklarını yazmıştır. Zekeriya, firkacılık gayretinin insanları kör ettiğini bu durumun dünyanın her yerinde böyle olduğunu *Son Posta* gazetesi olarak hakikati olduğu gibi yazmaya gayret ettiklerini vurgulamıştır.³⁸⁹ M. Zekeriya, “*Bu İntihabata Kanuni*

³⁸⁶ M. Zekeriya, “İntihabata Müdahale Cumhuriyet Fenalıktır”, *Son Posta*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 3.

³⁸⁷ M. Zekeriya, “Hükümet Kanunu Bozamaz”, *Son Posta*, 9 Teşrinievvel 1930, s. 3.

³⁸⁸ M. Zekeriya, “İrtica Kimler Yapıyor?”, *Son Posta*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 3.

³⁸⁹ M. Zekeriya, “Fırkacı Olmak Ne Demektir?”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930, s. 3.

Denebilir mi?” başlıklı köşe yazısında İstanbul’da intihabat esnafında Halk Fırkası’nın ve hükümet memurlarının kanunsuzluklarına şahit olduğunu ayrıca halkın birçok yerde tehdit edildiğini kaymakamların ve sandık memurlarının sandıkla fazla uğraştıklarını yazmıştır. Köylerden Halk Fırkası’na rey vermesi için insanların getirildiğini ve Halk Fırkası’nın maksadının memlekette kaybettiği nüfuz ve itibarı zorla kazanmak istemesinden kaynaklandığını aktarmıştır. Yazar, seçimlerin kanuni düzende ilerlemesini sağlama zorunluluğunun hükümette olduğunu, fırkaların mücadele etmesinin normal olduğunu ama bu mücadeleye memurların karışmasına hükümetinin göz yumması gerektiğini dile getirmiştir.³⁹⁰ M. Zekeriya, “*Bu Milletın İstırabına Kim Cevap Verecek*” başlıklı yazısında yeni fırkanın doğuşu ve Fethi Bey’in ortaya çıkışı sonucunda halkın dört elle fırkaya ve Fethi Bey’e sarıldığını yazmıştır. Yazar, halkın yeni fırkayı ne kadar benimsediğinin en canlı göstergesi olarak ise belediye seçimlerinde sandıklarda yapılan mücadele olarak belirtmiştir. Belediye seçimlerinden sonra bazı gazetecilerin “*Bize Faşizm Lazımdı*” ya da “*Gazi Başvekil Olsun*” başlıkları attığını, bu başlıkları atanların memleketi ve demokrasiyi bilmediğini aktarmıştır. Zekeriya, halkın sadece ekonomik refah ve hürriyet istediğini yazarak köşesini noktalamıştır.³⁹¹

Yarın gazetesinden Arif Oruç, “*Belediye İntihabı*” başlıklı yazısında vatandaşların İstanbul Belediye intihabında siyasi rüştlarını ispat edeceklerini Halk Fırkası ve Serbest Fırka’nın kendi namzetlerini ilan ederek vatandaşlardan rey isteyeceğini yazmıştır. Oruç, ülkede tek fırka olduğu için Halk Fırkası’nın belediyelerde nüfus sahibi olduğunu ancak SCF’nin durup dururken teessüsü düşünölmüş bir fırka olmadığını, Halk Fırkası’nın doğurduğu tarihi ve içtimai zaruretlerin meşru bir neticesi olarak kurulduğunu aktarmıştır.³⁹² Arif Oruç, “*Dikkat Edilmeli*” başlıklı yazısında belediye intihabının başlamak üzere olduğunu ve her vatandaşın reyini istediği fırkaya vermekte serbest olduğunu yazmıştır. Oruç, belediye seçimlerinin mebusan seçimlerinin ön göstergesi olduğunu belediyelerin hayatın her alanında olduğunu vurgulayarak vatandaşların seçimlerinde dikkatli olması gerektiğini vurgulamıştır. Serbest Fırkası olmadan evvel Halk Fırkası’nın olduğunu ilk başta bu fırkanın canla başla çalıştığını sonradan fırka

³⁹⁰ M. Zekeriya, “Bu İntihabata Kanuni Denebilir mi?”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930, s. 3.

³⁹¹ M. Zekeriya, “Bu Milletın İstırabına Kim Cevap Verecek”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930, s. 3.

³⁹² Arif Oruç, “Belediye İntihabı”, *Yarın*, 24 Ağustos 1930, s. 1-2.

içinde işlerin kötüye gittiğini belirtmiştir. Oruç, Gazi'nin bitaraf kalacağı sözü üzerine SCF'nin kurulduğunu ve yeni fırkanın yolsuzluklarla, haksızlıklarla, vatandaşlarla el ele vererek çalışacağını, Fethi Bey gibi dürüst bir siyasetçi ile halkın hakka, hakikate, doğruluğa koştuğunu vurgulamıştır.³⁹³ Arif Oruç, “*Vali Bilmeli Ki*” başlıklı yazısında Halk Fırkası mensuplarının belediye seçimlerine gösterdikleri hararetinin ve heyecanının SCF'ye taarruzla sonuçlandığını vurgulamıştır. Oruç, seçimlerin Türk inkılap tarihinde çok önemli bir yeri olabileceğine rağmen hükümetin nüfuz ve yetkisini kullanarak seçime müdahale etmesinden dolayı bu sürecin başarısızlıkla sonuçlandığını vurgulamıştır.³⁹⁴ Arif Oruç, “*İhtilal mi?*” başlıklı köşe yazısında belediye seçimlerinde milletin hakiki temayüllerin ortaya çıkması ile Halk Fırkası'na mensup gazetelerin asabiyet, telaş ve endişe içine düştüğünü yazmıştır. Oruç, bu durum karşısında hükümet gazetelerin “*İnkılap Mahvoluyor*” şeklinde yazılar yazdığını aktarmıştır.³⁹⁵ Arif Oruç, “*İntihap Bitti*” başlıklı yazısında belediye seçimlerinin bittiğini bu seçimin Halk Fırkası ve hükümet memurlarına hesabına iyi not edilmediğini, hükümetin nüfuzunu seçimlerde kullandığını SCF'nin iki aylık ömründe kuvvetli bir sınavdan başarı ile geçtiğini yazmıştır.³⁹⁶ 1930 Belediye Seçimlerinin sonucunda 502 seçim bölgesinden 31'ini kazanmıştır.³⁹⁷ Fakat SCF'nin yetkililerine göre seçimlerde birtakım usulsüzlüklerin yapıldığı kanısı oluşmuştur. Bunun üzerine 1930 Belediye Seçimleri, Meclise taşınmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 1 Kasım 1930 tarihli Meclisin açılış konuşmasında gerçekleşen seçimler üzerinde durduğu görülmektedir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Belediye Seçimlerinden Türk milleti, Cumhuriyetinin istifade etmesi gerektiğini ve gelecek milletvekili seçimlerinde vatandaşın reyini daha emniyetli vermesi için kanuni ve idari tedbirin daha isabetli olacağı hususuna işaret etmiştir.³⁹⁸ Arif Oruç, Mustafa Kemal

³⁹³ Arif Oruç, “Dikkat Edilmeli”, *Yarın*, 18 Eylül 1930, s. 1-2.

³⁹⁴ Arif Oruç, “Vali Bilmeli Ki”, *Yarın*, 9 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

³⁹⁵ Arif Oruç, “İhtilal Mi”, *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

³⁹⁶ Arif Oruç, “İntihap Bitti”, *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

³⁹⁷ SCF'nin kazandığı bölgeler; Bursa Armutlu, İzmir Bademiye, Çanakkale Biga, Aydın Bozdoğan, İzmir Bozdoğan, İzmir Buca, İstanbul Burgaz, Aydın Çine, İzmir Dikili, Aydın Germencik, Aydın Gördes, Aydın Karapınar, Tekirdağ Keşan, İzmir Kınık, İzmir Kuşadası, Samsun Lâdik, İstanbul Maltepe, İzmir Menemen, Amasya Merzifon, Kırklareli Pınarhisar, Samsun, İçel Silifke, Aydın Söke, İzmir Şereflihisar, İzmir Şirince, Aydın Umurlu, İzmir Urla, Kırklareli Üsküp, Kırklareli Vize ve Aydın Yenipazar'dır. Bkz. Yetkin, *age.*, s. 267.

³⁹⁸ Kazım Öztürk, *Cumhurbaşkanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutukları*, Ak Yayınları, İstanbul, 1969, s. 221.

Paşa'nın bu sözlerini “*Tarihi Nutuk*” başlığı altında köşesine taşımıştır.³⁹⁹ Arif Oruç “*Fırkacılık*” başlıklı köşe yazısında partililiğin düşmanlık şeklinde yapılmaması gerektiğini vatandaşların birbirine hürmetkâr olması gerektiği vurgu yapmıştır. Oruç, yaşanan belediye seçimlerinde hararetli didişmeler yaşandığını SCF aleyhine şiddetli hücumlar yaptığını, buna karşın SCF’ye üye vatandaşların ve fırka lideri Ali Fethi Bey’in kendilerine yapılan bu kanunsuz hareketlere karşılık vermediğini, fikir ve ilim münakaşalarının dışına çıkmadığını yazmıştır.⁴⁰⁰

2.1.2.6. Köşe Yazarlarının Milli Blok Hususu Hakkındaki Değerlendirmeleri

Belediye Seçimlerinden sonra Türk milli basınında tartışılan diğer bir mesele ise “*Milli Blok*” hususudur. Bu konu ile ilgili olarak *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç’un köşe yazıları karşımıza çıkmaktadır. Nadi, “*Milli Blok*” düşüncesini mantıklı bulup desteklerken Arif Oruç, bunun muhalefet fırkasının yok oluşu olarak değerlendirmiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Yunus Nadi “*Blok Fikri*” başlıklı köşe yazısında Cumhuriyet fırkalarının bir blok halinde laik Cumhuriyeti korumasının normal olduğunu, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın Türkiye’de hayati bir tarihinin olduğunu ve halkın fırkası olduğunu yazmıştır. SCF’nin de laik Cumhuriyetçi bir fırka olduğunu ancak programında acemilikler ve eksikler olduğunu sadece muhalefet için bir fırka kurulmayacağını yazmıştır. Belediye seçimlerinde bir takım kargaşaların yaşanmasına rağmen bu blok fikri ile Cumhuriyeti teşkil ederek devam edeceklerini yazmıştır.⁴⁰¹

Yarın gazetesinden Arif Oruç, “*Milli Blok!*” başlıklı yazısında matbuatta bir blok meselesinden bahsedildiğini yazarken *Yarın* gazetesinin bu blok meselesine uzak durduğunu aktarmıştır. Oruç, “*Milli Blok*” teriminden iki fırkanın uzlaşarak muhalefetin bozulup yok olması şeklinde anlaşıldığını yazmıştır. Oruç, SCF’nin taşra teşkilatının kâmilten dağılacağını, muhalefetin yalnız Mecliste yer alacağını vurgularken efkârı

³⁹⁹ Arif Oruç, “Tarihi Nutuk”, *Yarın*, 2 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

⁴⁰⁰ Arif Oruç “Fırkacılık”, *Yarın*, 3 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

⁴⁰¹ Yunus Nadi, “Blok Fikri”, *Cumhuriyet*, 9 Teşrinisani 1930, s. 1.

umumiyeinin aslında “*Milli Blok*” meselesini doğru anladığını aktarmıştır. Oruç, SCF’nin dağılıp dağılmayacağını Ali Fethi Bey’e telefonda sorduğunu SCF’nin liderinin kat’ı olarak böyle bir tasavvufun olmadığı belirttiğini yazmıştır. Oruç, SCF’nin teşekkül edildiği günden itibaren Cumhuriyetçi ve laik olduğunu ancak idari, iktisadi, mali ve siyasi politikada daha hürriyetperver olduğunu ileri sürmüştür.⁴⁰² Arif Oruç, “*Blok Meselesi*” başlıklı yazısında Milli ya da Cumhuriyetçi fırkalar bloku meselesinin hala vatandaşlar arasında şüpheleri ve tereddütleri gidermediğini aktarmıştır. Oruç, blok meselesi altında muhalefetin yok olacağını ve bloğun kim için ve ne için yapıldığını anlam veremediğini aktarmıştır. Oruç’a göre Cumhuriyetçiler ancak Cumhuriyet tehlikeye düşerse birleşebileceğini iki Cumhuriyetçi fırkanın birleşmesinin manasız olduğunu muhalefetin yavaş yavaş Halk Fırkası içinde yok olacağını aktarmıştır.⁴⁰³

2.1.2.7. Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Programı Hakkındaki Değerlendirmeleri

SCF’nin kurulması ile birlikte Türk milli basınının merakla beklediği en önemli husus yeni fırkanın programı olmuştur. Bu süreçte basın tarafından neden yeni fırkanın programın bir türlü ortaya çıkmadığı tartışılırken programın ortaya çıkması ile birlikte ise programın yetersiz olduğu konusunun kamuoyunda tartışıldığı görülmektedir. Yeni fırkanın programı ile ilgili olarak *Milliyet* gazetesinden Falih Rıfkı ve Siirt Mebusu Mahmut Bey, *Akşam* gazetesinden Necmeddin Sadık, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ve *Yarın* gazetesinden Arif Oruç’un köşe yazıları tespit edilmiştir.

Milliyet gazetesinden Falih Rıfkı Bey, “*Faziletli Hükümet*” başlıklı köşe yazısında karşı fırkanın programında “*Suiistimal ile Mücadele*”, maddesinin açıklandığını aktarmıştır. Falih Bey, suiistimal ile mücadele her fırkanın, hükümetin vazifesi olduğunu ve Cumhuriyetin sadece imparatorluğun borçlarını değil birçok alanda miraslarını devir aldığını yazmıştır. Yazar, İsmet Paşa’nın özellikle suiistimal hastalığını kökünden halletmek için esaslı tedbirler aldığını hiç kimsenin hizmetini, nüfusu, şöhreti ve dostluğa göre uygulamalar yapmadığını vurgulamıştır. Yaşanan suiistimleri gazetelerden önce hükümetin bularak Mecliste millet kürsüsünde anlattığını yazmıştır. Falih Rıfkı Bey,

⁴⁰² Arif Oruç, “Milli Blok!”, *Yarın*, 10 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

⁴⁰³ Arif Oruç, “Blok Meselesi”, *Yarın*, 10 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

suiistimal ile mücadelede en büyük başarının halkın şuuru olduğunu, hükümetin suiistimal ile mücadelesinde kendi malı çalınıyor gibi çırpınması gerektiğini ve bu süreçte en büyük kontrol kuvvetinin de halkın kendisinin olduğunu aktarmıştır. Yazar, devletin halk ile yoğrulduğunu devlet malı bütün vatandaşların müşterek kesesi ve malı olduğunu devletin hazinesinin hiçbir makamın malı olmadığını yazmıştır.⁴⁰⁴ Falih Rıfkı Bey, yeni fırkanın kurulduğu bir dönemde “*Bizim Politikamız*” başlıklı köşe yazısında CHF’nin politikasını açıklayan bir köşe yazısı kaleme almıştır. Yazar, CHF’nin politikasında halkı aldatmak ve avutmak olmadığını acı ve güç olsa bile doğruyu söylemekten çekinmediğini yazmıştır. Falih Rıfkı, devlet adamlarının halkı faydasız hayallerle boş ümitler vermemesi gerektiğini bundan halkın ve devletin çok çektiğini yazmıştır. Yazar, Halk Fırkası’nın hem muntazam bir devlet mekanizmasının çarklarını işletmek hem de yeniden bir devlet, bir memleket yapmak için mücadele ettiğini belirtmiştir. Falih Rıfkı, teferruat işine girdikten sonra herkesin bin türlü tenkit bulabileceğini asıl olanın Halk Fırkası’nın eserine bir bütün olarak bakabilmek olduğunu yazmıştır. Yazar, millette vergi verme ananesiniz henüz yerleşmeye başlamışken vergi ile ilgili gevşeme yapmanın iyi bir düşünce olmadığını ve “*her gün daha kötüye gidiyoruz*” yakışıksız olduğuna değinmiştir.⁴⁰⁵ Falih Rıfkı Bey, “*Mazlum ve Maznun*” başlıklı yazısında yeni bir fırka çıktığı diye kanunu mesuliyetlerin yeniden taksim edilmediğini vurgulamıştır. Yazar, sükûn ve nizam, devlet ve halk işleri, para ve iktisat, rejiminin emniyeti gibi bütün işlerden CHF hükümetinin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Hükümetin elinde sadece kanun gücünün olduğunu ve adliye mekanizmasını iyi bir şekilde çalıştırması gerektiğini aktarmıştır. Yazar, adliye mekanizmasını iyi çalıştırırsa tenkit ve fikir hürriyetinin devam edebileceğine değinmiştir.⁴⁰⁶

Milliyet gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey, “*Harici Politikamız*” başlıklı köşe yazısında yeni fırkanın doğuşu ile birlikte harici ve dâhili politikasının da değişeceğine dair düşüncelerin ortaya çıktığını lakin SCF’nin lideri Fethi Bey’in harici politika konusunda Halk Fırkası ile mutabık olduğunu yazmıştır. Yazar harici politikanın milli siyaseti takip etmek mecburiyetinde olduğunu ve uygulanan harici politikada Türk

⁴⁰⁴ Falih Rıfkı, “Faziletli Hükümet”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

⁴⁰⁵ Falih Rıfkı, “Bizim Politikamız”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

⁴⁰⁶ Falih Rıfkı, “Mazlum ve Maznun”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

milletinin ve vatanının menfaatlerine odaklanıldığını aktarmıştır. Yazar, bu bağlamda Türk Rus dostluğunun çok önemli olduğuna değinmiştir.⁴⁰⁷ Mahmut Bey, “Rüşvet” başlıklı köşe yazısında bir nevi rüşvetle mücadele etmenin her hükümetin görevi olduğunu bunu parti programına almanın bir anlamının olmadığını bunu gören kişilerin Halk Fırkası’nın suiistimal ile mücadele etmediğini anlayabileceğini CHF’nin en esaslı en karakteristik cephesinin suiistimal ile mücadele olduğunu yazmıştır. Rüşvet ve suiistimalle mücadelenin devlet ve halkın beraber yapması gerektiğini, bu konuda her iki fırkanın da aynı görüşte olduğunu aktarmıştır. Yazar, bu köşe yazısını kaleme almasındaki asıl nedeninin ise SCF’nin umumi kâtibi Nuri Bey’in “*Birçok hükümet dairelerinde rüşvet usulü umumi bir itiyat halini almıştır. Mesela gümrüklerde kendisinden evrak ve muamele geçen her memurun beş kuruşa kadar tenezzül ettiği muhakkaktır. Birçok ecnebiler posta ve telgraf işlerinden şikâyetçidirler. Ufak mertebelere kadar inen bu rüşvet âdetinin tabiat ile büyük mikyasları da bulunmak lazımdır. Bundan dolayı iş sahipleri daima müşkülata uğruyorlar...*” gazeteye verdiği demeçten dolayı yazdığını bu sözlerin her memur için söylenmediğini düşündüğünü yoksa çok üzücü ve kırıncı bir açıklama olduğunu en kısa zamanda bu beyanatı tekzip edilmesi gerektiğini umduğunu yazmıştır.⁴⁰⁸ Mahmut Bey, “*Fırka Mücadeleleri*” başlıklı köşe yazısında fırka mücadelelerinin bazı vatandaşları ürküttüğünü, vatandaşların ilk önce yeni bir fırka kurulmasının memnun olmasına rağmen Meclis kürsüsünde yaşanan şiddetli münakaşalar ve hâdiseler neticesinde milletin endişelere kapılarak bu tartışmalar acaba şahsileşir mi düşüncesine kapılabileceği yazmıştır. Millet kürsüsünde yaşanan tartışmadan sonra İsmet Paşa ile Fethi Bey’in kol kola yürüdüklerinin güzel bir görüntü olduğunu vurgulamıştır. Meclisteki son münakaşalar sonucunda büyük meseleler ve prensiplerde iki fırkanın da aynı görüşte olduğunu ve ikisinin de Cumhuriyet ve rejime bağlı olduğunu yazmıştır.⁴⁰⁹

Akşam gazetesinden Necmeddin Sadık, “*Meclisteki Münakaşalardan Çıkan Netice*” başlıklı en mühim memleket işlerinde her iki fırkanın esasları arasında fark olmadığını

⁴⁰⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Harici Politikamız”, *Milliyet*, 27 Ağustos 1930, s. 1.

⁴⁰⁸ Siirt Mebusu Mahmut, “Rüşvet”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1930, s. 1.

⁴⁰⁹ Siirt Mebusu Mahmut, “Fikirlerin Mücadeleleri”, *Milliyet*, 5 Teşrinievvel 1930, s. 1.

iki fırkanın da Cumhuriyetçi, lâik olduğunu, millî müdafaaya çok ehemmiyet verdiğini, şimendiferlerinin yapılması taraftarı olduklarını vurgulamıştır.⁴¹⁰

Son Posta gazetesinden M. Zekeriya “*Programın Maddeleri Arasında*” başlıklı yazısında Serbest Cumhuriyet fırkasının programının neşredildiğini ve bu programın CHF’nin programından ayrıldığı yerin sadece tatbikata ait olan kısmı olduğunu yazmıştır. Zekeriya, Fethi Bey’in belli başlı yapmak istediklerini şu şekilde açıklamıştır: Hükümetin ekonomik programının daha uzun bir süreyi kapsamaması, ecnebi sermayesinin girişinin önünün açılması ve ticaret serbestinin gerçekleşmesi gerekliliğinin üzerinde durmuştur. Ayrıca yeni fırkanın inhisarların ve hükümet teşebbüslerinin karşısında olduğunu ve Cemiyeti Akvam’a girmesine taraf olduğunu yazmıştır.⁴¹¹ M. Zekeriya, “*Niçin Sustunuz Sorabilir miyiz?*” başlıklı yazısında Türk parasının birdenbire müthiş bir sukuta uğramasının hükümeti ve milleti telâşa düşürdüğünü yazmıştır. Yazar, bu süreçte İsmet Paşa hükümetinin borsa kanunu gibi birtakım tedbirler almasına rağmen Türk parasının değer kaybını bir türlü durduramadığını yazmıştır. Zekeriya, ekonomik sıkıntılar yaşanırken İsmet Paşa’nın, Meclis kürsüsüne çıkarak mali buhranı ve alınan tedbirleri anlattığını ve Meclisin başvekili alkışlayarak tebrik ettiğini kimsenin ufak bir itiraz dahi etmediğini belirtmiştir. Ayrıca İsmet Paşa’nın şimendifer siyasetini Meclisten gizlemediğini ve memleketin her tarafını demiryolu ağı gibi öreceğini Mecliste söylediği zaman yine vekillerin alkışladığını vurgulamıştır. Kısacası, İsmet Paşa hükümetinin bu vergileri Meclisi onayı ile yürürlüğe koyduğunu aktarmıştır. Yazar, sonuç olarak Fethi Bey’in ekonomik olarak şikâyet ettiği hususların hepsinin mevcut olduğunu fakat hiçbir vekilinin İsmet Paşa’nın ekonomik politikasına itiraz etmediğini bir türlü anlayamadığını ifade etmiştir. Zekeriya, demokrasinin ve Cumhuriyetin yegâne kontrol vasıtası Meclisi olduğunu bugün yeni fırkaya geçen vekillerin o gün neden sustuğunun sorulması gerektiğine köşesinde yer vermiştir.⁴¹² M. Zekeriya, “*Bir Temizlik Mücadelesi Lazımdır*” başlıklı köşe yazısında SCF’nin programında suiistimallerle mücadele edeceğine vurgu yaptığını aktarmıştır. Yazar, iki fırkanın da rüşvet ve suiistimal samimî iseler kendilerini bu tehlikeli unsurlardan kurtarmak çalışması gerektiğini yazmıştır. Zekeriya, Cumhuriyet

⁴¹⁰ Necmeddin Sadık, “Meclisteki Münakaşalardan Çıkan Netice”, *Akşam*, 6 Teşrinievvel 1930, s. 1.

⁴¹¹ M. Zekeriya, “Programın Maddeleri Arasında”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1930, s. 3.

⁴¹² M. Zekeriya, “Niçin Sustunuz Sorabilir miyiz?”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930, s. 3.

idaresinin kuvvetlenmesi için bu şekilde bir temizliğe ihtiyacı olduğunu hususu üzerinde durmuştur.⁴¹³ M. Zekeriya, “*Yeni Nesil İnanmak İstemiyor*”, başlıklı yazısında memlekette söz söylemekten vatandaşların korktuğunu aktarmıştır. Yazar, Fethi Bey’in fırka programında matbuat hürriyetine geniş yer verdiğini ve Cumhuriyet demokrasi ile idare edildiğini memlekette hürriyete inanmak gerektiğini yazmıştır. M. Zekeriya, “*Demokrasi Tecrübeleri Yapıyoruz*” başlıklı yazısında CHF’nin ilk defa kendi teşkilatı içinde kendisine zarar verenleri gördüğünü ve birtakım ıslahatlar yapmaya çalıştığını yazmıştır. Halk Fırkası’nın gazete ve SCF’nin tenkitlerine cevap verme mecburiyetinde kaldığını, şimdiye kadar ülkenin tek fırka ile yönetildiğini ikinci fırka ile demokrasi tecrübesinin gelişeceğini fakat acemiliklerin olabileceğini aktarmıştır.⁴¹⁴ M. Zekeriya, “*Serbest Fırka Hak Kazandı*” başlıklı yazısında Halk Fırkası’nın birtakım ıslahatlar yaptığını yazmıştır. Yazar yapılan düzenlemeleri şu şekilde; taşrada mutemetlik uygulamasının kaldırılması, Adliye ve İktisat Vekillerinin vekâletten çıkarılması, inhisarla mücadele edilmesi, vergi düzenlemesinde tadilat yapılması, icra ve iflas kanununda değişiklik yapılması, hükümetin matbuat hürriyetinden yana açıklamalar yapması olarak sıralamıştır. Zekeriya, bu yaşananlar sonucunda SCF’nin doğru yolda gittiğini ve eleştirdiği konularda CHF’nin ıslahat yapmak zorunda kaldığını yazarken Meclis kürsüsünde bir teşekkürü de hak ettiğini yazmıştır.⁴¹⁵ M. Zekeriya, “*Ne Bekliyorduk? Fakat Ne Gördük?*” başlıklı yazısında, Meclisinin ilk içtimasında hazır bulunduğunu, ilk önce Maliye Vekilinin paranın istikrarı hakkında izahatlar yaptığını yazmıştır. Hükümetin ilk olarak mali açıklamalar yapması Fethi Bey için iyi bir fırsat olmasına rağmen Fethi Bey’in bu konulara itiraz etmemesi yazarı şaşırtmıştır. Yazar, Fethi Bey’den Halk Fırkası’nı tenkitlere boğmasını düşünürken bunları yapmadığını ve Mecliste zayıf kaldığını bu fırsatı kaçırdığını yazmıştır. Yazar, Fethi Bey’in böyle devam etmesi durumunda Fırkasının istikbalini tehlikeye düşüreceğini ve milletin hakkını müdafaa etmesi gerektiğini yazmıştır.⁴¹⁶

Yarın gazetesinden Arif Oruç, “*Hataların Tashihi*” başlıklı köşe yazısında muhalefetin faydalarının yeni görüldüğünü, Fethi Bey’in eleştirdiği konular hakkında hükümetin

⁴¹³ M. Zekeriya, “Bir Temizlik Mücadelesi Lazımdır” *Son Posta*, 26 Ağustos 1930, s. 3.

⁴¹⁴ M. Zekeriya, “Demokrasi Tecrübeleri Yapıyoruz”, *Son Posta*, 20 Eylül 1930, s. 3.

⁴¹⁵ M. Zekeriya, “Serbest Fırka Hak Kazandı”, *Son Posta*, 3 Teşrinievvel 1930, s. 3.

⁴¹⁶ M. Zekeriya, “Ne Bekliyorduk? Fakat Ne Gördük?”, *Son Posta*, 5 Teşrinievvel 1930, s. 3.

ıslahat yapmak zorunda kaldığını vurgulamıştır. Oruç, şuurlu ve temiz bir muhalefetin yaptığı tenkitlerin hükümetin hatalarını azaltmaya yardımcı olduğunu yazmıştır.⁴¹⁷ Arif Oruç, “*Halk Fırkası*” başlıklı yazısında, Halk Fırkası’nın ıslahat girişimine başladığını vurgulamıştır. Vatandaşların çoğunun Halk Fırkası’ndan ve ona istinat eden İsmet Paşa hükümetinden memnun olmadığını özellikle şehirlisinden köylüsüne, esnaftan iş adamına herkesin ağır vergiler altında ezildiğini aktarmıştır.⁴¹⁸ Arif Oruç, “*Fevkalade İçtima*” başlıklı köşe yazısında Meclisin fevkalade olarak toplanabileceğinin bahsedildiğini, Meclis tatilde iken fevkalade toplantıya sadece Reisicumhur, Meclis Başkanın ve vekillerin beşte biri tarafından çağırabileceğini aktarmıştır. Oruç, hükümetin, SCF’nin ciddi murakabesi karşısında memnuniyetini göstermek için toplanma ihtimalinin düşük olduğunu diğer bir ihtimalin ise İsmet Paşa hükümetinin sarsılmasını engellemek için toplanabileceğini aktarmıştır.⁴¹⁹ Arif Oruç, “*Mugalatayı Yapanlar*” başlıklı yazısında hükümet gazetelerinin birinin ilk sayfasında Fethi Bey’in Başvekâleti zamanında bir gazetenin tatil edilmesinin uzun uzadıya anlatılmaya çalışıldığını yazmıştır. Oruç, hükümet gazetesinde konu edilen gazetenin beş sene önce kapatılan “*Tok Söz*” gazetesi olduğunu bu gazeteyi Fethi Bey’in kapatmasına rağmen İsmet Paşa’nın kanuna sevk ettiğini iddia ettiğini yazmıştır. Oruç, “*Tok Söz*” gazetesi hakkında bilgi verdikten sonra bu gazetenin lüzumdan çok heyecan ve taşkınlık yaptığını vurgulamıştır. Yazar, Matbuat Kanunu’nun 23. maddesine göre devletin emniyeti dâhili ve harici siyaseti ihlal eden neşriyatını yapan gazetelerin Meclis kararı tatil edilebileceğini yazmıştır. Fethi Bey eğer bu suretle gazeteyi kapattı ise haklı olduğunu ama Meclis kararı almadıysa kanunu unutarak ihmal ettiğini aktarmıştır. Oruç, Fethi Bey’in maksadının Reisicumhura karşı yapılan çirkin neşriyatı engellemek için yaptığını yazmıştır.⁴²⁰ Arif Oruç, “*Millet Meclisinde*” başlıklı yazısında Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun 14. Maddesine göre Meclisin senelik içtimalarının başlamasına bir hafta kaldığını, davetsiz bir şekilde toplanması gerektiğini ve Mecliste bu sene farklı olarak Paris Sefiri Fethi Bey tarafından SCF’nin teşkil ve tesis edildiğini yazmıştır.⁴²¹

⁴¹⁷ Arif Oruç, “Hataların Tashihi”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

⁴¹⁸ Arif Oruç, “Halk Fırkası”, *Yarın*, 8 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

⁴¹⁹ Arif Oruç, “Fevkalade İçtima”, *Yarın*, 14 Eylül 1930, s. 1-2.

⁴²⁰ Arif Oruç, “Mugalatayı Yapanlar”, *Yarın* 17 Eylül 1930, s. 1-2.

⁴²¹ Arif Oruç “Millet Meclisinde”, *Yarın*, 24 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

2.1.2.8. Köşe Yazarlarının Türk Ocağı Hakkındaki Değerlendirmeleri

Yeni fırkanın kurulması ve Türkiye’de teşkilatlanmaya girişmesi neticesinde Türk Ocağı’na kimlerin girebileceği hususu üzerine tartışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu yaşanan gelişmeler neticesinde *Akşam* gazetesi Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey’in⁴²², “*Bu Sesi Koruyacaksınız!*” başlıklı yazısına yer vermiştir. Yazar, yeni fırkanın bir hürriyet ve murakabe cihazı olduğunu ve Türkiye’nin meşrutiyetten sonra üçüncü defa yeniden bir muhalefet tecrübesi yaşadığını yazmıştır. Hamdullah Suphi Bey, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın vücuda getirdiği muazzam eserleri birer birer saydıktan sonra en büyük eserinin ise Cumhuriyetten sonra Cumhuriyetçiyi yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Gazi’nin kendisi gibi hür düşünür, hür karar verir, hak bildiği yola yalnız gitmekten perva etmez gençlerden mürekkep bir nesil vücuda getirmek istediğini belirtmiştir. Yazar, ayrıca Gazi’nin asırlarca müddet fikir ve vicdan hürriyetinden mahrum olarak yaşamış çok sevdiği Türk milletini, siyasî murakabe hayatına alıştırmak için mücadele verdiğini yazmıştır. Türk milletini siyasi hayatında

⁴²² Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1886 (1301)’da İstanbul-Aksaray Suphi Paşa Konağında doğdu. Babası Maarif Nazırı Abdülatif Suphi Paşa’dır. İlköğrenimini Kısıklı, Altunizâde ve Numune-i Terakki okullarında yaptı. 1895’de Galatasaray Sultanisine kayıt edildi. 1908’de Ayasofya Rüştiyesinde Fransızca ve Medenî Bilgiler dersi vermeye başladı. Şiirleri önce Şurâ-yı Ümmet’te, sonra da Servet-i Fünun, Resimli Kitap, Musavver Muhit, Resimli Roman dergilerinde yayımlandı. Fecri Ati hareketi içinde yer aldı. 1913’te Darülfünun Edebiyat Fakültesinde Türk Edebiyatı ve Eğitim Bilimi Müderrisi oldu. 1912 yılında, kuruluşundan beri üyesi olduğu Türk Ocağı’ndaki çalışmaları ve konferansları ile dikkati çekti. Uzun yıllar Türk Ocağı’nın Başkanlığını yaptı. 1919’da millî direnişin oluşturulması için çalıştı. İzmir Bölgesinde Yunanlıların Türklere yaptığı zulümleri soruşturmak üzere Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol’un başkanlığındaki heyete Türk gözlemci olarak katıldı. Osmanlı Meclisi Mebusanın son dönemine Saruhan ve Antalya’dan milletvekili olarak seçildi. Mecliste yaptığı konuşmalarla dikkatleri Millî Mücadele üzerine çekti, desteklenmesini savundu. Meclisin İngilizler tarafından işgali ve dağıtılması üzerine Ankara’ya geçti. 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışında hazır bulundu. II. Dönemde İstanbul’dan milletvekili seçildi. İsmet Paşa’nın ikinci defa kabineyi kurmasında 4 Mart 1925’te yeniden Millî Eğitim Bakanı oldu. Bu görevini 19 Aralık 1925’e kadar sürdürdü. 4 Mayıs 1931’deki IV. Dönem seçimlerine katılmadı. Kendisine önerilen Elçiliklerden Bükreş I. Sınıf Elçiliğini kabul etmesi üzerine 12 Haziran 1931’de ataması yapıldı. 8 Ağustos 1939’da I inci Sınıf Elçilik Büyükelçiliğe yükseltildi. 13 yılı bulan Büyükelçilik görevinden 5 Aralık 1944’te ayrılarak İstanbul’a döndü. VII. Dönem ara seçiminde İçel’den aday gösterilerek milletvekili seçildi. 1946 seçimlerinde CHP adayı olarak İstanbul’dan milletvekili oldu. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Manisa’dan bağımsız milletvekili seçildi. X. Dönemde de Türkiye Büyük Millet Meclisindeki yerini İstanbul milletvekili olarak korudu. 10 Haziran 1966’da vefat etti. 12 Haziran’da Merkez Efendi’deki aile kabristanında toprağa verildi. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, s. 109-112.

alıştırmak isteyen Gazi'nin yeni fırkanın doğmasını emrettiğini ve İsmet Paşa ve Fethi Bey'in, Türk milletinin şerefle, liyakatle, hizmetle mümtaz iki hayırlı evladı olduğunu aktarmıştır. Hamdullah Bey, Türk milletinin bu iki kişiye kulak vererek koruması gerektiğine değinmiştir.⁴²³ Hamdullah Suphi, “*Karşı Taraf*” başlıklı köşe yazısında Gazi'nin hür düşünüp hür karar verdiğini, Cumhuriyet faziletlerinden içinde terbiye edilmiş yeni bir neslin yetişmesi Gazi'nin en büyük eseri olduğunu aktarmıştır. Yazar, karşı fırka teessüs etmeden evvel İstanbul'da, İzmir'de, muhtelif köşelerde gazetelerin lisanında yavaş yavaş itirazlar görünmeye başladığını ve Serbest Fırka'nın teşekkülü ile Türk milletinin inkılâp seyrini merhale merhale tespit edebileceğine yer vermiştir.⁴²⁴

2.1.2.9. Köşe Yazarlarının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kendisini Fesih Etmesi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendisini fesih etmesi ile birlikte *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi'nin, *Milliyet* gazetesinde Ahmet Şükrü ve Yakup Kadri'nin, *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya'nın, *Yarın* gazetesinden Arif Oruç'un köşe yazıları tespit edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Yunus Nadi, “*Nasıl İnfisah Etti?*” başlıklı köşe yazısında SCF'nin neden kendisini fesih ettiğini köşesine taşımıştır. Nadi, Fethi Bey'in “*Gazi Hz. 'nin H. Fırkasının Reisi iken memlekette başka bir fırka teşkil olunamayacağı fikri*” hakikatte karşılığının olmadığını asıl nedenin SCF'nin kendi erkânının beceriksizleri yüzünden idare edilemeyip feshettiklerini vurgulamıştır. Nadi, SCF'nin lideri Fethi Bey'in partisini kapatma kararı verdikten sonra kararını bildirmek için Çankaya'ya Gazi'nin yanına giderek Gazi'ye bilgi verdiğini aktarmıştır. Yazar, yeni fırkanın Gazi'nin emirleriyle vücut bulduğunu fırkanın fesih edilmesinde ise Gazi'nin bilgisinin olup olmadığının bilinmediğini, SCF'nin kapanması ile milletin sinesinde ve tarihte hazin ve acı bir hatıradan başka bir şey bırakmadığını yazmıştır.⁴²⁵ Yunus Nadi'nin SCF'nin kapatılması hakkındaki yazılarına “*Fesih Kararının Esbabı Mucibesi Çürüktür!*” başlıklı yazısı ile devam ettiği görülmektedir. Nadi, siyasi bir fırka kurmak kadar fesih

⁴²³ Hamdullah Suphi, “Bu Sesi Koruyacaksınız!”, *Akşam*, 12 Eylül 1930, s. 2.

⁴²⁴ Hamdullah Suphi, “Karşı Taraf”, *Akşam*, 30 Eylül 1930, s. 2.

⁴²⁵ Yunus Nadi, “Nasıl İnfisah Etti?”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1930, s. 1.

edilmesinin de çok mühim ve ehemmiyetli bir iş olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Fethi Bey'in bu fırkayı fesih ederken fırka sevk edememek kusurundan doğan anarşinin vaziyet olarak memleketin huzur ve sükûnun bozma ihtimalini ileri sürerek fesih etmesi gerektiğini, Gazi'ye karşı muhalefet yapılmaz düşüncesini dile getirmesinin bir hata olduğunu yazmıştır.⁴²⁶ Yunus Nadi, “*Serbest Cumhuriyet Fırkası Niçin Yaşamadı?*” başlıklı köşe yazısında fesih kararı üzerinde durmuştur. Nadi, yeni fırkanın ilk teşekkülünden itibaren iki hakikatin bilinmesi gerektiğini, bunlardan ilkinin S.C.F'nin CHF'ye karşı bir fırka olduğunu ikincisinin ise Gazi'nin CHF'nin dün olduğu gibi bugün de yarın da umumi reisi olduğunu aktarmıştır. SCF'nin Gazi'ye karşı bir fırka mahiyetinde görünmesi nedeniyle fesih edilmesinin mantıksız bir hareket olduğunu ve bunun samimi olmadığını yazmıştır. Ayrıca bu samimiyetsizliğin biri ahlaki, diğeri ise müspet ve maddi olmak üzere iki noktadan muhakeme etmek gerektiğini aktarmıştır. Ahlaki noktanın Gazi'nin İsmet Paşa'dan kurtulmak için Fethi Bey'e bu fırkayı kurdurmuş olması düşüncesinin ortaya çıkmasının yanlış ve ahlaki olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca SCF'nin reisi Fethi Bey'in bu türlü entrikalara tenezzül etmeyecek kadar ciddiyet ve vakar sahibi olması gerektiğini, Gazi'nin Halk Fırkası'nın reisi olduğunu herkes tarafından bilindiğini yazmıştır. Yeni fıkra fikrindeki maksadının millet menfaatleri ve rejimin güçlenmesi için kurulduğunu Gazi'nin yeni kurulan fırkanın ne karşısında ne de yanında durduğunu yazmıştır. Nadi, Fethi Bey'in “*Gazi bizimle beraber yürümüyor*” düşüncesinin gayrinezih ve gayriahlaki bir hareket olduğunu yazmıştır.⁴²⁷ Yunus Nadi, “*Fırka İnfisahında Müspet Taraf!*” başlıklı yazısında SCF'nin feshini ilan eden kararın ahlaki nazardan yerinin olmadığı ve fırkanın Gazi ile beraber yürümediği için fesih edildiği ifadesinin çürük olduğunu ayrıca “*Gazi'nin mevcut hükümeti devirmek için bu fikrayı oluşturtu*” düşüncesinin uydurma olduğunu belirtmiştir. Her iki düşüncenin de birbirinden fena ve ahlaki olmadığını yazmıştır. Nadi, fırka erkânının ahlaki düşüncelere hiç kıymet vermediğini, fırkanın ilk günden beri programının olmadığını kısacası fırkanın her telden çaldığını yazmıştır. Nadi, sadece muhalefet yapmak için muhalefet fırkası kurulamayacağını programsızlığın muhalefetle gizlenemeyeceğini belirtmiştir. Her telden çalan ve her vasıtayı mübah gören bir

⁴²⁶ Yunus Nadi, Fesih Kararının Esbabı Mucibesi Çürüktür!”, *Cumhuriyet*, 20 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁴²⁷ Yunus Nadi, “S.C.Fırkası Niçin Yaşamadı?”, *Cumhuriyet*, 21 Teşrinisani 1930, s. 1.

demagojinin fırkacılıkta yanlış olduğunu aktarmıştır. Yazar, SCF'nin “*vergileri indireceğiz*” derken bile bu vergilerin hangileri olduğunu dahi bilmediğini sadece halkı aldatma ve avlamak için bu yönteme müracaat edildiğini aktarmıştır. Yazar, SCF'nin müspet iddialarının olmadığını ve millet idaresi namına hemen hemen hiçbir fikrîlerinin olmadığını sonucunda da sabun köpüğü gibi yok olduklarını aktarmıştır.⁴²⁸ Yunus Nadi, “*Yeni Fırka Fesholundu Diye, Kızmakta Haklı mıyız?*” başlıklı yazısında SCF'nin feshi memleketin bazı mıntıklarında derin tesirler oluşturduğunu özellikle İzmir'in bu fesih kararı karşısında hayretle hiddet arasında çalkalanan hissiyatı zikre şayan olduğunu yazmıştır. Nadi, bir fırkanın şahsa bağlı olmasının sonucunda yaşananların doğal olduğunu yazmıştır. Fırkanın hakikatinde esaslı bir programının olmadığını Fethi Bey'in müspet bir programla değil de umumi suret ile muhalefet yaptığını vurgulamıştır. Yazar, fırkanın bir program dahi oluşturamayacak kadar aciz olduğunu eğer mutedil şekilde memleket meseleleri için hareket etmediği için programının olmadığını aktarmıştır. Nadi, Fethi Bey'in İzmir mitinginden etkilenerik programa ihtiyaç duymadığını ve yeni fırkanın ne yolda yürüyeceği belli olmaması mukabil halkın neler istediğini de tam anlayamadığını yazmıştır.⁴²⁹

Milliyet gazetesinde Ahmet Şükrü, “*Yeni Fırka'nın İnfisahı*” başlıklı köşe yazısında SCF'nin lideri Fethi Bey'in açıklaması ile kendi kendini fesh ettiğini ve fırkanın yaşayamamasında milletin siyasi rüşünün olgunlaşmadığının gerekçesinin yanlış bir düşünce olduğunu yazmıştır. Fırkanın yaşayamamasındaki en temel sebebin fırkanın yürüttüğü programdan kaynaklanmadığını fırka yetkililerinin amacının en kısa zamanda iktidara geçmek olduğunu, bunu başaramayınca kendini fesih ettiğini vurgulamıştır. Her fırka en kısa zamanda iktidara gelmek istediğini ama bunun demokrasi için bir tehlike olduğunu aktarmıştır. Ahmet Bey, SCF lideri Fethi Bey'in fırkayı kurarken Gazi'nin CHF'nin umumi reisi olduğunu ve bu şartlarda fırkayı kurduğunu ama fesih ederken Gazi karşısında muhalefet yapılamayacağını belirtmesinin bir samimiyetsizlik göstergesi olduğunu yazmıştır.⁴³⁰

⁴²⁸ Yunus Nadi, “Fırka İnfisahında Müsbet Taraf!”, *Cumhuriyet*, 22 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁴²⁹ Yunus Nadi, “Yeni Fırka Fesholundu Diye, Kızmakta Haklı mıyız?”, *Cumhuriyet*, 23 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁴³⁰ Ahmet Şükrü, “Yeni Fırka'nın İnfisahı”, *Milliyet*, 18 Teşrinisani 1930, s. 1.

Yakup Kadri, “*Fesihden Sonra*” başlıklı köşe yazısında SCF’nin yöneticilerinin yanlışlıkları, idaresizlikleri yüzünden infisah olduğunu ve yöneticilerin parti içine giren gizli emelleri ve sokakta çıkan olayları takip edemediğini yazmıştır. Bunları takip edebilseydiler zaten Gazi’nin karşısında yer alamayacaklarını aktarmıştır.⁴³¹

Son Posta gazetesinden M. Zekeriya, “*Serbest Fırka’nın Hataları*” başlıklı yazısında bir fırka yaşayabilmesi için muayyen fikirlere ya da sınıflara ihtiyacı olduğunu bu iki temelden mahrum olan bazı fırkaların sadece gündelik ihtiyaçlarına cevap verebileceğini ve ihtiyaç geçince yaşamasına lüzum kalmadığını ya da başka bir fırkaya iltihak ettiğini aktarmıştır. Yazar, bu noktadan baktığında Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın birçok hatalar yaptığını vurgulamıştır. Yazar, bu hataları ise; Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın programının daha çok beyannameye benzemesi, fırkanın teşkilat yapmayarak fikirlerle kalıcı olmaya çalışması, müstakil bir gazetesinin olmaması, bugünün ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışması olarak sıralamış ve bazılarının düzeltilebileceğini bazılarının ise fırkayla tesirinin kalıcı olacağını yazmıştır.⁴³² M. Zekeriya, “*Serbest Fırkanın İnfisahı*” başlıklı yazısında Fethi Bey’in beyanname kararının dün İstanbul’da bomba gibi patladığını, herkes hayret ve teessür içinde kaldığını herkes Fethi Bey’den çok şeyler beklediğini halkın şikâyetlerine tercüman olmasını, milletin derdini Mecliste ve matbuatta söyleyerek hükûmete işittireceğini beklediğini aktarmıştır. Zekeriya, memlekette bu kadar mühim siyasi bir taahhüt varken Fethi Bey’in fırkayı yarı yolda bırakıp çekip gitmesi halkın bütün ümitlerini söndürdüğünü yazmıştır.⁴³³

Çalışmada yer alan gazetelerin SCF’nin kuruluşunda ortak duygu ve temennilerle yeni fırkanın kuruluşunu desteklediği görülmektedir. Türk milli basını arasında en önemli ayrım SCF’nin İzmir mitinginden sonra yaşandığını söylemek doğru olabilir. Hükûmete yakın hatta Halk Fırkası’nın vekillerinin köşe yazarlığı yaptığı gazeteler, İzmir mitingi sonrasında attıkları başlıklarla *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerinden ayrıldığı görülmektedir. SCF’nin vekillerinden Reşit Galip’in İzmir mitingi sonrası partiden istifa etmesi beklenmedik bir haber olarak çıkarken, Türk milli basını bu konuyu acaba üçüncü bir fırka kurulabilir şeklinde yorumlamıştır. Bu süreci Türk Ocakları’na SCF’ye üye

⁴³¹ Yakup Kadri, “Fesihden Sonra”, *Milliyet*, 22 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁴³² M. Zekeriya, “Serbest Fırka’nın Hataları”, *Son Posta*, 23 Teşrinievvel 1930, s. 3.

⁴³³ M. Zekeriya, “Serbest Fırkanın İnfisahı”, *Son Posta*, 19 Teşrinisani 1930, s. 3.

olanların girip giremeyeceği tartışması yaşandığı görülmemektedir. *Milliyet* gazetesi Türk Ocakları'na sadece CHF'ye üye ya da hiçbir partiye üye olmayanların girebileceğine dair haberler yaptığı görülmektedir. Türk milli basınının ayrıldığı diğer bir konu ise belediye seçimlerinde esnasında yaşandığı söylenebilir. Başlangıçta basın, belediye seçimleri hakkında haberleri doğal sürecinde takip ederken seçim sürecinde hükümete yakın gazeteler ile *Son Posta* ve *Yarın* gazetelerinin haberler başlıklarında ayrışmalar yaşandığı görülmektedir. Hükümete yakın yayın yapan gazeteler, seçimlerde olayların çıktığını ve Halk Fırkası'nın seçimi rahat bir şekilde kazandığını haber ederken *Son Posta* ve *Yarın* gazetesi tam tersi haber başlıkları ve haber içeriklerine yer vermiştir. Seçimin bitmesiyle birlikte Fethi Bey'in Gümüşhane vekili olarak Meclise dâhil olması Türk milli basınının tamamı tarafından desteklendiği görülmektedir. SCF'nin henüz kendisini fesh etmeden önce basın tarafından yeni fırkanın kapatılacağına dair haberlerin mevcut olduğu görülmemiştir. SCF'nin kendisini fesh etmesine inanmayan gazete olarak *Yarın* gazetesi karşımıza çıkmaktadır.

Köşe yazarları, SCF'nin kuruluşunu desteklemişlerdir. Bu gazete ve yazarların ortak payda da birleştiği en önemli konular ise yeni fırkanın Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir eseri olduğu, yeni fırkanın laik ve Cumhuriyetçi olması gerektiği, geçmişteki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan ders alınması gerektiği, sadece muhalif olmak için bir fırka kurulamayacağı konularıdır. *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya ise ilk başlarda yeni fırkayı CHF'nin benzeri olarak görmüş bundan dolayı yeni bir fikir ya da sınıfı temsil etmediğini belirtmiştir. Türk milli basınının tartıştığı konulardan biri de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın tarafsızlık hususu olmuştur. Hükümete yakın gazeteler ve köşe yazarları Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın CHF'nin Umumi Reisi olmasını gayet normal olduğunu karşılarken *Yarın* gazetesinden Arif Oruç, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın açıklamaları ile tarafsızlık meselesinin açıklığa kavuştuğunu yazmış ve Cumhurbaşkanı'nın iki fırkaya da bitaraf olacağını belirtmesi üzerine halkın gönlünün rahatladığını dile getirmiştir. Yeni fırkanın kurulmasıyla Türk basınının ekonomi ve tren yolu yapımı tartışmalarına dâhil olduğu görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi, Fethi Bey'in başlangıçta hükümetin şimendifer politikasını eleştirdiğini fakat İsmet Paşa'nın açıklamaları ile ikna olarak iki fırkanın da aynı görüşte birleştiğini yazmıştır. *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey ise SCF'nin ekonominin kötülüğünden ve vergilerin ağır olmasından yakınmasına rağmen kendisinin ekonomik bir programının

olmadığını ve hangi vergileri kaldıracağına ya da hangi vergilerde düzenlemeler yapacağına dair bir açıklamasının bulunmadığına vurgu yapmıştır. *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya'nın yeni fırka kurulmadan hükümetin şimendifer politikasını eleştirirken otoyol yapımı üzerinde durmuştur. Zekeriya daha sonraki yazılarında ise şimendifer yapımından ziyade bu işin ekonomik maliyetinin ağırlığı üzerine yazılar kaleme aldığı görülmektedir. *Yarın* gazetesinden Arif oruç ise halkın Hükümetin uyguladığı ekonomik politikalardan rahatsız olduğuna ayrıca köycülük üzerine dair bir politika eksikliğinin varlığından rahatsızlığını yazılarında anlaşılmaktadır. SCF'nin İzmir'deki mitingi ve sonrasında basın tarafından yakından takip edildiği görülmektedir. Bunun ilk nedeninin ise İsmet Paşa'nın Sivas'ta tren hattının açılış sırasındaki yaptığı konuşmanın cevabını Fethi Bey'in İzmir'den cevap vereceği düşüncesi olmuştur. Hükümete yakın gazetelerin köşe yazarlarının ortak bir noktadan İzmir mitingini değerlendirdiği söylenebilir. Yunus Nadi, büyük mitinglerin polis kontrolünde yapılması gerektiğini, başka fırkadan olmanın hasım olmak anlamına gelmediğini, İzmir'deki olayların provokasyonlar sonucunda olduğunu yazarken ilerleyen günlerdeki köşe yazılarında iki fırkanın arasında hiçbir fark olmadığına değinmiş ve muhalefet için bir fırka kurulamayacağını vurgulamıştır. *Milliyet* gazetesinden Siirt Mebusu Mahmut Bey'de SCF'nin artık net bir programının olmasının gerektiğini yaşanan olaylar neticesinde Fethi Bey'in siyasi sorumluluğunun arttığını ve eleştirdiği konuların çözümlerini de söylemesi gerektiğini dile getirmiştir. *Son Posta* gazetesinden Zekeriya, İzmir'de Fethi Bey'in karşılaşmasından anlaşılanın yeni fırkanın artık halk tarafından tam anlamıyla destek bulduğunu, İzmir'deki yaşanan olayları ise hükümete yakın gazetelerden farklı bir şekilde yorumlayarak bu olayların sebebini oradaki yetkililere bağlamıştır. *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya, İzmir'de yaşanan olaylara diğer gazetelerden daha farklı baktığı görülmektedir. Yazar, İzmir'de yaşananların bir nedeninin halka yetkililerin müdahale edilmesinden kaynaklandığını yazmıştır. *Son Posta* gazetesinin İzmir'de yaşanan olaylar hakkında gazetenin müdürünün mahkemeye sevk edilmesini ise Türkiye'de demokrasinin oturmadığının bir göstergesi olarak görmüştür. *Yarın* gazetesinden Arif Oruç, SCF'nin İzmir mitingini İsmet Paşa'nın Sivas nutkuna cevap olarak görmüş ve İzmir mitinginden sonra Halk Fırkası'nın ve hükümete yakın gazetelerin yeni fırka varlığı hakkındaki düşüncelerinin değiştiğine dile getirmiştir. Belediye seçimleri Türk basını tarafından yoğun bir şekilde takip edilmesine rağmen köşe

yazıları ile süreci değerlendiren iki yazar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan M. Zekeriya, seçimlerde birtakım usulsüzler yapıldığını ve bu usulsüzlüklere hükümetin göz yumduğunu ayrıca *Son Posta* gazetesi olarak İzmir mitingi de olduğu gibi, belediye seçimlerinde de tarafsız bir yayın politikası uyguladığını yazmıştır. *Yarın* gazetesinden Arif Oruç'da belediye seçimlerinde M. Zekeriya'nın ifadelerine benzer yazılar kaleme almıştır. Oruç, hükümet yetkililerin seçimlere müdahale ettiğini ifade ederken bu müdahalelerin Türk İnkılabını başarısızlığa sürüklediğini belirtmiştir. SCF'nin kapatılmasını asıl nedenin Gazi'nin karşısında siyaset yapmaktan ziyade parti yöneticilerinin beceriksizliğinden kaynaklandığına vurgu yapmıştır. Ayrıca Nadi, firkanın memleketin huzurunu bozduğu için kendisini fesh ettiğini açıklaması gerektiğini aktarmıştır. Partinin kapatılması hakkındaki benzer düşüncelere sahip olan diğer yazarlar ise Ahmet Şükrü ve Yakup Kadri Beylerin olduğu görülmektedir. M. Zekeriya, SCF'nin kendisine ait ne fikri ve sınıfının olmadığını gündelik olaylar üzerinden politika üreten bir firkanın yaşamasının imkânsız olduğu ayrıca fırka programının bir beyannameye benzediğini bu şekilde bir firkanın var olamayacağını yazmıştır.

2.2. KARİKATÜRLERDE SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

Türk milli basını, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan kendisini kapatmasına kadar geçen süreyi takip etmiş ve bu süreçte karikatürlere de yoğun bir şekilde yer vermiştir. Özellikle *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Akşam* gazetelerinde yer alan karikatürlerde, ana tema ve çizgiler aracılığı ile destek verilen fikirlerin benzerlik gösterildiği görülmektedir. Buna karşın *Son Posta* gazetesindeki karikatürlerin görece daha tarafsız olduğu; bununla birlikte gazetede ki karikatürler SCF ile CHF'nin aynı sınıf ve fikriyatı temsil ettiği üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. *Yarın* gazetesinde yer alan karikatürlerin ise oldukça iddialı ve SCF'nin savunucusu hatta sözcüsü olarak çizgilere yansıdığı görülmektedir. Türk basınında yer alan karikatürler, SCF'nin kuruluşu, İzmir mitingi, 1930 Belediye Seçimleri ve SCF'nin kapatılması gibi genel hususlar üzerine çizildiği gibi her gazetenin de temsil ettiği düşünceye göre resmedildiği görülmektedir.

2.2.1. Cumhuriyet Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası

Cumhuriyet gazetesinde SCF ile ilgili olarak on bir karikatür tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden biri hariç on tanesi Ramiz (GÖKÇE) imzası ile Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında sağ alt köşede yer almıştır. Karikatürler, SCF'nin kuruluşunu, kurulduktan sonra yeni fırkaya mebusların ve azaların geçişini, CHF'nin şimendifer siyasetini, SCF'nin programını, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini ve SCF'nin kendini fesh edişini ana tema olarak aldığı görülmektedir.

Karikatür 4: *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında yer alan ilk karikatür Ramiz imzasıyla okurun karşısına çıkmıştır. Ramiz, karikatüründe SCF Ali Fethi Bey'in İsmet Paşa'ya tek kanatlı peri kızını göstererek, bir perinin bir kanada daha ihtiyacının olduğunu anlatmaya çalıştığı görülmektedir. Buna karşın İsmet Paşa'nın ise bir eli cebinde bir elinin çenesinde dikkatlice Fethi Bey'i dinlediği anlaşılmaktadır. Ramiz karikatüründe Türkiye'de Cumhuriyeti, tek kanatlı bir peri kızına benzetmiştir. Peri kızının bu kanadında Halk Fırkası yazdığı, ancak tek kanatla yükselenmediği, Cumhuriyetin arşa çıkması için bir kanada daha ihtiyacı olduğu işlenmiştir. Karikatürde diğer kanadın Ali Fethi Bey'in elinde resmedilirken bu kanadın üzerinde ise Serbest Fırka yazdığı görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinden Ramiz, yeni fırkanın kurulmasıyla Türkiye'de Cumhuriyetin tamamlanarak kendisini yükseklere taşıyacağını ifade ettiği belirlenmiştir.

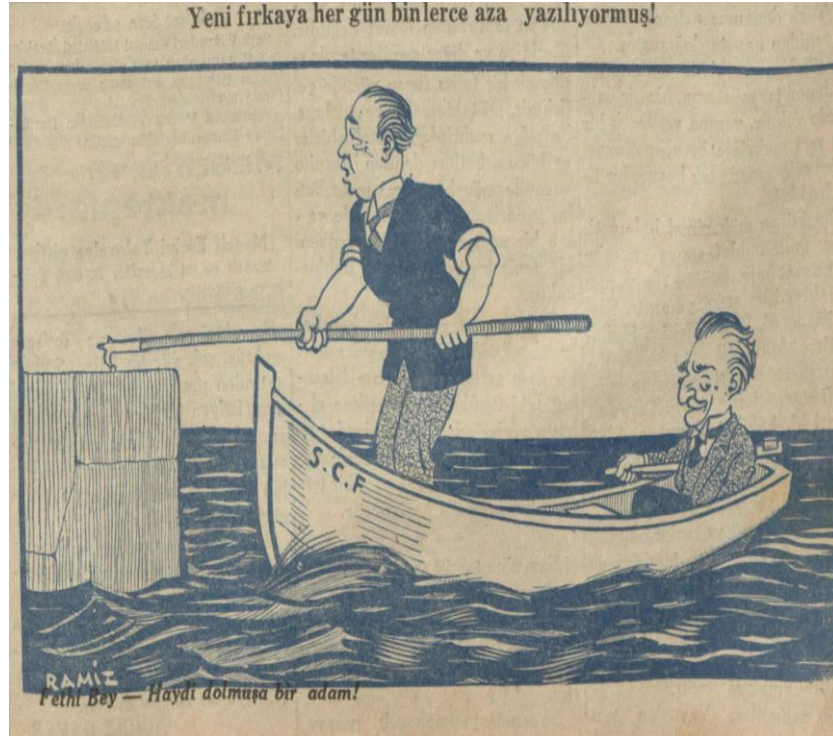
Karikatür 2: *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan ikinci karikatür, Ramiz'in imzasıyla gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Karikatürde SCF'nin kurulması ile vatandaşların sevinç ve şaşkınlığı işlenmiştir. Ramiz karikatüründe iki kişi resmedilirken bunlardan birinin yeni fırkanın kuruluş haberini mutluluk ve sevinçle karşıladığını, diğer kişinin ise bu kişiye şaşkınlıkla baktığı görülmektedir. Karikatürde yer alan alt metinde, yeni fırkanın kurulmasının sevinçle karşılandığı ancak insanların bu fırkanın niçin kurulduğunu henüz bilemediği anlatılmaktadır.

Karikatür 3: *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan üçüncü karikatür, “Üç mebus daha yeni fırkaya girdi” başlığı ile Ramiz imzasıyla gazetede yer almıştır. Karikatürde Fethi Bey’in yeni fırkayı kurmasıyla CHF’ye mensup milletvekillerin tek tek SCF’ye geçişleri çizim yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır. Karikatürde İsmet Paşa’nın sulayıp büyüttüğü ağaç, Meclise benzetilirken ağacın meyveleri ise milletvekili olarak resmedilmiştir. İsmet Paşa’nın yıllarca yetiştirdiği vekillerin Fethi Bey tarafından toplanması Fethi Bey’i mutlu ederken İsmet Paşa’nın bu duruma şaşırıldığı el ve yüz ifadesinden belli olmaktadır.

Karikatür 4: *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında yer alan dördüncü karikatür, “*Yeni fırkaya her gün binlerce aza yazılıyormuş*” başlığı altında Ramiz imzasıyla çizilmiştir. Karikatürde SCF’ye katılan üyeler konu edilmiştir. SCF adlı küçük bir tekne ile Ali Fethi Bey’in kollarını sıvayarak yolcu toplamaya çalıştığı ve tekneye yön veren motorunun kontrolünün ise Ahmet Ağaoğlu’nda olduğu görülmektedir. Karikatürde SCF isimli teknenin küçüklüğü ve dalgalarda sabit durabilmesi için Ali Fethi Bey’in mücadelesi görülmektedir.

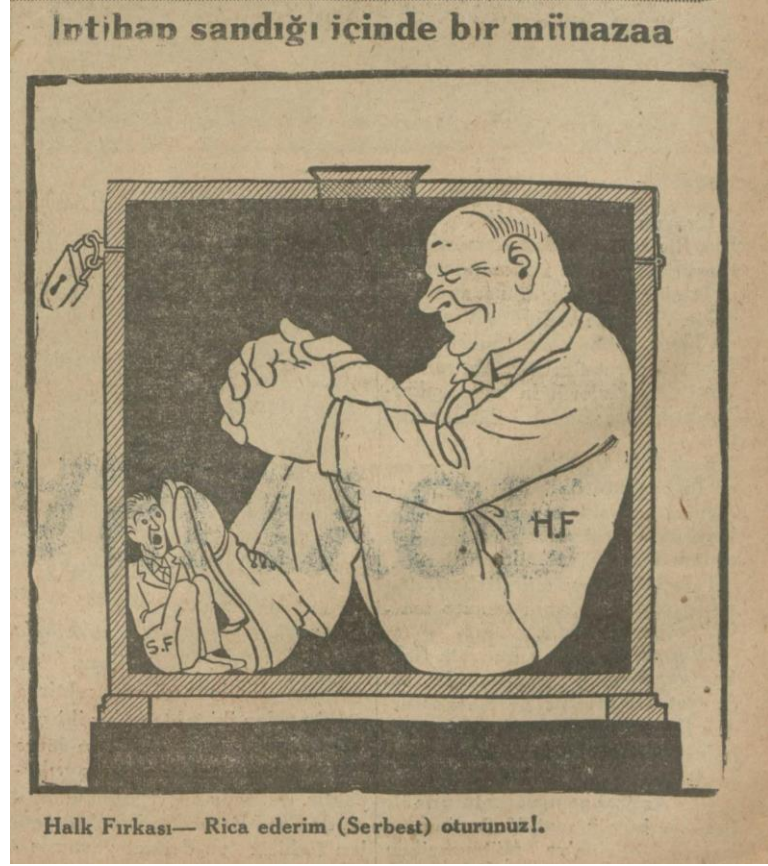
Karikatür 5: *Cumhuriyet*, 26 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki beşinci karikatür, Ramiz imzasıyla karşımıza çıkarken karikatürün altında ise “*Bakalım yarışı kim kazanacak!*” açıklaması yer almıştır. Karikatür, İsmet Paşa hükümetinin şimendifer politikasını yüceltirken buna karşın SCF'nin lideri Fethi Bey'in programında yer alan “*Ecnebi Sermayesi*” neticesinde yaşadığı zorluğu çizimlerle anlatılmak istenmiştir. Ramiz, çizimlerinde tren ile atın yarışamayacağını anlatmıştır. Bu bağlamda İsmet Paşa, trenin lokomotifinde kendinden emin bir şekilde hareket ederken trenin vagonunda Türk Bayrağının simgesi olan Ay ve Yıldızın çizildiği ayrıca vagona yerli malı ürünlerin taşındığı görülmektedir. Ali Fethi Bey ise at üstünde elinde kırbaç ile trene yetişmek için yoğun bir mücadele gösterdiği resmedilmiştir. Ayrıca atın eyerinin üstündeki çuvalların üzerinde ecnebi sermayesi ve İngiliz para birimi olan sterlinin simgesine yer verilmiştir.

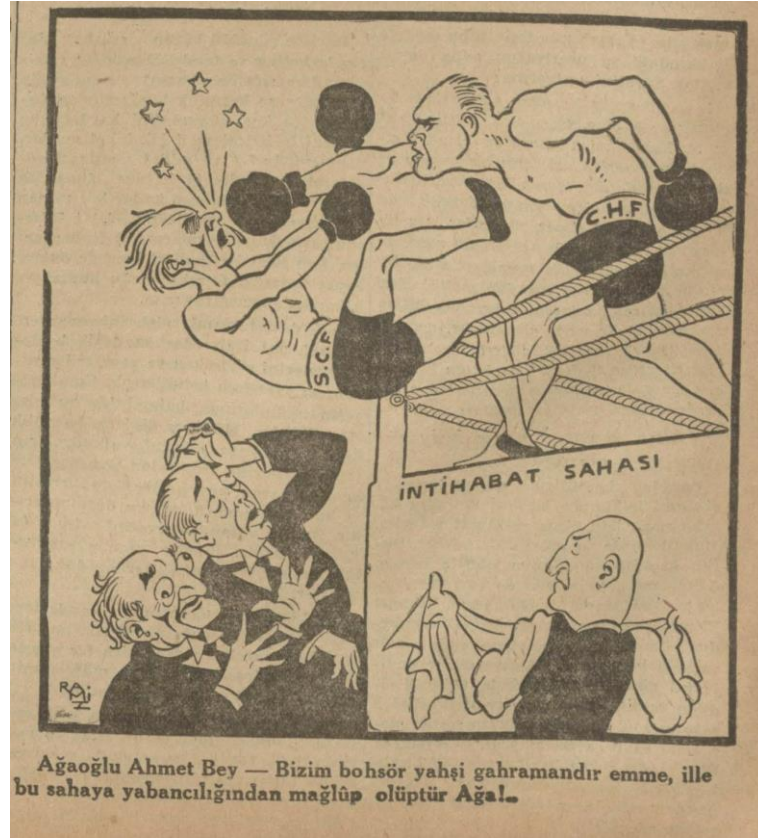
Karikatür 6: *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki altıncı karikatür, “*Kâbus*” başlığı altında Ramiz tarafından çizilmiştir. Karikatürde SCF’nin lideri Fethi Bey’in şimendifer politikasını eleştirilmesine karşın İsmet Paşa’nın başarısı çizgilere yansımıştır. Ramiz, İsmet Paşa’yı trenin lokomotifini olarak resmederken İsmet Paşa’nın iki yumruğunu da sıkarak ve kaşları çatık bir şekilde Ali Fethi Bey’in rüyalarına kâbus gibi girdiği görülmektedir. Ali Fethi Bey’in ise rüyasından korku ile uyandığı “*Yarabbi, sen beni altında kalmaktan muhafaza et...*” sözleriyle anlaşılmaktadır.

Karikatür 8: *Cumhuriyet*, 5 Teşrinievvel 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan sekizinci karikatür, “İntihap sandığı içinde bir münazaa” başlığı ile imzasız bir şekilde çizilmiştir. Karikatür CHF ile SCF arasında yaşanan 1930 Belediye Seçimleri değerlendirilmiştir. Karikatürde seçim sandığının kilitli olmasına rağmen seçimden çıkacak sonucun belli olduğu vurgulanmıştır. Çizer, Halk Fırkası’nı ve Serbest Fırka’yı insana benzetmiştir. Üzerinde H.F. yazısı bulunan kişinin seçim sonucundaki mutluluğu yüzüne yansırken üzerinde S.F. yazan kişinin sandıkta çok küçük yer kapladığı nerdeyse diğer kişinin ayakları altında ezilmek üzere olduğu görülmektedir. Ayrıca yaşanan bu durumu yani seçim sonucunu, S.F. yazan kişinin hiç beklemediği surat ifadesine yansımaktadır.

Karikatür 9: *Cumhuriyet*, 19 Teşrinievvel 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki dokuzuncu karikatür, Ramiz imzasıyla gazetede yer almıştır. Ramiz, 1930 yılı SCF ve CHF arasında yaşanan Belediye Seçimlerini çizgileri ile kendi penceresinden anlatmaya çalışmıştır. Ramiz, yaşanan belediye seçimlerini bir boks mücadelesine benzetmiştir. Çizer'in boks ringinde iki kişiyi çizdiği görülmektedir. Bu kişilerden iri ve daha kuvvetli olanın kuşağında CHF yazarken zayıf ve çelimsiz olanın kuşağında SCF yazmaktadır. İntihabat Sahası yazan ringin üstünde yapılan mücadelede CHF kuşaklı boksörün sağ kroşesiyle nakavt ettiği görülmektedir. Ayrıca bu kişinin kafasından aldığı yumruk darbesi ile ringden düşmek üzere olduğu görülmektedir. Fethi Bey ve Ahmet Ağaoğlu bu mücadeleyi ringin aşağısında ve yakından şaşkınlıkla izlediği görülmektedir. Karikatürde yer alan SCF'nin koçunun ise kızgın bir surat ifadesiyle Fethi Bey'e ve Ahmet Ağaoğlu'na bakarken elinde havlu atmak üzere olduğu görülmektedir.

Karikatür 10: *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan onuncu karikatür, “Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur. Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubur.” İkiligi altında Ramiz imzasıyla iki aşamalı olarak çizilmiştir. Çizer, SCF’nin siyasi yaşamdaki kısa süren ömrünü karikatüründe çizgilerle anlatmıştır. Ramiz ilk karikatüründe Fethi Bey’in elinde yükselttiği S.C. yazan bir çocuk çizerken, yanındakilerin bu duruma çok sevindiğini resmetmiş ve bu bölümü “bir varmış...” kelimeleri tamamlamıştır. Ramiz yan yana verdiği ikinci karikatüründe üzerinde S.C. yazan bir tabuta yer vermiştir. S.C.’nin doğumuyla mutlu olan bu kişileri S.C.’nin tabutunu omuzladıkları görülmektedir. Bu bölümü ise “Bir yokmuş...” açıklaması ile tamamlamıştır.

Karikatür 11: *Cumhuriyet*, 21 Teşrinisani 1930, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki on birinci karikatür, “Kabak kimin başına patladı?” sorusu altında Ramiz imzasıyla çizilmiştir. Ramiz, SCF lideri Fethi Bey’in fırkasını fesih etmesiyle birlikte Fethi Bey’in son durumunu çizgileriyle anlatmaya çalışmıştır. Çizer, SCF’nin kapatılmasında matbuat ve vilayetteki fırka teşkilatlarının Fethi Bey’i sorumlu tuttuğu görülmektedir. Karikatürde Fethi Bey mutsuz ve asık bir surat ifadesiyle S.C. adlı küçük bir sandalye üzerinde çizilmiştir. Ayrıca matbuat yazan kancalarla Fethi Bey’in sandalyeden düşmek üzere olduğunu vilayet teşkilatının da bu yaşananlara kayıtsız kalarak sırtını döndüğü görülmektedir.

2.2.2. Milliyet Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası

Milliyet gazetesinde SCF ile ilgili olarak altı karikatür tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden ikisi hariç diğer dört tanesi Togo (KOZMA) imzası ile *Milliyet* gazetesinin ilk sayfasında sağ alt köşede yer almıştır. Karikatürler, CHF'nin şimendifer siyasetini, SCF'nin programını, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini ve Blok meselesini ana tema olarak aldığı görülmektedir.

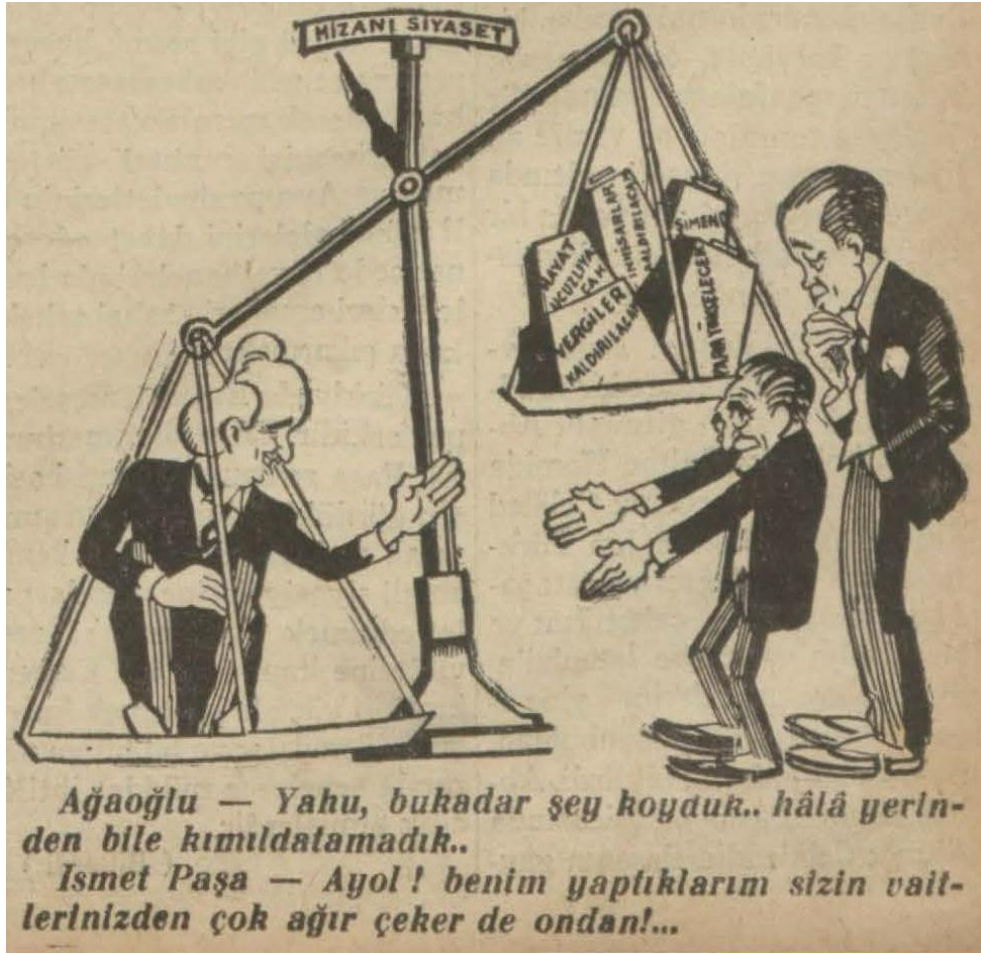
Karikatür 1: *Milliyet*, 1 Eylül 1930, s.1.

Milliyet gazetesindeki ilk karikatür “Söz ve iş farklarından” başlığı altında Togo imzasıyla gazetede yer almıştır. Togo karikatüründe İsmet Paşa hükümetinin hayata geçirdiği şimendifer politikasını çizimleriyle desteklediği görülmektedir. Çizer karikatüründe, trenin hızlı ve düz bir şekilde yola devam ettiğini gösterirken buna karşın kağının yolunun zikzaklı olduğunu çizmiştir. Togo kağının üzerine SCF lideri Fethi Bey’i oturtmuş ve kağının yanında ise Ahmet Ağaoğlu’nu ayakta çizmiştir. Karikatürün alt metininden de anlaşıldığı gibi tren ile kağının yarışmasının olanaksızlığı çizimlere yansımıştır.

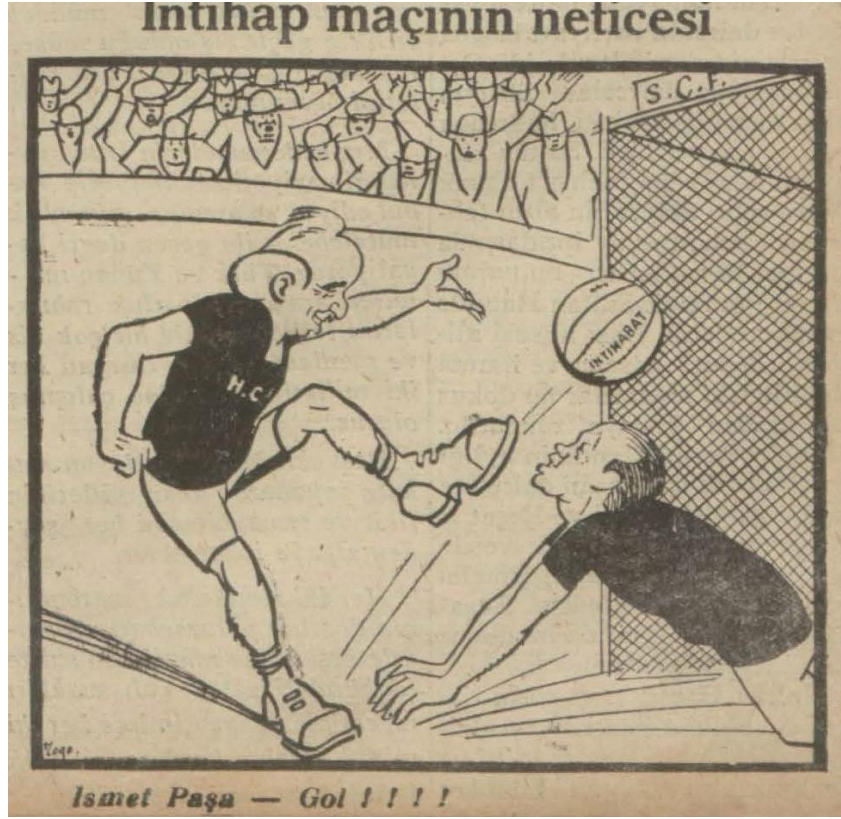
Karikatür 2: *Milliyet*, 4 Eylül 1930, s.1.

Milliyet gazetesindeki ikinci karikatür, “S.C. Fırkası lokantasında” başlığı altında Togo imzası ile karşımıza çıkmaktadır. Togo karikatüründe, SCF lideri Fethi Bey’in bir türlü firka programını hazırlayamamasını konu edinmiştir. Çizer, fikrini bir lokantada ortaya koymaya çalışmıştır. Karikatürde Ali Fethi Bey aşçı, Ahmet Ağaoğlu ise yardımcısı olarak çizilmiştir. Fethi Bey’in önündeki tencerenin üzerine SCF yazılmış ve tencereden dumanlar çıkmasına rağmen bu yemeğin bir türlü ortaya çıkmamasının sabırsızlıkla yemeği bekleyen kişiyi karamsarlığa ittiği görülmektedir. Kısacası çizer, yeni firka kurulmasına rağmen halkın beklediği firka programının açıklanmaması nedeniyle bu durumun vatandaşları umutsuzluğa sürüklediğini çizimlerle anlatmaya çalışmıştır.

Karikatür 3: *Milliyet*, 2 Teşrinievvel 1930, s.1.

Milliyet gazetesinde yer alan üçüncü karikatür, “*Mizanı Siyaset*” adlı terazinin altında imzasız bir şekilde yer almıştır. Çizer karikatüründe SCF lideri Fethi Bey ve Ahmet Ağaoğlu’nun birçok vaatte bulunmasına rağmen İsmet Paşa’nın terazide daha ağır geldiğini anlatmak istemiştir. Terazideki bu duruma SCF lideri Fethi Bey ve Ahmet Ağaoğlu’nun şaşırması çizimlere yansırken İsmet Paşa’nın sözden çok icraat yaptığını çizgilerle ve alt metinde iddia etmiştir.

Karikatür 4: *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1930, s.1.

Milliyet gazetesindeki dördüncü karikatür, “İntihap maçıının neticesi” başlığı altında Togo imzası ile okura ulaşmıştır. Karikatürde 1930 Belediye Seçimlerini İsmet Paşa’nın kazanması işlenmiştir. Togo, yaşanan belediye seçimlerini bir futbol maçına benzetmiştir. Karikatürde intihabat yazılı futbol topuna İsmet Paşa’nın vurarak SCF yazılı kaleye yani Fethi Bey’e gol attığı görülmektedir. Bu gol neticesinde seyircinin (halkın) sevinerek İsmet Paşa’yı desteklediği çizgilerle anlatılmıştır.

Karikatür 5: *Milliyet*, 21 Teşrinievvel 1930, s.1.

Milliyet gazetesindeki beşinci karikatür, alt metin açıklamasından da anlaşılacağı üzere 1930 tarihli Belediye Seçimlerini konu almıştır. Bu karikatürün gazetede imzasız bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Karikatürde belediye seçimlerinin CHF'nin kazandığı işlenmiştir. Çizer, belediye seçimlerini fırtınalı bir denize benzetmiştir. Bu fırtına sonucunda SCF'nin flamasını taşıyan tahta geminin fırtınaya dayanamayarak çökmek üzere olduğunu, buna karşın demirden yapılmış CHF'nin gemisinin dalgaları aşarak ilerlediği görülmektedir. CHF'nin gemisinin kaptanı olarak çizilen İsmet Paşa'nın ise SCF'nin gemisinin çöküşüne tebessüm ile baktığı surat ifadesinden anlaşılmaktadır.

Karikatür 6: *Milliyet*, 14 Teşrinisani 1930, s.1.

Milliyet gazetesinde yer alan altıncı karikatür, “*Blok Meselesi*” başlığı altında Togo imzasıyla çizilmiştir. Togo, 1930 tarihli Belediye Seçimlerinden sonra Fethi Bey’in Gümüşhane Mebusu olarak Meclise katıldığını belirtmiştir. Çizer, iki fırkanın bir blok olarak beraber hareket etmesi haberlerini çizgilerle anlatmaya çalıştığı görülmektedir. Togo’ya göre Fethi Bey’in vekil olarak birtakım matbuatı arkasına alsa da İsmet Paşa ile ancak merdiven aracılığı ile boy ölçüşebileceğini resmetmiştir. Ayrıca çizer, Fethi Bey’in bu özelliklere sahip olmasında İsmet Paşa’nın omuz vererek bu sürece destek olduğunu, İsmet Paşa’nın omzunu çektiği an Fethi Bey’in üzerine çıktığı merdivenin çökeceğini çizgiler aracılığı ile ifade etmiştir.

2.2.3. Akşam Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası

Akşam gazetesinde SCF ile ilgili olarak dokuz tane karikatür tarafımızca tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden bir tanesi hariç diğer sekiz tanesi Cemal Nadir imzası ile *Akşam* gazetesinin ilk sayfasında sağ alt köşede yer almıştır. Karikatürler; CHF'nın şimendifer siyaseti, SCF'nın programını ve söylemi, CHF'dan mebusların SCF'na geçişi, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini, CHF'nın ıslahat çalışmaları, SCF'dan istifalar ve SCF kendisini fesih etmesi ana tema olarak aldığı görülmektedir.

Karikatür 1: *Akşam*, 19 Ağustos 1930, s.1.

Akşam gazetesinde yer alan ilk karikatürde İsmet Paşa'nın uyguladığı şimendifer politikasına destek verildiği görülmektedir. Karikatürde büyük bir trenin raylarda hızlı bir şekilde yol aldığı çizilirken bu trenin lokomotifindeki makinist olarak İsmet Paşa'nın olduğu görülmektedir. Çizer, çok hızlı giden trenin önüne SCF flaması ile Fethi Bey'in atlayarak treni durdurmak istediği çizilmiştir. Bunun üzerine Makinist olan İsmet Paşa trenin camından kafasını ve kolunu çıkararak söylediği; "*Durmaya vakit yok, yoldan çekil ezilirsin!*" sözlerine yer verilmiştir.

Karikatür 2: *Akşam*, 26 Ağustos 1930, s.1.

Akşam gazetesinde yer alan ikinci karikatür, Cemal Nadir imzası ile ilk sayfada okuruna ulaşmıştır. Cemal Nadir, karikatüründe SCF'nin söylemlerini konu edinmiştir. Karikatürde, SCF şemsiyesinin altında Fethi Bey'in çekiliş yaptığı görülmektedir. Bu çekilişe vatandaşların büyük bir merakla baktığı görülürken, yapılan çekilişte vaat edilenlerin boşa çıkma endişesi, vatandaşlar arasındaki diyaloglara yansıdığı karikatürün alt metninde çizer tarafından ifade edilmektedir. Çizer karikatürün açıklama metninde ise Fethi Bey'in söylediği "*bolluk, ucuzluk ve para*" söylemlerinin hayata geçme olasılığının şansa bağlı olduğunu vurgulamıştır.

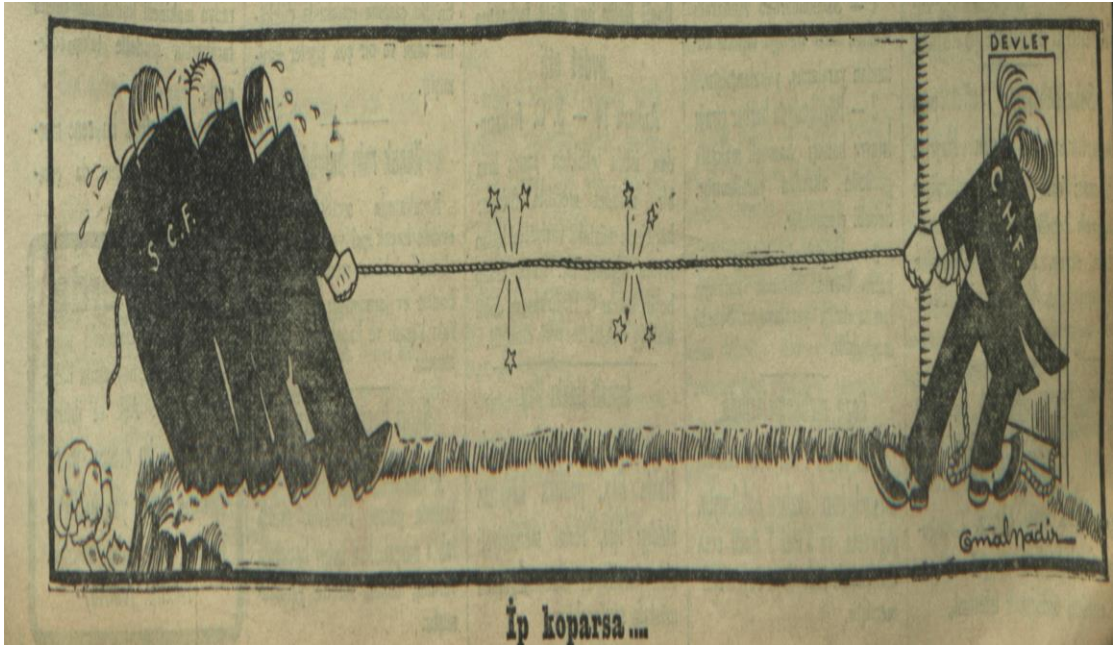
Karikatür 3: *Akşam*, 27 Ağustos 1930, s.1.

Akşam gazetesinde yer alan üçüncü karikatür, “Yeni Fırka Faaliyette” başlığı altında Cemal Nadir imzasıyla ilk sayfada yer almıştır. Cemal Nadir, karikatüründe SCF’nin kurulması ile birlikte CHF’ye mensup bazı vekillerin SCF’ye geçişini konu edinmiştir. Nadir, SCF’nin lideri Fethi Bey’i sırtında SCF yazan bir heybe ile eskici kılığında çizmiştir. Fethi Bey’in, Halk Fırkası levhası asılı binanın önünde “eskileri alıyorum” şeklinde bağırmasıyla, Halk Fırkası camından Ahmet Ağaoğlu olduğu anlaşılan bir kişiyi Fethi Bey’e uzattığı görülmektedir.

Karikatür 4: *Akşam*, 7 Teşrinievvel 1930, s.1.

Akşam gazetesinde yer alan dördüncü karikatür, Cemal Nadir imzasıyla gazetede yer almıştır. Cemal Nadir, karikatüründe 1930 tarihli Belediye Seçimlerini konu edinmiştir. Nadir, vatandaşların hangi fırkaya oy vereceği konusunda şaşırıldığını, sandık önündeki vatandaşla anlatmaya çalışmıştır. Karikatürde oy kullanmak için bir elinde kalem ve bir elinde oy pusulası ile gelen vatandaşın bir elinin SCF tarafından diğer elinin ise CHF tarafından tutularak oy kullanamaz hale geldiği çizilmiştir. Oyunu kullanma hususunda zorluk çeken bu vatandaşa “*elini vicdanına koy, reyini istediğine ver!*” denilmesinin anlamsız olduğunu çizgilerle ifade edilmek istenmiştir.

Karikatür 5: *Akşam*, 16 Teşrinievvel 1930, s.1.

Akşam gazetesindeki beşinci karikatür, “İp koparsa” açıklamasının üstünde Cemal Nadir imzasıyla gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Cemal Nadir, bu karikatürü diğerlerinden farklı bir şekilde yani yatay dikdörtgen şekilde çizmiştir. Karikatür SCF’den Fethi Bey dâhil toplam dört kişiye karşı CHF’den İsmet Paşa’nın tek başına ip çekme mücadelesi anlatılmaktadır. Karikatürde ipin iki yerden incelendiği ve kopmak üzere olduğu görülmektedir. Nadir, SCF lideri Fethi Bey’in ve fırka mensuplarının uçurumun ucunda zor durumda olduğunu hatta soğuk terler döktüğünü, buna karşın İsmet Paşa’nın tek başına devleti arkasına alarak rahat bir şekilde mücadele ettiğini resmetmiştir. Çizer, ipin kopması durumunda Fethi Bey’in ve arkadaşlarının uçurumdan aşağı düşeceğini, buna rağmen İsmet Paşa’nın devlet kapısından içeri gireceğini anlatmıştır. Ayrıca İsmet Paşa’nın tuttuğu ipin ucunun devlet kapısının altından içeri doğru uzandığı görülmektedir. Karikatür, bu bağlamda analiz edildiğinde SCF ile CHF arasındaki gerginleşen münakaşalar, gergin bir ip karşılaşması ile anlatılırken ilişkilerin diğer deyişle ipin kopmak üzere olduğu çizimlerle görsel olarak resmedilmiştir.

Karikatür 6: *Akşam*, 26 Teşrinievvel 1930, s.1.

Akşam gazetesindeki altıncı karikatür, “*Halk Fırkası ıslah ediliyor*” başlığı altında Cemal Nadir imzası ile gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Cemal Bey, CHF’de yaşanan ıslahat girişimini karikatürde anlatmaya çalışmıştır. Nadir, büyük bir çınar ağacının gövdesine CHF yazarak Halk Fırkasını bir ağaca benzetmiştir. Merdiven yardımı ile İsmet Paşa’nın ağaca çıkarak ağacı budadığı görülmektedir. İsmet Paşa’nın elindeki testerinin üzerinde “*ISLAHAT*” yazarken kestiği dalların birinde “*MUTEMETLİK*” diğeri ise “*MÜFETTİŞLİK*” yazdığı görülmektedir. Nadir, karikatürün altında “*Şimdi daha çok yükselip kuvvetlenecek!*” açıklamasına yer vererek görselini anlamlandırmak isteyen okura yardımcı olmuştur.

Karikatür 7: *Akşam*, 4 Teşrinisani 1930, s.1.

Akşam gazetesindeki yedinci karikatür, “*Yeni fırkadan istifalar devam ediyor*” başlığı altında Cemal Nadir imzası ile gazetede yer almıştır. Nadir, SCF’den ayrılışları “*Keskin sirke, küpüne zarar!*” ifadesi ile anlatmaya çalışmıştır. Nadir, üzerinde SCF yazan her tarafı çatlamış bir testi çizerken bu çatlaklardan insanların çıkmaya çalıştığını resmetmiştir. Testinin üstünde sadece kafaları gözüken üç kişi çizilmiştir. Bu kişilerden birisinin Fethi Bey, diğerinin Ahmet Ağaoğlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişiler sinirlendikçe testinin çatlağı görülmektedir. Cemal Nadir’in, bu karikatürünü SCF henüz kapanmadan yaklaşık on üç gün önce çizmesi ise yeni fırkadaki durumu gözler önüne sermektedir.

Karikatür 8: *Akşam*, 5 Teşrinisani 1930, s.1.

Akşam gazetesindeki sekizinci karikatür, Cemal Nadir tarafından “*Ağustos böceği ile karınca*” yazısının üstünde çizilmiştir. Karikatürde Fethi Bey, SCF yazan ağacın üstünde ağustos böceğine benzetilerek çizilmiştir. Fethi Bey, ağacın üstünde şarkılar söylerken altında karıncaya benzetilen İsmet Paşa’nın yoğun bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Karınca şeklindeki İsmet Paşa’nın ellerinde üstünde “*Yerli Malı, Şimendifer ve Tasarruf*” yazan yiyecekleri yuvasına taşıdığı çizgilerle anlatılmıştır. Nadir, Fethi Bey’in hükümeti eleştirmesine rağmen çözüm önerilerinin olmadığını, buna karşın İsmet Paşa’nın elle tutulur gözle görülür icraatlar yaptığını çizgilerle anlatmaya çalışmıştır.

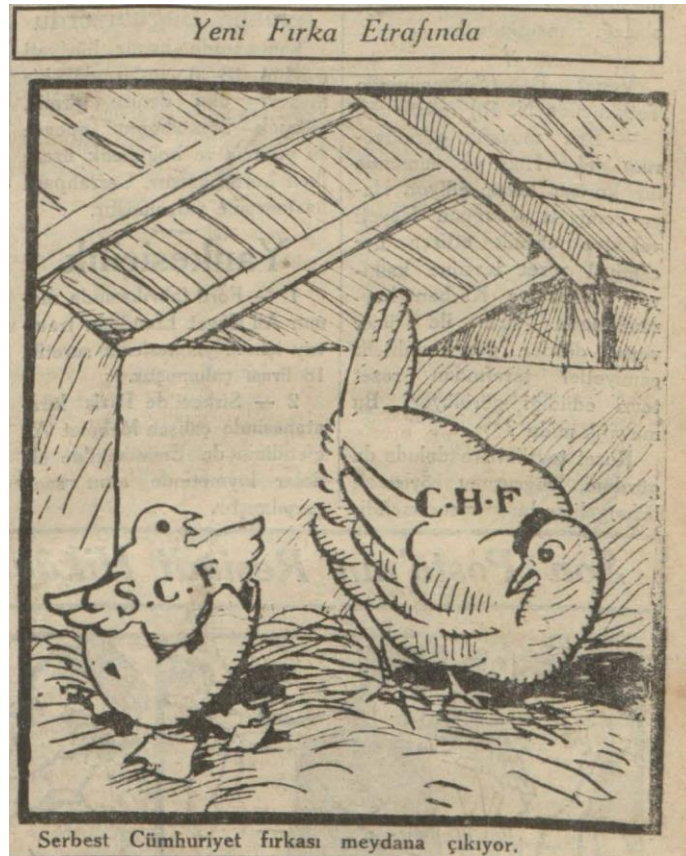

Karikatür 9: *Akşam*, 20 Teşrinisani 1930, s.1.

Akşam gazetesindeki dokuzuncu karikatür, “*Fethi Bey’in Tekrar Hariciye İşleri ile Meşgul Olmayacağını Söylüyor*” başlığı altında Cemal Nadir tarafından çizilmiştir. Karikatür, SCF’nin kendisini fesh etmesi ve sonrasında yaşananları konu almaktadır. Karikatürde SCF yazan tabutun içine kefen giydirilmiş Fethi Bey çizilirken, Fethi Bey’in tabutun kapağını yarım açıp eliyle Paris’i işaret ettiği görülmektedir. Tabutun önünde defin işlemi yapmak için bir hoca ve mezarıcı çizilmiştir. Cenazeye dört kişinin omuz verdiği görülürken sağ baştaki kişinin Ahmet Ağaoğlu olduğu anlaşılmaktadır. Tabutun sağ tarafında elinde su testili bir kişinin gözyaşlarını mendille silmesi resmedilmiştir. Bu kişinin hemen arkasında kısa boylu, kısa pantolonlu, gözlüklü ve kulağının üstüne bir kalem sıkıştırmış, yalın ayaklı kişi görülmektedir. *Yarın* gazetesinden Arif Oruç olduğu anlaşılan kişinin cenazeyi durdurmak için koştuğu görülmektedir.

2.2.4. Son Posta Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası

Son Posta gazetesinde SCF ile ilgili olarak on karikatür tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden hepsi imzasız olarak *Son Posta* gazetesinin ilk sayfasında sağ alt köşede yer almıştır. Karikatürler; SCF'nin kurulmasını, şimendifer politikasını, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini, CHF'nin ıslahat çalışmalarını, SCF'nin kendisini fesh etmesi konularını ana tema olarak aldığı görülmektedir.

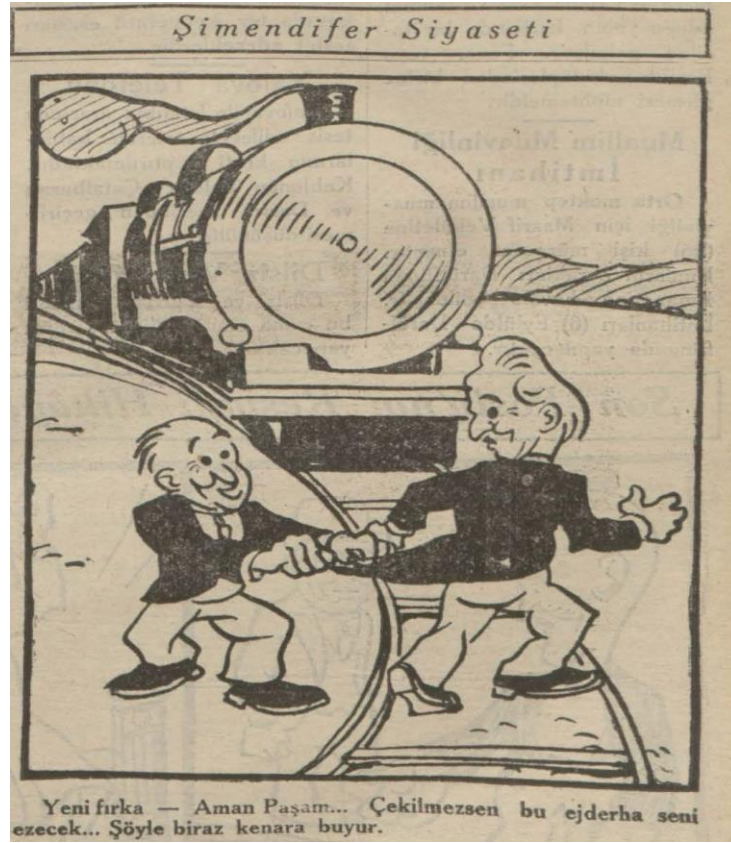
Karikatür 1: *Son Posta*, 11 Ağustos 1930, s.1.

Son Posta gazetesindeki ilk karikatür, “*Yeni Fırka Etrafında*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatür, SCF'nin kuruluşunu ana tema olarak resmetmiştir. Karikatürde üzerinde CHF yazan bir tavuk ve kendi yumurtası içinden çıkan üstünde SCF yazan bir civcive yer verilmiştir. Üzerinde CHF yazılı annenin kendi yumurtasından SCF yazan bir civcivin çıkmasına şaşkınlıkla baktığı görülmektedir. *Son Posta* gazetesinden M. Zekeriya'nın köşe yazılarında bahsettiği “CHF ve SCF aynı fikri ve sınıfı temsil ediyor”, düşüncesi çizgilerle karikatüre yansımıştır.

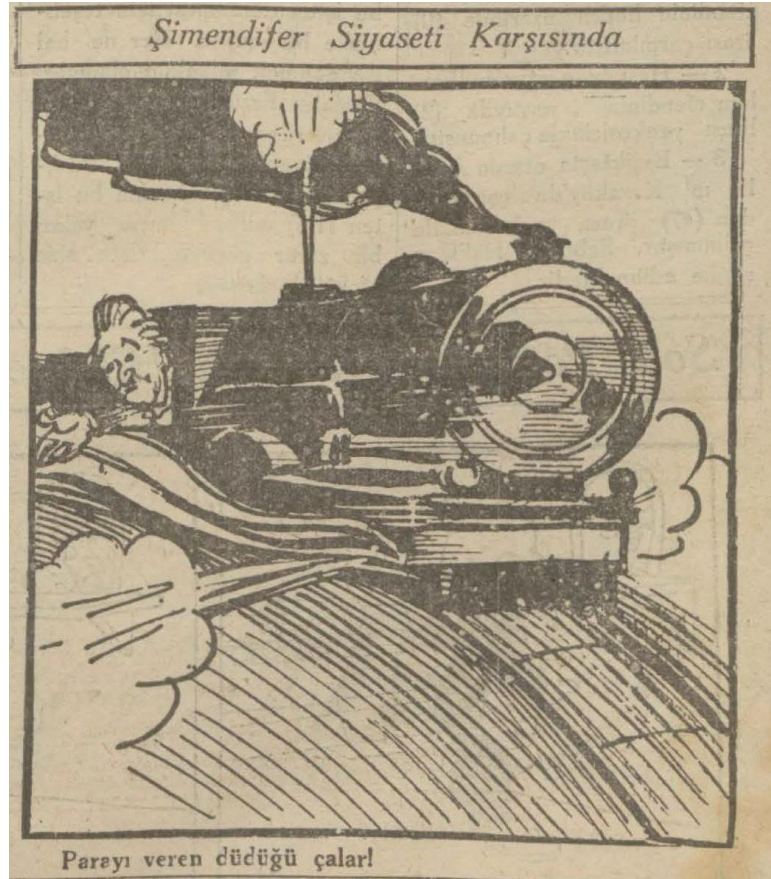
Karikatür 2: *Son Posta*, 13 Ağustos 1930, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan ikinci karikatür, “*Hararetili Bir Boks Maçı*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde üzerinde “*Serbest Cumhuriyet*” yazan bir kişinin aynanın karşısına geçerek kendisine yumruklar salladığı ve aynanın karşısındaki silüetinin ise değiştiği görülmektedir. Çizer, SCF ile CHF’nin aynı zemin ve fikriyatın eseri olduğunu karikatür aracılığı ile anlatmaya çalışmıştır.

Karikatür 3: *Son Posta*, 14 Ağustos 1930, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan üçüncü karikatür, “*Şimendifer Siyaseti*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde İsmet Paşa’nın şimendifer politikasını eleştirdiği görülmektedir. Çizer, karikatüründe İsmet Paşa’nın tren tarafından ezilmesini engellemek için Fethi Bey’in İsmet Paşa’yı ceketinden çektiğini çizgilerle anlatmaya çalışmıştır. Çizer, karikatürün altında Fethi Bey’in “*Aman Paşam... Çekilmezsen bu ejderha seni ezecek... Şöyle biraz kenara buyur.*” sözüne yer vererek kendi düşüncesini desteklemiştir. *Son Posta* gazetesi başyazarı M. Zekeriya, İsmet Paşa’nın tren politikası eleştirisini karikatürü ile desteklemiştir.

Karikatür 4: *Son Posta*, 1 Eylül 1930, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan dördüncü karikatür, “*Şimendifer Siyaseti Karşısında*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde, buhar çıkartan ve düdük çalan bir tren çizilmiştir. Trenin lokomotifinden başını çıkarmış kişinin ise İsmet Paşa olduğu anlaşılmaktadır. Karikatürün altında “*Parayı veren düdüğü çalar!*” açıklaması yapılmıştır. Karikatürde İsmet Paşa hükümetinin şimendifer politikasının ekonomik olarak halka ağır yük getirdiği ve vatandaşların kullanması içinde pahalı olduğu vurgulanmıştır.

Karikatür 5: *Son Posta*, 10 Eylül 1930, s.1.

Son Posta gazetesindeki beşinci karikatürde, “*Halkın Daveti*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde CHF yazılı levhanın üstündeki balkondan bir adamın aşağıda toplanan kalabalığa baktığı görülmektedir. Karikatürde sokakları dolduran halkın CHF’den yetkiliye “*Halk Fırkasında isen aşağı buyur da aramıza karışiver bakalım...*” şeklinde bağırduğu görülmektedir. Karikatürde Cumhuriyet Halk Fırkası’nın adında “*Halk*” kelimesi bulunmasına rağmen halktan uzaklaştığı ve halka tepeden baktığı anlatılmaya çalışılmıştır.

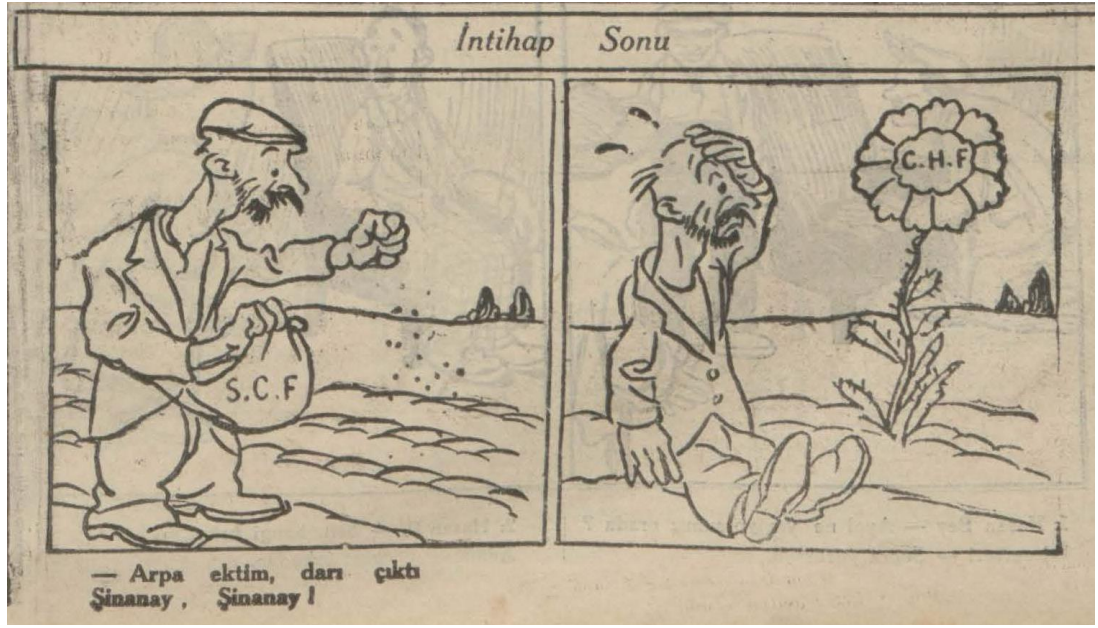
Karikatür 6: *Son Posta*, 2 Teşrinievvel 1930, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan altıncı karikatür “*Eski Firkada Islahat*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde SCF’nin eleştirileri sonucunda İsmet Paşa’nın CHF’de ıslahat girişiminde bulunması çizgilerle anlatılmıştır. Karikatürde kapısında CHF yazan iki katlı binanın özellikle ikinci katı çökmesin diye üzerinde ıslahat yazan iki tane tahta yardımı ile desteklendiği görülmektedir. Karikatürde CHF yazan binanın temeline göre üst katının sağa doğru yattığı görülmektedir. Karikatürde İsmet Paşa’nın elinde keser, önünde testere ile binanın tadilatını yaptığı görülürken Fethi Bey’in bir elinin cebinde İsmet Paşa’ya “*Dostum! Bunu yıksan da yerine benim yaptığım gibi yepyeni bir bina çıksan daha iyi değil mi? Bu bina rüzgâra dayanmaz, iki gözüm.*” şeklinde akıl verdiği görülmektedir.

Karikatür 7: *Son Posta*, 17 Teşrinievvel 1930, s.1.

Son Posta gazetesindeki yedinci karikatür, “İntihapta Nasıl Kazanıyorlar” başlığı altında gazetede yer almıştır. Çizer, 1930 tarihli Belediye Seçimlerinde birtakım usulsüzlükler yaşandığını iddia etmiştir. Karikatürde içi gözükten ama kitli olan bir oy sandığı ve sandığın içindeki oy pusulalarının hepsinin CHF olduğu görülmektedir. Çizer, “Reyler sandığa girerken beyaz, girdikten sonra kara oluyor.” açıklamasına yer vermiştir. Karikatürde oy pusulalarının renkleri SCF beyaz iken, CHF siyah olarak nitelendirilmiştir. *Son Posta* gazetesi ve yazarlarının Belediye Seçimlerinde birtakım yolsuzluklar yaşadığı iddiası karikatürde desteklenmiştir.

Karikatür 8: *Son Posta*, 19 Teşrinievvel 1930, s.1.

Son Posta gazetesindeki sekizinci karikatür, “*İntihap Sonu*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde 1930 tarihli belediye seçimleri işlenirken, bu seçimlerden çıkan sonucun şaşkıncı olduğu iddia edilmiştir. Karikatür, iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bir çiftçinin elinde S.C.F yazan bir heybe yardımı ile tarlaya tohum ektiği görülmektedir. İkinci bölümde ise mahsulünü toplamak isteyen çiftçinin şaşkınlığına yer verilmiştir. Çiftçinin şaşırıldığı husus ise tarlaya SCF ekilmesine rağmen ürünün CHF olarak çıkması olmuştur.

Karikatür 9: *Son Posta*, 19 Teşrinisani 1930, s.1.

Son Posta gazetesinde yer alan dokuzuncu karikatür, “*Musalla Taşında*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde SCF’nin kendi kendini fesih etmesi ana konu olarak çizgilerle işlenmiştir. Karikatürde cami avlusu önünde musalla taşı üstünde, üzerinde SCF yazan bir tabut görülmektedir. Tabutun önünde bir camii hocası ve yanında cenaze namazını kılmak için bekleyen iki kişi resmedilmiştir. Hocanın cenazeyi defnetmeye gelenlerin sadece iki kişi olmasına şaşkınlık içince baktığı görülmektedir. Çizer, SCF’nin kendisini kapatması sonucunda fırka mensubu üyelerinin ve taraftarların birden sayısının azaldığını iddia etmiştir.

Karikatür 10: *Son Posta*, 24 Teşrinisani 1930, s.1.

Son Posta gazetesindeki onuncu karikatür, “*H.F. Teşkilatı*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde CHF ıslahat programına yer verilmiştir. Karikatür, CHF yazan büyük bir geminin S.F. yazan karabulutlar arasından karaya zor çıkması çizgilerle anlatılmıştır. Karikatür aracılığı ile CHF kendi içinde başlattığı ıslahat programına değinirken SCF’nin kendi kendini fesih etmesine rağmen CHF tedbir amaçlı ıslahat programını devam edeceğini konu edinmiştir

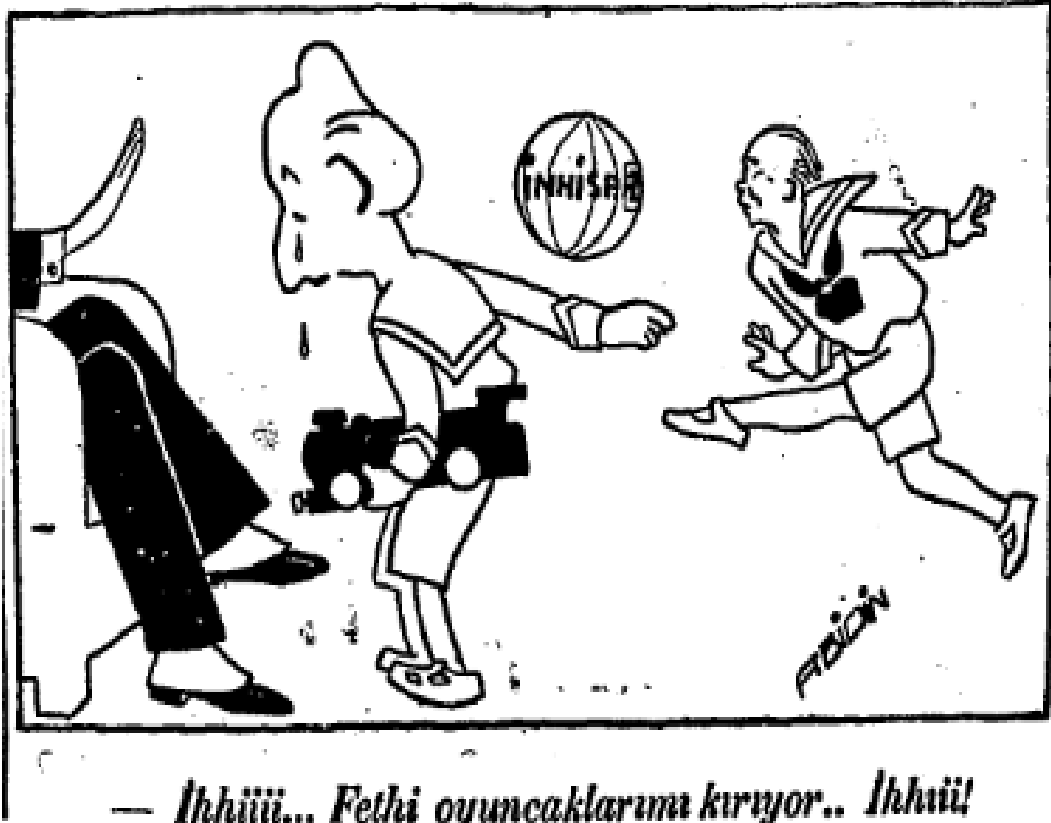
2.2.5. Yarın Gazetesi Karikatürlerinde Serbest Cumhuriyet Fırkası

Yarın gazetesinde SCF ile ilgili olarak beş karikatür tespit edilmiştir. Bunların ilki Rasim, ikincisi Abidin imzası taşırken diğerleri imzasız olarak gazetede yer almıştır. Karikatürler; SCF'nin kurulmasını, şimendifer politikasını, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini, kabine değişikliğini ve CHF'nin ıslahat çalışmalarını ana tema olarak aldığı görülmektedir.

Karikatür 1: *Yarın*, 15 Ağustos 1930, s.1.

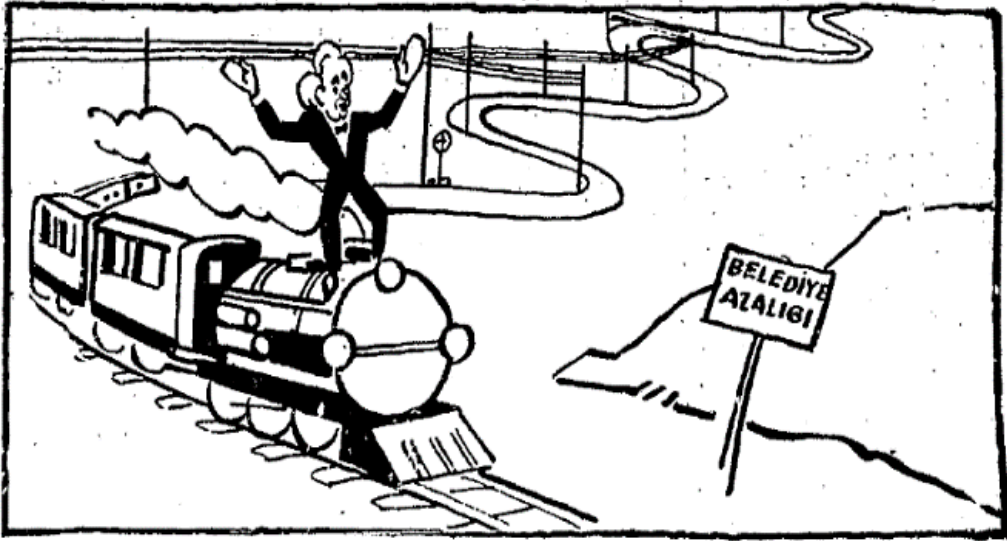
Yarın gazetesindeki ilk karikatür, “*Sıcaklar terletiyor!*” açıklamasının üstünde yer verilmiştir. Rasim imzasıyla karşımıza çıkan karikatürde SCF'nin kuruluşunun desteklendiği görülmektedir. Karikatürde Fethi Bey'in İsmet Paşa'nın üzerine güneş gibi doğduğu, bunun sonucunda İsmet Paşa'nın yoğun bir şekilde ter attığı görülmektedir. Çizer, bu ter parçacıklarını CHF'den ayrılarak SCF'ye geçen vekillere benzetmiştir. Görselden anlaşılan bu vekillerin Ahmet Ağaoğlu ve Nuri Conker olduğu tahmin edilebilir.

Karikatür 2: *Yarın*, 3 Eylül 1930, s.1.

Yarın gazetesindeki ikinci karikatür, “*Fethi oyuncaklarımı kırıyor...*” alt açıklaması ile Abidin imzasıyla gazetede yer almıştır. Karikatürde, eli ile dur işareti yapan kişinin Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın olduğu tahmin edilebilir. Gazi’nin kontrolünde İsmet Paşa ve Fethi Bey’in oyun oynadığı görülmektedir. İsmet Paşa’yı andıran çocuğun elinde tren, Fethi Bey’i andıran çocuğun önünde ise üzerinde “İNHİSAR” yazan top bulunmaktadır. Fethi Bey’in şutu sonucunda İsmet Paşa’nın treninin kırıldığı, bunun üzerine İsmet Paşa’nın Fethi Bey’i şikâyet ettiği görülmektedir.

Yeni fırkanın bulunmadığı yerde Halk Fırkası intihabı kazanıyor diye seviniyorlar!..

Tek hatlı trenin sūvarisi — Gene birinci geldim.

Karikatür 3: *Yarın*, 21 Eylül 1930, s.1.

Yarın gazetesindeki üçüncü karikatür, “*Yeni fırkanın bulunmadığı yerde Halk Fırkası intihabı kazanıyor diye seviniyor!*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde 1930 tarihli Belediye Seçimlerinde bazı yerlerde sadece CHF’ye ait adayların mevcut olması eleştirilmiştir. Karikatürde zikzak çizerek Belediye Azalığı istikametine doğru giden bir trene yer verilmiştir. Bu trenin üzerinde İsmet Paşa’nın 1930 Belediye Seçimlerini kazanmasının sevincini yaşadığı görülmektedir. Karikatürde hem İsmet Paşa’nın şimendifer politikası hem de 1930 tarihli Belediye Seçimleri eleştirilirken, tek parti ile seçim yapılamayacağını üstünde durulmuştur.

Karikatür 4: *Yarın*, 22 Eylül 1930, s.1.

Yarın gazetesinde yer alan karikatür, “İsmet Paşa Kabinesi Sallanıyor!” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde, İsmet Paşa hükümetindeki kabine değişikliğine yer verilmiştir. Karikatürde İsmet Paşa’nın oturduğu koltuğun “Adliye” yazan ayağının kırıldığı görülmektedir. Ayrıca “İktisat” ve “Maarif” yazan diğer ayaklarının da kırılmak üzere olduğu görülmektedir. Bu görüntü üzerine çizer, İsmet Paşa’nın “Aman sıkı tutun; yoksa hep gideceğiz” ifadesine yer vererek İsmet Paşa hükümetinin toptan düşmek üzere olduğunu çizgilerle anlatmıştır.

Yeni İsmet Paşa kabinesi Fethi Beyin her dediğini yapıyor:

Yeni bulunmuş bir papağan

Karikatür 5: *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s.1.

Yarın gazetesindeki beşinci karikatür, “Yeni İsmet Paşa kabinesi Fethi Bey’in her dediğini yapıyor.” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde Fethi Bey’in, İsmet Paşa hükümetine yaptığı eleştirilerin İsmet Paşa tarafından hayata geçirilmesi konu edilmiştir. Karikatürde, İsmet Paşa bir papağana benzetilirken Fethi Bey’in söylediği “Vergiler İndirilecek”, “Kanunlar Düzenlenecek” ve “İnhisarlar Kalkacak” sözlerini tekrarladığı görülmektedir.

Karikatür 6: *Yarın*, 15 Teşrinievvel 1930, s.1.

Yarın gazetesinde yer alan karikatürde, CHF'nin ıslahat çalışması konu edilmiştir. Karikatürde CHF yazan binanın SCF yazan bir el tarafından iteklendiği görülmektedir. Bunun sonucunda eski ve iki katlı binanın temelden ayrılarak denize düşmek üzere olduğu ve bina yıkılmasın diye denizden tekneyle başta İsmet Paşa olmak üzere destek verdiği görülmektedir. Çizer verilen desteğin sonuçsuz olduğunu ifade etmek için "Yıkılacak dağlara demirden temel lazımdır. Çürük destekler fayda vermez." açıklaması ile yapılmak istenen mücadelenin başarısız olacağını vurgulamıştır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan kendisini kapatmasına kadar geçen süre, Türk milli basınında yer alan karikatürlerle de yoğun olarak takip edildiği görülmektedir. Karikatürler bu süreçte döneme ışık tutan bir çizginin yanı sıra adeta bir köşe yazısı gibi betimleme sunmuştur. Karikatürleri genel olarak değerlendirdiğimizde *Cumhuriyet*,

Milliyet ve Akşam gazetelerinde yer alan karikatürlerde CHF'nin ve İsmet Paşa hükümetinin yoğun bir şekilde çizgilerle desteklendiği görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesindeki SCF ile ilgili karikatürler genellikle Ramiz Gökçe tarafından çizilmiştir. Ramiz, SCF'nin kuruluşunu Cumhuriyetin bir göstergesi olarak görmüş ve çizgileri ile bu sürece destek vermiştir. Ancak SCF'nin lideri Fethi Bey'in, İsmet Paşa hükümetinin şimendifer politikasını eleştirmesinde İsmet Paşa'yı destekleyen karikatürlere yer vermiştir. Ayrıca SCF'nin programının havada kaldığını ve hayata geçirilmesinin imkânsız olduğuna dair çizgiler kaleme almıştır. Ramiz, 1930 tarihli Belediye Seçimlerini karikatürlerinde CHF'nin büyük bir başarısı olarak yorumlamıştır. SCF'nin kendisini fesh etmesini ise çok az kişinin katıldığı bir cenaze merasimi olarak görmüştür.

Milliyet gazetesi karikatürleri ise Kozmo Togo tarafından çizilmiştir. Togo'da SCF'nin şimendifer eleştirisini çağın gerisinde bir düşünce olarak karikatürlerinde yorumlamıştır. Ayrıca 1930 tarihli Belediye Seçimlerini CHF'nin bir zaferi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Togo, "*Blok Meselesini*" değerlendirirken SCF'nin siyasi varlığının İsmet Paşa'nın müsaade etmesi sayesinde olduğuna dair çizimler yapmıştır.

Akşam gazetesindeki karikatürler Cemal Nadir imzasıyla karşımıza çıkmıştır. Nadir, İsmet Paşa'nın şimendifer politikasını çizimleri ile desteklerken CHF'den SCF'ye geçişleri Halk Fırkası'nın eskileri olarak değerlendirmiştir. Nadir, hükümete yakın diğer gazetelerden farklı olarak 1930 tarihli Belediye Seçimlerinde vatandaşın kafasının çok karıştığına dikkat çekmiştir. Ayrıca C.H.F'nin ıslahat girişimini başarılı bir girişim olarak yorumlamıştır. Nadir, İsmet Paşa'nın söylediklerini hayata geçiren bir siyasetçi olarak değerlendiren Fethi Bey'in söylemlerinin hayata geçmesinin imkânsız olduğuna dair çizimler yapmıştır. Nadir, SCF'yi kendisini fesih etmesini bir cenaze merasimi olarak görmüş ve bu töreni durdurmak isteyen kişi olarak *Yarın* gazetesinden Arif Oruç olduğunu gösteren karikatüre yer vermiştir.

Son Posta gazetesindeki karikatürlerde herhangi bir çizerin imzası bulunmamıştır. *Son Posta* gazetesi SCF'nin kuruluşunu CHF'nin bir benzeri olarak yorumlayan karikatürlere yer vermiştir. Gazetede ki karikatürlerin SCF'nin şimendifer eleştirilerine yoğun destek verdiği görülmektedir. Bu bağlamda Şimendifer yapım maliyetinin çok olduğuna dair

karikatürlere yer vermiştir. *Son Posta*'daki karikatürlerde C.H.F'nin halktan uzaklaştığı ve halka tepeden baktığı için halkı anlayamadığına vurgu yapan çizimler gazetede yer almıştır. Gazete ayrıca CHF'nin Fethi Bey'in eleştirileri neticesinde ıslahat girişimine başladığını ama bu ıslahat girişimlerinin başarılı olmasının çok zor olduğunu vurgulayan karikatürlere yer verilmiştir. 1930 tarihli Belediye Seçimlerinde ise birtakım usulsüzler yapıldığını iddia eden çizimler gazetede yer almıştır. Gazete SCF'nin kapatılışını diğer gazetelerde olduğu gibi cenaze merasimi olarak vermiştir.

Yarın gazetesindeki karikatürlere biri Rasim, diğeri ise Abidin imzası ile çıkarken bu kişilerin kim olduğuna dair literatürde bir kaynak bulunamamıştır. *Yarın* gazetesi tam anlamıyla SCF'yi desteklemiş ve Fethi Bey'in memlekete güneş gibi doğduğunu, şimendifer politikasının doğru düzlemde gitmediğini vurgulayan çizimlere gazetesinde yer vermiştir. 1930 tarihli Belediye Seçimlerinde demokrasiden söz edilemeyeceğini, Fethi Bey'in eleştirileri neticesinde CHF'nin ıslahat girişimlerinde bulunmasına rağmen başarılı olmasının olanaksız olduğuna dair çizimlere yer verilmiştir.

2.3. TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK KADININA SİYASAL HAKLARIN VERİLMESİ

II. Meşrutiyet döneminde Türk kadınlarının siyasi haklarının tartışıldığı görülürken İttihat ve Terakki'nin önemli kişilerden Ziya Gökalp'in kadın hakları hakkında görüşleri mevcuttur, hatta Ziya Gökalp bu dönemde kadınlara siyasi hakların verilmesini dile getirmiştir. Bu dönem çıkan *Terakki* gazetesinde Batı ve Osmanlı kadını üzerine yazılar yer almıştır.⁴³⁴ İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi'ni kurularak Türk kadını siyasete dâhil etmeye çalışılmıştır.⁴³⁵ Bu dönemde kadınlarının kaleme aldığı *Kadınlar Dünyası Dergisi*, kadınların iş hayatına katılımını ve kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinin önemi üzerine durmuştur.⁴³⁶ Kadın hakları üzerine yazılar yazan önemli kişilerden biri de Sabiha Zekeriya (SERTEL)'dir. Sabiha Hanım, *Büyük Mecmua* dergisinde, bu vatanın anaları hatta şehit anaları olarak kadınların seçimlere katılamamasından dert yakınmıştır.⁴³⁷ Yaşanan gelişmeler neticesinde Halide Edip Hanım'ın ise yirmi yaşındaki kadınların seçmen, otuz yaşındaki kadınların mebus olabileceğine dair görüşleri mevcuttur.⁴³⁸ Milli Mücadele yıllarında Türk kadınları, fedakârlıkları ve kahramanlıkları ile adeta destanlaşmıştır. Türk kadını bu yıllarda hem fiili olarak savaşta yer almış hem de cepheye lojistik desteği sağlamıştır. Yabancı işgalini durdurmak için İstanbul ve taşrada Halide Edip Hanım, Münevver Saime ve nice Türk kadını işgallere karşı protesto mitingleri yapmışlardır.⁴³⁹

Türk kadın haklarının siyasi hakları üzerine ilk kez TBMM'de 1923 yılında İntihab-ı Mebusan Kanunu görüşmelerinde gündeme geldiği görülmektedir. Kanun tasarısının

⁴³⁴ Belkıs Konan, "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt LX, Sayı 1, s. 164.

⁴³⁵ Ayşegül Baykan – Belma Ötüş Baskett, *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 135.

⁴³⁶ Şefika Kurnaz, *Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013, s. 215.

⁴³⁷ Zafer Toprak, "Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi", *Toplumsal Tarih*, Mart 1988, Sayı 51, s. 13.

⁴³⁸ Ayşegül Yaraman, *Bir Demokrasi Tartışması Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 44., Saime Yüceer, "Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Hakların Tanınması", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bursa, 2008, Sayı 14, Yıl 9, s. 133.

⁴³⁹ Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, s. 100.

birinci maddesinde yer alan her yirmi bin erkek nüfusu için bir milletvekili seçileceği ifadesi üzerine bu nüfusa kadınlar dâhil edilsin mi tartışması yaşanmıştır. Yaşanan tartışma üzerine Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, *“Her şeyin bir derecesi, bir vesile tekemmülü var, kanun teklifinde, kadınlar tekemmül edip de, rey hakkını istimal etmek derecesine gelinceye kadar onlar aile efradı beyinde aile reislerine rey vermiş gibi telakki edilerek yirmi bin nüfusu zükûrda bir mebus intihabını esas ittihaz etmiştir”* sözleri üzerine Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, *“Böyle bir tevil akıl ve hayale gelebilir mi?”* şeklindeki sorusuna Hüseyin Avni Bey, kadınların da ilim ve irfanlarını geliştirmeleri gerektiğini, erkekler gibi din ve diyanetlerini şeri hükümler doğrultusunda tekâmül ettirmeleri halinde onların da oylarına saygı gösterileceğini belirtmiştir. Tunalı Hilmi Bey’in, *“seçme ve seçilme hakkını vermiyorsunuz; fakat kadınları saymıyorsunuz da”*, sözlerinin Mecliste tartışmalara yol açtığı görülmektedir. Bunun üzerine Hüseyin Avni Bey kadınları saymamanın, validesine hürmetsizlik etmek olacağını, kendilerinin validelerini babalarından çok sevdiklerini söylemiştir. Hüseyin Avni Bey, kadınlara seçme hakkının verilmekten ziyade alınacak bir hak olduğu meselesi üzerinde durmuş ve kadınların da bu husustaki haklarını kendilerine layık gördüğü zaman kendilerinden alacaklarını, bunu zamana bıraktıklarını belirtmiştir.⁴⁴⁰ Tunalı Hilmi Bey, kanun teklifinin 11. Maddesinde tartışmalar yaşanması üzerine *“ayaklarınızı vurmayınız beyefendiler, benim mukaddes analarımın, benim mukaddes bacılarımın başına vuruyorsunuz ayağınızı! İstirham ederim, Benim anam, babamdan yüksektir. Analar cennetten bile yüksektirler. Tekrar ediyorum. Analar cennetten bile yüksektirler”* Mecliste yankılanmıştır.⁴⁴¹

Türk kadınlarının siyasal haklarını TBMM dışında aramaları ise Kadınlar Halk Fırkası'nın Kurulması ile hayata geçirilmek istenmiştir. Haziran 1923 yılında Nezihe Muhittin tarafından fırka kurulurken, Genel Sekreterlik görevini Şukufe Nihal Hanım üstlenmişlerdir.⁴⁴² Kadın Halk Fırkası kuruluşunu yasal bir hale getirmek için valiliğe başvurmuş fakat firkanın kurulması yetkililer tarafından uygun bulunmamıştır. Gerekçe olarak ise henüz siyasal haklarını almamış olan kadınların fırka kurmasına yasal olarak

⁴⁴⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 1, Devre 1, Birleşim 17, 03 Mart 1923, s. 329.

⁴⁴¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 2, Devre 1, Birleşim 17, 03 Mart 1923, s. 341.

⁴⁴² Bülent Daver, “Kadınların Siyasal Hakları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1968, Cilt 23, Sayı 4, s. 124.

izin verilmeyeceği bildirilmiştir. Türk kadınının bu girişimi resmîyet kazanamayınca Şubat 1924 yılında Türk Kadınlar Birliği adlı derneğin kurulması uygun bulunmuştur.⁴⁴³

Türk kadınının siyasal haklarını kazanmasından önce TBMM’nde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu tasarısının görüşmeleri sırasında tekrar gündeme geldiği görülmektedir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu tasarısının on birinci maddesinde yer alan “*Otuz yaşını ikmal eden her Türk mebus intihap edilmek salâhiyetine haizdir*” açıklaması üzerine Bayezid Mebusu Şefik Bey söz istemiş ve “*Türk*” kelimesinin içinde kadınların da olduğuna vurgu yapmıştır. Konya Mebusu Refik Bey ise kadın olmasının doğal olduğunu dile getirmiştir. Şefik Bey, 11. Maddenin mevcut hali ile kalırsa kadınların da seçimde oy kullanacağını belirtmiştir. Dersim Mebusu Feridun Fikri Bey ise amaçlarının zaten bu olduğunu kadınların oy kullanabileceğini aktarmıştır. Bu yaşananlar üzerine Karesi Mebusu Ahmet Süreyya Bey, ilgili maddenin bu halde kalması durumunda Türk kadınının intihap edilmesi anlamının çıktığını, bunun millet için arzu edilen bir unsur olduğunu yine de maddeye açıklık getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Afyonkarahisar Mebusu İzzet Ulvi Bey ise ilgili maddedeki Türk yerine “kadın, erkek Türk” konulabileceğine değinmiştir. Celal Nuri Bey ise Türk kadınının bu hukuku kullanacağını ümit ettiği dile getirmiştir. Kütahya Mebusu Recep Bey’in kadınlar Türk değil mi? sorusuna Celal Nuri Bey “*Türk’tür*” cevabını verdiği görüşmeler yansımıştır. Yaşanan gelişmeler üzerine Urfa mebusu Yahya Kemal Bey’in 11. Maddenin, “*Otuz yaşını ikmal eden, kadın ve erkek her Türk mebus intihap edilmek salâhiyetini haizdir*” şeklindeki önerisi kabul edilmemiştir. Kütahya Mebusu Recep Bey çıkan sonuçtan rahatsız olduğunu, “*Kadına hak vermediniz. Bari alkışlamayın yahu!*” ifadesi ile dile getirmiştir.⁴⁴⁴ Yaşanan gelişmeler neticesinde 11. maddedeki “*her Türk*” yerine “*her erkek Türk*” tabirinin konulması teklifi oylanmış ve böylece kabul edilmiştir.⁴⁴⁵

Türk kadınının siyasal hakları elde etmesi için mücadele eden Kadın Birliğinin ilk siyasal girişimi ise 1925’te gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda İstanbul’da boşalan bir mebusluk için başvuru yapmıştır. Türk kadını, henüz seçme ve seçilme hakkını kazanmadan Halide Edip ve Nezihe Muhiddin, İstanbul mebusluğu için aday

⁴⁴³ Baykan-Baskett, *age.*, s. 149.

⁴⁴⁴ *TBMM Zabıt Cerideleri*, Cilt 1, Devre 2, Birleşim 13, 16 Mart 1924, s. 542.

⁴⁴⁵ *TBMM Zabıt Cerideleri*, Cilt 1, Devre 2, Birleşim 13, 16 Mart 1924, s. 543.

gösterilmiştir.⁴⁴⁶ 1926 yılına gelindiğinde Süreyya Hulusi Hanım'ın Türk Ocağı'nda verdiği konferansta Türk kadınına siyasal hakların verilmesi gerektiği üzerinde durduğu ve bu hakların verilmemesini eleştirdiği anlaşılmaktadır.⁴⁴⁷

Yaşanan gelişmeler neticesinde TBMM'nin 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu görüşülürken kadınların siyasal hakları konusunu gündemine alınarak Belediye seçimlerine katılma hakkı verilmiştir.⁴⁴⁸ Bu kanunun çıkışını 20 Mart 1930'da Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Mecliste yaptığı; “*Türk tarihini her sahasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan millet ve vatan işlerinde büyük feragatle her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan milletin, vatanın felâket ve saadetlerine aynı hisle iştirak eden büyük kalpli ve yüksek faziletli Türk kadını müşterek eseri olan bu Cumhuriyette elbette ve elbette, kendi evinin işlerinde olduğu gibi belediye işlerinde de temiz ve ciddî mevkiini alacaktır. Kadınlarımızın yakın senelerde teşriî meclislerde de faziletkâr mevkilerini ihraz edeceklerine şüphe yoktur.*” konuşma ile desteklerken Türk kadınının Türk erkeği ile yan yana millet vatan işlerinde büyük fedakârlıklar yaptığını her türlü cefa ve acıya katlandığını, Türk kadınının Cumhuriyetin ilanında da büyük emeği olduğu gibi Belediye işlerinde de büyük başarılar elde edeceğini belirterek desteklemiştir.⁴⁴⁹

Nezihe Muhittin, 1931'de yayımlanan “*Türk Kadını*” adlı kitabında “...*Cumhuriyet yürüyor ve her yaşına girdikçe kadına bir armağan vermeyi asla ihmal etmiyor. Yedinci yılın armağanı belediye seçimlerine katılma hakkı oldu... Cumhuriyet yürüyecek ve kadınlık hayatına daha birçok ışıklar serpecektir. Siyasal hakkımızın verildiğini kutlayacağımız gün uzak değildir.*” sözleriyle bu duruma dikkat çekiyordu. Kadınların Belediye seçimlerine katılma hakkını kazandığı gün, Afet İnan, 3 Nisan 1930'da Ankara Türk Ocağı'nda yaptığı konferansta kadınının seçme ve seçilme hakkı kazanmasına değindiği görülmektedir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Saime Yüceer, “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 9, Sayı 14, s. 140.

⁴⁴⁷ Yüceer, *age.*, s. 140.

⁴⁴⁸ *TBMM Zabıt Cerideleri*, Cilt 17, Devre 3, Birleşim 37, 20 Mart 1930, s. 22-27.

⁴⁴⁹ *TBMM Zabıt Cerideleri*, Cilt 18, Devre 3, Birleşim 43, 3 Nisan 1930, s. 7.

⁴⁵⁰ Baykan-Baskett, *age.*, s. 121.

Türk kadınına belediye seçimlerinden sonra verilen siyasal haklara birini daha eklemiştir. Bu bağlamda 6 Ekim 1933'te, 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20. ve 25. maddelerinde yapılan değişiklikle Türk kadını muhtar ve ihtiyar meclisine seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır. Türk kadınının siyasal haklarını kazanmadaki son aşama ise 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkı olmuştur.⁴⁵¹

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı için 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. Maddesinde değişiklik yapıldığı görülmektedir. 10. maddesindeki on sekiz yaşını her erkeğin milletvekili seçme hakkı, yirmi iki yaşını tamamlayan her Türk (kadın-erkek) milletvekili seçebileceği şeklinde değiştirilmiştir. 11. maddesinde otuz yaşını tamamlamış her erkek milletvekili olabilir şeklindeki madde ise otuz yaşını tamamlayan her Türk (kadın-erkek) milletvekili seçileceği şeklinde değiştirilmiştir.⁴⁵² İsmet Paşa'nın yapılan değişikliğin nedenini Mecliste şu şekilde;

“Yüce saygınlıklar, kadınların saygınlık seçmek ve saygınlık seçilmek hakkına sahip olmaları için yüce katınıza teklif sunuyoruz, kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber, daima, memleketin ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve tesir sahibi olmalarıdır. Türk kadını tarihte ne vakit haklı ve itibarlı yerini bulmuşsa, bunun mukadderatı üzerinde kendini tesirini gösterebilmişse, erkeklerle beraber karışık ve güç yurt işlerinde el ele çalışabilmişse, işte o zaman, büyük Türk ulusu, kudreti ile medeniyet ile bütün dünyayı kaplamıştır. Arkadaşlar, Türk kadınının, hakkı olduğu yerden ayrılıp, bir süs gibi, memleket işine karışmaz bir varlık gibi, bir köşeye konması Türk ananesi değildir. Ulusumuzun bütün ihtiyaçlarını, içinden ve yakından görmüş ve yetiştirmiş adamlar olarak, inançla söyleyebiliriz ki Türk kadınının geniş alanda ulus işlerine karışmasından istifade etmekteyiz, istifade edeceğiz. Yakın gelecekte, Türk Devletinin ve Türk ulusunun geniş kudretlerinin sırrı anlaşıldığı zaman, bunun başında, ilk günden beri Türk

⁴⁵¹ Burhan Göksel, “*Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*”, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993, s. 167.

⁴⁵² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 25, Devre 4, Birleşim 12, 5 Aralık 1934, s. 82-85., *Resmî Gazete*, 2598 İntihabı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanuna bir madde ilâvesine dair kanun, 11 Aralık 1934, s.1.

inkılâbının Türk kadınına verdiği haklar esaslı bir delil olarak ileri sürülecektir. Bizim bu gün yaptığımız bu teşebbüs, Büyük Millet Meclislerinin ve Türk inkılâbının yıllardan beri güttüğü siyasettir. Bizim kanaatimiz, bizim ananemiz, Türk kadını için böyle vazifelere girmek, esasen hakkı olduğudur. Arkadaşlar; fevkalâde iyi işler başaran Büyük Meclis, bütün umutlarına erişmiş bulunuyor. Memlekete ettiğiniz hizmetlerin en parlaklarından birini bu gün, Teşkilâtı Esasiye kanununun tadili ile yapmış olacaksınız. Gelecek nesil dördüncü Büyük Millet Meclisinin büyük işlerini anarken, Türk kadınına bütün hakları vermek, kötü bir sistemin kendilerini karanlıkta bırakan usullerinden onları kurtarmak için gösterdiğiniz gayretleri daima şükranla, minnetle tekrar edecektir. Türk kadınının memlekete hizmetleri, onun kurtuluşunu tamamlamakla taçlanmış oluyorsunuz". açıklamıştır.⁴⁵³

Başvekil İsmet Paşa dâhil yüz doksan iki mebusun imzası ile verilen önerge TBMM kabul edilerek 5 Aralık 1934 tarihli ve 2598 sayılı kanunla birlikte Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.⁴⁵⁴ Türk kadını seçme ve seçilme hakkını elde ettikten sonra Ankara Halkevi'nde toplantılar düzenlendiği gibi Türk Kadınlar Birliği önce Sultanahmet'de miting yapmış ve sonra Beyazıt'tan Taksime yürüyüş düzenlemişlerdir.⁴⁵⁵ 1935 yılında yapılan genel seçimler neticesinde on yedi kadın mebus TBMM'ne girmiştir. 12 Ocak 1936 yılında yapılan ara seçimlerde Çankırı Mebusluğuna Hatice Özgener'in seçilmesi ile bu sayı on sekize çıkmıştır.⁴⁵⁶

⁴⁵³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 25, Devre 4, Birleşim 12, 5 Aralık 1934, s. 82-85.

⁴⁵⁴ *Resmî Gazete*, 2599 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10. ve 11. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun, 11 Aralık 1934, s.1.

⁴⁵⁵ *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Aralık 1934, s. 1.

⁴⁵⁶ Bkz. Afyonkarahisar Mebusu Mebrure Gönenç, Ankara Mebusu Satı Çırpan, Antalya Türkan Örs Baştuğ, Balıkesir Sabiha Gökçül Erbay, Bursa Şekibe İnel, Diyarbakır Huriye Öniz Baha, Edirne Fatma Memik, Erzurum Nakiye Elgün, İstanbul Mebusu Fakihe Öymen, Kayseri Mebusu Ferruh Güpgüp, Konya Mebusu Bahire Bediş Morova Aydılek, Malatya Mebusu Mihri Bektaş, Samsun Mebusu Meliha Ulaş, Seyhan Mebusu Esmâ Nayman, Sivas Mebusu Sabiha Görkey, Trabzon Mebusu Seniha Hızal, İzmir Mebusu Benal Nevzad İstar Arıman, Çankırı Mebusu Hatice Özgener'dir. Bkz., Ayten Sezer, "Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1988, Cilt 14, Sayı 42, s. 905.

2.3.1. Türk Milli Basımında Türk Kadınına, Belediye Seçimine Katılma, Muhtar Olabilme, Seçme ve Seçilme Haklarının Verilmesi

Türkiye’de Türk kadınına aşamalı olarak verilen seçme ve seçilme kanunu ile ilgili olarak 1930-1935 tarihleri ilgili gazetelerde taranmıştır. Bu gazeteler ise *Hâkimiyeti Milliye*, *Ulus*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazeteleridir. Bu gazeteler kendi içlerinde tasniflenerek incelenmiştir. Gazetelerdeki haberlerde Türk kadınına verilen belediye seçimlerine katılma, muhtar olabilme, seçme seçilme konu başlıkları taranmıştır.

Hâkimiyeti Milliye “*İnkılap Türkiye’sinde Kadın*” başlıklı haberine yer vermiştir. Gazete Türkiye’de her hareketin, kendine özgü, taklitten uzak ve varlığını tarihten aldığını yazmıştır. Dünyada kadın haklarına dair bir hareket yaşıyorsa bu hareketin Türkiye’de yaşanmasının doğal olduğunu belirtmiştir. Türk kadın hakları hareketinin ne Amerika ne İngiliz ne de Fransız kafaları ile düşünülmediğini, Türk kadın haklarında yol göstericinin Gazi ve geçmişten gelen tarih bilinci olduğunu vurgulamıştır. Kadın hakları üzerine kurulan birçok cemiyet olmasına rağmen kadın haklarının dünyada istenilen seviyeye gelmediğini yazmıştır.⁴⁵⁷ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, “*Kadınlarımızın Halk Fırkası’na Girmeleri*” başlığı altında Türk kadınının Fırka’ya girmesi yönünde herhangi bir mani olmadığını, belediye kanunu ile Türk kadınına intihap hakkının verildiğini ve yakın zamanda Türk kadınının Fırka’ya üye olmaya başlayacağını aktarmıştır.⁴⁵⁸ Gazete, “*Türk Kadını Gazi’ye Şükranını Bildirdi*” başlıklı yazısında, Belediye Kanunu ile Türk kadınına belediyelerde intihap hakkının verilmesinin memleketin her tarafında sevinç uyandırdığını bundan dolayı Isparta’da yaşayan kadınların Gazi’ye ve Dâhiliye Vekili’ne minnet ve şükranlarını ileten telgrafı gönderdiğini konu edinmiştir.⁴⁵⁹ Gazete “*Belediye Kanunu Kabul Edildi*” başlıklı haberinde Afet Hanım’ın Türk Ocağı’nda Türk kadınına verilen intihap haklarına dair bir konferans verdiğini yazmıştır. Konferansa Gazi’nin yanı sıra Kazım ve İsmet Paşa ile vekillerin de katıldığı haberini paylaşmıştır.⁴⁶⁰ *Hâkimiyeti*

⁴⁵⁷ “İnkılap Türkiye’sinde Kadın”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 İkinci Kanun 1930, s. 2.

⁴⁵⁸ “Kadınlarımızın Halk Fırkasına Girmeleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Mart 1930, s. 1.

⁴⁵⁹ “Türk Kadını Gazi’ye Şükranını Bildirdi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Mart 1930, s. 1.

⁴⁶⁰ “Belediye Kanunu Kabul Edildi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1930, s. 1.

Milliye gazetesi “*Türk Kadınının Gazi’ye Şükranı*”, başlıklı haberinde Türk kadınına Belediye Kanunu ile intihap hakkının verilmesinden dolayı Türkiye’nin birçok vilayetinden Gazi’ye teşekkür telgraflarının gönderildiği haberini ilk sayfadan girmiştir.⁴⁶¹ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, “*Bir İnkılap Hamlesi Daha*” başlıklı haberinde Meclis’in Türk kadınına köy muhtarı olma hakkını verdiğini ilk sayfasında okuruna iletmiştir.⁴⁶²

Ulus gazetesi, 22 yaşını bitirmiş kadın erkek her Türkün ve 30 yaşını bitirmiş olanların da saylav seçilebilmelerini onaylandığını yazmıştır. Ayrıca İsmet İnönü’nün “*Arkadaşlar, Türk kadınının hakkı olduğunu yerden ayrılıp, bir süs gibi memleket işine karışmaz bir varlık gibi bir köşeye konması Türk ananesini değildir. Türk ananesinin ve Türk anlayışının zıddı olan bir usuldür...*” konuşmasını ilk sayfadan yer vermiştir.⁴⁶³ *Ulus* gazetesi bu anlamlı günü “*Türk Kadınlığının Bayram Günü*” olarak tanımlamıştır.⁴⁶⁴

Milliyet gazetesi “*Kadınlara Hakkı İntihap*” başlıklı haberi ilk sayfada yer almıştır. Gazete Türk kadınının belediye seçimlerinde oy kullanacağını, yıllardır mahrum olduğu haklarını aldığını yazmıştır.⁴⁶⁵ Gazete, “*Kadınlarımız İntihap Edecek*” başlıklı haberinde Belediye Kanunu’nun Meclis’te müzakeresine başlanarak oturumların yapıldığını iletmiştir.⁴⁶⁶ *Milliyet* gazetesi Türk kadınına verilen belediye seçimlerine katılma hakkına değindiği gibi ilerleyen yıllarda Türk kadınlarının mebus olacağını, ayrıca Meclis seçimlerine katılacağını yazmıştır.⁴⁶⁷ Ayrıca kadınların Halk Fırka’sına kayıt yaptırmak için başvurular yapmaya başladığını okuruna iletmiştir.⁴⁶⁸

Cumhuriyet gazetesinin, Kadın Birliği’nin belediye intihabı için faaliyet yürütmesinin⁴⁶⁹ ve özellikle 1935 yılında Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin üzerinde durduğu görülmektedir. Bu süreçte *Cumhuriyet* gazetesi, Türk kadınının milletvekili

⁴⁶¹ “Türk Kadınının Gazi’ye Şükranı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Nisan 1930, s. 1.

⁴⁶² “Bir İnkılap Hamlesi Daha”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Birinci Teşrin 1933, s. 1.

⁴⁶³ *Ulus*, 6 İlk Kanun 1934, s. 1.

⁴⁶⁴ *Ulus*, 7 İlk Kanun 1934, s. 1.

⁴⁶⁵ “Kadınlara Hakkı İntihap”, *Milliyet*, 17 Mart 1930, s. 1.

⁴⁶⁶ “Kadınlarımız İntihap Edecek”, *Milliyet*, 21 Mart 1930, s. 1.

⁴⁶⁷ *Milliyet*, 26 Mart 1930, s. 1.

⁴⁶⁸ *Milliyet*, 30 Mart 1930, s. 1.

⁴⁶⁹ *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1930, s. 3.

olduktan sonra yürüteceği faaliyetler üzerine anketler yapmış ve bu konular hakkında okurunu bilgilendirmiştir. Gazete “*Saylav Kadın*” başlıklı haberinde ulusal inkılabımızın yeni bir merhalesi olarak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verildiğini yazmıştır. Böylece kadınların devlet işlerini yakından takip edeceğini, ülkede Cumhuriyet rejiminin daha kalıcı olacağını vurgulamıştır.⁴⁷⁰

2.3.2. Köşe Yazarlarının Türk Kadınına Siyasal Hakların Verilmesini Değerlendirmesi

Köşe yazarlarının Türk kadınına verilen siyasal hakları değerlendirmesinde; *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde, İffet Halim, Nebile T. Rüştü, Falih Rıfkı, Yakup Kadri, Siirt Mebusu Mahmut, Necip Ali Bey’in yazıları mevcuttur. *Ulus* gazetesinde Burhan Belge’nin, *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi, *Akşam* gazetesinde N. S. parafı Necmettin Sadak Bey’in yazılarına ulaşılmıştır.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinin yazarlarından İffet Halim⁴⁷¹, Kadın Hakları üzerine ilk olarak “*Türk Sınırları İçinde Kadınlık*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Orta Asya’daki hatunların sosyal hayatın içinde olduğunu, hakanla arasında hukuksal bir bağ olduğunu aktarmıştır. Türk sınırları içinde yaşayan Türk kadınının günümüzde olduğu gibi geçmişte de birtakım tezatlar içinde yaşadığını vurgulamıştır. Anadolu’da yaşayan kadının en büyük vazifesinin tarlada çalışmak olduğunu, şehirde yaşayan Türk kadının ise belediyeçi, doktor, avukat gibi birçok mesleğe sahip olmasına rağmen hür olmadığını yazmıştır.⁴⁷² İffet Halim’in ikinci yazısı gazetede “*Siyasi Fırkalar ve Türk Kadınlığı*” başlığı ile okura ulaşmıştır. İffet Hanım, Türk kadının ilk intihap hakkını kullanmasının Türkiye Cumhuriyeti için önemli olduğunu, verilen haktan dolayı Türk kadının mutluluğunun tarif edilemeyeceğini yazmıştır. Yazar, her iki fırkanın da kadın hakları için çalıştığını yazmıştır. Ayrıca bir zamanlar İttihat ve Terakki ile Hürriyet İtilaf Fırkaları arasında da birtakım mücadeleler olduğunu ama bu fırkaların ortak amaçlarının o

⁴⁷⁰ “Saylav Kadın”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1930, s. 3.

⁴⁷¹ İffet Halim Oruz, 1904 yılında dünyaya gelmiştir. 1940 yılında İktisat Fakültesinden mezun olduktan sonra Fiyat Murakabe Teşkilatı’nda çalışmaya başlamış ve kadın hareketinin içinde yer almıştır. 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği’nin Diyarbakır şubesini açmasıdır Ankara’ya taşındıktan sonra ise Halkevi ve Yardımseverler Derneği’nin çalışmalarına katılmıştır. Bkz., İffet Halim Oruz, *Türkiye’de Kadın Devrimi*, Gül Matbaası, İstanbul, 1986.

⁴⁷² İffet Halim, “Türk Sınırları İçinde Kadınlık”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 İkinci Kanun 1930, s. 2.

zamanki kadınlığın karakterini hatırlamak olduğunu dünün kadını ile bugünün kadının arasında fark olduğunu yazmıştır.⁴⁷³ Yazarın üçüncü yazısı gazetede “*İktisadi Seferberlik*” başlığı ile okura iletilmiştir. Yazar, Türk kadınının iktisadi sahada mühim bir rol oynadığını, özellikle lüks eşya yüzünden memleketten dışarıya para çıktığını, bu bakımdan Türk kadınının çok tutumlu olduğunu yazmıştır. Ekonomik durumdan herhangi zümrenin mesul olmadığını, çağın ihtiyaçlarının karşılanmak zorunda olduğunu vurgulamıştır. Dün cepheye top taşıyan Türk kadınının, geçmişten günümüze gerekli olan her alanda fedakârlık yaptığına değinmiştir. Yazar inkılapların bütün manası ile tam olarak tamamlanması için her türlü fedakârlığı kadın, erkek herkesin yapacağını belirtmiştir.⁴⁷⁴ İffet Hanım’ın gazetede dördüncü yazısı “*İçtimai Hayatta Ev Kadınlığının Rolü*” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, Türk kadınının inkılap devrinde belli sınıflara ayrıldığı bu sınıflardan ev kadınlığının çok önemli olduğunu yazmıştır. Ev kadınının çocuğunun sıhhat ve terbiyesi için çok önemli görev üstlendiğini, ayrıca inkılap devrinde her bireyin vazifesinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.⁴⁷⁵ İffet Hanım’ın gazetede beşinci yazısı “*Köylü Kadın*” başlığı ile yer almıştır. Yazar, Türkiye’de kadın inkılabı akla geldiği zaman köylü Türk kadınının öneminin büyük olduğunu, köylü kadınların çalışan, kazanan fedakâr bir zümre olduğunu ve sosyal hayatın içinde olduğunu yazmıştır.⁴⁷⁶ Yazarın altıncı yazısı “*Belediyecilikte Kadınlar*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Türk kadınının her gün yeni bir mesleğe yeni bir sahaya adım attığını, belediyecilik mesleğinin teknik bilgi gerektirdiğini ve Türk kadınının bunu başaracağını yazmıştır.⁴⁷⁷ İffet Hanım gazetede yedinci yazısını, “*Kadınlık Hakkında Düşünceler*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Türk kadınının asker olup olmayacağı sorusunu köşesinde gündeme almıştır. Gazi’nin sözleriyle bu konuyu cevap vermeye çalışan yazar, Gazi’nin “*Bugün için kadının askerlik yapmasının mevzubahis olmadığını bütün kızlarımız vatanın ve milletin yüksek menfaatlarını her suret ve vasıta ile müdafaa edebilecek kabiliyete yetiştirilmesi...*” gerektiğine dair sözlerine yer vermiştir.⁴⁷⁸ İffet Hanım Türk kadını ile

⁴⁷³ İffet Halim, “Siyasi Fırkalar ve Türk Kadınlığı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Teşrinievvel 1930, s. 2.

⁴⁷⁴ İffet Halim, “İktisadi Seferberlik”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Teşrinievvel 1930, s. 2.

⁴⁷⁵ İffet Halim, “İçtimai Hayatta Ev Kadınlığının Rolü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Teşrinisani 1930, s. 4.

⁴⁷⁶ İffet Halim, “Köylü Kadın”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Teşrinisani 1930, s. 4.

⁴⁷⁷ İffet Halim, “Belediyecilikte Kadınlar”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Kânunuevvel 1930, s. 2.

⁴⁷⁸ İffet Halim, “Kadınlık Hakkında Düşünceler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Şubat 1931, s. 4.

ilgili sekizinci yazısını ise Belediye Kanunu'nun çıkmasından yaklaşık bir yıl sonra “*Memlekette Yeni Islahat Kadın*” başlığı ile okuruna ulaştırmıştır. Yazar, Türk kadınının siyasi haklara ulaşmasının çok mühim olduğunu yazmıştır.⁴⁷⁹ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesini yazarlarından, Nebile T. Rüştü, “*Türk Kadınının Bu Hareketteki Mevkii*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, milli iktisat meselesinde Türk kadınının yerinin çok önemli olduğunu, Milli Mücadele döneminde kendisine düşen vazifeyi şerefle ve fedakârlıkla yerine getirdiğini yazmıştır. Türk kadınının binlerce senelerden beri vazifesini büyük fedakârlıkla yaptığını ve milliyetçi, azimkâr Türk kadınının milli servetin çoğalmasında önemli adımlar atacağını aktarmıştır. Türk kadınının elbisesini yerli kumaştan yapmasının, evini yerli eşya ile süslemesinin ve sofrasında yerli mahsulattan yemek bulundurmasının çok önemli olduğunu aktarmıştır.⁴⁸⁰ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Falih Rıfkı Bey, ilk yazısını, “*Belediye Kanunu*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Belediye Kanunu'nun, komisyon ve encümeninden geçerek Millet Meclisi'ne geldiğini ve bu kanunun, Muhterem Meclis'in bu seneki en güzel eseri olduğunu vurgulamıştır. Belediye Kanunu'nun önceliğinin belediye işlerini düzenlemek olmadığını ilk olarak intihap hakkını Türk kadınına vermek olduğuna değinmiştir. Böylece Türk kadınının mahrumiyetten kurtulacağını vurgulamıştır. Türk kadınının medenî cemiyetlerdeki kadınları gibi evlenip, çalışabileceğini hatta avukat, doktor, hâkim dahi olabileceğini fakat bunların hiçbirinin asıl vatandaşlık hakkı olan, intihap hakkının yerini tutamayacağını belirtmiştir. Belediye Kanunu sayesinde bütün millet ve devlet işlerinde Türk kadınının Türk erkeği gibi reyini vererek seçip seçilebileceğini vurgulamıştır. Böylece büyük milletlerdeki kadınlarının bütün haklarını Türk kadınının da alacağını vurgulamıştır. Kadınlar için Belediye Kanunu'nun ilk adım olduğunu, ikinci adımın ise yeni intihap kanunu olacağını yazmıştır. İleride bu kanunu yapmak şerefının de III. Millet Meclisi'ne nasip olmasını temenni etmiştir. Falih Bey, eskiden Türk kadınının erkekten farkının olmadığını ve özellikle şehrili kadının zamanla hayattan koptuğunu köylü Türk kadınının tarlada erkeğinin yanından hiçbir zaman ayrılmadığını hatta harplerde dahi Türk kadınının destanlar yazdığını belirtmiştir. Belediye Kanunu'nun çıkmasında Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın büyük emeklerinin olduğunu ve Türk kadınına verilen

⁴⁷⁹ İffet Halim, “*Memlekette Yeni Islahat Kadın*”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Nisan 1931, s. 4.

⁴⁸⁰ Nebile T. Rüştü, “*Türk Kadınının Bu Hareketteki Mevkii*”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Mart 1930, s. 2.

hakla Türkiye'nin ileri demokrasiye ulaştığını yazmıştır.⁴⁸¹ Falih Rıfki Bey, “*Kadın Davası*” başlıklı ikinci köşe yazısında, ilk kadın muhtarlar seçildiği günden beri, İstanbul gazetelerinde kadın davasının yeniden ortaya çıktığını ve kadınlar ne olabilir, ne olamaz? Sorusuna cevap aranmaya çalışıldığını yazmıştır. Yazar bu sorunun artık eskidiğini kadınların yapamayacağı hiçbir mesleğin kalmadığını ve Türkiye’de kadının ne olup ne olmayacağı davası bittiğini ve Gazi’nin ihtilâli ile Türk kadınının hak bakımından, medeniyet âleminin en ileri saflara geçtiğini yazmıştır. Türk kadınının on yılda kazandığını, birtakım Avrupa milletlerinin kadınlar bir asırda kazanamadığını belirtmiştir. Türk kadınının I. Dünya Savaşı’nda ve Milli Mücadele’de emsalsiz vazifeler üstlendiğini yazmıştır. Yazar, Türkiye’de hiçbir kudretin, süs olarak terk edilemeyeceğini ve İhtilâl Türk kadınının hürriyet hakkını yeniden verdiğini belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁴⁸² Falih Rıfki, Türk kadına verilen siyasal hakları yakından takip ettiği gibi bu önemli anlara da tanıklık etmiştir. Yazar, “*Kadınlık Günü*” başlıklı köşe yazısı *Ulus gazetesinde* yer almıştır. Atay, batı ülkelerinde bile çok nadir kazanılan siyasal hakları Türk kadınının aldığını vurgulamıştır. Yazar, Türk kadınının siyasal haklarını elde etmesini Türk’ün kurtuluşu ve Türk’ün kendini buluşu olarak nitelendirmiştir. Türk’ün erkek kadın olarak ikiye ayıramayacağını bu hakları Türk kadınına ün olarak verilmediğini Türk kadınının zorlu inkılap savaşında da yer almasının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁸³ Falih Bey, *Ulus gazetesinde* “*Yeni Seçimde Kadınlar*” başlıklı yazısını yazmıştır. Atay, Türk kadını ile erkeğin birlikte ilk sayı seçimine girmek üzere olduğunu ve kadınların Atatürk’ün Fırka’sına koşarak isimlerini yazdığını, böylece Fırka’ya yeni rejiminin sarsılmaz bir dayanağının daha katıldığını vurgulamıştır. Altı oklu bayrağın yalnız Türkiye’de değil, bütün doğu illerinde kadın kurtuluşunun sancağı olacağını belirtmiştir. 1935 Türkiye sayı seçiminin üstünde, kadın kurtuluşunun sevincinin dalgalandığını vurgulamıştır. Batı ülkelerinde siyasal haklarını kazanmak isteyen kadınlar, 1935 seçiminde Türklerin ilericiliğine tanık olduklarını belirtmiştir.⁴⁸⁴ *Hâkimiyeti Milliye gazetesinde* Türk kadınına verilen haklar konusunda Yakup Kadri Bey’in de yazısı bulunmaktadır. Yakup Bey, gazetede ilk olarak

⁴⁸¹ Falih Rıfki, “Belediye Kanunu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Mart 1930, s. 1.

⁴⁸² Falih Rıfki, “Kadın Davası”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 İkinci Teşrin 1933, s. 1.

⁴⁸³ Falih Rıfki, “Kadınlık Günü”, *Ulus*, 7 İlkânun 1934, s. 1.

⁴⁸⁴ Falih Rıfki, “Yeni Seçimde Kadınlar”, *Ulus*, 20 İlkânun 1934, s. 1.

“*Türk Kadını*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, yeni Belediye Kanunu’nun, Türk demokrasisi tarihinde şerefli bir an olduğu gibi medeniyet âleminde büyük alkışı aldığını yazmıştır. Türk kadınının içtimaî haklarından birçoğunu kazandığını ve bu kanunun sayesinde de Türk kadınının intihap hakkını da kazandığını fakat siyasî haklarına tamamıyla malik olmadığını aktarmıştır. Türk kadınına Belediye Kanunu’nda siyasî haklar da verilmesi durumunda, Türk kadınına verilen içtimaî hakların, hürriyetlerin hiçbir manasının kalmayacağını vurgulamıştır. Belediye Kanunu’na kadar Türk kadınının avukat, hekim, memur ve tüccar olmasına rağmen bulunduğu şehrin, kasabanın umumî işlerine karışma salâhiyetinden mahrum olduğunu belirtmiştir. Anadolu ve Rumeli’nin bazı kasaba ve şehirlerinde, mahkemede dava takip eden, pazarda ticaretle meşgul olan, tezgâhlarda, imalathanelerde çalışan Türk kadınların zaten, umumî işleri yaptığını hatta harp döneminde askerlik bile yaptığını vurgulamıştır. Daha Avrupa’da birçok yerde kadının siyasî haklarına kavuşmadığını, bundan dolayı Türk kafasının, Türk zihniyetinin ne kadar geniş olduğunun bir kanıtı olduğuna değinmiştir. Bu gelişmeden dolayı yazar Dâhiliye Vekiline ve mesai arkadaşlarına teşekkür ederek yazısını tamamlamıştır.⁴⁸⁵ Yakup Kadri’nin gazetede ikinci yazısı “*Kadınların İntihap Hakkı*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Türkiye’de önceden bir hayal, bir rüya gibi uzak olan şeylerin hakikat olduğunu ve nihayet kadınların intihap hakkının da gerçekleştiğini yazmıştır. Yazar, gençlik yıllarında Cumhuriyetin ilanı, saltanatın ilgası ve kadınlara aza olması gibi inkılap hâdiselerinin vukuu ihtimalinin hayalinin dahi kurulamayacak kadar uzak bir atıye olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bütün bu inkılapları kendi mensup olduğu neslin yapmasının şaşkınlığını yaşadığını dile getirmiştir. İnkılap yolunun sonunun olmadığını ve kadının intihap hakkını kazanmasının bu yolun merhalelerinden bir tanesi olduğunu vurgulamıştır. Türk kadınına seçme hakkının verilmesine Avrupa’nın bile şaşkınlıkla baktığını belirtmiştir. Türk kadınının geçmişinde birçok haklarının olduğunu ve bu vasıflarla kadının erkekle eş kazanımlarının olduğundan bahsetmiştir. Bundan dolayı Türk kadınına intihap salâhiyetini verilmesinin aslında onda esasen geçmişte mevcut olan bir hakkı Türk kadınına tekrar tanımış olduğunu aktarmıştır.⁴⁸⁶

⁴⁸⁵ Yakup Kadri, “Türk Kadını”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Mart 1930, s. 1.

⁴⁸⁶ Yakup Kadri, “Kadınların İntihap Hakkı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Nisan 1930, s. 1.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Siirt Mebusu Mahmut Bey, “*Türk Kadını*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Belediye Kanunu ile Türk kadınının, cemiyet hayatında çoktan beri hak ettiği mevki, mertebeye ulaştığını ve bu sayede Türk kadınının vatandaş sıfatıyla, Millî hâkimiyette, siyasî hayatta erkekler kadar hak ve vazife sahibi olduğunu aktarmıştır. Türk kadınlarının bu hakkı kazanma kabiliyetinin olduğunu vurgulamıştır. Böyle Türk kadınının yeni hayatında böylece siyasî hayata da karışmasının icap ettirdiğini vurgulamıştır. Yazar, kadın hareketinin Türk inkılabının ve rejimin prensipleri arasında olduğunu yazmıştır.⁴⁸⁷

Ulus gazetesinde Burhan Belge “*Mutlu Türk Kadını*”, Batının birçok yerinde kadının sosyal ve siyasal haklarının geriye doğru gittiğini buna rağmen Türk kadının en yüksek vatandaş haklarına ulaşmasının her yerde şaşkınlıkla takip edildiğini yazmıştır.⁴⁸⁸

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Necip Ali Bey, “*Yeni ve Büyük Bir İnkılap Hamlesi Daha*” başlıklı köşe yazısına yer vermiştir. Yazar, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü kutlamalarından önce Türk kadınına belediye seçimlerine katılmasının yanı sıra köy muhtarı ve ihtiyar heyeti azası olabilmeleri hakkının verildiği yazmıştır. Yazar, kadınlara verilen bu siyasal hakların Türkiye’deki içtimai ve siyasal haklarının bir sonucu olduğunu vurgulamıştır. Buradan anlaşılanın ise Türk inkılabının, bir taklit olmadığını ve seri bir tekâmül ile yürüdüğü yazmıştır. Ayrıca Türk inkılabının sınıf ve cins farkı gözetmediğini, Türk kadının Milli Mücadele’de erkekten farksız bir şekilde vatan savunması yaptığını aktarmıştır. Türkiye’de köyün büyük önemini olduğunu, Türk milletinin kahir ekseriyetinin köylü olduğunu, hükümetin çok yerinde olan bir boşluğu doldurduğu yazmıştır. Bunun içinde inkılapçı hareketlerin en ileri ve en ülkülü bir kurum tipi olduğunu yazmıştır. Türk kadınının soysal iş bölümlerinde erkekten hiç ayırt edilemeyecek bir duruma geldiğini, dünyadaki medeni ülkelerin son medeni yasalarla kadının erkekle eşitlemesi için birtakım yasalar çıkarıldığını vurgulamıştır. Yazar, bu yaşanan gelişmelere rağmen siyasal haklarda kadın-erkek denkliliğini onaylayan ülkelerin

⁴⁸⁷ Siirt Mebusu Mahmut, “Türk Kadını”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Nisan 1930, s. 1.

⁴⁸⁸ Burhan Belge, “Mutlu Türk Kadını”, *Ulus*, 22 Şubat 1935, s. 3.

az olduğunu yazmıştır. Türk kadının geçmişte bu haklarının benzerine sahip olduğunu, Türk ulusun da bu haklarının olgunlaşmasını gerektiğini yazmıştır.⁴⁸⁹

Cumhuriyet gazetesinde Türk kadınına verilen siyasi haklar üzerine Yunus Nadi Bey'in yazısı bulunmaktadır. Nadi, "Sosyal Yaşayışta Yeni Büyük Adım: Büyük Mecliste Türk Kadını!" başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, artık Meclis'te Türk kadın vekillerin bulunduğunu ve bunun büyük inkılap olduğunu dile getirmiştir. TBMM'nin kanun yapmak, Cumhurbaşkanı seçmek, savaş ve barışa karar vermek gibi çok önemli görevlerinin olduğunu ve bunlara karar verilirken Türk kadınının da artık söz sahibi olduğunu yazmıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini yazar, Türk devriminin inanılmaz bir hamlesi olarak değerlendirmiştir. Böylece Türkiye'de kadınlarla ilgili sorunların çözülmesinde önemli bir adım atıldığını yazarak köşe yazısını tamamlamıştır.⁴⁹⁰

Akşam gazetesi yazarlarından N. S. (Necmeddin Sadak), "Süs Kadını, İş Kadını" başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Türk kadınının hiçbir zaman süs kadını olmadığını ve Türk kadınının erkekle yan yana ata binip savaşa gittiğini tarla sürüp ekin biçtiğini, vatan işleriyle yakından ilgilendiğini yazmıştır. Türk kadının eski Türklerdeki yaşayış tarzını bugün tekrar alarak kurultaya gireceğini aktarmıştır. Cumhuriyet rejimi, Türk kadınına gereken değeri verdiğini belirtmiştir.⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Necip Ali Küçüka, "Kadın Sayılab Olduktan Sonra...", *Ulus*, 11 Şubat 1935, s. 1.

⁴⁹⁰ Yunus Nadi, "Sosyal Yaşayışta Yeni Büyük Adım: Büyük Mecliste Türk Kadını!", *Cumhuriyet*, 1 Mart 1935, s. 1.

⁴⁹¹ N. S., "Süs Kadını, İş Kadını", *Akşam*, 8 Kanunuevvel 1934, s. 1.

2.4. KARİKATÜRDE TÜRK KADINI

Karikatürde Türk kadınının siyasi hayata girmesi ile ilgili olarak *Akşam* gazetesinde iki tane karikatür tarafımızca tespit edilmiştir. Bu karikatürlerden ikisi de Cemal Nadir imzası ile gazetenin ilk sayfasında yer almıştır.

Karikatür 1: *Akşam*, 02 Nisan 1930, s.1.

Akşam gazetesinde yer alan ilk karikatür, “Birkaç sene sonra bir mebus hanımın kocası” başlığı altında Cemal Nadir imzası ile gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Türk kadının belediye seçimlerine katılmasını konu alan karikatür, Türk kadının ilerde milletvekili seçme seçilme hakkını kazanmasını çizimleri ile bahsetmektedir. Cemal Bey, Türk kadının vekil olması ile birlikte eşinin yoğunluğunu çizimlerle anlatmaya çalışmıştır.

3. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ BASININDA SOSYO-KÜLTÜREL ALANDAKİ GELİŞMELER

Üçüncü bölümde Türk milli basınında sosyo-kültürel alanda gerçekleşen gelişmelere yer verilmiştir. Bu bölümün alt başlıkları; Türk milli basınında Harf İnkılabı, Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Darülfünun kapatılması, Türk Ocağı'nın kapatılması ve Halkevinin açılması olarak oluşmaktadır. Ayrıca bu alt başlıklar kendi içlerinde, konuyla ilgili olarak gazete haber başlık ve haberleri, gazetede köşe yazarlarının mevcut konu hakkındaki görüşleri ve ilgili gazetelerde yer alan karikatürler olarak tasniflenmiştir.

3.1. TÜRK MİLLİ BASININDA HARF İNKILABI

Türk Harfleri Kanunu, 1 Kasım 1928 yılında TBMM tarafından kabul edilmiş ve 3 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Latin esaslı harfler Türk diline uygun hale getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu süreci yakından takip ederek alfabe sorununu sistemli bir şekilde çalışmaya karar verdiği görülmektedir. Bu amaçla Dil Encümenliği ve Alfabe Komisyonu kurulmuştur. Harf İnkılabı'nı etkili ve yaygın bir hale getirmek için devlet, basınla birlikte çalışmıştır. Kuşkusuz bu dönemin en önemli kitle iletişim aracı olan gazeteler, yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu başlık altında Türk millî basınında önemli bir yere sahip olan *Hâkimiyeti Milliye*, *İkdam*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde “*Harf İnkılabı*” ile ilgili çıkan haberler taranmıştır. Bu gazetelerde köşe yazısı bulunan Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Yunus Nabi ve Mahmut Bey gibi dönemin etkin kalemlerinin yazıları da tespit edilmiştir.

3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Alfabe Tartışmaları

Türkler Orta Asya'da Kök-Türk alfabesini kullandıkları gibi yerleşik hayata geçmeleri ile Uygur alfabesini de kullanmışlardır. Ayrıca geniş bir coğrafyada hüküm süren Türkler farklı zamanlarda değişik alfabelerle tanışmışlardır.⁴⁹² Türklerin İslamiyet'le tanışmasıyla alfabeleri değişmiş ve Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Fakat 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu alfabenin öncelikle iyileştirilmesine daha sonra ise değişmesi ya da kaldırılmasına yönelik tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmaların, Osmanlı İmparatorluğunda farklı zamanlarda gündeme geldiği görülmektedir. Bu tartışmalardan ilkini, 1851 yılında Ahmet Cevdet Paşa Türkçe sesler için yeni bir yazım gerektiği ileri sürülerek gündeme getirmiştir.⁴⁹³ Münif Paşa, alfabe konusu ikinci kez Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de dile getirilmiş ve Arap harfleriyle okuma yazma zorluğundan bahsetmiştir.⁴⁹⁴ 1863 yılında harf meselesi üçüncü kez Azerbaycanlı gazeteci Mirza Feth Ali Ahundzade tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Fakat Mirza Bey'in bu önerisi Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de kabul edilmemiştir.⁴⁹⁵ Bu tartışmaların dördüncüsü ise Celal Nuri (İleri) tarafından gündeme taşınmıştır. Celal Nuri Bey, kullanılan harflerin yetersizliğinden ve Latin harflerinin Türk diline daha uygun olduğundan bahsetmiştir.⁴⁹⁶ Alfabe yönelik yapılan tartışmaların beşincisi ise 1908'deki Manastır Kongresi'nde

⁴⁹² Talat Tekin, *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Simurg Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 7.

⁴⁹³ M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi, Atatürk Kültür*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 20.

⁴⁹⁴ Ülkütaşır, *age.*, s. 20.

⁴⁹⁵ Mustafa Canpolat, "Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi", *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara, 1991, s. 54.

⁴⁹⁶ Celal Nuri, "*Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye*" adlı eserinin "*Edebiyat Meselesi*" başlığı görüşlerini şöyle ifade dile getirmiştir: "*Harflerimiz berbattır. Bu harflerle biz işimizi göremeyiz. Bunlar nakafidir. ... Bu harfleri ve bunlarla yazılmış ibaratı avam suhuletle öğrenemiyor. Bunlar gayri tabii şeylerdir. Bunlar terakkiyata mani oluyor. Ahalide tahsil ve tenevür hâhişini söndürüyor. Anın için hurufu ıslah gibi boş vâhi tedabire müracaat edeceğimize bir saat evvel, kemal-i cesaretle Latin harflerini kabul etmeliyiz. Latin harfleri, hem pek tabii, hem de Türkçe lisanının tahririne Arapça harflerinden daha müsaittir. Bu harflerin kabul edilmemesi için serd olunabilecek veya olunan itirazat o kadar adidir ki münakaşasına bile tenezzül etmeyiz.*" Bkz. Cemal Avcı, "Harf İnkılabı ve Millet Meklepleri", *Akdeniz Üniversitesi Akdeniz İnanı Bilimler Dergisi*, 2013, Cilt 3, Sayı 1, s. 45.

yaşanmıştır. Bu kongrede Arnavutların, Latin alfabesini merkezileştiren önerileri Şeyhülislam tarafından uygun bulunmamıştır.⁴⁹⁷

Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte imla ve harf alanında birtakım kolaylıklar sağlamak ve düzensiz olan imlanın giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Maarif Nazırı Şükrü Paşa, alfabenin iyileştirilmesi için Sarf, İmla, Lügat ve Istılahat-ı İlmiye Encümenleri adıyla dört tane encümenlik kurmuştur.⁴⁹⁸ Ayrıca bu dönemde Dr. Milaslı İsmail Hakkı Bey tarafından Arap harflerinin ıslahına yönelik üç tane cemiyet kurulmuştur. Bunlardan ilki "*Ta'mim-i Maarif ve Islâh-ı Hurûf Cemiyeti*" adıyla kurulmuştur. Bu cemiyet özellikle ilköğretimin yaygınlaşmamasının sebebi olarak harflerin birleşik yazılmasını ileri sürmüştür. Bundan dolayı harflerin ayrı yazılması ve sesli harflerin kullanılması gerektiğini dile getirmiştir.⁴⁹⁹ Bu cemiyetlerden ikincisi "*Islah-ı Huruf Cemiyeti*" adıyla kurulurken cemiyet 16 Şubat 1911'de ilk toplantısını Darülfünun Konferans Salonu'nda gerçekleştirmiştir. Toplantının ana konusunu; eğitim sisteminde ve ilim alanında ilerlemenin gerçekleşmesi için Arap harflerinin ıslahı ya da Latin harflerinin kabul edilmesi oluşturmuştur. Bu düşünce ve görüşler cemiyetin yayın organı "*Yeni Yazı*" gazetesinde yayınlanmıştır.⁵⁰⁰ Bu süreçte Arap harflerinin ıslahı için oluşturulan son cemiyet ise "*Yeni Yazı Öğretme Derneği*" adıyla kurulmuştur. Bu dernek Arap harflerinin ıslahı ve sesli harflerin gerekliliğine dair görüşler ortaya atmıştır.⁵⁰¹ Alfabe üzerine yapılan tartışmalara, II. Meşrutiyet dönemi yazarlarının da katıldığı görülmektedir. Bu yazarlardan Hüseyin Cahit, Celal Nuri, Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı Bey alfabenin ıslahı yerine köklü bir değişikliği savunmuşlardır.⁵⁰² Buna karşın, Dr. Milaslı İsmail Hakkı, Süleyman Nazif, Recaizade Mahmut Ekrem Bey gibi dönemin önemli

⁴⁹⁷ Şeyhülislam, "*Latin harflerinin kabulüne ve bunlarla İlam memleketlerinde tedrisat yapılmasına asla cevaz-ı şer'i olmayacağı*" şeklinde fetva vermiştir; Bkz., Bilal Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 38-43.

⁴⁹⁸ Ülkütaşır, *age.*, s. 22.

⁴⁹⁹ Muhammet Erat, "Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 15, Haz. Hasan Celal Güzel – Osman Karatay, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 158.; Azmi Ömer, *Harflerin Değişmesi Münasebetiyle Eski ve Yeni Harfler Hakkında Bazı Mütalaalar*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul, 1928, s. 33-34.; Taner Aslan, "İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet'e Tesirleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, Ağustos 2008, s. 359.

⁵⁰⁰ Erat, *agm.*, s.158.

⁵⁰¹ Azmi Ömer, *age.*, s. 33-34.

⁵⁰² Erat, *agm.*, s. 158.

kişileri, alfabe konusunda bir ıslahatın daha yararlı olacağını savunmuşlardır.⁵⁰³ Bu tartışmalara, Harbiye Nazırı Enver Paşa da katılarak “*Huruf-u Munfasıla*” adıyla askeri yazışmalarda standart bir yazı oluşturmak için birtakım girişimlerde bulunmuştur. Enver Paşa, 1914 yılında “*Ordu Elifbası*” ya da “*Enveriye Lisani*” adıyla tarihe geçen uygulamasında Arap yazısındaki harflerin ayrı yazılmasını ve yazıdaki sessiz harflerin arasına da sesli harflerin konulmasını öngörmüştür.⁵⁰⁴ Enver Paşa, askeri makamlarda ve telgraf haberleşmesinde bu yazının kullanılması emretmiştir.⁵⁰⁵

II. Meşrutiyet döneminde alfabe konusunun, Latin harflerini savunanlar ve Arap harflerini savunanlar şeklinde ikiye ayrıldığı görülürken⁵⁰⁶ Milli Mücadele döneminde de bu sürecin devam ettiği görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Erzurum Kongresi sırasında Mazhar Müfit Kansu’ya ileride yapılacak işleri ifade ederken alfabe değişikliğine de yer vermiştir.⁵⁰⁷ İzmir İktisat Kongresi’nde ise alfabe tartışmalarının yeniden yaşandığı ve kongre başkanı Kazım Karabekir Paşa’nın ise alfabe değişikliğiyle ilgili olarak kütüphanelerdeki kitaplarımızın, tarihimizin, yazılarımızın yok olacağını ve Avrupalıların ellerine silah vereceğimizi belirterek alfabe değişikliğine karşı olduğunu vurgulamıştır.⁵⁰⁸

24 Şubat 1924’te Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi görüşülürken, İzmir Milletvekili Şükrü Bey, harf tartışmalarını meclise taşımıştır. Şükrü Bey, eğitim sisteminin gelişmesi için yapılan ıslahatlara rağmen Türk milletinin okuma yazmayı istenilen ölçüde bilmemesinden yakınmıştır.⁵⁰⁹ Bu tartışmanın ardından 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i

⁵⁰³ Yasemin Doğaner, “Yeni Türk Harflerinin Türk Basınındaki Yankıları”, *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 388.

⁵⁰⁴ Hüseyin Sadoğlu, *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 220.

⁵⁰⁵ Muhammed Sarı - Hatice Gedik, “Türkiye’de Harf Devrimi Öncesinde Basına Yansıyan Görüşler”, *Turkish Studies*, 2014, Cilt 9, Sayı 7, s. 493.

⁵⁰⁶ H. Seçkin Çelik, “Harf İnkılabından Önce Alfabe Tartışmalarında Üç Farklı Görüş”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, Ankara, 2018, s. 17-40.

⁵⁰⁷ M. Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber Cilt I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1966, s. 131.

⁵⁰⁸ *Bizim kütüphanelerimizi dolduran mukaddes kitaplarımız, tarihlerimiz, yazılarımız, binlerce cilt eserlerimiz bu lisanla yazılmış iken büsbütün başka bir şekilde olan harufu kabul ettiğimiz gün en büyük felakete maruz kalacağız. Ve böylece derhal Avrupa’nın eline güzel bir silah vermiş olacağız. Bunlar alem-i İslam’a diyeceklerdir ki, Türkler ecnebi yazısını kabul etmişler ve Hristiyan olmuşlardır.*” Bkz., Sarı - Gedik, *agm.*, s. 490.

⁵⁰⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 6, Devre 2, Birleşim 110, 24 Şubat 1924, s. 48.

Tedrisat Kanunu'nu kabul edilmesiyle yeni harfler meselesi tekrar gündeme gelmiştir.⁵¹⁰ 1926 yılına gelindiğinde, Bakü Türkoloji Kongresi'nde alfabe tartışması tekrar yaşanmış ve Latin harflere geçiş Türklerin kendilerine bırakılmıştır.⁵¹¹ Bu durum doğal olarak Türkiye'de alfabe meselesinin yeniden gündem olmasına yol açmıştır. 1927 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası II. Kurultayı'nda İsmet Paşa, alfabe meselesini kurultaya taşımıştır. 1928 yılında ise Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmasında, mensubu olduğu Türk milletinin bir gün güzel dilini Latin harflerini kullanarak kendisini ifade edeceğini dile getirmiştir.⁵¹²

Netice itibariyle Mustafa Kemal Paşa, alfabe konusunu tam anlamıyla araştırmak ve bu tartışmaları sonlandırmak amacıyla 23 Mayıs 1928'de Dil Heyeti'nin kurulmasına karar vermiştir.⁵¹³ Bu Heyet, “*Dil Encümeni*” ve “*Alfabe Encümeni*” olarak ikiye ayrılarak çalışmalarını yürütmüştür.⁵¹⁴ Harf inkılabının Türk milleti üzerindeki etkisi ve kapsamı düşünüldüğünde yoğun bir ön çalışma gerektirdiği görülmektedir.⁵¹⁵ Dil Heyeti üyesi olan Falih Rıfki Bey, 1 Ağustos 1928 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal Paşa'ya Dil Heyeti'nin oluşturduğu raporu sunmuş ve Paşa'nın konuyla ilgili olarak düşüncesini şöyle dile getirmektedir:

⁵¹⁰ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 49.

⁵¹¹ Kâmil Veli Nerimanoğlu, “1926-I. Bakû Türkoloji Kurultayı ve Atatürk'ün Harf Devrimi”, *80.Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 109-113.

⁵¹² Rekin Ertem, *Edibe'den Alfabe 'ye, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 207.

⁵¹³ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi, Cilt 5*, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 1760-1761.

⁵¹⁴ Dil Heyeti üyelerinin isimleri şunlardır: Mardin Mebusu Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Afyon Mebusu Ruşen Eşref (Ünaydın), Bolu Mebusu Falih Rıfki (Atay), Talim Terbiye Kurulu Başkanı Mehmet Emin (Erişirgil), Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi Mehmet İhsan (Sungu), Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi Avni (Başman), Darülfünun Müderrisi Ragıp Hulusi (Özdem, Darülfünun Müderrisi Ahmet Cevat (Emre), Hariciye Vekâleti Mensubu İbrahim Osman (Grantay) ile birlikte daha sonra bu encüme Celal Sahir (Erozan), İbrahim Necmi (Dilmen), Ahmet Rasim, İsmail Hikmet (Ertaylan) ve Fazıl Ahmet (Aykaç) Beyler de dâhil edilmiştir. Fahri Kılıç, “Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl 16, Sayı 32, Güz 2020, s. 803., *BCA*, Fon Kodu:30.18.1.1., Yer No: 29.032. 20, Tarih: 23.5.1928.

⁵¹⁵ Fahri Kılıç, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 61, Güz 2017, s. 207-248.

“Tasarıyı Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal'e götürdüm. Uzun uzadıya inceledi ve bana;

-Yeni yazıyı ne kadar zamanda mekteplere ve halka mal etmeyi düşünüyorsunuz? diye sordu.

-Arkadaşlar beş ile on beş yıl arasında bir mühlet düşünmektedirler. İlkokullarda ilk yıllarda iki alfabe birlikte okunmalı, gazeteler yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş bütün metni yeni yazıya çevirmeli diyorlar. Bununla beraber bir mühlet tespit etmek ve tatbik şekillerini tayin etmek komisyonun vazifesi değildi, cevabını verdim.

-Ya üç ayda, ya da hiçbir zaman! dedi.

-Üç ayda mı? Yüzüne bakakalmıştım.

-Çocuğum! dedi. Gazetelerde beş yıl sonra yalnız yarım sütun mu eski yazı kalacak? Herkes o yarım sütunu okur. Beş yıl içinde harp gibi bir buhran çıkarsa bizim yazı da Enver Yazısı'nın akıbetine uğrar”⁵¹⁶.

1 Kasım 1928'de TBMM'de açılış konuşmasında Mustafa Kemal Paşa, yeni alfabe tartışmalarını gündeme taşıyarak Türk milletinin her şeyden önce kolay bir okuma yazma anahtarına ulaşması gerektiğini vurgulamış ve bu okuma yazma anahtarının ise Latin esasına dayalı Türk alfabesi olduğunu belirtmiştir. Yeni Türk alfabesinin Türk diline çok uygun olduğunu ve yeni Türk alfabesiyle, şehirlerde ve köylerde herkesin kolayca okuyup yazabileceğini dile getirmiştir.⁵¹⁷ Bu konuşmadan sonra, Erzincan Mebusu Saffet, Tekirdağ Mebusu Cemil ve Afyon Mebusu Ali Beylerin imzasıyla, *“Okuma yazmanın kolaylıkla halk kitlesine yayılmasını ve lisanın istiklâlini temin eyleyecek olan Harf İnkılabı'nın vücuda getireceği mes'ut neticeye muhakkak nazar ile bakan hükümet, merbut kanun lâhiyasını teklif eylemektedir”*. şeklinde önerge sunulmuştur.⁵¹⁸ Kanun teklifi görüşülürken kürsüye gelen Başbakan İsmet İnönü, yeni Türk harfleriyle birlikte

⁵¹⁶ Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Bates Yayınlar, İstanbul 1980, s. 440.

⁵¹⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Cilt I (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s. 377-378.

⁵¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 5, Devre 3, Birleşim 1, 1 Kasım 1928.

büyük Türk milletinin cehaletten kurtulacağını ve okuma yazmayı daha kolay öğreneceğini vurgulamıştır. Başbakan, hükümetin Türk halkına yeni harfleri öğretmek için Millet Mektepleri'nin açılacağını ve yeni harflerle Türk milletinin fikri hayatında yeni bir devrin başlayacağını dile getirmiştir.⁵¹⁹ İsmet Paşa'nın sonra söz alan Konya Milletvekili Refik Bey, Türk harflerine ait kanun müzakeresinin yapıldığını bu günün Meclis'in tarihinde önemli bir gün olduğunu ve yeni Türk harfleriyle hiç okuma ve yazma bilmeyen gençlerin hatta ihtiyarların kısa sürede yeni harflerle okuyup yazacağını aktarmıştır. Yeni Türk harflerinin kabulü ile ilgili olarak konuşan son kişi ise Şarkikarahisar Milletvekili Emin Bey'dir. Emin Bey, Türk milletinin ilk önce Anadolu'dan düşmanı attığını ardından ecnebilere verilen imtiyazlardan kurtulduğunu sıranın medeniyet safhasına geldiğini belirterek sözlerine başlamıştır. Yeni Türk harfleriyle Türk milletinin fikren harekete geçerek ilim ve irfan yolunda önemli bir adım atacağını söylemiştir. Meclis'te milletvekillerinin konuşması bitmesi üzerine oylamaya geçilmiş ve TBMM'de gerçekleşen oylamada 1353 sayılı Türk Harfleri'nin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun kabul edilmiştir.⁵²⁰

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne alfabe üzerine gerçekleşen tartışmalar modernleşme ve batılılaşma bakımından da önemlidir. Cumhuriyetin kültür devrimlerinin nihai amacı olarak ulusçuluk ile batılılaşma ekseninde mutlak birleşme, hedefi güdülmüştür. Cumhuriyet döneminin dil ve kültür politikaları bir yandan batılılaşmanın gereği olarak diğer bir yandan da ulusal birlik ve bütünlük kaygılarının etkisi altında şekillendiği görülmektedir.⁵²¹

Bu bölümde, dönemin en önemli kitle iletişim aracı ve Türk milli basınında önemli bir yere sahip olan *Hâkimiyeti Milliye*, *İkdam*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde "*Harf İnkılabı*" ile ilgili çıkan haberlerin taranması ile sınırlıdır. Böylece harf inkılabının gerçekleşme aşamaları basın üzerinden takip edilmiştir. Ayrıca bu sürece tanıklık eden ve bu gazetelerde köşe yazısı bulunan Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Yunus Nabi ve Mahmut Bey gibi dönemin etkin kalemlerinin yazıları da tespit edilmiştir. Bu yazarlar süreci

⁵¹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 5, Devre 3, Birleşim 1, 1 Kasım 1928.

⁵²⁰ *Resmi Gazete*, 1353 Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, 3 Kasım 1928, s.1.

⁵²¹ Aytül Tamer Torun, "Türk Ulusçuluğu ve Dil: Harf Devrimi Tartışmaları (1923-1928)", *Loji Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2018, s. 83.

yakından takip ettikleri gibi yazılarıyla süreci değerlendirmişlerdir. Yazarların ortak payda da birleştiği en önemli noktalardan diğeri ise Harf İnkılabı sayesinde Türk milletinin artık dilinin de bağımsız olacağı ve Türkçenin özüne dönerek duru ve akıcı bir dil olacağını ifade etmeleridir.

Ele alınan gazeteler, yeni Türk harflerini millete benimsetmekle kalmayıp öğretmek için adeta öğretmenlik görevini üstlenmiştir. Dönemin tüm gazetelerinde olduğu gibi bu gazeteler de maddi kayıp yaşama riskine karşın olumsuz bir tutum takınmamışlardır. Özellikle gazeteler harf inkılabı ile okuma yazmanın kolaylaşacağını herkesin okuma yazma öğreneceğini belirttikleri gibi harf inkılabını çağdaş medeniyete ya da batı uygarlığına girmenin en önemli unsuru olarak da görmüşlerdir. Araştırılan gazetelerin ve yazarların Harf İnkılabı'nı desteklediği çok açık ve net bir şekilde görülmektedir. İlgili gazeteler, halkı hem yeni alfabeye alıştırmayı amaç edinmişler hem de okurların görüşlerini alarak okurları bu sürece dâhil etmek istemişlerdir.⁵²² Gazeteler, Türk alfabesinin öğrenilmesi için tüm Türkiye'nin seferber olduğunu, evlerde bile herkesin yoğun çalışma içinde olduğunu aktarmıştır. Adı geçen gazetelerin ve yazarların olumlu tutum takınmalarındaki diğer etkenler ise yazı işleri müdürlerinin ya da köşe yazıları yazan kişilerin genellikle milletvekili olması ve süreci siyasi olarak yakından takip etmelerinden de kaynaklanmaktadır.

3.1.2. Köşe Yazarlarının Harf İnkılabını Değerlendirmesi

Harf İnkılabıyla ilgili özellikle *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *İkdam* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde dönemin köşe yazarlarının yazıları ön plana çıkmaktadır. *Hâkimiyeti Milliye*'de Siirt Mebusu Mahmut Bey'in üç, Falih Rıfkı Bey'in üç, Yakup Kadri Bey'in dört, Ziyaettin Fahri Bey'in bir, Kazım Nami Bey'in bir köşe yazıları mevcuttur. *Milliyet* gazetesinde ise Hasan Cemil Bey'in bir, Falih Rıfkı Bey'in üç ve Yakup Kadri Bey'in dört köşe yazısı vardır. *İkdam* gazetesinde Ali Naci Bey'in, Ahmet Haşim Bey'in, A. Arif

⁵²² Nuray Özdemir, "Yeni Türk Alfabesi'nin Kabulü Sonrasında Türkiye'de Gazete Promosyonları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (CTAD), Sayı 28, Güz 2018, s. 135-162.

Bey'in ve Celal Nuri Bey'in birer köşe yazısı bulunmaktadır. Son olarak *Cumhuriyet* gazetesinde ise Yunus Nabi ve M. Nermi Bey'in birer köşe yazısı mevcuttur.

Bu çalışmada, ilk olarak Falih Rıfki Bey'in harf inkılabıyla ilgili yazıları incelenmiştir. Falih Rıfki Bey'in *Milliyet* gazetesinde üç, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde üç olmak üzere konuyla ilgili toplamda altı köşe yazısı bulunmaktadır. Yazarın, *Milliyet* gazetesindeki ilk yazısı “*Bahar*” adlı başlığıyla okuyucusuyla buluşmuştur. Bu köşe yazısında Falih Rıfki Bey, yeni harflerin Türk edebiyatı üzerine de etki edeceğini vurgulamış ve eski edebiyat terbiyesinin yok olacağını aktarmıştır. Yeni yazıyla birlikte, Türk insanının duygularının ve düşüncelerinin kalıpları içinde hapis kalmaktan kurtularak özgürleşeceğine değinmiştir. Ayrıca şiirde aruz ölçüsünün ve etkisinin yok olacağını aktarmıştır. Harf inkılabının öncelikli hedefinin ise “*Kısa yaz, Türkçe yaz, düşüncen ne ise dürüst ve kuru yaz...*” şeklinde olması gerektiğini belirtmiştir.⁵²³ Falih Rıfki Bey'in ikinci yazısını “*Kaç Gündür...*” başlığıyla okuyucuya iletmiştir. Yazının içeriğinde, devlet matbaasının gece gündüz çalıştığı lakin milletin yeni alfabeye bir an önce kavuşma isteğine yetişilemediği belirtilmiştir. Yazar, gazetelerde eski yazının yeni yazı yanında boynu bükük, sessiz sedasız kaldığı ve yeni yazının eski yazıyı silip süpürdüğü belirtilmiştir. Ayrıca yazar, yeni yazının gazetelerde gür ve coşkun olduğunu, yeni yazı sayesinde halkın gözündeki perdenin açıldığını ve Türk inkılabının tamamlandığını dile getirmiştir.⁵²⁴ Falih Rıfki Bey'in harf inkılabıyla ilgili bu gazetede üçüncü ve son yazısı ise “*Tadilat*” başlığıyla çıkmıştır. Falih Rıfki Bey yazısında, Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın son seyahatlerine değinirken yeni yazının uygulanma aşamalarını Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat yakından gördüğünü ve incelediğini vurgulamıştır. Ayrıca yazar, yazısında yaşayan bir lisanın daima hareket halinde olduğuna ve yeni yazıyla birlikte Türk dilinin zincirlerini kıracağı vurgulanmıştır. Türkçenin her gün daha da sadeleşeceğini ve kuralların basitleşeceğini, böylece Türk dilinin kendi ahenk ve mizacına uymayan kurallardan kurtulacağı yazısında belirtmiştir.⁵²⁵

Falih Rıfki Bey'in *Hâkimiyeti Milliye*'de konuyla ilgili üç tane yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki “*Nereye Gidiyoruz*” başlığıyla okuruyla buluşmuştur. Falih Rıfki Bey, yeni

⁵²³ Falih Rıfki, “Bahar...”, *Milliyet*, 22 Eylül 1928, s.1.

⁵²⁴ Falih Rıfki, “Kaç Gündür”, *Milliyet*, 25 Ağustos 1928, s.1.

⁵²⁵ Falih Rıfki, “Tadilat”, *Milliyet*, 25 Eylül 1928, s.1.

yazıyla birlikte öz Türkçeye, saf ve tam Türkçeye gidildiğini yazarken öz Türkçenin otuz kırk sene önceki Arap, Acem kelimeleri gibi moda olacağını yazmıştır.⁵²⁶ Falih Rıfki Bey'in bu gazetede ikinci yazısı ise gazetenin gündelik adlı bölümünün altında “*İki Safha*” başlığıyla yer almıştır. Bu yazının içeriğinde hükümetin, Türk halkına okuma yazma öğretmek için geniş ve esaslı tedbirler aldığını aktarırken, yeni yazının sadece küçük yaştaki nesli değil, tüm Türkiye nüfusunu ilgilendiren bir mesele olduğunu belirtmiştir. Yeni bir alfabeyi kabul etmenin çok esaslı bir inkılap olduğunu, böylesi zor bir inkılabı sadece Ankara hükümetinin yapabileceğini ve sadece Türk milletinin bunu başarabileceğini vurgulamıştır. Falih Bey, yeni alfabenin sağlam cumhuriyetin temelini oluşturacağını belirtmiştir.⁵²⁷ Falih Rıfki Bey'in üçüncü ve son yazısı ise “*Ay Dönümü*” adıyla okuruyla buluşmuştur. Yazının içeriğinde ise harf inkılabının üzerinden daha bir ay geçmesine rağmen yeni Türk yazısının hızlı bir şekilde öğrenildiği, hiçbir milletin bu kadar az zamanda bu kadar esaslı bir inkılap gerçekleştiremeyeceği vurgulanmıştır.⁵²⁸

Yakup Kadri Bey'in harf inkılabıyla ilgili *Milliyet* gazetesinde dört köşe yazısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “*Fasih Türkçe, Halis Türkçe*” başlığıyla gazetede yer almıştır. Yazar yazısının içeriğinde, Dil Encümenliği'nin yeni yazının imlasını İstanbul şivesine göre oluşturmaya karar verdiğini, ancak birkaç İstanbul şivesinin mevcut olmasının yanı sıra erkekten kadına hatta gençten ihtiyara değişen bir İstanbul şivesinin varlığından bahsetmiştir. Türkiye'de ne yazık ki bir kısım münevver ve edebi sınıfın, nesil ve yaş farklarına göre Arap yahut Frenkçeden alınmış kelimelerle konuştuğunu köşesinde vurgulanmıştır. Yazar yazısında ayrıca kitabî Türkçe'nin mevzu bahsi olmadığını, çünkü Türkçenin birtakım yabancı tesirleri altında kaldığını belirtirken, asıl Türkçenin ne medreseden ne de mektepten öğrenilemeyeceğini, anneden öğrenileceğini aktarmıştır. Türk kadınının Türkçenin en güzelini konuştuğunu bundan dolayı Dil Encümenliği'nin bu duruma dikkat etmesi gerektiğini yazmıştır.⁵²⁹ Yakup Kadri'nin ikinci yazısı “*Lisanda Kapitülasyon*” başlığıyla okuyucuyla buluşmuştur. Yazar, harf inkılabından önceki Türkçeyi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kapitülasyonlara benzetmiştir. Kapitülasyonlar sayesinde Osmanlı Devleti ecnebilere ayrıcalıklarla yaşamaya imkân sunduğu gibi Türk

⁵²⁶ Falih Rıfki Bey, “Nereye Gidiyoruz”, *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Eylül 1928, s. 1.

⁵²⁷ Falih Rıfki, “İki Safha”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Ekim 1928, s. 1.

⁵²⁸ Falih Rıfki Bey, “Ay Dönümü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1929, s. 1.

⁵²⁹ Yakup Kadri, “Fasih Türkçe, Halis Türkçe”, *Milliyet*, 21 Eylül 1928, s. 1.

dili için de Arap ve Acem dilinin kullanımına izin verildiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda yazar, Türkçedeki ecnebi imla ve kurallarını tamamıyla kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bakış açısıyla, yeni Türk alfabesinin Lozan Antlaşması'na benzer bir antlaşmaya ihtiyaç duyduğunu, Türkçenin kendi bünyesindeki bütün ecnebi unsurları atacak gücünün olduğunu aktarmıştır.⁵³⁰ Yakup Kadri'nin üçüncü köşe yazısı “*Hız ve Acele*” başlığıyla kaleme alınmıştır. Yakup Kadri Bey köşesinde bazı kişilerin harf inkılabının gerçekleşme sürecini acele bulduklarını ancak bu sürecin normal ilerlediğini vurgulamıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa sayesinde 40 senedir okuma yazma bilmeyenlerin 40 gün içinde okuyup yazdığını, birtakım ulemanın keyfi yerine gelsin diye sürecin uzatılmaması gerektiğini aktarmıştır.⁵³¹ Yakup Kadri'nin dördüncü ve son yazısı ise “*Son Tadilat*” adıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, Türk gramerinde sadeliğe doğru bir adım atıldığı fakat bu sadeliğin çok ileri düzeyde olamayacağını vurgulanmıştır.⁵³²

Yakup Kadri Bey'in ayrıca *Hâkimiyeti Milliye*'de konuyla ilgili beş tane köşe yazısı bulunmaktadır. Yazılarından ilki “*Her Kafadan Bir Ses*” adıyla okuyucuyla buluşmuştur. Yazar, bu yazısının içeriğinde, Dil Encümenliği'nin, bazı kesimlerden eleştiriler aldığını, bu eleştirilerin yeni yazıyı öğrenmeye başlayanları olumsuz etkileyebileceğini, bundan dolayı eleştirilerin dikkatli yapılmasının gerektiğini dile getirmiştir.⁵³³ Yazarın ikinci yazısı “*Hariçteki Tesirat*” başlığıyla gazete yer almıştır. Yazar yazısında harf inkılabının, Türk inkılapları arasında bir zirve olduğunu, yeni Türk alfabesiyle Türk milletinin hür ve müstakil Avrupa medeniyetine girdiğini, kendi ırkına kendi tarihine uygun bir yenilik yaptığını yazmıştır. Ayrıca Avrupa matbuatının harf inkılabına methiyeler dizdiğine değinmiştir.⁵³⁴ Yazarın üçüncü yazısı ise gazetenin gündelik adlı sütununda “*Rönesans*” başlığıyla okuruna ulaştığı görülmektedir. Yazar, Rönesans'ın da bir lisan hareketi ile başladığını yazarken dil inkılabıyla Türk milletinin aydınlanma çağına girdiğini yazmıştır.⁵³⁵ Yazarın konuyla ilgili dördüncü yazısı ise gazetede “*Aliye, Celile*” adıyla

⁵³⁰ Yakup Kadri, “Lisanda Kapitülasyon”, *Milliyet*, 23 Eylül 1928, s. 1.

⁵³¹ Yakup Kadri, “Hız ve Acele”, *Milliyet*, 25 Eylül 1928, s. 1.

⁵³² Yakup Kadri, “Son Tadilat”, *Milliyet*, 27 Eylül 1928, s. 1.

⁵³³ Kadri Yakup, “Her Kafadan Bir Ses”, *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Eylül 1928, s. 1.

⁵³⁴ Kadri Yakup, “Hariçteki Tesirat”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Eylül 1928, s. 1.

⁵³⁵ Kadri Yakup, “Rönesans”, *Hâkimiyeti Milliye*, 01 Ekim 1928, s. 1.

okuruyla buluşmuştur. Yazar bu yazısında Dâhiliye Vekâleti'nin kendisine ne “*celile*” ne de “*aliye*” denilmesini istemediğini belirtirken artık memur sınıfının hür vatandaşlara yakışan bir vakarla başlarını kaldırıp doğrılmaya başladığını, Türkçenin yalnız sadeliğe değil demokratlığa doğru da yol aldığını yazmıştır.⁵³⁶ Yazarın beşinci ve son yazısı ise “*Halka Doğru*” başlıklı yazısıdır. Yazar bu yazısında, yapılmakta olan dil ıslahatının aynı zamanda halka doğru bir hareket olduğunu, memleketin baştanbaşa neşeli bir dersane manzarasına büründüğünü, Türkçenin nihayet azat olduğunu, bir zamanlar Türk dilinin Arabi ve Farişi kelimelere maruz kaldığını, Türk dilindeki asıl gelişmesinin ise bu dillerin etkisinden kurtularak olacağını yazmıştır.⁵³⁷

Çalışmada ele alınan yazarlardan biri de Siirt Mebusu Mahmut Bey'dir. Yazarın, *Hâkimiyeti Milliye*'deki köşe yazılarından ilki “*İnkılaba İman*” başlığıyla okuyucusuyla buluşmuştur. Yazar, köşe yazısında Siirt'te vatana ve inkılaba karşı çarpan yüreklerin İstanbul ve Ankara'dan farksız olmadığını vurgularken, halk tarafından harf inkılabına sıcak bakıldığını hatta Siirt Müftüsü'nün hocalar ve ihtiyarlar için bir kurs açmaya hazırlandığını yazmıştır.⁵³⁸ Yazarın ikinci yazısı gazetede “*Öz Dilimiz*” başlığıyla yer almıştır. Yazar, harf inkılabının asıl amacının ise Türk dilini Türk çocuklarına öğretmek gelecek nesillerimizi yabancı sözcüklerin etkisinden kurtarmak olduğunu aktarmıştır. Yazar birkaç yıl evvel yazılmış yazıları ne yazık ki bugünkü Türk çocuklarının okuyup anlayamadığını vurgulamıştır. Maalesef Türk dilinin yabancı dillerin hücumuna maruz kaldığı yazılırken İsmet Paşa'nın “*Türk dili, sınırı dört taraftan açık kalmış bir yurda benziyor!*” sözüne yer verilmiştir. Ayrıca yazar Türk milletinin bilgi yolunda çok geri kaldığını belirtmiştir. Türkçede karşılığı olmayan Arap ve Acem sözcüklerini bir yana atmak gerektiğini vurgulamıştır. Yazar son olarak metninde, Cumhuriyet idaresinin temelinin halkçılık olduğunu, bu bağlamda Türk dilini sadeleştirerek yazı dilini, halkın konuşma diline yaklaştırmak gerektiğini belirtmiştir.⁵³⁹ Yazarın kaleme aldığı üçüncü yazısı, “*Maarif Cephesinde*” ilgili gazetede basıma çıkmıştır. Yazar, Başvekil İsmet Paşa'nın şu sözlerine:

⁵³⁶ Kadri Yakup, “Aliye, Celile”, *Hâkimiyeti Milliye*, 04 Ekim 1928, s. 1.

⁵³⁷ Kadri Yakup, “Halka Doğru”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928, s. 1.

⁵³⁸ Siirt Mebusu Mahmut, “İnkılaba İman”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Eylül 1928, s. 1.

⁵³⁹ Siirt Mebusu Mahmut, “Öz Dilimiz”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Şubat 1929, s. 1.

“Cumhuriyet evlatlarının vazifeleri bu vatanın cihan vatanın içinde, passız bir çelik, medeniyetin ünranı ve nimetleri ile bezenmiş bir bahçe, ilmin, fennin, kültürün yüksek mazhariyetlerine ermiş vatandaşlar yuvası olması için çalışmak, uğraşmak, mücadele etmektir. Bu uğurda hiçbir müşkül tanımıyoruz. Hele milleti cehaletten kurtarmak, Türk harfleri ile yeni bir nur ve kültür hayatına girmek azim ve kararında samimiyetimiz, sarplığımız, ısrarımız sarsılmaz bir haldedir.” sözlerine yer vermiştir.⁵⁴⁰

Yazar, “*Dil Encümeninin Mesaisi Hakkında Tenkitlere Dair*” başlıklı dördüncü yazısında Dil Encümenliği tarafından Lugate Larousse Üniversal’in tercümesinin yapılmasının bazı gazeteler tarafından eleştirildiğini, Dil Encümeninin asıl amacının ise lisanımızda hangi kelimelerin kullanıldığını takip etmek olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴¹

Hâkimiyeti Milliye’de Harf İnkılabı ile ilgili Ziyaettin Fahri⁵⁴² ve Kazım Nami Bey’lerin köşe yazıları mevcuttur. İlk olarak Ziyaettin Fahri Bey’in “*Dilimiz İçin Düşünceler*” başlıklı köşe yazısına yer verilmiştir. Bu yazının içeriğinde, medeniyetin mazisinin çok geride kaldığı, Türk dilinin Arap tesirinden kurtulduğu harf değişikliği sonucunda Dil Heyeti’nin önemli kararlar aldığını aktarmıştır.⁵⁴³ Gazetede ikinci yazı ise “*İnkılap Tarihinde 1928 Yılı*” adlı Kazım Nami Bey’e⁵⁴⁴ ait köşe yazısıdır. Yazar 1928 yılının

⁵⁴⁰ “Maarif Cephesinde”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929, s. 1.

⁵⁴¹ “Dil Encümeninin Mesaisi Hakkında Tenkitlere Dair”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929, s. 1.

⁵⁴² Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 1901’de Erzurum’un Tortum ilçesine bağlı Çamlıyamaç köyünde dünyaya geldi. İlk öğrenimini Erzincan ve Hakkâri’de tamamlamış, daha sonra Malatya İdadisi, Kayseri Sultanisi’ne devam etmiştir. Bu dönemden sonra amcasının yanına yerleşmiş, İstanbul Gelenbevi Sultanisi’nde öğrenim görmeye başlamışsa da yaşı büyük öğrencilerin askere alınmasıyla okul kapatılmıştır. Bunun üzerine vilayetler için posta müdürü yetiştiren Posta-Telgraf Mektebi’ne girmiş, 1922’de Galatasaray Postanesi’nde görev yapmaya başlamıştır. Öğrenimine de devam ederek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nü tamamlamıştır. 1930’da yurtdışında doktora tahsili için açılan sınavı kazanan Ziyaeddin Fahri, Strazburg Üniversitesi’ne gönderilmiştir. Burada aynı zamanda felsefe lisans programını da tamamlayarak 1936’da Türkiye’ye dönmüş, önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde sonra da İktisat Fakültesi’nde görev yapmıştır. Ziyaeddin Fahri, 6 Haziran 1973 tarihinde emekli ve 16 Kasım 1974’te İstanbul’da vefat etmiştir. Bkz., Mehmet Gökalp, “Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Cilt 3*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, s. 222.

⁵⁴³ Ziyaettin Fahri, “Dilimiz İçin Düşünceler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Mart 1929, s. 2.

⁵⁴⁴ Mehmet Kazım Nami Duru, 1877’de İstanbul’da doğdu. Babası Mustafa Sıtkı Bey, annesi Zehra Fatma Hanımdır. Kırkkilise’de Camii Kebir ve Üsküdar’da Valide Atik mekteplerinde okudu. 1884’te Toptaşı Askerî Rüştiyesi’ne girdi, Edirne ve Selanik askerî rüştiyelerine devam ederek 1892’de bitirdi. Aym yıl, Manastır askerî idadisine başladı. 25 Ocak 1898’de Harbiye Mektebi’ni bitirerek mülâzım-ı sani (asteğmen) rütbesiyle Tiran Redif Taburu’na katıldı. Osmanlı

Türk inkılap tarihinin en önemli yılı olduğunu yazarken, bu inkılaplardan en harikasının ise şüphesiz harf inkılabı olduğunu belirtmiştir. Yazar, yeni yazıyı henüz öğrenemeyenlerin olduğunu ayrıca gazetelerin bile henüz yeni harfleri düzgün bir şekilde kullanamadığından yakınmıştır. Yazarın yakındığı diğer bir konu ise birçok kişinin yeni harfleri yazmanın kolay, okumanın ise zor olduğudur. Bununla birlikte Kazım Bey, harflerinin noksanlığına, acemiliğe, şaşkınlığa ve daha birçok şeye rağmen Türk matbaacılığının büyük bir gelişme gösterdiğini överek vurgulanmıştır. Yazar, yazı makinelerinin Avrupa'dan getirilmesi eleştirmiş ve bütün medeni ihtiyacın memleket dâhilinde giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar köşe yazısını son olarak bu harflerin yeni bir saadet dünyasının anahtarı olduğunu yazarak bitirmiştir.⁵⁴⁵

Harf inkılabı ile ilgili taranan diğer bir gazete ise *İkdam* Gazetesidir. Gazetede ilk olarak Ali Naci Bey'in "*Göreceksiniz, Neler Olacak!*" ana başlığının altında Gazi Mustafa Kemal ve Başvekil İsmet Paşa'nın resimleriyle birlikte harf inkılabından bahsedilmiştir. Yazar, Başvekil İsmet Bey'in "*1 Kanunuevvel 1928 büyük Türk milletinin yeni bir nur alemine girerken Türk gazetecilerinin bayraktarlığı kutlu olsun!*" sözleriyle başlayan köşe yazısında harf inkılabı sayesinde Türk milletinin ilmi medeniyete yürüdüğünü yazılmıştır. Bütün gazetelerin, kitapların yeni harflerle basılmasının yeni bir devrin habercisi olduğunu aktarmıştır.⁵⁴⁶ Gazetede dördüncü ve son yazı ise Celal Nuri Bey, tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, "*Harf İnkılabı*" adlı köşe yazısında Türk harfleri kanunun uygulanmaya başladığını ve gazeteler sayesinde yeni harflere gözlerin alışacağını, vaktiyle hiç okuma yazma bilmeyenlerin okumayı kolayca öğreneceğini

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. 1901'de taburu ile Makedonya'da çetelerin takibi görevinde bulundu. 1902'ye kadar Arnavutluk'un Tiran ve Berat idadilerinde, Türkçe, beden terbiyesi ve resim öğretmenliği yaptı. 24 Temmuz 1933'te "Maarif Mesleğinde İhtisasından istifade edilmek üzere" Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti üyeliğine atandı. Bu görevdeyken Manisa'dan milletvekili seçildi. 12 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı ve tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Fransızca bilen M. Kâzım Nami DURU, VI. Dönem'de Manisa'dan milletvekili seçildi. Demokrat Parti kurulunca bu partide görev aldı. 14 Ekim 1967'de İstanbul'da öldü. Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – V. Dönem 1935-1939 II. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 538.

⁵⁴⁵ Nami Kazım, "İnkılap Tarihinde 1928 Yılı", *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Ocak 1929, s. 1.

⁵⁴⁶ Ali Naci, "Göreceksiniz, neler olacak!", *İkdam*, 1 Aralık 1928, s. 1-2.

belirtmiştir. Yazar, bu süreçte gazetelerde ister istemez yazım hatalarının olabileceğini, bu hataların ise zamanla düzeleceğini aktarmıştır.⁵⁴⁷

Cumhuriyet gazetesinde harf inkılabı ile ilgili gazetenin Başmuhabiri Yunus Nadi Bey'in, "Yazı İnkılabı" adlı köşe yazısı bulunmaktadır. Yazar, milletin yeni bir alfabeğe geçerken birtakım zorluklar yaşamasının normal olduğunu aktarırken gazetelerin, devlet dairelerinin, sokak isimlerinin, dükkân tabelalarının kısacası her şeyin yeni harflerle yazıldığını vurgulamıştır. Yazar harf inkılabının tamamlanması için uzun yıllar geçmesi gerektiğini ayrıca yeni harflere birlikte hemen yeni bir kültüre geçmenin imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca harf inkılabıyla birlikte gazetelerin çok büyük bir iş yaptığını ancak bunun kâfi olmadığını yazmıştır.⁵⁴⁸ *Cumhuriyet* gazetesinde ayrıca M. Nermi Bey'in⁵⁴⁹ harf inkılabıyla ilgili "Türkçemiz ve İstılahlar" başlıklı yazısında bazı âlimlerin yeni Türk yazısından korktuğunu belirtmiştir. Hakiki âlimin, müspet ve objektif olması gerektiğini, öz Türkçeden uzaklaşmaması gerektiğini vurgulamıştır. Türk inkılabının ortaya attığı meselelerin taklit değil, kendi içtimai benliğimizden doğmuş meseleler olduğunu aktarmıştır. Harf inkılabı neticesinde Türkçemizin en büyük manevi varlığına kavuştuğunu ve ayrıca Türk dilinin altın devrine girdiğini belirtmiştir.⁵⁵⁰

3.1.3. Türk Milli Basınında Harf İnkılabı

Bu bölümde, *Cumhuriyet*, *İkdam*, *Hâkimiyeti Milliye* ve *Milliyet* gazetelerinde harf inkılabıyla ilgili olarak çıkan haber ve demeçlere yer verilmiştir.

Bu çerçevede ilk olarak *Cumhuriyet* gazetesi incelenmiştir. Bu gazete de Türkiye'deki tüm gazeteler gibi Arap harfleriyle basılırken 1928 yılı Ağustos ayından itibaren eski harfler ve yeni harfler gazetede birlikte basılmaya başlamıştır. *Cumhuriyet* gazetesi 15 Kasım 1928 tarihli basımında tamamen yeni Türk harfleriyle basılacağını okuyucularına

⁵⁴⁷ Celal Nuri, "Harf İnkılabı", *İkdam*, 18 Aralık 1928, s. 1.

⁵⁴⁸ Yunus Nadi, "Harf İnkılabı", *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1929, s. 1.

⁵⁴⁹ Mustafa Nermi (1890 – 28.6.1971), Paris ve Berlin'de okumuş: 1919'da Berlin'de Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası'nın kurucuları arasında yer almıştır. 1933 reformundan önce Darülfünun'da öğretim üyeliği yapmıştır. Bkz., Ömer Özcan, *Bir Vatandan Bir Vatana*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2018, s. 221.

⁵⁵⁰ M. Nermi, "Türkçemiz ve İstılahlar", *Cumhuriyet*, 1 Kânunusani 1929, s. 1.

duyurmuştur.⁵⁵¹ Gazete, harf inkılabıyla ilgili yaşananları ve gündemi yakından takip etmiştir. Bu bağlamda, yeni harflerin çok kolay yazıldığını fakat yavaş okunduğunu yazmıştır. Bu yaşanan durumun ise doğal bir süreç olduğunu aktarmıştır. Doğal olarak yeni harfleri öğrenmede birtakım acemiliklerin olabileceğini ve bu acemiliğin ise yüksek sesle okuma alıştırmaları yapılarak giderilebileceğini yazmıştır. Bu bakımdan yeni yazıyı okumanın önce yorucu olabileceği, ancak yüksek sesle okumanın daha öğretici olduğu ve bunun bir gün boyunca denenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca halkın büyük bir alaka ve merakla gazeteleri aldığı, bunun harf inkılabının istikbali için oldukça hayırlı olduğu ve az zamanda en kalıcı zaferin kazanılacağı aktarılmıştır.⁵⁵² Gazete ayrıca yeni Türk harflerinin kolay okunup yazılması için “*Mektepliler Sütunu*” bölümünü oluşturulmuştur. Böylece gazete okurlarına yeni harfleri tanıtmıştır. Gazete “*Eski Levhalar*” başlıklı haberinde bazı dükkân isimlerinin hâlâ Osmanlıca yazıldığını ve Belediye Başkanlığının bu dükkân sahiplerine ceza yazabileceğini paylaşmıştır.⁵⁵³ Gazete; harf inkılabının amacının, milletin daha rahat okuma ve yazma öğrenmesi için yapıldığını ancak bazı kişilerin bu süreçte gazetelere küstüğünü dile getirmiştir. Ayrıca gazete, “*Atılan ok geri dönmediği gibi, yapılan inkılabtan da geri dönülmez.*” sözleriyle, harf inkılabının ciddiyetini okuruna duyurmuştur.⁵⁵⁴ Gazete ayrıca harf inkılabını desteklemek ve Türk milletini bu sürece katmak için imla yarışması dahi başlatmıştır.⁵⁵⁵ Bu bakımdan yeni harflerle gazeteler basılırken imla ve yazım yanlışlarının olabileceğini, okuyucuların gazetecinin halinden anlaması gerektiğini belirtmiştir. Gazete, bu acemilik ve eksikliğin bir an evvel düzeltilmesi için “*İmla Lügatı'nın*” gerekliliğinden bahsederken lüğatin henüz yarısının bile henüz tamamlanmadığını da vurgulamıştır. Gazetenin “*Mukaddes Vazife*” başlıklı yazısında harf inkılabının başka zamanda ve mekânda örneğini arayıp bulmanın mümkün olmadığını ve Büyük Rus İmparatoru Petro'nun dahi, böyle bir şey başaramadığı aktarılmıştır. Harf inkılabını halkın büyük bir heyecanla kabullendiğini ve halkın gözdesi olan milletvekillerinin harf inkılabını itiraz etmeden kabul ettiğini,

⁵⁵¹ *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1928, s. 1.

⁵⁵² *Cumhuriyet*, 2 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁵³ “Eski Levhalar”, *Cumhuriyet*, 3 Ekim 1928, s. 2.

⁵⁵⁴ “Küsmeye Çalış!” *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁵⁵ “İmla Müsabakası”, *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1928, s. 2.

dünyanın hiçbir yerinde böyle bir yenilik hareketinin olmadığını aktarmıştır. Gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın bu süreci halk arasına girerek takip ettiğini de duyurmuştur.⁵⁵⁶

Hâkimiyeti Milliye gazetesi de bu süreci yakından takip etmiştir. Gazete “*Hız ve Acele*” başlığında bazı kişilerin harf inkılabının yapılmasını acele bulduğunu, en az 15 senelik bir zamana ihtiyaç olduğunu yazmıştır. Aksine, Türk inkılabının hızlı fakat aceleci olmadığını okuyucuya iletilmiştir.⁵⁵⁷ Gazete, “*Adresler*” başlığı altında ise yeni yazı ile eski usul mektup adresini yazmanın hem karışık olduğunu hem de postacıları yorduğunu ve yeni yazı ile adreslerin nasıl yazılması gerektiğini bir misalle izah etmiştir.⁵⁵⁸ Ayrıca yine aynı günkü sayısında gazete, Ankara'daki halka okuma yazma öğretmek için birtakım tedbirlerin alındığını; kahvehanelerin, salonların dersane olacağını ve bu dersanelerde vekillerin hocalık yapacağını okuyucuya iletmıştır.⁵⁵⁹ Gazete ana haber olarak “*Halka Çabuk Okutmak İçin*” adlı başlığının altında yeni harfleri halka en kısa zamanda öğretmek için Maarif Vekâleti'nin birtakım kararlar aldığını yazmıştır. Bu kararların bir maddesinde ise camiler, hükümet salonları ve mekteplerde yeni harflerin öğretilbileceği belirtilmiştir. Mektep binası olmayan köylerde ise talim heyetlerinin göndereceği muallimler tarafından ders verileceği yazılmıştır. Ayrıca tiyatro, sinema ve kahvehane gibi umumi mahallelerde halka yeni harflerin anlatılacağı duyurulmuştur.⁵⁶⁰ Gazete “*Bir Köylüden Gaziye Mektup*” adlı haberde bir köyde yaşayan ve şimdiye kadar okuma yazma bilmeyen bir kişinin Gazi'ye yeni Türk yazısıyla kaleme aldığı, şükran ve ümit dolu mektubuna yer vermiştir.⁵⁶¹ Gazetenin “*Kat'ı İntikal*” başlıklı haberinde ise İstanbul'dan Ankara'ya gelen bir kişinin yeni yazı ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca Ankara'daki gazetelerin yeni harflerle basılmasından dolayı yeni alfabenin Ankara'da diğer illere göre daha hızlı bir şekilde öğrenildiği yazılmıştır. Yazar özellikle İstanbul'da eski yazının kullanılmasının devam etmesinden dolayı yeni alfabenin geç öğrenildiğinden yakınmıştır. Ayrıca 1 ay içinde bütün matbuatın yeni harflerle yazılacağı bildirilmiştir.⁶² Gazetenin “*Daktilo*” başlıklı yazısında, Arap harfleriyle yazılmış bir

⁵⁵⁶ “Mukaddes Vazife”, *Cumhuriyet*, 4 Teşrinisani 1928, s. 1.

⁵⁵⁷ “Hız ve Acele”, *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁵⁸ “Adres”, *Hâkimiyeti Milliye*, 03 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁵⁹ “Bütün”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁶⁰ “Halka Çabuk Okutmak İçin”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁶¹ “Bir Köylüden Gaziye Mektup”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Ekim 1928, s. 1.

yazının nüshasının alınmasının çok zor olduğu, yeni yazının ise daktilo sayesinde daha kolay yazılacağı, böylece uzun süren yazım işleminin kısılacacağı anlatılmıştır.⁵⁶² Gazete “*Yazı Makinaları*” başlıklı haberinde yeni yazının resmen kabulü ile devlet dairelerine alınacak yazı makinalarının aynı cins olması gerektiğini ve bu işin Maliye Vekaleti’ne bırakıldığını aktarmıştır.⁵⁶³ “*En Eski Türk Dili*”, başlıklı yazıda ise gazete, Türk dilinin şahlandığı bu günlerde Türk dili için ölmez bir kitap yazan Kaşgarlı Mahmud’un anılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda harf inkılabı öncesinde Türk milletinin yıllarıdır göğsünde taşıdığı elmasları, incileri doğru dürüst göremediği ancak harf inkılabıyla birlikte Türklerin artık öz benliğini bulduğu belirtilmiştir.⁵⁶⁴

Harf inkılabıyla ilgili yazısı bulunan diğer gazete *İkdam* gazetesidir. Gazetenin yeni harflerle ilgili çıkan yazıları tarandığında “*Karilerimize*” adlı başlığın altında, *İkdam* gazetesinin bazı semtlerdeki okuyucularına biraz geç ulaştığı, bu gecikmenin nedeninin ise gazetenin yeni harflerle eskisinden daha güzel çıkmak arzusundan kaynaklandığı yazılmıştır. Matbaadan gazeteyi almaya gelen okuyucularına *İkdam* gazetesi, teşekkür ederken ister istemez yeni harflerle gazete çıkarmakta birtakım aksaklıklar yaşandığını ve bu durumun gece gündüz çalışılarak kısa bir sürede düzeltileceğini vurgulamıştır.⁵⁶⁵ Gazete ayrıca “*Otomobil Plakaları*” başlıklı haberinde ise yeni harf ve rakamlarla yazılacak olan plakaların 1 ay sonra ikmal edilebileceğini aktarmıştır.⁵⁶⁶ Gazete, “*Dikkat Dikkat*” başlıklı haberinde ise resmî ve hususi dairelerin, dükkânların üzerinde yeni ve milli harflerimizle yazılmış güzel zarif yazıların mevcut olduğunu, fakat dikkatsizlikten dolayı bazı yanlış yazıların göze çarptığını belirtmiş ve bu yazıların yazılmadan önce müsveddelerinin encümene gösterilmesini tavsiye etmiştir.⁵⁶⁷ Gazetenin ertesi günkü basımında “*Hâlâ Eski Rakamlar*” başlıklı yazısında, tramvay levhalarının milli harflerle yazıldığı halde arabaların üstünde hâlâ eski yazıların varlığından bahsetmiştir.⁵⁶⁸ Gazete Sinop, Samsun ve Sivas’ta bütün levhaların yeni harflerle yazıldığını, İstanbul’daki binlerce levhayı Türk harfleriyle yazmak için niye beklendiğini manşetten okuyucuya

⁵⁶² “Daktilo”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁶³ “Yazı Makineleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Kasım 1928, s. 1.

⁵⁶⁴ “En Eski Türk Dili”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Ocak 1929, s. 1.

⁵⁶⁵ “Karilerimize”, *İkdam*, 2 Aralık 1928, s. 1.

⁵⁶⁶ “Otomobil Plakaları”, *İkdam*, 4 Aralık 1928, s. 1.

⁵⁶⁷ “Dikkat Dikkat”, *İkdam*, 9 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁶⁸ “Hala Eski Rakamlar”, *İkdam*, 10 Eylül 1928, s. 1.

duyurmuştur.⁵⁶⁹ Gazete, memleketin dört tarafına dağılan mebusların yeni harfleri öğretmek için büyük faaliyetler gösterdiğini belirtmiştir.⁵⁷⁰ Gazete “*Dikkatle Okuyunuz*” başlığı altında memleketin her tarafında açılan kurslar sayesinde milletin basit bir şekilde yeni Türk harflerini öğrendiğini yazmıştır.⁵⁷¹ Gazete, Türk gazetelerinin, TBMM kararıyla yeni harflerle çıkacağını ilk sayfada manşet başlığı olarak vermiştir.⁵⁷² Cumhurbaşkanı orkestra şefi Zeki Bey’in yeni harfler için yaptığı marşa da yer vermiştir. Ayrıca “*Dikkatle Okuyunuz*” başlığının altında, yeni harflerin ne kadar kolay olduğunu, hatta hiç okuyup yazma bilmeyenlerin bu sayede okuyup yazabildiğini ve Türk gazetelerinin Avrupa gazetelerinden daha güzel basıldığını vurgulamıştır.⁵⁷³ Gazete, “*Yeni Harflerle Mümarese*” başlığı altında yeni harflerin memlekette uyandırdığı şevk ve hevesin coşkusundan bahsettiği gibi Türk milletinin asırlardır bu inkılabı beklediğini, çünkü hiçbir inkılabın hiçbir milleti bu kadar yakından alakadar etmediğini ve hiçbir milletin bu kadar candan bir hamleyle ilerlemeye atılmadığını yazmıştır. Bunun öncüsünün de Büyük Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğu ve Arap harflerinin Türk diline uygun olmadığı da aktarmıştır.⁵⁷⁴ “*Bütün cihan, hayretle, bize bakıyor!*” başlığı altında gazetede yeni Türk harflerinin yabancı milletler üzerindeki tesirini ve eski dünyada büyük Türk medeniyetinin temellerinin nasıl atıldığı anlatılmıştır. Harf inkılabını bizden örnek almak isteyen milletlerin olduğunu ve dünyanın Türk milletini seyrettiğini ve bu inkılap sayesinde karanlıktan aydınlığa çıkılacağı vurgulanmıştır.⁵⁷⁵ Gazete, “*Bir Cetvel*” başlıklı haberinde Latin harflerini kullanan milletleri yazmıştır. Latin harflerini henüz kabul etmeyenlerin ise Asya devletleri olduğunu, bununla beraber Japonya’da Latin alfabesi lehinde büyük bir cereyan olduğu aktarmıştır. Avrupa kültürünü takip edenlerin Latin harflerine geçmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁷⁶ “*3 ay sonra*” başlığı altında gazete, 3 ay sonra gazetelerin yeni Türk harfleriyle çıkması için birtakım tedbirler aldığını bu durumun Arap harfleriyle dar çerçevede bulunan matbuat için olumlu bir gelişme olduğu vurgulamıştır. Ayrıca yeni harflerin Türk gazeteciliğine bir hamlede bir asır

⁵⁶⁹ *İkdam*, 18 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷⁰ “Türk Harflerinin Nuru, Arap Harflerinin Mumunu Söndürdü”, *İkdam*, 23 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷¹ “Dikkatle Okuyunuz”, *İkdam*, 25 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷² *İkdam*, 27 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷³ “Dikkatle Okuyunuz”, *İkdam*, 29 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷⁴ “Yeni Harflerle Mümarese”, *İkdam*, 30 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁷⁵ “Bütün Cihan, Hayretle Bize Bakıyor!”, *İkdam*, 2 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁷⁶ “Bir Cetvel”, *İkdam*, 4 Ekim 1928, s. 1.

kazandıracağı okuyucuya belirtilmiştir.⁵⁷⁷ Gazete, “*Tecrübenin Neticesi*” başlıklı haberinde, okuma ve yazmayı bilmeyen bir çilingircinin hikâyesini anlatmıştır. Çilingircinin yazıyı öğrenirken hiç güçlük çekmediğini, çocukluğunda bu harfler olsaydı çilingirci değil fabrikatör olacağını yazmıştır.⁵⁷⁸ “*Türkiye Yekpare Bir Mektep Oluyor*” başlığı altında gazete yeni harflerin kabulü ile Maarif Vekâleti’nin yoğun bir hazırlık çalışmasına girdiğini, Türkiye seması altındaki vatanın, koca bir mektep olduğunu ve başmualliminin ise Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğunu yazmıştır. Bu sayede, bütün milletin okuma yazma öğreneceği ve talebe olacağı aktarmıştır.⁵⁷⁹

Milliyet gazetesinin manşet başlığında Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın güzel Anadolu’yu köy köy dolaşarak Türk milletinin yeni harf seferberliğini denetlediğini ve Ankara’da Dil Encümeni azalarıyla görüşerek yeni gramer hakkında bilgi aldığını belirtmiştir. Haberin devamında harf inkılabının Anadolu’da verdiği heyecandan bahseden gazete, köylerde çocukların ellerinde yeni alfabeleri sallayarak koşturduklarını ayrıca ihtiyarların Türk harflerini öğrenmekten heyecan duyduklarını okuyucuya aktarmıştır. Türk milletinin okuyup yazmakta şimdiye kadar geri kalmasındaki kabahatin kendilerinde olmadığını ve harf inkılabı sayesinde milletin önündeki engellerin kalktığını, bundan sonra her Türk’ün okuyarak irfan güneşinden hissesini alacağını belirtmiştir.⁵⁸⁰

Gazeteler, bu süreci yazdıkları yazılar ve manşet başlıkları yakından takip etmişlerdir. Türkiye’deki tüm gazeteler 1928 yılı Ağustos ayından itibaren eski harfler ve yeni harfler gazetede birlikte basılmaya başlamıştır. Ayrıca gazeteler yaşanan bu sürece yakından tanıklık ettikleri gibi yorumlar ve uyarılar yaparak yaşanan süreçte etkili olmuşlardır. Bu ortamda yeni harflere geçişi, seferberlik olarak tanımlayan dönemin gazetelerinin okurlarına Latin harflerini öğretme yarışına girdiği görülmektedir. Bu yarış gazeteler, Kıraat (okuma) köşeleri, mektepliler sütunu, memleketten haberlerle, görsel materyaller bölümlerini oluşturarak yoğun bir şekilde desteklemişlerdir. Hatta bu dönüşüm esnasında basım ve harf yanlışlıkları yapabileceklerini kabul eden gazeteler, bu yanlışlıkları düzeltmek için yarışmalar bile düzenlemiştir. Dönemin gazeteleri, az da olsa bir takım

⁵⁷⁷ “3 Ay Sonra”, *İkdam*, 5 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁷⁸ “Tecrübenin Neticesi”, *İkdam*, 8 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁷⁹ “Türkiye Yekpare Bir Mektep Oluyor”, *İkdam*, 19 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁸⁰ “Reiscumhur Hazretleri Ankara’da”, *Milliyet*, 22 Eylül 1928, s. 1.

olumsuzluklarla karşılaşmışlardır. Bunlardan en önemlilerinden biri, okur sayısındaki düşüş ve gazetelerin zamanında basılamaması olmuştur. Ancak dönemin gazeteleri, bu sürecin kısa bir zaman içinde geçeceğini de kabul ederek süreci kendilerine mal etmiş ve yeni harflere geçiş aşamasına destek vermişlerdir.

3.1.4. Siyasilerin Harf İnkılabı İle İlgili Söylem ve Demeçleri

Bu başlık altında yukarıda adı geçen *İkdam*, *Milliyet*, *Cumhuriyet* ve *Hâkimiyeti Milliye* gazetelerinde harf inkılabıyla ilgili siyasilerin demeçlerine yer verilmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın, *İkdam* gazetesinde iki, *Cumhuriyet* gazetesinde bir adet yeni harflerle ilgili demeci bulunmaktadır. Başbakan İsmet Paşa'nın, *Hâkimiyeti Milliye*'de bir, *İkdam* gazetesinde bir adet demecine yer verilmiştir. Maarif Vekili Necati Bey'in *Hâkimiyeti Milliye*'de bir adet demeci bulunmaktadır. Meclis Başkanı Kazım (Özalp) Paşa'nın *Cumhuriyet* gazetesinde bir adet demeci vardır. Son olarak ise *Hâkimiyeti Milliye*'de İstanbul Darülfünun Emimi Neşet Ömer Bey'in bir adet beyanatına yer verilmiştir.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın *İkdam* gazetesinde yer alan beyanatından ilki, 30 Ağustos Muharebesi'nden dolayı kendisini tebrik edenlere verdiği cevaptır. Bu cevap yeni harflerle gazetede manşetten,

“Ne yazık ki bu büyük zaferin bütün, şerefli kahramanlarının isimleri birer birer tarihe geçmemiştir. Kimsenin, şerefini gasp etmeyelim; biz emirler verdik, harbi sevk ve idare ettik; fakat bu zaferin, şerefi vatani kurtarmak için ölüm ateşine atılmış ölümlü pençeleşmiş olan kahramanlardır. Şan-ü şeref meydanında, şehit düşen vatan evladının isimleri bizce meçhul değildir. Onların çok güzel ve müşterek bir isimleri vardır: Türk Türk Türk...” şeklinde yer almıştır.⁵⁸¹ Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın gazetedeki ikinci demeci ise yeni harflerle, “En nihayet bir, iki sene içinde Türk heyeti ictimaiyesi yeni harfleri öğrenecektir.” şeklinde yer almıştır.⁵⁸²

⁵⁸¹ *İkdam*, 1-2 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁸² “Dikkatle Okuyunuz”, *İkdam*, 26 Eylül 1928, s. 1.

Cumhuriyet gazetesi ise manşetine Mustafa Kemal Paşa'nın alfabeyle ilgili sözlerini yeni harflerle okuruna taşımıştır: “Büyük Gazi ayrılırken buyurmuşlar ki: Büyük milletimizin bir kat daha inkisâf ve teâlisini (yükselme) te'min edecek olan yazı inkılabının fiilen başlaması buradaki ikametim zamanına tesadüf etti. Bu, benim için kıymetli bir hatıradır!”⁵⁸³ Gazetede, Mustafa Kemal Paşa'nın harf inkılabı ile ilgili nutkunu da okurlarıyla buluşturmuştur. Bu nutuk;

“Büyük Muvaffakiyetin Heyecanı

*Türk harflerinin kabul ile hepimize, bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor. Bu vazife milletimizin kâmilen okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektedir. Hepimize hususi ve umumi hayatımızda rast geldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek, kadın her vatandaşıma öğretmek için tehalük göstermeliyiz. Bu milletin asırlardan beri hallolunmayan bir ihtiyacı birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muvaffakiyetin hazlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdani hazz mevcudiyetimizi işba etmiştir.”*⁵⁸⁴ şeklinde okuyucuya iletilmiştir. *İkdam* gazetesinin ilk sayfasında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın sözü; “*Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz; bu harfleri bütün millete, köyliye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz; bunu vatanperverlik ve milletperverlik vazifesi biliniz.*” şeklinde manşetten duyurmuştur.⁵⁸⁵

TBMM Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa'nın *Cumhuriyet* gazetesine verdiği demeç, “*B.M.M. Reisi hazretleri Kâzım Paşa Hz. Türk dili gazetesine mühim beyanatta bulundular*” başlığıyla yer almıştır. Kâzım (Özalp) Paşa ile ilgili yapılan bu haberin içeriğinde; yeni harflere değinilmiş, haf inkılabı sayesinde insanların okuma yazmayı çok daha kolay

⁵⁸³ *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1928, s. 1.

⁵⁸⁴ *Cumhuriyet*, 4 Teşrinisani 1928, s. 4.

⁵⁸⁵ *İkdam*, 20 Ağustos 1928, s. 1.

öğreneceğinden bahsedilmiş, köylülerin ve kasabalıların cehaletten kurtulmak için durmadan çalıştığını, okuyup yazmanın hayal değil, gerçek olacağı ifade edilmiştir.⁵⁸⁶

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde “*Malatya Nutku*” başlıklı haberde İsmet Paşa’nın sözlerine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde, Büyük Türk milletinin okuyup yazma bilmeyen milletler arasından çıkması için Latin esaslı harflere geçildiği, Gazi’nin önderliğinde yapılan harf inkılabı sayesinde Türk milleti içinde herkesin okuyup yazma teşebbüsüne gireceği belirtilmiştir. Ayrıca haberde Türk’ün büyük rehberi olan Türk lisanının zincirlerini kırdığı aktarılmıştır.⁵⁸⁷ *İkdam* gazetesinde ise Türk söz kitabı yapmak için 18 Ekim 1928 yılında Ankara’da büyük bir toplantı yapıldığı, bu toplantıya; Talim ve Terbiye Başkanı, Dil Heyeti üyeleri, Tedrisat Umum Müdürleri, Ankara Hukuk Fakültesi profesörleri, Ziraat Vekâleti Müsteşarı İhsan Abidin, Darülfünunu Emmini Neşet Ömer, Fen Fakültesi Reisi Hüsnü Hamit, Edebiyat Fakültesi Reisi Fuat, Tıp Fakültesi Reisi Süreyya Ali, Hukuk Fakültesi Reisi Tahir Beylerle her fakülteden müderrisler ve Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Namık İsmail ve Muallim Celal Esat Beyler iştirak ettiği yazılmıştır. Haberde, “*Türk söz kitabı yapmak için dün şehrimizde büyük bir toplanma oldu. İsmet Paşa öz dilimizle bir nutuk söyledi*” başlığıyla ana sayfadan toplantının açılış konuşmasını yapan İsmet Paşa’nın nutkuna şu şekildedir;

“Ünlü efendiler,

Türkçemizin söz kitabı bizim çok yüzlükten beri sezdiğimiz bir eksiktir. En nihayet bu eksik de tamamlanmak için Cumhuriyet yaşayışına kavuşmayı beklemiştir.

Acı ile anmalıyız ki, şimdiye kadar dilimiz sınırları açık bir yurt kalmıştır. İki yurdun içine girmek suçsuz bir dalış idi. Daha fena ve acıklı olan vatan çocuklarının bu dalmayı kendilerinin arayıp özlemesidir. Bir dilin sınırı söz kitabı ile çevrilip çerçevenir. Yüce toplanmanız dilimizin sınırını çizmek, onu zorlanmaktan korumak için kurulmuştur.

⁵⁸⁶ *Cumhuriyet*, 20 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁸⁷ “*Malatya Nutku*”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Eylül 1928, s. 1.

Toplanmamızın söyleşmesine başlamadan evvel size, öz olarak, isteklerimizin ana çizgilerini saymak isterim.

Türkçenin söz kitabı medenî bir milletin umumi yaşayışındaki bütün sözleri derlemekle kalmayacaktır. Asıl değerli olan nokta, ekim yaşayışının bütün isteklerini düzletip doyurmasıdır. Bunun içindir ki dil derneğimizin tutumu, pek doğru ve vuruşlu olarak, büyük bir erişkin dilin büyük bir, söz kitabındaki bütün sözleri, diyelim ki, bütün anlatışları Türkçeye geçirmek tutamını bulmağa yönelmiştir.

Bununla biz iki işlemeyi birden sağlamış oluyoruz. Birinci olarak daha ilk kurumda dilimizi engin bir düze genişletmiş, ikinci olarak medenî bütün anlatışlara tam denk gelecek sözleri dilimizde vurgulamış olacağız. Daima aynı anlatışa karşılık olacak sözler, önceden bize alışılmamış bir işleti verse de, pek az zaman sonra, tadımıza uygun, hele vurgulu olması ile yerinden oynamaz birer yüz alacaklardır.

Söz kitabı birleştirmesinde dil derneği ıstılah dediğimiz ayırım sözlerini iş edinenleri yardımı ile hem saygılı hem yakışık alır bir gidiş saydı. Düşünüşün vuruşlu olduğuna sarsı gösterilemez. Her yüce bilginin iş edinenleri kendi dileklerini dışardakilerden daha iyi sezebilirler, hele onların, bilgi benliklerinin ince duyguları, hem anlatışa hem söyleyişe, tatlı gelen, uyguyu daha iyi seçebilirler.

Biz iş edinenlerimizin öğretme yorgularını, kendi öz yaşayışlarının ve devlet düzenindeki duraklarının gereklerini tartabiliriz. Fakat dernekte çalışan her arkadaş aynı bulunumdadır. Dilimizin varlığını korumak sevgisi, işte yalnız bu işletidir ki, sinirlerimize güç, çalışmamıza zevk verecektir.

Efendiler

Bundan sonra sizin bakışınızı pek değerli olan öbür noktaya çelmek isterim. Söz kitabının nihayet bir yılda bitirilmek gerekir, bu gerek üzerinde ne kadar kalınsam azdır. Türk dilinin sözlerine şimdiye kadar alışıldan başka biçimde yüz verirken, eğer anlatışları bir an evvel durgulamazsak dilimiz çok

tehlikelere açık bırakılmış olacaktır. Yazılışı Türk harflerine uymayan birçok sözleri bırakmak eziminde kalan isteli, kendi ekimine ve tadına göre söz bulmağa ve ya yaratmaya hak kazanmış oluyor. İki bulunumun sürekliliği az zamanda dilimizi, eskisinden başka yönlerden, ayrıca dalış ve kaplayışa açık bırakmış olacaktır. Eski şark sözlerinin kaplayışından kurtulmadan, yeni garp sözlerinin düşüncesiz ve ölçüsüz dalışına uğrayacağız. Bununla Türk dili Türk ekimlilerinin çevresinde, yabancı ağlar içinde boğulmuş, ötürüsü ile kısır kalmış, tohum beneklerine dönecektir. Bu yayışlarımla sakınılacak köşelere işaret koyduktan başka, kitabımıza çabuk varlık verilmesindeki değimi kabarıntı ile göstermiş oluyorum.

Şimdi yüksek toplanmanın söyleşmesini açacağım. Bir yıl içinde söz kitabımızı her halde varlayacak ölçüleri ve tutamları bulmak başlıca isteğimiz olacaktır.”⁵⁸⁸

Hâkimiyeti Milliye gazetesi, “*Maarifte*” başlıklı haberinde Maarif Vekili Necati Bey’in nutkuna yer vermiştir. Demecin içeriğinde ise Maarif Vekâlet’inin geçen sene Sivas ve Ankara’da açtığı “*İlk Tedrisat Müfettişleri*” kursunda en iyi derece alanları Ankara’ya davet ettiği aktarılırken yeni harf inkılabının en sessiz kahramanının ilk mektep muallimleri olduğu belirtilmiştir.⁵⁸⁹ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde “*Türk Söz Kitabı*” başlığı altında İstanbul Darülfünun Emimi Neşet Ömer Bey’in demeci yer almıştır. Bu beyanatın içeriğinde söz kitabının bir sene içinde tamamlanacağı söz kitabının hazırlanması için hukuk, edebiyat, tıp ve fen fakültelerinden beşer kişilik komisyon oluşturulduğu, sonucun Dil Encümenliğine gönderileceği aktarılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise milli bir Türk söz kitabı oluşturulurken öz Türk dili kullanılacağı şeklinde yazılmıştır.⁵⁹⁰

Basın, Mustafa Kemal Paşa ve siyasilerin demeçlerini ana sayfadan okurlarına iletmiş, böylece Türk milletine, siyasilerin ve ilgililerinin yeni Türk alfabesi hakkındaki düşüncelerini anlık olarak aktarmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın demeçlerinde, bu sürecin

⁵⁸⁸ *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁸⁹ “*Maarifte*”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Ekim 1928, s. 1.

⁵⁹⁰ “*Türk Söz Kitabı*”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Şubat 1929, s. 1.

sadece Ankara ve İstanbul'dan yönetilmediği anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, sürece tam anlamıyla dâhil olarak devlet erkânıyla yaptığı geziler ve Dil Encümeninden aldığı raporlarla süreci denetlemiştir. Siyasiler verdiği demeçlerde Harf İnkılabı ile hem Anadolu'nun her yerinde kolayca okuma yazmayı öğreneceğini hem de ilim yolunda önemli bir adım atılacağını belirtmiştir.

3.2. TÜRK MİLLİ BASININDA MİLLET MEKTEPLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda alfabe ıslahı üzerine uzun yıllar tartışmalar yaşanmış fakat netice alınamamıştır. Mustafa Kemal Paşa, alfabe tartışmalarını neticelendirmek için gerekli girişimleri yaparak Latin harfleri esas alınarak yeni Türk alfabesini oluşturmuştur. Bu süreçte yeni harflerin öğretilmesine yönelik birtakım öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler arasında yeni Türk harflerini öğretecek olan kurumun adları; “*Halk Mektepleri*”, “*Halk Dershaneleri*” ve “*Halk Evi*” olarak düşünülmüş ayrıca Türk Ocakları'nda halka okuma yazma öğretmek için bir birim açılması da gündeme gelmiştir. Bu adlar üzerinde yapılan tartışmalar neticesinde Millet Mekteplerini'nin açılması uygun bulunmuştur. Millet Mektepleri Talimatnamesi, Resmî Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁹¹ Millet Mektepleri 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlamıştır.⁵⁹² Ayrıca Millet Mektepleri'nin açılış tarihinin “*Maarif Bayramı*” olarak kutlanmasına da karar verilmiştir. Millet Mektepleri ile birlikte Türk milletinde okuma yazma seferberliği başlamıştır. Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesiyle⁵⁹³ Anadolu'nun her köşesine ulaşılacak hedeflenmiştir. Bu talimatnamenin amacı; Türk harflerini en kısa zamanda ve en kolay şekilde her bireye öğretmek olmuştur. Talimatnamede Millet Mektepleri A ve B olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. A şubesinde Arap ve Türk harflerini bilmeyen vatandaşlara dört aylık bir eğitim süresi planlanırken, B şubesinde Arap harflerini okuyup yazan ancak Türk harflerini bilmeyenlere iki aylık bir eğitim süresi planlanmıştır. 1929 yılında yönetmelikte yapılan değişikliklerle A dersliklerinde sadece yeni harfler öğretilmiş,

⁵⁹¹ Kemal Arıburnu, *Millî Mücadele ve İnkılaplarla İlgili Kanunlar*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1957, s. 314-317; *Resmî Gazete*, 9111 Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi, 24 Teşrinisani 1928, s.1

⁵⁹²“Millet Mektepleri Teşkilatı Hakkında Valiliklere Yapılan Tamim”, *Maarif Vekâleti Mecmuası*, 1929, s. 89-90.

⁵⁹³ *Resmî Gazete*, 9111 Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi, 24 Teşrinisani 1928, s.1.

B dersliklerinde ise okumayı-yazmayı bilenlere gündelik ve resmî işlerinde kullanmak üzere temel bilgiler verilmiştir. Daha sonra A ve B dersliklerinin sürelerinin her iki şube için de dört ay olmasına karar verilmiştir.⁵⁹⁴

Millet Mektepleri'nin Genel Başkanlığını ve Başöğretmenliğini Mustafa Kemal Paşa üstlenmiştir. Kadın erkek her Türk vatandaşı Millet Mektepleri'nin doğal üyesi olmuştur.⁵⁹⁵ Ayrıca Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Bakanlar, Genel Kurmay Başkanı, Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri de bu kurumun yürütücüleri olarak belirlenmiştir. Millet Mektepleri örgütlenmesine ve faaliyetlerine yön veren makam ise Maarif Vekâleti olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan vilayetlerde de yerel yönetim örgütlenmesine uygun bir biçimde Millet Mektepleri'nin kurulmasına ve yönetilmesine karar verilmiştir. Örneğin, bir Vilayet İdare Heyetinin; Vali'nin başkanlığında heyetin genel sekreterliğini yapan Maarif Müdürü, Vilayet encümeninden bir üye, CHF mutemedi, Belediye Başkanı ve Türk Ocağı başkanından oluşması uygun bulunmuştur.⁵⁹⁶

Millet Mektepleri, sabit, seyyar ve özel olmak üzere üç farklı gruba ayrılmıştır. Sabit Millet Mektepleri, şehirlerde, seyyar Millet Mektepleri okulu bulunmayan köylerde, özel Millet Mektepleri ise kamu kurumlarında yeni harfleri öğretmek için oluşturulması düşünülmüştür. Millet Mektebi dershaneleri için okul binaları yanında, gerektiğinde camilerde, hükümet salonlarında, kulüplerde, kahvelerde ve köy odalarında kısacası toplanmaya uygun her yerde eğitim verilmesi uygun görülmüştür.⁵⁹⁷ Ayrıca cezaevlerindeki vatandaşlara yeni Türk harflerini öğretmek için oralarda da dershanelerin açılmasına karar verilmiştir.⁵⁹⁸ Millet Mekteplerinin geliri ise genel bütçeden eğitim için ayrılan ödenekle desteklenmiştir.⁵⁹⁹ Millet Mektepleri'ndeki talebelere genellikle gazete haberleri ve gazetelerin yeni harfleri öğretmek için oluşturdukları bölümler

⁵⁹⁴ Mustafa Albayrak, "Millet Mektepleri'nin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)", *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 10, Sayı:29, Temmuz 1994, s. 472.

⁵⁹⁵ Bilal N. Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 238.

⁵⁹⁶ *Resmî Gazete*, 334 Millet Mektepleri Talimatnamesi, 16 Teşrinievvel 1929, s.1.

⁵⁹⁷ *Resmî Gazete*, 9111 Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi, 24 Teşrinisani 1928, s.1.

⁵⁹⁸ *Resmî Gazete*, 9111 Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi, 24 Teşrinisani 1928, s.1.

⁵⁹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 5, Devre 3, Birleşim 1, 1 Kasım 1928.

okutulmuştur.⁶⁰⁰ İlerleyen yıllarda Millet Mektepleri Talimatnamesi değiştirilerek, yeni Türk harflerini millete öğretmenin yanı sıra Türk halkına gündelik hayatta kullanmak için bilgiler de verebileceği yazılmıştır.⁶⁰¹ Millet Mekteplerine ilk yıl gösterilen yoğun ilginin, yedi yıllık sürede giderek azaldığı görülmüştür. 1928 – 1929 döneminde Türkiye’de toplam 20.489 adet dersane açılmışken, ilerleyen yıllarda bu sayı giderek azalmıştır.⁶⁰² Millet Mekteplerine katılımın artması için 1931 Mayıs’tan itibaren Millet Mektepleri’nden belge almayanların kamu ve özel kurumlarda işe alınması yasaklanırken, dersanelere devam etmeyenlere değişen miktarlarda ceza verilmesine de karar verilmiştir.⁶⁰³

3.2.1. Türk Milli Basınında Millet Mektepleri

Millet Mektepleri’nin açıldığı günlerde Türk basınının süreci yakından takip ettiği görülmektedir. Bu bağlamda *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *İkdam*, *Milliyet* ve *Vakit* gazetelerindeki haberler taranmıştır.

Cumhuriyet gazetesi, Millet Mektepleri’nin açılışını “*Millet Mektepleri 1 Kânunusani’de Açılacak*” başlığıyla okuruna duyurmuştur. Gazete haberin içeriğinde Maarif Vekâleti’nin, Millet Mektepleri’ni halkın ayağına kadar getirdiğini ve herkesin Millet Mektepleri’nden faydalanması gerektiğini yazmıştır. Hükümetin 15 Kânunuevvel’den Millet Mektepleri’nin faaliyete geçmesine dair vilayetlere gönderdiği yazı *Cumhuriyet* gazetesinde şu şekilde;

“Türkiye halkının ümmilikten kurtarılmasına mani olarak devam eden faaliyetler 15 kânunuevvelden itibaren Millet Mektepleri teşkilatı talimatnamesine tevfikan tanzim olunacak ve 1 kânunusanide dersler başlayacaktır. Bu talimatname yeni teşkilatın idari ve ihzari bir cüzü tamını teşkileden vilayetinize şerefli vazifeler tahmil etmektedir. Kânunusanide vilayetinizde mevcut muallimlerin (meşru mazeretleri hasebiyle çalışamayacak olanlar hariç tutularak) adedince Millet Mektebi dersaneleri

⁶⁰⁰ Albayrak, *age.*, s. 478.

⁶⁰¹ *Resmi Gazete*, 334 Millet Mektepleri Talimatnamesi, 16 Teşrinievvel 1929, s.1.

⁶⁰² *Cumhuriyet*, 1 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁶⁰³ Albayrak, *age.*, s.479.

açılmış ve faaliyete geçmiş bulunacaktır. Her kasabada ve birden fazla muallimi bulunan her köyde talimatnamenin 2. Maddesinde muharrer A ve B kursları açılacaktır. 1 Kânunusanide A kursuna dâhil olan müdavimler nisan nihayetine kadar, B kurslarına dâhil olanlarda şubat nihayetine kadar tedris edilecektir. Bu kurslar isbatı liyakat eden müdavimlerine şahadetnamelerini verdikten sonra hitam bulan devrede muvaffak olamayanlarla yeniden kaydolanların tadrine başlayacaktır. Tek muallimli köylerde 2. Maddenin A ve B fıkralarındaki kurslar müşterek olarak açılacaktır. Talimatnamenin 12, 13, 14. Fıkralarında zikredilen heyetlerin derhal teşekkülü ve vazifelerine başlamaları hususunda lazım gelenlere süratle tebligat yapılmalıdır. Maarif Müdürü 15 kânunuevvele kadar vilayetinizin Millet Mektebi heyetine ne kadar muallimin isim ve vazifedar olduklarını mahallerini işaret ederek vazife alabileceklerini gösterir bir liste verecektir. 20 kânunuevvele kadar Millet Mektebi heyetinin kazalardan da gelecek malumata müsteniden ber veche zir hususları tespit edilmesi lazımdır.

- *İstihdam edilecek muallim adedine nazaran kaç derslane açılacağı ve yerleri.*
- *Bu dershanelere memur edilen muallimlerin isimleri.*
- *Mahalli şeraite nazaran tedrisatın ne zamanlarda yapılacağı.*
- *Ve bunları tespit ettikten sonra duvar ilanları v.s. gibi vesaitle derhal halka ilanı lazımdır.*

29 kânunuevvele kadar Millet Mektebi dershanelerinde vazifeye davet edilen muallim arkadaşların keyfiyetten tahriren haberdar edilmeleri lazımdır. Talimatnamenin 15. Maddesinde B.C.F. fıkralarında mukarrer hususatın teminine muktezi mebalığı 33. Maddede zikredilen menabiden istifade ederek ihzar etmelidir. Bu heyet 33. Madde mucibince kaza heyetlerinin de verecekleri malumat namesiyle bu B.C.D. fıkralarında muharrer menabii vardata nazaran bir bütçe ihzar etmek için icap eden münakalelerin derhal icrasına tevessül ve bütçelerini tanzim ederek Vekâlete gönderecektir. Bütün

bu muamelatın 15 kânunusaniye kadar hitame ermiş olması lazımdır. Bütçenin tastikına kadar masarifat avans suretiyle yapılır. Millet Mektepleri teşkilatı vasıtasıyla halkımızın kendi ayağına getirilen büyük nimetten azami derecede istifadesini temine müteveccih musip ve müsmir tetbirlerin istikmalini ve 10 Kânunusaniye açılmış bulunarak dersanelerin adediyle iş'arı mercudur. Millet Mektepleri talimatnamesi posta ile gönderilmiştir.” yer almıştır.⁶⁰⁴

Cumhuriyet gazete her tarafta Millet Mektepleri'nin açıldığını ve vatandaşların yeni harfleri öğrenmek için birbirleriyle yarıştığını yazmıştır.⁶⁰⁵ Ayrıca “*Millet Mektepleri Açılıyor*” başlığıyla girdiği haberde bütün vatandaşları Millet Mektepleri'ne davet etmiştir. Millet Mektepleri için hazırlanan duvar ve el ilanlarının tamamlandığını ve bu duvar ilanlarının şehirlerin her tarafına asılacağını el ilanlarının halka dağıtılacağını okuruna iletmiştir.⁶⁰⁶ Millet Mektepleri'nin açılışının her yerde “*Maarif Bayramı*” olarak kutlanacağını da vurgulamıştır. Açılışa yapılacak olan törenlere katılacak kişileri; Hükümet Erkânı, Fırka yetkilileri, Hilaliahmer ve Himayietfal teşkilatı azaları ve ilk mektep talebelerinin de törende hazır olacağını belirtmiştir. Bu önemli günün askeri ve hususi bandolar eşliğinde kutlanacağı yazmıştır.⁶⁰⁷ Açılış töreninde yetkililerin ilk olarak halka harf inkılabının önemini anlatacağı aktarmıştır. Millet Mektepleri'nin açılış sürecinin normal bir şekilde devam edebilmesi için birtakım tedbirlerin de alınması⁶⁰⁸ ve Millet Mektepleri'nde 1 Kânunusani salı günü derslere başlanabilmesi için dersane ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği yazılmıştır. Diğer bir taraftan gerekli tedbirlerin müfettişler tarafından alındığını ve ay sonuna kadar mekteplerin tam olarak hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Millet Mektepleri'ne müracaatların 6 yaşından 40 yaşına kadar kadın erkek herkesin başvurabileceği belirtmiştir.⁶⁰⁹ Ayrıca bu talimatın mahallelerde davulla duyurulmasının muhtemel olduğunu aktarılmıştır.⁶¹⁰ Gazete “*Millet Mektepleri Etrafında Faaliyet*” başlıklı haberinde Vilayetlerde Millet Mektepleri için faaliyetlerin

⁶⁰⁴ *Cumhuriyet*, 5 Kânunuevvel 1928, s. 3.

⁶⁰⁵ *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1928, s. 3.

⁶⁰⁶ “Umumi Rağbet”, *Cumhuriyet*, 31 Kânunuevvel 1928, s. 3.

⁶⁰⁷ “Millet Mektepleri”, *Cumhuriyet*, 25 Kânunuevvel 1928, s. 1.

⁶⁰⁸ “Millet Mektepleri Açılıyor”, *Cumhuriyet*, 23 Kânunuevvel 1928, s. 1.

⁶⁰⁹ “Herkes Okuyacak”, *Cumhuriyet*, 28 Kânunuevvel 1928, s. 3.

⁶¹⁰ “Millet Mektepleri”, *Cumhuriyet*, 26 Kânunuevvel 1928, s. 3.

devam ettiğini öğretmeninin olduğu her yerde kânunusani ayından itibaren Millet Mektepleri'nin faaliyete geçeceğini aktarmıştır. Bütün halkın yeni harfleri öğrenmeye çok hevesli olduğunu köylerden dahi muallim gönderilmesi talep edildiği yazmıştır.⁶¹¹ Muallimlerin ise derslere ilk önce eski harflerle yeni harfleri mukayese ederek başlayacağı vurgulamıştır. Ayrıca Millet Mektepleri için hazırlanmakta olan kitapların bitmek üzere olduğunu da aktarılmıştır. “*Umumi Rağbet*” başlığı altında Millet Mektepleri'nin hemen dolduğunu vurgulamıştır. Gazete, “*Millet Mekteplerine Millet Hücum Ediyor*” başlıklı haberinde mekteplere kadınların katılımının daha fazla olduğunu yazmıştır.⁶¹²

Akşam gazetesinde konuyla ilgili çıkan haberler incelendiğinde, Millet Mektepleri'ne Anadolu'nun her yerinden büyük bir rağbet olduğunu ve 1 Kânunusani'de Millet Mektepleri'nin açılmasıyla halkın irili ufaklı olarak Millet Mektepleri'ne koştüğünü vatandaşların okuma yazma öğrenmek için mutlaka bir mektebe kayıt yaptırması gerektiğini belirtmiştir. Eğer okuma yazmayı vatandaşlar öğrenemezlerse hallerinin fena olacağını, dünyadan haberdar olamayacağı gibi bütün kapıların duvar gibi kapanacağı bundan dolayı biran önce herkesin yeni harflerin öğrenilmesi gerektiğini aktarmıştır.⁶¹³ Millet Mektepleri'nin açılışının şerefine büyük sokakların, resmî dairelerin ve mekteplerin Türk bayraklarıyla süslendiğini yazmıştır.⁶¹⁴ Gazete dönemin öğretmenlerini bu süreçte fedakârca çalışmalarından dolayı takdir ve tebrik de etmiştir.⁶¹⁵ Ayrıca İsmet Paşa'nın muallimlere hitaben yazdığı tamimine şu şekilde yer vermiştir.

“Aziz Arkadaşlar,

Büyük Halaskar Gazi Reisicumhur Hazretlerinin Başmuallimliği altında Millet Mektepleri'nde mukaddes ve tarihi vazifene başladığım gün cehalete karşı fevran eden milletin en samimi hisleriyle karşılanmış oldum. Şimdi onu daha pek yakından görüyor ve ruhu üzerinde, doğrudan doğruya, müessir

⁶¹¹ “Millet Mektepleri Etrafında Faaliyet”, *Cumhuriyet*, 26 Kânunuevvel 1928, s. 3.

⁶¹² “Millet Mekteplerine Millet Hücum Ediyor”, *Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1928, s. 1.

⁶¹³ “Okuyunuz”, *Akşam*, 8 Kânunusani 1929, s. 5.

⁶¹⁴ *Akşam*, 16 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶¹⁵ “Tekirdağ Türk Ocağı”, *Akşam*, 1 Nisan 1929, s. 1.

olacak bir mevkide bulunuyorsun. Ben de senin bu muhtena vaziyetinden istifade ederek ufak bir hasbihal yapmak lüzumunu hissettim.

Sana millet mekteplerinde istifade edebilmek üzere “Türk harflerinin usulü tedrisi” risalesi göndermiştim. Bu küçük risaleyi dikkatle okur ve itinayla tatbik edersin.

Şuna çok dikkat etmelisin ki millet mekteplerine devam eden talebelerin diğer sınıf talebesiyle karşı mukayese değildir. Hayatta yaşamış, tecrübe görmüş, dimağı ona göre teşekkül etmiş, kâmil insanlardır. Binaenaleyh bunlara karşı muameleni rıfk ve mülayemetle yapmalı ve derslerini onların alakalarını her an teyit edecek cazibeli bir şekil vermelisin.

Vazifeni yalnız harf öğretmek ve okutmaktan ibaret olduğunu zannetmekle hata işlemiş olursun. Mazinin bin bir ihmali yüzünden bakımsız ve örneksiz kalmış olan bu vatandaşlarına aynı zamanda muaşeret kaideleriyle yaşamayı, pejmürde elbisenin içinde bile temiz olmanın mümkün bulunduğunu anlatacaksın. Derslerin hararetini ve kalabalığını muhafaza için elinden gelecek mesaiyi ihmal etmezsin. O şekilde bir talebenin eksilmesi senin için bir nefis izzeti meselesi olmalıdır.

Giriştiğimiz bu cehalet mücadelesinde, bittabi, davamızın en sarsılmaz delili okuma yazma bilmenin faydaları, muhassenatıdır. Sen de bu bahis üzerinde sık sık durur ve onlara okuma yazma, öğrenmiş kimselerin hayatta mazhar oldukları muvaffakiyetlerden ve ettikleri karlardan bahsedersin. Şerefli mesainde muvaffakiyetler temenni ederim aziz arkadaşım.

Maarif Vekili⁶¹⁶

Akşam gazetesi, Millet Mektepleri'nin birinci evresinin 15 Şubat tarihine kadar süreceğini ve bu süre biter bitmez imtihanların yapılacağı yazılmıştır. Gazetede, Millet Mektepleri'ne kayıt yaptırmadan Türk harflerini kendi kendine öğrenenlerin de bu süre sonunda imtihan edileceği vurgulanırken sınavda başarısız olanların 15 Şubat'ta

⁶¹⁶ “Millet Mekteplerine Dair”, *Akşam*, 5 Şubat 1929, s. 1.

başlayacak ikinci devreye katılması gerektiği belirtmiştir.⁶¹⁷ Şubat aylarında artan kar yağışları neticesinde Millet Mektepleri'nin bazılarının kısa süreliğine kapatılabileceği ama kar yağışından dolayı zayi olan günlerin daha sonra telafi edilmesi gerektiğini yazmıştır.⁶¹⁸ Ancak ortalıkta kar kalmadığı halde Millet Mektepleri'ne kayıtlı olmasına rağmen çok kişinin mektebe devam etmediği de vurgulanmıştır. Bu durumu engellemek için ise derslere devam etmeyenler için zabıtaya müracaat edildiğini bu kişilerin sıkı takibi için polis memurlarına da başvurulduğu aktarılmıştır.⁶¹⁹ Gazete ilerleyen günlerdeki ise mektebe devam etmeyenler hakkında teftiş yapılarak ve zabıtlar aracılığıyla tebligat yapılacağını yazmıştır. Bu devamsızlıklara son vermek için tebligatlar yapılmasının rağmen devamsızlıkta ısrar edenlerin cezalandırılacağı bu amaçla mahallelerde umumi bir teftiş yapılacağı da okuruna iletilmiştir.⁶²⁰ Ayrıca Millet Mektepleri'nde okuyanlarının 1 milyondan fazla olduğunu ve bu sayıda Artvin, Elâzığ, Denizli ve Kayseri'nin hariç olduğu aktarılmıştır.⁶²¹

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde gündelik bölümünde, “*Türkiye’de Millet Mektepleri Açıldı*” başlıklı haberinde vilayetlerde açılan Millet Mektepleri’ne değinilmiştir. Haberin devamında Türk milletinin okuma yazma seferberliğine başladığı, mekteplerin büyük tezahüratla ve bando müzikalleri ile açıldığını yazmıştır. Gazete, “*Bütün Millet Talebe Olduktan Sonra*” dershanelerin tamamının dolduğunu birçok talebenin bahçelerde beklediği okura iletilmiştir. Gazete “*Millet Mektebi Talimatnamesi*” başlıklı haberinde Millet Mektepleri’nde yeni harfleri okuyup yazmayı öğrenenlere ayrıca fenni, ticari ve sanatsal bilgiler de verileceğini, her vilayet ve kazada Millet Mektebi teşkilatı masrafı için bir bütçe ayrıldığını, hapishanedeki vatandaşlarda okuma ve yazma öğretmek için Millet Mektepleri idare heyetinden muallim istenebileceği yazılmıştır. Ayrıca Millet Mektepleri’ne öğretmen yetiştirmek için seyyar muallim teşkilatı yapılacağını bu kişilerin özellikle köy halkını belli zamanlarda toplayarak köyün en uygun yerinde eğitim verebileceğini ve bu eğitim sürecine köye dışarıdan gelenlerinde de kabul edileceğini aktarmıştır. Bu muallimlerin şehirlerdeki kahvehanelerde ve umumi her yerlerde de ders

⁶¹⁷ “Millet Mektepleri”, *Akşam*, 7 Şubat 1929, s. 1.

⁶¹⁸ “Millet Mektepleri”, *Akşam*, 14 Şubat 1929, s. 1.

⁶¹⁹ “Millet Mektepleri”, *Akşam*, 20 Şubat 1929, s. 3.

⁶²⁰ “Millet Mektepleri”, *Akşam*, 21 Nisan 1929, s. 3.

⁶²¹ “Millet Mektepleri”, *Akşam*, 24 Şubat 1929, s. 3.

verebileceğini muallimlerin gittikleri yerlere tebeşir, kâğıt, kalem, defter, kitap ve siyah mat muşamba gibi malzemeyi beraberlerinde götürmeleri gerektiğini yazmıştır. Bu talimatnamelerden bir tanesi ise halkın yeni harflere karşı alaka ve temini arttırmak için propaganda heyetleri oluşturulduğunu bu heyetlerin sinema, tiyatro, kahvehane, panayır ve pazar gibi münasip her yerde konferans ve propaganda tertip edebileceğini ayrıca radyo, gazete, mecmua gibi alanların da yeni harflerin öğretilmesi için kullanılabileceğini yazmıştır. Millet Mektepleri'nde dereceye giren ilk üç kişiye ise Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın imzaladığı birer nüsha Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun hediye edileceği de belirtmiştir. Bu kursları başarı ile tamamlayanların ziraat, ticaret ve sanayi kurslarına katılabileceği ve Millet Mektebi idare heyetleri tarafından başarılı olanlara münasip hediyeler verilebileceği aktarılmıştır. Ayrıca köylerde öğretmenlik yaparak köydeki her ferdi yeni harflerle okuma yazma öğreten muallimlere de mükâfatı naktiye ve takdir belgesi verileceği belirtilmiştir.⁶²² Gazete, “*Dün Memleketin Her Köşesinde Binlerce Millet Mektebi Açıldı*” başlıklı haberinde Millet Mektepleri'nin açıldığını ancak Maarif Vekili Necati Bey'in ölümü hasebiyle merasim yapılmadan muallimlerin derslere başladığını yazmıştır. Dersliklere on altından kırk yaşına kadar devam zorunluğunu olduğunu dersliklerin kapasitesinin ise 40 ile 60 kişilik sınıflardan oluştuğunu vurgulamıştır.⁶²³ Gazete “*Millet Mektepleri Faaliyetinin Devamı*” başlıklı yazıda Millet Mektepleri'ne yoğun bir katılım olmasından dolayı yeni dersliklerin açılacağı fakat derslere devam eden çocuklu hanımların vaziyetinin dikkate alınarak gündüz devam etmelerinin uygun bulunduğu yazılmıştır. Ayrıca dersliklere kısmı zaman dışında elektrik verilemediğinden dolayı şu an için gündüz çalışanların gece derslerine katılmasının olanaksız olduğu belirtilmiştir. Bu dersliklerde yeni Türk harflerini öğrenenlere şahadetname verileceği vurgulanmıştır.⁶²⁴ Gazete “*Şehrimizdeki Millet Mekteplerinde Faaliyet*” başlıklı haberinde Millet Mektepleri'ne devam eden hanımların derslere katılımların yoğunluğundan bahsetmiştir. Şubat ayında yapılacak sınavlarda başarı oranının oldukça yüksek olacağını tahmin eden gazete ayrıca erkeklerin gece devam

⁶²² “Millet Mektebi Talimatnamesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Teşrinisani 1928, s. 3.

⁶²³ “Dün Memleketin Her Köşesinde Binlerce Millet Mektebi Açıldı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶²⁴ “Millet Mektepleri Faaliyetinin Devamı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kânunusani 1929, s. 2.

etmesi için mekteplere elektrik tesisatı yapıldığını da aktarmıştır.⁶²⁵ Akabinde Millet Mektepleri'ne elektrik tesisatının yapılmasıyla gece derslerine devam edenlerin çoğaldığını yazmıştır.⁶²⁶ Gazete, Millet Mektepleri'nin gün geçtikçe sayılarının arttığını yalnız şehir ve kasabalarda değil aynı zamanda hapisanelerde de muhtelif her yerde derslikler açılarak yeni harflerin öğretildiğini yazmıştır. Hapishanelerde hiç okuma yazma bilmeyenlerin pek az zamanda yeni harflerle mektup yazmaya başladığını yazmıştır.⁶²⁷ Gazete "*Seyyar Talim Heyetleri*" başlıklı haberinde Maarif Vekâleti'nin neşrettiği son tamim ve talimatnameyi okuruyla paylaşmıştır. Bu talimatnamede seyyar talim heyetlerinin ne suretle teşkil ve faaliyete sevk olunacağına dair esaslara yer verilmiştir. Bu bağlamda Millet Mektebi'nin ve muallimin bulunmadığı köylere muallimlerin gönderilmesine karar verilmiştir. Seyyar talim heyetleri buldukları yerlerin en uygun yerlerinde eğitim vermesi gerektiğine ve kış ile yaz olmak üzere iki devrede faaliyette bulunmasına karar verilmiştir.⁶²⁸ Gazete "*Millet Mektebi Dershanelerinin İlk Mezunları*" başlıklı haberinde ilk elli mezuna vesika verildiğini ve bu törenin memleketteki Millet Mektepleri'nin ilk şahadetname merasimi olması nedeniyle tarihi bir kıymeti olduğu belirtilmiştir.⁶²⁹ Gazete "*Millet Mektepleri İmtihanalar İcra Olundu*" başlıklı haberinde Türkiye'de Millet Mekteplerinin iki aylık devresinin tamamlandığı ve imtihanlar yapıldığını aktarmıştır.⁶³⁰ Gazete "*Millet Mekteplerinde*" başlıklı haberinde dershanelerin dört aylık devresinin bir ay sonra tamamlanacağını bunun için hazırlıkların başladığını sınavlarda başarılı olan ilk 3 kişiye mükâfatlar verileceğini yazmıştır. Ayrıca 1929 mali senesinden Millet Mektepleri için ödenek yapılacağı da belirtilmiştir. Köylerde ziraat faaliyetleri başladığı için derslerin devamının nisan sonu başlamasına karar verilmiştir.⁶³¹ Gazete yeni yazı inkılabının muvaffakiyetle ilerlediğini bu faaliyetlerin devam ederken bir taraftan yeni yazıyla kitapların basıldığı az zamanda yapılan bu şeylerin belki göze az görüldüğünü fakat düşünülecek olursa şayan-ı şükran (teşekküre layık) olduğunu yazmıştır. Gazete,

⁶²⁵ "Şehrimizdeki Millet Mekteplerinde Faaliyet", *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶²⁶ *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶²⁷ *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Şubat 1929, s. 1.

⁶²⁸ "Seyyar Talim Heyetleri", *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Şubat 1929, s. 1.

⁶²⁹ "Millet Mektebi Dershanelerinin İlk Mezunları", *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Şubat 1929, s. 1.

⁶³⁰ "Millet Mektepleri İmtihanalar İcra Olundu", *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Mart 1929, s. 1.

⁶³¹ "Millet Mekteplerinde", *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Nisan 1929, s. 1.

“Köylünün Gazetesi” başlıklı haberinde yeni harflerin kabul edildikten sonra ilk düşünülecek nokta köylünün okuyacağı bir mecmua vücuda getirmek olduğunu yazmıştır. Böyle bir mecmuanın hem köylünün okuma yazma arzusunu artıracaklarını hem de şimdiye kadar bilmediği birçok şeyi öğrenebileceğini aktarmıştır. Tayyare Cemiyetinin son zamanlarda neşretmekte olduğu “Köylünün Gazetesi”nin bu ihtiyaca cevap verebileceğini de belirtmiştir.⁶³²

İkdam gazetesi ise “*Halk Mektepleri*” başlıklı haberinde Millet Mektepleri’nin merasimle açıldığını halkın okula yeni başlayan çocuklar gibi akın akın mekteplere koştuğunu yazmıştır. Genç yaşlı herkesin ellerinde defterlerle Millet Mektepleri’ni doldurduğunu belirtmiştir. Millet Mektepleri’nin açılışında merasimler düzenlendiği yazılmıştır.⁶³³ Gazete “*Mektepler İnsan Almıyor!*”, başlıklı haberinde İstanbul’da bir kadının Millet Mektebi’nde zor yer bulduğunu, dersanelerin ağzına kadar dolduğunu yazmıştır.⁶³⁴

Milliyet gazetesi, “*Kadınların Hücumu*” başlıklı yazıda Millet Mektebi dersanelerinin açılmaya devam ettiğini ayrıca gündüzleri mekteplere devam edecek kadınlara mahsus dersanelerin de açıldığını vurgulamıştır. Açılma merasiminde muallimlerin Türk harflerinin kolaylığına yönelik konuşmalar yaptığını ve talebeler tarafından marşlar söylendiği belirtilmiştir. Ayrıca iki yaşından küçük çocukları olan annelerin ikinci devrede dersanelere başlayacağını bu durumun dışındaki annelerin için ise dersanelerin açılacağı çocuklara ise ayrı odalarda hizmetlilerin bakacağı yazılmıştır.⁶³⁵ Gazete “*Türkçedir*” başlıklı haberinde Türk’ün Türk dilini öğrenmek için Türk harflerine koştuğunu Millet Mektepleri’nin müdavimlerini yeni harflere değil Türkçeyi pürüzsüz ve doğru okuyup yazmaya çalıştığını yazmıştır.⁶³⁶ Gazete “*Maarifte*” başlıklı haberinde Millet Mekteplerinde yüz bin kadın ve erkeğin devam ettiğini vaziyetleri müsait ve talebesi ilerlemiş mekteplere halka sıhhi, içtimai ve adabı muşerete ait bilgiler de verildiği yazılmıştır. İki ay sonra sınavların yapılacağı ve sınavlarda başarılı olanlara hediyeler verileceği yazılırken başarısız olanların ise ikinci kursa devam etmesi gerektiği

⁶³² “Köylünün Gazetesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1929, s. 5.

⁶³³ “Halk mektepleri”, *İkdam*, 2 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶³⁴ “Mektepler İnsan Almıyor!”, *İkdam*, 10 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶³⁵ “Kadınların Hücumu”, *Milliyet*, 4 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶³⁶ “Türkçedir”, *Milliyet*, 4 Kânunusani 1929, s. 4.

aktarılmıştır.⁶³⁷ Gazete “*Lisan İnkılabı*” başlıklı haberinde Türk dilinde büyük bir inkılabın vücut bulduğunu, bu inkılap sayesinde memleketin hayat ve irfan yolunda ilerlediğini belirtmiştir. Bunun en büyük şahidinin Millet Mektepleri’ne sığmayan, okuma yazma öğrenmek için giden talebeler olduğu yazılmıştır. Mekteplerde çocukların, Millet Mektepleri’nde ise halkın bu yeni Türk alfabesini öğrendiğini aktarmıştır.⁶³⁸

Vakit gazetesi “*Bugün yeni seneye giriyoruz*” başlıklı haberinde 1929 senesinin birinci gününde Türk irfan hayatında ve harf inkılabında önemli bir günün olduğunu, gazetelerin tamamıyla Türk harfleriyle basılacağını ve Millet Mektepleri’nin bu akşamdan itibaren ilk dersine başlayacağını aktarmıştır. Ayrıca mekteplerin kış ve sömestr tatili yapacağı da yazılmıştır.⁶³⁹ Gazete “*Millet Mektepleri Açıldı*” başlıklı haberinde büyük inkılabımızın en önemli safhası olan irfan seferberliğine dün akşamdan itibaren başladığını ve Millet Mektepleri’nin muazzam bir merasimle açıldığını belirtmiştir. Millet Mektepleri’nde kısa zamanda çok feyizli neticeler alınacağını aktarmıştır.⁶⁴⁰ Gazete, “*Türkiye Okuyor*” başlıklı haberinde halkın büyük bir şevkle çalışmaya başladığını ve bazı yerlerde yeni mekteplerin açılacağını ve anneler için hususi kursların düşünüldüğüne değinilmiştir.⁶⁴¹ Gazete, “*Bir Teklif*” başlıklı haberinde Millet Mektepleri’nin Türk inkılabının en geniş ve en uğurlu hamlelerinden biri olarak nitelendirmiştir. İnkılabın her yaprağında ve her yeni hamlesinde bunun görüleceğini ve Millet Mektepleri’nin ne büyük adım olduğu şu an görülmesi de gelecekte ne kadar önemli olduğunun herkes tarafından hissedileceğini yazmıştır. Millet Mektepleri’ne Türk halkının sığmadığını ve halkın gösterdiği bu heyecanlı durumdan bile hükümetin ne büyük iş yaptığının anlaşıldığını belirtmiştir.⁶⁴² Gazete, “*Takibat Başlıyor*” başlıklı yazısında Millet Mektepleri’ne devam etmeyenlerin Maarif Müdürlüğüne gönderildiğini bu kişilere mektebe giderek derslerde bulunmaları hakkında tebligat yapıldığı buna rağmen bu kişiler derslere devam etmezse takibata maruz kalacakları yazılmıştır.⁶⁴³ Gazete, “*Seyyar Talim Heyetleri*” başlıklı haberinde muallimlerin kitap, defter, kalem alarak köy köy dolaşarak 12-40 yaşa arasındaki herkesi

⁶³⁷ “Maarifte”, *Milliyet*, 24 Kânunusani 1929, s. 4.

⁶³⁸ “Lisan İnkılabı”, *Milliyet*, 24 Kânunusani 1929, s. 4.

⁶³⁹ “Bugün yeni seneye giriyoruz”, *Vakit*, 1 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶⁴⁰ “Millet Mektepleri Açıldı”, *Vakit*, 2 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶⁴¹ “Türkiye Okuyor”, *Vakit*, 3 Kânunusani 1929, s. 1.

⁶⁴² “Bir Teklif”, *Vakit*, 5 Kânunusani 1929, s. 3.

⁶⁴³ “Takibat Başlıyor”, *Vakit*, 7 Şubat 1929, s. 1.

okutacağını yazmıştır. Seyyar talim heyetlerinin kış, yaz olmak üzere iki devre çalışacağı kışın mekteplerde öğleden önce 12-16 yaşlarındakilere öğleden sonra 16-40 yaşlarındaki kişilere eğitim vereceğini belirtmiştir. Muallimlere başlangıç olarak ayda 50 lira verileceği yazılmıştır. Yaz derslerinin ise mektebi olmayan ve kışın mektep açılmayan köylerde açılacağı belirtilmiştir. Bu muallimlere ise aylık olarak 30 lira ücret verileceği aktarılmıştır. Muallimlerin ücretleri Millet Mektebi tahsilatından ve köy sandıklarının yardımlarından temin edileceği yazılmıştır. Köy sandıklarının her sene mayıs ayında vilayetlerindeki Millet Mektepleri'ne durumlarını bildirmesi gerektiği aktarılmıştır. Derslerin ise çocuklar için bir buçuk büyükler için iki saat olduğu aktarılmıştır.⁶⁴⁴

3.2.2. Köşe Yazarlarının Millet Mekteplerini Değerlendirmesi

Millet Mektepleri'nin açılışı ve faaliyetleriyle ilgili olarak *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nabi, Necmeddin Sadık Bey'lerin birer adet, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Zeki Mesut, S. Z. Süreyya, Sait Nazif, Siirt Mebusu Mahmut, Kazım Naim, Aka Gündüz ve F. N. Bey'lerin birer adet, Falih Rıfki Bey'in iki adet yazısı, son olarak *Milliyet* gazetesinde Zeki Mesut ve Siirt Mebusu Mahmut Bey'lerin birer yazısı tarafımızdan tespit edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde Millet Mektepleri ile ilgili ilk köşe Yunus Nabi Bey'e aittir. Yazar, "*Halk Mektepleri*" başlıklı köşe yazısında milletin halk mekteplerine emsalsiz derecede akın ettiğini ve yeni mektepler açılması için hükümetin birtakım tedbirler aldığını yazmıştır. Böylece memlekette okuma yazma bilen sayısının artacağı, cehaletin ve ümmiliğin ise yok olacağını vurgulanmıştır. Halk mekteplerinde yeni harflerin sırasıyla öğretileceği gibi halkın ihtiyacına göre de birtakım alanlarda da bilgiler de verileceği yazmıştır. Bu bilgilerin ise iktisat ve kooperatifçilik alanlarında olması gerektiğini belirtmiştir. Millet Mektepleri'nde halka okuma ve yazmanın yanında kooperatifçilik de öğretilirse bir taşla iki kuş vurulacağını ve bunun hakiki irfan olduğunu aktarmıştır. Yazar son olarak Türk milletinin büyük bir millet olduğunu ve yapamayacağı iş olmadığını aktarmıştır.⁶⁴⁵ Gazetede ki diğer köşe yazısı ise "*Davamızda hak, bünyemizde kuvvet görüyoruz...!*" başlığıyla Necmeddin Sadık Bey'e ait yazıdır. Yazar, İsmet Paşa'nın nutkuna değinirken yeni harflerle birlikte İsmet Paşa'nın üslubunun

⁶⁴⁴ "Seyyar Talim Heyetleri", *Vakit*, 7 Şubat 1929, s. 2.

⁶⁴⁵ Yunus Nabi, "Halk Mektepleri", *Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1928, s. 1.

sadeleştiğini ve Millet Mektepleri Teşkilatında ilk tahsilin umumi ve mecburu olması gerektiğini, Türk insanın azmi ve cesaretiyle birçok işin üstesinden gelinebileceğini yazmıştır.⁶⁴⁶

İncelenen ikinci gazete *Hâkimiyeti Milliye* gazetesidir. Gazetede konuyla ilgili ilkyazı Zeki Mesut'un⁶⁴⁷ "*İrfan Nuruna Doğru*" başlıklı köşe yazısıdır. Yazar köşesinde vatanın her köşesinde Millet Mektepleri'nin faaliyete geçtiğini, kadın, erkek, genç ihtiyar, bütün vatandaşların irfan doğru koştığı ve Millet Mektepleri'nin Başmualliminin Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğunu yazmıştır. Yazar, Gazi'nin gösterdiği medeniyet ve irfan yolu olduğu, cehaletin düşman esaretinden daha fena ve devamlı olduğunu yazarken bunları yıkmak irfan güneşine çıkmak için Millet Mektepleri'nin açıldığını belirtmiştir. Türk milletinin yeni Türk harfleri ile hayattaki kudret ve kuvvetinin artacağını ve silaha mukavemet ne derece lüzumlu ise bilgiye mukabele etmenin de o derece gerekli olduğunu vurgulamıştır. Millet Mekteplerine devam edenlerin aynı zamanda iki vazifeyi birden yapmış olacağını bu vazifelerden ilkinin kişinin şahsi şeref ve kıymetinin artması iken ikincisinin ise memleketin kuvvetlenmesi için vatani bir vazife olduğunu aktarmıştır. Bundan dolayı her Türk'ün Başmuallim Gazi'nin açtığı Millet Mektepleri'ne koşması gerektiğini yazmıştır.⁶⁴⁸ Gazete, Siirt Mebusu Mahmut Bey, "*Maarif Cephesinde*" başlıklı köşe yazısına yer vermiştir. Yazar köşesinde, Maarif Vekili İsmet Paşa'nın Millet Mektebi muallimlerine gönderdiği tamime değinmiştir. Muallimlerin bu tarihi vazifeye başladıklarında milletin cehalete karşı fevran etmiş en samimi duygularla karşı karşıya kaldığını yazmıştır. Ayrıca Millet Mektepleri'ni diğer mekteplerden ayıran önemli unsurun ise mektep çocuklarına uygulanan usul ve muamele millet mektebi talebelerine

⁶⁴⁶ Necmeddin Sadık, "*Davamızda hak, bünyemizde kuvvet görüyoruz...!*", *Akşam*, 11 Kasım 1929, s. 1.

⁶⁴⁷ Zeki Mesut Alsan, 1889 (1305)'da Aydın'da doğdu. Babası tüccar Süleyman Efendi, annesi Ayşe Hanım'dır. İlköğrenimini Aydın Zihniye İlkokulunda, orta öğrenimini Aydın İdadisinde, liseyi İzmir İdadisinde tamamladı. 1908'de açılan yarışma sınavını birincilikle kazanarak Mülkiye Mektebine girdi. Paris'te Serbest Siyasi Bilimler Okulu'nun Diploması Şubesinde üç yıl öğrenim gördükten sonra pekiyi derece ile diploma aldı ve 1913'te yurda döndü. Mülkiye Mektebi Devletler Hukuku ve Siyasi Tarih Öğretmen Yardımcılığına atandı. TBMM III. Dönem genel seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 372 oyla Edirne'den milletvekili seçildi. IV., V. ve VI. dönemlerde de Diyarbakır'dan milletvekili seçildi. 24 Eylül 1984 tarihinde öldü. Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM, III. Dönem 1927-1931, Cilt III*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 218.

⁶⁴⁸ Zeki Mesut, "*İrfan Nuruna Doğru*", *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Kânunusani 1929, s. 1.

uygulanamayacağını Türk milletinin şerefli, irfanlı bir millet olarak dünyaya kendini arz etmesinin asıl kutsi bir vazife olduğunu aktarmıştır. Harf inkılabına karar verirken Millet Mektepleri’ni açarken kafalarımızın nihayetsiz ümit ve hayallerle dolu olduğunu devletin kuvveti ve halkın kabiliyeti sayesinde bu sürecin aşıldığını belirtmiştir. Garp memleketlerindeki halkın yüzde doksan beşinin okuma yazma bilmesine hayret ve gıpta ile bakıldığını ama artık Millet Mektepleri sayesinde Türkiye için bu durumun hayal olmaktan çıktığını yazmıştır.⁶⁴⁹ Gazetede, Falih Rıfkı Bey’in “*Ay dönümü*” başlıklı köşe yazısına yer verilmiştir. Yazar yeni Türk alfabesine geçeli daha bir ay olmasına rağmen Millet Mektepleri sayesinde nerdeyse yeni harfleri öğrenmeyen kalmadığını yazmıştır. 20 yıl sonra Türk milletinin yüzde 80’inin okuryazar olacağını o zaman kendi yaptığımız işe hayran kalacağımızı yazmıştır. Akdeniz, Karadeniz ve Asya ile Avrupa arasında modern, millî ve kuvvetli bir devletin teessüs etmesi için Türk milletinin birlik olduğunu, Millet Mektebine akın ettiğini belirtmiştir.⁶⁵⁰ Falih Rıfkı Bey’in ikinci yazısı ise “*Yazı İnkılabı*” başlığıyla okuruyla buluşmuştur. Yazar, yeni Türk harfleriyle gazetelerin basılmaya başlaması gazetelerin satış hacmini yarı yarıya düşürebileceğini ve gazetelere ağır bir bütçe yükü oluşturduğunu ama zamanla bu durumunun düzeleceğini yazmıştır. Gazetelerdeki düşüşün kitap ve haftalık aylık dergiler de yaşanacağını yazarken hükümetin yardım etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Millet Mektepleri’nde okuma yazma öğreniminin arttığını iki seneye kadar okur sayısının eskisinden çok olacağını doğal olarak bu durumun düzeleceğini yazmıştır.⁶⁵¹ Gazetenin yazarlarından Kazım Nami Bey’in “*Halk Kütüphaneleri*” başlıklı yazısında bütün halkın okuma yazma öğretmek için Millet Mektepleri’ne çağrıldığı ancak sadece amacın okuma yazma olmaması gerektiği, Türk milletinin kara cehaletten kurtulup silkinmesi gerektiğini yazmıştır. Bunun için Millet Mektepleri’nin birer programının olması gerektiğini sadece okuma yazma bilmenin yeterli olmadığını vurgulayan yazar, halka okuma yazma öğretmek için gazetelerin birer halk kıraat sayfası açtığını ancak bu sayfaların küçük hikâyeler, gülünç ve cazip fıkralardan ibaret olduğunu belirtmiştir. Nice kimselerin ne yazık ki bütün âlemi alakadar eden birçok basit meseleler hakkında dâhi hiçbir malumatları ve fikirlerinin olmadığını aktarmıştır. Eski harflerle basılmış kitaplarla bu işin zaten başarılmayacağını

⁶⁴⁹ Siirt Mebusu Mahmut, “Maarif Cephesinde”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929, s. 1.

⁶⁵⁰ Falih Rıfkı, “Ay dönümü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1929, s. 1.

⁶⁵¹ Falih Rıfkı, “Yazı İnkılabı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Nisan 1929, s. 1.

şimdi ise lazım olan şeyin yeni harflerle bunu başarmak gerektiğini vurgulamıştır. Anadolu'da bazı köylere hava şartları ya da başka durumlardan dolayı gazetelerin ulaşmasının çok zor olduğunu da yazan yazar bu köylerde küçük bir kütüphane oluşturulursa o köy halkı için önemli bir faaliyet olacağını belirtmiştir. Ayrıca halk kütüphaneleri için kitapların şimdiden hazırlanması gerektiğini yazmıştır. Bu kitapların millî efsanelerimiz, büyük milletlerin önemli eserlerinin tercümeleleri, ameli eserler ve bunlara benzer mevzulara ait eserler olabileceğini belirtmiştir.⁶⁵² Gazetede köşesi bulunan Aka Gündüz Bey'in⁶⁵³ de “*Köylülerle*” başlıklı yazısına yer vermiştir. Yazar köşesinde Millet Mektepleri'ne bir milyondan fazla kişinin gittiği yaklaşık beş sene içinde iki buçuk milyon kişinin okuyup yazabileceği vurgulamıştır. Şu hususa dikkat edilmesi gerektiğini belirten yazar her köye bir imla ve bir söz kitabı yetiştirilmesi zaman alacaksa kitapların bitmesini beklemeden cüz cüz yollamalıdır demiştir. Dumlupınar'ı silahımızın zaferi, Lozan'ı siyasetimizin zaferi aşarı idaremizin zaferi, köylünün yazması ve okumasını ise kafamızın zaferi olarak nitelendirmiştir. Köylünün okuma yazmayı öğrenmesi sayesinde Türkiye'nin kuvvetli ve mutlu olacağını da aktarmıştır.⁶⁵⁴ “*Son Zaferin Kutlu Olsun*” başlıklı yazıda Aka Gündüz Bey'in gazetedeki ikinci yazısına yer verilmiştir. Yazının içeriğinde harf inkılabı ve Millet Mektepleri sayesinde köy kadınlarının okuyup yazdığını ve köy çocuğunu kitap için yolları dağları aştığı yazmıştır.

⁶⁵² Kazım Nami, “Halk Kütüphaneleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Şubat 1929, s. 1.

⁶⁵³ Aka Gündüz (Enis Avni), 1300 (1884)'de Manastır-Katerina'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Serez İptidai Mektebi, Selanik Askerî Rüştiyesi, Edirne ve Kuleli Askerî İdadilerinde tamamladıktan sonra Harbiye Mektebine geçti. Fransa'ya gitti. Senjermen Anley Kolejine girdi. Oradan Paris Hukuk Fakültesine yazıldı. 2,5 yıl sonra ikisini de bitirmeden yurda döndü. Mütareke döneminde Celâl Nuri Bey'in gazetesinde çalışırken (Alay) adındaki mizah gazetesinin başyazarlığını yaptı. Bu gazetede yazdığı bir yazıdan dolayı tutuklanarak “*Milliyetçiler Grubu*” olarak anılan gazeteciler Celâl Nuri (İleri), Velit Ebüzziya, Hüseyin Cahit (Tanin), Ahmet Emin (Vatan) ve Süleyman Nazif ile birlikte 9 Nisan 1920'de Malta adasına sürgüne gönderildi. Ankara'da (Hâkimiyeti Milliye) gazetesinde yazarlık yaptığı sırada TBMM'nin IV. Döneminde (1931-1934) Ankara Milletvekili Ali Kütükçüoğlu'nun 9 Ocak 1933'te ölümü ile boşalan milletvekilliğine 20 Ocak 1933'te seçilerek 1 Mart 1933'te Meclise katıldı. V. (1935-1939) ve VI. Dönem (1939-1943) genel seçimlerinde yeniden Ankara Milletvekili seçilerek yasama görevini 8 Mart 1943 tarihine kadar sürdürdü. Yakalandığı kanser hastalığından kurtulamayarak 6 Kasım 1958'de Ankara-Keçiören'deki evinde öldü. Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – V. Dönem 1935-1939 Cilt II*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 35-36.

⁶⁵⁴ Aka Gündüz, “Köylülerle”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mart 1929, s. 2.

Bunu yapan ve yaptıranın ise Mustafa Kemal Paşa'nın olduğunu yazısında vurgulamıştır.⁶⁵⁵

Gazete konuyla ilgili son yazar ise F.N. (Faruk Nafiz)⁶⁵⁶ Türkiye'de Harf İnkılabı'nın gerçekleştirme aşamasında üzücü bir olay olarak dönemin Maarif Vekili Necati Bey hayatını kaybetmesine ilk olarak Maarif Vekâletini İsmet İnönü'nün sonra ise Cumhuriyet hükümetinin ilk Maarif vekili olan Vasıf Bey tekrar bu önemli görevi üstlendiğini yazmış ve bu süreci şu şekilde;

“Cumhuriyet hükümetinin, inkılap maarifinin ilk vekili olan Vasıf Beyi, beş sene sonra, ikinci defa olarak aynı vekâlet mevkiinde görüyoruz. Maarif muhiti, Vasıf Beyin yeni tanıdığı bir âlem olmadığı gibi. Vasıf Bey de, o muhitin yeni tanıyacağı, yeni anlayacağı ve yeni seveceği bir zat değildir: Her iki tarafta beş sene evel teessüs etmiş bir dostluk var. İnkılap maarifinin hakiki istikametini alması Vasıf Bey'in vekâleti ile başlamıştı. Bu vekâletle mekteplerimizin tedrisatı Cumhuriyetin ifade ettiği tekâmülü takip etmiş, muallimlerimiz mesleklerinde iyi bir istikbalin rüyasını değil, hakikatini

⁶⁵⁵ Aka Gündüz, “Son Zaferin Kutlu Olsun”, Hâkimiyeti Milliye, 23 Mart 1929, s. 2.

⁶⁵⁶ Faruk(Ahmet) Nafiz Çamlıbel, 18 Mayıs 1897 (1313)'de İstanbul'un Fatih İlçesi, Oğuzgazi Mahallesinde doğdu. Babası Madenler Fen Heyeti Üyesi Süleyman Nafiz Bey, annesi Fatma Rukiye hanımdır. İlkokuldan sonra ortaöğrenimini Bakırköy Rüştüyesinde, lise öğrenimini Hadikal Meşveret İdadisinde tamamlayıp Tıp Fakültesine girdi. Sağlık nedeniyle tıp öğrenimini tamamlamadan fakülteden ayrılarak, yazım ve öğretmenlik yaşamına geçti. Sicilinde Fransızca bildiği yazılıdır. Askerlikten tecillidir. 23 Mart 1923'te Kayseri Lisesi Türkçe öğretmenliğine atandı. Bundan sonra 8 Ocak 1925'te İstanbul İmam Hatip Okulu, 1 Nisan 1925'te Ankara Erkek Öğretmen Okulu, 8 Mart 1926'da Ankara Erkek Lisesi, 1 Eylül 1930'da Ankara Musiki Muallim Okulu, 30 Eylül 1931'de İstanbul Erkek Öğretmen Okulu, 13 Ekim 1931'de İstanbul Pertevniyal Lisesi, 1 Eylül 1932'de yeniden İstanbul Erkek Öğretmen Okulu, 1 Eylül 1933'te Vefa Lisesi, 1 Ekim 1934'te Kabataş Lisesi Edebiyat öğretmenliklerine getirildi. VIII. Dönem seçimlerine girip 23 Temmuz 1946'da İstanbul'dan Milletvekili seçildi. 13 Ağustos 1948'de emekliye ayrıldı. VIII. Dönem sonunda milletvekilliği sürerken IX. Dönem seçimlerine katıldı. 22 Mayıs 1950'de Meclise geldi. Tutanağı 5 Haziran 1950'de onaylandı. Millî Eğitim Komisyonunda çalıştı. X. ve XI. dönemlerde de İstanbul'dan milletvekilliğini sürdüren Faruk Nafiz Çamlıbel'in, Yassıada Yüksek Adalet Divanınca, Anayasayı çiğneme suçlamasıyla yargılanıp, beraatına karar verildi. 1913'te başlayıp öğretmenliği süresince, daha doğrusu yaşamı boyunca süren şairliği ve yazarlığı ile kuşaklar boyu derin izler bıraktı. Çağdaş Türk şiirinde 5 heceler olarak edebiyat tarihine geçen şairler arasında yer aldı. Birçok gazete ve mecmualarda çıkan yazılarından başka şiir, fıkra, manzum piyes ve roman türünden yapıtları da vardır. 8 Kasım 1973'te öldü. Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi. Bkz. Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem, 1950-1954, Cilt VII**, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 511 - 513.

görmeğe başlamış. Vasıf Bey'i ondan sonra diplomasi âleminde yol almış görüyoruz. Keskin bir zekâ ve geniş bir ihata için en muvafık bir saha olan diplomasi, yeni vekilin, her sene yeni bir terakki ve muvaffakiyetini kaydetti. O bir taraftan siyasî hayata intibak ederken, diğer taraftan aziz hem şehri ve arkadaşı, kısa bir fasıladan sonra, devraldığı vekâlette her zaman yeni ve şuurlu bir hareket gösteriyordu. Muhterem ve merhum Necati'nin üç senelik faaliyetinden vücuda gelmiş birçok eser, yarınki büyük Türk irfanının kıymetli müjdelidir. Garbi yakından ve içinden tanıyan yeni, genç ve imanlı vekilin elinde bu atının tulûunu ümit etmekte haklıyız. Bütün memleket halkını okutan yeni Türk alfabesinin kabulü tarihi Necati Beyin vekâletine isabet etmişti, okumağa başlayan halkın kültürünü yükseltmek de Vasıf Bey'in vekâleti zamanına nasip oluyor.” değerlendirmiştir.⁶⁵⁷

Milliyet gazetesi, “İrfan Nuruna Doğru” başlıklı haberde Zeki Mesut Bey'in yazısına yer verilmiştir. Yazar köşesinde vatanın her köşesinde millet mekteplerinin faaliyete geçtiğini kadın, erkek, genç ihtiyar, bütün vatandaşlar irfan nuruna doğru koştuğunu yazmıştır. Millet mekteplerinin Başmualliminin Gazi olduğunu ve O'nun gösterdiği yolun ise medeniyet ve irfan yolu olduğunu belirtmiştir. Cehaletin düşman esaretinden daha fena ve daha devamlı olduğunu işte bunu da yıkmak, cehaletin karanlık perdesini yırtarak irfan güneşine kavuşmak gerektiğini yazan yazar Millet mekteplerinin ilk gayesinin bu olduğunu vurgulamıştır. Millet hâkimiyetinin olduğu memleketlerde vatandaşların devlet işlerine dair vazifeleri hem çok ve hem de çok mühim olduğunu hiç olmazsa memleket işlerinden bahseden bir gazeteyi anlayacak derecede okuyup yazma bilmek gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca yazar bilgi ve bilgisizliği “*Harpte bir silahlı askerle silâhsız asker arasındaki fark ne ise hayatta bilgili İnsanla bilgisiz insan arasındaki fark da odur.*” şeklinde nitelendirmiştir. Yazar Millet Mektepleri'ne devam edenler aynı zamanda iki vazifeyi birden yaptığını; bu vazifelerden biri şahsî şeref ve kıymetin artması iken diğeri ise memleket kuvvetleriyle vatanî bir vazife olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı nefsinin ve vatanına seven, kendini vatan ve millet hayatında müessir görmek isteyen ve nihayet insanlık âleminde arzusunda bulunan her Türk'ün Başmuallim Büyük Gazi'nin Millet

⁶⁵⁷ F.N., “Yeni Vekil”, *Hakimiyeti Milliye*, 5 Mart 1929, s. 2.

Mektepleri'ne koşması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁵⁸ Gazete son olarak Siirt Mebusu Mahmut Bey'in, "*Türkiye'nin Atası*" başlıklı köşe yazısına yer vermiştir. Yazar, bu vatanda ilimin, faziletin ve ehliyetin hâkim olacağını, Türkiye'de inkılap rejiminin kuvvetli ve sağlam olduğunu çünkü milletin ruhuna ve medeni ihtiyaçlarına uygun olduğunu ve Türk milletinin Harf inkılabına ve Millet Mektepleri'ne gösterdiği ilgi sayesinde halkın ilim ve irfan cephesinde zaferler kazanacağını yazmıştır.⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ Zeki Mesut, "İrfan Nuruna Doğru", *Milliyet*, 6 Kânunusani 1929, s.1.

⁶⁵⁹ Mahmut Bey, "Türkiye'nin Atası", *Milliyet*, 19 Kânunusani 1929, s.4.

3.3. KARİKATÜRDE HARF İNKILABI ve MİLLET MEKTEBİ

Türk milli basınında Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri'nin ile ilgili olarak *Cumhuriyet* gazetesinde üç, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinden ise bir tane karikatür tarafımızca tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesindeki karikatürler gazetenin ilk sayfasında sağ alt köşede yer almıştır. Karikatürlerden ilki imzasız olarak okuyucuya ulaşırken diğer ikisinde Ramiz imzası bulunmaktadır. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesindeki karikatür ise imzasız olarak gazetenin ilk sayfasında yer almıştır.

Karikatür 1: *Cumhuriyet*, 5 Kânunuevvel 1928, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki ilk karikatür imzasız bir şekilde yer almıştır. Karikatürde “İmlaya gelmeyen işler” başlığı altında çizilmiştir. Çizer, baba ve oğul arasındaki konuşmaya yer verilirken çocuğun gazete okurken harf yazımlarını düzelttiği karikatürün altındaki metinden anlaşılmaktadır. Karikatürü değerlendirdiğimizde Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri sayesinde çocukların gazete okuyabildiğine vurgu yapılmaktadır. Karikatürde işlenen diğer bir husus ise ülkede sütlerin bozuk olmasıdır. Özellikle bu dönemde Türk Milli basınına da yansıyan bir konu “*Süt Meselesi*” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karikatür 2: *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1928, s.1.

Cumhuriyet gazetesinde yer alan ikinci karikatür, “16’dan 40’a kadar herkes mektebe gidecektir...” başlığı ve Ramiz imzası ile ilk sayfada yer almıştır. Ramiz, başlangıçta iki kadının karşılıklı konuşmasını çizerek Millet Mektepleri’ne katılım yaşlarındaki sınırlamayı konu edinmiştir.

Karikatür 3: *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1928, s.1.

Cumhuriyet gazetesindeki üçüncü karikatür “Millet mekteplerinin küşadından sonra gişelerde tesadüf edilecek manzaralardan” başlığı altında Ramiz imzası ile ilk sayfada yer almıştır. Ramiz, çizimleri ile Millet Mektepleri’nin açılışını bir tiyatroya benzetmiştir. Ayrıca Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri’nin açılışını ile birlikte her yaşta insanın okuma-yazma öğrenebileceğine vurgu yapmıştır.

Karikatür 5: *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Kânunusani 1929, s.1

Hâkimiyeti Milliye gazetesindeki karikatür “*Mektep Kaçağı*” başlığı altında çizilmiştir. Karikatürde çizimden ve alt metinden anlaşılacağı üzere Millet Mektepleri’ne bir çocuğun neden katılmadığı sorulmaktadır. Karikatür kış ayları ile birlikte nezle ve grip vakalarının artması sonucunda Millet Mekteplerine katılımın azalması işlenmiştir. Ayrıca bu yıllarda Türk milli basınına yansıyan bir husus ise özellikle İngiltere başlayan nezle ve grip vakalarının başka yerlerde de hissedilmesi olmuştur.

Türk milli basınında Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri’nin açılışı ile ilgili olarak yer alan karikatürleri değerlendirdiğimizde mevcut karikatürlerin dönemin güncel konularını da işlediği görülmektedir. Çizerler, karikatürlerinde Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri’ni işlerken ayrıca “*Grip Salgını*” ve “*Süt Meselesi*”ni de konu edinmişlerdir. Ayrıca çizerler Harf İnkılabı sayesinde her yaştan insanın okuma-yazma öğrenebileceğine vurgu yaparken Millet Mektepleri’ne katılım yaşını da konu edinmiştir.

3.4. TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK TARİH KURUMU

3.4.1. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu

Bir milletin var olması ve varlığını sürdürebilmesindeki en önemli etken milli bir tarih şuurudur. Geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettiren her milletin bir ülküsü, milli bir tarihi ve öz bir dili olmuştur. Dil ve tarih bilinci olmayan bir milletin kendisine ait öz kültürünün olması ve bağımsız olarak yaşaması imkânsızdır. Mustafa Kemal Paşa da Cumhuriyetin kalıcı olmasının öz bir dil ve milli bir tarihle var olacağını konuşmalarında dile getirmiştir. Milli bir kültürün varlığından bahsedebilmek için milletin bir bağımsız bir tarihinin olması şarttır.⁶⁶⁰ Bağımsız bir milletin oluşması için tarihi ve manevi değerlere sahip çıkmak gerekmektedir. Mustafa Kemal Paşa tarih bilincine sahip hatta bu alanda fahri doktora unvanına bulunan ender liderlerdendir.⁶⁶¹ Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki ilgisini Afet İnan, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın tarih meselelerine çok önem verdiğini ve hayatının her aşamasında tarih alanlarında okumalar yaptığını vurgulamıştır. Ayrıca Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde tarih bilgisinden çok fazla istifade ettiğini yazmıştır.⁶⁶² Afet İnan, Mustafa Kemal Paşa'nın Türklerin dünya ve medeniyet âlemindeki rollerini tam olarak araştırmaya 1929 yılında başladığını aktarmıştır.⁶⁶³ Bu yılda Mustafa Kemal Paşa Türk tarihi üzerine okumalar yaptığı gibi ülkedeki bilim adamları ve mebuslarla bu konular üzerine fikir alışverişi yapmıştır.⁶⁶⁴ 1930 yılında ise Mustafa Kemal Paşa, Türk tarihi üzerine

⁶⁶⁰ Refik Turan, *Kültür Alanındaki Gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 191.

⁶⁶¹ Darülfünun tarafından Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Fahri müderrislik teklif edilmiştir. Bu teklifi kabul eden Mustafa Kemal gönderdiği telgrafta şunları dile getirmiştir: “*Türk harsının mihrakı olan Fakülteni fahri müderrisliğine intihabımdan dolayı meclisinize teşekkür ederim. Eminim ki milli istiklalimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmal edecektir. Bu şerefli tekamülün husulünü deruhte eden heyetiniz arasında bulunmak bence baysi iftihadır.*” Fahri müderrislik beratını takdim için gelen müderrislere “*mektepl sıralarından beri çok sevdiği tarihle daima meşgul olduğunu, bu itibarla fahri müderrisliğin edebiyattan ziyade tarihe ait olmasının daha münasip olacağını*” söylemiştir. Şemsettin Günaltay, “*Atatürk'ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra*”, *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, Nisan 1939, s. 273.

⁶⁶² Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 255.

⁶⁶³ İnan, *age.*, s. 256.

⁶⁶⁴ Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Bellekten*, C.III, S.10, 1 Nisan 1939, s. 244.

çalışmalar yapılmasını istemiştir.⁶⁶⁵ Mustafa Kemal Paşa geçmişten kopmadan geleceğe uzanarak kültürel bağımsızlığı oluşturmayı amaçlamıştır.⁶⁶⁶

Enver Ziya Karal, Avrupalıların Türklerin sarı ırktan olduklarını iddia etmesi ve birtakım devletlerin Anadolu’da hak iddia etmesinden dolayı Mustafa Kemal Paşa’nın Türk tarihi üzerine araştırmalar yaptığını değinmiştir.⁶⁶⁷ Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa, Anadolu’nun eski sahiplerinin Hititler olduğunu ve onların Türk kökenli olduğunu vurgulamıştır.⁶⁶⁸ Mustafa Kemal Paşa, Türklerin kökenin Orta Asya olduğunu belirterek Türk tarihinin izlerini bu coğrafyada aramıştır. Bu bağlamda Karal’a göre Sevr sürecinde yaşananlara karşı Türk Tarih Tezini bu şekilde ortaya çıkmıştır.⁶⁶⁹ Türk Tarih Tezi’nde insanlık, medeniyet, Türk ve dünya tarihi açıklanmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda İslamiyet öncesi Türklerin tarihinin Anadolu’ya kadar uzandığını vurgulanırken Anadolu’da ve Mezopotamya’da Türklerin izleri aranmıştır. Türk Tarih Tezi, medeniyetin Orta Asya’dan yayıldığını, Türklerinde Orta Asya’dan birtakım olaylar neticesinde Çin’e, Anadolu’ya, Kafkasya’ya ve dünyanın birçok yerine göç ettiği ortaya koymuştur.⁶⁷⁰

Mustafa Kemal Paşa, Türk tarihinin gerçekçi ve milli bir şekilde araştırılmasını istemiştir. Bunu istemesindeki asıl hedef ise Türk milletinin yalnız savaşlarda değil medeniyet sahasında büyük bir millet olduğunu ispatlamak içindir. Bu bağlamda Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Şark Meselesi bağlamında Türk milletinin yok edilmek istenmesini önce cephede durdururken Orta Asya’nın ve Anadolu’nun asıl sahibinin Türkler olduğuna vurgulamıştır. Bu bağlamda 23 Nisan 1930 tarihinde Türk Ocakları’nın 6. Kurultayı’nda TTK’nun kurulmasının zemini oluşturulmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın da bulunduğu bu kurultayda Afet Hanım, Türk milletinin kurduğu

⁶⁶⁵ Bilal N. Şimşir, *Atatürk Dönemi İncelemeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 251.

⁶⁶⁶ Bayram Kodaman, “Atatürk, Milli Kültür ve Tarih”, *100. Yıl Atatürk Konferansları*, 100.Yıl Atatürk Haftasına Rastlayan 4-25 Mayıs 1981, s. 125.

⁶⁶⁷ Enver Ziya Karal, *Atatürk’ün Türk Tarih Tezi, Atatürkçülük Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, MEB Yayınları, İstanbul, 2001, s. 158.

⁶⁶⁸ Ekrem Akurgal, *Tarih İlmî ve Atatürk, Türkiye’nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s. 77.

⁶⁶⁹ Turan, *age.*, s. 190.

⁶⁷⁰ Kodaman, *age.*, s. 127, 128.

medeniyetlerden bahsederken Türk tarihinin akademik düzlemde araştırılması gerektiğini aktarmıştır. Bu bakımdan Türk Ocakları'nın 84. maddesine Türk Tarih Heyeti'nin kurulmasına karar verilmiştir.⁶⁷¹ Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti ilk toplantısını 4 Haziran 1930 Hamdullah Suphi (TANRIÖVER) başkanlığında yapmıştır.⁶⁷² Türk Ocakları'nın 12 Mart 1931'de VII. Kurultay'ında kapanma kararı alması üzerine Türk Tarih Heyeti son toplantısını yaparak dernek olarak görevine devam etme kararı almıştır. Akabinde ise 12 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.⁶⁷³ 1935 yılında bu cemiyetin adı Mustafa Kemal Paşa tarafından Türk Tarih Kurumu'na dönüştürülmüştür.⁶⁷⁴

TTK'nin amacı Tüzüğü'nün 4. Maddesinde; Türk Tarihi ile Türkiye Tarihini incelemek ve sonuçları çeşitli eser ve dergilerde yayınlamak olarak belirtildiği gibi bilimsel konuları araştırmak için toplantılar yapmak olarak açıklanmıştır.⁶⁷⁵ TTK Tüzüğü'nün kuruluş amacı ve çalışma alanının içeren 3. madde ise bilimsel konuları tartışmak üzere kongreler düzenler şeklinde olduğu için Mustafa Kemal Paşa'nın emir ve talimatları ile 2-11 Temmuz 1932 ilk kongresini Ankara Halkevi'nde gerçekleştirmiştir. I. Türk Tarih Kongresinde; Türk milletinin sadece Osmanlı tarihiden ibaret olmadığı Türk milletinin geçmişinin çok eskilere dayandığı, cihana medeniyet ve kültür taşıdığı vurgulanmış, Türklerin sarı ırka mensup olmadığı ve Mezopotamya, Anadolu, Mısır ve Ege Uygarlıklarının ilk kurucuları olduğu gibi Türklerin Orta Asya medeniyetinin devamı olduğu üzerinde çalışmalara yoğunlaşmıştır.⁶⁷⁶ İlk milli tarih kongresi olması bakımından I. Türk Tarih Kongresi'nin önemi büyüktür.

I. Türk Tarih Kongresi'nden sonra II. Türk Tarih Kongresi 20-25 Eylül 1937 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda tekrar toplanmıştır. Birinci kongrede farklı olarak bu

⁶⁷¹ Afet İnan, *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara 1953, s. 2.

⁶⁷² Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, TTK Basımevi, Ankara, 1983, s. 3.

⁶⁷³ A. Afetinan, *Tarih'ten... Bugün'e*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1970, s. 96.

⁶⁷⁴ Uluğ İğdemir, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara 1973, s. 7.

⁶⁷⁵ *Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Nizamnamesi*, Devlet Matbaası, İstanbul 1932

⁶⁷⁶ Sipahi Çataltepe, "Atatürk ve Türk Milliyetçiliği", *Türk Yurdu*, Cilt 20, Sayı 160, Evren Yayıncılık, Ankara 2000, s. 121.

kongrede hem sergi düzenlemiş hem de yabancı bilim adamları bu kongreye davet edilmiştir. 20 Eylül 1937 yılındaki bu kongreye Mustafa Kemal Paşa ve hükümet yetkililerinin tamamı katılmıştır. Kongreden bir gün önce Afet Hanım yabancı davetlilere Ertuğrul yatında bir çay ziyafeti vermiştir. Kongrede dilbilimi, arkeoloji ve antropoloji üzerine sunumlar yapılmıştır. Ayrıca Türk Tarih Tezi üzerine konuşmalar yapılmıştır. Yapılan sunumlardan en dikkat çekicisini Hasan Reşit Tankut, yaparken Hasan Bey, Türk Tarih Tezi ile Güneş-Dil Teorisini birbirine bağlamaya çalışmıştır. Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri de İbrahim Necmi Dilmen, Türk Tarih Tezi ile Türk Dil Tezi arasında bir bağlantı olduğunu aktarmıştır.⁶⁷⁷ Şemsettin Günaytay, II. Türk Tarih Kongresini değerlendirirken Türk Tarih Tezi'nin yabancı bilim adamları tarafından da onaylandığının vurgusunu yapmıştır.⁶⁷⁸

3.4.2. Köşe Yazarlarının Türk Tarih Kurumu Hakkındaki Düşünceleri

Bu bölümde *Hâkimiyeti Milliye*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam*, *Kurun* ve *Tan* gazeteleri taranmıştır. Bu bölümü diğer bölümlerden ayıran en önemli özellik gazetelerdeki demeçler üzerine çalışma alanının dar olmasıdır. Gazetelerin geneli Türk Tarih Kurumu'nun oluşturulma sürecini takip ederek sayfalarında yer verdikleri gibi toplantıların nerde yapıldığına kimlerin katıldığına değinmişlerdir. Bu bakımdan bu bölümde ağırlıklı olarak yazarların köşesinde Türk Tarih Kurumu ve milli kültür adına yazdıkları yazılar gazetelere göre tasniflenmiştir. Konu alanı ile ilgili olarak; *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Falih Rıfki'nin üç, M. Nermi, Aka Gündüz, Kazım Nami, Burhan Asaf Bey'lerin birer adet yazısı mevcuttur. *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi Bey'in dört tane yazısı bulunmaktadır. *Milliyet* gazetesinde Ahmet Şükrü Bey'in bir ve Siirt Mebusu Mahmut Bey'in de iki tane yazısı vardır. *Akşam* gazetesinde Hasan Ali Yücel'in iki tane yazısı mevcuttur. *Kurun* gazetesinde Asım Us'un, *Tan* gazetesinde ise Ahmet Emin Bey'in üç tane yazısı bulunmaktadır.

⁶⁷⁷ İbrahim Necmi Dilmen, "Türk Tarih Tezinde Güneş-Dil Teorisinin Yeri ve Değeri", **İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937) Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Kenan Matbaası, İstanbul 1943, s. 85.

⁶⁷⁸ Şemsettin Günaytay, "Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kati Zaferi", *Bellekten*, Cilt II, Ankara, 1938, s. 338.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinin yazarlarından Falih Rıfki Bey'in üç adet yazısı mevcuttur. Bunlardan ilki "*Tarih Kongresi*", başlığıyla kaleme alınmıştır. Yazar, Fransız okulunda okuyan on yedi ile yirmi yaşlarında öğrencilerle Millî Mücadele üzerine yaptığı konuşmaya köşesinde değinmiştir. Yazar, bu gençlere Anadolu ihtilali, Sakarya ve Büyük Taarruz Savaşları'ndan bahsettiğini ancak gençlerin bu savaflara ve Anadolu'ya uzak olduğunu aktarmıştır. Gençlerin özellikle aralarında Fransızca veya İngilizce konuşmaktan gurur duydukları gibi tarihten ve gazetelerdeki haberlerden de uzak olduklarını belirtmiştir. Yazar, bu bakımdan tarih ve dil gibi millî kültür eserlerinin bir an önce toplanıp gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, genç ruhları istediğimiz gibi yoğurmak, mayalandırmak ve heyecanlandırmak gerektiğini, böylece büyük dava olan terbiye davasının başarılı olacağını yazmıştır. Türk mektebinin en önemli vazifesinin çocuğu tepeden tırnağa vücuda getirmek gibi emsalsiz bir mesuliyet yükü altında olduğunu belirtmiştir. Dünyada hiçbir mektebin, Türkiye Cumhuriyeti'nin mektepleri kadar büyük bir işe çağrılmadığına ve milli kültür davasının kalıcı olması için tarih ve yurt bilgisinin çok önemli bir unsur olduğuna değinmiştir. Türk çocuğuna, Türk milletinin yeryüzünün en eski, büyük ve yaratıcı milleti olduğunu öğretmenin gerektiğini ve geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir bağ kurulması gerektiğini aktarmıştır. Cumhuriyet gençliğinin benliğini dünün ve bugünün Türk tarihini bilen bireyler olması gerektiğini yazmıştır. Yazar, ayrıca şimdiye kadar okutulan tarihinin Frenk müderrisler tarafından yazıldığını, amaçlarının ise bütün dünyaya Türklüğün büyüklüğünü unutturmak için düzenlendiğini belirterek köşe yazısına son vermiştir.⁶⁷⁹ Falih Rıfki Bey'in ikinci yazısı gazetede "*Tarih Kongresi*" başlığı ile gazetede yerini almıştır. Yazar, Tarih Kongresi'nin Ankara Halkevi'nde açılacağını ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azaları, Darülfünun tarih müderrisleri, memleketin dört köşesinden gelen iki yüze yakın tarih hocasının bu kongreye katılacağını vurgulamıştır. Kongrede Büyük Gazi'nin rehberliğinde devam eden tarih hareketinin neticeleri üzerine konuşmalar yapılacağını aktarmıştır. Yazar, yıllarca tarih üzerine yazılan kitaplarda Türk milletinin bütün şeref ve faziletlerinin bir tarafa atıldığını ve Türk milleti gibi, Türk tarihinin de ortadan kaldırılmak istendiğini aktarmıştır. Bu devirde Türk aleyhtarlığının artık ilim olmaktan çıktığını yazarken eski varlığı tarihi kaplayan Türk milletinin, hem tarihten ve

⁶⁷⁹ Falih Rıfki, "Tarih Kongresi", *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Nisan 1932, s.1.

hem toprak üstünden, bir kelime ile yok edilmek istendiğine değinmiştir. Türk milletini uyandıran, ayağa kaldıran onda büyük ve hâkim bir millet olma unsurları yeniden canlandıran Gazi'nin, Türk milletinin işgal edilmiş tarihini de kurtarmaya karar verdiğini yazmıştır. İki kûsur seneden beri çalışan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azalarının ortaya koydukları hakikatler için istinat etmiş oldukları vesikaların çoğunun garplı âlimlerin imzasını taşıdığı ve Avrupa'nın tarih uydurulan milletler arasında olduğunu ayrıca tarihi inkâr edilen, unutturulan, tahrif edilen yegâne milletin Türk milleti olduğunu yazmıştır. Türk milletine artık gerçek tarihin öğretilme zamanının geldiğini ve Türk milletinin imkânsızlıklar içinde gösterdiği canlılığın köklerinin yazılı tarihin erişemediği kadar uzak zamanlarda olduğunu yazmıştır. Yazar, Tarih Kongresi'nde bulunan Türk tarih hocalarının en büyük görevinin Türk milletinin tarihindeki hakikatleri meydana çıkarmak şerefini kazanan Türk neslini yetiştirmek olduğunu aktarmıştır.⁶⁸⁰ Yazarın üçüncü ve son yazısı ise “*Tarih Kongresi Bitti*” başlığıyla okura ulaşmıştır. Yazar, Maarif Nazırı Rum Beyoğlu Fahrettin'in bir gün kıraat ve tarih kitaplarındaki “*Türk*” kelimelerini çıkarıp hepsinin yerine “*Osmanlı*” kelimesini koydurma emrini verdiğini ve o zamanlarda İstanbul sokaklarında Türk olmanın zor iş olduğunu yazmıştır. 1908 inkılabından sonra, dilde, edebiyatta ve millete Türkçülük davasının büyük yara aldığını yalnız medrese ve sarayın değil, sivil fikir adamlarının birçoğu da Osmanlı sıfatı üstünden alınmış Türk'ü aldığını aktarmıştır. Yeryüzünde hiçbir milletin fikir adamlarının kendi milletlerinin kaynağını, şerefini, kalitesini ve kabiliyetlerini bu kadar unutmadığını, hiçbir milletin fikir adamlarının kendi dillerine bu kadar uzaktan baktığının görülmediğini yazmıştır. Osmanlı mektebinin terbiye vazifesinin, Türk çocuğunu Avrupa'ya ve saraya taptırmak, Avrupasız ve saraysız yaşamanın imkânsızlığı öğretildiğini aktarmıştır. Bu şartlarda Türk fikir adamına Türk için yeni bir şey söylemek, Türk için arayıp bulduğu yeni bir şerefi ilan etmek, tarihin büyük hâdiselerinde Türk rolü ne olduğunu izah etmek, Araplaştırılmış, Acemleştirilmiş, Frenkleştirilmiş bir büyük insanın şeceresi Türk olduğunu iddia etmek hususlarında derin bir korkaklık geldiğini vurgulamıştır. Yazar, o dönemdeki Türkçülüğü histe heyecanlı bir şuura, fakat fikirde henüz tereddütlü bir arayış, ilim ve metot hissesi az olan bir edebiyatçılık olarak belirtmiştir. Bu bakımdan Tarih Kongresi'nin davasını, bir ilim davasına benzeten yazar, ilim ve hakikat olmayan hiçbir

⁶⁸⁰ Falih Rıfkı, “Tarih Kongresi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Temmuz 1932, s. 1.

şeye Türk milletinin ihtiyacının olmadığını yazmıştır. Tarih Kongresi'nin bittiğini ama asıl olanın bir başlangıç olduğunu, bu kongre ile Türk fikir ve ilim âlemi tarihin ilmi tetkikine iştirak etmeğe başladığını ve tarih tedrisatında yeni bir devir açıldığını vurgulamıştır.⁶⁸¹

Hâkimiyeti Milliye gazetesi yazarlarından M. Nermi'nin köşe yazısı, “*Türk Tarihinin Ana Hatları Münasebetiyle*” başlıklı okura ulaşmıştır. Yazar, Mustafa Kemal Paşa'nın bu süreçte büyük bir yol gösterici olduğunu ve Türk tarihinin yeni yolunu çizdiğini yazmıştır. Böyle büyük bir uyanış devrinde Türk'ün başlangıç ve sonsuz varoluşunu göstermeye çalışmanın çok kıymetli bir teşebbüs olduğuna değinmiştir. Yazar, Türk tarihinin ana hatlarını ise Türk iradesi ve Türk kudreti olarak vurgulamıştır. Milli Mücadele'de Türk milletinin dinamik varlığımızı keşfeden ve Türk milletini eriten sebepleri birer birer ortadan kaldıran Gazi'nin Türk tarihinin ana hatlarını yeniden çizeceğini ve ebedî Türk varlığının güçleneceği belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁶⁸²

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde tarafımızca tespit edilen diğer bir yazar ise Aka Gündüz Bey'dir. Yazar, “*Büyük Tarih Kurultayı*” başlıklı yazısında Türk'ün mazisinde mukadderatı dilediği şekilde tayin eden büyük kurultayların sayısı çok olduğunu ve hepsinde de ayrı ayrı mühim olduğunu ama Ankara Halkevi'nde toplanan büyük kurultayın üstün bir kıymet ve ehemmiyeti olduğunu vurgulamıştır. Bu kurultayın mühim meseleyi halleden bir kurultay olmaktan çok Türk'ün otuz bin yıllık derin Türk tarihi, kendi hesabına toplayacağını aktarmıştır. Halkevi salonunda bulunanlar okyanusların akışları gibi nereden gelip nereye gittiğimizi anlatacağını ve zift kıvamında sanılan karanlıkların külçe külçe, dağ dağ fışkıracığını yazmıştır. Bu otuz bin yılı bir salona toplayıp konuşuranın Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğunu ve halk yığınları arasında bilinmeyen bir nokta bırakmayacağını belirtmiştir.⁶⁸³

Hâkimiyeti Milliye gazetesi yazarlarından Kazım Nami Bey ise “*Tarih Kongresinden Sonra*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, birinci tarih kongresinin bittiğini fakat

⁶⁸¹ Falih Rıfki, “Tarih Kongresi Bitti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Temmuz 1932, s. 1.

⁶⁸² M. Nermi, “Türk Tarihinin Ana Hatları Münasebetiyle”, *Hâkimiyeti Milliye* 15 Mart 1932, s. 1.

⁶⁸³ Aka Gündüz “Büyük Tarih Kurultayı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Temmuz 1932, s. 1.

bitenin, on günlük kongre olduğunu tarihî işin yeni başladığını vurgulamıştır. Gençliğe, kolay kazanılan şöhretlerin değil, güç kazanılan milli muvaffakiyetlerin zevkini verilmesi gerektiğini bundan dolayı tarih kongresinin çok önemli olduğunu aktarmıştır. Gazi'nin büsbütün yeni bir sayfa açtığını ve bu sahada yürümek için çok içten gelen bir millî askın olması gerektiğini ve Türk milletinin binlerce asırlık medenî bir millet olduğunun bilinmesi gerektiğine değinmiştir.⁶⁸⁴

Hâkimiyeti Milliye'de Burhan Asaf Bey⁶⁸⁵, “*Türk Milletinin Güneşin Altındaki Yeri*” başlıklı yazısı gazetede yer almıştır. Yazar, Gazi'nin Türk tarihini yazmaya kalktığında Gazi'ye inananların sayısını çok az olduğu hatta bu süreçte tek başına kaldığını yazmıştır. Aynı sürecin dil meselesinde de yaşandığına değinmiştir. Yazar, Gazi'nin yaptığı hareketi Rönesans olarak nitelendirirken bunun 16. asır Avrupa'sındaki Rönesans'tan farklı olduğunu, bu hareketin 20. yüzyıla yakışır bir hareket olduğunu belirtmiştir. Gazi'nin Türk münevverinin gözleri önünde bir ufuk açtığını, bu ufku ise fikirde istiklâlâle ulaşmak olarak belirtmiştir. Yazar bu Rönesans hareketinin şimdilik tarih, dil, iktisat ve içtimaiyat işlerinde olmasının bile büyük bir dönüm noktası olduğunu aktarmıştır. Gazi'nin millî davaların hepsi ile bilfiil alâkadar olduğuna ve Türk milletinin böyle tükenmez bir enerji ve manevî sermaye kaynağını Türk milletinin kendi büyüklüğü ve şahsiyeti ile izah edilebileceğine değinmiştir.⁶⁸⁶

Cumhuriyet gazetesinde konuyla ilgili olarak Yunus Nadi Bey'in dört tane köşe yazısı mevcuttur. Yazarın ilk yazısı “*Büyük Bir İçtima: Tarih Kongresi*” başlığıyla okura

⁶⁸⁴ Kazım Nami, “Tarih Kongresinden Sonra”, *Hâkimiyeti Milliye*, 31 Temmuz 1932, s. 2.

⁶⁸⁵ Burhan Belge, 1899 yılında Şam'da doğdu. Fransızca, Almanca, İngilizce ve Arapça bilmekteydi. İlk ve ortaöğretimini Yafa, Beyrut ve İstanbul'da yaptı. St. Joseph Lisesi'nde dört yıl, Galatasaray Lisesi'nde de bir yıl okudu. Almanya'da lise tahsilini tamamlayarak Münih ve Karlsruhe'de mimari eğitimi gördü. 1923'te Devlet Demir Yolları'nda, 1926'da Dışişleri ve Cumhurbaşkanlığı'nda çalışmaya başladı. 1932'de Kadro Hareketine katılarak 1934'e kadar Kadro Dergisi'nde yazarlık yaptı. Daha sonra “Demokrat İzmir” ve “Yeni İstanbul” gazetelerinin baş muhabirliğini yaptı. Milletvekili seçilinceye kadar da “Zafer” gazetesinin başmuharriri olarak çalıştı. “Ankara” ve “Burhan Belge'nin Sesiyle İkinci Dünya Savaşı - Radyo Konuşmaları” adlı çalışmaları vardır. 1957 Muğla milletvekili seçildi. Yassıada yargılamalarında 15 yıl hapse mahkûm edildi. 1963 affıyla serbest bırakıldı. 23 Ağustos 1967'de Almanya'da Bad Godesberg şehrinde vefat etti. Cenazesi Ankara'ya getirilerek Asri Mezarlık'ta toprağa verildi. Bkz. Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – XI. Dönem (1957-1960) III. Cilt*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2013, s. 747.

⁶⁸⁶ Burhan Asaf, “Türk Milletinin Güneşin Altındaki Yeri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Birinciteşrin 1932, s. 2.

ulaşmıştır. Yazar, köşe yazısında ilk tarih kongresinin Ankara’da açıldığını ve bu tarihin millî talim ve terbiyemiz adına en büyük hâdiselerinden biri olduğunu aktarmıştır. Cumhuriyet Türkiye’sinin vücut bulması için Türklüğün geçmiş hayatındaki mevkilerinin iyi araştırılmasının millî bir menfaat olduğunu belirtmiştir. Böylece tarih boyunca Türk tarihinin muamma gibi görülmesinin ortadan kalkacağını aktarmıştır.⁶⁸⁷ Yazarın ikinci yazısı gazete “*Tarih Kongresi: Asya-Avrupa*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Gazi’nin zafer ve inkılâp yolunda olduğu gibi irfan yolunda da milletin rehberliğini yaptığını ve Başkumandanlığın en mükemmel timsalini verdiğini aktarmıştır. Gazi bu manada Türklüğün emsalsiz bir Başkumandanı olduğunu, vatanını zafere götüren Gazi’nin artık milletini inkılâplarla ikmale şevk ettiğini yazmıştır. Yeni Türkiye için kuvvetli kültür meselesi olan tarih tetkiklerinin Gazi’nin nafiz rehberliğine borçlu olduğunu, Türkcüğün millî kültürün en sağlam özelliklerini de Gazi’nin vereceğini aktarmıştır. Gazi’nin rehberliğinde belki biraz unutulmuş, kaybedilmiş Türk milletinin artık kendi benliğinin ezeli ve ebedî hayatıyeti ile karşı karşıya gelerek kuvvetleneceğini ve yükseleceğini vurgulamıştır. Gazi’nin rehberliğiyle başlamış yeni tetkiklerinde beşeriyetin beşiği Altay yaylalarına ulaşacağını ve Ankara kongresinin dünyanın ilmi esaslarına göre tarih yazacağını aktarmıştır.⁶⁸⁸ Yazarın üçüncü yazısı “*Tarih Kongresinin Ameli Neticesi*” başlığı ile gazetede yerini almıştır. Yazar, geçmiş zamanların topraklar altında intikal etmiş harabe enkazlar arasındaki paramparça vesikalardan tarihî hakikatlerin tespit etmenin kolay olmayacağını aktarmıştır. Avrupa’nın eski zamanların tarihini araştırırken çok fazla yanlış yaptığını ve bu yanlışlarının en başında ise medeniyetin Avrupa’dan dünyaya yayıldığını iddia etmeye çalışmış olmasının yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca Asya’nın şimale de şâmil sahalarını dolduran Türk unsurlarının uzun zamanlar zarfında medeniyet seviyelerine yükselmiş olduğunu vurgulamıştır. Bu olaylar yaşanırken Avrupa’nın hatta Akdeniz’in medeniyet varlığından söz edilemeyeceğini yazmıştır. Medeniyetini Asya’dan Mezopotamya’ya ve Küçük Asya Akdeniz havzasına indiğini Avrupa’ya buralardan çok daha sonra silsile yoluyla geçtiğini bu durumun tarihi bir hakikat olduğunu yazarken bunları bilimsel düzeyde Türk Tarih Cemiyeti’nin araştırıp yazacağını belirtmiştir.⁶⁸⁹ Yazarın dördüncü ve son yazısı ise “*II.*

⁶⁸⁷ Yunus Nadi, “Büyük Bir İçtima: Tarih Kongresi”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1932, s. 1,2.

⁶⁸⁸ Yunus Nadi, “Tarih Kongresi: Asya-Avrupa”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1932, s. 1,2.

⁶⁸⁹ Yunus Nadi, “Tarih Kongresinin Ameli Neticesi”, *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1932, s. 1.

Tarih Kurultayı” başlıklı köşe yazısı gazetede yer almıştır. Yazar, bu defaki Kurultay’ın tarih müzesiyle zenginleşerek resim ve heykel müzesi ise millî sanat galerisinin açıldığını yazmıştır. Ayrıca, Dolmabahçe sarayında hazırlanan güzel ve ahenkli bir mecmua teşkil edildiğini ve bu gerçekleşen her şeyin Atatürk’ün dehasına borçlu olduğunu aktarmıştır. Atatürk’ün hem tarihi bizzat yaptığını hem de tarihi yazdığını aktarmıştır. Türk tarihinin tam bilinmediği gibi doğru da yazılmadığına değinmiştir. Altay dağları etrafında Orta Asya yaylalarında Türklüğün kaynaştığını ve Türklerin yalnız bu Ön Asya’da değil cenubî Rusya yolu ile bütün Tuna havzasında var olduğunu vurgulamıştır. Atatürk’ün yalnız Türklere değil bütün insanlığa büyük bir irfan armağanı olduğunu belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁶⁹⁰

Milliyet gazetesi konuyla ilgili yazısı bulunan ilk yazar Ahmet Şükrü Bey’dir. Yazar, “*Tarih Kongresi*” başlıklı yazısında, Türk milletinin bittiğini zannedenler olduğunu ancak Gazi’nin Türk milletini ayağa kaldırdığı gibi milletini tarihi etrafında dünya yeni bir ufuk açtığını yazmıştır. Bazı Osmanlı tarihçilerinin Türk’e Türk olduğunu unutturmağa çalıştığını yazarken Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin sahalarda yaptıkları tetkikler sayesinde Orta Asya’da en kadim Türk medeniyeti olduğuna dair kuvvetli deliller bulunduğunu yazmıştır.⁶⁹¹ *Milliyet* gazetesinde ayrıca Siirt Mebusu Mahmut Bey’in iki adet yazısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki “*Milli Terbiye ve Milli Tarih Yolunda Gazi...*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Türkiye’nin cihanda olduğu gibi tarihte de yüksek mevkilere geleceğini yazmıştır. Gazi iradesiyle milli terbiye ve milli tarih yolunun açılacağını belirtmiştir. Türk tarihinin ana hatlarının çizilerek Türklerin cihan medeniyetinin oluşmasındaki rolünün iyi bilinmesi gerektiğini aktarmıştır. Türkiye’nin siyasi ve içtimai alanda muazzam bir inkılap yaptığını ve bu inkılabın bütün vatandaşların ruhunda yaşatmak gerektiğini yazmıştır. Bunun için memlekette inkılabı yaşatacak kuvvetin, millî terbiye ve millî kültür olduğunu yazmıştır. Türk Tarihi Cemiyeti, Gazi’nin himayesi altında Türk’ün ilim, edebiyat, sanat ve cihan medeniyetinde, tarihin gerçeklerini bularak yazacağını ve millî tarihimizi aydınlatacağını yazmıştır.⁶⁹² Yazarın ikinci yazısı gazetede “*Kongreden Sonra...*” adıyla okuyucuya iletilmiştir. Yazar, Tarih

⁶⁹⁰ Yunus Nadi, “II. Tarih Kurultayı”, *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1937, s. 1, 9.

⁶⁹¹ Ahmet Şükrü, “Tarih Kongresi”, *Milliyet*, 6 Temmuz 1932, s. 1.

⁶⁹² Siirt Mebusu Mahmut, “Milli Terbiye ve Milli Tarih Yolunda Gazi...”, *Milliyet*, 8 Temmuz 1932, s. 1.

Kongresi'nin sadece Türk milletinin tarihi, tarihteki büyük rolleri inkâr edenlere karşı yapılmadığını ayrıca ilim ve hakikat diye ortaya çıkan küflü kafalara karşı da önemli olduğunu aktarmıştır. Kongreden sonra Türk çocuklarına okutulan tarih kitaplarının Türk medeniyetine, Türklüğün cihan medeniyetinin kuruluşundaki rolünün önemini anlatacağını yazmıştır. İşin en güç ve en mühim konusun ise Türk tarihinin çerçevesini çizmek olduğunu, bunun ise Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin yapabileceğine değinmiştir. Bu sayede Türk milli tarihimizin hiçbir noktasında karanlık sayfanın kalmaması gerektiğini ve Türk tarihinin önünün Gazi sayesinde açıldığını yazmıştır.⁶⁹³

Akşam gazetesinde Hasan Ali Yücel'in⁶⁹⁴ konuyla ilgili iki yazısı tarafımızca tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, “*Tarih Tezimiz ve Kültür Davamız*”, başlığı ile gazete yer almıştır. Yazar, köşe yazısında Türklere yeniden bir vatan ve bu vatana hayat ve istiklâl veren Büyük Atatürk'ün milletin, varlığının ruh ve manasını aydınlatıcı fikirler de ileri sürdüğüne değinmiştir. Tarih tezinin ise sadece bu fikirlerden bir tanesi olduğunu vurgulamıştır. Türk milletinin bir zamanlar Osmanlı hanedanının hayatı kadar ömrü olduğu ileri sürenlerin olduğu yazarken, Türk tarihinin çok daha derinlere ve insanlığın doğuşu ile beraber var olduğunu vurgulamıştır. Tarih tezinin açtığı şuur sayesinde İbni Sina'ların, Farabilerin ve daha bunlar gibi birçok mühim ilim ve hakikat arayıcısının Türk soydaşı olduğunun herkes tarafından öğrenildiğini aktarmıştır. Ayrıca bu kişilerinin menşelerinin Orta Asya olduğu hakikatinin de “*Türk Tarih Tezi*” sayesinde öğrenildiğini

⁶⁹³ Siirt Mebusu Mahmut, “Kongreden Sonra...”, *Milliyet*, 13 Temmuz 1932, s. 1,2.

⁶⁹⁴ Hasan Ali Yücel, 1897 (1313)'de İstanbul'da doğdu. Babası Rıza Bey, annesi Neyire Hanımdır. İlkokulu İstanbul'da okudu. Ortaöğrenimini Vefa Lisesi'nde tamamladı. Yüksek Öğretmen Okulu ve Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'ni bitirdi. V. Dönemde ilk kez İzmir'den milletvekili seçildi. Seçim tutanağını 11 Şubat 1935'te aldı. 1 Mart 1935'te Meclise katıldı. VI., VII. ve VIII. dönemlerde de İzmir'den milletvekili seçilen Hasan Âli Yücel'in uzun süren bakanlığı döneminde öğrenci ve öğretim kurumları sayısı arttı, Köy Enstitüleri kuruldu. Ankara Fen ve Tıp fakülteleri, İzmir Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu, Balıkesir ve Edirne Orta Öğretmen okulları açıldı. Yüksek Mühendis Okulu, Teknik Üniversite'ye dönüştürüldü. Zamanında ilk Maarif Şûrası toplandı ve bir eğitim planı yapıldı. V. Dönemde ilk kez İzmir'den milletvekili seçildi. Seçim tutanağını 11 Şubat 1935'te aldı. 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Divanı Muhasebat Encümeni ve Maarif Encümeni'ne üye seçildi. Vilayetler hususî idareleri kanun lâyihasını müzakere etmek üzere teşekkül eden geçici encümende de bulundu. 1937 yılı Varidat bütçesi münasebetiyle Genel Kurul'da konuştu. 28 Aralık 1938-7 Ağustos 1946 arası Maarif Vekilliği yaptı. 1950'de seçilemedi. 1955-1960 arası İş Bankası Kültür Yayınları Yöneticisi, 1958'de UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Üyesi, 1961'de Kurucu Meclis üyesi oldu. 26 Şubat 1961'de İstanbul'da öldü. Bkz., İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – V. Dönem 1935-1939 II. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 376.

bu suretle beşeriyete, medeniyete Türklerin insanî vazife ve katkılarının olduğunu belirtmiştir. Tarih tezi sayesinde yakın uzak her milletin münasebetini, medeniyet alışverişlerini incelemeye imkân olacağını ilimde, sanatta, felsefede, maddî hayatta ve yaşamanın her cephesinde Türk milletinin yükselerek, bilgi ve tecrübesinin artacağını yazmıştır.⁶⁹⁵ Yazarın gazetede ikinci yazısı ise “*Türk Tarihi ve Atatürk*” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, Türk milletinin dün ve bugünde neye sahipse hepsini ona bulduran ve veren, yarın için en bahtiyar bir istikbali, bir ata mirası olarak müstakbel nesillere bahşeden büyük insanın Atatürk olduğunu yazmıştır. Atatürk’ün, daima kendi benliğini milletin benliğinde aradığını ve hep Türk milleti için düşündüğünü ve Türk milleti için yaşadığını belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’ni ilim sahasında da var olduğunu görmek ve onsuz, ilim âleminin eksik ve aksak kalacağını anlamak, büyük bir bahtiyarlık olduğunu aktarmıştır.⁶⁹⁶

Kurun gazetesinde Asım Us, Türk tarihi ile ilgili iki tane yazısı mevcuttur. Bunlardan ilki “*Kongrenin Açılışı*”, başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Türk Tarih Sergisi ile beraber Dolmabahçe’de İkinci Türk Tarih Kongresinin açıldığını, Türklerin şimdiye kadar inkâr edilmiş kültür haklarını dünyaya tanıtmak için bu kongrenin önemli olduğunu, Türk Tarih Kurumu sadece millî bir maksat için başladığını ve böylece dünyanın bilgi dağarcığını genişlettiğini yazmıştır.⁶⁹⁷ Yazarın ikinci yazısı ise “*Prof. Pittard’ın Tezi*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Anadolu’da oturan Türkler ile onların babaları bu vatanın yalnız birkaç yüz, birkaç bin senelik sahipleri olmadığını Anadolu toprakları hatta bütün Türkistan ve İran diye anılan yerlere çok defa geldiklerini küçük Asya denilen Anadolu kıtasının geçmişinin çok eskilere dayandığını belirtirken bu sözlerin yalnız Türk milletinin mazisine dair değil insanlık tarihi için de önemli olduğunu aktarmıştır.⁶⁹⁸

Tan gazetesinde Ahmet Emin Yalman’ın, Türk tarihi temalı üç adet yazısı mevcuttur. Bunlardan ilki “*Türk Tarih Tezi*” başlıklı ile gazetede yer almıştır. Yazar, bir millet için en büyük kuvvetin kendisini tanımak ve güvenmek olduğunu ne yazık ki Türk milletinin

⁶⁹⁵ Hasan Ali Yücel, “Tarih Tezimiz ve Kültür Davamız”, *Akşam*, 20 Eylül 1937, s. 1.

⁶⁹⁶ Hasan Ali Yücel, “Türk Tarihi ve Atatürk”, *Akşam*, 21 Eylül 1937, s. 1.

⁶⁹⁷ Asım Us, “Kongrenin Açılışı”, *Kurun*, 21 Eylül 1937, s. 1.

⁶⁹⁸ Asım Us, “Prof. Pittard’ın Tezi”, *Kurun*, 22 Eylül 1937, s. 1.

geçmişte yaptığı büyük işleri tam bilmediğini belirtmiştir. Türklerin kendilerinin ve diğer milletlerin de Türk tarihi hakkında doğru bilgilere sahip olmadığına değinmiştir. Türklerin tarih öncesi devirlerde büyük icatlar yaptığını ve Türklüğün dünya üzerinde daima kendinden bahsettiren kudretli bir varlık olduğunu ayrıca Türk milletinin binlerce seneden beri kıymetli medeniyetler oluşturduğunu yazmıştır.⁶⁹⁹ Yazarın ikinci yazısı “*Kurultayın Uyandırdığı Düşünceler*” başlığı ile gazetede ki yer almıştır. Türk milletinin kendi geçmişini doğru bir yerden öğrenmesinin ve kendi kendini tanımasından çok mühim olduğunu aktarmıştır. Bu yolda bir tarih bilgisi ile yeni idealler ve gayeler açılacağını aktarmıştır. Yazar bu çalışmalar neticesinde millî bir ruh doğacağını yazmıştır.⁷⁰⁰ Yazarın gazetede ki üçüncü yazısı ise “*Dünden Bugüne*” başlığıyla okuruyla buluşmuştur. Yazar, Dolmabahçe’deki Tarih Kurultayı devam ederken insanların kafasında iki sorunun cevabının arandığını bunlardan ilkinin yüzbinlerce seneye uzanan tarih sahnesi ikincisi ise siyasi hadiseler sorusu olduğunu belirtmiştir. Türkiye’nin siyasi varlığında şahıs meselesinin olmadığını sadece vazife meselesinin olduğunu aktarmıştır. Yazar, Atatürk’ün önderliğinde Türk milletinin demokrasiye ve derin köklü bir millî birliğe doğru gittiğini yazmıştır. Türk inkılap rejiminin insan ömürleriyle ölçülmeyecek, ebedî bir varlığının ve sarsılmaz bir temelini bulunduğunu vurgulamıştır.⁷⁰¹

⁶⁹⁹ Ahmet Emin Yalman, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 21 Eylül 1937, s. 1.

⁷⁰⁰ Ahmet Emin Yalman, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 22 Eylül 1937, s. 1.

⁷⁰¹ Ahmet Emin Yalman, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 23 Eylül 1937, s. 1.

3.5. TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK DİL KURUMU

3.5.1. Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu

Bir milleti, hür ve bağımsız kılan ayrıca kendisini özgürce ifade etmesini sağlayan en önemli unsur milli dildir. Milli dil sayesinde toplumdaki bireyler birbirleriyle iletişim kurabildiği gibi milletin hedeflerini değerlerini ülküsünü kuşaktan kuşağa aktarabilirler. Mustafa Kemal Paşa da kültürün temel dayanağı olan tarih ve dil hususuna ayrı bir değer verdiği; “*Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir.*” sözünden anlaşılmaktadır.⁷⁰² Mustafa Kemal Paşa, 1928 yılında Türk Harf İnkılabı, 1931 tarihinde Türk Tarih Kurumu ve 1932 yılında Türk Dil Kurumu’nu hayata geçirerek milli bir dil ve tarih hamlesi yapmıştır. Böylece Türk kültürünü milli bir temele oturtturarak Türk kültür hareketini gerçekleştirmiştir. Türk harflerinin kabulü ile önce Türkçenin içine karışmış, Arapça ve Farsça kelimeler çıkartılmak istenmiş devamında münevver sınıf olarak nitelendiren sınıf ile halk arasındaki dil mesafesi ortadan kaldırılmak istenmiştir. Bu bakımdan eğitim, kültür ve dil politikalarında milli bir temel üzerinde ele alınmıştır.⁷⁰³

Dil hususu 10 Mayıs 1931 tarihli CHF’nin 3. Kurultayı’nda düzenlenen tüzükte Ulusal Eğitim ve Öğretim başlıklı bölümde Türk dilinin milli, yetkin ve düzenli bir dil olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.⁷⁰⁴ CHF’nin kurultayından iki gün sonra 12 Temmuz 1932 tarihinde T.D.T.C.’nin kurulması için İçişleri Bakanlığı’na izin dilekçesi yazılmıştır. 13 Temmuz 1932 tarihinde İçişleri Bakanlığı’nın onayı ile T.D.T.C.’nin kurulmuştur.⁷⁰⁵ Cemiyetin kurulması ile Samih Rıfat Kurum Başkanı, Ruşen Eşref ise Genel Sekreterlik görevini getirilmiştir.⁷⁰⁶ Kurumun görevleri arasında, Türkçenin içinde kalmış yabancı

⁷⁰² Afet İnan, *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2002, s. 20, 21.

⁷⁰³ Zeynep Korkmaz, “Atatürk ve Dil Devrimi”, *Türkler*, Cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 56.

⁷⁰⁴ Turan, *age.*, s. 8.

⁷⁰⁵ *Türk Dili Tetkik Cemiyeti Nizamnamesi*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 3-5; *Kuruluşundan Günümüze Türk Dil Kurumu (Nizamname, Tüzük, Yasa ve Yönetmenlikler)*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 20.

⁷⁰⁶ Nail Tan, *Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara, 2001, s. 79.

kelimelerin temizlenmesi, münevver sınıf ile halk dili arasındaki kopukluğu ortadan kaldırmak ve Türkçeyi bilim, sanat, felsefe ve teknikte alanlarda kullanımı sağlamak olarak belirlenmiştir.⁷⁰⁷ Kurum, Mustafa Kemal Paşa döneminde 1932, 1934 ve 1936 yılında üç defa önemli kurultaylar düzenlemiştir. Bu kurultaylardan ilki 26 Eylül ile 5 Ekim 1932 günleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleşmiştir.

I. Türk Dil Kurultayı 26 Eylül 1932 tarihinde başlamış ve Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmıştır.⁷⁰⁸ I. Kurultay'da Türk dilinin mevcut durumu ve ihtiyaçları üzerinde durulmuştur.⁷⁰⁹ Kurultay sonunda ise Türk dilinin Sümer, Eti ve Hint-Avrupa dilleri ile gramer ilişkilerinin karşılaştırılması, Türk diline tamamen yetecek bir sözlük yapılması, ülkedeki mevcut gazetelerde dil işlerine yer verilmesine karar verilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Dil Kurumu'nun Koruyucu Başkanı, Maarif Vekili'nin ise Onursal Başkan olmasına karar verilirken 26 Eylül tarihinin de Dil Bayramı olarak kutlanması kararlaştırılmıştır.⁷¹⁰ Kurultayda yapılan çalışmalarda, Türk dilinin öz benliğine kavuşması ve dünyadaki diller arasındaki değerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Kurultayda kadın erkek eşitliğine de vurgu yapılarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti üyeliğine kadınlarda alınmıştır.

II. Türk Kurultayı, yine Dolmabahçe Sarayı'nda 18 Ağustos 1934 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu kurultayda Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri ve önemi üzerinde durulduğu gibi Türk dilinin özellikle Arapça ve Farsça gibi yabancı dillerinin etkisinden kurtulması üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Türk dil inkılabının hedefleri üzerine çalışmalar yapılmıştır.⁷¹¹

III. Türk Dil Kurultayı da Dolmabahçe Sarayı'nda 24-31 Ağustos 1936 tarihinde toplanmıştır. Yurtdışından da Türkologların katıldığı bu kurultayda Türk dilinin kökeni ve Güneş-Dil Teorisi üzerine açıklamalar yapılmıştır.⁷¹² Afet İnan, Türklerin

⁷⁰⁷ Korkmaz, *age.*, s. 913.

⁷⁰⁸ *Birinci Türk Dili Kurultayı 1932. Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s. 456.

⁷⁰⁹ Tan, *age.*, s. 8.

⁷¹⁰ *Türk Dili Tetkik Cemiyeti Nizamnamesi*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 8.

⁷¹¹ *İkinci Türk Dil Kurultayı Çalışma Programı, Türk Dili*, Sayı 8, Eylül 1934, s. 5, 6.

⁷¹² *Üçüncü Türk Dil Kurultayı Gündemi, Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936. Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937, s. 30.

anayurdundan ayrılışında güneşin onlara yol gösterdiğini ayrıca Anadolu'nun ilk kültürü olan Etilerin de güneşi takip ederek hatta sembol olarak kullandıklarını vurgulamıştır. Ayrıca Türk inkılabının asırlık işleri yıllara sığdırırken güneşi takip ettiğine değinmiştir.⁷¹³ Hasan Cemil Çambel ise Türk milletinin insanlık ve ilmi bir metotla hareket ettiğini nu bakımdan Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi'nin temelinde bu fikirlerin olduğunu savunmuştur.⁷¹⁴ Bu bağlamda Türk dilinden yabancı kelime atma ya da yabancı kelimelere anlam bulma sürecinin yavaşlayarak bu kelimelerin aslının Türkçe olduğu vurgulanmıştır.⁷¹⁵ III. Türk Dil Kurultayı'nda Türk Dili Tetkik Cemiyeti adı önce 1934 Türk Dili Araştırma Kurumu, 1936 kurultayında ise Türk Dil Kurumu olarak değiştirilmiştir.⁷¹⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın vefatından sonra kurumun korucusu İsmet Paşa olmuştur. Bu süreçte Güneş-Dil Teorisinden uzaklaşmaya başlanarak öz Türkçeye yönelindiği söylenebilir. Hatta kurum başkanı Necmi Dilmen'in Güneş-Dil Teorisi hakkındaki sorulara "Güneş öldükten sonra teorisi mi kalır?" ifadesini kullanmıştır.⁷¹⁷ Atatürk, vasiyetinde mal varlığının bir kısmını Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'na bırakmıştır. 1940 yılında Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararla kamu yararına çalışan dernekler statüsüne alınmıştır.⁷¹⁸

3.5.2. Köşe Yazarlarının Türk Dil Kurumu Hakkındaki Düşünceleri

Türk Dil Kurumu'nun kurulması konu başlığını üzerine *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *Vakit* ve *Cumhuriyet*, gazeteleri taranmıştır. Gazeteler, Türk Dil Kurumu'nun oluşma aşamalarını yakından takip ettiği gibi süreci köşe yazarların yazıları ile değerlendirmişlerdir. Bu bakımdan *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Falih Rıfkı Bey'in dil tartışmaları ve Türk Dil Kurumu üzerine on, *Milliyet* gazetesinde bir adet köşe yazısı

⁷¹³ *Bayan Afet'in Söylevi, Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936. Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937, s. 7.

⁷¹⁴ *Güneş-Dil Teorisi Komisyonu Müzakere Zabıtları, Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936. Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937, s. 465.

⁷¹⁵ Kamile İmer, *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, TDK Yayınları, Ankara 1976, s. 91.

⁷¹⁶ *Üçüncü Türk Dil Kurultayınca Kabul Edilen Türk Dil Kurumu Ana Tüzüğü ve Çalışma Programı*, Devlet Matbaası, İstanbul 1936.

⁷¹⁷ Şeker, *age.*, s.60.

⁷¹⁸ Bayram Ceyhan, *Türk Dil Kurumunun Kuruluşu Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2007, s. 62-65.

mevcuttur. Ayrıca bu gazete M. Nermi, Burhan Asaf Bey'lerin yazıları bulunmaktadır. *Milliyet* gazetesinde Ahmet Şükrü Bey'in dört, *Vakit* gazetesinde Mehmet Asım Bey'in on, Yakup Kadri Bey'in ise bir adet yazısı bulunmaktadır. Son olarak *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi Bey'in beş, Agaoğlu Ahmet Bey'in bir adet yazısı tarafımızca tespit edilmiştir.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Falih Rıfkı Bey'in dil konusu ile ilgili on tane köşe yazısı taranmıştır. Bunlardan ilki, "*Türk Dili Kurultayı*" başlığı ile gazete yer almıştır. Yazar, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasının millî davaların en büyüklerinden biri olduğunu ve kendi neslinin derin bir yazı dili buhranı içinden geldiğini yazılanları ve anlamlarını anlamının çok güç olduğuna değinmiştir. Türkçeye halkın yüzde doksanınin uzak olduğunu adeta yabancı bir dil gibi bakıldığını yazmıştır. Türkçenin artık millî bir dava olduğunu ve zamanla öz Türkçenin oluşacağını vurgulamıştır. Öz Türkçe için yapılan her teklife olumlu bakılması gerektiğine ve tartışılabileceğine vurgu yapmıştır. Yaşayacak yazı dilinin vücut bulmasının önemli olduğunu, Türk Dili Kurultayı'nın bunun için mücadele verdiğini aktarmıştır.⁷¹⁹ Falih Rıfkı Bey'in ikinci yazısı "*Türk Dili, Türk Musikisi*" başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Büyük Gazi'nin yeni Türk alfabesi ile Türkçeyi, Arapçanın ve Farsçanın etkisinden kurtardığı gibi Osmanlıca-Türkçe kavgasını bitirdiğini yazmıştır. Yazar Türk dilinde yabancı etkisinin kırılarak öz Türkçenin ortaya çıktığını yazmıştır. Gazi'nin Dil Cemiyetini kurarak öz Türkçe'nin araştırılması için önemli bir adım attığını ve bu süreçte gazetecilere büyük işler düştüğünü yazmıştır. Türk gazetecilerinin ilk iş olarak Türkçe kelimeleri hemen benimseyip yazması gerektiğini ama bu Türkçeleştirme işlemi yapılırken ahengin bozulmaması gerektiğini ayrıca unutulmuş ve halkın ağızında bozulan kelimelere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷²⁰ Yazarın üçüncü yazısı "*Sanat ve Dil*" başlığı ile köşesinde yerini almıştır. Yazar, sanatın uzun asırlar, Türkçeyi sevmeyerek uzaklaştığını, nesir ve şiirde Arap ve Acem kelimeleri kullandığını Türkçeye yer vermediğini yazmıştır. Osmanlıca içinde Türkçeleşmek, sadeleşmek, öz dile ulaşmak istense de bunun başaramadığını, yeni Dil Cemiyeti'nin meydana koyacağı eserlerin de sabırsızlık ve heyecanla beklendiğini aktarmıştır. Bundan sonra Türkiye'de öz Türkçeyi sevenlerden başka sanatkâr yetişemeyeceğini

⁷¹⁹ Falih Rıfkı, "Türk Dili Kurultayı", *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Eylül 1932, s. 1.

⁷²⁰ Falih Rıfkı, "Türk Dili, Türk Musikisi", *Hâkimiyeti Milliye*, 3 İkinci Teşrin 1934, s. 1.

aktarmıştır.⁷²¹ Falih Rıfki Bey'in dördüncü köşe yazısı “*Kurultay Bitti*” başlığıyla gazetede yer almıştır. Yazar, Türk Dil Kurultayı'nın on bir gün sürdüğünü ve Kurultayın, Türk Dili Cemiyeti'nin Türkçenin en eski Türk dilleri ve Hint-Avrupa dilleri ile mukayesesinin yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca kullanılan ve kullanılmayan kelimelerin mükemmel bir lüğatinin yapılması gerektiğini, yeni sözcük oluşturulmasında nazik olunması gerektiğini, öz Türkçeye ulaşırken şive ve zevk huşuna dikkat edilmesi gerektiğini aktarmıştır. Türk Dili Cemiyeti'nin muvaffak olacağına şüphe olmadığını ve çok kısa zamanda Türkçenin şaşırtacak bir şekil alacağını ve Türkçenin kendi kendine döndüğü gün, büyük sanat ve büyük kültür çıkardığı gün, en çok yayılan dillerden bir tanesi olacağını yazmıştır.⁷²² Falih Rıfki Bey dördüncü yazısını “*Kurultaydan Sonra*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, her şeyden önce halkın anladığı dilindeki sözleri derlemek gerektiğini özellikle İstanbul'da Arapça, Acemce, Fransızca, İtalyanca gibi yabancı kelimelerin yazı diline girdiğine ve bunların temizlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Türk lehçelerinde kullanılan, Türk ses ve yapı düzenimize uyabilen sözlerin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bir yandan bu sözleri toplarken diğer yandan da Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk dilinin canlanması için Türk dilinin geçmişi ve başka dillerle olan bağlarının araştırılması gerektiğini belirtmiştir.⁷²³ Falih Rıfki Bey, beşinci yazısını “*Pis Bir Ruh*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, köşe yazısında Dil Kurultayı'nın temiz ve büyük davasının idealinin ve ilim davasının çürütülmeye çalışıldığını ve böyle davalarda mefkûre disiplininin gerekli olduğunu yazmıştır. Kendi davası ile dilinin, tarihinin, varlığının davaları ile alay edilmesine müsamaha edilmemesi gerektiğini Türklüğün kravat gibi çözülüp bağlanan rozet gibi çıkarılıp takılanın iğreti olduğunu yazmıştır.⁷²⁴ Yazarın altıncı yazısı “*Devletin Dili*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Latin harflerini alıp yazmağa başlanıldığı zamana kadar sık sık kullanılan Arap ve Fars kelimelerinin ne kadar yanlış olduğunu, şimdi ise Arap ve Fars kelimelerinin atılarak Türk dilin sadeleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Devletin dilinde iki esas mesele sözcüklerin Arap ve Fars kelimeleri ve klişelerinden kurtulması gerektiğini ve devletin bu duruma müdahale etmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷²⁵ Falih Rıfki Bey'in yedinci

⁷²¹ Falih Rıfki, “Sanat ve Dil”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²² Falih Rıfki, “Kurultay Bitti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²³ Falih Rıfki, “Kurultaydan Sonra”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²⁴ Falih Rıfki, “Pis Bir Ruh”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²⁵ Falih Rıfki, “Devletin Dili”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Birinciteşrin 1932, s. 1.

yazısı “*Dil Bayramı*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, dil bayramının biraz da istiklâl bayramı olduğunu ve son asırda mahkûm milletlerin istiklâl davalarını, dil davaları olarak değerlendirdiğini yazmıştır. Bir milleti tam mahkûm etmek isteyenlerin o milletin dilini yok ederek bu sürece başladıklarını aktarmıştır. Osmanlılarda sarayın ve medresenin öz Türk dilinden alabildiğine uzaklaşmasına rağmen halkın toprağı mukaddes kökü koruduğunu belirtmiştir. Türk kurtuluş davasının, dil ve sanatı bir yanda bırakarak, kuru ve maddî bir hareket olarak devam etmesinin imkânsız olduğunu, bundan dolayı Gazi inkılâbının Türk milletinin dilini ve benliğini kurtarmak için çalıştığını vurgulamıştır.⁷²⁶ Yazarın sekizinci yazısı ise “*Dil İşi Yürüyor*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Kurultaydan beri dil işinin herkesin günlük işi olduğunu ve her yerde Türk dilinden bahsedildiğini yazmıştır. Büyük Şef’in yol göstericiliğiyle Türk milletinin dil meselesini başaracağını aktarmıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, iki büyük temel konu üzerine araştırmalar yapacağını vurgulamıştır. Bunlardan ilkinin Türk dilinin tarihi üzerine çalışmalar yapmak olduğunu belirtirken ikincisinin ise öz Türkçeye ulaşmak için Türk dili bünyesindeki yabancı kelimelerin atılacağını yazmıştır. Böylece memleketteki ikiliği ortadan kaldırmak, halk ve münevverlerinin araya geleceğini vurgulamıştır.⁷²⁷ Yazarın dokuzuncu yazısı “*İkiliği Kaldırmak*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Dil Cemiyeti’nin ilk hedeflerinden birisinin halk ile münevverler arasındaki dil farkını ortadan kaldırmak olduğunu yazmıştır. Tanzimat döneminde medresesinin yanına mektep, şeriye mahkemesinin yanına nizamiye mahkemesi, mecellenin yanına ticaret kanunu koymakla memlekette bir ikilik yaratıldığına değinmiştir. Bu ikiliklerin Türk milletinin aleyhine olduğunu ve Türk millî inkılabının işte bu ikiliği ortadan kaldırmaya çalıştığını, dolayısıyla Dil inkılabının da bu millî inkılabın bir safhası olduğunu belirtmiştir.⁷²⁸ Falih Rıfkı Bey’in onuncu yazısı “*Dil İşinde İstanbul*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, İstanbul şehrinin Anadolu şehir ve kasabalarından, İstanbul lehçesinin diğer yerli lehçelerden ne fazla ne de eksik kıymeti olduğunu aktarmıştır.⁷²⁹ Yazarın on birinci yazısı ise “*Yazı, Dil, Kafa*”, başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Türk dilinin Türk kafasına, Türk kültürüne uygun olduğunu ve Türk inkılabının önce Türk toprağını sonra

⁷²⁶ Falih Rıfkı, “Dil Bayramı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Eylül 1934, s. 1.

⁷²⁷ Falih Rıfkı, “Dil İşi Yürüyor”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²⁸ “İkiliği Kaldırmak”, *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷²⁹ Falih Rıfkı, “Dil İşinde İstanbul”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Birinciteşrin 1932, s. 1.

Türk yazısını kurtardığını, şimdi ise Türk dilini kurtararak nihayet Türk kafasını kurtararak milli diller, kültürler ve kafalar yaratacağını aktarmıştır.⁷³⁰ Falih Rıfkı Bey'in *Milliyet* gazetesindeki yazısını konu bütünlüğü bakımından bu paragrafta işleme gereksinimi duyduk. Yazar, “*Dil Kavgası*” başlıklı yazısında Türklerde lisan münakaşasının hiç bitmediğini Türk çocuklarının dil kavgasını tarihî süreçte halledeceğini yazmıştır.⁷³¹

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde M. Nermi, “*Türk Dili ve Türk Kültürü*” başlıklı yazısı bulunmaktadır. Yazar, Türklerin Tuna nehri sınırından Büyük okyanusa kadar ulaşarak bayraklarını dalgalandırdığını, Türklerin, emperyalist olmadığını gönül ve ülkü birliğini aradığını yazmıştır. Osmanlı Devleti'nin Türklerin öz diline önem vermeyerek unuttuğunu Türk dilinin unutulmasının kıymetsiz sayılmasının, milli benliğin unutulması demek olduğunu vurgulamıştır. Gazi'nin Cumhuriyet ile birlikte öz Türkçeye dönerek dildeki Arapça ve Acemce etkisini kırdığını yazmıştır. Öz Türkçe sayesinde her şeylerin daha kolay olacağını Türk dili ve Türk kültürünün birleşerek güçleneceğini vurgulamıştır.⁷³² Gazetenin önemli kalemlerinden Burhan Asaf, “*Kurultay*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Türk dilinin Arap ve Acem boyun durduğundan kurtularak özüne döneceğini bu bakımdan gerçekleşen Dil Kurultaylarının önemli olduğuna değinmiştir. Bu memleketin çocuklarının ön sıralarında, şeref sıralarında yürümesi için öz Türkçenin mühim olduğunu böylece Türk evladının pürüzsüz düşünebileceğini yazmıştır.⁷³³

Milliyet gazetesinde konuyla ilgili Ahmet Şükrü'nün yazıları ön plana çıkmıştır. Yazar, ilk yazısını “*Dilimizin Tekâmülü*” başlıklı ile kaleme almıştır. Yazar köşe yazısında, Halk Fırkası'nın münakaşa meselelerden birinin de Maarif meselesi olduğunu yazmıştır. Bu meyanda memlekette okuyup yazmanın tamimi için alınacak tedbirler Türk dilinin güçleneceği yazmıştır. Harf inkılabından beri dil encümeninin lügati oluşturarak mevcut kelimeleri ve manalarını tespit ettiğini ve yeniden dile alınacak kelimeleri tayin ettiğini aktarmıştır. Arap ve Acem kelimelerinin artık yabancı sayıldığını yazmıştır. Lügat

⁷³⁰ Falih Rıfkı, “Yazı, Dil, Kafa”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Birinciteşrin 1932, s. 1.

⁷³¹ Falih Rıfkı, “Dil Kavgası”, *Milliyet*, 18 Temmuz 1931, s. 1,2.

⁷³² M. Nermi, “Türk Dili ve Türk Kültürü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Mart 1932, s. 2.

⁷³³ Burhan Asaf, “Kurultay”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1934, s. 1.

hazırlanırken dikkat edilesi gerekenin ise Türkçenin Arap, Acem, Rum, Fransız, İngiliz gibi başka dillerden gelmiş sözcüklerin temizlenmesi olduğunu belirtmiştir.⁷³⁴ Yazarın ikinci yazısı “*Dil Bayramı*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Büyük Gazi’nin yüksek huzurlarında Dolmabahçe sarayında açılan Birinci Türk Dili Kurultayı’nın yıldönümü olduğunu ve 26 Eylül tarihinin cemiyet azalan arasında Dil Bayramı olarak kutulanmasına karar verildiğini yazmıştır. Bu bayramın Türk dilinin ilk bayramını olduğunu vurgulamıştır. Yazar, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin iki mesaisi olduğunu bunlardan ilkinin ilmi, ikincisinin ise inkılâpçı cephesi olduğunu yazmıştır. Ayrıca Osmanlıcadan Türkçe karşılıklar kılavuzu hazırlanması gerektiğini ve Dil Bayramının yalnız cemiyetin değil, milletin de bayramı olduğunu belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁷³⁵ Yazarın üçüncü yazısı ise “*Bir İnkılap Meselesi*” başlığını taşır. Yazar, Türk inkılâbının en ehemmiyetli safhalarından birinin harf inkılâbı olduğunu aktarmıştır. Bu inkılâbı başarmak için harfleri halka öğretmek meselesinin, devlet mekanizmasının bürokrasisi içine gömülüp kaldığını ve senelerce kökleşmiş bir alışkanlık eseri olarak bir notu yahut acele bir mektubu hâlâ eski harflerle okuyup yazarların olduğunu aktarmıştır. Fakat yarına yetişecek olan çocukların yeni harflerin içinde büyümesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷³⁶ Yazarın üçüncü yazısı “*İkinci Dil Kurultayı*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, köşe yazısından İkinci Türk Dili Kurultayı’nı Maarif Vekili Abidin Bey’in nutku ile Dolmabahçe sarayında açıldığını belirtmiştir. Büyük Gazi’nin Türk dili ile yakından ilgilendiğini ve bu alâkanın dil inkılâbının muvaffakiyeti için çok önemli olduğunu yazmıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin çalışmalarının iki kısma ayrıldığını bunlardan; ilkinin akademik çalışma olarak Türk dilinin eski Türk lehçeleri ve yabancı dillerle mukayesesini araştırmak olarak belirtirken ikinci çalışma alanını ise öz dilin içindeki yabancı sözleri atarak onların yerine halk arasında konuşulan kelimelere yer vermek olduğunu yazmıştır. Türk devletinin bir halk devleti olduğunu bundan dolayı okuma ve yazmayı halk arasında yaymak için Harf inkılâbı sayesinde Türkiye’de okur sayısının iki misline çıktığını yazmıştır. Ayrıca öz Türkçeye doğru daima ve durmadan ilerlenmesi gerektiğini aktarmıştır.⁷³⁷

⁷³⁴ Ahmet Şükrü, “Dilimizin Tekâmülü”, *Milliyet*, 29 Kânunusani 1931, s. 1.

⁷³⁵ Ahmet Şükrü, “Dil Bayramı”, *Milliyet*, 27 Eylül 1933, s. 1.

⁷³⁶ Ahmet Şükrü, “Bir İnkılap Meselesi”, *Milliyet*, 12 Kânunusani 1932, s. 1.

⁷³⁷ Ahmet Şükrü, “İkinci Dil Kurultayı”, *Milliyet*, 19 Ağustos 1934, s. 1.

Türk dili ile ilgili *Vakit* gazetesinde Mehmet Asım ve Yakup Kadri Bey'in yazıları tarafımızdan tespit edilmiştir. İlk olarak Mehmet Asım Bey, “*Gazi ve Türk Dili*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Türk milletinin millî ihtiyaçlarına ve medenî inkişafına göre dil sahasında yapılacak ıslahatlara başlaması gerektiğini ve Türk milletinin dilinin medeniyette, sanatta, edebiyatta, musikide, hülâsa her alanda olması gerektiğini yazmıştır. Gazi millî inkılap hareketleri arasında dil meselesine büyük ehemmiyet verdiğini harf inkılabından sonra Türk dilinin ıslahı ve bağımsızlığı için çalışmalar yapılmasının doğal olduğunu aktarmıştır.⁷³⁸ Yazarın ikinci yazısı “*Büyük Dil Anketi*” adıyla köşesinde yer almıştır. Yazar, Türk milletinin dilinin istiklâl savaşı içine girdiğini ve bulunduğunu bu savaşın maksadı Türk dilinin yaradılış düzenine uymayan Osmanlıca sözlerinin atılarak öz Türk kökünden alınmış kelimeleri koymakla kazanılacağını yazmıştır. TDTC'nin açtığı dil anketinin ilk büyük meydan muharebesi olduğunu belirtmiştir. Türk milletinin harf inkılabıyla başlayan hareket sayesinde okuma yazma alanında büyük hız kazanıldığını vurgulamıştır. Türk milletinin dilinin yaradılış düzenine uymayan birçok kelimeyi kullanmak zorunda kaldığını vurgulamıştır. Türk dili ile ölmez eserler oluşturmak için bu inkılap hareketinin mutlaka muvaffak olması gerektiği belirtmiştir.⁷³⁹ Yazarın üçüncü yazısı “*Bugün Dil Bayramı*”, başlıklı köşe yazısında Türk budunun öz dilini yabancı sözlerden kurtarmak için dil inkılabına hız verdiğini ve Türk ulusunun diline yabancı kelimeler sokularak öz dilin anlaşılmasız hale geldiğini aktarmıştır. Türk milletinin öz Türkçeye uzaklaştırıldığını ve aynı soydan gelme insanların birbirine yaklaştıran en kuvvetli bağın dil olduğunu yazmıştır.⁷⁴⁰ Mehmet Asım, dördüncü yazısı “*İkinci Türk Dili Kurultay*” başlığı ile okura iletilmiştir. Yazar, Gazi'nin huzurunda İkinci Türk Dili Kurultayı çalışmalarının başladığını ve Türk milletinin her türlü yabancı unsurlardan kurtularak öz diline kavuşacağını aktarmıştır. Harf inkılabının Türk çocuklarına okuma ve yazmanın anahtarını verdiğini ancak dil inkılabı olmadıkça Türk çocuklarının irfan kazanamayacağını aktarmıştır. Her milletin maddi vatanı ile beraber dil ülkesi gibi bir de manevi vatanı olduğunu, maddi vatanının hudutlarını nasıl zararlı unsurlardan temizlemek gerekliyse manevi vatan olan dil sahasındaki yabancı ve zararlı unsurları temizlemenin milli bir vazife olduğunu

⁷³⁸ Mehmet Asım, “Gazi ve Türk Dili”, *Vakit*, 6 Eylül 1932, s. 1, 2.

⁷³⁹ Mehmet Asım, “Büyük Dil Anketi”, *Vakit*, 13 Mart 1933, s. 1.

⁷⁴⁰ Mehmet Asım, “Dil Bayramı”, *Vakit*, 26 Eylül 1934, s. 1.

yazmıştır.⁷⁴¹ Yazarın beşinci yazısı “*Dil Kurultayına Hazırlık*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Gazi’nin Milli Mücadele’de Türk vatanını ecnebi istilasından kurtarıp Türk milletine siyasi istiklalini kazandırdığını aktarmıştır. Önce tarih alanında yapılan inkılaplarla milletin yıllardır ihmal edilmiş hakları aldığını, sıranın dil sahasına geldiğini belirtmiştir. Bu bakımdan Türk diline karışmış olan yabancı sözlerin atılarak bunların yerine öz Türkçe sözcüklerin getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁴² Mehmet Asım’ın altıncı yazısı “*Dil Anketi*” başlığı ile gazete yer almıştır. Yazar, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin dil inkılabı yolundaki kılavuzluğunun çok önemli olduğunu ve dil anketi neticesinde dil kılavuzunun oluşacağını yazmıştır. Dilimizde zaten mevcut olan Türkçe kelimeler yerine Arapça ve Farsça kelimelerin çıkarılması gerektiğini öz Türkçe kelimelere bir an önce kavuşulması gerektiğini yazmıştır. Onun için dil anketinin neticesinin çok önemli olduğunu aktarmıştır.⁷⁴³ Yazarın sekizinci yazısı “*Dil Kurultayı Açıldı*” başlığı ile okuyucusuna ulaşmıştır. Yazar, heyecanla beklenen Türk dili kurultayının açıldığını ve Türk Dili mevzusu üzerinde şimdiye kadar bu büyüklükte, bu ehemmiyette bir toplantının hiçbir vakit olmadığını, Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım Paşa’nın da katıldığı yazmıştır. Türk dili kurultayının millî tarihimiz için unutulmaz bir hadise olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türk milletinin yeryüzündeki en eski millet olduğunu, Türk medeniyetinin en eski bir medeniyet olduğunu ve Türk dilinin de en eski dil olduğunu vurgulamıştır. Osmanlı döneminde Türk dilinin Arapça ve Acemce kelimeler ile karıştırılarak Osmanlıca denilen üçüncü ve karışık bir lisan haritası vücuda getirildiğini, artık milli ve bağımsız bir dil oluştuğunu aktarmıştır.⁷⁴⁴ Yazar dokuzuncu yazısını “*Dilde İnkılap Olamaz Mı?*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, milletin dilinin öylece başka bir kalıba konulamayacağını, dile birtakım yeni kelimeler girebileceği gibi bazı eski kelimelerin de dilden çıkartılabileceğini fakat birçok kelimeyi öyle birkaç veya beş on sene içerisinde zorla bir millete kabul ettirmenin imkânsız olduğunu yazmıştır.⁷⁴⁵ Yazarın onuncu ve son yazısı ise “*Bir Söz Kılavuzu İsteriz*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, yazılarının tamamının öz Türkçe ile yazılmasının şu an için çok zor olduğunu fakat haftada bir iki defa yazarların öz Türkçeyle yazı yazmalarının millî bir

⁷⁴¹ Mehmet Asım, “İkinci Türk Dili Kurultay”, *Vakit*, 19 Ağustos 1934, s. 1.

⁷⁴² Mehmet Asım, “Dili Kurultayına Hazırlık”, *Vakit*, 2 Ağustos 1934, s. 1.

⁷⁴³ Mehmet Asım, “Dil Anketi”, 19 Haziran 1933, *Vakit*, s. 1.

⁷⁴⁴ Mehmet Asım, “Dil Kurultayı Açıldı”, *Vakit*, 27 Eylül 1932, s. 1.

⁷⁴⁵ Mehmet Asım, “Dilde İnkılap Olamaz Mı?”, *Vakit*, 16 Teşrinievvel 1932, s. 1.

vazife olduğunu aktarmıştır. Bunun bir an önce yapılması için ise Türk yazarlara ve okurlara sözlük hazırlanması gerektiğini aktarmıştır. Dil cemiyetinin 2 senedir lügat yapmaya çalıştığını ama (A) harfini daha henüz bitiremediğini aktarmıştır. Bunun nedeninin ise dil işiyle uğraşanların henüz kendi aralarında birtakım görüş ve düşünce farklarının olduğunu aktarmıştır.⁷⁴⁶

Vakit gazetesinde konu ile ilgili yazısı bulunan son yazar ise Yakup Kadri Bey'dir. Yazar "Öz Türkçe Davası 1" başlıklı köşe yazısında Türk inkılâbı bir bütün olduğunu fakat bu bütünlüğün küçük ve ayrı parçalardan oluşmadığını, bu inkılapların tarihi zaruretler sonucunda ortaya çıktığını yazmıştır. Milli hâkimiyetin ilanı, hilafetin, saltanatın, medresenin kaldırılması, harf değişimi, tarih terbiyesi, millileştirilme ve son olarak Türkçe hareketi dolayısıyla tüm inkılapların birden aynı ana dava için yapıldığını aktarmıştır. Arap harfleri silinip süpürüldükten sonra dil hareketini sadece dilde sadeleşme olarak görmenin yanlış olduğunu, millî istiklal tarihinin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini yazmıştır. Yazar, milli dilin yabancı kelime almasını kapitülasyonlara benzetirken Öz Türkçe hareketinin Osmanlıca'yı Türk diline çevirme hareketi olmayıp Osmanlıcadan kayıtsız şartsız ayrılma hareketi olduğunu belirtmiştir. Kısacası dil inkılabı sadece lügat ve gramer işi olmayıp bu inkılabın kültür meselesi olduğunu yazarak sözlerine son vermiştir.⁷⁴⁷ Yazarın bu gazetede ikinci yazısı "Öz Türkçe Davası 2" başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Dil hareketinin bir kültür hareketi olduğunu tekrarlayan yazar Tanzimat devrinde yapılan hatalara düşülmemesi gerektiğini kelimelerin bir an önce Türkçeleşmesi gerektiğini yazmıştır. Dil encümenliğinin ilk başlardaki yanlışının Türkçeden Türkçeye bir sözlük yapmak yerine Fransızcadan Türkçeye bir sözlük yapmak istemesinden kaynaklandığını aktarmıştır. Dil inkılabının başarılı olup kendi sınırlarını aşması için Osmanlıcadan tamamen kurtulması gerektiğini aktarmıştır.⁷⁴⁸

Araştırmamızın diğer bir gazetesi olan *Cumhuriyet* gazetesinde dil meselesi ile ilgili Yunus Nadi ve Ağaoğlu Ahmet Bey'in yazıları bulunmaktadır. Yunus Nadi, gazetede ilk yazısını "Türk Dilini Arılaştırma Yolunda" başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, inkılap

⁷⁴⁶ Mehmet Asım, "Bir Söz Kılavuzu İsteriz", *Vakit*, 8 Mart 1933, s. 1.

⁷⁴⁷ Yakup Kadri, "Öz Türkçe Davası 1", *Vakit*, 16 Mart 1933, s. 1.

⁷⁴⁸ Yakup Kadri, "Öz Türkçe Davası 2", *Vakit*, 22 Mart 1933, s. 1.

işlerinde uysallık yapılamayacağını, eğer yapılırsa bunun adının sadece düzeltme olacağını yazarak yazısına başlamıştır. Türk dilinin yabancı sözlerden kurtularak kendi öz dili oluşması için birtakım çalışmalar yapıldığını ve Türk dilinin kendi arı kaynağına ulaşmasının bir bilim işi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Atatürk'ün önderliğinde bu yaşanan sürecin sonuna geldiğini Türk'ün öz dilinde kendi benliğini bulacağını aktarmıştır. Atatürk'ün devrimlerinin asıl amacının da Türk milletinin kendi benliğine ulaşması için yapıldığını aktarmıştır.⁷⁴⁹ Yazar ikinci yazısını “*Dil Devrimi Yoluna Girdi Mi Yürüyüp Gidiyor Mu?*” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, başlıkta sorduğu soruya cevap ararken sorusunun cevabını hem evet hem de hayır olarak cevaplamıştır. İlk olarak neden hayır dediğini açıklayan yazar, Türk dilinin henüz uluslaşamadığını sadece şimdilik gazetelerin bu yoldaki deneme yazıları yazdığını, Dil Kurumunun çalışmalarından henüz ortaya bir şey çıkaramadığını aktarmıştır. Yazar evet cevabında ise Türk dilini düzeltmek için yoğun bir çalışma yapıldığını ve Dil Kurumunun çalışmaları henüz ortaya çıkmamasının nedeni ise işteki tutumun sağlamlığından ileri geldiğini yazmıştır. Çünkü iş sanılabileceğinden daha zor ve büyük olduğuna değinmiştir. Dil üzerine sağlam ve temiz çalışılması gerektiğini ve Türk dilinin düzeltmek gerektiğini, ulusta budunun dili, herkesin dili olduğunu aktarmıştır.⁷⁵⁰ Yazar, üçüncü yazısını “Türk Dili Türkçeye Doğru” başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, Gazi'nin inkılâplarının hepsinin bir bütün olarak değerlendirmesi gerektiğini ve Türk alfabesiyle Türk dilini alanında yapılan çalışmalar oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Türkçeyi Arabi, Farisi kelimelerden kurtararak Türk dilini bağımsız hale getirmenin oldukça zor olduğunu yazmıştır. Türkçe kelimelerin yeni alfabemize pekâlâ uyduğu hâlde, yabancı kelimelerin ve hele bu kelimelerin mensup olduğu yabancı kaidelerin bu alfabeğe asla uymadığını belirtmiştir. Gazi'nin inkılâplarının derin maksat ve manaları ancak millî bir varlıkta hayata geçebileceğine değinmiştir. Hukukta böyle, kültürde böyledir, dil inkılâbı bunların hepsinin başına bir taç oluyor diyerek daha düne kadar bir Türkçe kelime kitabının olmadığını ve Türk dilinin kendi kelimeleri yokmuş gibi Türkçe-Osmanlıca lügatlerin hep Arapça ve Farsça kelimelerin manalarını vermekte olduğunu aktarmıştır. Bu durumun millî irfan namına çok acı bir hakikat olduğunu dile getirmiştir. Kültürsüz bir milletin hayat hakkının

⁷⁴⁹ Yunus Nadi, “Türk Dilini Arılaştırma Yolunda”, *Cumhuriyet*, 20 İkincikanun 1935, s. 1.

⁷⁵⁰ Yunus Nadi, “Dil Devrimi Yoluna Girdi Mi Yürüyüp Gidiyor Mu?”, *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1935, s. 1.

olmadığını yazan yazar Türk diliyle birlikte Türk milletinin kendi kültürüne ulaşacağını yazmıştır.⁷⁵¹ Yazarın dördüncü yazısı “*Niçin Dilimizi Düzeltmeğe Çalışıyoruz?*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, Türklerin Ön Asya Türkleri ile bile anlaşamadığını bunun nedeninin ise Türk diline Arap ve Acem dillerinin yoğun bir şekilde girmesinden kaynaklandığını yazmıştır.⁷⁵² Yazarın beşinci yazısı ise “Türk Vatanında Türk Dili” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, Türk vatandaşı olmak hakkını haiz bulunanların Türkçe konuşmaları gerektiğine dair bir tartışma olduğunu yazmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun tasfiyesinde Türklerin kendi vatanında oturan, kendi vatandaşlarının arkadan vurmak isteyen ihanetlerine maruz kaldığını, bundan dolayı Türk’e ancak Türk’ün yâr olabileceği belirtmiştir. Bütün vatandaşların Türk vatani ve Türkiye milliyetçiliği camiasında birleşmeleri için vatandaşların Türk kültürünü ve Türk dilini en iyi şekilde öğrenmeleri gerektiğini ve Türklerde artık milliyetçiliğin uyandığını, artık kaybedilecek bir vaktin olmadığını yazmıştır.⁷⁵³ *Cumhuriyet* gazetesindeki son yazımız ise Ağaoğlu Ahmed’dir.⁷⁵⁴ Yazar, “*Dil Meselesi*” başlıklı yazısında dil devrimi ile Türk ulusunun öz benliğine kavuşacağını ve dilin ulus demek olduğunu belirtmiştir. Türk dilinin çok canlı, çok geniş, zengin ve elastiki bir yapıya sahip olduğunu ve tükenmez hazinelerinin açılması gerektiğini herkesin kendi başına dil ve gramer uydurmasının dili

⁷⁵¹ Yunus Nadi, “Türk Dili Türkçeye Doğru”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1933, s. 1.

⁷⁵² Yunus Nadi, “Niçin Dilimizi Düzeltmeğe Çalışıyoruz?”, *Cumhuriyet*, 3 Mart 1933, s. 1.

⁷⁵³ Yunus Nadi, “Türk Vatanında Türk Dili”, *Cumhuriyet*, 17 Kânunuevvel 1933, s. 1.

⁷⁵⁴ Ahmet Ağaoğlu, 1869’da Karabağ, Şuşa şehrinde doğdu. İlk ve Ortaokulu Şuşa Rus Okulunda, lise öğrenimini Tiflis’te bitirdi. Bu arada Arapça, Farsça ve Rusça öğrendi. 1887’de Paris’e giderek Hukuk ve College de France’da tarih ve filoloji öğrenimi yaptı. 1888’de St. Petersburg’da Politeknik Enstitüsüne (Mühendis Okulu) girdi. Burada bir buçuk yıl okuduktan sonra sağlık nedeniyle öğrenimini tamamlayamadı. 1893’te Paris Hukuk Fakültesini ve College de France’ı bitirdi. Paris’te bulunduğu sırada La Nouvelle Revue ve Revue Bleu gibi dergilerde Doğuya ilişkin yazılar yazdı. Paris’te öğrenimini tamamladıktan sonra 1894’te Kafkasya’ya döndü. Bakü Sultanilerinde Fransızca ve Edebiyat öğretmenliği yaptı. Bir yandan da “*Millî Uyanış*” hareketleri çalışmalarına katıldı. 1905’te Petersburg’da toplanan kongreye Kafkas Delegesi olarak katıldı. Bir arkadaşıyla “*Hayat*” adlı gazeteyi çıkardı. Çarlık yönetiminin baskılarının artması üzerine 1909’da İstanbul’a göç etti. İstanbul’da Maarif Müfettişliği ve Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğüne getirildi. İttihat ve Terakki Fırkasına girip memuriyeti bıraktı. Bir süre 1908’de “*Türk Derneği*” ve 1912’de “*Türk Ocağı*” derneklerinin kurucuları arasında yer aldı. 1915’te Meclis-i Mebusan’a Afyon’dan mebus seçildi. 1921’de Ankara’ya döndü. Millî Hükümetçe TBMM’nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 22 Temmuz 1923’te yapılan seçimde 158 oy alarak Kars’tan milletvekili seçildi. Bu arada *Hâkimiyeti Milliye*’nin başyazarlığını yaptı. 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. Partinin kapanmasından sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Tarihi Profesörlüğüne getirildi. Aynı yıl üniversite reformunda kadro dışı bırakılınca emekliye ayrıldı. 19 Mayıs 1939’da İstanbul’da öldü. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 143.

özüne yaklaştırmayacağı gibi dilin boğulmasına neden olacağını aktarmıştır. Yıllardır Türk dilinin iyi bir şekilde ne yazık ki araştırılmadığını Dil Kurumu'nun bu işi üstlendiğini yazmıştır. Yazar, dil inkılabını Kurtuluş Savaşı'nın en mühim ve yaratıcı hamlesi olduğunu ve çok ihtiyatlı ilerlemesi gerektiğini belirterek yazısını bitirmiştir.⁷⁵⁵

3.5.3. Türk Milli Basınında III. Türk Dil Kurultayı ve Güneş-Dil Teorisi

Türkiye’de, 1930 yıllarda dil üzerine çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Harf İnkılabı ile başlayan süreçte en çok tartışılan konulardan bir tanesi de Türk dilinin sadeleştirilmesi için Türkçeden Arapça ve Farsça kelimelerin atılması olmuştur. Dil, ulus kimliğinin inşasında önemli bir yer tutmuştur. İşte böyle bir atmosferde Güneş-Dil Teorisi ortaya çıkmıştır. Tam anlamıyla III. Türk Dil Kurultayı’nda hayata geçecek olan Güneş-Dil Teorisi Türk millî basınında da yoğun olarak işlenmiştir.

Ulus gazetesi, “*Üçüncü Dil Kurultayının Hazırlıkları Bitti*” başlıklı haberinde kurultaya katılacak olan bilginlerin tezlerinin Kurultay’a verildiğini ve Ankara Halkevi’nin Kurultay dolayısıyla zengin bir program hazırladığını yazmıştır.⁷⁵⁶ Gazete, “*Atatürk Yabancı Dil Âlimlerini Kabul Buyurdular*” başlıklı haberinde III. Dil Kurultayı şerefine Türk Tarih Kurumu Başkanı Afet Hanım ve Büyük Şef Atatürk’ün katıldığını ve Kurultay’da dil üzerine konuşmalar yapıldığını ilk sayfadan yazmıştır. Ayrıca gazete III. Dil Kurultayı’na katılacakların listesini yayınlamıştır. Gazete, “*Dil Kurultayı Açılırken*” başlıklı haberinde Türk dili üzerine yapılan çalışmalarının neticesinin sevindirici olduğunu ve “*Güneş – Dil*” başlığı altında Türkçe’nin Hind Avrupaî ve Hami-Sami lisanlarından ayrı bir dil olmadığını, aksine bu dillerin ana kaynağı olduğunu, bundan dolayı III. Dil Kurultayı’nın başlıca mihverinin Güneş-Dil Teorisi olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Türk dilinde kullanılan ve yabancı sanılan kelimelere gelince; bunlardan Türk dillinin muhtaç olduğu kelimelerin kamusa alınarak bu kelimelerinin Türkçe olduğunu ve Türk dilinden geldiğinin ispat edileceğini ayrıca Arap, Fars, Grek, Latin ve ilahire denilen dillerin ana Türk dilinin birer lehçesi hükmünde olduğuna dair çalışmalar yapılacağını yazmıştır.⁷⁵⁷ Gazete “*Dil Kurultayları*” başlıklı haberinde I. Kurultay’ın

⁷⁵⁵ Ağaoğlu Ahmet, “Dil Meselesi”, *Cumhuriyet*, 27 İkincikânun 1935, s. 3.

⁷⁵⁶ “Üçüncü Dil Kurultayının Hazırlıkları Bitti”, *Ulus*, 22 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁵⁷ “Dil Kurultayı Açılırken”, *Ulus*, 23 Ağustos 1936, s. 1.

Türk dili için büyük bir hamle olduğunu ve Türk dilinin Sümer ve Alp dilleri ile olan münasebetinin incelendiğini ve 26 Eylül tarihinin Dil Bayramı olarak kabul edildiğini, II. Dil Kurultayı'nda Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerinin, dil inkılabının mana ve hedeflerinin açıklandığını, III. Dil Kurultayı'nda ise müzakerelerin Güneş-Dil Teorisi üzerinde yoğunlaşacağını belirtmiştir.⁷⁵⁸ Gazete, “*Üçüncü Dil Kurultayı Büyük Önderin Huzuru ve Kültür Bakanımızın Bir Nutku ile Dün Dolmabahçe’de Açıldı*” başlıklı haberinde kurultayın açılışını ilk sayfasına taşımıştır.⁷⁵⁹ Gazete bir gün sonraki haberinde ise “*Üçüncü Dil Kurultayı...*” başlıklı haberinde Necmi Dilmen’in Güneş-Dil Teorisi hakkındaki tezini sunduğunu duyurmuştur. Gazete “*Dil Kurultayı Dün Kapandı*” başlıklı haberinde; Kültür Bakanı’nın, Güneş-Dil Teorisine dayanarak yaptığı konuşmasıyla kapandığını ve Dil Kurultayı’nın üç senede bir toplanacağını belirtmiştir.⁷⁶⁰ *Son Posta* gazetesi de “*Türk Dili, Dillerin Ana Kaynağıdır*” başlıklı haberinde Kurultay’da Güneş-Dil Teorisinin anlatıldığını haber edinmiştir.⁷⁶¹ *Akşam* gazetesi “*Kurultay’da Dün İbrahim Necmi Dilmen Tezini İzah Etti*” başlıklı haberinde III. Dil Kurultayı’nda Dilmen’in Güneş-Dil Teorisinin ana hatlarını çizdiğini yazmıştır.⁷⁶² *Cumhuriyet* gazetesinde Dil Kurultayı’nda Güneş-Dil Teorisi’nin izahının yapıldığını Ata kelimesinin Türklük kadar eski olduğunu duyurmuştur.⁷⁶³ Son olarak *Kurun* gazetesi, Atatürk’ün huzurunda III. Dil Kurultayı’nın açıldığını okuruna duyurmuştur.⁷⁶⁴

3.5.4. Köşe Yazarlarının III. Türk Dil Kurultayı ve Güneş-Dil Teorisi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Bu bölümde *Ulus*, *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Kurun* ve *Tan* gazetelerindeki köşe yazılarının yazılarına ulaşılmıştır. *Ulus* gazetesinde Necipali Küçükka, Falih Rıfkı Atay ve Behçet Kemal Çağlar, *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadak, *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi, *Kurun* gazetesinde Asım Us ve *Tan* gazetesinde Ahmet Emin Yalman’ın köşe yazıları tarafımızca tespit edilmiştir.

⁷⁵⁸ “Dil Kurultayı”, *Ulus*, 24 Ağustos 1936, s. 5.

⁷⁵⁹ *Ulus*, 25 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶⁰ “Dil Kurultayı Dün Kapandı”, *Ulus*, 1 Eylül 1936, s. 1.

⁷⁶¹ “Türk Dili, Dillerin Ana Kaynağıdır”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶² “Kurultay’da dün İbrahim Necmi Dilmen Tezini İzah Etti”, *Akşam*, 26 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶³ *Cumhuriyet*, 26 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶⁴ *Kurun*, 25 Ağustos 1936, s. 1.

Ulus gazetesinde, Necibali Küçüka, “*Üçüncü Dil Kurultayı*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, dilin bir milletin kimliğini oluşturduğunu ve devamlı değişim halinde olduğunu yazmıştır. Ayrıca bir dilin başka dillerden yardım alabileceğini ancak yıllardır Türkçeye giren dillerin Türk dilinin kaidelerini, yapısını bozarak girdiğini vurgulamıştır. İnkılap Türkiye’inde Türk dilinin bir taraftan sadeleştiği diğer taraftan da muhtelif yönden araştırıldığını aktarmıştır. Güneş – Dil Teorisi’ne değinen yazar, bu sayede şimdiye kadar izah edilemeyen birçok şeyin izah edileceğini yazmıştır. Bu bağlamda Türk dilinin bütün dillerin anası olan büyük dillerinden biri olduğu fikrinin zemin bulduğunu dile getirmiştir. Bu sayede Türk dilinin tarihsel hakikatinin ortaya çıkacağını ve yabancı dillerin etkisinden kurtulacağını vurgulamıştır.⁷⁶⁵ Falih Rıfkı Atay, “*Dil Kurultayı*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, III. Dil Kurultayı’nın Dolmabahçe Sarayı’nda toplanacağını ve dil davasının iki bakımdan araştırılması gerektiğini yazmıştır. Bunlardan birinin Türk dilinin tarihi bakımdan araştırılması, ikincisinin ise Türk dilinin garp medeniyeti âleminde ileri bir ilim ve sanat dili olarak ispat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türk tarihi gibi Türk dilinin de uzun müddet ihmal edildiğini, özellikle medrese eğitimi ile Türk dilinin halk dilinden uzaklaştığını, bundan kurtarmak için Türk dilinden yabancı kelimelerin atılığını yazmıştır. Yazar yabancı kelime atmamanın çok ileri gittiğini, en basit kelimelerin bile atılmasının dilin bir kekeleme çıkmazına girdiğini, bu sebeple dil çalışmalarının Atatürk rehberliğinde ilmileşmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe asıllı olduğunu bulmak ve onları Türk kelimeleri olarak kabul etmek gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmaların ise Güneş-Dil Teorisinin vücut bulmasıyla hayata geçeceğini yazmıştır. Birkaç yıl içinde Türklerin mükemmel bir lügatinin ve kamusunun olacağına değinmiştir.⁷⁶⁶ Behçet Kemal Çağlar⁷⁶⁷, “*Üçüncü Dil Kurultayı*” başlıklı yazısında, Türk

⁷⁶⁵ Necibali Küçüka, “*Üçüncü Dil Kurultayı*”, *Ulus*, 22 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶⁶ Falih Rıfkı Atay, “*Dil Kurultayı*”, *Ulus*, 24 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁶⁷ Behçet Kemal Çağlar, 1908 yılında Erzincan’ın Tepecik köyünde doğdu. Babası Halkalı Ziraat Mektebi mezunu Kayserili Şaban Hami, annesi Kolağası Ahmet Ağa’nın köylü kızı Zeliha Naciye Hanım’dır. Bir buçuk yaşında memleketi Kayseri’ye gitti. İlk ve orta öğrenimini babasının görevi dolayısıyla Bolu, Konya, Kayseri, Kudüs, Ankara, İzmir ve Kayseri’de yaptı. Orta öğrenimini Kayseri Lisesi’nde tamamladı. Zonguldak Yüksek Maden Mühendis Mektebi’nden 1929’da mezun oldu. Fransa madenlerine staja gönderildi. 1930-1931 yılları arasında İktisat Vekâleti’ne bağlı olarak Maden Mühendisliği yaptı. 1932-1933 yıllarında Türk Dil Kurumu Sekreterliği görevinde bulundu. İngiliz sözlü halk edebiyatının yazılı aydın edebiyatına dönüşü ve etkisi aşamalarını incelemek için 1934-1936 arasında Londra’da kurslara devam etti. Yurda dönüşünde

milletinin Atatürk önderliğinde kültürünü, bilgisini, tarihini ve kendi dilini bulduğunu vurgulamıştır. Yazar, dil devriminin geçirdiği her safhanın faydalı birer deneme olduğunu ve millet gözünde birer imtihan olduğunu yazmıştır. Ayrıca yeryüzünde ilk defa bir milletin, kendi ana dilini halkına yaklaştırdığını ve bu dilin bütün milletlerin anası olduğunu ispat etmek üzere olduğunu aktarmıştır.⁷⁶⁸

Akşam gazetesinden Necmeddin Sadak, “Üçüncü Dil Kurultayı Dün Açıldı” başlıklı köşe yazısında, Atatürk’ün Türk kültürüne sarsılmaz bir temel atmak için dil meselesine çok önem verdiğini yazmıştır. Ayrıca lisan tarihinde Türk dilinin ihmal edilemeyecek kadar önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu bakımdan Türk dili çalışmalarının geçmişteki tehlikeli ve kısır uygulamalardan kurtulacağını yazmıştır. Özellikle Türk milletinin asırlardır kullandığı kelimelerin çıkarılmasının Güneş-Dil Teorisi ile iptal olduğunu, bundan dolayı bu kurultayın dil tarihinde önemli bir yeri olduğunu yazmıştır.⁷⁶⁹

Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi, “Dilimiz İçin Tesise Sıra Gelmiş: Enstitü ve Akademi” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, III. Dil Kurultayı’nın Dolmabahçe sarayında açılacağını, Öz Türkçe gayretinin biraz çabuk ve sıkıcı olduğunu vurgularken bu kurultayda, Türk dilinin bütün milletlerin dilleri ile rabitası üzerinde alakalı olduğunu gösteren hakikatin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bunun ise fikriyat meydanında büyük bir zafer olduğunu yazmıştır. Dil üzerine yapılan çalışmaların; ilk önce Türk dilini millî bir mahiyette sadeleştirmek için mücadele ettiğini şimdi ise Türk dilinin, diğer medenî diller arasındaki ilişkisinin araştırılacağına değinmiştir.⁷⁷⁰ Yazarın gazetede ki ikinci

Halkevleri Müfettişliği’ne atandı. 1943 ve 1946 yıllarında iki dönem CHP Erzincan Milletvekili olarak Meclis’te bulundu. 24 Ocak 1949 tarihinde milletvekilliğinden istifa etti. Milletvekilliğinden istifa ettikten sonra Robert Kolej’de öğretmenliğe başladı. Şadırvan adlı sanat dergisini çıkardı (1 Nisan-25 Kasım 1949). 1960 askerî darbesinden sonra Kurucu Meclis üyesi olarak tekrar Meclis’e döndü. Hayat, Muhit, Varlık, Yedigün, Ülkü, Yücel, İnkılâpçı Gençlik, Millet, Doğu, Şadırvan, Türk Dili dergilerinde şiirleri yayınlandı. 10. Yıl Marşı’nı yazdı. Bazı eserlerini Ankaralı Şık Ömer takma adı ile yayınladı. İngilizce ve Fransızca bilen Çağlar, 24 Ekim 1969 tarihinde vefat etti. Cenazesi 27 Ekim Pazartesi günü Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi. Bkz., Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – VIII. Dönem (1946-1950) III. Cilt*, TBMM Yayınları, Ankara, 2012, s.389.

⁷⁶⁸ Behçet Kemal Çağlar, “Üçüncü Dil Kurultayı”, *Ulus*, 26 Ağustos 1936, s. 2.

⁷⁶⁹ Necmeddin Sadak, “Üçüncü Dil Kurultayı Dün Açıldı”, *Akşam*, 26 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁷⁰ Yunus Nadi, “Dilimiz İçin Tesise Sıra Gelmiş: Enstitü ve Akademi”, *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1936, s. 1.

yazısı “*Üçüncü Dil Kurultayı Açılırken*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, bilhassa Güneş-Dil Teorisinin III. Dil Kurultayı’nda şamil olacağını, Türk dilinin geçmişinin diğer dillere nazaran çok öncelere dayandığını vurgulamıştır. Yazar, Türk milletinin modern bir hayatta varlığını devam ettirebilmesi için birtakım silsileleri yerine getirdiğini yazmıştır. Bunları; Cumhuriyeti ilan etmek, hilafeti kaldırmak, medreseleri kapatmak, kapitülasyonları ve şer-i mahkemeleri yok etmek, Türk kadına haklar vermek, tekkelere son vermek, yeni Türk alfabesini kabul etmek ve Türk dili sayesinde milletin manevi birliği sağlamak olarak sıralamıştır. Yazar, imparatorluğunun en büyük kusurunu ise dilde dahi halktan ayrılmak olduğunu belirtmiştir. Türk dilinde şimdiye kadar yabancı sanılan birçok kelimenin Türkçe olduğunun ispatlandığını vurgulamıştır. Türk dilini bu kaynağa ise Güneş-Dil Teorisinin götüreceğini yazmıştır.⁷⁷¹ Yazarın üçüncü yazısı ise “*Kurultayın Açılışı*” başlığı ile gazetede yer almıştır. Yazar, III. Dil Kurultayı’nın Dolmabahçe sarayında münevver bir kitlenin katılımı ile açıldığını, Devlet Erkânı’nın katılımı ile İstiklal Marşı’nın okunduğunu yazmıştır. Türk buluşu olan Güneş-Dil teorisinin önemli olduğunu dile getirmiştir.⁷⁷²

Kurun gazetesinde Asım Us, “*Dil İnkılabının İnkişafı*”, başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, I. Dil Kurultayı’nın öz Türkçenin hudutlarını çizdiğini ve Türkçenin içine karışan yabancı kelimeleri çıkarmak için mücadele ettiğini ancak bu durumda Türk milletinin medeni ihtiyaçlarını ifade etmenin imkânsız olduğunu anlaşıldığını vurgulamıştır. Bu süreçten sonra Türk dilinin kaynaklarının araştırıldığını ortaya ise Güneş-Dil Teorisi’nin çıktığını yazmıştır. Bu teori sayesinde öz Türk dilinin hududunun sanıldığı kadar dar olmadığını hatta Arapça, Farsça, Yunanca ve Latince denilen kelimelerin öz Türkçeden geldiğini vurgulamıştır. Güneş-Dil Teorisi ile Türk medeniyetinin en eski medeniyet, Türk dilinde en eski medeni dil olduğunun ispatlandığını belirtmiştir.⁷⁷³ Gazetede Asım Us’un ikinci yazısı “*Kurultay Açılırken*” başlığı ile yer verilmiştir. Yazar, Türk milleti namına başlamış olan dil savaşının muvaffakiyetle devam ettiğini, Türk milletinin gerçekleştirdiği ilk kurultayın bu sürecin bir hazırlık aşaması olduğunu yazmıştır. III. Dil Kurultayı’nın Güneş-Dil Teorisi ile bütün

⁷⁷¹ Yunus Nadi, “Üçüncü Dil Kurultayı Açılırken”, *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁷² Yunus Nadi, “Kurultayın Açılışı”, *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁷³ Asım Us, “Dil İnkılabının İnkişafı”, *Kurun*, 23 Ağustos 1936, s. 1.

zorlukları aşacağını vurgulamıştır. Ayrıca; bize yabancı olan kelimeleri millî dil hududundan dışarıya atmak gayretinin yanlış olduğunu çünkü birçok kelimenin atasının Türkçe olduğuna, sadece nüans farkının olduğuna değinmiştir.⁷⁷⁴ Us'un gazetedeki üçüncü yazısı "*Verimli Çalışma*" başlığı ile okuru ile buluşmuştur. Yazar, geçmiş yıllarda gerçekleşen dil kurultaylarının neticelerinin ortaya çıktığını, Türk'ün dünya medeniyetinde önemli bir noktada olduğunu vurgulamıştır.⁷⁷⁵

Tan gazetesi Ahmet Emin Yalman, ilk yazısını "*Dil Hakkında Tezimiz*" başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, III. Dil Kurultayı'nın Türklük âlemi ve bütün dünyanın gözü önüne çok önemli bir tez ortaya koyduğunu, lisanlar için müşterek diye tespit edilen ana köklerin Türk diline ait olduğunu yazarken ilk başta bunu kabul etmeyenlerin de olacağını aktarmıştır. Atatürk'ün çalışmalarının sonucunda Güneş-Dil Teorisi ile bunun ispatlanacağını; Arapça, Acemce, Fransızca diye Türkçeye yerleşmiş olan kelimelerin ilk aslının Türkçe olduğunun çalışmalar neticesinde ortaya çıkacağını belirtmiştir.⁷⁷⁶ Yazarın gazetedeki ikinci yazısı "*Dilimizdeki İnkışaf*" başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yalman, Türk dilinin sadelik ve canlılık derecesine ulaşmaya uzak olduğunu, dilin her şeyden önce bir anlaşma vasıtası olduğunu yazmıştır. Hatta Türk dilinin geçmişte sadeleştirmek adına bir saniye unutulmuş insanların başka bir dil gibi konuşmaya çalıştığını hatta Türk milletinin bir ara dilsiz kaldığını yazmıştır. Bunu hemen gören Türk inkılap hareketi sayesinde Güneş-Dil Teorisinin ortaya çıktığını vurgulamıştır.⁷⁷⁷ Ahmet Emin Yalman, gazetede yer alan "*Bugünkü Kurultay*" başlıklı yazısında, III. Dil Kurultayı ile ilgili görüşlerini yazmıştır. Yazar, yirmi beş sene önce Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan toplantılarla şimdi toplantıların birbirinden çok uzak olduğunu artık Türkiye'de ilim üzerine çalışmalar yapıldığını yazmıştır. III. Dil Kurultayı'ndaki sesin, Türk dilinin çok eski bir dil olduğuna dair kanıtları vurgularken aynı zamanda Türk milletinin tarihteki hakiki yerini anlamak için önemli olduğunu belirtmiştir. Özellikle ecnebi tarihçilerin Türklüğü yıkıcı bir unsur olarak ifade ettiğini aslında Türklerin güneşin doğuşu kadar eski bir medeniyet kurucu olduğunu aktarmıştır. Yalman Neolitik medeniyetin Asya'dan geldiğini, Sümerlerin Türk olduğunu hatta Fırat vadisindeki en eski medeniyetin Türkler

⁷⁷⁴ Asım Us, "Kurultay Açılırken", *Kurun*, 24 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁷⁵ Asım Us, "Verimli Çalışma", *Kurun*, 26 Ağustos 1936, s. 1.

⁷⁷⁶ Ahmet Emin Yalman, "Dil Hakkında Tezimiz", *Tan*, 21 Ağustos 1936, s.1.

⁷⁷⁷ Ahmet Emin Yalman, "Dilimizde İnkışaf", *Tan*, 22 Ağustos 1936, s.1.

tarafından kurulduğunu vurgulayan kitaplar olduğunu yazmıştır. Atatürk'ün çalışmaları neticesinde Türk milletinin ve Türk dilinin tarihteki hakiki yerinin anlaşılacağını yazarak yazısını noktalamıştır.⁷⁷⁸

⁷⁷⁸ Ahmet Emin Yalman, "Bugünkü Kurultay", *Tan*, 24 Ağustos 1936, s.1.

3.6. TÜRK MİLLİ BASININDA DARÜLFÜNUN'UN KAPATILMASI MESELESİ

3.6.1. Darülfünun'un Kuruluşu

Gelişen dünyada, saygın bir yer edinebilmek için eğitim seviyesinin niteliğinin üst düzeyde olması bir zorunluluktur. Türkiye Cumhuriyeti'nin de Türk milletinin eğitim seviyesini artırmak ve milli bir eğitim sistemi oluşturmak için mücadele ettiği görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa bağımsızlık savaşının yürütüldüğü en zor dönemlerde dahi Maarif Kongresini toplaması, Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletinin eğitimine hayati derecede önem verdiğini göstermektedir. Bu dönemde özellikle maarif sisteminde gerçekleşen inkılaplar iki temel eksen üzerinde oluşmuştur. Bunlardan ilki milliyetçilik ikincisi ise medeniyetçiliktir. Türkiye'de 1930'lu yıllarda yükseköğretiminin görevleri, amaçları ve nasıl olması gerektiği tartışılan konuların arasındadır. Bu bağlamda yükseköğretimde hedeflenen, Türk gençliğinin milli şuura sahip, bilgi üreten, çağın şart ve koşullarına karşı donanımlı nesiller yetiştirmek olmuştur. Bu bakımdan İstanbul Darülfünun'un reformu gündeme gelmiştir.⁷⁷⁹ İstanbul'daki Darülfünun kuruluş süreci on dokuzuncu asrın ortaları olarak kabul edilebilir. Özellikle bu dönemde Osmanlı Devleti'nde bilimde batıya yöneliş ve eğitim alanında gelişmeler görülmektedir. Eğitim alanındaki bu yenilik ve değişim Tanzimat döneminde yeni bir müessesenin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu kuruma "Fen Evi" anlamına gelen Darülfünun denilmiştir.⁷⁸⁰ Darülfünun, başlangıçta Padişah'a bağlı ve ilim öğrenmek isteyen herkese açık bir şekilde çalışmıştır.⁷⁸¹ Darülfünun bu şekildeki faaliyeti 1865 tarihinde çıkan yangına kadar devam etmiştir. 1870'de Darülfünun-u Osmaniye adıyla varlığına devam eden Darülfünun, kısa bir süre faaliyet gösterdikten sonra tekrar kapatılmıştır. 1874'te Darülfünun-u Sultani adıyla açılırken 1882 yılında Osmanlı-Rus savaşında ekonominin kötü gidişinden dolayı tekrar kapatılmıştır. II. Abdülhamit döneminde tekrar açılan Darülfünun 1933 yılına kadar kesintisiz olarak varlığını

⁷⁷⁹ Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1984, Sayı 1, s. 3-96.

⁷⁸⁰ Ekmeleddin İhsanoğlu, "Darülfünun Tarihçesine Giriş", *Belleken*, 1990, Sayı 54, s. 669-738.

⁷⁸¹ Taner Timur, *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 83.

sürdürmüştür. Bu süreçte adı ise Darülfünun-u Şahane olmuştur.⁷⁸² Cumhuriyet döneminde Darülfünun'la yakından ilgilenildiği görülmektedir. Bu bakımdan 1924 yılında Darülfünun Talimatnamesiyle Darülfünun'a tüzel kişilik kazandırılmıştır. İlgili talimatname ile müderrisler hakkında da önemli düzenlemeler yapılmıştır.⁷⁸³ Başlangıçta hükümet tarafından bilimsel çalışma seviyesini artırmak için Darülfünun hakkında birtakım girişimlerde bulunulduğu görülmektedir.⁷⁸⁴ Bu süreç Türk basını tarafından yakından takip edilmiştir. Maarif Vekâleti'nin, Darülfünun'un Avrupa tarzı eğitim kriterlerine uyum sağlayabilmesi ve Cumhuriyet rejimini destekleyen bir üniversite haline gelmesi için girişimler yaptığı basına yansımıştır.⁷⁸⁵ Atatürk konuşmalarında, Türk milletinin kendisini çember içine alıp dünyadan kopuk bir halde yaşayamayacağını belirtirken ileri ve uygar bir ulus olmak için bilim ve teknikten ödün vermemesi gerektiğini de dile getirmiştir. Bunun için de bilim ve teknikte bir sınırlama ve koşul olmadığını belirterek konunun ciddiyetine değinmiştir.⁷⁸⁶ Bu dönemde sosyal ve kültürel hayatın yanı sıra birçok alanda reformlar yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin, 10 Mayıs 1931 yılında gerçekleştirdiği üçüncü kongresinde Milli Talim ve Terbiye başlığının içinde Darülfünun ve Yüksek Mektepler konusuna yer vermiştir. Bu kongrede Darülfünun'un ıslah edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁷⁸⁷ 1933 yılında gerçekleşen üniversite reformu, eğitim alanında gerçekleşen inkılaplardan biridir.⁷⁸⁸ Mustafa Kemal Paşa, 1933 yılında gerçekleşen "Üniversite Reformu"nu yakından takip etmiş ve Malche Raporu üzerinde el yazısıyla notlar alarak reforma katkılar sağlamıştır. Prof. Dr. Malche, 31 Mayıs 1933'de "İstanbul Darülfünunu Hakkındaki Rapor"unu bitirerek ilgililere sunmuştur. Prof. Dr. Malche, İstanbul Darülfünun'unun, millî kültüre ve modern ilime

⁷⁸² Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, MEB Yayınları, İstanbul, 1991, s. 81.

⁷⁸³ Ernst E., Hirsch, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1998, s. 222.

⁷⁸⁴ Yunus KOBAL, *Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994, s. 40.

⁷⁸⁵ Abdurrahman Çaycı, *Atatürk ve Kültür Alanında Çağdaşlaşma*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992, s. 822.

⁷⁸⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989, s. 46.

⁷⁸⁷ *CHF Nizamnamesi ve Programı*, T.B.M.M Matbaası, Ankara, 1931, s. 36.

⁷⁸⁸ Ali Rıza Erdem, *Atatürk'ün bilime verdiği önem: Bilimi ve Bilimsel Düşünceyi Hayatta Rehber Edinmesi*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Denizli, 2014, s. 377.

ulaşması için rapor hazırladığını, Darülfünun meselesinin de, Türkiye Cumhuriyeti'nin de bir istikbal meselesi olduğunu belirtmiştir.⁷⁸⁹

Prof. Dr. Malche'nin hazırladığı rapor incelendiğinde üç bölüme ayrılabilir. İlk bölümde, İstanbul Darülfünun'un amaçları yazılırken Darülfünun'un Türk inkılabındaki ilerleme hızına göre kendisini geliştiremediğine değinilmiştir. Bu konuda bilimsel özerklik korunarak hükümetin birtakım alanlarda sorumluluk alması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Darülfünun bilimsel ve fikirsel olarak yavaş hareket ettiği de vurgulanmıştır. İkinci bölüm, Darülfünun'daki hocalar ile ilgili olup hocaların gerekirse yurtdışında tahsil görmesi vurgulanmıştır. Üçüncü bölüm ise öğrenciler ve kampüs olanakları olarak tanımlanabilir. Bu bölümde öğrenciler açısından kütüphanelerin yetersiz olduğu ve öğrencilerin ders notu tutmasından ziyade araştırma ve uygulama yapması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayan kantinler, spor salonları gibi sosyal tesislerin yerleşke içlerine kurulması gerektiği de aktarılmıştır.⁷⁹⁰ Bu rapor neticesinde hükümet, Darülfünun'da ıslahat yapmaktan vazgeçerek yeni bir üniversite kurma kararı almıştır. "İstanbul Darülfünununun İlgası ve Yerine Yeni Esaslar Dâhilinde Bir İstanbul Üniversitesi Teşkiline Dair Kanun Tasarısı" Başvekâletin 18 Mayıs 1933 günlü yazısı ile TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı Maarif Encümenliği tarafından incelendikten sonra 24 Mayıs 1933 tarihinde Bütçe Encümenine gönderilmiştir. 31 Mayıs birleşiminde Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in sözlü önerisi kabul edilerek Darülfünun 2252 sayılı yasayla⁷⁹¹ kapatılarak yerine Maarif Vekâletine bağlı İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.⁷⁹² Darülfünun kapatılması sonucunda açıkta kalan müderris ve muallimler için başka kurumlara geçişi ve emekliği için kanun layihası da çıkarılmıştır.⁷⁹³ Akabinde ise İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde görevlendirilmiş yabancı profesörlerle yapılacak sözleşmeler için Maarif Vekâletine yetki verilmiştir.⁷⁹⁴

⁷⁸⁹ Albert Malche, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939, s. 58.

⁷⁹⁰ Kocatürk, *age.*, s. 3-96.

⁷⁹¹ Yücel Namal ve Tunay Karakök, "Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, Sayı 1, 2011, s. 31.

⁷⁹² *BCA*, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 41.82.16., Tarih: 12.11.1933.

⁷⁹³ *BCA*, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 41.90.10., Tarih: 24.12.1933.

⁷⁹⁴ *BCA*, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 39.64.1., Tarih: 14.09.1933.

3.6.2. Türk Milli Basınında Darülfünun

Bu bölümde, ilgili gazetelerde Darülfünun ile ilgili çıkan haberler incelenmiştir. Gazetelerde çıkan haber ve demeçler incelendiğinde 1930 yıllarında Darülfünun'da ıslahat yapılmasının gerektiğine dair yazılar yazıldığı görülmektedir. Bu süreç ilerleyen yıllarda daha farklı boyutlarda tartışılmış ve yükseköğretimde Avrupa'daki üniversitelerinin rol model alındığı basına yansımıştır. Bu bağlamda yurtdışından uzman getirilmesine karar verilmiştir.⁷⁹⁵ Malche Raporu sonrası gazeteler genel olarak ıslahat sürecinden ziyade yeni bir üniversitenin gerekliliğine dair görüşlerini okurlara iletmiştir. Darülfünun ile ilgili olarak *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde “*Darülfünun'da Islahat*” başlıklı haberde Darülfünun'daki ıslahat projesinin Heyeti Vekile'de reddedildiğini yazarken bu ıslahat projesinin daha planlı ve programlı olması gerektiğini ve bunun içinde bir sene daha Darülfünun'un aynen devam etmesine karar verildiği okuyucuya duyurulmuştur.⁷⁹⁶ Gazetede, 1931 yıllarında Darülfünun'un ıslahat tartışmalarının devam ettiği görülmektedir. Gazete, “*Darülfünun Meselesi*” başlıklı haberinde dönemin Darülfünun Emni Muammer Raşit Bey'in konuyla ilgili görüşüne yer vermiştir. Muammer Raşit Bey, Darülfünun'un bir devlet müessesesi olduğunu, kapanmasının mevzubahis olmadığını, devletin Darülfünun teşkilatında yenilik yapabileceğini bunun da kendisini ve müderrisleri memnun edeceğini vurgularken müderrislerinin işten çıkartılması ya da Darülfünun'un kapatılmasının söz konusu olmadığını, bugünden yarına hoca yetiştirilemeyeceğini, yetişmiş hocalarla iftihar ettiğini vurgulamıştır.⁷⁹⁷ Gazetelerde konunun 1933'lerde daha ciddi ve kapsamlı tartışıldığı görülmektedir. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi “*Darülfünun'un Islahı İçin*” başlıklı haberinde Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in Darülfünun ıslahı ile ilgili sözlerine yer vermiştir. Maarif Vekili, Darülfünun'un ıslahı için iki yolun olduğunu; bunlardan birincisinin ıslahat yapmak, ikincisinde ise kökten değişiklik yapmak olduğunu belirtirken tercih ettiklerinin ikinci çözüm olduğunu belirtmiştir. Gazete ayrıca Darülfünun duayenlerinden birer muhtıra alındığını ve azamî 20 gün içinde de fakülte meclislerinden ve Darülfünun divanından da birer muhtıra geleceğini vurgulamıştır.⁷⁹⁸ Maarif Vekili Reşit Galip'in sözlerinden de

⁷⁹⁵ *BCA*, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer Bilgisi: 34.16.7., Tarih: 13.03.1933.

⁷⁹⁶ “Darülfünunda Islahat”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mayıs 1930, s. 1.

⁷⁹⁷ “Darülfünun Meselesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Eylül 1931, s. 1.

⁷⁹⁸ “Darülfünun Islahı İçin”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Mayıs 1933, s. 1.

anlaşıldığı üzere Darülfünun'un kapatılmasının netleştiği görülmektedir. Akabinde “*İstanbul Üniversitesi Teşkil Ediliyor*” başlıklı haberde, 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren Darülfünun'un kapatıldığını ve yerine Maarif Vekilliğince İstanbul Üniversitesi'nin kurulduğu yazılırken, müderrislerin maaşlarını Darülfünun'un bütçesine ve müderrislerin çalışma yıllarına göre belirleneceği vurgulanmıştır.⁷⁹⁹ *Hâkimiyeti Milliye*, “*İstanbul Üniversitesi Kuruldu*” başlıklı haberinde Darülfünun'un tarihe intikal ettiğini Cumhuriyet ve inkılap müessesesi olan üniversitenin kurulduğunu ve bu olayın Türkiye Cumhuriyeti'nin ilim ve irfan hayatında büyük inkılapların başlangıcı, eşsiz bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. 1923 yılından 1933 senesine kadar Darülfünun'un inkılapta kendine yakışır bir rol alması beklendiğini, ancak Darülfünun'un inkılabın her yoklamasında namevcut olduğunu, yeni üniversiteyle Türk irfanının yıllardır özlediği büyük ülküye kavuşacağını, Reşit Galip Bey gibi enerjisi, inancı, cesareti birbirinden üstün özlü ve ülkülü bir vekile bunun nasip olduğunu belirtmiştir. Memlekette siyasi, içtimai iktisadi sahada esaslı hareketler olduğunu ancak Darülfünun'un bunlardan habersiz olduğunu yazmıştır. Aslında Darülfünun'un kendisini kapattığını ve yabancı ülkelerdeki gelişmelerle de ilgilenmediğini vurgulamıştır. Ayrıca Türkiye gibi radikal bir inkılâp memleketinde üniversitenin hayattan bu kadar uzak kalmasının bir açıklamasının olamayacağını belirtmiştir. Bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin önceki İstanbul Darülfünun ile hiçbir ilgisi olmadığını belirtmiştir.⁸⁰⁰ *Milliyet Gazetesi*'nde de sürecin yakından takip edildiği görülmektedir. Gazete, “*Darülfünun'un Islahı Meselesi*” başlıklı haberinde Darülfünun bütçe ve kadro konularının günün mühim meselesi olduğunu belirtmiştir. Gazete, Darülfünun'da müderrislerde bir değişiklik yapıp yapılmayacağı sorularına da cevap vermiştir. Darülfünun'un Avrupa derecesinde olmadığını bilindiğini fakat müderrislerin de maaşlarının az olduğunu vurgulayan gazete, ne yapılacaksa biran önce yapılması gerektiğini yazmıştır.⁸⁰¹ Gazetenin “*Darülfünun ve Ecnebi Mütihazıslar*” başlıklı yazısında, son zamanlarda ortaya “*Darülfünun Meselesi*” diye bir mesele atıldığını ve bunun sonucu olarak Türkiye'de hakiki âlim var mı yok mu tartışmasının yaşandığını vurgulamıştır. Askerlik ve tıptan başka fenni ilmin ve teşkilatın çok eski olmadığını, Avrupa fakültelerinin bizden iyi olduğunu belirtmiştir. Avrupa'daki

⁷⁹⁹ “İstanbul Üniversitesi Teşkil Ediliyor”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mayıs 1933, s. 1.

⁸⁰⁰ “İstanbul Üniversitesi Kuruldu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933, s. 1.

⁸⁰¹ “Darülfünununun Islahı Meselesi”, *Milliyet*, 26 Nisan 1930, s. 1.

fenni ilmi memleketimize ithal etmenin iki yolu olduğunu yazan gazete, bunlardan; ilkinin Avrupa'ya giderek onların nasıl çalıştığını görmek, ikincisinin ise Avrupa'dan memlekete çalışmak üzere hoca getirmek olduğunu yazmıştır. Bu yollardan ikisinin de denebileceğini belirtmiştir.⁸⁰² Ayrıca gazete, Darülfünun'un Ankara'ya naklinin kabul edilmediğini okuyucusuna duyurmuştur.⁸⁰³ *Milliyet* gazetesi, inkılap tarihi profesörlüğünün Maarif Vekili Dr. Reşit Galip'e teklif edildiğini ve Maarif Vekili'nin bu teklifi kabul ettiği yazmıştır.⁸⁰⁴ Gazete, “*Türkiye’de İlim İnkılabı Başladı*” başlığının altında ise yeni üniversitenin açıldığı haberini manşetten girmiştir.⁸⁰⁵ “*Üniversitedeki İki İstifanın Sebebi Nedir?*” başlıklı haberinde gazete, Köprülü Fuat Bey ve Üniversite Emni Neşet Ömer Bey'in neden istifa ettiğinin sorusuna cevap ararken istifa eden hocaların açıklama yapmadığı belirtmiştir. Konunun Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e sorulduğunu Maarif Vekil'inin bu istifaların haberini sabah aldığını ve herhangi bir fikrinin olmadığı beyanını okura iletilmiştir. Bu yaşanan gelişmelerden iki gün sonra Maarif Vekili sıhhi sebepleri belirterek istifa ettiğini ve Başvekilin istifayı kabul ettiğini belirtmiştir. Ayrıca gazete istifasını veren diğer fakülte reislerinin istifalarını geri aldığını okuyucularına duyurmuştur.⁸⁰⁶ Yaşanan istifa olayından sonra da olayların durmadığını istifaların devam ettiği basına yansımıştır.⁸⁰⁷ Gazetelerin bu süreci yılı yılına takip ettiği gibi okurlarına süreç hakkında nitelikli bilgi verdiği ve kendi yorumlarını da sürece dâhil ettikleri görülmektedir. Özellikle devlet erkânının dolayısıyla Maarif Vekili Reşit Galip'in gazeteler tarafından desteklendiği, haber başlıklarında ve haberlerin içeriklerinde görülmektedir. Türk basını Darülfünun'un Türk inkılabına sessiz kaldığı belirtilerek bu konu üzerinden eleştiri başlıkları atıp konuyla ilgili süreci takip eden yazılar yazmışlardır.

3.6.3. Köşe Yazarlarının Darülfünun Hakkındaki Değerlendirmesi

Darülfünun'la ilgili özellikle *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *Vakit* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde dönemin köşe yazarlarının yazıları ön plana çıkmaktadır. Köşe

⁸⁰² “Darülfünun ve Ecnebi Mütahassıslar”, *Cumhuriyet*, 6 Teşrinisani 1930, s. 1.

⁸⁰³ “Darülfünunun Ankara'ya Nakli Kabul Edilmedi”, *Milliyet*, 23 Mayıs 1933, s. 1.

⁸⁰⁴ *Milliyet*, 6 Ağustos 1933, s. 1.

⁸⁰⁵ “Türkiye’de İlim İnkılabı Başladı”, *Milliyet*, 31 Temmuz 1933, s. 1.

⁸⁰⁶ “Üniversitedeki İki İstifanın Sebebi Nedir”, *Milliyet*, 12-14 Ağustos 1933, s. 1.

⁸⁰⁷ “Üniversite Islahat Heyetine Hücumlar Devam Ediyor”, *Milliyet*, 12 Eylül 1933, s. 1.

yazarlarından Falih Rıfık Bey'in hem *Hâkimiyeti Milliye* hem de *Milliyet* gazetesinde yazıları mevcuttur. *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yazısı bulunan diğer yazarlar ise Burhan Asaf, Necip Ali ve Dr. Neşet Ömer Bey'lerdir. *Milliyet* gazetesinde Darülfünun ile ilgili Ahmet Şükrü Bey ve Siirt Mebusu Mahmut Bey'in yazıları tarafımızca tespit edilmiştir. Konuyla ilgili tespit edilen bir yazar ise *Vakit* gazetesinin yazarlarından Mehmet Asım Bey'dir. *Vakit* gazetesinde 1932 yılında “*Darülfünun Meselesi*” başlığı altında önemli bir yazıları bulan bir diğer kişi ise Abdülatif Nevzad Ayasbeyoğlu'dur.⁸⁰⁸ Son olarak Cumhuriyet gazetesinde konuyla ilgili Yunus Nadi, Alaettin Cemil, M. Nermi ve Kazım Nabi Beylerin köşe yazısı mevcuttur.

Bu çalışmada, ilk olarak Falih Rıfık Bey'in Darülfünun'la ilgili yazıları incelenmiştir. Falih Rıfık Bey, konu ile ilgili *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde beş, *Milliyet* gazetesinde iki, olmak üzere toplam yedi köşe yazısı kaleme almıştır. Yazarın *Milliyet* gazetesinde ilk yazısı “*Darülfünun*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının bir eseri olduğunu vurgularken; bu zümrenin hiçbir konuda gündelik bir politika gütmemediğini belirtmiştir. Yazar, topluma rehber olan bu kişilerin muvaffak olmak için inanış ve disipline sahip olduğu gibi inkılapları da korumak ve tamamlamak için gerekli tedbirleri alacağını dile getirmiştir. Cumhuriyetçilerin gözünü gelecek nesil üzerinden biran ayırmadığını, Onlar için gelecek neslin terbiyesinin çok önemli olduğunu ve her taraftan bu can cepheye hücum olduğunu vurgulamıştır. Özellikle Türk milletini zayıf düşürmek isteyenlerin eğitim sisteminde gedik açmaya çalıştığını belirtmiştir. Cumhuriyet'in bu salgına karşı en çetin istihkâmları, münevver zümrenin şuur ve düşünüşü başta ilim ve tedris müesseselerine rehberlik eden Darülfünun olduğunu aktarmıştır. İstanbul Darülfünun'u ile hükümet arasında, görüşülerek halledilmesi gereken bir konuyu, günün politikası gibi ortaya atmanın yanlış olduğunu belirtmiştir. Memleketlerin tek dayanağının gençlik olduğunu Türk gençliğinin ise bütün gençliklerin hepsinden daha ağır, daha büyük, daha çetin bir vazife almak için yetiştiğini ve bu gençliğin, hiçbir hastalık geçirmemiş, hiçbir sarsıntıya uğramamış olarak cumhuriyet mekanizmasının başına gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bakımdan

⁸⁰⁸ Bahri Ata, “Mehmet Akif Ersoy'un “Gür Hisli”, Gür İmanlı” ve “İki Gözü Nevzad'ı”: Abdülatif Nevzad Ayasbeyoğlu ve Milli Eğitim Tarihimiz”, *Hamideli Tarih Dergisi*, Ankara, Sayı 4, Mayıs, 2017, s. 44-55.

Darülfünun'un vazifesinin çok önemli olduğunu, bu durumu müderrislerin ve muallimlerin anlaması gerektiğini yazmıştır.⁸⁰⁹ Yazarın *Milliyet* gazetesindeki “*Üniversite*” başlıklı son yazısında Cumhuriyet Hükümeti'nin Türk üniversitesini İstanbul'da yeniden kurduğunu ve eski Darülfünun'un senelerden beri eleştirildiğini yazmıştır. Darülfünun'un bir politika müessesesi olmadığı için tenkitlerden birçoğunun, temiz bir maksattan ileri geldiğini aktarmıştır. Cumhuriyet rejiminin kalıcı kaynağının üniversite olduğunu, Darülfünun'da iyi hocalar ve iyi yetişen gençlerin mevcut olduğu ancak her ikisinin de tesadüfi olduğunu vurgulamıştır. Dr. Reşit Galip Bey'in Darülfünun'a müdahalesinin yerinde olduğunu ve yeni üniversitenin tüm zamanını inkılâp ve ilmi değerlere ayıracağını yazmıştır.⁸¹⁰ Yazarın *Hâkimiyeti Milliye*'deki ilk yazısı “*Üniversite*” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, hükümetin İstanbul'da eski Darülfünun yerine Cumhuriyet üniversitesini kurmak üzere olduğunu ve Maarif Vekili'nin ise rejimin üniversiteden ne istediğini bildiğini yeni üniversitenin ilim ocağı ve irfan kaynağı olacağını yazmıştır. Bu üniversitenin bireylerin yalnız kafasını değil, kalbini de yoğuran üniversite olması gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, Türk inkılabının şark milletleri tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğu yazmıştır. Bundan dolayı kurulacak olan Cumhuriyet üniversitesinin bütün tarihe karşı bir vazife ve mesuliyet aldığını vurgulamıştır. Türk inkılabının ne demek olduğu anlayıp ölçmenin tek yolunun fikriyat ve ilim yardımı ile olacağını aktarmıştır. Bu bağlamda Türk üniversitesinin idealist ilim ve teknik adamlar yetiştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar üniversiteden çıkan her Türk gencinin iki özelliğe sahip olması gerektiğini; bunlardan ilkinin ilmin adamı, ikincisinin ise memleket adamı olarak özetlemiştir. Bu memleket adamlarının inkılap davasını tamamen kavramış olarak üniversiteden mezun olması gerektiğini yazmıştır. Şimdiye kadar Darülfünun'un vazifesini yerine getirdiğini ve elinden geleni yaptığını şimdi ise asıl meselenin Darülfünun'un eksiklerini tamamlamak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca üniversitenin tam anlamıyla milli ve tamamen bize has olması gerektiğini dile getirmiştir. Böylece Cumhuriyetin hususî ve millî manasının devam edeceğini yazmıştır.⁸¹¹ Yazarın bu gazetede ikinci yazısı ise “*Darülfünun*” başlığıyla okuruna iletilmiştir. Yazar köşesinde, Türk Darülfünun'nun istenildiği kadar

⁸⁰⁹ Falih Rıfki, “Darülfünun”, *Milliyet*, 5 Temmuz 1930, s. 1.

⁸¹⁰ Falih Rıfki, “Üniversite”, *Milliyet*, 4 Ağustos 1933, s. 1.

⁸¹¹ Falih Rıfki, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Haziran 1933, s. 1.

eleştirilebileceğini ve Türkiye’de her müessesenin eleştirilmesinin normal olduğunu yazmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin, hazır ve tam hiçbir müessesenin mirasına konmadığını; Türkiye’deki siyasî, içtimaî ve iktisadi bütün müesseselerin temelinden düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Büyük harpten önce Darülfünun’un talebe seviyesinin bir orta mektep seviyesinde olduğunu, zamanla Darülfünun’un seviyesinin gittikçe düştüğünü ve bilhassa, ilim havasında uzaklaştığını müderris ve talebelerin ekmek peşinde koşmaya başladığını vurgulamıştır. Darülfünun hayatının yeniden kuruluşunun ancak Cumhuriyet devrinde olduğunu; Darülfünun talebesinin ve müderrislerin uzun bir aradan sonra, yavaş yavaş eskiye döndüğünü bunun bir tenkitten ziyade tarihi bir hakikatten ibaret olduğunu yazmıştır. Yazar, hiç kimseden mucize beklemediğini, yürütücü ve ilerletici tenkitlere olumlu bakılması gerektiğini aktarmıştır. Yazar, Darülfünun’un yalnız ilimle uğraşmasının gerektiğini, müderrislere ilimden başka bir şeyle uğraşmalarını gerektirmeyecek bir maaş verilmesi gerektiğini de vurgulamıştır.⁸¹² Falih Rıfkı Bey’in bu gazetede üçüncü köşe yazısı “*Üniversite*” başlığı ile yer almıştır. Yazar köşe yazısında İstanbul’da ecnebi profesörlerin çalışmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan dedikoduların nasıl ve niçin çıkarılmak istendiğini anlayamadığını ve Cumhuriyet hükümetinin Türk üniversitesini yeniden kurduğunu, eski kadroyu tasfiye ederken yeniden ehil müderrisler arayıp bulduğunu yazmıştır. Yazar, bu bağlamda bir ıslah teşebbüsünün birtakım hoşnutsuzluklar uyandırabileceğini zamanla bu durumlarının silinip gideceğini belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin, tam anlamıyla bir üniversite vücuda getirmek konusunda kararlı olduğunu ve ecnebi profesörlerinin çalışma alanlarının, imkânlarının Maarif Vekilliği tarafından en kısa sürede daha iyi hale getireceğini ayrıca bu hocaların kısa sürede Türkçe de öğrenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kapatılan Darülfünun’un 55 senelik olmasına rağmen Cumhuriyet’in kurmuş olduğu üniversitenin henüz 5. yılını tamamladığını ve Cumhuriyetin kendi kurumlarını koruması, düzeltilmesi gerektiğini aktarmıştır.⁸¹³ Falih Rıfkı Bey’in gazetede konuyla ilgili dördüncü yazısı ise “*Darülfünun*” başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, İstanbul dışında Ankara ve şark vilayetlerinin birinde ayrı ayrı üç üniversitenin açılacağını yazmıştır. Ayrıca dünyadaki darülfünunların milli olduğunu, örneğin

⁸¹² Falih Rıfkı, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Eylül 1931, s. 1.

⁸¹³ Falih Rıfkı, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Mart 1934, s. 1.

Paris'teki Darülfünun'un Fransız olduğunu, Berlin'deki Darülfünun'un Alman olduğunu vurgulayan yazar Türkiye'deki Darülfünun'un da Türk olması gerektiğini aktarmıştır. Yazar, inkılapların kendi nizamını çabuk ve esaslı kılmak için elindeki bütün müesseseleri kullanması gerektiğini aktarmıştır. Darülfünun'un özünün ne büyük bir bina ne geniş bir bütçe olduğunu asıl olanın hür fikir ve manevi hürriyet olduğunu yazmıştır.⁸¹⁴ Yazarın gazetede konuyla ilgili son ve beşinci köşe yazısı ise “*Darülfünun*” başlığıyla ilk sayfada yer almıştır. Yazar, köşe yazısında Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in Türk üniversitesinin temellerini attıktan sonra istifa ettiğini vurgulamıştır. Cumhuriyet rejiminin ve iktidarının inkılâp siyasetinin, eski Darülfünun veya onun gibi birçok kurumu, düzeltmek için çalışacağını yazmıştır. Türk Devleti'nin ideal hedefine varması için bunun gerekli olduğunu vurgulamıştır. Yeni üniversitenin de bu esas ve tedbirlere göre kurulmuş olduğunu ve gittikçe kuvvetleneceğini yazmıştır. Bütün maarif siyasetinin bu şekilde yenileneceğini belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁸¹⁵

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde yazısı bulunan yazarlardan diğer bir tanesi de Burhan Asaf Bey'dir. Yazarın ilgili gazetede Darülfünun'la ilgili iki tane köşe yazısı mevcuttur. Bunlardan ilki “*Üniversite Demagojisi*” başlığıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, köşe yazısında yeni kurulan üniversiteye sabıkalı bir zihniyetin kanca takmaya çalıştığını ve bu sabıkalı zihniyeti ise Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeniçerilere benzetmiştir. Bu zihniyetin her defasında, bir zümreye ya da sınıfa sırtını dayadığını yazmıştır. Yazar, Darülfünun kadrosunun yapılan inkılaplara da karşı kayıtsız olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca yabancı profesörler aleyhine tertip olunmuş bir demagojinin sabıkalı zihniyet olduğunu belirtmiştir. Bu durumun milliyetçilikle ilgisi olmadığını Ankara'ya milliyetçilik dersinin verilmesinin büyük bir cüret olduğunu ne yazık ki Türk ilmi ve Türk hoca kadrosunun yetişmesi için zamana ihtiyaç olduğunu bu milletin “*istemecilerden*” çok çektiğini vurgulamıştır.⁸¹⁶ Yazarın gazetede ikinci yazısı ise “*Üniversite*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, yeni üniversite ile birlikte Türkiye'de yüksek tahsilin bir dönüm noktası yaşadığını eski Darülfünun'un inkılap sürecini bir türlü anlayamadığını yazmıştır. Darülfünun'un her hususta geri kaldığını özellikle tarih ve dil

⁸¹⁴ Falih Rıfki, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Temmuz 1932, s. 1.

⁸¹⁵ Falih Rıfki, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ağustos 1933, s. 1.

⁸¹⁶ Burhan Asaf, “Üniversite Demagojisi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Mart 1933, s. 3.

davasında tepkisiz kaldığı gibi iktisadi ve içtimai hayattan tamamen uzak olduğunu dile getirmiştir. Yazar, Türk ilminin Darülfünun dışında geliştiğini ve Türk inkılabının hayatın bir ürünü olduğunu vurgulamıştır. Yeni üniversite ile birlikte tarih, dil ve içtimai ilimler olmak üzere yepyeni kürsülerin oluşacağını belirtmiştir. Böylece yeni üniversite ile birlikte Türkiye'nin artık ilim ithal eden bir memleket olmaktan çıkacağını ilim üreten bir ülke olacağını yazmıştır.⁸¹⁷

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Darülfünun'la ilgili olarak yazısı bulunan diğer yazarlardan bir tanesi de Necip Ali Bey'dir⁸¹⁸. Yazar konuyla ilgili olarak gazetede “*Yeni Türk Üniversitesi*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar köşe yazısında, Büyük Türk inkılabının asil bir ruhtan doğduğunu yazarken Darülfünun'un memleketimizde tesis tarihini on dokuzuncu asrın ikinci yarısı olarak belirtmiştir. Yazar, Darülfünun'un imparatorluğu ayakta tutabilmek için Tanzimat döneminde İstanbul'da eski adliye nezareti binasında tesis edildiğini ancak Tanzimatçıların yaptıkları bu cüretli hamlenin uzun sürmediğini vurgulamıştır. Darülfünun'un Abdülhamit devrinde tekrar açıldığını ve bu Darülfünun'un ise lisenin üstünde yüksek bir mektebe benzediğini yazmıştır. Darülfünun'un memlekette cereyan eden büyük hareketler karşısında büsbütün yabancı kalmadığını ayrıca mütareke ve işgal devirlerinde sarayın ve Ferit hükümetinin, hain ve korkunç elinin Darülfünun'a giremediğini de övgüyle belirtmiştir. Yazar, Darülfünun'un devrin yeni ihtiyaçlarına cevap veremediğini ve yeni akışların, görüşlerin yeri olmadığını belirtmiştir. Üniversitenin, yüksek bir mektep halinden kurularak, ilim arayan ve kendisine göre bir ilim görüşü olan bir müessese olması gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca üniversite kürsülerinin birçoğunun hariçten gelen mütehassıslara verilmesi gayet normal

⁸¹⁷ Burhan Asaf, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933, s. 2.

⁸¹⁸ Necip Ali Küçükka 1892 (1308)'de Denizli, Çayırbaşı Mahallesiinde doğdu. Denizli İdadisinden sonra Hukuk Mektebine girdi. Dört yıl süre ile Kafkas Cephesi, 1. Kafkas Kolordusu Kıtalarında ve Karargâhında görev yaptı. Seferberliğin son bulması üzerine memleketine döndü ve İzmir'in işgali üzerine 1919'da Kuvayı Milliye'ye girdi. Sivas Kongresine Denizli üyesi olarak katıldı. Kongre dönüşü İstanbul'a giderek 1914'te yarım bıraktığı hukuk öğrenimini tamamladı ve diploma aldı. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 8 Temmuz 1923'te yapılan seçimde Denizli'den milletvekili seçildi. 04.04.1924'te Ankara İstiklâl Mahkemesi Savcılığına seçildi ve Mahkemenin çalıştığı sürede bu görevi sürdürdü. Kadın Hukuku adli yapıtı ve Çocuk Hukuku üzerine de başka yayınları vardır. Denizli'den III., IV., V. ve VI. dönemlerde de milletvekili seçilen Necip Ali Küçükka, 28.9.1941'de İstanbul'da öldü. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. CİLT*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 235.

bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Şimdiye kadar çok hafif surette temas edilen ilim cereyanlarına bundan sonra çok kuvvetle iştirak edileceğini, ilim ve medeniyet dünyasına yaratıcı Türk dehasının Almanlar, İngilizler ve Fransızlar gibi yeni keşifler, görüşler verebileceğini belirtmiştir.⁸¹⁹

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Darülfünun'la ilgili yazısı bulunan son kişi ise Üniversite Emini Dr. Neşet Ömer Bey'dir⁸²⁰. Yazar, “*Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne 1923-1933*” başlıklı yazısında Türkiye'nin on senelik süreçte milli kültür sahasında büyük inkılaplara kavuştuğunu vurgulanmıştır. Bu bağlamda Türklüğün kültür istikbalinde Darülfünun'un da öneminin büyük olduğu üniversite ile birlikte Türkiye'nin irfan, siyasi ve medeniyet seviyesinin yükseleceği belirtilmiştir. İstanbul Darülfünun'un imparatorluk devrinde ruhunu Tanzimat'tan aldığını ancak günümüzde hakiki bir irfan seviyesine yükselemediğini Cumhuriyetten sonra bu yükselişin başladığını vurgulamıştır. Üniversitenin hedeflerini, hakikati öğretmek ve yükselen kültüre milli şuuru benimsetmek olduğunu yazmıştır. Böylece Türk gençliğinin milli kültür etrafında ilim irfanının yükseleceği yerin üniversite olduğunu belirtmiştir.⁸²¹

Milliyet gazetesinde Darülfünun ile ilgili Ahmet Şükrü Bey'in üç tane yazısı tarafımızca tespit edilmiştir. Bu bağlamda yazarın ilk yazısı “*Fena Müdafaa*” başlığıyla gazetede yer almıştır. Yazar köşesinde Muallim Kâzım Nami Bey'in Darülfünun'un ıslahı hakkında bir makale yazdığını ve makalesinde hukuk fakültesinin bir fakülte olmaktan çok alelade bir mektep olduğunu iddia ettiğini belirtirken Ağaoğlu Ahmet Bey'in ise hukuk

⁸¹⁹ Necip Ali, “Yeni Türk Üniversitesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933, s. 1.

⁸²⁰ Neşet Ömer İrdelp, 1883'te İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul Numune-i Terakki Mektebi'nde gördü. 1902'de İstanbul Tıbbiye Mektebi'ni bitirdi. Ankara Merkez Hastahanesi Başhekimliği'ne atandı. 1908'de Paris'e giderek iki yıl kaldı. İstanbul'a döndüğünde yeni kurulan Tıp Fakültesi Birinci Dâhiliye Seririyatı (klinik) şefi oldu. 1914-1917 arasında Kudüs'te Dördüncü Orduya bağlı Hilâli Ahmer Süveyş Heyeti İmdadiyesi Başkanlığı yaptı. Bir yıl sonra Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi Umumî Hıfzıssıhha Müdürlüğü'ne atandı. 1921'de İç Hastalıkları Profesörü oldu. Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk'ün hekimliğini üstlendi. 1925'te Tıp Fakültesi Reisi (Dekan), 1927'de Darülfünun Emini (Rektör) seçildi. 1933'te 345 Üniversite reformuyla yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'ne ordinaryüs profesör olarak atandı ve rektör seçildi. V. Dönem seçimlerine katıldı ve İstanbul Milletvekili oldu. Fransızca ve Almanca bilen Neşet Ömer İrdelp, dönem bitince politik hayattan ayrıldı. Osmanlı, Almanya ve Avusturya harp madalyaları sahibidir. 3 Haziran 1948'de İstanbul'da öldü. Bkz., İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – V. Dönem 1935-1939 II. CİLT*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 345.

⁸²¹ Neşet Ömer, “Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne 1923-1933”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Birinciteşrin 1933, s. 1.

fakültesini savunduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda Kâzım Nami Bey'in, bu ilim müessesesinden çıkanlar hakkında ulu orta söz söylemesini pek çirkin bulduğunu belirtmiştir. Buna karşın yazar, Ağaoğlu Ahmet Bey'in müdafaa tarzını da beğenmediğini belirterek kurumları bu tarz eleştirmenin yanlış olduğunu yazmıştır. Özellikle yazar Ahmet Bey'in, “*Bir memleketin iktisadı, ticarî, malî, ahlâkî, irfanî, sınaî mevkii ne ise müesseseler! de odur*” söyleminin yanlış olduğunu yazmıştır.⁸²² Yazarın ikinci yazısı, “*Darülfünun Islahı*” başlığıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, Darülfünun hakkında hükümetin Büyük Millet Meclisi'ne tevdi edilen lâyihasından anlaşılanın Darülfünun'u ıslah mevzuu bahis olmadığını asıl amacın yeni bir müessese kurmak olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda yazar Darülfünun'un kapatıldıktan sonra Maarif Vekâleti'nin tespit edeceği müderris ve muallimler tarafından bir sene daha tedrisat yapılacağını vurgulamıştır. Ayrıca yeni üniversiteyle birlikte Cumhuriyetin ilim ocağını kuracağını ve Maarif Vekili Reşit Galip'in çok isabetli bir karar verdiğini yazmıştır. Yazar, yeni üniversite kadrolarına hariçten kabiliyetli hocalar getirileceğini, Avrupa ve Amerika darülfünunlarında hocaların birkaç dil bildiğini vurgulamıştır. Yazar, Darülfünun'da çalışan hocaların maaşlarının iyileştirilerek hocaların ilim dışında başka bir işle uğraşmasının engelleneceğini aktarmıştır.⁸²³ Yazarın gazetede ki son yazısı ise “*Darülfünun'dan Üniversite'ye*” başlığıyla yayınlanmıştır. Yazar, yeni üniversitenin açılmasının hem ilim ve irfan hayatında hem de cumhuriyet tarihinde ehemmiyetli bir gün olduğunu yazmıştır. Cumhuriyetin ilim ocağı kurmak için çok önemli bir adım attığını ve millî hayatta darülfünunların giderek önemli bir rol oynamaya başladığını belirtmiştir. Yazar, 18. asrın sonlarına kadar din, edebiyat ve hukuk gibi ilimlerle, zengin halk tabakalarını yetiştirmek gayesini kurulan darülfünunların gittikçe halka yaklaşıp millileştiğini vurgulamıştır. Yalnız din ve edebiyat ile meşgul olan darülfünun tedricen tıp, mühendislik, ticaret, gazetecilik gibi mevzuları da girdiğini ve tabî kadrosunun da o nispette genişlediğini aktarmıştır. Darülfünun'un tarihine de değinen yazar; Darülfünun'un, Tanzimat devri fikrinin eseri olduğunu Tanzimattan Meşrutiyete, Meşrutiyetten Millî Mücadeleye ve Cumhuriyete kadar var olduğunu fakat Cumhuriyet'in siyasî, iktisadî, fikrî safhalarını geçirirken Darülfünun'un, ne önde ne

⁸²² Ahmet Şükrü, “Fena Müdafaa”, *Milliyet*, 31 Kânunuevvel 1931, s. 1.

⁸²³ Ahmet Şükrü, “Darülfünun Islahı”, *Milliyet*, 25 Mayıs 1933, s. 1.

beraber, ne de arkada bile olmadığını vurgulamıştır. Darülfünun'un ilmî hakikatin ufkunu genişleten, millî hayatın aldığı seyri ilmîleştiren ve bunları başkalarına telkin eden büyük dimağların toplandığı yer olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Darülfünun'un milli ve ilmi araştırma alanda varlığını gösteremediğini yazmıştır. Reşit Galip Bey gibi bir inkılâp çocuğunun isabetli bir karar verdiğini üniversite kurmanın kolay bir iş olmadığını Maarif Vekili'nin iradesi sayesinde bu sürecin başarıldığını yazmıştır.⁸²⁴

Milliyet gazetesinde Darülfünun ile ilgili köşe yazısı bulunan diğer bir kişi ise Siirt Mebusu Mahmut Bey'dir. Yazar, “*Maarif Vekâleti, Üniversite Meselesi*” başlıklı köşe yazısında Darülfünun'u ıslah etmek ve günün ihtiyaçlarına uygun bir hayat ve bilgi evi haline getirmek gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Darülfünun konusunun senelerden beri üzerinde durulan bir mesele olduğunu ve bu işi esaslı bir şekilde tetkik ettirmek için Avrupa'dan bir ecnebi müşavir getirildiğini yazmıştır. Cumhuriyet idaresinin amacının hangi sahada olursa olsun, ıslahat işlerini yarım tedbirlerle yürütmek istemediğini halkın ve inkılâbın beklediği müspet, faydalı işler yapmak istediğini belirtmiştir. Bu amaçla da Darülfünun'un kapatılması ve yerine yeni baştan başka bir müessesese kurulmasına kadar giden radikal kararın Büyük Millet Meclisi kararıyla olduğunu belirtmiştir. Darülfünun için tespit edilen ıslahat projesinin tatbikine başlamak, sabık Vekil Doktor Reşit Galip Bey arkadaşımıza nasip olduğunu, Reşit Galip'in genç ve çalışkan olduğunu ayrıca başladığı işi nihayetine kadar yürütmesi gerektiğini vurgulamıştır. Darülfünun meselenin bir fırka programı olmadığını asıl olanın bir inkılâp müessesesinin programının mevzubahis olduğu böylesi durumlarda şahsi siyaset akla gelememesi gerektiğini vurgulamıştır. Maarif işlerini vekâlet sureti ile üzerine alan Sıhhiye Vekili Doktor Refik Bey'in çizilen ıslahat programı dikkat ve emniyetle takip ettiğini ve büyük işleri başarmak için hususî kabiliyetlerin de gerekli olduğunu yazmıştır. Bu bağlamda Muhterem Doktor Refik Bey'in; metodik çalışma disiplinine sahip olduğunu belirtmiştir. Yazar, Maarif Vekili'nin görevini, fırkanın ve hükümetin maarif ve ıslahat politikasını yürütmek olduğunu ve bu politikanın sabit ve kesin olduğunu dile getirmiştir.⁸²⁵

⁸²⁴ Ahmet Şükrü, “Darülfünun Islahı”, *Milliyet*, 31 Temmuz 1933, s. 1.

⁸²⁵ Siirt Mebusu Mahmut, “Maarif Vekâleti, Üniversite Meselesi”, *Milliyet*, 18 Ağustos 1933, s.1.

Konuyla ilgili tarafımızdan tespit edilen diğere bir yazar ise *Vakit* gazetesinin yazarlarından Mehmet Asım Bey'dir.⁸²⁶ Yazar, “*Profesör Malche’in Raporu*” başlıklı yazısında Profesör Malche'nin hükümete Darülfünun hakkında hazırladığı raporu sunduğunu şimdi bu raporun tatbikatına sıra geldiğini belirtmiştir. Yazar Darülfünun yalnız isminin darülfünun olduğunu bilhassa hukuk ve edebiyat fakültelerindeki tedris usullerine göre orta tahsile mahsus bir ilim müessesinden başka bir şey olmadığını vurgulamıştır. Mükemmel bir darülfünun ortaya çıkması için esaslı bir tadilat yapılması gerektiğini yoksa istenilen darülfünuna ulaşılmayacağını yazmıştır. Yazar, TBMM'de bazı vekillerin Malche'nin raporunun gizli kalmasını belirttiğini aktarırken önemli olanın milli bir darülfünun oluşturmak olduğunu vurgulamıştır.⁸²⁷

Tarafımızdan tespit edilen son gazete ise *Cumhuriyet* gazetesidir. Bu gazetede konu ile ilgili Yunus Nadi Bey'in dört, Alaettin Cemil Bey'in iki, ve Kazım Nami Beylerin bir köşe yazısı mevcuttur. Bu bağlamda ilk olarak Yunus Nadi Bey, “*Darülfünun'umuzda İslah Faaliyetleri*”, başlıklı yazısıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, Profesör Malche'nin raporu doğrultusunda Darülfünun ıslah sürecinin nihayet başladığını belirtmiştir. Ayrıca Türk milletinin şimdiye kadar kendi dilinde, Avrupa tarzı bir üniversite oluşturamadığını nihayet Türk Darülfünun'un kendi meşalesini tutacak rehber bulduğunu vurgulamıştır. Milletten en yüksek yerinin Darülfünun olduğunu vurgulayan yazar kabiliyeti çok yüksek olan Türk milletinin bu yeni yolda süratli ve esaslı adımlar atacağını belirtmiştir.⁸²⁸ Yazarın ikinci yazısı ise “*Darülfünun'umuzun İslahı Etrafında*” başlığıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, Darülfünun ıslah işlerinin devam ettiğini ve bu sürecin dikkatle takip edildiğini yazmıştır. Cumhuriyet hükümetinin bu büyük tahsil müessesesini asrın istediği bir seviyeye yükseltmek için çalıştığını vurgulamıştır. Ayrıca ıslahat işlerinde rehberlik eden Avrupalı bilim adamlarının alanlarında iyi olduğunu belirtmiştir. Darülfünun'un ıslahı için rapor hazırlayan Malche'nin eleştirilmesi için ciddiyetinden

⁸²⁶ Mehmet Asım Us, Manisa'nın Gördes İlçesinde doğdu. Beşiktaş Askeri Rüştiyesi ve Vefa İdadisini bitirdikten sonra Mülkiye'ye girdi. 1909'da Gördes ve Elmalı Kaymakamlığını yürüttü. Bu görevleri bıraktıktan sonra Tanin gazetesinde yazarlık yaptı. 1918'de Ahmet Emin Yalman'la *Vakit* gazetesini çıkardı. TBMM III. Dönem milletvekilleri seçimine katılarak Artvin Milletvekili seçildi. 1967 yılında bir trafik kazası neticesinde hayatını kaybetti. Bkz., Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – III. Dönem 1927-1931 III. CİLT*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 79.

⁸²⁷ Mehmet Asım, “Profesör Malche'in Raporu”, *Vakit*, 11 Haziran 1932, s. 1.

⁸²⁸ Yunus Nadi, “Darülfünunumuzda İslah Faaliyetleri”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1933, s. 1.

uzaklaşmaya neden olacağını yazmıştır. Bu bağlamda yazar, Darülfünun'un Avrupalı bir uzman tarafından ıslah edilmesinin önemli olduğunu Avrupalıların neler bildiğinden önce bu bilgileri nasıl öğrendiklerini öğrenmek zorunda olduğumuzu vurgulamıştır.⁸²⁹ Yazarın üçüncü köşe yazısı ise "Yeni Bir Meşale İstanbul Üniversitesi" adıyla okuruna ulaşmıştır. Yazar, Darülfünun'u kapatarak yeni üniversiteyi açan Maarif Vekili'nin yapılan işi derinden ve etraflı bir anlayışla omuzladığını belirtmiştir. Türk milletinin dünyanın muasır hayatına katılmak için esaslı bir karar aldığını aktarmıştır. Bu bağlamda yeni üniversitenin Cumhuriyetin feyzinden ve azminden ilham ve kudret aldığını vurgulamıştır. Ayrıca büyük inkılâplar ve yeni fikirlerin mantıken darülfünunlardan çıkması gerektiğini yazmıştır. Yazar son olarak Darülfünun'un tarihine de değinmiştir. Darülfünun'un ilk olarak Reşit Paşa'nın açmaya çalıştığı ve o yıllarda memlekette talebeden ziyade hocanın bile olmadığını vurgulamıştır. Meşrutiyetle birlikte Darülfünun'un irfan yuvası olması gerekirken hem milletten hem de dünyadan ayrılarak kendi kabuğuna çekildiğini belirtmiştir. Darülfünun'un milli inkılabın yaratıcı hayatına rehberlik edemediği gibi onu anlayamadığını da belirtmiştir. Darülfünun'un kendi ölüm kararını kendisinin ilan ettiğini yeni üniversitenin genç ve inkılapçı Türkiye'nin istikbalini meşale tutacağını vurgulamıştır.⁸³⁰ Yazarın konuyla ilgili son yazısı ise "*En Büyük Kuvvet İlim ve Fendedir*" başlığıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, üniversitenin yeni kurulmasına rağmen inkılaplar yolunda emin adımlarla ilerlediğini belirtmiştir. Bir milleti tutup kaldıracak en önemli unsurun ilim ve fenden ibaret olduğunu yazmıştır. İlimi süs diye edinmekten ziyade ilimi hayatla bağdaştırmak gerektiğini bunun için de fertçe ve milletçe çalışılması gerektiğini vurgulayarak yazısına son vermiştir.⁸³¹

Cumhuriyet gazetesinde yeni üniversite hakkında yazısı mevcut olan diğer bir yazar ise Kazım Nami Bey'dir. Yazar, "*Yeni Türk Üniversitesinin Eşiğinde*" başlıklı yazısında darülfünun tuhaf bir kelime olduğunu bunun yerine külliye kelimesinin daha uygun olduğunu belirtmiştir. Eski Darülfünun'un iyi bir niyetle kurulduğunu ve Ziya Gökalp'ın büyük hizmetlerinin olduğunu ancak ilerlemesi ve yükselmesi gerekirken geri kaldığını vurgulamıştır. Türk gençliğinin, bu ülküsüz Darülfünun'da yetiştiremeyeceğini yarı

⁸²⁹ Yunus Nadi, "Darülfünunumuzda Islahı Etrafında", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1933, s. 1.

⁸³⁰ Yunus Nadi, "Yeni Bir Meşale İstanbul Üniversitesi", *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1933, s. 1.

⁸³¹ Yunus Nadi, "En Büyük Kuvvet İlim ve Fendedir", *Cumhuriyet*, 7 Haziran 1934, s. 1.

yeni doğacak Türk üniversitesi ile birlikte büsbütün yeni bir ruhun hâkim olacağını aktarmıştır. Bu ruhun ise yeni bilgiye âşık Türkiye'nin yüce ülküsü olduğunu aktarmıştır. Türk üniversitesinin genç Türkiye'nin istediği hakiki bilgici yetiştirecek müessese olacağına belirtmiştir.⁸³²

Gazetede ki diğer bir yazar ise Alaettin Cemil Bey'dir.⁸³³ Yazarın konuyla ilgili iki tane yazısı mevcuttur. Yazar ilk yazısını “*İnkılap Enstitüsü ve Gençlik*” başlığıyla kaleme almıştır. Yazar, Darülfünun'un ıslahatı için hızlı adımların atılması gerektiğini yazmıştır. Gençliğin dört gözle beklediği bu müessesenin kurulmasının Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü şenliklerine tesadüf ettiğini ve on yıl zarfında Türk milletini muasır bir millet seviyesine yükselten büyük inkılâplar yaptığını aktarmıştır. Bu konunun yurdu düşman istilâsından kurtarmak kadar mühim olduğunu dile getirmiştir. Yazar, içtimai ve siyasî alanda yapılan inkılâpların Türk milletini bütün dünya nazarında önemli bir konuma getirdiğini belirtmiştir. Eğer bu inkılâplar gerçekleşmezse silâhla kurtarılan memleketin günün birinde sulhla istilâyâ uğrayabileceğini belirterek yazısına son vermiştir.⁸³⁴ Yazarın ikinci yazısı ise “*İstanbul Üniversitesi*” adı ile okullarıyla buluşmuştur. Yazar, Türkiye devletinin irfan ve medeniyet ihtiyaçlarını karşılayacak ve Türk vatanına asri ilimlerle vatanperver yeni insanlar yetiştirecek üniversitenin, açıldığını belirtmiştir. Cumhuriyet idaresinin, harap bırakılmış vatanında bu ilim ve irfan müessesesine de elini attığını yazmıştır. Darülfünun'un ıslaha muhtaç olduğunu herkesin kabul ettiğini ancak yeni bir ünvanlı ıslah yapılmasının teknik mülâhazalardan doğduğunu yoksa Darülfünun'daki fedakâr hocalara hürmet duyduğunu belirtmiştir. Yeni üniversiteyle

⁸³² Kazım Nami, “Yeni Türk Üniversitesinin Eşiğinde”, *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1933, s. 1.

⁸³³ Alaettin Cemil Topçubaşoğlu, 1305 (1889)'te İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Kızıltoprak Zühtüpaşa Mektebinde tamamladıktan sonra yedi yıllık Nümune-i Terakki İdadisinde öğrenim görerek 1905'te diploma aldı. Bir süre “College Faure” Fransız okuluna devam etti. Hukuk Mektebinde okuyarak 1909-1910 ders yılında mezun oldu. Adliye Nezaretince açılan sınavı kazanarak 15 Kasım 1911'de Fransa'ya gönderildi. Paris Hukuk Fakültesinden “Hukuk Başölyesi” diploması alarak 1915'te yurda döndü. Şubat 1917'de Dâhiliye Nezareti Aşiretler ve Göçmenler Genel Müdürlüğü Sevkiyat Şubesi Müdür Yardımcılığına getirildi. 12 Ekim 1918'de Ticaret ve Ziraat Nezareti Dış Ticaret Şubesi Müdürü olarak görevlendirildi. TBMM'nin IV. Döneminde istifa ya da iki yerden seçilmeleri itibarıyla boşalan milletvekilleri için 3 Haziran 1931'de yapılan seçimde İstanbul Milletvekili olarak 11 Haziran 1931'de Meclise katıldı. 7 Ocak 1961'de öldü. Bkz., *Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi. TBMM – IV. Dönem 1931-1935 II. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 288.

⁸³⁴ Alaettin Cemil, “İnkılap Enstitüsü ve Gençlik”, *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1.

birlikte Türk gencinin fikir ve ilim hürriyetine kavuşacağını, yeni üniversitede Alman ve Fransız hocaların olduğunu ve zamanla bu hocaların Türkçe öğreneceğini vurgulamıştır. Türk gençlerinin asırlardır ihmal edildiğini Cumhuriyet Hükümetinin her türlü fedakârlığı Türk gençliği için yaptığını belirtmiştir.⁸³⁵

3.7. TÜRK MİLLİ BASININDA TÜRK OCAĞI

3.7.1. Türk Ocağı'nın Kuruluşu

Türkçülük düşüncesi ilk olarak Askerî Tıbbiye Mektebi'nde benimsenmeye başlamıştır. Bu kişilerin telkinleri sonucunda askerî tıbbiye öğrencileri, Haydarpaşa'da bulunan okullarının üst katında boş olan bir odada ve Karacaahmet'te geceleri gizli toplantılar yaparak fikirlerini olgunlaştırmaya çalışmışlardır. Bunların yapmış olduğu çalışmalara Mülkiye öğrencileri ile birlikte diğer sivil okullardan da öğrenciler destek vermiş, dernek kurma çalışmalarına katılmışlardır.⁸³⁶

Osmanlı Devleti'nden ayrılmak ve Osmanlı toprakları üzerinde gizli çalışmalarla ayrı ayrı devletler kurmak amacıyla dernekler oluşturmaları, Türkçülüğün toplumun değişik katmanlarında hayat bulmasına neden olmuştur. II. Meşrutiyetin 24 Temmuz 1908'de ilan edilmesinin ardından oluşan hürriyet ortamında dil, edebiyat, sanat, spor ve felsefe kulüplerinin açılması, milliyet fikrine olan ilgiyi artırmış, iç ve dış politikada karşılığı olan ve "reel politik" durumu söz konusu olan Türkçülüğün daha da güçlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda saltanat ile meşrutiyetin beraber gitmeyeceği de tartışılmaya başlanmıştır.⁸³⁷

Hem Askerî Tıbbiye Mektebi öğrencilerinin, hem de Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura Rıza Tevfik gibi Türkçülüğü benimsemiş aydınların, siyasetçilerin, gazetecilerin katılımıyla 20 Haziran 1911'de yapılan geniş katılımlı toplantıda "*milliyet fikrine*" dayalı yeni bir cemiyetin kurulması kararlaştırılmıştır. Toplantıda yer alan Dr. Fuat Sabit Bey'in

⁸³⁵ Alaettin Cemil, "İstanbul Üniversitesi", *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1933, s. 1.

⁸³⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet Dönemi)*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 434.

⁸³⁷ Yusuf Akçura, *Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları*, (haz. Nejat Sefercioğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 199.

teklifi üzerine kurulacak cemiyete Türk Ocağı adı verilerek kurucu ve geçici idare heyeti oluşturulmuştur.⁸³⁸

Bu kamuoyu oluşturma, bilinçlendirme ve “*millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti*” kurma sürecinde, vatanın aydın bilim adamları, vatansever edebiyatçıları, şairleri, din adamları, gazetecileri, cemiyetleri vb. de ellerinden gelen değişik yöntem ve araçlarla bunu gerçekleştirmeye çalışmışlardır. İşgaller karşısında kendi vatanını, canını, namusunu ve bağımsızlığını korumak amacıyla örgütlenmiş, Kuvâ-yı Millîye hareketini başlatmış ve savaş yapılmaksızın bağımsız bir Türk devletine sahip olunamayacağı anlayışını benimsemiş olan “*milliyetperver*” insanlar, Mustafa Kemal Atatürk’ün Anadolu’ya geçmesiyle onun arkasında yer almıştır. Türk Ocağı veya Türk Ocaklılar da bu grupta yer almış, Millî Mücadele’ye başından itibaren destek vermiştir.⁸³⁹

İzmir’in işgalinden hemen sonra, Türk Ocakları ve Karakol Cemiyeti tarafından İstanbul Fatih ve Sultanahmet’te bir dizi protesto mitingleri düzenleyerek Milli Mücadele’ye destek Meclis-i Mebûsan’ın açılmasında aktif rol oynayan Türk Ocağı, Millî Türk Fırkası kurulmuş, seçimlere girme hakkı kazanmış ve Hamdullah Suphi Tanrıöver’in milletvekili olması sağlanmıştır.⁸⁴⁰

Millî mücadele döneminin zor şartları nedeniyle bazı şubeleri kapanmış olan ve çalışmaları yavaşlamış olan Türk Ocakları, Mustafa Kemal Atatürk’ün isteği ile 29 Aralık 1922’de yeniden canlanmış, Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti’nin toplandığı salonda Türk Ocaklılar toplanmış, bir kalpak içerisinde numaralar çekilmiş ve Mustafa Kemal Paşa’ya 1 numara verilmiştir.⁸⁴¹

⁸³⁸ Yusuf Sarımay, *Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1990, s. 34.

⁸³⁹ Şükrü Hanioglu, “Türkçülük”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1399

⁸⁴⁰ Yusuf Bayraktutan, *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 197.

⁸⁴¹ Enver Behnan Şapolyo, “Millî Mücadele’de Hamdullah Suphi”, *Türk Kültürü*, Sayı 45, Ankara, 1996, s. 800.

Cumhuriyetin ilanı üzerine, bütün Türk Ocaklılar, Türk Ocaklarını yeni rejimin benimsenmesi, kabul görmesi ve Türk milletinin bu süreci benimsemesi için mücadele etmiştir. Özellikle bu süreçte kültür sanat faaliyetleri yürüttüğü gibi halkın eğitimi içinde çalışmalar yürütmüştür.⁸⁴² Yaşanan bu süreçte Mustafa Kemal Paşa, birçok kez Türk Ocağı'nın kurulduğu tarihten itibaren büyük işler yaptığını dile getirmiştir. Hatta Türk milletinin en önemli yeri olarak kabul etmiş ve kendisi de Türk Ocağı üyesi olmaktan çok memnun olduğunu dile getirmiştir.⁸⁴³

3.7.2. Türk Milli Basınında Türk Ocağı

Türk Ocağı'nın kapatılması ilgili olarak *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, “*Reisicumhur Hz. Aydın'da*” başlıklı haberinde Gazi'nin Türk Ocakları'nın vazifesi üzerine beyanatta bulunduğunu yazmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, “Türk Ocakları C. H. Fırkasının hars şubesidir. Fırka, millete mürebbilik yapacak, ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün hars sahalarında vatandaşları yetiştirmek için edecektir. Ocaklılar, C. H. Fırkasının programını vatandaşlara izah etmekte asıl vazifelerini yapmış, mefkûrelerine en büyük hizmeti ifa etmiş olurlar. Yasanızın üçüncü maddesinde bu cihet sarahaten ifade edilmiştir. Bu yol üzerinde milleti hemahenk olarak beraber yürütmekten ibarettir.” sözlerine yer vermiştir.⁸⁴⁴

Gazetenin konuyla ilgili ikinci haberi ise “*Gazi Hazretlerinin Fırkası ile Türk Ocaklarının Kaynaşması Hakkında Mütaleaları*” başlıklı haberini ana sayfada yer vermiştir. Gazete haberinde, bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması gerektiğini belirtmiştir. Haberin devamında Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti Azası Afyon Karahisar Mebusu Ruşen Eşref Bey'in sözlerine yer vermiştir. Eşref Bey, konuyla ilgili olarak milletlerin tarihinde bazı devirler olduğunu ve devletler belli hedeflere ulaşmak için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir arada toplamak gerektiğini vurgulamıştır. Eşref Bey, memleketin ve inkılabın içeriden ve dışarıdan

⁸⁴² Niyazi Ahmet Banoğlu, *Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1955, s. 76.

⁸⁴³ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*, s. 118.

⁸⁴⁴ “Reisicumhur Hz. Aydın'da”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Şubat 1931, s. 1.

gelebilecek tehlikelere karşı halkçılık ve milliyetçilik fikirlerinin tek vücut olarak çalışması gerektiğini belirtirken aynı cins kuvvetlerin müşterek gaye yolunda birleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁴⁵ Gazetenin konuyla ilgili üçüncü ve son haberi ise “*Kurultay, Ocakların Cumhuriyet Halk Fırkasına ile Kaynaşmasına Karar Verdi*” başlıklı haberini birinci sayfadan girmiştir. Haberin içeriğinde Türk Ocakları’nın feshine ve Türk Ocakları’nın haiz olduğu hakların bütün vecibeleriyle birlikte Cumhuriyet Halk Fırkasına devir edildiğini belirtmiştir.⁸⁴⁶ *Cumhuriyet* gazetesi ise konuyla ilgili olarak “*Türk Ocakları Halk Fırkası ile Niçin Birleşiyor?*” başlıklı haberine yer vermiştir. Gazete haberinde Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey’in dün geç vakte kadar Çankaya köşkünde kaldığını ve Türk Ocakları’nın kapatılma meselesini Mustafa Kemal Paşa’yla görüştüğünü yazmıştır. Ayrıca gazete, Türk Ocakları’nın Fırka’ya iltihakının, Türk Ocaklılar tarafından memnuniyetle karşılandığını ve Türk Ocakları’nın kapatılmasına Kurultay’da karar verilir verilmez, bütün Türk Ocakları’nın Halk Fırka’sının hars şubesi olarak çalışacağı haberini vermiştir.⁸⁴⁷

3.7.3. Köşe Yazarlarının Türk Ocağı’nın Kapatılması Hakkındaki Değerlendirmeleri

Türk Ocakları’nın kapatılması ile ilgili olarak, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Yakup Kadri Bey’in üç, Falih Rıfkı Bey’in iki ve M. Nermi Bey’in bir, *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadık Bey’in bir, *Milliyet* gazetesinde Falih Rıfkı, Siirt Mebusu Mahmut ve Ahmet Şükrü Beylerin bir ve son olarak *Cumhuriyet* gazetesinde ise Yunus Nadi Bey’in bir tane yazısı mevcuttur.

Hâkimiyeti Milliye’de Yakup Kadri Bey ilk yazısını, “*Kurultay*” başlığıyla kaleme almıştır. Yazar, Türk Ocakları’nın 1930 kurultayının samimi bir havada gerçekleştiğini ve kurultay esnasında birtakım tartışmalar yaşanmasının Türk Ocağı’nın canlılığının hâle devam ettiğinin bir göstergesi olarak belirtmiştir. Ayrıca Türk Ocağı’nın ilk gençlik ateşinin ve coşkusunun devam ettiğini dile getirmiştir. Yazar, bu kurultayın diğer

⁸⁴⁵ “Gazi Hazretlerinin, Fırkası ile Türk Ocaklarının Kaynaşması Hakkında Mütalaaları”, *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Mart 1931, s. 1.

⁸⁴⁶ “Kurultay, Ocakların Cumhuriyet Halk Fırkasına ile Kaynaşmasına Karar Verdi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Nisan 1931, s. 1.

⁸⁴⁷ “Türk Ocakları H. Fırkası ile Niçin Birleşiyor?”, *Cumhuriyet*, 25 Mart 1931, s. 1.

kurultaylardan daha farklı olduğunu, Türk tarihinin ilmi bir metotla yazılması için kurultayda bir heyet oluşturulduğunu yazmıştır. Bu gelişmelerin Türkçülüğün güçlenmesiyle sonuçlanacağını belirtmiştir. Türklüğü ve Türk gençliğini tehdit eden tehlikelere karşı 1930 Kurultay’da da tedbirlerden bahsedildiğini yazmıştır.⁸⁴⁸ Yazarın ikinci yazısı “*Bir Açım Bayramı Resmî*” başlığıyla okura iletilmiştir. Yazar, Türk Ocakları’nın Umumî Merkez binasının açılış merasiminde Hamdullah Suphi Bey’in, güzel ve dokunaklı konuşmasının tesiriyle Ocaklıların mest olduğunu dile getirmiştir. Yazar, Türk Ocağı’nın bundan yirmi yıl evvel Karaca Ahmet mezarlığında küçük ve gizli bir teşkilat olarak kurulduğunu ve bunun başlı başına bir destan olduğunu aktarmıştır. Yazar, Türkçülük idealinin ne kadar yaratıcı bir kudret olduğunu ve Türk Ocağı kurulmadan önce Türk milletinin kendi vatanında garip, kimsesiz ve hakir kaldığını Türk gençliğinin Türk Ocağı altında birleştiğini aktarmıştır. Türk Ocağı sayesinde Türk milliyetçilerin kendilerine bir sığınacak yer bulduğunu belirtmiştir. Türk’ün, Türk Ocağı’nda Türk milletinin ruhunu bularak türlü yabancı tesirlerden arındığını yazmıştır. Yazar, Hamdullah Suphi Bey’in “*şimdilerde Türk Ocağı’nı övmek ya da Türk Ocağı’nın artık bütün vazifesini yapmış olduğu anlamı gelmediğini ve etrafımızdaki memleketlerde buna benzer birçok teşkilat olduğunu*” sözlerine köşesinde yer verirken yazarın Hamdullah Suphi Bey’in görüşlerine katıldığı anlaşılmaktadır. Yazar, Türk gençliğinin yıllardır kendi hâline bırakılan kuzulara benzeterek sözlerine son vermiştir.⁸⁴⁹ Yazarın konuyla ilgili son ve üçüncü yazısı ise “*Türk Ocağı*” başlığıyla gazetede yerini almıştır. Yazar, Türk Ocağı’nın tarihe karıştığını ama asıl tarihe karışanın Türk milletinin gençliği olduğunu ve sakalları ağarmağa başlamış bütün milliyetçilerin, en ateşli aşklarını, ilk hayat ve fikir tecrübelerini Türk Ocağı’nda yaşadığını aktarmıştır. Ayrıca Türk Ocağı ile birlikte Türk milletinin maziden istikbale giden bütün güzel yolların ve hülyalarının bir hakikat olduğunu belirtmiştir. Bugünkü vatanın Türk Ocakları’nın çatısı altında beklendiğini ve Türk Ocağı’nı, Misak-ı Milli Türkiye’sinin dört duvar arasındaki taslağa benzetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile asıl eserin vücuda geldiğini, böylece Türk Ocağı’ndaki rüyaların gerçek olduğunu, bu mukaddes Türk topraklarının artık elle tutulur, gözle görülür bir hakikat olduğunu belirtmiştir. Bugünkü Millî Türk hükümetinin

⁸⁴⁸ Yakup Kadri, “Kurultay”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Mayıs 1930, s. 1.

⁸⁴⁹ Yakup Kadri, “Bir Açım Bayramı Resmî”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Nisan 1930, s. 1.

Türk Ocağı'nın bütün fonksiyonlarını ve faaliyetlerini kendi üzerine aldığını aktarmıştır. Türk Ocağı'nın, Osmanlı imparatorluğu devrinde, gayri - resmî bir tarzda yapmak istediklerini, şimdi, resmî sahada, daha müttekâmil devlet vasıtalarıyla takip ve tatbik olduğunu belirtmiştir. Bu devletin dayandığı bir fırkanın her hususta Türk Ocakları'nın eşi olduğunu iddia etmiştir. Türk Ocakları'nın kapatılmasının zafer gibi telakki edilmesi gerektiğini çünkü Türk Ocağı'nın C.H. Fırkasına iltihakı, onun hayatında yeni bir tekâmül merhalesi olduğunu dile getirmiştir. Türk Ocağı'nın kendi başına bırakıldığı takdirde bütün manasıyla fonksiyonlarının birçoğunu kaybedeceğini ve sırf geçmişteki itibarından dolayı yaşayacağını dile getirmiştir. Türk Ocağı'nın, dispanser açmak, mektep binası yapmak veya belli başlı merkezlerinde parasız ecnebi dilleri öğretmek gibi aslî vazifesinden olmayan işlerle meşgul olduğunu aktarmıştır. Türk Ocağı'nın bütün manasıyla statik bir hâle geldiğini, Milli Türk Devleti ve onun dayandığı fırkanın Türk Ocağı'nın faaliyetlerinin hepsini yaptığını belirtmiştir. CHF'nin Türk Ocakları'nı kendi içine almakla dinamik hale getirmek için olduğunu belirterek sözlerini bitirmiştir.⁸⁵⁰

Hâkimiyeti Milliye'de Türk Ocakları ilgili yazısı bulunan yazar Falih Rıfki Bey'dir. Yazarın konuyla ilgili iki tane yazısı bulunmaktadır. Falih Rıfki Bey ilk yazısını "Medrese ve Mektep" adıyla kaleme almıştır. Yazar, köşesinde Türkiye'de ana kaynağın temiz ve cesur halk olduğunu ve bu halkın sivil mektepte yetiştiğini yazmıştır. Yazar, sivil mekteplerin Anadolu'nun en uç noktalarına ulaşamadığını belirtmiştir. Medreselerin, sivil mektepler kadar idealist olmadığını ancak memleketli olduğunu aktarmıştır. Sivil mekteplerin Anadolu'nun kasabalarına köylerine ulaşmasının önemine değinirken hükümetin Türk Ocaklarını bu alanlarda etkin kullanmasının önemine vurgu yapmıştır.⁸⁵¹ Falih Rıfki Bey, ikinci yazısını "Türk Ocağı" başlığıyla kaleme almıştır. Yazar, Serbest Fırka tecrübesinden iki ders alındığını Türk Cumhuriyetçilerini ikiye ayırmanın mümkün olmadığını bilâkis bütün cumhuriyetçi unsurları birleştirmek ve kaynaştırmak gerektiğini yazmıştır. Bu bağlamda memleketin hemen her tarafında iki varlık göze çarptığını, bunların ise Halk Fırkası ve Türk Ocağı olduğunu belirtmiştir. Türk Ocağı siyasi bir müessese midir, değil midir? Sorusuna cevap vermeye çalışan yazar Türk Ocağı'nın inkılapçı ve siyasî olduğunu yazmıştır. Yazar, gençliği cumhuriyetçi

⁸⁵⁰ Yakup Kadri, "Türk Ocağı", *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Nisan 1931, s. 1.

⁸⁵¹ Falih Rıfki, "Medrese ve Mektep", *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Kânunusani 1931, s. 1.

yetiştirmek için her Türk gencine siyasi terbiye vermek gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca rey verecek yaştaki gençlerin toplandığı bir müessesenin (Türk Ocağı) siyasi bir karakter olduğu gibi bir fırka yapısının da mevcut olduğunu vurgulamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın sol bir inkılâp fırkası olduğunu sol fikranın unsurlarını kendi dışında bir müesseseye (Türk Ocağına) bırakarak kendini sığlaştırmanın tehlike olduğunu belirtmiştir. Yazar, sol inkılap fırkasının en tabîî unsuru, siyasî gençlik olduğunu yazmıştır. Hiç bir inkılapta gençliğe ikinci elden siyasi hizmetler verilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar, Türk Ocakları'nın uzun seneler memleketin ileri fikirlerini temsil ettiğini fakat inkılap fırkası ilk ocaklarda hayal olarak bile akla gelmeyen fikirleri hakikat olduğunu dile getirmiştir. Türk ocaklarında bulunan herkesin Halk Fırkası'dan olduğunu bu ikiliğin kuvvetlerin israfı olarak belirtmiştir. Yazar, Halk Fırkası'nın ve Türk Ocağı'nın aynı adamlar olduğunu için her ikisinde mektep, spor, güzel sanatlar, hukuk, doktorluk gibi türlü türlü teşkilâtlar bulunduğunu yazmıştır. Yazar, bu teşkilâtların gençliği dağıtmak değil, bilâkis toplaması gerektiğini belirtmiştir. Türk Ocağı'nın Halk Fırkası ile birleşmesinin geç bile kalındığını yazarak köşesini sonlandırmıştır.⁸⁵²

Hâkimiyeti Milliye'de Türk Ocakları ile ilgili yazısı bulunan son yazar ise M. Nermi'dir. Yazar, "*Türkçülük ve Politika*" başlıklı yazısında Türk Ocakları'nın Halk Fırkası içinde eridiğini aktarmıştır. Türk Ocakları'nın Halk Fırkası içinde erimesi kadar doğru ve yerinde bir şey olamadığını ve Türkçülüğün de soy sofuluğu olmadığını yazmıştır. Yaşayıştan uzaklaşan her şeyin sonu hiç olduğunu vurgulamıştır. Türkçülüğün politikadan korkmaması gerektiğini, ayrıca Türkçülük fikrinin doğuran sebeplere de yer vermiştir. Yazar, Osmanlı Devleti'nin yıkılması hazırlarken Türklerin büyük tehlikeyi sezerek ve buna karşı gönüllerini birleştirdiğini, uyanarak Türkiye Cumhuriyeti'ni yarattığını yazmıştır. Yazar bu yaşana ise politika denildiğini vurgulamıştır. Ayrıca Türkçülüğün bütün milli kıyıdanışlar gibi, politikanın içinden ortaya çıktığını aktarmıştır. Milletın politika yapan halk varlığı olduğunu ve nerede milli bir fikir varsa orada mutlaka politika olduğunu vurgulamıştır. Soy sofuluğu şeklinde plâtonik bir milliyet fikri yaşayamayacağını, asıl olanın milli sezginin uyanışı olduğuna değinmiştir.

⁸⁵² Falih Rıfki, "Türk Ocağı", *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1932, s. 1.

Yazar, millî sezginin ise modern devletle birlikte doğduğunu ve tarihin bile muhtelif kültür devirlerinde yaratıcı bir kudret olarak göze çarpan cemiyet varlığının politika faaliyeti olduğunu yazmıştır. Türkçülük fikrinin ilk kaynağının soy olarak olduğunu ama Türk milletinin politikadan uzak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Gazi'nin Türk Ocakları'nın Halk Fırkası içinde erimesi için söylediği sözlerin Türk milletine kıyıları görünmeyen bir yaşayış engini seyrettirdiğini yazmıştır. Türk milletinin yok olma tehlikesinin önüne geçmek için Türkçülük politikasının oluştuğunu dile getirmiştir. Ayrıca nerede milli bir fikir varsa orada mutlaka politika olduğunu artık Türk Ocağı'nda doğan fikirlerin cemiyet için güreşeceğini ama artık Gazi ile birlikte fikirlerin Halk Fırkası ile uygulandığını yazmıştır.⁸⁵³

Akşam gazetesi yazarlarından Necmeddin Sadık, konuyla ilgili olarak “*Türk Ocakları*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, günün en önemli mevzusunun Türk Ocakları'nın Halk Fırkasına iltihakı olduğunu belirtmiştir. Yazar, sürecin ilk önce Millet Meclisinde başlayarak Türk Ocakları'nın intihabat kararından sonra, Türk Ocakları'nın fırka ile birleşme kararına varıldığını yazmıştır. Yazar, Türk Ocakları'nın Türk milliyetperverliği cereyanında büyük vazifelerden yürüttüğünü ve bu milliyet ocağının, memleketimizin hars tarihinde büyük rol oynadığı herkesin bildiği aktarmıştır. Yazar, Türk milletinin kendi vatanında, Türk unsurunun mahrum olduğunu yazarken Türk Ocakları sayesinde Türk milletinin yüksek ve şanlı mazisini, kuvveti istikbale inanmak şevkini, hülâsa milliyet duygusunu kazandığını dile getirmiştir. Osmanlı saltanatının, Türklüğe ait her şeyi, bilhassa manevî hayatı ihmal ettiği, Türk milletinin kendi vatanlarında bile kendilerini yabancı addettiği perişan devirler yaşandığını Türk gençlerinin soğuyan kalplerinin Türk Ocakları'nda mefkûre ateşinde ısıttıklarını vurgulamıştır. Bu sayede Türk Ocakları'nın, kısa sürede memleketin temiz ve vatanperver kütlesini en güzel vazife için etrafında topladığını dile getirmiştir. Yazar, en güzel vazifeyi ise, “*millî harsi, milletin manevî kıymetlerini canlandırmak*” olarak açıklamıştır. Yazar, Osmanlı imparatorluğunun mütenevvi unsurları arasında, Rum, Ermeni ve Musevi milletlerinin millî teşekkülleri ve millî mevcudiyetlerini yükseltmeye çalışırken Türk milletini ihmal edildiğini aktarmıştır. Yazar, Türk gençliğine millî hissiyatı uyandıran Türk Ocakları

⁸⁵³ M. Nermi, “Türkçülük ve Politika”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Nisan 1931, s. 1.

olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu gençlik teşkilâtının artık Halk fırkasının içinde çalışacağını yazmıştır. Bu kararın, siyasî hayatımız anlaşılması gerektiğini çünkü millî hars mesaisi içinde, en temiz ve kudretli vatanperverlik duygusuyla yetişmiş olan gençlik kütlesinin, Halk Fırkası'nda çalışmasının siyasî hayatımızda en mesut neticeyi vereceğini dile getirmiştir. Yazar, bu kararın manasını ise Gazi'nin, gençliği iş başına çağırması olarak algılamış ve Türk Ocakları için en şerefli gün olarak değerlendirmiştir. Türk Ocakları'nın ve Türk Ocakları'nda çalışan gençlerin, kendilerine tevdi ettiği bu vazifeden dolayı bihakkın iftihar duyması gerektiğini ve bu kararın isabetli bir karar olduğunu anlamak gerektiğini yazmıştır. Türk milleti içinde inkılâbı en iyi anlayanların Türk gençliği olduğunu ve Halk Fırkası içinde bu gençlere vazife ve mesuliyet vererek, cumhuriyetin ebedileştirilerek kalıcı hale geleceğini belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁸⁵⁴

Milliyet gazetesinde ilk olarak Falih Rıfki Bey “*Fıkra ve Gençlik*” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Yazar, Türk Ocakları'nın Halk Fırkası'na iltihakından sonra Fırka'nın, memleketteki gençlikle çok yakından alâkadar olacağını ve gençlerin fikrî ve siyasî terbiyelerine rehber olacağını aktarmıştır. Türk gençliğin, bir elden idaresinin iyi neticeler vereceğine belirtmiştir. Her yerdeki fırka binasında veyahut yanında bir de firkanın gençlik yurdu olacağını ve bu yurtlardan gençlerin millî, siyasî ve bedenî terbiyeleri için lâzım gerekiyorsa yapılacağını belirterek yazısını noktalamıştır.⁸⁵⁵ Gazetede diğeri bir yazar olan Siirt Mebusu Mahmut Bey'in, “*Gazinin Dileği*” başlıklı yazısı gazetede ilk sayfada yer almıştır. Yazar, dağıtmanın ayırtmanın kolay olduğunu önemli olanın toplamak olduğunu yazmıştır. Memleketin bütün kuvvetlerin bir araya toplamak gerektiğini ve hangi cephede olursa olsun Türkiye hayatının dönüm noktasını yaşadığını vurgulamıştır. Gazi'nin sözlerine de yer veren yazar, “*Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki muayyen maksatlara erebilmek için maddî ve manevî kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete sevk etmek gerektiğini*” yazmıştır. Yazar, Türk Ocakları'nın Halk Fırkası ile birleştirmekteki gaye de bundan ibaret olduğunu ve Türk Ocakları ile Cumhuriyet Halk Fırkasının gayesinin ortak olduğunu aktarmıştır. Yazar, Türk Ocakları'nın millî kültür ve hayat cephesindeki faaliyetinin kimsenin kim inkâr edemeyeceği ve Türk Ocakları'nın kurulduğu günden beri İlmî sahada halkçılık ve

⁸⁵⁴ Necmeddin Sadık, “Türk Ocakları”, *Akşam*, 30 Mart 1931, s. 1.

⁸⁵⁵ Falih Rıfki, “Fıkra ve Gençlik”, *Milliyet*, 21 Mart 1931, s. 1.

milliyetçilik fikirlerini yaymaya çalıştığını dile getirmiştir. Yazar, Türk Ocakları ve Cumhuriyet Halk Fırkası ile birleşerek milli kuvvetlerin israfının engelleneceği belirterek yazısını noktalamıştır.⁸⁵⁶ *Milliyet* gazetesinde konuyla ilgili olarak Ahmet Şükrü Bey “Türk Ocakları” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, yirmi sene evvel, memlekete Türklerden başka her milletin teşkilâtı olduğunu gören Türk münevverlerinin Türk Ocağını kurduğunu belirterek yazısına başlamıştır. Yazar, Rumların Bizans’ın fethinden beri patrik ve kilise etrafında toplanarak faaliyet gösterdiğini Ermenilerin, Arnavutların, Arapların Suriyelilerin de ayrı ayrı teşkilâtlarının olduğunu yazmıştır. Türk Ocağı ile Türk gençliğinin bu sahada kendisini tanıyarak yer bulduğunu belirtmiştir. Yazar, Osmanlılık mefkûresi esasen doğmadan öldüğünü milletleri bir araya toplamak ve aynı bayrak altında yaşatmak gayesini çok geride kaldığını 19. asırdan itibaren millî devletlerin vücuda geldiğini belirtken Balkan Muharebeleri’nin bunun en canlı tanığı olduğunu vurgulamıştır. Yazar, Türk Ocakları’nın doğuran sebepleri ile bugünkü vaziyet arasında çok fark olduğunu Millî Türk Devleti’nin artık kurulduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazar, Türk Ocakları’nın vazifesinin bitmediğini ve mühim vazifesinin bundan sonra başladığını aktarmıştır. Bugünkü Millî Türk Devleti’nin ve Türk Cumhuriyeti’nin yekpare bir Türk milleti vücuda getirmek için Türk Ocakları’nın önemine değinmiş ve Türk Ocakları’nın takdir edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, ayrıca Anadolu’nun her kasabasında bir Türk Ocağı binası olduğunu ve bu binaların bizzat ocaklılar tarafından yapıldığını belirtmiştir. Türk Ocakları’nda konferanslar düzenlendiğini, yabancı dil dersleri verildiğini hatta büyük kasabalarda dispanserler tesislerinin olduğunu ayrıca bazı yerlerde spor teşkilâtının organize edildiğini belirtmiştir. Ankara’daki Türk Ocağı binasının merkezi olduğunu ve her Ankaralı ziyaret eden Türk milliyetçisinin buraya girdikten sonra imanının kuvvet bulduğunu yazmıştır. Türk Ocakları’nın en mühim vazifeyi şark vilayetlerinde yürüttüğünü milliyet ve Cumhuriyet mefkûrelerinin kanunla tazim edilemeyeceğini bu kavramların mekteplerde ve ocaklarda anlatılacağını aktarmıştır. Cumhuriyetçi ve milli neslin buralarda yetişeceğini bu bağlamda Türk Ocakları’nın rejimin en kuvvetli destekçisi olduğunu aktararak yazısını tamamlamıştır.⁸⁵⁷

⁸⁵⁶ Siirt Mebusu Mahmut, “Gazinin Dileği”, *Milliyet*, 25 Mart 1931, s. 1.

⁸⁵⁷ Ahmet Şükrü, “Türk Ocakları”, *Milliyet*, 19 Şubat 1931, s. 1

Türk Ocakları'nın kapatılması ile ilgili yazısı bulunan son yazar ise Yunus Nadi'dir. Yazar, *Cumhuriyet* gazetesinde “*Türk Ocağı: Türk Birliği!*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Türk Ocakları'nın tamamen Cumhuriyet Halk Fırkasına iltihakının günün meselesi olduğu belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak yerli yabancı bazı kimseler bu iltihakın üzerine akıl yürüttüklerini aslında meselenin basit olduğunu Türk milleti milli hudutları içinde millî hukukuna sahip tamamen millî bir heyet olduktan sonra bir kısım vatandaşların ayrı teşekküllerle millî zemin aramasından kaynaklı tek elden toplandığını belirtmiştir. İmparatorluk zamanında Türk Ocakları'nın manaların önemli olduğunu ve hakikaten millî bir ihtiyacın ifadesi olarak meydana geldiklerini vurgulamıştır. Şimdi ise Türk milletinin birçok unsurları ve ırkları sinesinde toplayan bir İmparatorluk olmadığını, Türkiye'nin yalnız Millî Türk Devleti olduğunu belirtmiştir. Bu rejimi tesis eden millet, maddî ve manevî bütün kuvvetlerinin ve vatanın bütün çocukları artık bu bayrak altında ve Türk Ocakların Cumhuriyet Halk Fırkası altında toplandığını yazmıştır. Aynı binalarda Türk Ocağı aramakla uğraşmak yerine Türk'ün canlı birliğinde kaynaşması için Türk Ocakları'nın Halk Fırkası'na dâhil olduğunu aktarmıştır. İmparatorluğun kendisine mahsus sistemleri içinde en fena hallerinden biri muhtelif milletleri bir idare altında toplamak için Türk milliyetini ihmal ettiğini ve Türk'ten ve Türklükten bahsetmiştir. Başka milletlerin milliyetçilik hareketlerinin Türk milletinin millî duygularını harekete geçirdiğine, bu hareketin sonucunda Türk Ocakları'nın doğduğuna değinmiştir. Türk Ocakları'nın bu vatanı Türk milleti ve Türk milliyetçiliği vardır diye haykıran bir sada olduğunu belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde vatanın Türk milleti ve Türk milliyetine ait olduğunu vurgulamıştır. Dünkü hayalin bugün gerçek olduğunu, Türk Ocaklarını dolduran Türk gençliğinin fiili rol oynamasını, artık Cumhuriyet Halk Fırkasıyla olacağını yazmıştır. Zamanında büyük bir ihtiyaç olarak doğan Türk Ocaklarının günümüzde ocakların fırkaya iltihaklarının en makul iş olduğunu yazmıştır.⁸⁵⁸

⁸⁵⁸ Yunus Nadi, *Türk Ocağı: Türk Birliği!*, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1931, s. 1,3.

3.8. TÜRK MİLLİ BASININDA HALKEVİ

3.8.1. Halkevleri'nin Kuruluşu

Halkevleri'nin kuruluşu resmî olarak 1932 yılı olarak kabul edilmekle birlikte Türk Ocakları'nın kapatılması ile var olduğu söylenebilir. Devlet ile halk arasındaki bağları güçlendirmek Cumhuriyet rejimini ve inkılapları halka benimsetmek Türk gençliğini tek elden fikirsel olarak beslemek için Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi kurumların yanı sıra Halkevleri'nin kurulması uygun görülmüştür. Bu bakımdan düşünüldüğünde Halkevleri rejimin ve inkılapların Türk milletinde benimsenmesi için açılmıştır. Halk arasındaki sınıfları ortadan kaldırmak halkı bir hedef doğrusunda yetiştirmek amaçlanmıştır.⁸⁵⁹

3.8.2. Türk Milli Basınında Halkevleri

Halkevleri'nin açılışının *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Ayrıca *Milliyet* gazetesi de Halkevleri'nin açılışını gündemine almış ve bu kurum hakkında okurunu bilgilendirmiştir.

Hâkimiyeti Milliye gazetesi incelediğimizde; gündelik bölümü altında “*Halkevi*” başlıklı habere yer verilmiştir. Haberin içeriğinde Ankara Halkevi'nin açılışı için bir toplantı yapıldığı Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ve Mustafa Kemal Paşa'nın millî kültürün yükselmesi için hükümet teşkilatı haricindeki bütün elemanların aynı maksat ve gaye uğrunda çalışmalarının gerektiği vurgulanmıştır. Bu uğurda Türk gençliğinin büyük ve mukaddes bir vazifeye çağırıldığını yazmıştır. Halkevleri'nin Türk milletine has, yüksek kudretini tecelli ettirecek bir kaynak olacağı belirtilmiştir. Halkevleri'nin Türk gençliğinin hayatımızda mühim bir başlangıç olduğunu ve Türk gençliğinin burada inkılâp için, millî kültür için çalışacağını aktarmıştır. Halkevleri'nin inkılâp gençliği için bir mihenk taşı vazifesi göreceğini böylece Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, İnkılapçılık ilkelerinin hayata geçirmesi için mücadele edeceğini belirtilmiştir.⁸⁶⁰ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin konuyla ilgili ikinci yazısı “Halkevleri”

⁸⁵⁹ E. Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 282.

⁸⁶⁰ “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 İkincikanun 1932, s. 1.

başlığı ile gazetede yer almıştır. Gazete, Halkevleri'nin merkez ve 14 ilde açılmasının tarihî bir olay olduğunu ve Halkevleri'nin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kültür müesseselerinden bir tanesi olacağını vurgulamıştır. Bu müesseselerin gençlikle hareket ederek memleketin muasır medeniyet seviyesine gelmesi için mücadele edeceğini vurgulamıştır. Muasır medeniyet seviyesine ulaşmak için sadece devlet teşkilatının çalışmasının yeterli olmayacağını, başarılı olunması için bütün halkın bir bütün olarak aynı ruhla yetişmesi gerektiğini yazmıştır. Halkevleri'nin halka inerek daha da güçleneceğini ve Halkevleri'nde açılan şubeler sayesinde memleketteki gençliğin kabiliyet ve istidatlarına göre muhtelif sahalarda yetiştirebileceği savunmuştur. Bunun gerçekleşmesi için Halkevleri'nde dil, edebiyat, tarih, sanat, temsil, spor gibi gençliğin en çok alâka duyduğu alanlarda çalışma şubelerinin olması gerektiğinin önemine değinmiştir. Bunlarla birlikte köycülük, müzecilik, sergicilik alanlarında da Halkevleri'nin çalışmalar yürütmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Türk milleti için ayrıca kütüphaneler, neşriyat, halk dersaneleri, muhtelif kurslar ve içtimaî yardım gibi bölümlerinin de Halkevleri'nde yer almasının önemi üzerinde durmuştur. Böylece Türk gençliğinin, Halkevleri'nin şubelerinde kendisine bir çalışma mevzuu bulabileceği belirtmiştir. Bu imkân ve şartlar gerçekleştiğinde Halkevleri'nin memleketi bütün olarak düşünen, duyan, memlekete faydalı olmak isteyen herkese açık olacağını ve Türk milletinin medeniyet saflarında layık olduğu en yüksek mertebeye ulaşacağını yazmıştır. Halkevleri'nin açılması ile milli tarihimizde yükselme ve ilerlemenin gerçekleşeceğini aktarmıştır.⁸⁶¹ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesindeki üçüncü yazı ise “*Halkevleri Şubeleri*” başlığı ile yer almıştır. Haberde teşkilatsız bir kalabalığın hiç bir iş göremeyeceğini bundan dolayı Halkevi şubelerinin faaliyetlerinin hayatî bir ehemmiyeti olduğunu yazmıştır. Halkevleri'nin, Cumhuriyet Halk Fırkası ile Türk gençliğine yeni ve yüksek ideal etrafında toplanmaya çalıştığını böylece neslin kültür sahasında önemli bir adım atacağını aktarmıştır. Türk gençliği de bu açılan kapıdan girerken yüksek idealin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın geniş ve kuvvetli kanadı altında Türkiye'nin yenilikçi ve ilerici ruhunu canlandırmak için girdiğini belirtmiştir. Memleketin yakın tarihinde en yüksek düşüncelerle vücuda getirilmiş müesseselerin teşkilatsızlık yüzünden yok olduğuna değinmiştir. Cumhuriyet gençliğinin bu misallerden ders aldığını ve Türk

⁸⁶¹ “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Şubat 1932, s. 1.

gençliğinin, millî heyecanını, cumhuriyet sevgisini, fedakârlık duygusunu her gün her vesile ile göstereceğini aktarmıştır. Yüksek bir zekâ, süratli bir anlayış, derin bir sezîş kuvvetiyle varlığını her vesilede gösteren gençliğin bu vazifeyi de tereddütsüzce başaracağını, Halkevi'nin en kısa yoldan en yüksek gayeye varmak için yaptığı mücadelenin başarılı ile sonuçlanacağını vurgulamıştır.⁸⁶² Gazetede Halkevleri ile ilgili dördüncü yazı ise “*Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevleri*” başlığı ile okura ulaşmıştır. Gazete haberinde Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtibi ve Kütahya Mebusu Recep Bey'in Halkevleri'nin teşkilat ve faaliyetleri hakkındaki tamimine yer vermiştir. Recep Bey, yavaş yavaş diğer vilâyetlerde ve kalabalık kazalarda Halkevleri'nin açılacağını ve tek tek Halkevleri açmaktansa her defasında 10, 15, 20 yerde birden ve aynı günde açılma merasimlerinin yapılmasını tercih ettiklerini belirtmiştir. Halkevleri'nden tahsili ve bilgi seviyesi ne olursa olsun bütün vatandaşlar aynı derecede yararlanabileceğini belirtilmiştir. Halkevleri'nin halkın evi olduğunu açılan ve açılacak olan bütün Halkevleri'nin açılma merasiminde verilen nutukların okunan şiirlerin ve fotoğrafların Halkevinin hatırası olmak üzere dosyalanması gerektiği belirtmiştir. Halkevleri mesaisinin eğlence maksadı olarak değil yetişme ve yetiştirme gibi yüksek bir gaye ile hareket etmesi gerektiğini aktarmıştır. Halkevleri bütün vatandaşları birbirine kaynaştıran ve gençleri yetiştiren bir kurum olması gerektiğini vurgulamıştır. Halkevleri'nin umumî bir merkezinin olmadığını aktarmıştır.⁸⁶³

Milliyet gazetesi ilk sayfasında “*Halkevleri Bugün Her Yerde Açılıyor*” başlığı ile Halkevleri'nin açılışını duyurmuştur. Gazete memlekette 43 Halkevi'nin açılış merasiminin yapılacağını merasimde nutuklar söyleneceğini yazmıştır.⁸⁶⁴

3.8.3. Köşe Yazarların Halkevi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Bu bölümde *Hâkimiyeti Milliye*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Ulus* ve *Vakit* gazetesindeki yazarlar taranmıştır. Halkevleri ile ilgili olarak *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Behçet Kemal, Zeki Mesut, Falih Rıfkı, *Ulus* gazetesinde Yaşar Nabi Nayır ve Burhan Asaf Beylerin yazıları mevcuttur. *Milliyet* gazetesinde Nezihe Muhiddin'in yazıları mevcuttur.

⁸⁶² “Halkevleri Şubeleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Şubat 1932, s. 1.

⁸⁶³ “Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mart 1932, s. 1,2.

⁸⁶⁴ “Halkevleri Bugün Her Yerde Açılıyor”, *Milliyet*, 19 Şubat 1932, s. 1.

Cumhuriyet gazetesinde Hasan Cemil Bey'in ve Yunus Nadi Bey'in köşe yazıları tarafımızca tespit edilmiştir. *Vakit* gazetesinde Mehmet Asım Bey'in yazıları bulunmaktadır.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde ilk olarak Behçet Kemal Bey'in "*Halkevleri ve Gençlik*" başlıklı yazısı bulunmaktadır. Yazar, Halkevleri'nin gençliği sinesinde toplayan, Türk enerjisini bir hedefe çeviren, Türk kabiliyetlerini ortaya çıkartan bir teşekkül olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Yazar, Halkevleri'ni Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir organı, bir muazzam teşekkülü, bir gençlik ve hars merkezi olduğunu belirtmiştir. Halkevleri'nin henüz resmen açılmadığını, iktisat seferberliği, yerli malı ve tasarruf haftasından sonra açılacağını yazmıştır.⁸⁶⁵ Gazetede konu ile ilgili yazısını bulan ikinci yazar Zeki Mesut Bey'dir. Yazar, gündelik adlı köşede "*Halkevleri*" başlıklı yazısı kaleme almıştır. Yazar köşesinde Halkevleri'nin memlekette büyük ihtiyaçları karşıladığını, fikir ve millî kültürün bu feyizli ocakları etrafında bir vücut halinde birleşeceğini vurgulamıştır. Başvekil İsmet Paşa inkılapçı bir devlet adamı olduğunu ayrıca Halkevleri'nin henüz yeni oluşturulmasına rağmen yüksek hedeflerine doğru ilerlemekte olduğunu aktarmıştır. Yazar, Halkevleri her şeyden evvel birer ülkü ocağı olduğunu ve hedefine ulaşmak için mücadele ettiğini yazmıştır. Halkevi'nin Türk halkını medeniyet ve kültürün nimetlerinden istifade ettirmek gayesiyle çalıştığını ve millî birliği millî kültürü çözümez bir halde perçinlemek için mücadele ettiğini vurgulamıştır. Halkevi'nin ülküsünden güç aldıkça başarılı olacağını; ırkını, memleketini, milletini seven her vatandaşın Halkevleri'ni desteklemesi gerektiğini aktarmıştır.⁸⁶⁶ Zeki Bey'in ikinci yazısı "*Halkevi*" başlığıyla gazetede yer almıştır. Yazar, halkçılık ilkesinin, yalnız kanunî sahada ve devlet hayatında temin ve tatbik etmek Türk halkçılığı için kâfi olmayacağını, Türk halkçılığın her şeyden önce vatandaşların kabiliyet ve nispetinde istikamet etmesi gerektiğini ve özünde halkçı olan Türk milletinin üzerindeki yabancı tesirlerden kurtulması gerektiğini vurgulamıştır. Hayata hazırlanmak, hayatta muvaffak olabilmek için halkçılığın önemli olduğunu ve halkçılığın başlıca gayesinin birçok alanda çok geri kalmış olan vatandaşlarına koşması gerektiğini aktarmıştır. Dünyanın çok hızlı değişen, bilgi çağında olduğunu bundan dolayı vatandaşların her gün her saat yeni bir şey

⁸⁶⁵ Behçet Kemal, "Halkevleri ve Gençlik", *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kânunusani 1932, s. 1.

⁸⁶⁶ Zeki Mesut, "Halkevleri", *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Temmuz 1934, s. 1.

öğrenmesi gerektiğine değinmiştir. Bu çağın en önemli özelliğinin talim ve terbiyeyi, beşikten mezara kadar, yemek içmek derecesinde acil bir şekilde öğrenmesi gerektiğini değinerek yazısını sonlandırmıştır.⁸⁶⁷

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde Halkevleri ile ilgili yazısı bulunan bir yazarda Falih Rıfkı Bey'dir. Falih Rıfkı Bey Halkevleri ile ilgili dört adet köşe yazısı kaleme almıştır. Yazarın ilk yazısı "*Halkevi*" başlığı ile okuruna ulaşmıştır. Yazar, köşesinde Fırka'nın açtığı Halkevleri sayesinde şehirlerde ve kasabalarda yaşayan vatandaşlara ulaşacağını ve bu kurumun oluşmasının büyük bir dava olduğunu aktarmıştır. Bu asrın büyük devletlerinden birisi olmak için asrın en ileri cemiyetlerinin kurulması gerektiğini yazmıştır. Türk halkının Büyük Şefin ve arkadaşlarının harp ve sulh eseri, Fırka'ya inandığını ve Türk halkının, Türk köylüsünün, Türk esnafının, bütün eski usul ve âdetleri terk ederek, yeni teknik ve terbiye ile donatılması gerektiğini vurgulamıştır. Halk terbiye okuma yazma öğretmek olmadığını halk terbiyesinin asrın son tekniğini yeni çalışma ve yaşama tarzını öğretmek, bir teşkilata bağlamak olduğunu yazmıştır. Halkevleri'nin devletin bir organı gibi Türk gencini, muallimini, mühendisini, yani tekmil münevverini ve tüm halkı geliştirmek için çalışması gerektiğini aktarmıştır. Halk terbiyesi için yalnız Fırka'nın ve maarifin değil, bütün vekilliklerin, her kesimin halk terbiyesi için vazife alması gerektiğini köşesinde yazmıştır.⁸⁶⁸ Yazar ikinci yazısını "*Bir Yıl Dönümü*" başlığı ile kaleme almıştır. Yazar, asıl davanın kalpleri ve kafaları bir kültür hamuru içinde manevi birliği vücuda getirmek için yoğurması gerektiğini ve Fırka'nın eseri olan Halkevleri'nin bunu başarmak için çalışacağını yazmıştır. Halkevleri'nin Kemalizm ülküsünü ve milli kültürü Türk'e mal ederek imtiyazlı sınıfı ortadan kaldıracığını belirtmiştir. İnkılabın fikri kısmını en önemli aşamasının ise en derin halk katlarına inerek Cumhuriyetin bütün faziletlerini ve kazançlarını Türk milletine benimsetmek olduğunu yazmıştır.⁸⁶⁹ Falih Rıfkı Bey'in, üçüncü yazısı "*Halkevi*" başlığı ile gazete yer almıştır. Yazar, memleketin her tarafında yeniden Halkevleri'nin açılacağını ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın en büyük vazife ocağının Halkevi olduğunu, bu sayede rejimin kökleşeceğini yazmıştır. Halkın, milli inkılabın en önemli yapı taşı olduğunu artık

⁸⁶⁷ Zeki Mesut, "Halkevi", *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Birinci Kanun 1932, s. 1.

⁸⁶⁸ Falih Rıfkı, "Halkevleri", *Hâkimiyeti Milliye*, 28 İkinci Kanun 1932, s. 1.

⁸⁶⁹ Falih Rıfkı, "Yıl Dönümü", *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Şubat 1934, s. 1.

zümre saksısının kırılıp halka inilmesi gerektiğini aktarmıştır. Tek mektep ve tek kitap, tek telkin ve tek terbiye ile halkın yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Halkevleri'nin halkı görmek ya da halka rejimi göstermek için kurulmadığını bu evlerin halk ile konuşularak onlara bilmediklerini öğreteceği gibi rejiminde halktan öğreneceği çok şey olduğunu yazmıştır. Fikrî, iktisadi ve içtimai bütün müesseselerle halkı bilgilendirmenin bu müesseselerin yaşamasını kolaylaştıracağını böylece gençlik ve halkın bir arada olacağını Halkevleri'nin zamanla her köyde bir oda kurarak genişleyeceğini belirtmiştir.⁸⁷⁰ Yazarın son yazısı ise “Halkevi” başlığıyla gazetede ki köşesinde yer almıştır. Yazar, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, bütün Türk Ocağı binalarını Türk gençliğine mal ettiğini ve Halkevi'nin bulunduğu her şehir ve kasabada dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, spor ve neşriyat işleri ile uğraşan genç zümreler oluştuğunu yazmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın hazıra konmadığını, elindeki hususî ve millî vasıtalarla yarının Türkiye'sini kurmak zorunda olduğunu vurgulamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın büyük Reisi'nin Cumhuriyet rejiminin temellerini kurduğunu, bu temeller üzerinde ancak kafası, kalbi, ahlakı, zekâsı, vicdanı yeniden yoğrulmuş, yeniden hamur edilmiş biri neslin müessesesinin kalıcı olacağını yazmıştır. Yarın Türkiye'si olan gençliğin, birebirlerinden ayrı, birbirlerinden uzak, birbirlerinden aykırı var olamayacağına değinmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Hükümeti resmî kadro ile halkı yetiştireceğini Fırka'nın bu hususta hükümet kadar kuvvetli olan öteki vasıtasının ise gençlik olduğunu ve hiç bir yeni rejimin, gençliği bırakamayacağını vurgulamıştır. Halkevleri'nde edebiyat, tarih, güzel sanatlar ve bütün kültür, hayatla iç içe geçeceğini ve Halkevleri'nin basit akademi ya da bir mektep taslağı olmadığını aktarmıştır. Halkevleri'nin fikrin hayatla kaynaştığı ocaklar olduğunu yazmıştır. Hükümetin vazifesinin işe yarar kuvvetleri organize etmek ve zararlı unsurlara mani olmak olduğunu vurgulamıştır. Organize olmuş gençliğin ve terbiye olmuş halkın Cumhuriyetin iki temel direği olduğunu aktarmıştır. Bütün gençlik Halkevleri'ni benimseyerek Fırka için çalışacağına değinmiştir.⁸⁷¹ *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yazısı bulunan diğer bir yazar Burhan Asaf Bey'dir. Yazar “Halkevi” başlıklı köşe yazısını kaleme almıştır. Asaf, yazısında büyük devirlerin büyük fikir çarpışmaları sonucu ortaya çıktığını, Türkiye'nin

⁸⁷⁰ Falih Rıfkı, “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Haziran 1932, s. 1.

⁸⁷¹ Falih Rıfkı, “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Şubat 1932, s. 1.

de yeni hayat için hem kendine hem başka memleketlere yol gösterdiğini aktarmıştır. İnkılâbının orijinal esaslarını hayata geçirmek için Halk Fırkası'nın harekette geçtiğini bunun için Halkevleri'ni kurarak inkılâpçı Türk gençliğini yetiştirmek istediğini yazmıştır. Türk milletinin en ileri millet olarak Fırka programındaki inkılâpçılık ilkesine bağlı olması gerektiğini ve Halkevleri'nin on dört vilayette aynı günde olarak açıldığını vurgulamıştır. İnkılâp şevkinden ve heyecanından kuvvet alacak bir Türk gençliğinin güzel ve bereketli mahsul gibi herkesi sevindirmesini gerektiğini yazarak yazısını sonlandırmıştır.⁸⁷²

Milliyet gazetesinde Nezihe Muhiddin Hanım⁸⁷³ “*Halkevleri*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Nezihe Hanım, Türk milletinin Cumhuriyetle birlikte Halkevleri'nin çatısı altında toplanacağını, Halkevleri'nin açılması, Türk milletinin ruhunda derin ve samimî bir alaka ve heyecan uyandırdığını yazmıştır. Halkevleri'nin büyük bir teşebbüsün olduğunu Fırka ve milletin büyük yurt için el birliğiyle çalışacağını aktarmıştır. Türk milleti, Halkevi'nin muazzam çatısı altında ebedî bir şekilde çalışacağına ve Halkevleri'nin, bütün bu derin ihtiyaçların birçoğunu karşılayacağını aktarmıştır. Türk halkının Halkevleri'nde, Halk Fırkası'nın rehberliğinde memlekette büyük işler başaracağını aktarmıştır. Halkevleri, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın en mükemmel müessese olarak kurulduğunu ve Halkevleri'ni sevmek, tekâmülüne yardımcı olmak milletin boynunun borcu olarak belirtmiştir.⁸⁷⁴

Cumhuriyet gazetesinde Halkevleri alakalı olarak Yunus Nadi Bey'in yazıları ön plana çıkmaktadır. Yunus Bey, konuyla ilintili olarak dört adet yazı kaleme almıştır. Ayrıca gazetede Hasan Cemil Bey'in bir tane yazısı mevcuttur. İlk olarak Yunus Nadi Bey, *Cumhuriyet* gazetesinde “*Halkevleri Açılırken...*” başlıklı köşe yazısı yazmıştır. Yazar, Halkevleri sayesinde Türk halkının kendi benliğini daha iyi bulacağını ve Halkevleri'nin Gazi'nin büyük eserlerinden bir tanesi olduğunu ve Gazi'nin Türk milletinin istiklali ile birlikte istikbalini de kurtardığını Halkevleri'nin de açılmasının bu bakımdan önemli

⁸⁷² Burhan Asaf, “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Şubat 1932, s. 2.

⁸⁷³ Bkz., Yaprak Zihnioğlu, “Nezihe Muhittin Kısa Yaşam Öyküsü, Yetiştirdiği Ortam ve Kadınlardan Etkiler...”, *Tarih ve Toplum*, Mart 2000, Cilt 33, Sayı 195, s. 69-73.

⁸⁷⁴ Nezihe Muhiddin, “Halkevleri”, *Milliyet*, 19 Şubat 1932, s. 6.

olduğunu vurgulamıştır.⁸⁷⁵ Yazar ikinci yazısını “*Yepyeni Bir Hareket: Halkevleri*” başlığı ile okuruna iletmiştir. Yazar, köşe yazısında Devlet merkezi olan Ankara’da ve on dört vilâyette Halkevleri’nin açıldığını eskiden memlekette Türk Ocakları’nın bulunduğunu aktarmıştır. Türk Ocakları’nın bir kongresinde bu teşkilâtın yeni bir şekle dönüşeceğine karar verildiğini böylece Halkevleri’nin açıldığını belirtmiştir. Halkevleri’nin zamanın icapları ve milletimizin ihtiyaçla düşünülerek memlekette millî bir kültürü oluşturmak için çok çalışması gerektiğini vurgulamıştır. C. H. Fırkası’nın programı ve nizamnamesi yapılırken Fırka’nın memleket ve millet için Halkevleri’nin öneminin büyük olduğunu vurguladığını yazmıştır. Halkevleri’nin kapılarının Fırka’ya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açık olacağını ve Fırka’nın bu evlerin intizamlı bir şekilde çalışıp çalışmadığını takip edeceğini belirtmiştir. Halkevleri’nin, Cumhuriyet Türkiye’sini güçlendirmek ve medeni hayatı geliştirmek için önemli olduğunu belirtmiştir. Yazar, Halkevlerinin başlıca faaliyetlerini ise dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, temsil, spor, içtimaî yardım, halk dersaneleri ve kurslar olduğunu ayrıca kütüphane, neşriyat köycülük ve müze alanlarını da bünyesinde bulundurmasının önemine değinmiştir. Halkevleri’nin memlekette açtığı çığır yepyeni bir hareket iken diğer memleketlere kıyasla çok geri kalmış bir hareket olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca daima yeni ve hakiki ihtiyaçlarına uygun olarak çok çalışmak gerektiğini Halkevleri’nin bu ihtiyaçların çoğunu gidereceğini aktarmıştır. Yazar, Halkevleri’ni Türk’ün kendisinin evi olduğunu belirterek yazısını sonlandırmıştır.⁸⁷⁶ Yazarın gazetede ki üçüncü yazısı “Halkevlerimiz 3 Yaşına Bastı, Sayıları 103 Oldu” başlığı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Halkevleri’nin her yıldönümünde Başbakan İsmet İnönü’nün bir söylev ile başlamanın bir gelenek olduğunu yazmıştır. Halkevleri’nin ulusal varlığımızın titiz, temiz, güzel tutumlu bir aile ocağı olduğunu ve Türklerin nice yüzyıllar bakımsız bırakılan bu yurdun içinde her yandan yoksul kalmış ulusun bin bir eksiğini tamamlamak için çok çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Yazarın belirttiğine göre; İsmet İnönü, Halkevlerinin sayısının bu yıl 80’den 103’e çıkacağını, hepsinin de kendine has bir yol çizeceğini belirtmiştir. Bu yolların her birinin Türk ulusunun yükselmesinde başlı başına etkili olacağını vurgulamıştır. Halkevlerinin çalışmalarının kültürel alanda yoğunlaşacağını yazmıştır.

⁸⁷⁵ Yunus Nadi, “Halkevleri Açılırken...”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1932, s. 1,2.

⁸⁷⁶ Yunus Nadi, “Yepyeni bir hareket: Halkevleri”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1932, s. 1.

Milletin her şeyden önce bilgi yönünden zengin olması gerektiğini ve günümüzde gerçek zenginliğin ise bilgi zenginliği olduğunu belirtmiştir. Yazar, Halkevleri'nin siyasal kulüplerde kadın erkek ayrımı olmaksızın uygarlığın en yüksek biçiminin oluşturulduğunu yazmıştır.⁸⁷⁷ Yazarın dördüncü yazısı “*Halkevleri ve Milli Kültür*” başlığı ile Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında yer almıştır. Yazar, Halkevleri'nin kısa sürede çoğaldığını ve Millî kültür için mücadele verdiğini belirtmiştir. Bu bakımdan Halkevleri'nin milletimizin sinesinde çok kıymetli bir müesseseye olduğunu vurgulamıştır. Milletın ise yekpare millî bir varlık, millî bir vatan için çalışmasının önemli olduğuna değinmiştir. Yazar, İstiklâl Harbinin Türk alfabesinin ve bütün inkılâpların çok önemli olduğunu, asıl önemli olanların ise bu inkılapları özümseyen millî bir topluma ihtiyacımız olduğunu vurgulamıştır. Bunun ise bir zaruret olduğu kadar çok esaslı bir zihniyet mücadelesinin varlığı olduğunu Halkevleri'nin bir senelik hayatlarından millî benliğinin güçlenmesi için mucizeler yarattığını aktarmıştır.⁸⁷⁸ Yazarın beşinci ve son yazısı ise “*Şükrü Kaya'nın Nutkuna Göre Halkevleri*” başlıklı ile okura ulaşmıştır. Yazar, Halkevleri'nin Cumhuriyet Halk Partisi'nin memlekete ve millete en değerli hediyesi olduğunu ve Halkevleri'nin kapısının bütün millete açık olduğunu sadece partililerin ve milletin girdiği bir yer olarak değil milletin kendi evi olarak bakılması gerektiğini yazmıştır. Millî kültür ocakları olan Halkevleri'nin Türk istikbaline, Atatürk rejimine ve bütün milletine mal olmuş bir yer olduğunu aktarmıştır.⁸⁷⁹ *Cumhuriyet* gazetesinde Halkevleri konulu yazısı bulunan son yazar ise Hasan Cemil Bey'dir.⁸⁸⁰ Yazar,

⁸⁷⁷ Yunus Nadi, “Halkevlerimiz 3 Yaşına Bastı, Sayıları 103 Oldu”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1935, s. 1.

⁸⁷⁸ Yunus Nadi, “Halkevleri ve Milli Kültür”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1933, s. 1.

⁸⁷⁹ Yunus Nadi, “Şükrü Kaya'nın Nutkuna Göre Halkevleri”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1938, s. 1.

⁸⁸⁰ Hasan Cemil Çambel, 1879 (1295)'da Çanakkale'de doğdu. Eğitime Kuleli Askerî Lisesinden başlayıp 1896'da Harp Okulunu bitirerek piyade teğmen rütbesiyle mezun oldu. Daha sonra Harp Akademisine girerek 1900'de kurmay yüzbaşı olarak diploma aldı. Genelkurmay Dairesi Birinci Şubesine atandı. 1900-1902 yıllarında Almanya'da Prusya Harp Akademisinde öğrenimini tamamladı. Mart 1910'da Padişahın yaverliği payesine yükseldi. Balkan Savaşlarında Genel Karargâh Harekât Şubesi Müdürlüğünü yürüttü. Eylül 1913'te Berlin Sefaretine askerî ataşe oldu. Aralık 1915'te albaylığa yükseldi ve 51. Tümen Komutanlığı verilerek Şehzade Vahdettin'in, Alman İmparatorunun davetlisi olarak Almanya'yı ziyaretinde, askerî müşavir olan Mustafa Kemal'le yakınlığını pekiştirdi. III. Dönem ara seçimlerine katılıp 419 oyla Bolu'dan milletvekili seçildi. Bolu'dan IV., V., VI., VII. ve VIII. dönemlerde de milletvekili seçilen Hasan Cemil Çambel, Türk Tarih Kurumu Kurucu Üyelerinden olup 1935'te Yusuf Akçura'dan sonra Kurumun başkanlığına geldi. 9 Aralık 1967'de öldü. İstanbul'da Karacaahmet Mezarlığında toprağa verildi. Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927, III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s.134.

Cumhuriyet gazetesinde “Kültür Siyasetimiz” başlıklı yazıyı kaleme almıştır. Hasan Bey, Gazi’nin kültür plânlarının, birer birer tatbik sahasına geçtiğini Gazi’nin ve Fırkası’nın kültür siyasetindeki tedris, terbiye ve kanunlarda medenileşme, harf ve dil inkılâbı ve Halkevi’nin olduğunu yazmıştır. Memlekette Halkevleri’nin açılması ile kültür inkılâbının gerçekleşeceğini yazmıştır. Türkiye’yi az zaman içinde, modern, canlı ve kudretli bir devlet yapan Gazi’nin millî kültür siyasetinin bugüne kadar tecelli eden ana hatlarının bu inkılaplar olduğunu yazmıştır. Devletin en mühim kudret vasıtasının fikir olduğunu ve fikir sahasının bütün silâhların en keskini olduğunu belirtmiştir. Devletlerin ve milletlerin askerî ve iktisadî silâhlarla olduğu kadar, fikir ile de yenildiğine gene büyük harpte şahit olduğunu yazmıştır. Fikir hareketini başarılı kılabilecek olan unsurun ise millî kültür siyaseti olduğunu aktarmıştır. Devlet ve millet birliği bu sayede tahakkuk edeceğinin üstünde durmuştur. Devletin bir kültür fikri olması gerektiğini ve bütün kültür hareketini millî bir teşkilata bağlamanın şart olduğunu yazmıştır. Gazi’nin ve onun hükümetinin şuurla takip ettiği millî kültür siyasetinin manasının bu olduğunu, millî bir terbiye ile Türk milletinin yetişmesi gerektiğine değinmiştir. Modern Türk Cumhuriyeti’nin Halkevleri’ni bu maksatla açtığını, böylece Türk milletinin kültür iradesi, içtimai, siyasi ve ahlaki varlığının bu kuvvet kaynağı ile güçleneceğini yazmıştır. Önemli olanın ise millî kültürü oluştururken Türk milletinin öz benliğinden oluşan bir kültürün varlığı olduğuna değinmiştir.⁸⁸¹

Vakit gazetesinde Halkevleri ile ilgili olarak Mehmet Asım Bey iki tane köşe yazısı kaleme almıştır. Asım Bey, ilk yazısını “*Halkevleri*” başlığı ile yazmıştır. Yazar, Ankara ve vilâyetlerde on dört Halkevi’nin açıldığını yakın bir zamanda diğer vilâyetlerde de Halkevleri’nin ikmal edileceğini, böylece memlekette milli kültür ocaklarının miktarın yüzü geçeceğini yazmıştır. Yazar, Halkevleri’nin yüreklerini memleket için çalışmak isteyen bütün vatan evlâtlarının birer toplanma, birleşme yeri olacağını belirtmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası’na dâhil olsun, olmasın herkes Halkevleri’nde oturacak ve çalışacak bir köşesinin bulunacağını aktarmıştır. Halkevleri sayesinde memlekette bir inkılâp neslinin de yetişeceğini vurgulamıştır. Türkiye’de Cumhuriyet ilân edilmekle her şeyin olup, bitmediğini ve siyasî bir inkılâp olduktan sonra başka yapacak bir şey yokmuş

⁸⁸¹ Hasan Cemil, “Kültür Siyasetimiz”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1932, s. 1.

gibi düşünülmesinin yanlış olduğunu, sürecin daha yeni başladığını yazmıştır. Türk milletinin Halkevleri'nde memleketine ve milletine hizmet edebileceğini, yaş meselesinin asla mevzu bahis olmadığını, fikri hayatın her safhasında gençliğin önemli bir yer tuttuğunu ve Halkevleri'nde toplanarak Türk milletinin kültür inkılabını gerçekleştireceğini yazmıştır.⁸⁸² Yazarın gazetedeki ikinci yazısı ise “*Halkevlerinin Sahibi Halk Partisidir*” başlığı ile ilk sayfada yer almıştır. Memlekette yeni siyasi partiler kurulmaya başladığı günden beri Halkevleri'nin tasarrufu ve idaresi etrafında hakikate uymayan birtakım haberlerin ortaya çıktığını yazmıştır. Bu haberlerin ise “*Halkevleri idaresine Halk Partisi'nin karışması doğru değilmiş. Bu müesseseler serbest bırakılmalıymış. Halk Partisi gibi muhalefet partileri de bunlardan faydalanmalıymış. Halkevleri'nin kürsüleri her türlü siyasi kanaatlere açık olmalıymış*” şeklinde olduğunu yazmıştır. Yazar, bu iddiaların kanun ve mantık bakımından yanlış olduğunu çünkü Halkevleri'ni Cumhuriyet Halk Partisi'nin senelerce uğraşarak vücuda getirdiği aktarmıştır. Eski Türk Ocakları'na ait olan bazı binaların Halkevleri'ne katılmış olmasının da kanunî usuller ile olduğunu yazmıştır. Bundan dolayı Halkevleri'nin üzerindeki, tasarruf ve idare hakkının Halk Partisi'ne ait olduğunu vurgulamıştır. Buna rağmen Halk Partisi'nin Halkevleri'ni dar bir partililik zihniyeti ile idare etmediğini yazmıştır. Fırka'nın bu müesseseleri sadece millî birlik, millî kültür gayesi ile tahsis ettiğini ve Halkevleri'ne muhalif partiden olan vatandaşların da girebileceğini aktarmıştır. Fakat günün siyasî mücadelelerine karışan şahsiyetlerin Halkevleri kürsülerinde siyasî propaganda yapmasına müsaade edilmeyeceğini çünkü bu kültür müessesinin bu şekilde yaşamasının imkânsız olacağını yazmıştır. Demokrat Parti ve gerek diğer partilerinin Halk Partisi ve idaresinde olan Halkevleri'nde ortaklık hakkı aramaya çalışmak yerine, umumî veya hususi toplantı yerleri vücuda getirmesinin gerekli olduğuna değinmiştir. Buna rağmen Halkevleri'nin tasarrufunda ortaklıkta iddialarına devam etmeleri durumunda Cumhuriyet mahkemelerine başvurabileceklerini ve kanunun her şeyin üstünde olduğunu belirtmiştir.⁸⁸³

Çalışmamızdaki bir diğer gazete olan *Ulus* gazetesinde Halkevleri ile ilgili olarak Yaşar Nabi Nayır, “*Halkevleri*” başlıklı yazısı mevcuttur. Yazar, Halkevleri'nin sayısının gün

⁸⁸² Mehmet Asım, “Halkevleri”, *Vakit*, 22, Şubat 1932, s. 1,2.

⁸⁸³ Asım Us, “Halkevlerinin Sahibi Halk Partisidir”, *Vakit*, 17 Kasım 1946, s. 1.

geçtikçe arttığını Halkevleri'nin yurdun en uzak köşelerinde dahi büyük bir varlık ve canlılık gösterdiğini ve kendilerine çizilmiş olan amaca doğru anlayışlı ve hızlı adımlarla ilerlediğini vurgulamıştır. Uzun devirler bilgisizlikten, hareketsizlikten ve karanlıktan bunalarak yok olma tehlikesi yaşamış yurdun, Halkevleri sayesinde her evde ülkü ateşinin devam edeceğini yazmıştır.⁸⁸⁴

⁸⁸⁴ Yaşar Nabi Nayır, "Halkevleri", *Ulus*, 22 Şubat 1935, s. 1

SONUÇ

“*Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo – Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*” adlı çalışmanın sonucunda, Türkiye’de gerçekleşen inkılaplar Türk milli basınının bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Böylece dönemin ideolojisinin ve inkılapların nasıl uygulandığı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Çalışmadaki gazetelerden, *Hâkimiyeti Milliye*, *Ulus*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Milliyet*, *İkdam* gazetelerinin Türk inkılabının gerçekleşmesi sürecinde takındığı tutumun hükümet politikaları ile örtüştüğü görülmektedir. Siyasal iktidarın gerçekleştirdiği inkılaplar, bu gazeteler tarafından yoğun bir şekilde desteklenmiş, hayata geçirilen inkılaplar bir ihtiyaç olarak görülmüş ve böylece Türk milletinin yüzünün batıya döndüğü, bu sayede modern bir millet olunacağı Türk milli basınında işlenmiştir. Ayrıca bu gazeteler, hükümet ve Meclis ile yakından temas kurduğu için birtakım olaylar henüz kanunlaşmadan kamuoyuna ile paylaştığı görülmektedir. *Son Posta* gazetesi kendisinin hiçbir fırkaya bağlı olmadığını belirtirken Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması ile yeni kurulan fırkayı destekleyen yazılar kaleme almıştır. *Yarın* gazetesi, mevcut hükümetin ekonomi politikalarını eleştirdiği gibi kendisini Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın basın organı olarak belirtmiştir. *Son Posta* ve *Yarın* gazetesinin ortak noktası ise öncelikle Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı destekleyen yazılara yer vermesi ve 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nu eleştirmesi olmuştur. *Son Posta* ve *Yarın* gazetesi 1931 tarihli Matbuat Kanununu eleştirdiği gibi *Yarın* gazetesi kanunun Mecliste yasalaşması üzerine Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın kanunu veto etmesi gerektiğini belirten yazıya gazetesinde yer vermiştir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nun yasalaşma sürecinde *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam* ve *Hâkimiyeti Milliye* gazeteleri *Yarın* ve *Son Posta* gazetesini “*Muhaliif Basın*” olarak nitelendirirken, bu gazetelerin “*Basın Hürriyeti*” ya da “*Matbuat Özgürlüğü*” adı altında Cumhuriyet rejimine, inkılaplara ve hükümete zarar verdiğini hatta kişilerin şahsiyetlerini yıpratıldığını yazmıştır. *Son Posta* ve *Yarın* gazetesi ise bu gazeteleri “*Hükümet Gazetesi*” olmakla nitelendirirken gazete sahiplerinin ya da başyazarlarının mebus olmasından dolayı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu tarafından korunduğunu sürekli şekilde dile getirmişlerdir. Bu yaşananlar üzerine *Yarın* gazetesinden Arif Oruç, harf inkılabı esnasında prim alan gazeteleri “*Hükümet Gazetesi*” olarak tanımlamıştır. 1931 tarihli Matbuat Kanunu sonrasında Birinci Basın Kongresi’ne kadar Türk milli basınının daha durağan bir şekilde

yayın hayatına devam ettiği belirtilebilir. Birinci Basın Kongresi, Ankara’da Anadolu basının oluşturmak istenmesinin ilk girişimi olarak nitelendirilebilir. Bunun için 1933 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü’nün Dâhiliye Vekâletine bağlanarak yeniden hayata geçmesi bu sürecin en somut göstergesidir. Bu yıllardaki mevcut basın ise “*Hükümet Basını*” yerine “*İnkılap Basını*” olarak tanımlanmaya başladığı söylenebilir. Bu kongrede yaşanan tek eleştiri ise *Son Posta* gazetesi muhabiri Naci Sadullah’ın kongrede bir komisyona girmek istemesine rağmen komisyon toplantısına alınmaması olmuştur. Hükümetin Ankara merkezli bir basın oluşturma isteğinin sonuncusu ise Türk Basın Birliği’nin kurulması ile son bulmuştur.

Türk milli basının, sosyo-kültürel alandaki gelişmelere karşı tutumu hükümetin politikasından farklı olmadığı görülmektedir. Basın, harf inkılabını sayfalarının bir bölümünü Latin harfleriyle basarak desteklemişlerdir. Ayrıca gazeteler, yeni harfleri medeniyet yolunda atılan en önemli adım olarak görmüşlerdir. Basın hayatında yaşanan tüm zorluklara rağmen bu tarih gazetelerde, bir dönüm noktası olarak görülmüş ve “*Türk matbuat hayatının mihenk taşı*” olarak belirtilmiştir. Türk Tarih Kurumu’nun açılışı ile ilgili olarak yazarların genel kanısı tarih ve dil gibi “*Milli Kültür*” davasının kalıcı olması için tarih ve yurt bilgisinin çok önemli bir unsur olduğudur. Türk çocuğuna, Türk milletinin yeryüzünün en eski, büyük ve yaratıcı milleti olduğunu öğretmenin gerektiğini ve geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir bağ kurulması gerektiğini aktarmıştır. Gazeteler, Türk Dil Kurumu’nun oluşma aşamalarında Türk dilinin sadeleşmesi ve öz Türkçenin oluşması yönünde yazılar yazarken 1936 yılında düzenlenen III. Dil Kurultayı’nda tutumlarını değiştirdikleri görülmektedir. Özellikle 1936 yılında Türk milli basını ve yazarlar, “*Güneş-Dil Teorisi*” ortaya çıkmasıyla bir dilin başka dillerden yardım alabileceğini, Türk milletinin asırlardır kullandığı kelimelerin çıkarılmasının “*Güneş-Dil Teorisi*” ile iptal olduğunu, bundan dolayı bu kurultayın dil tarihinde önemli bir yeri olduğunu, yabancı olan kelimeleri Millî dil hududundan dışarıya atmak gayretinin yanlış olduğunu çünkü birçok kelimenin atasının Türkçe olduğuna, sadece nüans farkının olduğu, Arapça, Acemce, Fransızca diye Türkçeye yerleşmiş olan kelimelerin ilk aslının Türkçe olduğunu vurgulamışlardır. Türk basını, 1930’larda Darülfünun ıslahının gerekli olduğuna dair yazılar gazete manşetlerinde yer aldığı gibi Darülfünun teşkilatında yenilik yapılmasının ihtiyacı da vurgulanmıştır. Dönemin köşe yazarları 1933’lerde Darülfünun Milli Mücadele’de önemli bir görev üstlendiğini ve bağımsızlık için mücadele ettiğini

ancak dönemin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için kapatıldığını yazmışlardır. Yazarlar, üniversite reformunun gündelik politika olmadığını ve Darülfünun'un da siyasi bir merci olmadığını için eleştirilebileceğini dile getirmişlerdir.

Türk Ocağının kapatılarak Halkevi'nin kurulması Türk milli basınında takip edilen önemli konulardan bir tanesi olmuştur. Türk inkılabının gerçekleşme aşamalarında Türk milli basını Türk Ocağı'na önemli görevler düştüğünü aktarmışlardır. Ancak Türk Ocağı'nın kapatılması ya da Cumhuriyet Halk Fırkası'na devri esnasında siyasi otorite ile benzer yaklaşımlarda oldukları görülmektedir. Halkevleri'nin kuruluş amacını ise Kemalizm ülküsünü ve milli kültürü Türk'e mal ederek imtiyazlı sınıfi ortadan kaldıracağını belirtmiştir.

Bu süreçte parti-devlet bütünleşmesi kendisini birçok alanda hissettirmiştir. Parti-devlet bütünleşmesi sürecinde Türk basını da etkili olmuştur. 1931 tarihli Matbuat Kanunu neticesinde Türk milli basını Halk Fırkası'na yakın yayın politikası yürütmüştür. Tabi bu süreçte yazarların çoğunun vekil olması da Türk basınına Cumhuriyet Halk Fırkası'nın politikası ile benzer yayın yapmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte belirtilmesi gereken diğeri bir unsur ise çok partili hayata geçiş denemelerin başarısızlıkla tecrübe edilmesi sonucunda Devlet Erkânın hiç zaman kaybetmeden rejimi ve inkılapları yaygın hale getirmek için Türk basınına da yanına alarak çalıştığıdır. Bu bağlamda Devlet Erkânı, ulus devleti oluşturmak için kurumları tek bir çatı altında toplamaya çalışmıştır diyebiliriz.

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 30.18.01.02., Yer No: 110.10.19., Tarih: 7.2.1946.

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.5., Tarih:14.09.1930.

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.28., Tarih:14.09.1930.

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.74.81, Tarih:14.09.1930.

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.7., Tarih:14.09.1930.

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0.,Yer Bilgisi: 435.1804.2.74.69, Tarih:14.09.1930.

BCA, Fon Kodu:30. 18.1.1., Yer No: 29.032. 20, Tarih: 23.5.1928.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 41.82.16., Tarih: 12.11.1933.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 41.90.10., Tarih: 24.12.1933.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 39.64.1., Tarih: 14.09.1933.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer Bilgisi: 34.16.7., Tarih: 13.03.1933.

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, 1881 Numaralı 1931 Tarihli Matbuat Kanunu, 8 Ağustos 1931.

Resmi Gazete, 2444 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatı ve Vazifesine Dair Kanunu 29 Mayıs 1934.

Resmi Gazete, 3511 Basın Birliği Kanunu, 14 Temmuz 1938.

Resmi Gazete, 4932 Basın Birliği Kanununun Kaldırılması Hakkında Kanun, 18 Haziran 1946.

Resmi Gazete, 2598 İntihabı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanuna bir madde ilâvesine dair kanun, 11 Aralık 1934.

Resmi Gazete, 2599 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10. ve 11. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun, 11 Aralık1934.

Resmi Gazete, 1353 Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, 3 Kasım 1928.

Resmi Gazete, 9111 Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi, 24 Teşrinisani 1928.

Resmi Gazete, 334 Millet Mektepleri Talimatnamesi, 16 Teşrinievvel 1929.

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 2, Devre 4, Birleşim 21, 4 Temmuz 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 3, Devre 4, Birleşim 22, 5 Temmuz 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 26, Devre 5, Birleşim 3, 28 Haziran 1938.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 21, Devre 3, Birleşim 84, 2 Ekim 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 1, Devre 1, Birleşim 17, 03 Mart 1923.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt 1, Devre 2, Birleşim 13, 16 Mart 1924.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt 17, Devre 3, Birleşim 37, 20 Mart 1930.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt 18, Devre 3, Birleşim 43, 3 Nisan 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 25, Devre 4, Birleşim 12, 5 Aralık 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 6, Devre 2, Birleşim 110, 24 Şubat 1924.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 5, Devre 3, Birleşim 1, 1 Kasım 1928.

Sürelî Yayınlar (Köşe Yazarları)

ABALIOĞLU Yunus Nadi, “Halkevleri ve Milli Kültür”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1933.

_____, “Matbuat Meselesi II”, *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1938.

_____, “Matbuat Meselesi III”, *Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1938.

_____, “Matbuat Meselesi”, *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1938.

_____, “Halk Mektepleri”, *Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1928.

_____, “Halkevleri Açılırken...”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1932.

_____, “Blok Fikri”, *Cumhuriyet*, 9 Teşrinisani 1930.

_____, “Büyük Bir İçtima: Tarih Kongresi”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1932.

_____, “Darülfünunumuzda Islah Faaliyetleri”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1933.

- _____ , “Darülfünunumuzda Islahı Etrafında”, *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1933.
- _____ , “Dil Devrimi Yoluna Girdi Mi Yürüyüp Gidiyor Mu?”, *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1935.
- _____ , “Dilimiz İçin Tesise Sıra Gelmiş: Enstitü ve Akademi”, *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1936.
- _____ , “En Büyük Kuvvet İlim ve Fenededir”, *Cumhuriyet*, 7 Haziran 1934, 1.
- _____ , “Fethi Bey geldi”, *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1930.
- _____ , “Fethi Bey’in Nutku”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1930.
- _____ , “Fırka İnfisahında Müsbet Taraf!”, *Cumhuriyet*, 22 Teşrinisani 1930.
- _____ , “Fırka Teşkilatı”, *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1930.
- _____ , “Halkevlerimiz 3 Yaşına Bastı, Sayıları 103 Oldu”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1935.
- _____ , “Harf İnkılabı”, *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1929.
- _____ , “II. Tarih Kurultayı”, *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1937.
- _____ , “İktidar Mevkii”, *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1930.
- _____ , “İzmir Hadiseleri”, *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1930.
- _____ , “İzmir Tezahüratı”, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1930.
- _____ , “Kurultayın Açılışı”, *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1936.
- _____ , “Nasıl İnfisah Etti?”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1930.
- _____ , “Ne Ağır Bir Töhmət: Hükümet Gazeteciliği!”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1931.
- _____ , “Niçin Dilimizi Düzeltmeğe Çalışıyoruz?”, *Cumhuriyet*, 3 Mart 1933.
- _____ , “Önümüzdeki İmtihan!”, *Cumhuriyet*, 4 Eylül 1930.

- _____ , “Reisicumhur Hz. Dâhili Siyasette Bitaraftır”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1930.
- _____ , “S.C.Fırkası Niçin Yaşamadı?”, *Cumhuriyet*, 21 Teşrinisani 1930.
- _____ , “Siyasette Tekâmül”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1930.
- _____ , “Siyasi Terbiye İşi”, *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1930.
- _____ , “Sosyal Yaşayışta Yeni Büyük Adım: Büyük Mecliste Türk Kadını!”, *Cumhuriyet*, 1 Mart 1935.
- _____ , “Şimendiferler”, *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1930.
- _____ , “Şükrü Kaya’nın Nutkuna Göre Halkevleri”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1938.
- _____ , “Tarih Kongresi: Asya-Avrupa”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1932, s.
- _____ , “Tarih Kongresinin Ameli Neticesi”, *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1932.
- _____ , “Türk Dili Türkçeye Doğru”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1933, s.1.
- _____ , “Türk Dilini Arılaştırma Yolunda”, *Cumhuriyet*, 20 İkincikanun 1935.
- _____ , “Türk Vatanında Türk Dili”, *Cumhuriyet*, 17 Kânunuevvel 1933.
- _____ , “Üçüncü Dil Kurultayı Açılırken”, *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1936.
- _____ , “Yeni Bir Meşale İstanbul Üniversitesi”, *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1933.
- _____ , “Yeni Fırka Fesholundu Diye, Kızmakta Haklı mıyız?”, *Cumhuriyet*, 23 Teşrinisani 1930.
- _____ , “Yeni Fırkanın Mahiyeti”, *Cumhuriyet*, 4 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “Yeni Fırkanın Mahiyeti”, *Cumhuriyet*, 5 Teşrinievvel 1930.

_____, “Yeni Fırkanın Umumi Telakkisi”, *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1930.

_____, “Yeni Fırkanın Umumî Telâkkisi”, *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1930.

_____, “Yeni Fırkanın Umumi Telakkisi”, *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1930.

_____, “Yepyeni bir hareket: Halkevleri”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1932.

_____, “Fesih Kararının Esbabı Mucibesi Çürüktür!”, *Cumhuriyet*, 20 Teşrinisani 1930.

_____, “Türk Ocağı: Türk Birliği!”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1931.

AĞAOĞLU Ahmet, “Dil Meselesi”, *Cumhuriyet*, 27 İkincikânun 1935.

ALSAN Zeki Mesut, “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Birinci Kanun 1932.

_____, “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Temmuz 1934.

_____, “İrfan Nuruna Doğru”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Kânunusani 1929.

_____, “İrfan Nuruna Doğru”, *Milliyet*, 6 Kânunusani 1929.

ATAY Falih Rıfkı, “Yazı, Dil, Kafa”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Birinciteşrin 1932.

_____, “Dil Kurultayı”, *Ulus*, 24 Ağustos 1936.

_____, “Gazeteci Mesleği”, *Ulus*, 29 Haziran 1938.

_____, “Kadınlık Günü”, *Ulus*, 7 İlkânun 1934.

_____, “Yeni Seçimde Kadınlar”, *Ulus*, 20 İlkânun 1934.

_____, “Ay Dönümü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1929.

_____, “Darülfünun”, *Milliyet*, 5 Temmuz 1930.

_____, “Devletin Dili”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Birinciteşrin 1932.

_____, “Dil Bayramı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Eylül 1934.

_____, “Dil İşi Yürüyor”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Birinciteşrin 1932.

_____, “Dil İşinde İstanbul” *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Birinciteşrin 1932.

- _____, “Dil Kavgası”, *Milliyet*, 18 Temmuz 1931.
- _____, “Kurultay Bitti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Birinciteşrin 1932.
- _____, “Kurultaydan Sonra”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Birinciteşrin 1932.
- _____, “Nereye Gidiyoruz”, *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Eylül 1928.
- _____, “Pis Bir Ruh”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Birinciteşrin 1932.
- _____, “Politika”, *Milliyet*, 9 Temmuz 1931.
- _____, “Sanat ve Dil”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Birinciteşrin 1932.
- _____, “Türk Dili Kurultayı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Eylül 1932.
- _____, “Türk Dili, Türk Musikisi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 İkinci Teşrin 1934.
- _____, “Ay dönümü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1929.
- _____, “Bahar...”, *Milliyet*, 22 Eylül 1928.
- _____, “Belediye Kanunu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Mart 1930.
- _____, “Bizim Politikamız”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930.
- _____, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ağustos 1933.
- _____, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Temmuz 1932.
- _____, “Darülfünun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Eylül 1931.
- _____, “Faziletli Hükümet”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930.
- _____, “Fıkra ve Gençlik”, *Milliyet*, 21 Mart 1931.
- _____, “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Şubat 1932.
- _____, “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Haziran 1932.
- _____, “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 28 İkinci Kanun 1932.
- _____, “İki Safha”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Ekim 1928.
- _____, “Kaç Gündür”, *Milliyet*, 25 Ağustos 1928.
- _____, “Kadın Davası”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 İkinci Teşrin 1933.
- _____, “Mazlum ve Maznun”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930.

_____, “Medrese ve Mektep”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Kânunusani 1931.

_____, “Tadilat”, *Milliyet*, 25 Eylül 1928.

_____, “Tarih Kongresi Bitti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Temmuz 1932.

_____, “Tarih Kongresi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Nisan 1932.

_____, “Tarih Kongresi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Temmuz 1932.

_____, “Türk Ocağı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1932.

_____, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Mart 1934.

_____, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Haziran 1933.

_____, “Üniversite”, *Milliyet*, 4 Ağustos 1933.

_____, “Yazı İnkılabı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Nisan 1929.

_____, “Yeni Fırka Doğarken”, *Milliyet*, 17 Ağustos 1930.

_____, “Yıl Dönümü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Şubat 1934.

BELGE Burhan Asaf, “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Şubat 1932.

_____, “Kurultay”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1934.

_____, “Türk Milletinin Güneşin Altındaki Yeri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1
Birinci teşrin 1932.

_____, “Üniversite Demagojisi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Mart 1933.

_____, “Üniversite”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933.

_____, “Mutlu Türk Kadını”, *Ulus*, 22 Şubat 1935.

ÇAĞLAR Behçet Kemal, “Üçüncü Dil Kurultayı”, *Ulus*, 26 Ağustos 1936.

_____, “Halkevleri ve Gençlik”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kânunusani 1932.

ÇAMBEL Hasan Cemil, “Kültür Siyasetimiz”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1932.

ÇAMLİBEL F.N., (Faruk Nafiz), “Yeni Vekil”, *Hakimiyeti Milliye*, 5 Mart 1929.

DURU Kazım Nami, “Halk Kütüphaneleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Şubat 1929.

_____, “Tarih Kongresinden Sonra”, *Hâkimiyeti Milliye*, 31 Temmuz 1932.

_____, “Yeni Türk Üniversitesinin Eşiğinde”, *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1933.

_____, “İnkılap Tarihinde 1928 Yılı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Ocak 1929.

ESMER Ahmet Şükrü, “İkinci Dil Kurultayı”, *Milliyet*, 19 Ağustos 1934.

_____, “Bir İnkılap Meselesi”, *Milliyet*, 12 Kânunusani 1932.

_____, “Darülfünun Islahı”, *Milliyet*, 25 Mayıs 1933.

_____, “Darülfünun Islahı”, *Milliyet*, 31 Temmuz 1933.

_____, “Ders Gibi Nutuk”, *Milliyet*, 7 Temmuz 1931.

_____, “Dil Bayramı”, *Milliyet*, 27 Eylül 1933.

_____, “Dilimizin Tekâmülü”, *Milliyet*, 29 Kânunusani 1931.

_____, “Fena Müdafaa”, *Milliyet*, 31 Kânunuevvel 1931.

_____, “Gene Matbuat Kanunu”, *Milliyet*, 22 Temmuz 1931.

_____, “Matbuat Kanunu”, *Milliyet*, 19 Temmuz 1931.

_____, “Tarih Kongresi”, *Milliyet*, 6 Temmuz 1932.

_____, “Türk Ocakları”, *Milliyet*, 19 Şubat 1931.

_____, “Yeni Fırka’nın İnfisahı”, *Milliyet*, 18 Teşrinisani 1930.

FINDIKOĞLU Ziyaettin Fahri, “Dilimiz İçin Düşünceler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Mart 1929.

GÜNDÜZ Aka, “Büyük Tarih Kurultayı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Temmuz 1932.

_____, “Köylülerle”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mart 1929.

_____, “Son Zaferin Kutlu Olsun”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Mart 1929.

İLERİ Celal Nuri, “Harf İnkılabı”, *İkdam*, 18 Aralık 1928.

KARACAN Ali Naci, “Basın Kurultayında”, *Tan*, 30 Mayıs 1935.

_____, “Göreceksiniz, neler olacak!”, *İkdam*, 1 Aralık 1928.

KARAOSMANOĞLU Kadri Yakup, “Aliye, Celile”, *Hâkimiyeti Milliye*, 04 Ekim 1928.

_____, “Halka Doğru”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928.

- _____, “Hariçteki Tesirat”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Eylül 1928.
- _____, “Her Kafadan Bir Ses”, *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Eylül 1928.
- _____, “Rönesans”, *Hâkimiyeti Milliye*, 01 Ekim 1928.
- _____, “Kurultay”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Mayıs 1930.
- _____, “Bir Açım Bayramı Resmi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Nisan 1930.
- _____, “Fasih Türkçe, Halis Türkçe”, *Milliyet*, 21 Eylül 1928.
- _____, “Fesihden Sonra”, *Milliyet*, 22 Teşrinisani 1930.
- _____, “Hız ve Acele”, *Milliyet*, 25 Eylül 1928.
- _____, “Kadınların İntihap Hakkı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Nisan 1930.
- _____, “Lisanda Kapitülasyon”, *Milliyet*, 23 Eylül 1928.
- _____, “Öz Türkçe Davası 1”, *Vakit*, 16 Mart 1933.
- _____, “Öz Türkçe Davası 2”, *Vakit*, 22 Mart 1933.
- _____, “Son Tadilat”, *Milliyet*, 27 Eylül 1928.
- _____, “Sözün Doğrusu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Temmuz 1931.
- _____, “Türk Kadını”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Mart 1930.
- _____, “Türk Ocağı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Nisan 1931.
- KÜÇÜKA Necibali, “Üçüncü Dil Kurultayı”, *Ulus*, 22 Ağustos 1936.
- _____, “Kadın Saylav Olduktan Sonra...”, *Ulus*, 11 Şubat 1935.
- _____, “Yeni Türk Üniversitesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933.
- MUDİDDİN Nezihe, “Halkevleri”, *Milliyet*, 19 Şubat 1932.
- NERMİ Mustafa, “Türk Dili ve Türk Kültürü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Mart 1932.
- _____, “Türkçemiz ve İstılahlar”, *Cumhuriyet*, 1 Kânunusani 1929.

_____, “Türk Tarihinin Ana Hatları Münasebetiyle”, *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Mart 1932.

_____, “Türkçülük ve Politika”, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Nisan 1931.

NUREDDİN Ahmed Vala, “Bu Mebus Bey, Matbuata Tarziye Vermelidir!”, *Akşam*, 18 Temmuz 1931.

_____, “Gazetecilerin Pek Mesut Bir Günü”, *Akşam*, 30 Haziran 1938.

ORUÇ Arif, “Fırkacılık”, *Yarın*, 3 Teşrinisani 1930.

_____, “Halk Fırkası”, *Yarın*, 8 Teşrinisani 1930.

_____, “Millet Meclisinde”, *Yarın*, 24 Teşrinievvel 1930.

_____, “Açık Sözlü Olalım”, *Yarın*, 18 Haziran 1930.

_____, “Akşam’a Cevap”, *Yarın*, 30 Haziran 1931.

_____, “Allah’a İsmarladık!”, *Yarın*, 11 Ağustos 1931.

_____, “Belediye İntihabı”, *Yarın*, 24 Ağustos 1930.

_____, “Blok Meselesi”, *Yarın*, 10 Teşrinisani 1930.

_____, “Bunlar Ne İstiyorlar”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931.

_____, “Dikkat Edilmeli”, *Yarın*, 18 Eylül 1930.

_____, “Fevkalade İçtima”, *Yarın*, 14 Eylül 1930.

_____, “Fırka İçtimai”, *Yarın*, 2 Temmuz 1931.

_____, “Gazete Kapamak”, *Yarın*, 20 Temmuz 1931.

_____, “Gazi Hz.nin İzahları”, *Yarın*, 11 Eylül 1930.

_____, “Hak Yolu”, *Yarın*, 26 Temmuz 1931.

_____, “Hakikat Budur!”, *Yarın*, 22 Ağustos 1930.

_____, “Halk Fırkası Matbuatının Bugünkü Hali Bir Hayli Gariptir”, *Yarın*, 18 Ağustos 1930.

_____, “Hataların Tashihi”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930.

_____, “İhtilal Mi”, *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930.

- _____, “İntihap Bitti”, *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930.
- _____, “İzmir’de”, *Yarın*, 6 Eylül 1930.
- _____, “Mahkemelerde mi Gezeceğiz”, *Yarın*, 19 Haziran 1930.
- _____, “Matbuat Kanunu”, *Yarın*, 7 Temmuz 1931.
- _____, “Matbuat Projesi”, *Yarın*, 16 Temmuz 1931.
- _____, “Matbuat Projesi”, *Yarın*, 18 Temmuz 1931.
- _____, “Mebus Gazeteciler”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931.
- _____, “Milleti Yok Yere İncitmekten Tevakkî Edilmek Lazımdır!”, *Yarın*, 9 Eylül 1930.
- _____, “Millî Blok!”, *Yarın*, 10 Teşrinisani 1930.
- _____, “Mugalatayı Yapanlar”, *Yarın* 17 Eylül 1930.
- _____, “Muhalefet Fırkası Teşekkül Ederken Biz Ne Düşünüyoruz?”, *Yarın*, 9 Ağustos 1930.
- _____, “Muterizlerin Tarizleri”, *Yarın*, 16 Eylül 1930.
- _____, “Müdahaleler!”, *Yarın*, 21 Eylül 1930.
- _____, “Ona Yaraşan Vecizeler”, *Yarın*, 11 Ağustos 1930.
- _____, “Reisicumhur Gazi Fırka Lideri Gazi”, *Yarın*, 12 Ağustos 1930.
- _____, “Sansür Koyulsun”, *Yarın*, 9 Temmuz 1931.
- _____, “Sivas Bağlarında Düdük Sesi İşitilecekmiş...”, *Yarın*, 13 Ağustos 1930.
- _____, “Şahsiyat Yok!”, *Yarın*, 23 Ağustos 1930.
- _____, “Tarihi Nutuk”, *Yarın*, 2 Teşrinisani 1930.
- _____, “Vali Bilmeli Ki”, *Yarın*, 9 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Vergi Meselesi”, *Yarın*, 25 Ağustos 1930.
- _____, “Veto Hakkı”, *Yarın*, 27 Temmuz 1931.
- _____, “Yeni Matbuat Kanunu Etrafında”, *Yarın*, 8 Temmuz 1931.

ORUZ İffet Halim, “Belediyecilikte Kadınlar”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Kânunuevvel 1930.

_____, “İçtimai Hayatta Ev Kadınlığının Rolü”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Teşrinisani 1930.

_____, “İktisadi Seferberlik”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Teşrinievvel 1930.

_____, “Kadınlık Hakkında Düşünceler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Şubat 1931.

_____, “Köylü Kadın”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Teşrinisani 1930.

_____, “Memlekette Yeni Islahat Kadın”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Nisan 1931.

_____, “Siyasi Fırkalar ve Türk Kadınlığı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Teşrinievvel 1930.

_____, “Türk Sınırları İçinde Kadınlık”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 İkinci Kanun 1930.

ÖMER Neşet, “Darülfünun’dan İstanbul Üniversitesi’ne 1923-1933”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Birinciteşrin 1933.

RÜŞTÜ Nebile T., “Türk Kadınının Bu Hareketteki Mevkii”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Mart 1930.

SADAK Necmeddin Sadık, “Süs Kadını, İş Kadını”, *Akşam*, 8 Kânunuevvel 1934.

_____, “Üçüncü Dil Kurultayı Dün Açıldı”, *Akşam*, 26 Ağustos 1936.

_____, “Davamızda hak, bünyemizde kuvvet görüyoruz...!”, *Akşam*, 11 Kasım 1929.

_____, “Dikkat!”, *Akşam*, 14 Teşrinievvel 1930.

_____, “Fırkaların Mahiyeti ve Manası”, *Akşam*, 15 Teşrinievvel 1930.

_____, “Gazi Bitaraf Olsun, Diyenler Şimdi: “Başvekil olsun!”, *Akşam*, 18 Teşrinievvel 1930.

_____, “Gazi’ye İnanmayanlar”, *Akşam*, 4 Temmuz 1931.

_____, “Hazin Tecelli”, *Akşam*, 7 Eylül 1930.

- _____, “İzmir Nutku”, *Akşam*, 9 Eylül 1930.
- _____, “Meclisteki Münakaşalardan Çıkan Netice”, *Akşam*, 6 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Kabil Değildir!”, *Akşam*, 13 Eylül 1930.
- _____, “Siyasi Seciye”, *Akşam*, 9 Temmuz 1931.
- _____, “Taassup ve İmansızlık”, *Akşam*, 5 Temmuz 1931.
- _____, “Taassup ve İmansızlık”, *Akşam*, 8 Temmuz 1931.
- _____, “Türk Ocakları”, *Akşam*, 30 Mart 1931.
- SAFA Peyami, “Bir Fikir ve İki Söylev”, *Tan*, 30 Mayıs 1935.
- _____, “Fikir Madrabazları”, *Tan*, 29 Mayıs 1935.
- _____, “Gazetelerden ve Mecmu-alardan İstenen Teminat”, *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1938.
- _____, “Gazetelerin Kalitesi”, *Tan*, 28 Mayıs 1935.
- _____, “Muharrirlik neden bir meslek değildir?”, *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1938.
- SERTEL Mehmet Zekeriya, “Bir Temizlik Mücadelesi Lazımdır”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1930.
- _____, “Bizde ve Onlarda Hürriyet”, *Son Posta*, 16 Eylül 1930.
- _____, “Bizde ve Onlarda Hürriyet”, *Son Posta*, 18 Eylül 1930.
- _____, “Bu İntihabata Kanuni Denebilir mi?”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Bu Milletın İstrabına Kim Cevap Verecek”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Demokrasi Tecrübeleri Yapıyoruz”, *Son Posta*, 20 Eylül 1930.
- _____, “Fethi Beyin Yeni Fırkası”, *Son Posta*, 10 Ağustos 1930.

- _____ , “Fırkacı Olmak Ne Demektir?”, *Son Posta*, 16 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “Herkesi Kendiniz Gibi Zannetmeyiniz”, *Son Posta*, 11 Temmuz 1931.
- _____ , “Hükümet Gazeteleri De Beğenmiyor?”, *Son Posta*, 21 Temmuz 1931.
- _____ , “Hükümet Kanunu Bozamaz”, *Son Posta*, 9 Teşrinievvel 1930, s.3.
- _____ , “Hürriyeti Anarşi Zannediyorlar”, *Son Posta*, 15 Eylül 1930.
- _____ , “Hüsnü Niyet ve Menfaati Memleket”, *Son Posta*, 13 Ağustos 1930.
- _____ , “İmtihandan Nasıl Çıktık”, *Son Posta*, 3 Eylül 1930.
- _____ , “İntihabata Müdahale Cumhuriyet Fenalığıdır”, *Son Posta*, 8 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “İrtica Kimler Yapıyor?”, *Son Posta*, 13 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “İzmir’deki Hadiselerin Hakiki Sebebi”, *Son Posta*, 8 Eylül 1930.
- _____ , “Matbuat Kanununa İhtiyaç Var mıdır?”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1931.
- _____ , “Ne Bekliyorduk? Fakat Ne Gördük?”, *Son Posta*, 5 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “Niçin Sustunuz Sorabilir miyiz?”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930.
- _____ , “Programın Maddeleri Arasında”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1930.
- _____ , “Serbest Fırka Hak Kazandı”, *Son Posta*, 3 Teşrinievvel 1930.
- _____ , “Serbest Fırka’nın Hataları”, *Son Posta*, 23 Teşrinievvel 1930.

- _____, “Serbest Fırkanın İnfisahı”, *Son Posta*, 19 Teşrinisani 1930.
- _____, “Şimendifer mi? Yoksa Otomobil mi?”, *Son Posta*, 6 Ağustos 1930.
- _____, “Şimendifer Siyasetinin Hataları”, *Son Posta*, 2 Eylül 1930.
- _____, “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Vardır.”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930.
- _____, “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Yok mu?”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1930.
- _____, “Yeni Fırka Sağ mıdır? Sol mudur?”, *Son Posta*, 15 Ağustos 1930.
- _____, “Yeni Fırka Şimdi Kuvvetlendi”, *Son Posta*, 13 Eylül 1930.
- _____, “Yeni Fırkanın Manası”, *Son Posta*, 11 Ağustos 1930.
- SOYDAN Mahmut, “İnkılabı İman”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Eylül 1928.
- _____, “Kongreden Sonra...”, *Milliyet*, 13 Temmuz 1932.
- _____, “Maarif Cephesinde”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929.
- _____, “Maarif Vekâleti, Üniversite Meselesi”, *Milliyet*, 18 Ağustos 1933.
- _____, “Milli Terbiye ve Milli Tarih Yolunda Gazi...”, *Milliyet*, 8 Temmuz 1932.
- _____, “Öz Dilimiz”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Şubat 1929.
- _____, “Türkiye’nin Atası”, *Milliyet*, 19 Kânunusani 1929.
- _____, “Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin Yeni Fırka...”, *Milliyet*, 11 Ağustos 1930.
- _____, “Bile Bile Hakikate Göz Yumdular”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Temmuz 1931.
- _____, “Biz, Açık Söylüyoruz. Onlar Anlamak İstemiyorlar!”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Temmuz 1931.
- _____, “Ciddi ve Samimi Olalım”, *Milliyet*, 21 Ağustos 1930.

- _____, “Fena Kullanılan Haklar ve Hürriyetler”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Temmuz 1931.
- _____, “Fırkalar Karşısında Gazi”, *Milliyet*, 8 Eylül 1930.
- _____, “Fırkamız Ekseriyette Kaldıkça...”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930.
- _____, “Fikirlerin Mücadeleleri”, *Milliyet*, 5 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Fikirlerin Müsademesinden...”, *Milliyet*, 4 Teşrinievvel, 1930.
- _____, “Gayemiz Nedir?”, *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Temmuz 1931.
- _____, “Gazi’nin Başvekâleti Rivayetlerinin İcyüzü”, *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1930.
- _____, “Gazinin Dileği”, *Milliyet*, 25 Mart 1931.
- _____, “Hakikati Unutmayalım”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930.
- _____, “Harici Politikamız”, *Milliyet*, 27 Ağustos 1930.
- _____, “Hürriyet Edebiyatı Etrafında”, *Milliyet*, 13 Temmuz 1931.
- _____, “İlk Temas”, *Milliyet*, 26 Eylül 1930.
- _____, “Karşı Karşıya”, *Milliyet*, 31 Ağustos 1930.
- _____, “Meclisin Toplanması”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930.
- _____, “Nereye ve Ne Vakte Kadar?”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Temmuz 1931.
- _____, “Ölçüsüz Sözler”, *Milliyet*, 10 Eylül 1930.
- _____, “Rüşvet”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1930.
- _____, “Sivas Nutkunu Tesirleri”, *Milliyet*, 6 Eylül 1930.
- _____, “Söz Fethi Bey’indir!”, *Milliyet*, 7 Eylül 1930.
- _____, “Şimendifer Politikası”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930.
- _____, “Türk Kadını”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Nisan 1930.
- _____, “Vaziyetin Hulasası”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Temmuz 1931.
- _____, “Vaziyetin Hulasası”, *Milliyet*, 9 Temmuz 1931.

_____, “Vergiler, İnhisarlar, Milli Parayı Koruma Kanunu ve İsmet Paşa Hükümeti”, *Milliyet*, 1 Teşrinievvel 1930.

_____, “Yeni Fırka Etrafında”, *Milliyet*, 18 Ağustos 1930.

_____, “Yeni Fırka ve Vergiler”, *Milliyet*, 19 Eylül 1930.

_____, “Yeni Safha”, *Milliyet*, 16 Ağustos 1930.

TANRIÖVER Hamdullah Suphi, “Bu Sesi Koruyacaksınız!”, *Akşam*, 12 Eylül 1930.

_____, “Karşı Taraf”, *Akşam*, 30 Eylül 1930.

TOPÇUBAŞI Alaettin Cemil, “İnkılap Enstitüsü ve Gençlik”, *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1933.

_____, “İstanbul Üniversitesi”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1933.

US Mehmet Asım, “Halkevlerinin Sahibi Halk Partisidir”, *Vakit*, 17 Kasım 1946.

_____, “Kongrenin Açılışı”, *Kurun*, 21 Eylül 1937.

_____, “Kurultay Açılırken”, *Kurun*, 24 Ağustos 1936.

_____, “Memlekette Gazeteci Telakkisi”, *Kurun*, 4 Temmuz 1938.

_____, “Prof. Pittard’ın Tezi”, *Kurun*, 22 Eylül 1937.

_____, “Verimli Çalışma”, *Kurun*, 26 Ağustos 1936.

_____, “Basın Kurultayı”, *Tan*, 26 Mayıs 1935.

_____, “Dil İnkılabının İnkişafı”, *Kurun*, 23 Ağustos 1936.

_____, “Gazetecilik Mesleği”, *Kurun*, 9 Temmuz 1938.

_____, “Bir Söz Kılavuzu İsteriz”, *Vakit*, 8 Mart 1933.

_____, “Büyük Dil Anketi”, *Vakit*, 13 Mart 1933.

_____, “Dil Anketi”, *Vakit*, 19 Haziran 1933.

_____, “Dil Bayramı”, *Vakit*, 26 Eylül 1934.

_____, “Dil Kurultayı Açıldı”, *Vakit*, 27 Eylül 1932.

_____, “Dilde İnkılap Olamaz Mı?”, *Vakit*, 16 Teşrinievvel 1932.

_____, “Dili Kurultayına Hazırlık”, *Vakit*, 2 Ağustos 1934.

_____, “Gazi ve Türk Dili”, *Vakit*, 6 Eylül 1932.

_____, “Halkevleri”, *Vakit*, 22, Şubat 1932.

_____, “İkinci Türk Dili Kurultay”, *Vakit*, 19 Ağustos 1934.

_____, “Profesör Malche’ın Raporu”, *Vakit*, 11 Haziran 1932.

YALMAN Ahmet Emin, “Bugünkü Kurultay”, *Tan*, 24 Ağustos 1936.

_____, “Dil Hakkında Tezimiz”, *Tan*, 21 Ağustos 1936.

_____, “Dilimizde İnkişaf”, *Tan*, 22 Ağustos 1936.

_____, “İnkılap Gazeteciliği”, *Tan*, 3 Temmuz 1938.

_____, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 21 Eylül 1937.

_____, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 22 Eylül 1937.

_____, “Türk Tarih Tezi”, *Tan*, 23 Eylül 1937.

YÜCEL Hasan Ali Yücel, “Tarih Tezimiz ve Kültür Davamız”, *Akşam*, 20 Eylül 1937.

_____, “Türk Tarihi ve Atatürk”, *Akşam*, 21 Eylül 1937.

Akşam

“Matbuat Kongresi Dün Sabah Toplandı”, *Akşam*, 26 Mayıs 1935.

“Basın Birliği Layihası Meclis Ruznamesine Alındı”, *Akşam*, 28 Haziran 1938.

“Yeni Fırka Hakiki Bir İhtiyacın Mahsulüdür!”, *Akşam*, 19 Ağustos 1930.

“Fırkalarda İntihabat Faaliyeti”, *Akşam*, 25 Ağustos 1930.

“Serbest Fırka”, *Akşam*, 8 Teşrinisani 1930.

“Serbest Fırka Kendi Kendini Feshetmeğe Karar Verdi”, *Akşam*, 18 Teşrinisani 1930.

“Serbest Fırka Neden Dağıldı?”, *Akşam*, 19 Teşrinisani 1930.

“Feshedilen Fırkada Tasfiye”, *Akşam*, 20 Teşrinisani 1930.

“Okuyunuz”, *Akşam*, 8 Kânunusani 1929.

“Tekirdağ Türk Ocağı”, *Akşam*, 1 Nisan 1929.

“Millet Mekteplerine Dair”, *Akşam*, 5 Şubat 1929.

“Millet Mektepleri”, *Akşam*, 7 Şubat 1929.

“Millet Mektepleri”, *Akşam*, 14 Şubat 1929.

“Millet Mektepleri”, *Akşam*, 20 Şubat 1929.

“Millet Mektepleri”, *Akşam*, 21 Nisan 1929.

“Millet Mektepleri”, *Akşam*, 24 Şubat 1929.

“Kurultay’da dün İbrahim Necmi Dilmen Tezini İzah Etti”, *Akşam*, 26 Ağustos 1936.

Cumhuriyet

“Türkiye birinci basın Kurultayı dün sabah Ankara’da Toplandı”, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1935.

“Basın Kurultayı Bugün Çalışmasını Bitirecek”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1935.

“Basın Kurultayı Dün Dağıldı”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1935.

“Basın Kurultayı Üyeleri Dün Ankara’yı Gezdiler”, *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1935.

“Matbuatın Şeref Günü”, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1938.

“Fethi Bey’le ile Mülâkat”, *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930.

“Fethi Bey Yalova’ya Gitti”, *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1930.

“Muhalefet Ne Yapıyor”, *Cumhuriyet*, 1 Eylül 1930.

“Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor”, *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1930.

“Yeni Fırka Hakkında Beyanat”, *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1930.

“Fethi Beyin Gazi Hz.ne Gönderdiği Mektup”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930.

“Gazi Hazretlerinin Cevabı”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1930.

“Fethi Bey Muvaffakiyetten Emin”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1930.

“Serbest *Cumhuriyet* Fırkası Teşekkül Etti”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Ağustos 1930.

“Yeni Bir Fırka Mı?”, *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1930.

“Belediye İntihabatı Başladı”, *Cumhuriyet*, 6 Teşrinievvel 1930.

“Ufak tefek Hadiseler Oluyor”, *Cumhuriyet*, 7 Teşrinievvel 1930.

- “Ufak tefek Hadiseler Oluyor”, *Cumhuriyet*, 9 Teşrinievvel 1930.
- “Sandık Başlarında Mücadeleler”, *Cumhuriyet*, 11 Teşrinievvel 1930.
- “İntihabat Hararetini Kaybetti”, *Cumhuriyet*, 13 Teşrinievvel 1930.
- “Birçok Yerlerde Hadiseler...”, *Cumhuriyet*, 17 Teşrinievvel 1930.
- “İntihabatı Halk Fırkası Kazandı”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinievvel 1930.
- “Yeni Kabine Teşekkül Etti”, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1930.
- “Serbest Fırka Dağıldı”, *Cumhuriyet*, 17 Teşrinisani 1930.
- “Fethi Bey’in Fırka Teşkilatına Beyannamesi”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1930.
- “Saylav Kadın”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1930.
- “Eski Levhalar”, *Cumhuriyet*, 3 Ekim 1928.
- “Küsme Çalış!”, *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1928.
- “İmla Müsabakası”, *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1928.
- “Mukaddes Vazife”, *Cumhuriyet*, 4 Teşrinisani 1928.
- “Millet Mektepleri 1 Kânunusani’de Açılacak”, *Cumhuriyet*, 5 Kanunuevel 1928.
- “Umumi Rağbet”, *Cumhuriyet*, 31 Kânunuevvel 1928.
- “Millet Mektepleri”, *Cumhuriyet*, 25 Kânunuevvel 1928.
- “Millet Mektepleri Açılıyor”, *Cumhuriyet*, 23 Kânunuevvel 1928.
- “Herkes Okuyacak”, *Cumhuriyet*, 28 Kânunuevvel 1928.
- “Millet Mektepleri”, *Cumhuriyet*, 26 Kânunuevvel 1928.
- “Millet Mektepleri Etrafında Faaliyet”, *Cumhuriyet*, 26 Kânunuevvel 1928.
- “Millet Mekteplerine Millet Hücum Ediyor”, *Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1928.
- “Türk Ocakları H. Fırkası ile Niçin Birleşiyor?”, *Cumhuriyet*, 25 Mart 1931.

Hâkimiyeti Milliye

- “Millet Mektebi Talimatnamesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Teşrinisani 1928.

- “Dün Memleketin Her Köşesinde Binlerce Millet Mektebi Açıldı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Kânunusani 1929.
- “Millet Mektepleri Faaliyetinin Devamı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kânunusani 1929.
- “Şehrimizdeki Millet Mekteplerinde Faaliyet”, *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Kânunusani 1929.
- “Seyyar Talim Heyetleri” , *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Şubat 1929.
- “Millet Mektebi Dershanelerinin İlk Mezunları”, *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Şubat 1929.
- “Millet Mektepleri İmtihanalar İcra Olundu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Mart 1929.
- “Millet Mekteplerinde”, *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Nisan 1929.
- “Köylünün Gazetesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1929.
- “Reisicumhur Hz. Aydın’da”, *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Şubat 1931.
- “Gazi Hazretlerinin, Fırkası ile Türk Ocaklarının Kaynaşması Hakkında Mütaleaları”, *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Mart 1931.
- “Kurultay, Ocakların Cumhuriyet Halk Fırkasına ile Kaynaşmasına Karar Verdi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Nisan 1931.
- “İnkılap Türkiye’inde Kadın”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 İkincikanun 1930.
- “Kadınlarımızın Halk Fırkasına Girmeleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Mart 1930.
- “Türk Kadını Gazi’ye Şükranını Bildirdi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Mart 1930.
- “Belediye Kanunu Kabul Edildi” , *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1930.
- “Türk Kadınının Gazi’ye Şükranı” , *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Nisan 1930.
- “Bir İnkılap Hamlesi Daha” , *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Birinci Teşrin 1933.
- “Maarif Cephesinde”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929.
- “Dil Encümeninin Mesaisi Hakkında Tenkitlere Dair”, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Şubat 1929.
- “Hız ve Acele”, *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Eylül 1928.
- “Adres”, *Hâkimiyeti Milliye*, 03 Ekim 1928.
- “Bütün”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928.
- “Halka Çabuk Okutmak İçin”, *Hâkimiyeti Milliye*, 07 Ekim 1928.

- “Bir Köylüden Gaziye Mektup”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Ekim 1928.
- “Daktilo”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ekim 1928.
- “Yazı Makineleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Kasım 1928.
- “En Eski Türk Dili”, *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Ocak 1929.
- “Malatya Nutku”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Eylül 1928.
- “Maarifte”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Ekim 1928.
- “Türk Söz Kitabı”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Şubat 1929.
- “Dil İşi Yürüyor” *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Birinciteşrin 1932.
- “İkiliği Kaldırmak” *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Birinciteşrin 1932.
- “Darülfünunda Islahat”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mayıs 1930.
- “Darülfünun Meselesi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Eylül 1931.
- “Darülfünun Islahı İçin”, *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Mayıs 1933.
- “İstanbul Üniversitesi Teşkil Ediliyor”, *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mayıs 1933.
- “İstanbul Üniversitesi Kuruldu”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ağustos 1933.
- “Halkevi”, *Hâkimiyeti Milliye*, 13 İkinci Kanun 1932.
- “Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Şubat 1932.
- “Halkevleri Şubeleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Şubat 1932.
- “Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevleri”, *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mart 1932.

İkdam

- “Karilerimize” , *İkdam*, 2 Aralık 1928.
- “Otomobil Plakaları”, *İkdam*, 4 Aralık 1928.
- “Dikkat Dikkat” , *İkdam*, 9 Eylül 1928.
- “Hala Eski Rakamlar”, *İkdam*, 10 Eylül 1928.
- “Türk Harflerinin Nuru, Arap Harflerinin Mumunu Söndürdü” , *İkdam*, 23 Eylül 1928.
- “Dikkatle Okuyunuz” , *İkdam*, 25 Eylül 1928.

“Dikkatle Okuyunuz”, *İkdam*, 29 Eylül 1928.

“Yeni Harflerle Mümarese”, *İkdam*, 30 Eylül 1928.

“Bütün Cihan, Hayretle Bize Bakıyor!” , *İkdam*, 2 Ekim 1928.

“Bir Cetvel” , *İkdam*, 4 Ekim 1928.

“3 Ay Sonra”, *İkdam*, 5 Ekim 1928.

“Tecrübenin Neticesi”, *İkdam*, 8 Ekim 1928.

“Türkiye Yekpare Bir Mektep Oluyor”, *İkdam*, 19 Ekim 1928.

“Dikkatle Okuyunuz”, *İkdam*, 26 Eylül 1928.

“Halk mektepleri”, *İkdam*, 2 Kânunusani 1929.

“Mektepler İnsan Almıyor!”, *İkdam*, 10 Kânunusani 1929.

Kurun

“Basın Kurultayı Açıldı”, *Kurun*, 26 Mayıs 1935.

“Basın Kurultayı Açıldı”, *Kurun*, 26 Mayıs 1935.

“Basın Kurultayı Açıldı”, *Kurun*, 26 Mayıs 1935.

“Hükümetle Basın Arasında Bağlantı İşini Görecek Bir Organ”, *Kurun*, 27 Mayıs 1935.

“Basın Birliği Kanunu Dün Kabul Edildi”, *Kurun*, 29 Haziran 1938.

1930.

Milliyet

“Fethi Bey siyasi bir fikra teşkil ediyor”, *Milliyet*, 9 Ağustos 1930.

“Eski İtilafçıların Yeni Fırkada Yeri Yok!”, *Milliyet*, 20 Ağustos 1930.

“Harici Siyasetimizde Hiçbir Değişiklik Olmayacaktır.”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930.

“Yeni Fırka İçin Doğmadan Ölüyor Diyenler de Var”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1930.

“Serbest Fırka Ne Yapacağını Şaşırdı!”, *Milliyet*, 7 Teşrinievvel 1930.

“Serbestçiler Dün Birçok Hadiselere Meydan Verdiler”, *Milliyet*, 11 Teşrinievvel 1930.

- “Serbestçiler Dün Beşiktaş’ta Hadiseler...”, *Milliyet*, 12 Teşrinievvel 1930.
- “İntihaptan Zaferle Çıktık!”, *Milliyet*, 19 Teşrinievvel 1930.
- “Fethi Bey Mebus Oluyor mu?”, *Milliyet*, 9 Eylül 1930.
- “SCF Teşkilatının Lağvı Arifesinde”, *Milliyet*, 16 Teşrinisani 1930.
- “SCF Artık Mevcut Değildir”, *Milliyet*, 17 Teşrinisani 1930.
- “Kadınlara Hakkı İntihap”, *Milliyet*, 17 Mart 1930.
- “Kadınlarımız İntihap Edecek”, *Milliyet*, 21 Mart 1930.
- “Reisicumhur Hazretleri Ankara’da”, *Milliyet*, 22 Eylül 1928.
- “Kadınların Hücumu”, *Milliyet*, 4 Kânunusani 1929.
- “Türkçedir”, *Milliyet*, 4 Kânunusani 1929.
- “Türk Ocağı”, *Milliyet*, 23 Eylül 1930.
- “Maarifte”, *Milliyet*, 24 Kânunusani 1929.
- “Lisan İnkılabı”, *Milliyet*, 24 Kânunusani 1929.
- “Darülfünunun Islahı Meselesi”, *Milliyet*, 26 Nisan 1930.
- “Darülfünun ve Ecnebi Mütihazsıslar”, *Cumhuriyet*, 6 Teşrinisani 1930.
- “Darülfünunun Ankara’ya Nakli Kabul Edilmedi”, *Milliyet*, 23 Mayıs 1933.
- “Türkiye’de ilim inkılabı başladı”, *Milliyet*, 31 Temmuz 1933.
- “Üniversitedeki İki İstifanın Sebebi Nedir”, *Milliyet*, 12-14 Ağustos 1933.
- “Üniversite Islahat Heyetine Hücumlar Devam Ediyor”, *Milliyet*, 12 Eylül 1933.
- “Halkevleri Bugün Her Yerde Açılıyor”, *Milliyet*, 19 Şubat 1932.

Son Posta

- “Bugünkü Fırka Grubu Neler Görüşecektir?”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1931.
- “Matbuat Kanunu Değişiyor”, *Son Posta*, 2 Temmuz 1931.
- “Sükûn Devri Başladı”, *Son Posta*, 8 Temmuz 1931.
- “Gazeteci de Kongreye Giremezse”, *Son Posta*, 28 Mayıs 1935.

- “Matbuat Hürriyeti”, *Son Posta*, 29 Haziran 1938.
- “Fırka Ordu Değildir”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930.
- “Fırka Ordu Değildir”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930.
- “Millet Meclisi”, *Son Posta*, 4 Teşrinievvel 1930.
- “Maksat Nedir”, *Son Posta*, 3 Teşrinievvel 1930.
- “Müşkülat Karşısında”, *Son Posta*, 17 Teşrinisani 1930.
- “Haber Doğrudur”, *Son Posta*, 18 Teşrinisani 1930.
- “Türk Dili, Dillerin Ana Kaynağıdır”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1936.

Tan

- “Basın Kongresi Açıldı”, *Tan*, 26 Mayıs 1935.

Ulus

- “Birinci Basın kurultayı üyeleri Ankara’da”, *Ulus*, 29 Mayıs 1935.
- “Birinci Basın Kurultayı”, *Ulus*, 26 Mayıs 1935.
- “Basın Kurultayında Komisyon Çalışmaları”, *Ulus*, 27 Mayıs 1935.
- “Birinci Basın Kurultayı Dün Kapandı”, *Ulus*, 27 Mayıs 1935.
- “Üçüncü Dil Kurultayının Hazırlıkları Bitti”, *Ulus*, 22 Ağustos 1936.
- “Dil Kurultayı Açılırken”, *Ulus*, 23 Ağustos 1936.
- “Dil Kurultayı”, *Ulus*, 24 Ağustos 1936.
- “Dil Kurultayı Dün Kapandı”, *Ulus*, 1 Eylül 1936.

Vakit

- “Bugün yeni seneye giriyoruz”, *Vakit*, 1 Kânunusani 1929.
- “Millet Mektepleri Açıldı”, *Vakit*, 2 Kânunusani 1929.
- “Türkiye Okuyor”, *Vakit*, 3 Kânunusani 1929.
- “Bir Teklif”, *Vakit*, 5 Kânunusani 1929.

“Takibat Başlıyor”, *Vakit*, 7 Şubat 1929.

“Seyyar Talim Heyetleri”, *Vakit*, 7 Şubat 1929.

Yarın

“Yalan”, *Yarın*, 17 Teşrinisani 1930.

Kitaplar

AĞAOĞLU Ahmet, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

AKAY Selçuk, *İnsan ve Eser “Vala Nureddin, Va-Nü”*, Ekin Yayınevi, İstanbul, 2012.

AKÇURA Yusuf, *Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları*, (haz. Nejat Sefercioğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

AKURGAL Ekrem, *Tarih İlimi ve Atatürk, Türkiye'nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.

ANDIÇ Fuat Süphan, *Sadrızam Ali Paşa Hayatı, Zamanı ve Siyasi Vasiyetnamesi*, Eren Yayınları, İstanbul, 2000.

ARIBURNU Kemal, *Millî Mücadele ve İnkılaplarla İlgili Kanunlar*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1957.

ARIPINAR Erdoğan, *İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları: Türk Basınında Pazarlama*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara 1984.

ARSLAN Zühtü, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – XI. Dönem (1957-1960) III. Cilt*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2013.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.

ATAY Falih Rıfkı, *Çankaya*, Bateş Yayınları, İstanbul, 1984.

BANOĞLU Niyazi Ahmet, *Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1955.

Basın Genel Direktörlüğü, *Birinci Basın Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936.

Basın Yayın Genel Müdürlüğü, *İkinci Türk Basın Kurultayı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1976.

- Bayan Afet'in Söylevi, *Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937.
- BAYKAN Ayşegül – BASKETT Belma Ötüş, *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- BAYRAKTUTAN Yusuf, *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- CHF Nizamnamesi ve Programı*, T.B.M.M Matbaası, Ankara, 1931.
- CHP Programı, Partinin Dördüncü Büyük Kurultayı Onaylamıştır Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.
- ÇAYCI Abdurrahman, *Atatürk ve Kültür Alanında Çağdaşlaşma*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.
- ÇOKER Fahri, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IV. Dönem 1931-1935 II. CİLT*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- _____, *Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, TTK Basımevi, Ankara, 1983.
- _____, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923 III. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, 1995.
- ÇOŞAR Ömer Sami, *Milli Mücadele Basın*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1964.
- ÇUFALI Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – VIII. Dönem (1946-1950) III. Cilt*, TBMM Yayınları, Ankara, 2012.
- DEMİR Vedat, *Medya Etiği*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.
- DİLMEN İbrahim Necmi, *Türk Tarih Tezinde Güneş-Dil Teorisinin Yeri ve Değeri, İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937) Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Kenan Matbaası, İstanbul 1943.
- DÖNMEZER Sulhi – BAYRAKTAR Köksal, *Basın Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

- ERDEM Ali Rıza Erdem, *Atatürk'ün bilime verdiği önem: Bilimi ve Bilimsel Düşünceyi Hayatta Rehber Edinmesi*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Denizli, 2014.
- ERGİN Osman, *Türk Maarif Tarihi, Cilt 5*, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- ERGÜN Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- ERTEM Rekin, *Edibe'den Alfabe 'ye, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
- GÖÇMEN Muammer, *İsviçre'de Jöntürk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri (1889 - 1902)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995.
- GÖKSEL Burhan, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993.
- GÜNEŞ İhsan, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – V. Dönem 1935-1939 II. CİLT*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.
- Güneş-Dil Teorisi Komisyonu Müzakere Zabıtları, Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936. Tezler, Müzakere Zabıtları*, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937.
- GÜVENİR Murat, *2. Dünya Savaşında Türk Basın*, Gazeteci Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1991.
- HİRSCH Ernst E., *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1998.
- İĞDEMİR Uluğ, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara 1973.
- İMER Kamile, *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, TDK Yayınları, Ankara 1976.
- İNAN Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- _____, *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara 1953.

- _____, *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 2002.
- _____, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975.
- _____, *Tarih'ten... Bugün'e*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1970.
- İNÜĞÜR M. Nuri, *Atatürk Haftası Armağanı*, Genelkurmay Ataşe Bşk. Yayınları, Ankara, 1991.
- _____, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1993.
- İRTEM Süleyman Kani, *Abdülhamit Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Temel Yayınları İstanbul, 1999, s. 201.
- İSKİT Server, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikalar*, Başvekâlet Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1943.
- KABACALI Alpay, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii*, Cem Ofset, İstanbul, 1998.
- KANSU M. Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber Cilt 1*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1966.
- KARAL Enver Ziya, *Atatürk'ün Türk Tarih Tezi, Atatürkçülük Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, MEB Yayınları, İstanbul, 2001.
- KARDEŞ Fethi, *Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 60 Yılın Hikâyesi*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1980.
- KİLİ Suna, *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976.
- KOÇ Ceyhan, *Tek Parti Dönemi Basın İktidar İlişkileri 1929-1938*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.
- KOÇAK Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

- KOÇER Hasan Ali, *Türkiye 'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
- KOLOĞLU Orhan, *Osmanlı 'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.
- KÖKTENER Aysun, *Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- KURNAZ Şefikaz, *Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013.
- MALCHE Albert, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939.
- ORAL Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi Cilt II*, Doğu Matbaası, Ankara, 1968.
- ORUZ İffet Halim, *Türkiye 'de Kadın Devrimi*, Gül Matbaası, İstanbul, 1986.
- ÖMER Azmi, *Harflerin Değişmesi Münasebetiyle Eski ve Yeni Harfler Hakkında Bazı Mütalaalar*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul, 1928.
- ÖZCAN Ömer, *Bir Vatandan Bir Vatana Rusya Müslümanlarından Türk İlim, Fikir ve Siyaset Hayatına Katkıda Bulunanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.
- ÖZGEN Murat, *Türkiye 'de Basının Gelişimi ve Sorunları*, İÜ İletişim Fakültesi Yayını, İstanbul, 2004.
- ÖZKAYA Yücel Özkaya, *Milli Mücadele 'de Atatürk ve Basın*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.
- ÖZTÜRK Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem, 1950-1954, Cilt VII*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1998.
- _____, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927 III. Cilt*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1995.
- _____, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – III. Dönem 1927-1931 III. Cilt*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1995.
- _____, *Cumhurbaşkanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi 'ni Açış Nutukları*, Ak Yayınları, İstanbul, 1969.

- _____, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem 1950-1954 VII. Cilt*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1998.
- _____, *Türk Parlamento Tarihi. TBMM – II. Dönem 1923-1927, III. Cilt*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1995.
- PERİN Cevdet Perin, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1974.
- SADOĞLU Hüseyin, *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- SARINAY Yusuf, *Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1990.
- SERTEL Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977.
- ŞAPOLYO Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, Ankara, 1971.
- ŞİMŞİR Bilal N. Şimşir, *Atatürk Dönemi İncelemeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- _____, *Türk Yazı Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.238.
- TAN Nail, *Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu*, TTK Basımevi, Ankara, 2001.
- TANİLLİ Server, *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1962.
- TANJU Sadun, *Doludizgin Milliyet’in Kurucusu Ali Naci Karacan: Bir Gazetecinin Hayatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 30.
- TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt, 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
- TEKİN Talat, *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Simurg Yayıncılık, Ankara, 1997.
- TİMUR Taner, *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.

TOPUZ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996.

_____, *Başlangıçtan Bugüne Dünya Karikatürü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1997.

_____, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

TÖR Vedat Nedim, *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet Dönemi)*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

TUNÇAY Mete, *Arif Oruç'un Yarın'ı 1933*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

_____, *Tek- Parti Yönetimine Yurtdışından Muhalefet Eden Bir Yayın Organı Arif Oruç'un Yarını*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1933.

TURAN Şerafettin, *Kültür Alanındaki Gelişmeler*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

_____, *Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1995.

Kuruluşundan Günümüze Türk Dil Kurumu (Nizamname, Tüzük, Yasa ve Yönetmenlikler), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Nizamnamesi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932.

Üçüncü Türk Dil Kurultayı Gündemi, Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 Tezler, Müzakere Zabıtları, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1937.

Üçüncü Türk Dil Kurultayınca Kabul Edilen Türk Dil Kurumu Ana Tüzüğü ve Çalışma Programı, Devlet Matbaası, İstanbul 1936.

ÜLKÜTAŞIR M. Şakir, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

YARAMAN Ayşegül, *Bir Demokrasi Tartışması Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.

YAZICI Nesimi, *Takvim-i Vekayi Belgeler*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983.

YETKİN Çetin, *Atatürk'ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

_____, *Türk Demokrasi Hayatında Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.

YILMAZ Ahmet Yusuf, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2019.

ZÜRCHER E. Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Makaleler

ABADAN Nermin, “Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, Haziran 1961, s. 93-118.

AKBABA Bülent, BİRDUDAK Togay Seçkin, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Mizah Basınında Mustafa Kemal Atatürk İmajı”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2009, Özel Sayı, Cilt 2, s. 1250-1274.

ALBAYRAK Mustafa, “Millet Mektepleri'nin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 10, Sayı:29, Temmuz 1994, s.471-482.

ASLAN Taner, “İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet'e Tesirleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, Ağustos 2008, s. 345-378.

ATA Bahri, “Mehmet Akif Ersoy'un “Gür Hisli”, Gür İmanlı” ve “İki Gözü Nevzad'ı”: Abdüllatif Nevzad Ayasbeyoğlu ve Milli Eğitim Tarihimiz”, *Hamideli Tarih Dergisi*, Ankara, Sayı 4, Mayıs, 2017, s. 44-55.

AVCI Cemal, “Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri”, Akdeniz Üniversitesi, *Akdeniz İnsanı Bilimler Dergisi*, 2013, Cilt 3, Sayı 1, s. 45-60.

AYVAZOĞLU Beşir, “Peyami Safa (1899-1961)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, s. 437-440.

BUTTANRI Müzeyyen, “İkdam Gazetesinin Kültür Hayatımızdaki Yeri, Şekil ve İçerik Özellikleri (1894-1900)”, Osmangazi Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 77-98.

- CANPOLAT Mustafa, “Arap Yazılı Türk Alfabetinin Gelişmesi”, *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara, 1991, s. 49-60.
- CEYLAN Ayhan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımlarında Hukuki Düzen (1839-1876)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2006, Sayı 1, s. 139-155.
- ÇATALTEPE Sipahi, “Atatürk ve Türk Milliyetçiliği”, *Türk Yurdu*, Cilt 20, Sayı 160, Evren Yayıncılık, Ankara 2000, s. 121.
- ÇELİK H. Seçkin, “Harf İnkılabından Önce Alfabe Tartışmalarında Üç Farklı Görüş”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, Ankara, 2018, s. 17-40.
- DAVER Bülent, “Kadınların Siyasal Hakları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 4, s. 121-130.
- DEMİR Şerif, “İktidar- Basın İlişkilerinin Türkiye’de Görünümü (1918-1960)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2012, Cilt 5, Sayı 6, s. 119-137.
- DEMİR Vedat, “Türk Basın Birliği, Kuruluşu, Faaliyetleri ve Kapanışındaki Nedenleri”, *Marmara İletişim Dergisi*, Ekim 1994, Sayı 8, s. 231-248.
- DOĞANER Yasemin, “Yeni Türk Harflerinin Türk Basınındaki Yankıları”, *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 387-395.
- GÖKALP Mehmet, “Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 3, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979, s. 221-223.
- GÜNALTAY Şemsettin, “Atatürk’ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra”, *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, Nisan 1939, s. 273-274.
- _____, “Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kati Zaferi”, *Bellekten*, Cilt II, Ankara, 1938, s. 337-365.
- GÜNEŞ Günver, “Serbest Cumhuriyet Partisi Döneminde Türk Ocakları ve Siyaset”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt 11, Sayı 65, Mayıs 1999, s.11-16.
- HANIOĞLU Şükrü, “Türkçülük”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1394-1399.

- İHSANOĞLU Ekmeleddin, “Darülfünun Tarihçesine Giriş”, *Belleten*, 1990, Sayı 54, s. 669-738.
- İkinci Türk Dil Kurultayı Çalışma Programı, *Türk Dili*, Sayı 8, Eylül 1934, s. 5-6.
- İNAN Afet, “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Belleten*, Cilt III, Sayı 10, 1 Nisan 1939, s. 243-246.
- İSKİT Servet, “Hâkimiyeti Milliye (Ulus) Gazetesi,” *Aylık Ansiklopedi*, Cilt I, No 9 Ocak 1945, s. 271-273.
- KILIÇ Fahri, “Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl 16, Sayı 32, Güz 2020, s. 798-825.
- _____, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı, 61, Güz 2017, s. 207-248.
- KOCATÜRK Utkan, “Atatürk’ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1984, Sayı 1, s.3-96.
- KODAMAN Bayram, “Atatürk, Milli Kültür ve Tarih”, *100. Yıl Atatürk Konferansları*, 100.Yıl Atatürk Haftasına Rastlayan 4-25 Mayıs 1981, s. 125-128.
- KORKMAZ Zeynep, “Atatürk ve Dil Devrimi”, *Türkler*, Cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 56-58.
- KOÇER Dilara N., “Türkiye’de “Kamu Diplomasisi”nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi’nden İletişim Başkanlığına”, *Konya Sanat Dergisi*, 2019, Sayı 2, s. 87-102.
- KONAN Belkıs, “Türk Kadınının Siyasal Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt LX, Sayı 1, s. 157-174.
- NAMAL Yücel, KARAKÖK Tunay, “Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, Sayı 1, 2011, s. 27-35.
- NERİMANOĞLU Kâmil Veli, “1926-I. Bakû Türkoloji Kurultayı ve Atatürk’ün Harf Devrimi”, *80.Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 109-113.

- ÖZDEMİR Nuray, “Yeni Türk Alfabesi’nin Kabulü Sonrasında Türkiye’de Gazete Promosyonları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, (CTAD)*, Sayı 28, Güz 2018, s. 135-162.
- ŞAPOLYO Enver Behnan, “Milli Mücadele’de Hamdullah Suphi”, *Türk Kültürü*, Sayı 45, Ankara, 1996, s.799-801.
- SARI Muhammed – GEDİK Hatice, “Türkiye’de Harf Devrimi Öncesinde Basına Yansıyan Görüşler”, *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 7, 2014, s. 485-505.
- SELÇUK Mustafa , “Falih Rıfkı Atay’ın Biyografisine Katkı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2011, Sayı 44, Cilt, 44, s. 197-208.
- SEZER Ayten, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 42, s. 889-905.
- SİPAHİOĞLU Ahmet, “Bir Kimlik: Cemal Nadir”, *Yedi Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 66-71.
- ŞAHİN Burcu, “Karikatür ve İfade Özgürlüğü”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Mart 2019, Sayı 17, s. 2208-2244.
- TEZCAN Asuman, “Âli Kararname ve Basın”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, Konya, 2005, s. 166-172.
- TOPRAK Zafer, “Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi”, *Toplumsal Tarih*, Mart 1988, Sayı 51, s. 7-14.
- TORUN Aytül Tamer, “Türk Ulusçuluğu ve Dil: Harf Devrimi Tartışmaları (1923-1928)”, *Loji Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2018, s. 45-86.
- TURAN Murat, “Türkiye’de Kemalist Basının Gelişim Aşamaları ve Birinci Basın Kongresi 1935”, *Belgi Dergisi*, 2020, Cilt 2, Sayı 20, s. 2511-2535.
- UZUN Hakan, “Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Kırşehir, 2005, Cilt 6, Sayı 2, s. 145-162.
- ÜSTÜN Hasan, “Türkiye’de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Ekim 2011, Sayı 34, s. 107-126.

_____, “Türk Basın Birliği: Islah Girişimi ve Kapatılması (1944-1946)”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Bahar 2020, Sayı 50, s. 28-45.

YENGİN Deniz, “İletişim Aracı Olarak Karikatürde Komik Şiddet Kullanımı”, *III. Uluslararası İletişim Kongresi*, Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu, Mayıs 2010, s. 335-342.

YÜCEER Saime, “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Hakların Tanınması”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 14, Yıl 9, Bursa, 2008, s. 131-151.

ZİHNİOĞLU Yaprak, “Nezihe Muhittin Kısa Yaşam Öyküsü, Yetiştigi Ortam ve Kadınlardan Etkiler...”, *Tarih ve Toplum*, Mart 2000, Cilt 33, Sayı 195, s. 69-73.

Tezler

CEYLAN Bayram, Türk Dil Kurumunun Kuruluşu Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2007.

ÇEBİ Murat Sadullah, Siyasal Bir Muhalefet Aracı olarak Tan Gazetesi (1935-1945), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.

KARATAŞ Abdullah Vefa, II. Abdülhamid Döneminde Basın Hürriyeti, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

KOBAL Yunus, Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.

ÖĞDÜ Hale, Türk Siyasal Hayatının Karikatür Üzerinden Analizi: Akbaba Dergisi Örneği, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

ÖZTEKİN Hülya, Tan (1938-1945): Serteller Yönetiminde Muhalif Bir Gazetenin Tarihi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2013.

TÜFEKÇİOĞLU Hayati, Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını, , İstanbul Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

EKLER

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 11/11/2022

Tez Başlığı / Konusu:

SAMUR, Mustafa, *Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo-Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Yukarıda başlığı / konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, .../.../..... tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

(Öğrencinin İmzası)

Adı Soyadı:	Mustafa SAMUR
Öğrenci No:	N16247781
Anabilim Dalı:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı
Programı:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

DANIŞMAN ONAYI

Tarih: .../.../.....

UYGUNDUR.

(Unvanı, Adı Soyadı)
(İmzası)

**HACETTEPE UNIVERSITY
ATATURK INSTITUTE
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

ATATURK'S PRINCIPLES AND HISTORY OF MODERN TURKEY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: 11/11/2022

Thesis Title / Topic:

SAMUR, Mustafa, *Revolutions in the Political and Socio-Cultural Fields in the Turkish National Press (1928-1938)*, Phd Thesis, Ankara, 2022.

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on/...../..... for the total of pages including the a) Title Page b) Introduction, c) Main Chapters d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Ataturk Institute for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Signature

Name Surname:	Mustafa SAMUR
Student No:	N16247781
Department:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı
Program:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Status:	☐ Masters ☒ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

Date: .../.../.....

APPROVED.

(Title, Name, Surname)
(Signature)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 11/11/2022

Tez Başlığı / Konusu:

SAMUR, Mustafa, *Türk Milli Basınında Siyasi ve Sosyo-Kültürel Alandaki İnkılaplar (1928-1938)*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Yukarıda başlığı / konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

(Öğrencinin İmzası)

Adı Soyadı: Mustafa SAMUR
Öğrenci Numarası: N16247781
Anabilim Dalı: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Programı: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Tarih: .../.../.....

(Unvanı, Adı Soyadı)
(İmzası)

**HACETTEPE UNIVERSITY
ATATURK INSTITUTE
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

HACETTEPE UNIVERSITY
ATATURK INSTITUTE
ATATURK'S PRINCIPLES AND HISTORY OF MODERN TURKEY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: 11/11/2022

Thesis Title/Topic:

SAMUR, Mustafa, *Revolutions in the Political and Socio-Cultural Fields in the Turkish National Press (1928-1938)*, Phd Thesis, Ankara, 2022.

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Signature

Name Surname: Mustafa SAMUR
Student No: N16247781
Department: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı
Program: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Date: .../.../.....

(Title, Name Surname)

(Signature)

